సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం

ఎనిమిదవ సంపుటం

కడపటిరాజుల యుగం

ఆరుద్ర

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం

ఎనిమిదవ సంపుటం

కడపటి రాజుల యుగం

ఆరుద్ర

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్

కారల్ మార్క్స్ రోడ్, విజయవాడ - 2

ప్రచురణ నెం: 292

ముద్రణ : 1990 నవంబర్

ముఖచిత్రం : బాపు

సాదా ప్రతి : రు.35-00
మేలు ప్రతి : రు.45-00

ప్రతులకు

ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్

కారల్‌మార్క్స్ రోడ్

విజయవాడ-520002

ముద్రణ:

ప్రజాశక్తి డైలీ ప్రింటింగ్ ప్రెస్

విజయవాడ

మామాట

ఆదికాలం నుండి ఆధునిక యుగం వరకూ సాగిన సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య పరిణామాన్ని గురించి తెలుసుకోవాలనే ఆకాంక్షగల సాహిత్యాభిమానుల కోసం కవి, పండితుడు, పరిశోధకుడు, సాహితీ విమర్శకుడుగా పేరు ప్రతిష్టలను గడించిన ఆరుద్రగారు ఎంతగానో శ్రమించి ఒక్క చేతిమీదుగా సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యాన్ని 12 సంపుటాల్లో ఆంధ్ర ప్రజలకు 1968 లోనే అందచేశారు.

అయితే ఆ రచన ఆధునికయుగం వరకూ పూర్తిగా సాగలేదు. అనివార్యకారణాల వలన ఆఖరి భాగాలను ఆయన పూర్తిచేయలేదు. అయినప్పటికీ అది ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రకు సంబంధించి ప్రామాణిక గ్రంథంగా గుర్తించబడింది. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రకు సంబంధించి ప్రామాణిక గ్రంథంగా గుర్తించబడింది. తెలుగు సాహిత్యంలోనూ, చరిత్ర అధ్యయనంలోనూ నిష్ణాతులుగా గుర్తించబడిన సర్వశ్రీ వేలూరు రామకృష్ణ శాస్త్రి, విశ్వనాధ సత్యనారాయణ, శివశంకర స్వామి, మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రి, గిడుగు వెంకట సీతాపతి, ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం, దివాకర్ల వెంకటావధాని, రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మ, నేలటూరి వెంకటరమణయ్య, తాపీ ధర్మారావు, కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి, పాకాల రాజమన్నారు లాంటి ప్రముఖుల ప్రశంసల నందుకున్న రచన అది.

ఆరుద్ర షష్టి పూర్తి ఉత్సవాల సందర్భంగా ఆయనకు ఆంధ్రావనిలో అనేక చోట్ల జరిగిన సన్మాన సభలన్నింటా, సమగ్రాంధ్ర చరిత్రను ఒక్కచేత్తో పూర్తిచేసి ఆయన ఆంధ్ర ప్రజలకు చేసిన మహత్తర సేవను ప్రశంసించుతూనే, తతిమ్మాభాగాలను పూర్తిచేయాలనే ఆకాంక్షలు వెలిబుచ్చారు.

ఇప్పుడు ఆరోగ్యం చక్కబడి, పఠనానికి, రచనకు, ప్రచురణకు అవసరమైన సదుపాయాలు ఏర్పడగానే ఆంధ్ర సాహిత్యాభిమానుల చిరకాల వాంఛను నెరవేర్చడానికి ఆరుద్రగారు పూనుకోవడం అభినందించదగిన విషయం.

ఆరుద్రగారే తెలిపినట్లు ఒక భాషను మాట్లాడే ప్రజల దేశ చరిత్ర సాంఘిక చరిత్ర, సాహిత్య చరిత్ర ఒకదానికొకటి పెనవేసుకొని వుండటం వలన ఈ రచన అన్ని కోణాల నుండి తమ చరిత్రను, వారసత్వాన్ని అవగాహన చేసుకొనేందుకు ఆంధ్ర ప్రజలకు ఉపయోగపడగలదు.

ఇటీవల కాలంలో జరిగిన పరిశోధనల ఫలితంగా అందిన అదనపు సమాచారం, అంతకు ముందు రచనపై వచ్చిన విమర్శలను, సూచనలను దృష్టిలో వుంచుకొని గతంలో ప్రచురించిన సంపుటాల్లో కూడా అవసరమైన మార్పులను, చేర్పులను చేసి, ఆధునిక యుగం వరకు గల తతిమ్మా సంపుటాలను రచించడానికి ఆరుద్రగారు పూనుకోవడం ముదావహం.

పరిశోధనల్లో వచ్చిన ఆధునిక పద్ధతులను ఆకళింపు చేసుకొని ఆదిమ, చాళుక్య యుగాల నుండి నేటి ఆధునిక యుగం వరకూ సమగ్రరీతిలో తాను రచించిన సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రను ప్రచురించే అవకాశాన్ని మాకు కలిగించినందుకు ఆరుద్రగారికి మా ప్రచురణాలయం తరపున హృదయపూర్వకమైన కృతజ్ఞతాభివందనాలను తెలుపుకుంటూ ఈ ప్రచురణకు పూనుకొన్నాం.

సుదీర్ఘమైన అధ్యయనం, పరిశోధనల ఫలితంగా లభించిన అపూర్వమైన సాహితీ సంపదతో తెలుగు ప్రజలు తమ చరిత్రను, తమ సాహితీ సంస్కృతి వారసత్వాన్ని అవగాహన చేసుకునేందుకు ఉపయోగపడే విధంగా ఆరుద్రగారు రచించిన ఈ " సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం" 12 సంపుటాలుగా వచ్చే ఈ ఉద్గ్రంథం- ఆంధ్ర ప్రజల ఆదరణను బహువిధాలుగా పొందడమేగాక, తెలుగు వారుండే ఇతర ప్రాంతాల్లో కూడా అన్ని గ్రంథాలయాల్లోను, విద్యాలయాల్లోను తగిన స్థానం పొందగలదని ఆశించుతున్నాం.

22–7–'89
విజయవాడ

–ప్రచురణకర్తలు

మనవి మాటలు

సాహిత్యాభిలాష గల సాధారణ పాఠకులు ఆంధ్ర సాహిత్యం గురించి సంపూర్ణంగా తెలుసుకోవాలనుకుంటే, వాళ్ళకు ఉపయోగించే పుస్తకాలు నేడు అందుబాటులో లేవు. నన్నయభట్టు నుండి చిన్నయసూరి దాకా మాత్రమేకాక సాతవాహనుల కాలం నుండి సాహితీ సమితి దాకా ఆంధ్ర సాహిత్యం అనేక విధాలుగా, బహుముఖాలుగా సాగింది. ప్రజ్ఞావంతులైన తెలుగు కవులు రచించిన గ్రంథాలు అన్నింటికి అన్నీ అచ్చుపడి వెలుగు చూడలేదు. అచ్చయిన పుస్తకాలు కూడా అన్నీ అందరికీ లభించడం లేదు. లభించిన పుస్తకాలైనా అన్నీ సాధారణ పాఠకులకు బోధపడే వివరణలతో లేవు. ఈ కొరతను తొలగించవలసిన బాధ్యత నేటి సాహితీపరులపై వుంది.

పన్నెండు సంపుటాలలో సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం ప్రజానీకానికి పరిచయం చేద్దామనే సంకల్పం కొన్నేళ్ళ కిందట నాకు కలిగింది. పుస్తక ప్రచురణలో కొత్త పోకడలుపోయే ప్రతిభావంతులు శ్రీ యం.ఎన్.రావుగారితో దానిని మచ్చటించాను. నా ఉద్దేశాన్ని వారు బహుముఖాల పరిశీలించారు. ఇటువంటి సాహిత్య గ్రంథాలకు పుస్తక ప్రపంచంలో ఆదరణ ఉంటుందని 'మార్కెట్ అధ్యయనం' బాగా చేసి తెలుసుకొన్నారు. వారి సంస్థ యం.శేషాచలం అండ్ కంపెనీ తరఫున పన్నెండు సంపుటాలను ప్రచురించడానికి ముందుకు వచ్చారు.

సమగ్రత ఆశయం. దీన్ని సాధించడానికి ఇది ప్రయత్నం. పూజ్యులు కందుకూరి వీరేశలింగం గారు ప్రామాణిక సాహిత్యరచనకు పునాదులు వేశారు. శ్రీయుతులు మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు, వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు, చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు, కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు, మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు మొదలైన మహనీయులు సాహిత్యంతోబాటు దేశ చరిత్రను కూడా విశదం చేశారు. సురవరం ప్రతాపరెడ్డి గారు మన సాంఘిక చరిత్రకు శ్రీకారం చుట్టి కొత్త కోణాలను చూపెట్టారు. వీరి రచనలను ఆధారం చేసుకొని తమ ప్రతిభతో కొత్త ఆకారాలను గుర్తించి, నూతన సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించి సాహిత్య చరిత్రను అనేక మంది విద్వాంసులు, విమర్శకులు, విఖ్యాత పత్రికలలో, వివిధ గ్రంథాలలో వివరిస్తున్నారు. ఈ అమూల్య రచనలనన్నింటిని నా దృక్పథంతో సమన్వయం చేయడానికి ఈ రచనలో ప్రయత్నించాను.

ఒక భాష మాట్లాడే ప్రజల దేశ చరిత్ర, సాంఘిక చరిత్ర, సాహిత్య చరిత్ర ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకొని వుంటాయి. రాజకీయాల వల్ల వివిధ రంగాలలో

పరిణామాలు ఏర్పడుతూ వుంటాయి. విభిన్న సంఘటనలే జరిగినా అవి ఒక చారిత్రక క్రమంలోనే వుంటాయి. రాజకీయ ప్రభావాలకు లోనుకాని యుగం వుండదు. రాజవంశాల పేరుమీదుగా యుగాలను పేర్కొవడం రివాజే. పాశ్చాత్య చరిత్రలలో 'ఎలిజబెతీయన్, జాకొబియన్, విక్టోరియన్, ఎడ్వర్డియన్' మొదలైన యుగాలు సుపరిచితమైనవే. ఇది అనువైన పద్ధతి, అందుకే సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు తమ " ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర "లో ఈ క్రింది విధమైన యుగ విభజన చేశారు.

1వ ప్రకరణము - తూర్పు చాళుక్య యుగము
2వ ప్రకరణము - కాకతీయుల కాలము
3వ ప్రకరణము- రెడ్డి రాజుల కాలము
4వ ప్రకరణము- విజయనగర సామ్రాజ్య కాలము(క్రీ.శ.1332 నుండి1530వరకు)
5వ ప్రకరణము- విజయనగర సామ్రాజ్య కాలము(క్రీ.శ1530 నుండి1630వరకు)
6వ ప్రకరణము - పేరు పెట్టలేదు (క్రీ.శ.1600 నుండి 1757 వరకు)
7వ ప్రకరణము - పేరు పెట్టలేదు (క్రీ.శ. 1757 నుండి 1857 వరకు)

సాంఘిక చరిత్రకు పనికివచ్చే సాహిత్య గ్రంథాలనే ఎన్నుకొనడంవల్ల సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారి యుగవిభజన వారి ప్రయోజనాలకు అనుకూలమైంది. సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యంలో విస్తీర్ణతను దృష్టిలో పెట్టుకొని నేను యుగాల అంకెను, ఆయా రాజవంశాల ప్రాముఖ్యాలను బట్టి పెంచవలసి వచ్చింది. ఆదిలో నేను వేసుకొన్న ప్రణాళికలో ఇలాగ యుగ విభజన చేసుకొన్నాను.

1. ఆదిమ, చాళుక్య యుగాలు	(క్రీ.శ.12వ శతాబ్దం చివరి దాకా)
2. కాకతీయ యుగం	(క్రీ.శ.1200-1290)
3. పద్మనాయక యుగం	(క్రీ.శ.1337-1399)
4. రెడ్డి రాజుల యుగం	(క్రీ.శ.1400-1450)
5. తొలి రాయల యుగం	(క్రీ.శ.1450-1500)
6.మలి రాయల యుగం	(క్రీ.శ.1500-1550)
7.నవాబుల యుగం	(క్రీ.శ.1550-1600)
8.నాయక రాజుల యుగం	(క్రీ.శ.1600-1670)
9.కడపటి రాజుల యుగం	(క్రీ.శ.1670-1750)
10.కుంపిణీ యుగం	(క్రీ.శ.1750-1850)
11. జమీందారీ యుగం	(క్రీ.శ.1850-1900)
12.ఆధునిక యుగం	(క్రీ.శ.1900 నుండి)

పుస్తక ప్రచురణను ప్రారంభించడానికి ముందే ప్రతి సంపుటిలో పుటల పరిమితిని, సంపుటాల సంఖ్యను, ఒక్కొక్క సంపుటం వెలనూ, పన్నెండు సంపుటాలకు మొత్తం పూర్తిగా ముందే చెల్లించే పక్షంలో పెట్టువెల, అందువల్ల లభించే లాభసాటి సదుపాయాలూ ప్రకాశకులు ప్రకటించారు. ఎందరో ఈ ప్రణాళికకు స్వాగతం చెప్పారు. చందాదారులుగా చేరారు.

1965 జనవరి నెల నుండి ఈ సంపుటాల రచనకు ఉపక్రమించాను. ప్రతి సంపుటిలోని పుటల పరిమితి ముందుగానే నిర్ణయం కావడం వల్ల ప్రతి ప్రకరణంలో తెలిసిన ఏ ఒక్కటీ వదిలి పెట్టకుండా విరివిగానే రాసినా చివరకు కుదించడం తప్పనిసరి అయింది. సమగ్రత దెబ్బతినకూడదని సంపుటాల సంఖ్యను పెంచి, అదనపు యుగాలనూ, ఉపయుగాలను చేర్చవలసి వచ్చింది. ప్రచురణకు ముందే ప్రజలకిచ్చిన వాగ్దానానికి భంగం లేకుండా పన్నెండు సంపుటాలనూ వరుసగా ప్రచురించడం జరిగినది. నామీదా, ప్రకాశకుల మీదా ఉన్న అభిమానంతో పి.వి.రాజమన్నారుగారు అన్ని యుగాలకు ఉమ్మడి ప్రవేశికనూ, ఒక్కొక్కరు చొప్పున సాహిత్యరంగంలోని లబ్ధప్రతిష్ఠులు పీఠికలు రాసి దీవించారు. వాటి వివరాలు ఇవి:

సంపుటి పేరు	కాలం	పీఠికాకర్త
1. చాళుక్య యుగం	ఏప్రియల్,1965	వేలూరి శివరామశాస్త్రి
2. కాకతీయ యుగం	మే, 1965	విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
3. పద్మనాయక యుగం	జూన్,1965	శివశంకరస్వామి
4. రెడ్డిరాజుల యుగం	జూలై,1965	మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి
5. గజపతుల యుగం	ఆగస్టు,1965	గిడుగు వేంకట సీతాపతి
6. తొలిరాయల యుగం	సెప్టెంబరు,1965	ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం
7. మలి రాయల యుగం	అక్టోబరు,1965	దివాకర్ల వేంకటావధాని
8. నవాబుల యుగం	నవంబరు,1965	రాళ్ళపల్లిఅనంతకృష్ణశర్మ
9. ఆరవీటి రాజుల యుగం	ఫిబ్రవరి,1966	వేలటూరివెంకటరమణయ్య
10. నాయకరాజుల యుగం-	అక్టోబరు,1966	తాపీ ధర్మారావు
11. నాయకరాజుల యుగం- I	మార్చి,1967	కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి
12. కడపటిరాజుల యుగం	ఫిబ్రవరి,1968	---

1965 ఏప్రియల్ నెల నుండి నవంబరు నెలదాకా ఎనిమిది నెలలు క్రమం తప్పకుండా ఆసాంతం రచనచేసి ఒక మాసపత్రికలాగ సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం సంపుటాలను అచ్చుకివ్వడంలో నా ఆరోగ్యం పూర్తిగా దెబ్బతిన్నది. పళ్ళు బిగివిని రచన చేయడం వల్ల పళ్ళ బిగువు సడలి దంత వైద్యం అవసరమైంది. దానితో పాటు డయాబిటిస్, బ్లడ్ ప్రెషర్, ఒకటేమిటి టెన్షన్ వల్ల రావలసిన అన్ని రుగ్మతలూ వచ్చాయి. అయినా ప్రజలకు ప్రకాశకులతోపాటు వాగ్దానం చేసినది పన్నెండు సంపుటాలు కనుక ఆ సంఖ్యను పూర్తిచేయాలని నిశ్చయించాను. అది 1968 ఫిబ్రవరి నాటికి గాని పూర్తిచేయలేకపోయాను.

ఈ పన్నెండు సంపుటాలు వెలువడుతున్నప్పుడు ఆసక్తితో చదివి, సహృదయంతో విమర్శించి, ప్రోత్సహించిన వాళ్ళెందరో ఉన్నారు. చెల్లాచెదురుగా వున్న ఆకరాలను ఒక్కచేత్తో క్రోడీకరించి విశ్లేషణ చేస్తున్నప్పుడు రచనలో తప్పులు దొర్లడం తప్పదు. వీటికి తోడు సాపు వ్రాస్తున్నప్పుడో, ప్రూపు దిద్దుతున్నప్పుడో మరికొన్ని పొరపాట్లు చేరకున్నాయి. నా అంతట నేను గుర్తించిన తప్పులతో బాటు విమర్శకులు సూచించే లోపాలూ, కొందరి కోపాలూ రెండవ ముద్రణలో సర్దుకొంటానని అప్పుడే సవినయంగా విన్నవించుకొన్నాను.

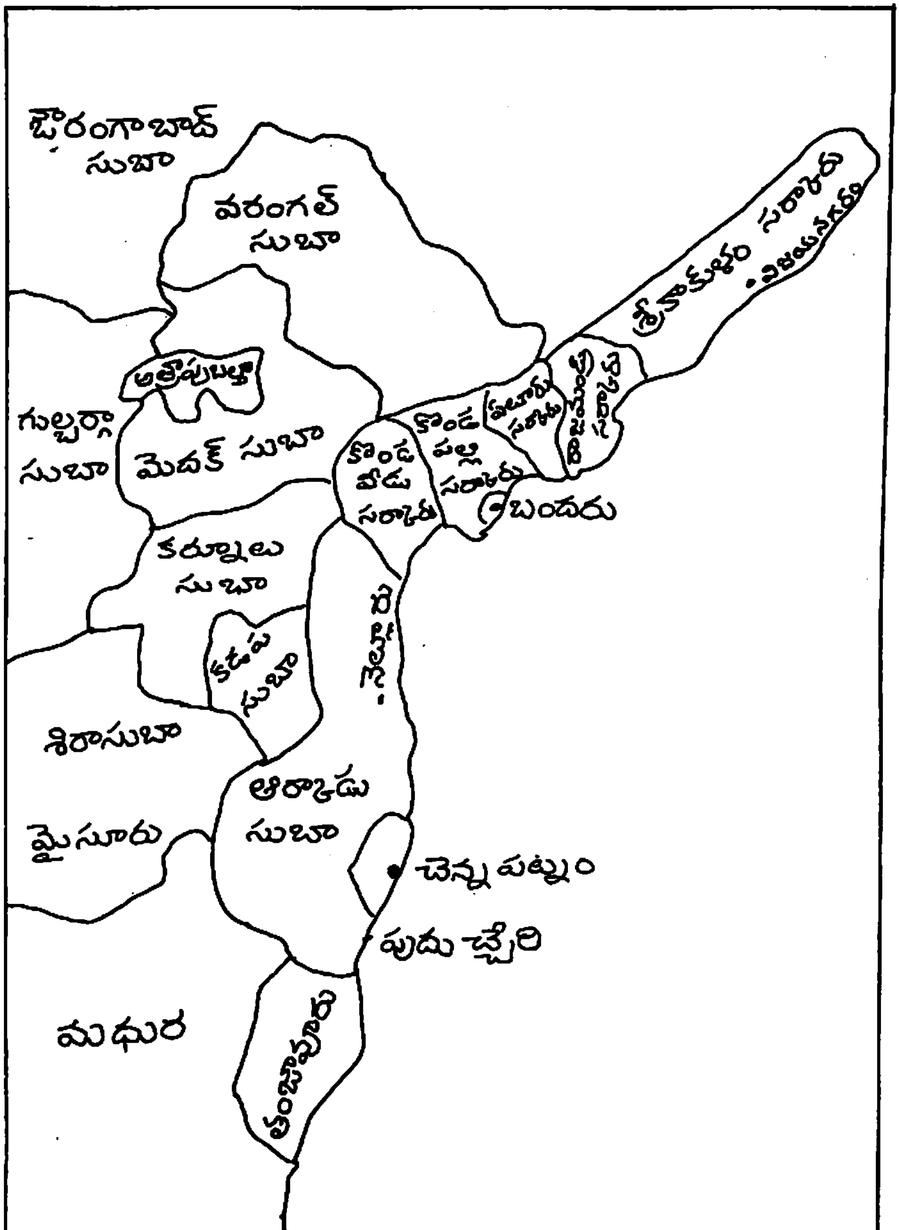
మొదటి ముద్రణ సంపుటాలన్నీ ఏనాడో చెల్లుబడి అయిపోయాయి. రెండవ ముద్రణ కోసం ఎందరో ఎదురు చూస్తున్నారు. కొందరు ఒత్తిడి చేస్తున్నారు. గత సంవత్సరం నా రెండు కళ్ళ కేటరాక్టులకూ ఆపరేషన్ విజయవంతంగా జరగడం వల్ల గ్రంథ పఠనానికి,రచనా కార్యక్రమానికి వీలు కలిగింది.

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యంలో కొరతగా మిగిలిపోయిన సంపుటాలను పూర్తిచేయడమేగాక, తొలి పన్నెండు సంపుటాలకు కొత్త వైనాలు చేర్చి, తిరగరాసి ప్రచురించాలని నిశ్చయించాను. 'ప్రజాశక్తిబుక్‌హౌస్' వారు తిరగరాతకూ, పునర్ముద్రణకూ సదుపాయాలు కలిగించి ప్రచురణ ప్రారంభిస్తున్నారు. వారికి నా ధన్యవాదాలు. ఒక వ్యక్తి సమాజంలో ఏదైనా సాధించగలిగాడంటే దానికి ప్రత్యక్షంగానూ, పరోక్షంగాను ఎందరి సహాయ సహకారాలో ఉంటాయి. ఈ నా కృషిలో నాకు తోడ్పడిన వారందరికీ నా కృతజ్ఞతలు.

1989 సంక్రాంతి
మద్రాసు -17

-ఆరుద్ర

ఇందులోని విషయాలు

కడపటిరాజుల యుగంలో దక్షిణదేశం

1

కడపటి రాజులయుగం

ఈ యుగం క్రి.శ. 1674లో ప్రారంభ మవుతుంది. ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో ఆ సంవత్సరం చాలా ముఖ్యమైనది. ఆ యేడే గోల్కొండ సామ్రాజ్యంలో ఇద్దరు ఆంధ్రులు మహోన్నత పదవులు పొందారు. తానీషా అనే పేరుతో సుప్రసిద్ధుడైన అబుల్‌హసన్ కుతుబ్ షా తన రాజ్యానికి పింగళి మాదన్న గారిని మీర్ జుమ్లాగా నియమించాడు; వారి సోదరుడు అక్కన్నగారికి పేష్కర్ పదవి ఇచ్చాడు. మీర్‌జుమ్లా అంటే ఆర్థిక వ్యవహారాలకు సర్వాధికారి అని అర్థం. మాదన్నగారు ప్రధానమంత్రిగానే వ్యవహరించారు. పదవీస్వీకారం చేసిన సంవత్సరమే ఉత్తరాన శ్రీకాకుళంనుండి దక్షిణాన చెంగల్పట్టుదాకా 480 మైళ్ళ తూర్పుకోస్తాలో వ్యాపించిన గోల్కొండరాజ్యంలో నాలుగునెలలు పర్యటనం చేసి రాజ్యాంగసంస్కరణలు ప్రవేశపెట్టారు.

క్రి శ 1674 ఆంధ్రదేశచరిత్రలోనేకాక భారతదేశచరిత్రలో కూడా చాలా ముఖ్యమైనది అయేడే మహారాష్ట్రవీరుడు శివాజీ 'మహరాజ' బిరుదంతో రాయగడదుర్గంలో పట్టాభిషిక్తు డయ్యాడు. అయేడే మధురలో చొక్కనాథ నాయకుడు 'కర్ణాటకచక్రవర్తి' అనే బిరుదును ప్రకటించుకొన్నాడు. ఉత్తరోత్తరా ఆంధ్రదేశచరిత్రను మార్చివేసిన ఫ్రెంచివాళ్ళు క్రి.శ 1674లోనే చెంజిదుర్గాధిపతి షేర్‌ఖాన్‌వద్ద పుదుచ్చేరిరేవును కొనుక్కున్నారు ఈ సంవత్సరమే శివాజీ సవతితమ్ముడు ఏకోజి తంజావూరును స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. మహారాష్ట్రరాజ్యాన్ని స్థాపించిన ఛత్రపతి శివాజీ ఎంతటి ప్రజ్ఞావంతుడో తెలుగురాజ్యానికి మహామంత్రిగా ఉన్న పింగళి మాదన్నగారు అంతటి ప్రతిభావంతులు. ఇద్దరూ రాజనీతివిశారదులే. ఇద్దరూ దూరదృష్టి కలవాళ్ళే. అందుచేత మాదన్నగారు శివాజీతో తానీషాకు మైత్రి కుదిర్చారు శివాజీ హైదరాబాదుకు వచ్చి అతిథ్యం స్వీకరించాడు ఒక సంధిపత్రంపైన సంతకం చేశాడు దక్షిణాపథంలో ఈ రెండు ప్రభుత్వాలూ సుస్థిరం అయ్యాయి ఇంక మాదన్నగారు దేశాన్ని సుభిక్షం చేసుకొనే యత్నంలో ఉన్నారు

ఆరోజులలో గ్రామాలను వేలం వేసేవారు. ఇజారాదారులు ఊళ్లు కొనుక్కున్నాక క్రూరంగా ప్రవర్తించేవారు మాదన్నగారు ఈ పద్ధతిని మార్పించారు. గ్రామాధికారులను నియమించారు వాళ్లు స్వతంత్రం ప్రకటించుకోడానికి ఆస్కారం లేకుండా మూడేళ్ల కొకసారి అధికారులను బదిలీ చేయిస్తూ ఉండేవారు జాగీరులకు బదులుగా వాళ్ళకు జీతాలు ఏర్పాటుచేశారు. ఈ సంస్కరణలవల్ల తమ ప్రత్యేకత కోల్పోయిన ఉమ్రావులు, మున్సబులు తిరుగుబాటు చేశారు దానిని మాదన్నగారు పూర్తిగా అణచివేశారు. దేశాన్ని మూడుఖండాలు చేసి వాటిని సర్కార్లు, పరగణాలు, మహాళ్లు అనే విభాగాలుగా కేటాయించారు అనాడు గోల్కొండ రాజ్యంలో తెలంగాణం, కర్నాటకం, అర్కాటు అనే మూడు ఖండాలు ఉండేవి. ఈ మూడింటిలోనూ 58 సర్కారులు, 654 పరగణాలు ఉండేవి. అన్నీ కలవారి సిరిసంపద లతో కళకళ లాడుతూ ఉండేవి

మాదన్నగారి పరిపాలనానైపుణ్యానికి సంతోషించి తానీషా ఆయనకు 'అలంపనా' అనే బిరుదు ఇచ్చాడు. దేశం పచ్చగా ఉన్నందుకు ప్రజల కళ్లు ఎంత చల్లబడ్డాయో ఔరంగజేబు ఒళ్లు అంత మండింది. దక్షిణాదిని ఇద్దరు బలవంతులు వేళ్లు నిలదొక్కు కుంటున్నారని కళ్లు కుట్టుకున్నాడు వాళ్లను విడదీసి ఆ రాజ్యాలను నాశనం చేయడానికి అతనికి ఆస్కారం వెంటనే లేకపోయింది అయితే దురదృష్టవశాత్తూ శివాజీమహారాజు 1680లో మరణించాడు. ఔరంగజేబు రొట్టె విరిగి నేతిలో పడింది. ఆ మరుసంవత్సరమే దక్షిణాపథానికి సేనలను పంపాడు.

అయిదేళ్లపాటు మొగలాయీ సైన్యాల ముట్టడిని గోల్కొండ తట్టుకుంది. అక్కన్న మాదన్నలు బ్రతికి ఉన్నంతకాలం రాజ్యం స్వాధీనం కాదని ఔరంగజేబుకు తెలుసు. అందు చేత విద్రోహులకు లంచం ఇచ్చాడు క్రి శ 1686లో అక్కన్న మాదన్నలను హత్య చేయించాడు. ఆయేడు బిజాపురాన్నీ, ఆ మరుసటి సంవత్సరం గోల్కొండనూ కబళించాడు. తరువాత మైసూరులోని మరాఠీ జాగీరులను స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. దక్షిణాదిని పూనమల్లి, వందవాసి ప్రాంతాలదాకా వచ్చాడు. మధుర తంజావూరులుకూడా 'దాసోహం' అన్నాయి. మొత్తం దక్షిణాపథం అంతా మొగలుసామ్రాజ్యంలో లీనమైంది

నర్మదకు దక్షిణాన వున్న రాజ్యాన్నంతా దక్కను అని పిలిచేవారు దీనికి మొగలు ప్రతినిధిగా ఒక సుబేదారును చక్రవర్తి నియమించాడు కన్యాకుమారిదాకా ఉన్న దేశాన్నంతా ఈయన పాలించేవాడు. ఇతని కింద నవాబులు, మహారాజులు ఉండేవారు. కొన్ని సర్కారులను ఫౌజుదారులు పాలించే వారు ఆ రోజుల్లో తెలుగువాళ్లు జీవించిన ప్రాంతాలేకాక తెలుగుభాష రాణించిన ప్రాంతాలు, తెలుగువాళ్లు పాలించిన రాజ్యాలు దక్షిణాపథంలో ఉండేవి. మన సాహిత్యచరిత్రను అర్థంచేసుకోడానికి ఆనాటి విభాగాలను, వాటి రాజకీయచరిత్రను టూకీగా తెలుసుకోవాలి

దక్కనుకు మొదటి సుబేదారుగా క(్రముద్దీఖాన్ అనే అతణ్ణి 'నవాబ్ మీర్ క(్రముద్దీన్ ఖాన్-చీన్ కలీజ్‌ఖాన్ పతహజంగు నిజాముల్‌ముల్కు ఆసఫ్‌జా' అనే పేర్లతో, బిరుదులతో నియమించారు. నిజాం అనే బిరుదూ, ఆసఫ్‌జా అనే వంశనామం స్థిరపడ్డాయి. మొదటి నిజామును క్రీ.శ 1713లో నియమించారు ఆయన 1724లో తన బలాన్ని ప్రకటించుకొని హైదరాబాదు రాజధానిగా దక్కను సుబాను పాలించసాగాడు ఇతని కింద కర్నూలులో ఒక నవాబు, కడపలో ఒక నవాబు, ఆర్కాటులో ఒక నవాబు ఉండేవారు. మైసూరు, మధుర తంజావూరు రాజులు ఇతనికి కప్పం పంపించేవారు. తూర్పున కోస్తా సర్కారులు ఉండేవి. తెలంగాణాలో పాయగాలు, జాగీరుదారులు ఉండేవారు

మొదటి నిజాం కాలంలోనే కోస్తాపట్టణాలలో తెల్లవాళ్లు గిడ్డంగులు కట్టుకొన్నారు మచిలీపట్నంలో అన్ని జాతులవారు, అన్ని దేశాలవారు ఉండేవారు. మిగతారేవులలో కొందరికి ప్రత్యేకమైన హక్కులు ఉండేవి ఏ ఏ రేవులలో ఏవి దేశాలవాళ్లుండేవారో చూడండి.

1. డచ్చివాళ్లు : (1) ప్రళయ కావేరి (2) బందరు (3) పాలకొల్లు (4) నరసాపురం (5) జగన్నాయక పురం (6) గొల్లపాలెం (7) గుండవరం (8) భీమునిపట్నం
2. ఫ్రెంచివాళ్లు : (1) బందరు ఫ్రెంచి పేట (2) పుదుచ్చేరి (3) యానాం
3. ఇంగ్లీషువారు : (1) దుగరాజపట్నం (2) మదరాసు (3) నిజాంపట్నం (4) బందరు (5) మాధవాయిపాలెం (6) ఇంజరం (7) బెండమూర్లంక (8) విశాఖపట్నం.

ఈ పట్టణాలలో ఉండే తెల్లవాళ్లు తమ వ్యాపారం తాము చేసుకోకుండా పరిసర రాజకీయాలలో వేలుపెట్టేరు. ఇంగ్లీషువాళ్లు మొదట్లో తల బిరుసుగా ఉండేవారు. వాళ్ల మీద మొగలు సేనలు ఆగ్రహించాయి; బందరు, విశాఖపట్నంలోని తెల్లవాళ్లను క్రీ శ. 1689లో హతమార్చాయి. మరుసటి సంవత్సరం ఇంగ్లీషువాళ్లు మెత్తపడ్డారు. మద్రాసులోని ఇంగ్లీషు గవర్నరు మొగలుసైన్యాలకు తోడ్పడ్డాడు. వాళ్లకు మందుగుండు సామాగ్రి సరఫరా చేశాడు. ఈ తెల్లవాళ్లలో ఫ్రెంచివాళ్లు చాలా చొరవ తీసుకున్నారు రాజ్యాల వారసత్వపు తగదాలలో తల దూర్చేరు

మొదటి నిజాము మరణించాక అతని రెండో కొడుకూ, కూతురి కొడుకూ రాజ్యం కోసం ఒకరిమీద ఒకరు కత్తులు నూరారు. ఈ నిజాం పిట్టల తగువులు ఫ్రెంచి పిల్లి తీర్చింది వాళ్ళిద్దరూ యుద్ధభూమిలో హతమయ్యాక సలాబత్‌జంగ్ అనే మరో వారసుణ్ణి ఫ్రెంచివాళ్లు నిజాముగా నిలిపారు

ఫ్రెంచి వాళ్ల పలుకుబడి హైదరాబాదులో చాలా హెచ్చింది. మూసాబుస్సీ అనే ఫ్రెంచి దళపతి నిజాము తరవాత నిజాములాగా చాలా బలవంతుడయ్యాడు. ఫ్రెంచి సేనల రక్షణ లేకపోతే నిజాము గద్దెమీద నిలువలేని స్థితి వచ్చింది ఆ సైన్యాల ఖర్చుకు నిజాము బోలెడుసొమ్ము పోసేవాడు బుస్సీగీసినగీటు నిజాము దాటేవాడు కాదు. ఇది దివానుకు అసూయ కలిగించింది. ఫ్రెంచి సేనలకు జీతాలు, భోజనసామాగ్రి సకాలంలో అందకుండా చేశాడు దీనితో సైనికులలో అసంతృప్తి వచ్చింది నిజాముదగ్గర చేరి ఎలాగైనా మూసా బుస్సీని బర్తరఫ్ చేయమని నూరిపోశాడు; దివాను మాటలను సలబత్ జంగు విన్నాడు. అయితే బుస్సీ తన పరాక్రమంతో, రాజనీతితో మళ్లీ నిజాముదగ్గర తన పలుకుబడి పెంచుకున్నాడు తన సేనలను తానే పోషించుకుంటానని, ఖర్చుల నిమిత్తం తనకు కొన్ని సర్కారులు జాగీరుగా ఇవ్వమని మూసా బుస్సీ నిజామును అడిగాడు ఉత్తరసర్కార్లు నాలుగింటినీ నిజాము ఇచ్చాడు

ఆ రోజులలో ఉత్తర సర్కార్లకు జాఫరల్లీ ఫౌజుదారుగా ఉండేవాడు తన ఉద్యోగానికి బుస్సీ ఎసరు పెట్టాడని జాఫరల్లీ కక్షకట్టాడు. ఉత్తర సర్కార్లలోని సంస్థానాధీశులను కూడ కట్టుకుని బుస్సీని ఎదిరించాలని ప్రయత్నించాడు అయితే ఆ ప్రయత్నం విఫలమైంది. ప్రముఖ సంస్థానాధిపతి విజయనగరం పాలించే రాజును బుస్సీ తన వైపు తిప్పుకొన్నాడు. కప్పం తగ్గిస్తానని వాగ్దానం చేశాడు. విజయరామరాజు తన రాజ్యాన్ని విస్తరింప జేసుకోవాలని బుస్సీ సహాయంతో బొబ్బిలికోటపై క్రి.శ. 1757 లో దాడి చేశాడు. ఆ సందర్భంలోనే తాండ్ర పాపయ్య రాత్రిపూట విజయరామరాజును పొడిచి చంపాడు. ఆ తరువాత విజయనగర సంస్థానానికి అనందరాజు పాలకుడయ్యాడు అయన బుస్సీమీదా, ఫ్రెంచివాళ్లమీదా పగపట్టాడు ఉత్తర సర్కార్లలోంచి వాళ్లను వెళ్లగొట్ట డానికి ఇంగ్లీషువాళ్లతో చేతులు కలిపాడు.

ఆ రోజులలో కలకత్తాలో రాబర్టుక్లైవు ఉండేవాడు. అనందరాజు తమ సహాయం అర్థించాడని విని సేనలను పంపించాడు క్రి శ. 1758 అగస్టులో కర్నల్ ఫోర్డు విశాఖ పట్నంలో సేనలతో దిగాడు. అక్టోబరులో ఆ సేనలు కసింకోటలో అనందరాజును కలుసుకొన్నాయి. సెప్టెంబరులో చందుర్తిదగ్గిర యుద్ధం జరిగింది ఇందులో ఫ్రెంచి సేనలు పూర్తిగా ఓడిపోయాయి. వెంట తరుముతూ కర్నల్ ఫోర్డు 1759 ఏప్రిల్‌లో బందరును ముట్టడించాడు

తనకు రక్షణ యిస్తాయనుకొన్న ఫ్రెంచిసేనలు ఓడిపోవడంతో సలబత్‌జంగు గాభరావడ్డాడు ఎవరో ఒకరు పరాయివాళ్లు తనకు సహాయంగా ఉంటేగాని తనకు సుఖే దారీ నిలవదు అందుచేత నిజాము ఇంగ్లీషువాళ్లను అదరించాడు 1759 మేనెలలో ఎనిమిది పరగణాలతో మచిలీపట్నం వాళ్లకు యినాంగా యిచ్చాడు. పదిహేను రోజులలో

కృష్ణ దాటిపొమ్మని ఫ్రెంచివాళ్లకి హుకుం ఇచ్చాడు. ఆనందరాజు పగదీర్చుకొనడమేకాక ఫ్రెంచి వాళ్ల ధనాన్ని దోచుకున్నాడు. ఎంత దోచుకున్నావని నిజాం అడగలేదు.

తమకు వ్యాపారంలో విరోధులైన ఫ్రెంచివాళ్లకు నిలువ నీడలేకుండా చేయాలని ఇంగ్లీషువాళ్లు ఈ యుద్ధాలు చేశారేగాని వాళ్లకి అప్పటికి రాజ్యకాంక్షలేదు. అందుకే నిజాముకు వాళ్లు సైనికరక్షణ ఇవ్వలేదు. ఫ్రెంచివారు పోయాక సలబత్‌జంగు దిక్కు లేనివాడయ్యాడు. అతణ్ణి అతని తమ్ముడు నిజామ్ అలీ 1761లో బంధించాడు. తన సుబేదారీ ప్రకటించుకొన్నాడు ఇంగ్లీషువాళ్లని తనకు సైనికసహాయం చేయమని కోరాడు.ఖర్చుల నిమిత్తం శ్రీకాకుళం, రాజమండ్రి, ఏలూరు, కొండపల్లి సర్కారులు నాలుగూ ఇచ్చాడు. అయితే ఇంగ్లీషువాళ్లు వాటిని పూర్తిగా స్వీకరించలేదు. కావలసినప్పుడు పుచ్చుకొంటామని చెప్పారు. ఇది 1762 లో జరిగింది. ఆ తరువాత మరి నాలుగేళ్లకి రాజ్యకాంక్ష ముదిరాక ఈ నాలుగు సర్కారులను పుచ్చుకొన్నారు. క్రమంగా దేశమంతా వ్యాపించారు. అంతటితో కడపటిరాజుల యుగం అంతమై కుంపిణీ యుగం ప్రారంభ మయింది.

కడపటిరాజుల యుగంలో ప్రజలకడగళ్లకు అంతులేదు. ఎక్కడ చూసినా యుద్ధాలే. సైనికులు ఊళ్లను కొల్లగొట్టడం సామాన్యమైపోయింది. పన్నులు వసూలు చేయడమే తప్పించి ప్రజలకు సౌకర్యాలు సమకూర్చడమన్నదే అబ్బుర మైంది పాతకాలపునాటి వసరులు పాడైపోతూవుంటే పాలకులు చూస్తూ ఊరుకొన్నారుగాని తమ సంచులు విప్పి మరమ్మతు చేయించలేదు వ్యవసాయంచేసే రైతును అందరూ పీక్కుతినేవాళ్లే. ఈయుగం లోని ప్రముఖకవి కూచిమంచి తిమ్మయ్య తన కుక్కుటేశ్వర శతకంలో రైతుల స్థితిని వాళ్ల మాటలతోనే ఇలా చెప్పాడు [1]

ఎద్దుమందను గూర్చి యెగసాయ మిడితేను
 తుద నది యధికారి దోసుకొనియె
దావుదప్పుల కంట దరమకర్చుల కంట
 కాసువీసము లాగె కరణవయ్య
సల్లమ్మి సతకమ్మి సిల్లర దాపితే
 కోమటి బాబంటు కొడుకు దొబ్బె
కళ్లముకంకులు గాలి బట్టగ బోతె
 బట్టు బాపనోళ్లు బతకనీరు. [నెం. 32]

యాచనవల్ల జీవించే బట్లూ, బ్రాహ్మణులూ రైతులను అప్పులవాళ్లలా వెంటపడి

1. తిమ్మకవికి రైతుల పట్ల సానుభూతి లేదు. ఇలా గోడు పెట్టుకొనేవాళ్లు మోటువాళ్లని అతని ఉద్దేశ్యం.

పీడించేవారు 'సెడుగు జావడు నాబంటు కొడు కబ్బుబ్బు యెంట పడి' అని విసుక్కునేదాకా వేధించేవారు. ఈ భట్లు, కవులూ చెప్పే కవిత్వాలు సామాన్యప్రజలకు బోధపడేవి కావు. 'తల బరువు వెట్టి తొందరగాగ దండకాల్ నతకాలు సోకాలు నతుకుకొంటూ' ఊదరకొట్టే వీళ్ల గద్యపద్య విచిత్ర కవితలకంటే గొల్లసుద్దుల కథలే పామరులకు కర్ణపేయంగా ఉండేవి ఈ యుగంలో వేద శాస్త్ర పురాణవిద్యలకన్నా పరిహాసవిద్యలే పనికి వచ్చాయి. దేవతాభాషల తీరుకన్నా పారసీకోక్తులే ప్రజుతి కెక్కాయి [2] కాలానుగుణంగా కవిత్వం మారకపోవడంవల్ల సామాన్యజనానికీ, సాహిత్యానికి దూరం ఎక్కువ అయింది. అయితే కవుల సంఖ్యకు కరువులేదు. అడిదం సూరకవి ఇలా చెప్పాడు.[3]

దేవునాన మున్ను దేశాన కొక కవి-యిప్పు డూరనూర నింట నింట
నేగు రార్గు రేడ్గు రెనమండ్రు తొమ్మండ్రు-పదుగురేసి కవులు భవ్యచరిత

నిజంగా ఇంటికి పదిమంది చొప్పున సాహిత్యవ్యాసంగం చేస్తే ఇకనేం? ఈ 'కవులు కక్కుర్తి నిసుమంత కడుపుకొరకు' అందరినీ షొగడుతారని కూచిమంచితిమ్మయ్య చెప్పాడు [4] వేమనగారు చెప్పినట్టు ఈ యుగం కవులు 'తోటకూరకైన దొగ్గలికైనను తవిటి కుడుముకైన తవిటికైన' కావ్యాలు చెప్పడం మొదలుపెట్టారు అయితే ఇచ్చే యిసుమంత త్యాగానికి ప్రభువులు తప్పుతారని కూచిమంచి జగ్గన్న తన భక్తమందారశతకంలో ఇలా తిట్టాడు:

గడియల్ రెండిక సైచి రా వెనుక రా కాసింతసే పుండి రా
విడిదింటన్ గడి సేద తీర్చుకొని రా వేగంబె భోం చేసిరా
యెదపొద్దప్పుడు రమ్మటంచు సుకవిన్ హీనప్రభుం డీగతిన్
మదతల్ పల్కుచు ద్రిప్పు గాసిదక రామా ! భక్తమందారమా! [75]

ఈ యుగంలోని ప్రభువులందరూ హీన ప్రభువులే అని భావించడానికి వీలులేదు సాహిత్యాభిలాష ఉన్నవాళ్లూ, స్వయంగా కావ్యాలు చెప్పినవాళ్లూ, సమర్థులకు సత్కారాలు చేసినవాళ్లూ లేకపోలేదు. రాజకీయాలలో క్రూరంగా ఉండడం, సాహిత్యవిషయాలలో మెత్త పడడం ఆనాటి సంస్కారుల లక్షణం అనుకోవాలి గద్వాల, మైసూరు, మధుర, తంజావూరు, పెద్దాపురం, విజయనగరం రాజ్యాలలో రాజులూ, వాళ్ల ఆశ్రితులూ చాలా రచనలు చేశారు. గద్వాలలో భారత రామాయణాలకు యథాశ్లోకానువాదాలు, మైసూరు, మధుర రాజ్యాలలో వచన వాక్యరచనలు, తంజావూరులో చదురునృత్యానికి అనువైన సంగీత రచనలూ, గేయ నాటకాలూ, పెద్దాపురం విజయనగరాలలో ప్రాచీన ధోరణిలో ప్రబంధాలూ విరివిగా పుట్టాయి సాహితీ పరులంతా సంప్రదాయ విధేయులే కొత్తగా

2. కుక్కుటేశ్వర శతకం, నెం 21
3. అడిదం సూరకవి జీవితం వావిళ్ల ప్రచురణ, పుట.60
4. కుక్కుటేశ్వర శతకం, 46

క్రైస్తవం పుచ్చుకొన్న వారి కోసం కవులు ప్రబంధ ఫక్కిలోనే బైబిలు కథలు వ్రాశారు ఈనాటి కావ్యాలలో సమకాలిక జీవితం వెతికితేనేగాని కపబడదు. శతకాలలో వ్యక్తిగత సమస్యలూ, సమాజంలోని సంక్షోభాలూ కొట్టవచ్చినట్టు కనబడతాయి.

ఈ యుగంలో మతసహనం చాలా తక్కువగా కనబడుతుంది. హిందువుల దేవాలయాలను తురకలు నాశనం చేయడం సాధారణమైన విషయమైపోయింది. కొత్తగా కాళ్ళు నిలదొక్కుకున్న ఫ్రెంచివాళ్ళు సైతం ఈదారుణాలు చేశారు. క్రి శ. 1709లో పుదుచ్చేరిలోని క్రైస్తవులు హిందూ దేవాలయాన్ని నాశనం చేశారు. చాలా కొట్లాటలు జరిగాయి. క్రి.శ. 1743 లో కడపజిల్లా కంబాలదిన్నెలోని ఫాదిరిగుడిని నిజాం సైనికులు నేలమట్టం చేశారు. ముదిగుబ్బ కృష్ణాపురాలలోని క్రైస్తవగుళ్లను కూడా పడకొట్టించారు దేవాలయాలను నాశనం చేస్తున్నప్పుడు కవులు ఆవేశం పట్టలేక పోయారు. కాశీలోని విశ్వనాథుని ఆలయాన్ని ఔరంగజేబుబలాలు పడగొడుతున్నప్పుడు వేల్పూరి వెన్నన్న అనే తెలుగుకవి 73 పద్యాలు చెప్పాడు.[5]

మితిలేనిలింగాలు చితుకగొట్టెడు వేళ మండపంబులు రూపుమాపువేళ
చమిరిమతాల్ గుమ్మటములు గట్టెడివేళ గుళ్ళలో నావులు గోయువేళ
విగ్రహంబుల జూచి విరుగనేసెడువేళ దివిరి సాధువుల బాధించువేళ
జపహోమకృత్యముల్ సాగనీయనివేళ నుపచారమంతయు నుడుపువేళ

చేరి గుడియె మసీదుగా జేయువేళ
మరిచియున్నావె యవనుల మద మడంచ
దామసించిన దిది నీకు దంటతనమె?
విజితపరయూథ కాశికావిశ్వనాథ! [R.573]

యవనుల దారుణాలు కాశీలోనే కాక తిరుపతిలో కూడా దవానలం రేపాయి తురకసైన్యాలు మోవిగుంట కావలి జలదంకి కొడవలూరు గండవరం గ్రామాలను కలవరపెట్టి తిరుపతిపై పడ్డాయి ఎవరో కవి దేవునితో ఇలా మొరపెట్టుకున్నాడు:

పొట్టేళ్ళగతి పట్టి బోడిసన్యాసుల ధీయని తాకులాడించు నొకడు
సోమయాజుల బ్రహ్మసూత్రముల్ ద్రెంచి సింగాణివింద్లకు నల్లెగట్టు నొకడు
ఖాబ్ఖోదాయంచు గుడికిలు గుజ్జము నెక్కి ధేయని తరటెత్తు నొకడు
పైకాలు గొమ్మని బల్మి గోమటివారి చెలువపై బడి బూతుసేయు నొకడు
యవనసమ్మర్దదుర్దినంబైన దిగువ
తిరుపతిని జూడు మటువంటి తతిని నిదుర

5. ఇతని ఇనుమునుమడు క్రి శ 1793లో ఈ శతకంలోని కొదవ పద్యాలు చెప్పి పూర్తి చేశాడు

పోవుచున్నాడు మీయన్న లేవలేక
శత్రుసంహార వెంకటాచలవిహార ! [D.1710. పద్యసంఖ్య 15]

దిగువ తిరుపతిలోని ఘోరాలు ఎగువతిరుపతిలోనికి వ్యాపించకుండా భక్తుడు ఆక్రోశించాడు. ఈ విధంగా వివిధప్రాంతాలలోని వివిధదశాబ్దాలలోని కవులు తమ కళ్ల ముందు జరిగే ఘాతుకాలకు తల్లడిల్లారు మహోద్రేకంతో శతకాలు చెప్పారు [6] ఇటువంటి సంక్షోభాలలోనే ఈ యుగంలోని కవులు సాంఘిక చైతన్యాన్ని ప్రదర్శించారు. మిగతావేళల్లో పుస్తకాలలోని శృంగార సరస్సులలో మునిగి తేలేవాళ్లు.

శృంగారం ఈ యుగంలో వేసినన్ని వెర్రితలలు ఇంకే కాలంలోనూ వెయ్యలేదు ఇంతకుముందు యుగాలలోని కవులు సుకుమారుడు, నిగమశర్మ వంటివారి కథలు తీసుకొని శృంగారం రాస్తే ఈ యుగంలోనివాళ్లు పురాణాలలోని రంకుకథలను తీసుకుని రసవత్తరంగా కావ్యాలు చెప్పారు శశాంకవిజయం, అహల్యాసంక్రందనం, రాధికాసాంత్వనం వంటివి బహుళ ప్రచారం పొందాయి. రాధామాధవుల ప్రణయం పేరిట కామశాస్త్రాన్ని ఈ యుగంలోనికవులు కవిత్వంలోనికి దిగుమతిచేశారు. సంభోగశృంగారాన్ని రకరకాలుగా వర్ణించారు సారంగపాణిలాంటివాళ్లు సానివాడలోనే సాహిత్య గుడారాన్ని పాతుకొని ఇల్లిల్లూ తప్పక పదాలుపాడారు. శిష్టులు కానివాళ్ల వ్యావహారికభాషలో సహితం పదాలు చెప్పారు. కూచిమంచి తిమ్మయ్యలాంటి వాళ్లు ఆ పామరభాషను వాడుతూ పద్యాలు వ్రాశారు.

మన లాక్షణికులు గ్రామ్యాన్ని కావ్యాలలో నిషేధించారేగాని తిట్టేటప్పుడు మాత్రం అది తప్పుకాదు, ఒప్పే అన్నారు.[7] అందుచేత ఈ కవులు ధానిని చక్కగా వాడుకొన్నారు నోటికొచ్చినట్టూ తిట్టారు. అడిదం సూరన్న 'నోరువాడైన బూతే రచింపగజూచు' అని చెప్పినది అక్షరాలా నిజం ఈయుగంలో నోరు పెట్టుకొని బూతులు వ్రాసినవాళ్లు ఉన్నారు అనగొందిలోని వికటకవి గోపాలయ్య, ప్రోలునాడులోని కూచిమంచి జగ్గన్నేకాక పచ్చిబూతు బుంగలు వ్రాసిన వాళ్లుకూడా ఉన్నారు. అశ్లీలం కావ్యదోషాలలో ఒకటని లాక్షణికులు చెప్పినా ఈ తెగ కవులు వినరు.

ఈ యుగంలో లక్షణగ్రంథాలు, వ్యాకరణాలు, నిఘంటువులు చాలా బయలు దేరాయి. తెలుగువ్యాకరణానికి సంస్కృతంలో వివరణలు, వ్యాఖ్యానాలు వెలిశాయి దేవ భాష వచ్చినవాడికి తప్ప తెలుగుశాస్త్రం అర్థంకానంత జటిలంగా సూత్రాలు రచించారు ఈ విద్వాంసులు పాండిత్యమే ప్రధానమనుకున్నారుగాని ప్రసాదగుణాన్ని చిన్నచూపు చూశారు. ప్రజలు వీళ్లను పెద్ద తోపుతోశారు. తమకు కావలసిన సాహిత్యాన్ని, సమకాలిక

---

6. వివరాలను వంగూరి సుబ్బారావుగారు విశదపరిచారు శతక కవుల చరిత్ర, పుటలు356-61.

7. 'గ్రామ్య మనగ నెవరు నెప్ప రొరుల దెగడుచోట నొప్పునదియు' ఆంధ్రభాషాభూషణం, పద్యసంఖ్య 27.

ఇతివృత్తాలనూ ఆనాటి కవులు స్వీకరించకపోతే సామాన్యులు ఊరుకోలేదు. గేయసాహిత్యాన్ని సృష్టించుకొన్నారు కాటమరాజు కథల దగ్గిరనుంచి బొబ్బిలి యుద్ధందాకా ఎన్నో వీరగాథలను జానపదులు పాడుకొన్నారు. ఈ యుగంలోని కొన్ని వీరగాథల జాపితా చూడండి:

1. కుమార రాముని కథ (కంపిలిరాజ్యపు సారంగధర)
2. సర్వాయి పాపని కథ (వరంగల్లు సుబావీరుడు)
3. సదాశివ రెడ్డి కథ (మెదకు సుబావీరుడు)
4. రాణీ శంకరమ్మ కథ (మెదకు సుబారాయలింగం కథ)
5. రాజా సోమనాద్రి కథ (గద్వాల స్థాపకుని కథ)
6. దేశింగురాజు కథ (చెంజివీరుని చరిత్ర)
7. బొబ్బిలి కథ (సుప్రసిద్ధ యుద్ధ గాథ)
8. పెద్దాపురం కోడిపందాల కథ (బొబ్బిలియుద్ధం తరువాత కథ)

ఇంకా సమకాలికవ్యక్తుల వీరోచితగాథలను మరికొన్ని గ్రామీణులు పాటలుగా కట్టుకొన్నారు ప్రాచీనవీరగాథలను కూడా మళ్లీ రచించారు కావ్యకవుల రచనలలో కనబడని స్వచ్ఛత ఈ సుదీర్ఘ గేయాలలో తాండవిస్తుంది. ఈ కథలలోని నాయకులకు ముంజేతికి మీసాలు ఉంటే ఈ జానపద రచయితల నిలువెల్లా తెలుగుతనమే మెరుస్తూ ఉంటుంది

ఈయుగంలోని తెలుగువాళ్లు కొత్త వేషాలు చూశారు; కొత్త భాషలు నేర్చుకొన్నారు పోర్చుగీసువాళ్లు పొగాకు తోటలు, కొత్తమాటలు మనకి ఇచ్చారు. ఈవాళ మన 'ఇస్త్రీ' 'కమీజులు' దాచుకొనే అల్మారా, దాని తాళం చెవి మొదలైనవి పోర్చుగీసుపదాలే మనం తెలుగుమాటలు అనుకునేవి చాలామటుకు ఆదిలో పోర్చుగీసుపదాలే. ఇలాంటివి మన భాషలో వందలకొలది ఉన్నాయి.[8] అనాసపళ్లు, బొప్పాయిపళ్లూ వీళ్లు ఇచ్చినవే. పోర్చుగీసువాళ్లు ఈ పళ్లు ఇస్తే డచ్చివాళ్లు ఖర్జూయితోటలు తెలుగునాటపాతారు. క్రీ.శ. 1712లోనే ఫాదరీలు మొదటి అచ్చుయంత్రాన్ని దిగుమతి చేశారు నేడు మన జీవితాలలో సర్వసామాన్యంగా కనిపించే కాఫీ పొగాకులకు ఆనాడే కొందరు అలవాటుపడ్డారు. క్రీ శ 1744లో మొదటి నిజాము తనని చూడడానికి వచ్చే గొప్ప వాళ్లకు తాంబూలంతోపాటు కాఫీసత్కారాలుకూడా చేసేవాడు.[9] పొగాకు గొప్పవాళ్లలోనేకాక సాధారణజనంలో కూడా వ్యాపించింది దేవుని కన్నా ఇదే ముఖ్యమైంది తంజావూరునాటకాలలో ఒక పాత్ర గుడి

---

8. తెలుగులో 'ఖుడతకీచు నుడులు' అని తూమాటి దొణప్ప గారు భారతిలో(1962 ఏప్రిల్ నుండి జూన్ దాకా 3 సంచికలలో విపులంగా చర్చించి నిఘంటువు కూర్చారు

9. A History of the Deccan- by J. D.B. Gribble, Vol. II. Pp 12,13.

తెరచి పూజ చేయనందుకు ఇలా సంజాయిషీ చెప్తాడు.[10]

"సూత్రధారుడు :– నీవు ఇంతసేపయివచ్చి పూజచేయక ఎక్కడికి పోయివుంటివిర.

పూజారి :– మాకొక పొగాకుతోట కద్దు అందులకు పొత్తుల కాపు వీరంభట్లంచు ఒక బ్రాహ్మడు కద్దు. ఆ పొగాకుతోటకు నీరు చల్లేందుకు ఉదయ మయ్యేటందుకు నాలుగు గడియలకే వచ్చి లేచి పిలుచుకుపోయెను. కాబట్టి ఆ పొగాకు తోట కంతకును నీళ్ళు చల్లి తిని. నాకు కడుపు నొప్పి కద్దు కాబట్టి మలశుద్ధి కాదు అందుకోసం రెండు చుట్టల ధూమపానం చేసి చెరువులోపలికి పోయి.. శుద్ధాచమనం చేసుకొని అతిశీఘ్రుంగా వస్తిని "

దక్షిణాదిని తంజావూరులోని ఒక నాటకంలో ఇలాగ పొగాకు ప్రసక్తి ఉంటే ఉత్తరాదిని కళింగసీమలో అడిదం సూరకవిలాంటివాళ్లు పద్యాలే చెప్పారు.[11]

పొగ(త్రాగనట్టినోరును–పొగడంగా బ్రతకనట్టి భూపతిబ్రతుకున్
మగడొల్లని సతిబ్రతుకును–వెగటునుమీ పొణుగుపాటి వెంకటమంత్రి

అప్పటికే పొగ త్రాగని నోరు వెగటయింది. 'పొగతాగనివాడు దున్నపోతై పుట్టున్' అని శాస్త్రవచనంకూడా రూఢిచేశారు 'పొగక్రోవికి నతిమోవికి' ఎంగిలి లేదన్నారు పంతాలలో సైతం పొగాకు ప్రవేశించింది. బొబ్బిలికోట నాశనం చేస్తాననే విజయరామరాజు ఇలా శపథం చేశాడని జానపదరచయిత వ్రాశాడు:

పుట్టకోట చవ్వంగా దున్ని–పొగ మొక్కలు వేతు
పాటి పొగాకు పుచ్చుకోక–నావగలేతిరేనా [బొబ్బిలికథ 1383-,4]

పొగాకు ఇలా అన్నివిధాలా, అన్ని ప్రాంతాలలో, అన్ని సుబాలలో వ్యాపించింది

పరిపాలనాసౌకర్యంకోసం దేశాన్ని ప్రాంతాలుగా సర్కారులుగా విభజించినా సాహిత్యంలో ఇటువంటి విభజనలు కూడా సౌకర్యం కోసం చేసుకోవాలి

కడపటిరాజుల యుగంలో తెలుగువాళ్లు జీవించిన ప్రాంతాలు, తెలుగుభాష రాణించిన రాజ్యాలూ ఏయేవిభాగాల పేర్లతో చెలామణి అయేవో ఆ ప్రధాన విభాగాలుగానే ఆనాటి ఆంధ్రసాహిత్యప్రాంతాలనుకూడా విభజించు కోవచ్చు. ఈ పరగణాలలో పెంపొందిన చరిత్రను వీలైనంత విస్తరంగా మనవి చేస్తాను.

---

10 శచీపురందర నాటకం, శాహజీరచన యక్షగానములు సం 3, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణ పుట.144-5

11. అడిదం సూరకవి జీవితం(వావిళ్ళ), పుట 21.

2

వరంగల్లుసుబాకవులు

కాకతీయ సామ్రాజ్యానికి ఓరుగల్లు హృదయం. అది ఒకనాడు ఆంధ్రదేశమంతటికీ రాజధాని. మహమ్మదీయుల దండయాత్రల వల్ల ఆ సామ్రాజ్యం పతనం అయింది. ఓరుగల్లు తన వైభవాన్ని కోల్పోయింది. రాజకీయంగా ఎంత ప్రాముఖ్యం తగ్గినా సాహిత్యచరిత్రలోమాత్రం దాని సిగపూవు వాడలేదు. ఆంధ్రమహాభాగవతంలోని స్కంధాలు ఈసీమలోనే పుష్పించాయి. కవితావ్యాసంగం అన్ని యుగాలలోనూ చురుకుగానే సాగింది.

కడపటిరాజుల యుగంలో తెలంగాణా మూడుసుబాలలో విస్తరించి ఉండేది వాటిలో వరంగల్లుసుబా ఒకటి ఇందులో నాలుగుజిల్లాలూ, ముప్ఫయి తాలూకాలు ఉండేవి. అయితే ఆ ముప్ఫయి పరగణాలలోనూ సాహిత్యకృషి జరిగిందని చెప్పలేంగాని కొన్ని ప్రాంతాలలో చక్కని కవులు మంచికవిత్వం చెప్పారు ఈ తాలూకాలు చాలాభాగం జాగీరుదార్లభూములు. పాకత్‌జంగువంటి ముస్లింజాగీరులే కాక తెలుగుసంస్థానాలు కూడా ఈసుబాలో ఉండేవి. వాటి వివరాలు చూడండి :

1. పాలవంచ సంస్థానం :

    వరంగల్లుజిల్లాలోని ప్రసిద్ధ సంస్థానం

2. దోమకొండ సంస్థానం:

    నిజామాబాదు జిల్లా, కామారెడ్డి తాలూకా

3. వెంకటరాజుబాయి సంస్థానం:

    ఈమె ఎల్లారెడ్డి భార్య ఈ సంస్థానం నిజామాబాదు జిల్లాలో కామారెడ్డి తాలూకాలో ఉంది.

4. సీర్నపల్లి సంస్థానం:

    ఇదికూడా నిజామాబాదు జిల్లాలోనే ఉంది.

ఈనాలుగుసంస్థానాలలో కడపటి రెండూ దేమకొండ సంస్థానంలోని భాగాలే అనుకొంటాను మొత్తంమీద వరంగల్లుసుబాలో ఆనాడు రెండు ప్రముఖసంస్థానాలు మాత్రమే వాటా చరిత్రలు. సాహిత్యపోషణ వివరాలూ తెలుసుకొందాం

పాల్వంచసంస్థానం:— వరంగల్లు జిల్లాలోని పాల్వంచతాలూకాయే కాక భద్రాచలం, రేకపల్లి పరగణాలుకూడా ఈ సంస్థానంలోని భాగాలే కాకతీయుల కాలంలో పాల్వంచను శంకరగిరి అని పిలిచేవారు. ప్రతాపరుద్రుని కాలంలో ఈ శంకరగిరి మాన్యాలను పాలించే అప్పన్నగారు ఒక పెంకిగుఱ్ఱాన్ని లొంగదీశారు ప్రతాపరుద్రుడు మెచ్చుకొని ఆయనను అశ్వారాయడు అని ప్రశంసించాడు. అదే ఈ సంస్థానాధీశుల పేరుచివర వచ్చే బిరుదు యింది. క్రీ.శ. 1324 లో అప్పన్న అశ్వారావుగారు పాల్వంచ, హసనాబాధ పరగణాలకు నన్నదు పొందారు అయన దగ్గిరనుంచి 18 తరాలవరకు, అంటే క్రి శ 1698 దాకా ఈ పరగణాలు ఈవంశం లోనే ఉన్నాయి.

ఈ సంస్థానం కుంపిణీయుగంలోనూ తరువాత ప్రసిద్ధికెక్కింది. అయితే ఈ సంస్థానంచేసిన సాహిత్యపోషణ మాత్రం చరిత్ర కెక్కలేదు. అసలు ఇక్కడ ఎంత మంది కవులు ఏఏకాలాలో ఉన్నారో కూడా లెక్క తేలలేదు.

ఈయుగంలోనూ, తరవాతియుగంలోనూ శ్రీనాథుని వెంకటరామయ్య అనే కవి వీళ్ళ పోషణలో ఉన్నాడని మాత్రం నికరంగా తెలుస్తోంది. ఈయన అశ్వారాయచరిత్ర, లేక శ్రీరామపట్టాభిషేకం అనే కావ్యం వ్రాశాడు అయితే ఇది అముద్రితమేకాక అలభ్యంకూడా ఇందులో పాల్వంచసంస్థానాధీశ్వరులకు, జాఫరుద్దౌలాకు జరిగిన సంగ్రామాలు చరిత్రానుకూలంగా అభివర్ణిత మయ్యాయని శేషాద్రిరమణకవుల మాటలవల్ల తెలుస్తోంది [1] ఈ కావ్యాని కొక ప్రతిసిరిపురంలో ఉన్నట్లు వినికిడి అనికూడా వారే చెప్పారు. ఈ కావ్యం బయటపడితే పాల్వంచసంస్థానాధిపతుల వంశావళి, వాళ్ళు ఏవైనా కృతులు అంకితం పుచ్చుకొంటే వాటి వైనం, శ్రీనాథుని వెంకటరామయ్య భోగట్టాలు అతని కవితాశక్తి తెలుస్తాయి. ప్రస్తుతానికి ఈ సంస్థానం గురించి చెప్పుకోతగ్గది యింతే

దేమకొండ:— బిక్కనవేలు రాజధానిగా పాలించిన కామినేనివారు ఈ సంస్థానానికి ఆదిపురుషులు కుతుబ్‌షాహీల కాలంలో బిక్కనవేలు రాజ్యం చాలా వర్ధిల్లింది. కామినేనివారు చేసిన సాహిత్యపోషణ, రచించిన గ్రంథాలు చరిత్రకెక్కాయి [2] ఈ వంశంలో రాజన్నచౌదరి అనే ఆయన బిక్కనవేలునుంచి మూడుకోసుల దూరంలో ఉన్న దేమకొండకు రాజధాని మార్చాడు అప్పటినుంచీ దీనిని దేమకొండ సంస్థానం అని పిలువసాగారు.

---

1. గోల్కొండ కవుల సంచిక సంపుటి 411
2. సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం VII సవాబుల, ఆరవీటి రాజులయుగాలు, కామినేని కవులు, ఆశ్రితులు ప్రకరణంలో

క్రి.శ. 1703 ప్రాంతాలలో దేమకొండను రాజన్నచౌదరి పాలించేవాడు ఈయన తన పూర్వులలాగా స్వయంగా రచనలు చేయకపోయినా కవులను పోషించాడు. రాపాక లక్ష్మీపతి అనే కవిని పోషించాడు. కావ్యం అంకితం పుచ్చుకొన్నాడు.

రాపాకలక్ష్మీపతి చాలా కృతులు చెప్పాడు. 1. అపరోక్షానుభూతి. 2. ఆచార్య విజయం. 3. శ్రీమదుపాఖ్యానం. 4. నీలావివాహం. 5. శ్రీకృష్ణవిలాసం. 6. భద్రాయురభ్యుదయం అనే ఆరుకృతుల పేర్లు తెలుస్తున్నాయి. వీటిలో ఆచార్య విజయం ప్రతిఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది. (R.3877) ఈ ప్రతి చాలా శిథిలమైపోయింది ఇది ఆనందగిరి సంస్కృతంలో వ్రాసిన శంకరాచార్య చరిత్రకు అనువాదం. శ్రీకృష్ణవిలాసం, భద్రాయురభ్యుదయం అచ్చుపడ్డాయి దేమకొండ సంస్థానాధిపతులే అచ్చువేశారు.

భద్రాయురభ్యుదయంలోని కథలోతప్ప కథనంలో కొత్తదనం లేదు వర్ణనలూ అవీ 'రొటీను' ప్రబంధాలలో మాదిరిగా ఉన్నాయి ఈ ప్రబంధాన్ని చెప్పమని రాపాక లక్ష్మీపతికి ఈ కావ్యం ఎలా ఉండాలో కామినేని రాజన్న చౌదరి ఇలా నిర్దేశించాడు :

> అసమానముభయ భాషా-రసమానము వృత్తిరీతిరసశయ్యా వ
> ల్ల సమానము చిత్రైత్య-స్వసమానముగా రచింప జర్చింపదగున్.
>
> [భద్రాయు,1-76]

అయితే ఈకావ్యం అంత గొప్పగాలేదు. ఇది ఇంతకన్నా 'చర్చింపతగదు. అవతారికలో కవి చేసిన పూర్వకవిస్తుతి కొంచెం గమనిస్తే చాలు

సాధారణంగా మన కవులు మహాకావ్యాలను వ్రాసిన మహాకవులనే గాని లాక్షణికులను కృత్యాదిని నుతించరు. రాపాక లక్ష్మీపతిమాత్రం తన కావ్యంలో వాళ్ళతోపాటు ఛందోకర్తలను స్మరించాడు

> శ్రీరామాయణ భారతాఖ్యరచనా జేగీయమాన ప్రభా
> ధౌరంధర్య సమేత వాస్తవ కథాధన్యాత్మ వల్మీకభూ
> పారాశర్యుల గొల్చి ఛందముల సంపాదించి వృత్తప్రభే
> దారూఢస్థితు లెంచు పింగళభుజంగాధీశ్వరున్ గొల్చెదన్. [భద్రా 1-20]

ఒక్క సంస్కృతలాక్షణికుల్లేకాక తెలుగువ్యాకర్తనుకూడా లక్ష్మీపతి తలచుకొన్నాడు. నన్నయగారిని ఎలా నుతించారో చూడండి.

> ప్రాకృతసంస్కృతాంధ్రపదభాగము లుల్లసిలంగ వైకృత
> వ్యాకరణంబు జేసి బుధవత్సలతన్ సకలార్థవత్సురా

జాకలి తేతిహాసములన్ని వచించిన నన్నయార్యు సు
శ్లోకుని దిక్కయజ్వను వచోనియతిన్ వినుతింతు మత్కృతిన్. [భద్రా, 1-22]

నన్నయగారు వైకృతవ్యాకరణం రచించారన్న అబద్ధం రాపాక లక్ష్మీపతి వచోనిరతివల్ల సుస్థిరంగా తెలుగుదేశంలో వేళ్ళూనడమేకాక 1736 నాటికే మూడుపువ్వులు ముప్పయి ముళ్ళుగా ననలెత్తిందని చెప్పవచ్చు ఈ అబద్ధానికి అంతూలేదు; ఆంధ్రులకు చింతాలేదు.

రాపాక లక్ష్మీపతికి వెంకటదాసు అనే సోదరుడు ఉన్నాడు. అతడు కూడా కవే; శైవుడే. శివరహస్యఖండాన్ని తెనిగించి వేములవాడ రాజేశ్వరునికి అంకితం ఇచ్చాడు కృతిని శివసూరి అచ్చన్నగారి ప్రోద్బలంవల్ల రచించాడు తోడపుట్టినవానిలాగా సంస్థానాలలో రాణించినట్టులేదు. ఈ శివరహస్య ఖండం అముద్రితం [3]

ఈ రాపాక సోదరులకు ఏవిధమైన బంధువేగాని రాపాక శ్రీరాములుఅనే కవి అధ్యాత్మరామాయణం రచించినట్టు తెలుస్తోంది. ఈయనకూడా పై ఇద్దరిలాగే పరకాలగ్రామంలో నివసించేవాడు. ఇతని కాలం 1780 ప్రాంతాలు అని పరిశోధకులు అన్నారు [4] అయితే ఈయనకూడా పైవాళ్ళ సమకాలికుడు కావచ్చును.

ఈ ముగ్గురు రాపాక కవులేకాక మరెందరు దేమకొండ సంస్థానంలో ఉన్నారో తెలియదు. అయితే వరంగల్లుసుబాలో ఈ కాలంలో చాలామంది సాహితీపరులు ఉన్నారు. ఓరుగల్లుకు దగ్గరలో ఉన్న మట్టెవాడలో పరశురామ పంతులవారి కుటుంబంలో చాలా ప్రసిద్ధకవులు ఎన్నో గ్రంథాలు వ్రాశారు

పరశురామపంతుల లింగమూర్తి: భారతీయుల కున్నంత అధ్యాత్మ చింతన ప్రపంచంలో ఇంకెవరికీ ఉన్నట్టులేదు. పండితులకేకాక పామరులకు కూడా ఈ విజ్ఞానం నేర్చుకోవాలనే కోరిక లేకపోలేదు. తగుపాటి తెలుగు భాషాపరిచయం ఉన్న ప్రజలకు వేదాంత గ్రంథాలు చాలాకాలం అందుబాటులోలేవు. ఆ లోటున పరశురామపంతులవారి కుటుంబంలోని వ్యక్తులు తీర్చారు అందులో మరీ ముఖ్యంగా లింగమూర్తిగారు తెలుగువారికి పెట్టిన భిక్ష నిజంగా అక్షయం అని చెప్పాలి

లింగమూర్తిగారి పూర్వులు తెలుగువాళ్ళు కారు ఏవో రాజకీయ కారణాల వల్ల కొన్ని మహారాష్ట్ర కుటుంబాలు తెలుగుదేశానికి వచ్చి స్థిరపడి పోయాయి. వాటిలో పరశురామపంతులవారి కుటుంబం ఒకటి. ఈ ఇంటివాళ్ళను పరశురామపంత్‌గారి తాలూకా అని వ్యవహరించడంతో అదే ఇంటి పేరయి, తెలుగుబహువచన లకారం కూడా పేరుచివర వచ్చింది పరశురామపంతులవారి కుటుంబంలో ఎన్నోవాడోగాని క్రీ శ 1710

---

3. గోలుకొండకవుల సంచిక పుట 412
4. అదే సంచికలో పుట 414

ప్రాంతాలలోనే లింగమూర్తి గారు వరంగల్లుసీమలో తెలుగుకవిత్వం చెప్పసాగాడు.

ఈయన మొట్టమొదట రతిమన్మథవిలాస మనే శృంగారకావ్యం వ్రాశాడు. ఇది మూడాశ్వాసాల ప్రబంధం. ధారాశుద్ధిలేదు. భావలోపాలతో, వ్యాకరణదోషాలు ఇందులో చాలా ఉన్నాయట. ఇటువంటి ప్రథమరచన చేసిన లింగమూర్తి కొద్దికాలంలోనే అనర్గళమైన ధారను అలవర్చుకొన్నాడు. నిర్దుష్టమైన రచన చేయసాగాడు. శృంగారకావ్యాలు మానేసి వేదాంత గ్రంథాలు వ్రాయసాగాడు.

లింగమూర్తికి నారాయణగురువు అనే ఆయన మంత్రోపదేశం చేశాడు. అది రామతారకమంత్రం 'అరగడియలోన రాముని సిరి బొందగ నొక్కయుక్తిచే దెలిపిన శ్రీగురునారాయణయోగుల మరువకుమా' అని లింగమూర్తి తన మనస్సుకు హెచ్చరిక చేసుకొన్నాడు. 'మతములు నిర్వాణప్రతిబంధకములు' అని తెలుసుకొన్నాడు 'మంత్రంబులన్నియు నడుమంత్రంబులు' అని గుర్తించాడు. 'అంబరగమనాదులు గడు డంబమ్ములు' అని, 'దూరదృష్టి దూరశ్రవణాదులు మాయలని గ్రహించాడు

వెలుగులకెల్ల వెలుంగై–వెలిగింపక వెలుగబోక వెలుగుచు దానే
వెలుగై అంతట వెలుగం – గల సీతారామభద్రు గనుగొనుమనసా. [85]

విజ్ఞానజ్యోతి ఒక్కటే అని ఆత్మప్రబోధం చేసుకొన్నాడు. సీతారాములు ప్రబోధించిన యోగశాస్త్రాన్ని మథించాడు. తెనిగించాడు. దాని పేరు సీతారామాంజనేయ సంవాదం ఇది మూడాశ్వాసాల యోగశాస్త్రం. దీనికి అధ్యాత్మరామాయణం బాలకాండలోని ప్రథమసర్గ ఆధారం అందులో పార్వతీదేవికి పరమేశ్వరుడు శ్రీరామహృదయాన్ని ఏభయి శ్లోకాలలో చెప్పాడు వాటినిఅధ్యయనం చేసి లింగమూర్తి సుమారు 600 గద్యపద్యాలలో ఈ సంవాదాన్ని వ్రాశాడు. ఇది రాజయోగనిరూపకగ్రంథం.

ఇందులోని విషయం ఇనుపగుగ్గిళ్ళు. అయితే లింగమూర్తి పాకం చాలా గొప్పది. ఆయనచేతిలో ఈ కఠినవిషయాలు సగ్గుబియ్యంలాగా మెత్తపడ్డాయి. ఏదో ప్రబంధం చదువుకొంటున్నంత సరదాగా ఈ పద్యాలను చదువుకో వచ్చును. మొదలు పెడితే, పద్యం, దానంతట అదే సాగిపోతుంది. అందుకే ఈ గ్రంథాన్ని చాలామంది చదువుకొనేవారు; చదువుకొంటున్నారు.

యోగశాస్త్రవిషయాలేకాక నీతులు, నిర్వచనాలు ఇందులో ఉన్నాయి సత్యాన్ని ఇలాగ నిర్వచించాడు:

ఉన్నది కన్నది విన్నది–యన్నట్టుగ బలుకుటయు నొరునకు సత్యా
పన్నత కలుగగ గల్యా–ణోన్నతి గల కల్లమాటయును సత్యమగున్.

[సీతా. 1-90]

జీవభావం చేకొన్న పరమాత్మ పరమాత్మే గాని జీవుడు కాదన్నసంగతి ఇలా చెప్పాడు:

తరుణి వేషంబు గైకొన్న పురుషుడరయ
పురుష డగుగాక వరికింప దరుణి యగునె?
జీవ భావంబు జేకొన్న కేవలాత్మ
డాత్ముడగుగాక మఱి జీవు డగునె తెలియ? [సీతా. 3-99]

బ్రహ్మజ్ఞాని ఎలాగ నిత్యానందం పొందుతాడో చక్కగా వివరించాడు

గాలిందూలిన, వానచే దడిసినన్, గాఢాగ్నిచే గాలినన్
వ్యాలం బాత్మ విముక్తకంచుకముపై వ్యామోహముం దాల్చన
ట్లా లోలాంగముపై నిరూఢ మమతాహంకారముల్లేక యా
త్మాలోక స్థితి నుండు బండితుడు నిత్యానందముం బొందుచున్. [3-177]

ఇలాంటి సులభవిషయాలనే కాక పరిభాషతో నిండిన పద్యాలుకూడా సాఫీగా సాగుతాయి. ఈ యోగశాస్త్రగ్రంథాన్ని అందరూ చదువుకోగలరోలేదో అని లింగమూర్తి బాధపడ్డాడు. ఈయన చాలామందికి గురువుఅయ్యాడు. ఈయనను లింగమూర్తిగారు అని పిలవడం మానేసి గురుమూర్తి అని గౌరవించేవారు ఈయన, సర్వులూ పాడుకొనడానికి వీలుగా, సీతారామాంజనేయ సంవాదాన్ని పాటగా రచించాడు ఆసంగతి ఇలా చెప్పాడు:

'ఆర్తరక్షణ కళామూర్తి యగు శ్రీలింగమూర్తిగురుమూర్తి యొక్కనాడు
ఆర్తులకు బ్రహ్మవిద్యా రహస్యార్థంబు కీర్తించి రక్షింపదలచి
వరుసతో నేనూరు వాక్యముల ముత్యాల సరులు కూర్చిన భంగికూర్చి
వరప సీతారామ సంవాద మను పాట విరచించె జనులార వినుడి

ఈ ముత్యాలసరాలవంటి పాటను 'సీతపాట' అంటారు. ఇది చాలా ప్రచారమైనది. తెలంగాణలో స్త్రీలలో కూడా ఇది వ్యాపించింది.[5] ఈపాటనే కాక గురుమూర్తి అనే బిరుదువచ్చాక లింగమూర్తిగారు కొన్ని శతకాలను కూడా రచించారు. వాటిలో ఆత్మారామ శతకం, గోవిందశతకం ఇటీవల దొరికాయి [6] మొత్తంమీద లింగమూర్తిగారి రచనలు లెక్కకు పది తేలుతున్నాయి. వాటి వివరాలు ఇవి :

1. రతిమన్మథవిలాసం 2. జీవన్ముక్తి ప్రకరణం 3. నారదబ్రహ్మ సంవాదం 4. సాంఖ్యయోగం. 5. తారకయోగం 6. మానసశతకం. 7. సీతారామాంజనేయం. 8. సీత పాట 9. ఆత్మారామశతకం 10. గోవిందశతకం

వీటిలో మానసశతకం, సీతారామాంజనేయసంవాదం, సీతపాట అచ్చు పడ్డాయి.

5. తెలుగు జానపద గేయసాహిత్యం-బి రామరాజు, పుట 389
6. చరిత్ర కెక్కిన చరితార్థులు' బి రామరాజు

మిగిలిన వన్నీ అముద్రితాలే అయినా ప్రతులు దొరుకుతున్నాయట.[7] ఇతని గ్రంథాలేకాక ఇతని కొడుకు రామమూర్తిరచనలు కూడా లభిస్తున్నాయి ఈయనకూడా తండ్రిలాగే వేదాంతగ్రంధాలనే వ్రాశాడు. ఈయనవికూడా పది రచనలు ఉన్నాయి.

1. శ్రీరామహృదయం(ద్విపద). 2. జీవన్ముక్తి ప్రకరణం (పద్యాలు) 3. వివేక సారం 4. వేదాంత కీర్తనలు. 5. ఈదులవాయి రామశతకం. 6. పరశురామశతకద్వయం. 7. మహీతనయా మనోహరశతకం. 8. అధ్యాత్మ రామాయణం (పద్యాలు) 9. శుకచరిత్ర. 10. సీతారామాంజనేయం (గేయం)

వీటిలో కొన్నిమాత్రమే ముద్రితమయ్యాయి పరశురామపంతులవారి కుటుంబం ఎక్కువగా మట్టివాడ పరిసరాలలో ఉన్నా ఈదులవాయి, అంబాల మొదలైన గ్రామాలతోకూడా వాళ్ళకు సంబంధం ఉంది అందుకే రామమూర్తి ఈదులవాయిరామశతకాన్ని, అంబాలమహీతనయా మనోహర శతకాన్నీ చెప్పాడు. తన కాలంనాటికి (క్రీ.శ.1740) వేమనపద్యాలు చాలా ప్రచారంలోకి వచ్చాయి. అందుచేత రామమూర్తి అబాటిలో 'పటుగుణాభిరామపరశురామ' అనే మకుటంతో రెండువందలారు పద్యాలు చెప్పాడు. కొన్ని అచ్చంగా వేమనపద్యాలలాగే ఉంటాయి. చూడండి :

భక్తి కలుగ సకల పాపంబు అణగును–భావ మణగ గలుగు భావశుద్ధి
భావశుద్ధి గలుగ బరమార్థమబ్బురా పటుగుణాభిరామ పరశురామ. [7]

వేమనగారినేకాక తన తండ్రి లింగమూర్తిపద్యాలను, భావాలను రామమూర్తి చాలా అనుసరించారు. ఉదాహరణకు లింగమూర్తి తన సీతారామాంజ నేయ సంవాదంలో ఈ పద్యం వ్రాశాడు:

శశవిషాణంబునకు నాకసంబునకును
గలుగునె పొసంగ సంగంబు దలచి చూడ
మనమునకు సచ్చిదానందమయుడవైన
నీకు బొందిక యెన్నడేనియును కలదె? [3-73]

ఇదే పద్యభావాన్ని రామమూర్తి పరశురామశతకంలో ఇలాగ అనుసరించాడు:

కోరి ఫలమునకు కుందేటి కొమ్ముకు–బొందులేని యట్లు పూర్ణుడైన
తనకు మనమునకు దాదాత్మ్య ముండునా–పటు గుణాభిరామ పరశురామ.

---

7. సీతారామాంజనేయ సంవాదం-వావిళ్ళ, 1954. పీఠిక–శేషాద్రి రమణ కవులు, పుట 5.

ఈ శతకాలలోనే కాక రామమూర్తి తన కావ్యాలలోకూడా తండ్రిని అనుకరించాడు. శుకచరిత్ర రమారమి సీతారామాంజనేయ సంవాదంవంటి యోగశాస్త్రమే. అయితే ఎడనెడ లౌకికాలు దూర్చాడు. పాత్రప్రబంధాల ధోరణి లోనే వ్రాశాడు. శుకుడు జన్మించడం, అతనికి నారదుడు ముక్తికాంతను గురించి చెప్పడం. శుకుని విరహం, ముక్తికాంతస్వయంవరం వగైరాలు ఉన్నాయి. సీతారామంజనేయ సంవాదం చదువుకొన్నంత హాయిగా దీన్ని చదవలేం.

లింగమూర్తికూడా ప్రబంధకవుల గమ్మత్తులన్నీ తన యోగశాస్త్ర గ్రంథంలో చొప్పించకపోలేదు. అయితే అతని ఒకటి అక్షరకందాలు, రెండక్షరాల పద్యాలు, వివిధవృత్తాలు, యమకాలు, శ్లేషలు విసుగుపుట్టించవు. హాయిగా ఉంటాయి. రామమూర్తి గ్రంథం మాత్రం నడవనియ్యదు. అయితే పరశురామ పంతులవారి శతకాలనువ్రాసుకొనడానికి ఆరోజులలో తెలంగాణా లోనివారు చాలామంది నడిచివెళ్ళేవారు. ఈ యుగంలోనే ప్రసిద్ధుడైన మరొక వరంగల్లు సుబాకవి రావూరు సంజీవరాయుడు. ఈయన కూడా శతకాలు వ్రాశాడు.

రావూరు సంజీవయ్య: ఇపుడు చాలా కుగ్రామంగా ఉందిగాని ఒకప్పుడు వరంగల్లుసీమలోని కొలనుపాక చాలా ప్రముఖమైన గ్రామం. ఇది నేటికి జైనుల పుణ్యక్షేత్రం. ఈగ్రామంలో వీరనారాయణస్వాములవారి దేవాలయం ఉంది. ఆదేవునిమీద ఒక శతకం చెప్పించాలని గోపరాజు రాయన్న అనే స్థానిక శ్రీమంతునికి ఆసక్తి కలిగింది. రావూరి సంజీవయ్య అనే కవిని సత్కరించి ఆ కోరిక తీర్చుకొన్నాడు. 'కొలనుపాక వీరనారాయణముకుంద విశ్వకుంద' అనే మకుటంతో సంజీవయ్య ఒక సీసపద్యశతకం చెప్పాడు. ఇందులో చాలామట్టుకు గునుగు సీసాలు దశావతారాలు, కృష్ణలీలలు మొదలైన అంశాలను కూడా వర్ణిస్తూ చెప్పిన శతకం ఇది.

రావూరి సంజీవయ్య తండ్రికూడా కవే. అతని పేరు గురవయ్య. ఈయన కొండవీటిలో ఉండేవాడు కాబోలు. అందుచేత కొండవీటి పెదరావు గురవయ్య అని ఇతణ్ణి పిలిచేవారు. వీళ్లు ఆదిలో తెలంగాణావాళ్లే. అయినా కొండవీడులోనూ, తెనాలిదగ్గిర రావూరులోనూ ఉండడంవల్ల అవూరి పేర్లు ఇంటిపేర్లు అయ్యాయి. వీళ్లు 'అనుమకొండలు' అనే ఉపశాఖసంజ్ఞగల ప్రథమశాఖవారు. దీనినిబట్టి వీళ్ళ పూర్వులు ఓరుగల్లు ప్రాంతాలవాళ్లేనని భావించవచ్చు. రావూరుసంజీవయ్య తెలంగాణాలోనే చదువుకొన్నాడు. రాత్రిపూట పాఠాలు చింతనచేసుకోడానికి దివ్వెలు లేక వల్లకాటిలో శవాల వెలుగులో చదువుకొనే వాడని ప్రతీతి. ఈయన కొలనుపాకలో వీరనారాయణ స్వామివారి ఆలయాభి వృద్ధికి తోడ్పడినట్లుంది.

వీరనారాయణశతకమే కాక 'కృష్ణహరీ వసుదేవనందనా' అనే శతకాన్ని కూడా అతడు చెప్పాడు. ఈ శతకంలోనే తాను 'సుధారసతుల్యకవిత్వకల్పనా ప్రావిని కొండవీటి

పెదరావుగుర్వతనూజు సంజీవిని' అని చెప్పుకొన్నాడు.[8] కవిత్వమేకాక జాతక సిద్ధాంత గ్రంథాలలో ప్రావీణ్యమున్నవాడు. రుక్మిణీ పరిణయం అనే కావ్యాన్ని వ్రాశాడు. ఇది అచ్చుపడింది. కాశీ కృష్ణాచార్యులు గారు పీఠిక వ్రాశారు. మైదవోలు వెంకమ్మ, మారెళ్ల బసవమ్మగార్లు ప్రకటించారు. ఈ పుస్తకం గద్యంలో చాలాతకరార్లు ఉన్నాయి.[9]

రావూరి సంజీవయ్య తన వీరనారాయణ శతకాన్ని క్రీ.శ. 1731 లో రుక్మిణీ పరిణయాన్ని క్రీ.శ. 1787 లో రచించాడు. ఈ మధ్యకాలంలో అతడు వసుదేవనందన శతకాన్నే కాక మరేరచనలు చేశాడో తెలియదు. జనానికి తన పద్యాలకు అర్థాలు బోధపడడంలేదని సంస్కృతంలో వివరణలు వ్రాశాడేట. అవి ఎంతమందికి బోధపడ్డాయో!

సామాన్య ప్రజలకు దూరంగా ఉండే సాహిత్యాన్ని ఇలాంటి పండిత కవులు సృష్టించడంవల్ల సాధారణమైన తెలుగువాళ్ళకూ, తెలుగుకవిత్వానికి చూపులు తప్పిపోయే పరిస్థితి వచ్చింది. గ్రామీణులు తమకు కావలసిన పాటలు తాము కట్టుకొనడం ప్రారంభించారు. ఈయుగంలో వరంగల్లుమణాలో సర్వాయి పాపడు తన ప్రతాపాన్ని చూపించాడు. కొలనుపాకకు ఎనిమిది క్రోసుల దూరంలో షాపురంలో దుర్గం కట్టి దానికి పాపారావుపేట అని పేరుపెట్టాడు. ఔరంగజేబునే ఎదిరించాడు. వీరమరణం పొందాడు. ఇతనికథను గ్రామీణులు పాటగా కట్టుకొన్నారు. ఇది ఆంధ్రదేశంలో బహుళప్రచారం పొందింది.

సర్వాయి పాపడి కథను గురించి మిత్రులు బి.రామరాజుగారు విపులమైన పరిశోధన చేశారు.[10] పాపడు గవండ్లకులంలో పుట్టాడు. ఆ కులపురాణాన్నే మల్లికార్జున సిద్ధయోగి 'గౌడపురాణం' అనే పేర వ్రాశాడు. ఇది ద్విపదకావ్యం అముద్రితం.[11] ఇందులో పాపడిగురించి ఏమైనా ఉందేమో శోధించాలి. ఈ మల్లికార్జునసిద్ధయోగి పారమార్థిక గ్రంథాలు వ్రాశాడో లేదోగాని ఈ ప్రాంతాలలో మరొక కవి జజ్జానతో గ్రంథరచన చేశాడు.

భైరవయ్యగారి మాచన్న : ఈ ప్రపంచం ఎలా పుట్టింది? సకల జగత్తులు ఉత్పత్తి స్థితిలయకారకులయిన త్రిమూర్తులు ఎలా పుట్టారు? అనే ప్రశ్నలు మానవమాత్రులకే కాదు, సాక్షాత్తూ పార్వతీదేవికి కూడా వచ్చాయి. జవాబు చెప్పమని ఆమె శంకరుణ్ణి అడిగింది. ఆయన ఈ బ్రహ్మాండనిర్మాణ మెట్టిదో చెప్పాడు. ఈ కథనాన్ని భైరవయ్యగారి కొడుకు మాచన్న వచన రూపంలో వ్రాశాడు. నాలుగు వేదాలూ, అష్టాదశపురాణాలూ చదివి

---

8. సాహిత్యపరిషత్పత్రిక, సంపుటి 3 (?)
9. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక. 4. వ సంపుటిలో చిపుకుల అప్పయ్య శాస్త్రిగారి వ్యాసంలో రావూరి సంజీవయ్య వివరాలు ఉన్నాయి.
10. తెలుగు జానపద గేయసాహిత్యం, పుటలు 220-228
11. గోలుకొండకవుల సంచిక . పుట 404

వాటి సారాంశంగా ఈ బ్రహ్మాండవచనం ఇతడు రచించాడట (D.2142) ఇతడు శ్రీమన్నారాయణ. శ్రీమహాదేవచరణ ధ్యానానందుణ్ణని గద్యలో చెప్పుకొన్నాడు. వేదాంత గ్రంథానికు పెట్టిన పేరైనా పర్శురామపంతుల లింగమూర్తికూడా తన గద్యను ఇలాగే వ్రాసుకొన్నాడు. కవక ఖైరవుని మాచన్న అతని సమకాలికుడని పరిశోధకులు నిర్ణయించారు.[12]

ఇద్దరూ ఒకే కాలంవారేకాక ఒక ప్రాంతంవారుకూడా కావచ్చు.

12. ఆంధ్రవచనవాఙ్మయం, నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు, పుట 49.

3

మెదకు సుబాకవులు

ఇది చాలా చరిత్రగల సీమ. ఈసుబాలోనే పద్మనాయకయుగానికి కర్తలైన ప్రసిద్ధులు పూర్వం తమరాజ్యాలను స్థాపించుకొన్నారు. వాటి రాజధా నులుగా విఖ్యాతమైన రాచకొండ, దేవరకొండ దుర్గాలు ఈ సీమలోనే ఉన్నాయి. ఒకపక్క ఏలేశ్వరం. ఇంకోపక్క అలంపురంవంటి క్షేత్రాలున్నాయి. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుల కాలంనుంచీ ఈసీమలో కవులు సంచారం చేశారు. అంటే చాళుక్యయుగంనుంచి ఇక్కడ కవితావ్యాసంగం ఉందన్నమాట. ఇక్కడి ప్రభువుల సభలోనే 'ఎటుల మెప్పింతువో' అని శ్రీనాథు డంతటివాడు శారదాంబకు మొక్కుకున్నాడు. ఈసీమలో సాహిత్యపోషణ బాగా జరిగింది.

ఇంతటి ప్రాచీన చరిత్రగల ఈసుబాలో కడపటిరాజుల యుగంనాటికి. నాలుగు జిల్లాలు ఉండేవి. వీటిలో పూర్వం చాలా ముఖ్యమైన సంస్థానాలుఐదు ఉండేవి. అనాటి రాజకీయాలలో ప్రముఖపాత్ర వహించిన రాజులు ప్రజలను పాలించారు; ప్రజ్ఞను చూపించారు; ప్రతిభను లాలించారు.

1. దుబ్బాకుల సంస్థానం	మెదకుజిల్లా	సిద్ధిపేట తాలూకా.
2. పాపన్న పేటసంస్థానం	మెదకుజిల్లా	అందోలు తాలూకా
3. జటప్రోలు సంస్థానం	మహబూబు నగరుజిల్లా	నాగర్ కర్నూలు తా
4. అమరచింత	మహబూబునగరుజిల్లా	ఆత్మకూరు తా.
5. వనపర్తి	మహబూబునగరుజిల్లా	

ఈ అయిదు ముఖ్యమైన సంస్థానాలలో దుబ్బాకుల జాగీరు రాజకీయ చరిత్రనుగురించిగాని, సాహిత్యపోషణ గురించి గాని వివరాలు ఎక్కడా నాకు దొరకలేదు మిగతా నాలుగూ ఎంతో చరిత్ర సృష్టించాయి.

పాపన్నపేట సంస్థానం:— ఈ సంస్థానం ఇప్పుడు చాలా చిన్నదైనా పూర్వం మెదకుసీమ అంతా దీనికిందనే చెల్లుతూ ఉండేది. ఇక్కడి రాజులూ, రాణులూ శౌర్యసాహసాలు కలవాళ్లు. ఈ సంస్థానానికి మూలపురుషుడు రామిరెడ్డి అనే రైతు. ఈయన చక్రవర్తి ఫిరోజిషా కాలంలోనివాడు. అంటే క్రీ.శ. 1357-1388 నాటివాడు. ఫిరోజిషా దక్షిణదిగ్విజయం చేశాడు. అందేలు దగ్గిరకు వచ్చేసరికి ఆయనకు దాహం వేసింది. రామిరెడ్డి చెంబుడు చెరుకుపానకం యిచ్చాడు. చక్రవర్తి అనుగ్రహించాడు. రామిరెడ్డి రామినేడు అయ్యాడు కల్పగూరు అందేలుపరగణాలకు అధికారి అయ్యాడు.

ఈ రామినేడు సంతతిలో నాలుగోతరం అల్లమరెడ్డి వీరుడుగా ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. తన పేర అల్లమయ్యపేట కట్టించాడు. ఈయన తరువాత ఏడవ తరంలో రాణి లింగాయమ్మ చాలా ప్రఖ్యాతురాలైంది. ఈమెకాలంలో సంస్థానం 18 పరగణాలకు విస్తరిల్లింది. తరువాత ఆరుతరాలవాళ్లు పాలించారు.

కడపటి రాజులయుగంలో పన్నెండోతరంలో పెద్ద నరసింహారెడ్డి పాలించాడు. ఇతని భార్య శంకరమ్మ. కాకతీయ రుద్రమదేవే మళ్ళీ యీమె రూపంలో అవతరించిందని జనులు తలచేవారు. ఈమె చాలా చదువుకొన్న వ్యక్తి. పండితులను పోషించింది. భర్త గతించిన తరువాత ఈమె రాజ్యపాలన చేసింది. నిజాముతరపున మహారాష్ట్రులతో యుద్ధాలు చేసింది. రాయబేగం అనే బిరుదు పొందింది. ఈమెపై కవులు చెప్పిన పద్యాలు ఏవీ దొరకలేదు గాని ఈమె కథను గ్రామీణులు పాడుకొంటారు. తెలంగాణాలో రాణి శంకరమ్మ పాట చాలా ప్రచారంలో ఉంది. ఈమె దత్తపుత్రుడు సదాశివరెడ్డి గొప్ప వీరుడు. అతని మీదకూడా సుదీర్ఘమైన జానపదవీరగీతం ఒకటి ప్రచారంలో ఉంది. పాపన్న పేటపాలకుల వంశవృక్షాలు, వీళ్ల ప్రశంసలూ అముద్రితంగానే ఉన్నాయి. వీటిపైన మిత్రులు బిరుదురాజు రామరాజు గారు చాలా విపులమైన పరిశోధన చేసి 'తెలుగువీరుడు' అనే నవల వ్రాశారు. తమ పరిశోధనా గ్రంథంలో ప్రత్యేకంగా కొన్ని పుటలలో ఈ వీరగీతాల గురించి చర్చించారు.[1]

జటప్రోలు సంస్థానం:— ఇది సాహిత్యపోషణలో పేరుకెక్కిన సంస్థానం: ఏలకూచి బాలసరస్వతిచేత భర్తృహరిసుభాషితాలు అనువాదం చేయించి తన తండ్రికి యిప్పించిన సురభి మాధవరావు ఈ సంస్థానం ప్రభువే. ఆయన వసు

1. తెలుగు జానపద గేయసాహిత్యం, పుటలు 253-261

చరిత్రకు కార్బనుకాపీగా చంద్రికాపరిణయం అనే ఒక ప్రబంధాన్నికూడా రచించాడు.[2] ఈయన క్రీ.శ. 1650 దాకా పాలించాడు. తరువాత ఇతని కొడుకు నారాయణరావు చాలాకాలం పాలించాడు. ఈయనకు తిరుమలరావు, నరసింగరావు అనే తమ్ముళ్ళు ఉన్నారు.

సురభి నరసింగరావు మావూరులో ఉండి వ్యవహారాలు చూచుకొంటూ ఉండేవాడు. ఈయన సంస్కృతభాషలో రచనలు చేయగలడు. 'నక్షత్రఖేలనం' అనే గ్రంథాన్ని రచించినట్టు తెలుస్తోంది,. ఈయనకుమారుడు చిన్న మాధవరావుకూడా విద్వాంసుడే. 'శూద్రస్మృతి' అనే గ్రంథాన్ని సంస్కృతంలో వ్రాశాడు. ఇది ఆయన ఎవరిచేతనే రచింపజేసినట్టు సురభివారి వంశచరిత్రలో ఉందట.[3] ఈ సంస్థానంలో చాలామంది పండితులు ఉండేవారు.

కవితార్కికసింహ శ్రీనివాసాచార్యులు: ఈయన క్రీ.శ.1664 లో జన్మించారు. జటప్రోలుకు దగ్గరగా ఉండే మంచాలకట్ట వీరి స్వగ్రామం. ఈయన సంస్కృతంలో రచించిన గ్రంథాల వివరాలే తెలుస్తున్నాయిగాని తెలుగురచనలు చేశారో లేదో కూడా తెలియవు. వీరు వ్రాసిన 68 గ్రంథాలలో ఒకటైనా తెలుగుది ఉండకపోదు. ఆనాటి మోతుబరులు కూడా ఈయనను సత్కరించారు. వీరికి సురవరం అనంతరెడ్డిగారు క్రీ.శ. 1706 లో కోయిలకొండ దగ్గరగా ఒక గ్రామాన్ని దానం చేశారు ఈయనే కాక 'కవితార్కికసింహ' లీ విద్యారణ్యంలో ఇంకా ఉన్నారు.

ఈ సంస్థానంలో తెలుగుగ్రంథాలను వ్రాసిన కవిగా మనకు శేషభట్టరు సింగరాచార్యులు కనబడతారు. ఈయనకు చినమాధవరావు పోషకుడు. ఈయన తన పెదతండ్రి నారాయణరావు తరువాత రాజయ్యాడు. సన్నదుమాత్రం క్రీ.శ. 1742 లో వచ్చింది. ఈయన తన తాతతండ్రుల లాగ స్వయంగా రచనలు చేయకపోయినా కవులను పురమాయించి గ్రంథాలను వ్రాయించాడు.

శేషభట్టరు సింగరాచార్యులు: ఈయన గడియకు నూరు పద్యాలు చెప్పే దిట్ట. రోజుకోగ్రంథం వ్రాయగల సమర్థుడు. అయినా ఇతడు రచించిన గ్రంథాలలో 'కేశవవిలాసం' అనే ప్రబంధం పేరుమాత్రమే కనబడుతోంది. దీనిని వ్రాశాక సురభిచిన మాధవరావు ఈయనను పిలిపించి శూద్రధర్మాలు వివరించే ధర్మశాస్త్రం వ్రాయమన్నాడు. 'శూద్రధర్మోత్పల ద్యోతినీస్మృతికౌముది' అనే పెద్దపేరుతో మూడా శ్వాసాల గ్రంథాన్ని సింగరాచార్యులు రచించారు.

2. సమగ్రాంధ్రసాహిత్యం- 7 వసంపుటి . 1989
3. గోలకొండపంచిక, పుట 399

అయితేఇది శ్రీరాయమదనపాలుడు రచించినగీర్వాణ గ్రంథానికి వ్యాఖ్యా సరూపమైన అనువాదం. వచనాలు వాడుకభాషలో వ్రాశాడు. శూద్రులకు గర్భదానాది సంస్కారవిషయాలలో అధికారం ఉందా లేదా అన్న పాయింటు దగ్గరనుంచి పళ్లెలా తోముకోవాలి, ఎలా పడుకోవాలి అన్న నియమాల దాకా చాలా సంగతులు ఇందులో ఉన్నాయి. శేషభట్టరు సింగరాచార్యులు ఇలాంటి ధర్మగ్రంథాలనేకాక కావ్యాలుకూడా చాలావ్రాయగలడని శైలినిబట్టి పోల్చవచ్చు. కృతిభర్త మాధవరావుగారి తండ్రిపేరునరసింగరావు. అందుచేత తన ప్రభువును 'నరసింగమాధవేంద్రుడు' అన్నాడు. ఈమాటఅన్నాక రాయల నాటిచాటువు జ్ఞాపకం వచ్చి ఆపద్ధతిలో చిన్నమాధవ రావును ఇలా కీర్తించాడు.[4]

నరసింగమాధవేంద్రుని -స్థిరతరసత్కీర్తిచెలగ దిశలన్ మిగులన్
కరభిద్ధర గిరిభిచ్చర-కరిభద్వర శైలతుల్య కాంతిస్ఫురణన్.
దీనికి మాతృకలాంటి తొలిపద్యం చూడండి:
నరసింహ కృష్ణరాయని -కరమరుదగు కీర్తి యొప్పె గరిభిద్గరి భి
త్కరి శరభిద్గిరి కిరిభి-త్కరి భిద్గిరి భిత్తురంగ కమనీయంబై.

[చాటుపద్యమణిమంజరి. 1 159]

శేషభట్టరు సింగరాచార్యులు వ్రాసిన కేశవవిలాసంవంటి గ్రంథాలు బయటపడితే అతని కీర్తి ఎలాంటిదో చెప్పగలం. ప్రస్తుతానికి కదపటిరాజుల యుగంలో జటప్రోలు సంస్థానం పోషించిన తెలుగుకవి ఇతడొక్కడే అని చెప్పాలి.

ఈ సంస్థానపుపోషణలో ఉన్నాడో లేదోగాని ఈయుగంలో ధర్మయ్య అనే మరోకవి కనబడుతున్నాడు.

బారిగడుపుల ధర్మయ్య:— జటప్రోలు సంస్థానంలో బారికుడుపుల అనే పుణ్యక్షేత్రం ఉంది. అక్కడి దేవుడు నరసింహస్వామి. ఆ గ్రామంలో ధర్మయ్య అనే కవి ఉండేవాడు. ఇతని తండ్రిపేరు తిమ్మప్ప అయనే, నరసింహస్వామి కలలోకనపడి ఆజ్ఞాపిస్తే ఆదేవునిపేర బారిగడుపులలో కోవెలను కట్టించాడు. తండ్రి గుడికట్టించిన దేవుని చరిత్రనే కొడుకుధర్మయ్య ద్విపదకావ్యంగా చేయించి దైవానికి అంకితం చేశాడు. ఎవరిచేత చేయించాడో తెలియదు. ఆ తరువాత అదే నృసింహపురాణాన్ని పద్యకావ్యంగా రచించి దేవుడు అంకితంగా యివ్వమన్నాడట. అయన ఇలా అర్డరు వేశాడు.

---

4. ఈపద్యాన్నేకాక ఈ కవిగురించి మొదట చెప్పినవారు డా. బిరుదురాజు రామరాజుగారు, 'మరుగుపడిన మాణిక్యాలు ' పుట 7-12

ఒగినరసింహపురాణం-బగడితమది వచనంబై ఘువిఖరగం
దగ రచియింపుదు ఈకృతి – జగతిప్రవర్తిల్లుచుండు శాశ్వతముగాన్ [1-13].

ఈ పద్యంలో పద్యకావ్యాన్ని దేవుడు వచనం అనడం విద్దూరంగా లేదుగాని ఈ గ్రంథాన్ని కాపీచేసినవాళ్లు అమాటను వచన కావ్యంగా మార్చె య్యడమే వింత. బారిగడుపుల ధర్మయ్య వ్రాసిన నృసింహపురాణం అచ్చు కాలేదు. దీని ప్రతి ఒకొటి గద్వాల సంస్థానంనుంచి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారి కార్యస్థానానికి చేరింది. వారు అతాళపత్రగ్రంథానికి వ్రుత్రికను వ్రాయించారు. (క్రమసంఖ్య 9) లేఖకులు మాటను మార్చేశారు. డాక్టరు బి. రామరాజుగారు ఈకవిగురించి మొట్ట మొదట తెలియచేస్తూ పై పద్యాన్ని తాటాకుల గ్రంథంనుంచి యథాతథంగా ఉదా హరించారు.[5] ఆయనే ధర్మయ్యకు బారిగడుపుల అనే ఇంటిపేరును ప్రసాదించారు.

నరసింహపురాణం ఆరాశ్వాసాల గ్రంథం. ఇందులో జయవిజయుల మూడు జన్మల కథలూ కవి కథనం చేశారు. ప్రహ్లాదచరిత్రలో ధర్మయ్య పోతరాజుగారిని యథాతథంగా అనుకరించారు. 'మందారమకరంద' అనే సీసపద్యాన్ని విరిచి నాలుగుకందాలను తయారుచేశారు.

1. మందారకుసుమముల మక – రందము సుఖవృత్తిగ్రోలు భ్రమరంబులు యిం
   పొందని మదనము చేరు మంధరదరు దానుదొండు మతముల జనునే?
2. అమరతటీతరగం అమబు-నమరగ నేలాడు రాజహంజము చనునే?
   ప్రమదముతో శైవలినీ సముదయముల గికికట్టి దుర్విచారము లేలా?
3. దీకొని వేడుక రాకాను-ధాకర కిరణములు గ్రోలునట్టి చకోరం
   బేకరణి జను హిమనీ – శికరముల కిట్టి తగని శిక్ష లవేలా?
4. అతని సహకారపల్లవ-ములాఖాదియగుచు యిష్టముల నుండెడు కో
   కిల కుటజనులకు బోవునె – జలజాక్షుభక్తు దన్యభజనశాయదలచునే?

[నృసింహ 83 వకమ్మ]

ఈ పద్యంవల్ల బారిగడుపుల ధర్మయ్యలోని అనుకరణశక్తి తెలుస్తుంది.

అమరచింతః కాకతీయుల కాలంలో గోనబుద్ధారెడ్డి ఆధీనంలో వర్ధమానపురం ఉండేది. దీనికి గోపాలరెడ్డి అనే ఆయన దేశాయిగాఉండేవాడు. ఈయనసేవలు

5. మరుగునపడిన మాణిక్యాలు , పుట 2.

బుద్ధారెడ్డిగారు మెచ్చుకున్నారు. ముక్తలపరగణాను నాడగౌడికం ఇచ్చారు. ఇది క్రీ.శ. 1292 లో జరిగింది. అతరువాత గోపాలరెడ్డి రెండోకొడుకు చిన్న గోపిరెడ్డి అయిదుమహాళ్ళనాడగౌడికం పుచ్చుకొన్నాడు. వాటిలో అమరచింత ఒకటి. ఇదే సంస్థానానికి ముఖ్యమైంది. అది వృద్ధి పొందింది. ఈ చిన్న గోపిరెడ్డిమనవడి మనవడి పేరుకూడా గోపిరెడ్డే. ఇతణ్ణి ఇమ్మడి గోపిరెడ్డి అంటారు. ఇతడుకూడా తండ్రికి చిన్నకొడుకే.

ఇమ్మడి గోపిరెడ్డి క్రీ.శ. 1654 ప్రాంతాలవాడు ఈయన అన్నగారితో విడిపోయాడు. ఈయనవంతు అమరచింత, వర్ధమానపురాలు వచ్చాయి. పెద్దాయన సాహెబురెడ్డి క్రీ.శ. 1676 ప్రాంతాలలో నాడగౌడానికి వచ్చాడు. చాలా అభ్యుదయ విధానాలు కలవాడు. నీటివరవరులు పెంచడానికి పెద్దవాడగు అనకట్ట కట్టించాడు. ఇతడు ఔరంగజేబు సైన్యాలకు సాయం చేశాడు. జండా,నకారా 500 సవార్లు మొదలైన రాజలాంఛనాలు పొందాడు. ఈయనతరువాత వరసగా అరుగురురాజులీసంస్థానాన్ని పాలించారు. ఈయుగంలో ఈ అమర చింతనస్థానమే ఉత్తరోత్తరా ఆత్మకూరు అనే పేరుతో ప్రసిద్ధమైంది.

కడపటిరాజుల యుగంలో ఈ సంస్థానం చేసిన సాహిత్యపోషణ ఏమిటో ఇప్పటిదాకా బయటపడినట్టులేదు.

4

సురపురం సంస్థానం

పూర్వం నిజాంరాజ్యం నాలుగుసుబాలుగా ఉండేది. వాటిలో వరంగల్లు. మెదకుసుబాకవులగురించి తెలిసినంత చెప్పుకున్నాం. ఔరంగాబాదు సుబా గురించి ఏమీ తెలియదు. దాని గురించి చెప్పుకోనక్కరలేదేమో ! ఇక పోతే గుల్బర్గ సుబా మిగిలింది. ఇందులో నాలుగుజిల్లాలున్నా, తెలుగువాళ్ళు నివసించిన భాగాలు గాని, తెలుగుభాష రాణించిన రాజ్యాలుగాని ఒక్క రాయచూరు జిల్లాలోనే ఉండేవి. అనాడు ఈ సీమలో రెండు ముఖ్యమైన సంస్థానాలు వర్ధిల్లాయి.

1. **సురపురం** : ఇది రాయచూరుజిల్లా లింగసూగూరులో ఉండేది. ఆదిలో దీని ముఖ్య పట్టణం వాగినగరి. దానిని ఇప్పుడు వాకిన్‌ఖేడ్ అంటారు. ఈరాజ్యం ఇప్పుడు మైసూరులో కలిసిపోయింది. దీనిని గురుగుంట సంస్థానం అనికూడా పిలిచేవారు.

2. **గద్వాల** : పూర్వం రాయచూరుజిల్లాలో ఉన్నా ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడ్డాక దీనిని మహబూబ్‌నగరుజిల్లాలో కలిపారు. అయితే దీని ప్రాచీనచరిత్రకు కర్నూలుసుబాతో చాలా సంబంధం ఉంది కాబట్టి ఈ సంస్థానం గురించి ఆ సుబాలో చెప్పుకొందాం.

ఈ సంస్థానాల చరిత్రలు సమగ్రంగా దొరుకుతున్నాయి. 'సురపురం రాజవంశావళి' అనే గ్రంథాన్ని మెకంజీగుమస్తాలు సేకరించారు. ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో దీనికి మూడు ప్రతులుఉన్నాయి.[1] పూర్వం కంచి, కాళహస్తి ప్రాంతాలనుంచి కృష్ణాభీమనదుల మధ్యనున్న అంతర్వేదికి కొందరు బోయవీరులు వెళ్లి స్థిరపడ్డారు. మన బోయల్ని కన్నడంలో బేడర్లు అంటారు. ఈ బేడర్లు అక్కడ స్థానికంగా చాలా దెబ్బలాటలు పెట్టుకున్నారు. బహిరీ బసవంతరావు అనే అయన బిజాపురానికి అణకువగా ముదగల్లు

---

1. మెకంజిసంపుటాలు M34,M39 , ఇందులో రెండేది మొదటి దాని ప్రతిక - D-2655. దానిలో ప్రతితరం రాజుగురించి పద్యాలు ఉన్నాయి. అవి సంపత్కుమారీయం అనే అనంతరగ్రంథంలోనివి.

గ్రామానికి దేశాయిగా ఉండేవాడు. అతణ్ణి హన్మినాయకుడు అనే పేరు జయించాడు. అతని బహిరీ బిరుదును లాక్కొన్నాడు. అప్పట్నుంచీ ఈవంశస్థులు ఈ బిరుదును ధరించారు. (D 2655పుట 11) వాగినగిరి రాజధానిగా నాడగౌడికం చేశారు.

ఈవంశంలోని పదిహేడవ తరంలో పెద్దపెద్నాయక పీతాంబరబహిరి అనే నాయకుడు క్రీ.శ. 1713లో సురపురం నిర్మించాడు. నాటినుండి ఈ సంస్థానానికి ఆపేరు స్థిరపడింది. ఈయన తండ్రి పేరు పెద్దపామనాయకుడు. అతడు ఔరంగజేబుపై తాత్కాలికమైన ఘనవిజయాన్ని సాధించాడు. 'స్వసమర్థతాకృతపట హధబంధణా రావవిపరీత పతనక్రియా ఢిల్లీ కాధీశమందుభిధ్యాన కోలాహల' మొదలైన బిరుదులు ధరించాడు. వీటిని ఇతని సంతతివాళ్లు వంశపారంపర్యంగా ధరిస్తూ వచ్చారు.

ఈ పెదపామనాయకుని మునిమనవడి పేరుకూడా పామనాయకుడే. ఈతణ్ణి రాజా బహిరీపామినాయక భూపాలుడని పిలుస్తారు. ఈయనకు రాఘవ నాయకుడనే మరో పేరు కూడా ఉంది. ఈయన రాజగోపాలభక్తుడు. పండితుడు. మంచి కవి. చక్కని అభిరుచులు కలవాడు. విష్ణుపురాణాన్ని రసికులెన్నగా ఎవరిచేతో రచింపజేసి దేవునికి అంకితం ఇప్పించాడు. ఆతరువాత తానే స్వయంగా భార్గవపురాణాన్ని తెనిగించాడు. ఇది వైష్ణవగ్రంథం. పన్నిద్ద రాళ్వారుల చరిత్రను ఎనిమిది అశ్వాసాలతో రచించాడు.

పరమయోగివిలాస మనే పేరిట ఈకథలను ఇంతకుముందు మొదట తెలుగులో తాళ్లపాక చిన్నన్న వ్రాశాడు.[2] తరువాత సిద్దిరాజు తిమ్మరాజు చెప్పాడు.[3] వీళ్లలో చిన్నన్నది ద్విపద కావ్యం; తిమ్మరాజుది పద్యకావ్యం. పామినాయకునిది కూడా పద్యకావ్యమే. మొదటి ఇద్దరి కావ్యాలూ అచ్చు పడ్డాయి. పామినాయకుని కావ్యం మరుగునపడిన మాణిక్యం అయింది. దీని ప్రతి ఒకటి ఆంధ్రసాహిత్య అకాడమీ వారి కార్యాలయంలో ఉంది.[4] ఈరాజకవిగురించి, ఇతని కావ్యంగురించీ మిత్రులు బిరుదురాజు రామరాజుగారు ఒక వ్యాసంలో విపులంగా వ్రాశారు.[5] ఈ పద్యాన్ని ఉదాహరించారు:

> పరతత్వార్థ పరిష్క్రియాభిరతి శుంభత్పాండ్య భూమండలే
> శ్వర సద్విష్ణవశావిధాయి కరుణా చంచద్భట్టపాదార్య సా
> దరలీలా చిదచిద్విశిష్ట మతసిద్ధాంత స్ఫురద్దర్పణాం
> తర విద్యోదిత దివ్యవిగ్రహసమద్భక్తాదరానుగ్రహా !

---

2. సమగ్రాంధ్రసాహిత్యం - 5వ సంపుటం 16 వ ప్రకరణం. 1989
3. " 6 వసంపుటం - 20 వ ప్రకరణ. 1989
4. మరుగునపడినమాణిక్యాలు. డాక్టరు బి. రామరాజు. పుట 90
5. అదే పుస్తకంలో. వారే: పుటలు 89-93

సామనాయకుడు సద్వైష్ణవుడు. విశిష్టమతప్రచారకుడు. ప్రఖ్యాత వైష్ణవమత గురువులను సేవించుకొని పోషించినవాడు. తెలంగాణాలోనేకాక యావద్భారతంలో సుప్రసిద్ధులయిన తిరుమల బుక్కపట్నంవారి వంశంలోని నాలుగుతరాల పండితులు, దేశికులు ఈ సురపురం సంస్థానంలో ఉన్నవారే. తిరుమల బుక్కపట్నంవారు మొదట ధర్మపురిలో ఉండేవారు. అయితే కోనల వంశీయులకు రాజగురువులై సురపురానికి వచ్చి అక్కడే స్థిరపడి పోయారు. ధర్మపురిలో తిరుమల బుక్కపట్నం శ్రీనివాసతాతా చార్యుల వారు అఖండ విద్వాంసులుగా పేరుపొందారు. 'రసోదారభాణం' అనే కృతి నిర్మించారు. వీరికి అణ్ణయ్యదీక్షితులు, శ్రీనివాసాచార్యులు అనే ఇద్దరు కుమారులు కలిగారు. ఈఇద్దరూ సురపురంవారికి గురువులయ్యారు.

అణ్ణయ్యదీక్షితులవారు ఎన్నో యజ్ఞాలు చేశారు. గీతార్థసంగ్రహానికి వ్యాఖ్యను వ్రాశారు. 'విరోధివరూథినీప్రమాథిని' అనే రచన చేశారు. వీరి తమ్ముడు శ్రీనివాసా చార్యులవారు వేదవేదాంగాలు కరతలామలకం చేసుకున్నారు. తత్త్వమార్తాండ మనే గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. ఇందులో 24000 శ్లోకాలున్నాయి. వీరి సంస్కృతరచనలు చాలా ఉన్నాయి. తెలుగులో ఈ అన్నదమ్ములు ఏరచనలు చేశారో తెలియదుగాని అణ్ణయ్య దీక్షితులవారి కొడుకు లిద్దరూ తెలుగుకవులే.

అణ్ణయ్యగారి పెద్ద కొడుకు పేరు వెంకటాచార్యులు. ఈయన ఉద్దండ పండితుడు. పెదతండ్రిగారి దగ్గిర చదువుకొన్నారు. సకల పాండిత్య తర్కాలంకారవాగీశ్వరబిరుదు పొందారు. అంతేకాదు. వెంకటాచార్యులగారు సర్వతంత్ర స్వతంత్రులు. సకలభాషా విశేషధురంధరులు. ప్రతిదిన ప్రబంధ పరమే శ్వరులు. శ్లేషయమచక్రవర్తి. మహావిద్వాంసుల తోనేగాక, మఠాధిపతులను ఢీకొని వాదాలు పెట్టుకొన్నారు. అహోబలపీఠాధిపతిని జయించారు. కాశీలో శాస్త్రవాదం చేసి విద్వాంసులను ఓడించారు. విజయసూచకంగా కిరీటాన్ని ధరించాడు. అందుకే ఈయనను కిరీటి వెంకటాచార్యులు అంటారు. ఈయన కిరీటానికి విశిష్టాద్వైత మనే పేరు పెట్టుకొన్నారు. రాచ మర్యాదలతో జోడు వింజామరలు విసిరించుకొనేవారు. ఆచామరాలకు కూడా పేర్లుపెట్టుకొన్నారు. ఒకదాన్ని స్వమతస్థాపనం అనీ, రెండోదాన్ని పరమతఖండనం అనీ పిలిచేవారు. వెంకటాచార్యులుగారు అంతటితో ఆగలేదు. తాము తొడుక్కునే పావుకోళ్లకు కూడా రెండు పేర్లు పెట్టారు. ఒకటి ద్వైతం; రెండోది అద్వైతం.

దేశదేశాలూ తిరిగి పరమతఖండనం చేసిన కిరీటి వెంకటాచార్యులుగారు ప్రౌఢ నిర్భరవయఃపరిపాకం పండకమునుందే 32వ ఏట మరణించాడు. ఆచిన్ని వయస్సులో ఇన్ని విజయాలు పొంది ఎన్నో గ్రంథాలు రచించారు. అవి ఇవి :

1. అచలాత్మజాపరిణయం, 2. అలంకారకౌస్తుభం, 3. ఉషాపరిణయ నాటకం, 4. గజసూత్రవాదం, 5. గదాధరీయఖండనం (ఝంఝూ మారుతం) 6. దశావతారస్తోత్రం, 7. భావశతకం, 8. యతిరాజ దండకం, 9. రసికమానసోల్లాసభాణం, 10. శుకాభిపతనం, 11. శృంగార తరంగిణి, 12. శృంగారలహరి, 13. హయగ్రీవదండకం.

వీటిలో అచలాత్మజాపరిణయం, గజసూత్రవాదం, భావశతకం, శృంగార లహరులు మాత్రమే అచ్చువడ్డాయి. కిరీటి వెంకటాచార్యులుగారు వైష్ణవులే కాని శైవకథను జోడించి రెండర్థాల కావ్యం వ్రాశారు. అచలం అంటే భూమి అనీ, కొండ అనీ, రెండర్థాలున్నాయి. అచలాత్మజ అంటే ఒక అర్థంలో సీత, రెండో అర్థంలో పార్వతి అవుతుంది. నైమిశారణ్యంలో ఒకనాడు సూతుణ్ణి చూసి శౌనకముని అచలాత్మజాపరిణయం చెప్పమన్నాడు. అప్పుడు సూతుడు ఇలా అన్నాడట :

సంతస మంత కొంత మది సంధిల సూతనుతుండు బల్కె నో
శాంతిని శాంతసద్వచనచాతురిచే నచలాత్మజా మహా
దంతము దెల్పుమంటి వది నంబిక బెండ్లియొ సీత పెండ్లియో
వింతగ రెండునొక్క వరి వెల్వడ జెప్పెదనంచు హృష్టుడై [అచలా 1-14]

సూతుడు 'వింతగ రెండు నొక్కవరి' చెప్పిన ఈ కావ్యం అది ద్వ్యర్థి కవులను మించకపోయినా చాలా ప్రౌఢంగా, రసవంతంగా ఉంది. రెండు కథలకు సమానమైన వర్ణనలు చాలాఉన్నాయి. సీత యౌవనాన్ని, పార్వతి సౌందర్యాన్ని వర్ణిస్తూ రెండో అశ్వాసంలో 29 పద్యాలు (2-35 నుండి 63 దాకా) పూర్వప్రబంధధోరణిలో ఉన్నాయి. ఆతరువాత వన విహారంకూడా రెండు కథలకూ సమానమే. ఇందులో 39 గద్యపద్యాలు (2-64 నుండి 2-102 దాకా) ఉన్నాయి. ప్రథమాశ్వాసంలోని శరత్కాలవర్ణనకూడా రెండు కథలకూ సమానమే.

కిరీటి వెంకటాచార్యులగారి పద్యాలలో తత్సమపదాలు ఎక్కువగా ఉన్నా, భావంతో దేశ్యం నిండుగా ఉంటుంది. ప్రభాతసేవలలో ఇచ్చే హారతి, బురదనీరును తేటపరిచే చిల్లగింజ, ఏకులు వడికే రాట్నం మొదలైన ఉపమాన వస్తువులతో శరత్కాలాన్ని వర్ణించారు. నాయిక అంగాంగవర్ణనలో క్రాన్‌వర్డు పజిల్‌లాంటి కవిత్వం గుమ్మరించారు. పాత కవిసమయాలను కొత్త చమత్కారాలతో శోభింపజేశారు. నేటిపళ్లను మొగ్గలతో, మేనికాంతిని మొగలి పువ్వుతో, తొడలను అరటిబోదెలతో, నూగారును నాచుతో, కురులను తుమ్మెదలతో పోల్చటం పరిపాటి. అచలాత్మజ పలుకుదురును ఎదిరించి రాలేక కోరకాలు చివరకు పాలిండ్లు అయ్యాయట. ఇలాగ ఏవేవి ఓడిపోయి ఏ అవయవాలు అయ్యాయో ఇలా చెప్పారు :

రదపాళి కెదురించి రాలేక పాలిండ్ల గౌరవంబు వహించె గోరకములు
తనుకాంతి కాసించి తా నిల్వలేమికి కేతకి నెరికొప్పు రీతి గాంచె
నెరతొదలను బోలి దరహితస్థితి గాంచి కదళికల్ నఖరసంపదలబొదలె
మెరుగారుగజేయించి మిగులవాదిగ నిల్చి శైవాలము పిరుందు చాయనెనసె
మధుకరమ్ములు కుంతల ప్రథిమ నెంచి-క్రమముగా నద్వితీయవర్ణముగ నిల్చి
జంఘలకు క్రిందు పడినొర జలజనేత్ర-గాత్రముల దీటులచరిత్రచిత్రమయ్యె.
[అచల. 2-49]

ఈ పద్యంలో చాలా గమ్మత్తులున్నాయి. కోరకాలు, అంటే మొగ్గలు, నేటిపళ్లను ఎదిరిరాలేకపోయాయి అన్నాడు కవి. బాగానే ఉంది. అవి పాలిండ్ల గౌరవాన్ని వహించాయి అనడం ఏం సబబు? కావ్యనాయికల వక్షోజాలు గబ్బిగుబ్బలు అనాలి గాని మొగ్గలలాగ చిన్నవి అంటే ఎంతమాట. వాటిని చక్రవాకాలతో పోల్చి నాయికను కోకస్తని అని కవులు పిలుస్తారు. కిరీటి వెంకటాచార్యులుకూడా అలాగే పిల్చారుగాని గుంభనంగా చెప్పారు. కోరకాలు రదపాళికి ఎదురించిరాలేక పాలిండ్ల గౌరవాన్ని వహించాయి అన్నారు. 'రా' లేక అంటే రా అనే అక్షరం లేక అని చమత్కారం. కోరకాలలో 'రా' లేక పోతే కోకాలు అవుతాయి. అంటే చక్రవాకా లన్నమాట.

ఇలాగే మిగతా పద్యపాదాలలోనూ గడుసుదనాలు ఉన్నాయి. 'తా' నిల్వలేని కేతకి (మొగలి) కేకి (నెమలి) అవుతుంది. 'ద' రహితమైన కదళిక (అరటి) కళిక (మొగ్గ) అవుతుంది. 'వా'దిగనిల్చినశైవాలం (నాచు) శైలం (కొండ) అవుతుంది. అద్వితీయవర్ణమైన మధుకరం మకర మవుతుంది. ఒకమాటలో ఏ అక్షరాలు లోపింపజేసి, ఏ అక్షరాలు మిగుల్చుకొని ఆనందించాలో పద్యంలో కవే చెప్తాడు. ఈ విద్యకు రామరాజభూషణుడు వరవడి పెట్టాడు. కిరీటి వెంకటాచార్యులవా రిందులో ఆరితేరారు.

ఇలాంటి చమత్కారాలు అందరూ ఒకటో అరో చూపగలరుగాని రెండర్థాల కావ్యంలో కవి తెలివితేటలను పరీక్షించే ఘట్టాలు ఇవి కావు. సీత జనకునికి భూమిలో దొరికింది. పార్వతి మేనకకడుపున పుట్టింది. ఈ రెండు కథలను కిరీటి వెంకటాచార్యులవారు ఒకే పద్యంలో చక్కగానే జోడించారు. ఈ ఇద్దరు అచలాత్మజలను ప్రసిద్ధమైన సీత, అంబిక అనే నామకరణాలు చేసే ఘట్టంలో ఇలా వ్రాశారు :

అతులనతసీతసుమనః-ప్రతినిధి యని గుడలు వేరువడ నలసనన
క్షితిలోనంబికనాదమ-హితముగ నొక పేర బలికి రింతులు చాలన్
[అచలా.2-33]

ఈపద్యాన్ని పార్వతిపరంగా అర్థం చెప్పుకొనేటప్పుడు అతులన్ + అతసీ + ఇతర + సుమనఃప్రతినిధి అలస + వనక్షితిలో + అంబికనాన్ అని విరుచుకోవాలి. తోటలో పార్వతిని చూసిన పేరంటాళ్లు ఆమె అసమానమైన అగిసి పువ్వులాంటిదని అంబిక అని పేరు పెట్టారట. ఈ పద్యాన్ని సీత పరంగా అర్థం చెప్పుకొనేటప్పుడు అతులనతన్ + సీత + సుమనః ప్రతినిధి; అల + నవనక్షితి లోనన్ + పికనాదమహితముగా అని విరుచుకోవాలి. రెండార్థాల కావ్యం కనుక పార్వతి కథలో అతసీవృక్షం పూచవలసివచ్చింది. కవిగారు పూయమంటే ఏ చెట్టయినా పూయక తప్పదు.

కిరీటి వెంకటాచార్యులవారి సాహిత్యలతమీద పూచిన ఇతర కుసుమాల సౌరభాలు వ్యాపించలేదు. ఈ అచలాత్మజాపరిణయం కూడా ఆకుచాటు పిందెలాగే ఉంది యావద్భారతఖ్యాతి పొందిన కిరీటి వెంకటచార్యులవారి రచనలే ప్రచారం పొందలేదంటే వారి తమ్ముని గ్రంథాలు మరుగునపడ్డంలో వింతలేదు. కిరీటి వెంకటాచార్యులవారి తమ్ముని పేరుకూడా వెంకటాచార్యులే. అందుకే ఆయనను బుచ్చి వెంకటాచార్యులంటారు. ఈయన చతుశ్శాస్త్ర పారీణుడు. వేదాంతకారికావళి, అభినవశృంగారరసమంజరి అనే భాణం, కళ్యాణపురంజరం, శృంగారసర్వస్వం అనే రచనలు చేశారు. గద్వాల సంస్థానంలో ఉండేవారు. అన్నగారు 32 సంవత్సరాలే బ్రతికినా ఈయన 75 సంవత్సరాలు జీవించారు.

బార్గవపురాణాన్ని వ్రాసిన సురపురం అధిపతి పామనాయకుడు క్రీ.శ. 1695 దాకా జీవించాడు. ఆయన గ్రంథం వ్రాతప్రతిగానైనా ఊపిరిపీలుస్తోంది. అయితే ఈసంస్థానంలో వర్ధిల్లిన ఇతరకవులు రచనలు మాత్రం అసలు జీవిస్తున్నట్లే కనబడవు.

5

గద్వాల సంస్థానం, కర్నూలు సుబా

క్రీ.శ. 1650 ప్రాంతాలలో ముష్టిపల్లి వీరా రెడ్డి అనే సమర్థుడు అయిజ, దరూరు మొదలైన మహళ్లకు నాడగౌడుగా ఉంటూ ఉండేవాడు. ఇవి కృష్ణా తుంగ భద్రలమధ్య నున్న అంతర్వేదిలో ఉన్నాయి. వీరారెడ్డికి మగ సంతానం లేదు. పైగా ఒక్కర్తే కూతురు. అంచేత అల్లుడు పెద్దా రెడ్డిని ఇల్లరికం తెచ్చుకున్నాడు. వీరారెడ్డితరవాత పెద్దారెడ్డి నాడగౌడు అయ్యాడు. ఇతని హయాంలో మరికొన్ని పరగణాలు దఖలుపడ్డాయి. పెద్దారెడ్డికి ఇద్దరు కొడుకులు. పెద్దవాడి పేరు ఆనందగిరి; రెండో కొడుకు సోమన్న అనే సోమగిరి. ఇతడే సోమనాద్రి, పెదసోమ భూపాలుడు అని ప్రసిద్ధుడయ్యాడు.

పెద్దారెడ్డి తరువాత రెండోకొడుకు సోమన్న క్రీ.శ. 1704 నుండి నాడగౌడికం చేశాడు. కృష్ణానది దక్షిణతీరాన గద్వాలకోటను నిర్మించాడు. తుంగ భద్రకు చాలా దక్షిణంగా రాజ్యాన్ని విస్తరింపజేశాడు. ఇతని అధికారం చెల్లే పరగణాలను ఒక అనంతర కవి ఇలా పేర్కొన్నాడు:[1]

> ఐజదరూరుల కధిపుడై విలిసిల్లి బన్గానిపల్లె దోర్బలత చెంది
> శిరువళ్ళ నందేల సిద్ధాపురంబులు ఖండాత్మకూ రహోబలపు సీమ
> సాధించి తురకల సంహార మొనరించి కందనూల్ ముట్టడిగా నమర్చి
> దుర్గంబు సాధించి తొలగంగ నాదవేన్ పుర మాత్మవశత బొంపొందజేసి
> విక్రమంబున నకలభూచక్ర మెల్ల - నాక్రమించి దిగంతంబులందు కీర్తి
> నించి గాద్వలపుర మధిష్ఠించి వెలసె - నృపతి మాత్రుండె సోమావనీ విభుండు.

---

1. యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణం (అవతారిక), 1 - 86.

ఈ పద్యం వల్ల గద్వాలసోమన్న పాలించిన ఊళ్ల పేర్లన్ని తెలుస్తున్నాయి. అయిజ, దరూరు, బనగానిపల్లె, శిరువెళ్ల, నంద్యాల, సిద్ధాపురం, ఆత్మకూరు, అహోబల సీమ, కర్నూలు, ఆదవాని దుర్గాలేకాక వాటికింద చెల్లే గ్రామాలు కూడా ఈయనకు స్వాధీనం అయాయని చెప్పవచ్చు. మొగలాయి సేనలకు సహితం వెరవని మరాఠీబలాలు ఇతణ్ణి చూసి భయపడతాయట. సోమనాద్రి మొగలు చక్రవర్తితో చాలా సన్నిహితంగా ఉండేవాడు. ఢిల్లీకి, గద్వాలకు మధ్య ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరుగుతూ ఉండేవి సోమన్న తనకు సహాయం చేస్తే కర్నాట రాజ్యమంతా అతనికి ఇస్తానని ఢిల్లీ చక్రవర్తి ఒక ఉత్తరంలో వాగ్దానం చేశాడు.[2] అప్పటికి దక్కను సుబేదారుగా ఉన్న మొదటి నిజాము తన స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రకటించుకోలేదు. అసలు దక్కను సుబేదారుగా మొదటి నిజాముకు బిరుదు యిచ్చి నియమించనేలేదు.

సోమన్న కీర్తి ఢిల్లీదాకా ప్రాకగా లేనిది ఆంధ్రదేశంలో విస్తరించదా? అతని దర్శనం చేసుకొని సత్కారాలు పొందాలని కొందరు కవులు గద్వాల వెళ్లారు. వారిలో కొటికెలపూడి వీరరాఘవయ్య ఒకడు. ఈయనకు నూతన తిక్కనసోమయాజి అనే బిరుదును సోమన్న ఇచ్చాడు. దానికి కారణం ఉంది.

కొటికెలపూడి వీరరాఘవయ్య: కొటికెలపూడివారిది వినుకొండ. వీరిది పండిత కుటుంబం. వీరరాఘవయ్య ముత్తాతపేరు సూరకవి. రాయలవారి సభలో సత్కారాలు పొందాడు. ఈ సూరకవిగారి కొడుకు శ్రీరంగశాయి మల్కిభరాముని సభలో వాదించి జయశ్రీలను పొందాడు. ఈ సూరకవిగారి కొడుకు రంగయ్య. ఈయన అచ్చంగా తండ్రిగారికి ప్రతిబింబం. ఇతడు కవిత్వం చెప్పి ప్రౌఢి చెందాడు. ఈ కవుల కుటుంబంలో పుట్టిన వీరరాఘవయ్య గద్వాల సోమన్న ప్రభావం విని వినుకొండనుంచి ఆ సంస్థానానికి వెళ్లాడు.

రాజదర్శనం చేసుకొన్న వీరరాఘవయ్య కొన్ని గ్రంథాలు రచించి సోమన్నకు వినిపించాడు. "ఆ నృపాగ్రణి న కవిత్వనైపుణికి మెచ్చి, 'నీ కవిత్వంబు తిక్కనసోమయాజుల కవిత్వంబునకు దీటగు; శ్రీ కేశవస్వామియనుమతి నీకు నూతన తిక్కనసోమయాజు లనియెడు పేరొసంగెద' అన్నా"డని వీరరాఘవయ్య చెప్పుకొన్నాడు.[3] తన ఇష్టదైవమైన పూడూరు కేశవస్వామి పర్మిషన్ తీసుకొని సోమన్న ఈ బిరుదు ఇవ్వడమే కాక మరొక నిబంధన పెట్టాడు. తిక్కనగారు భారతాన్ని సంగ్రహించి రచించారు. భీష్మపర్వంలో, మరీ కొన్ని మూలశ్లోకాలను విడిచిపెట్టేశారు. అవన్నీ పూరింపజేయమని ఆ దేవుడు సోమన్నకు చెప్పాడట. అందుచేత వీరరాఘవయ్యకు ఈ పని చేయమని, సోమన్న పురమాయించాడు. ఆ ఆజ్ఞను వ్యతిక్రమించలేక వీరరాఘవయ్య తనకి తోచినట్లు కొంత

2. Pictorial Hyderabad, K. Krishnaswami Mudirja, Vol. II, P. 620.
3. ఉద్యోగపర్వం, 1 - 94.

పూర్వరచిత శేషగ్రంథంబు తెనిగించి పూర్వోత్తర గ్రంథంబుల నడుమనడుమ సందర్భించి అందులోనే పూరించాడు. అంటే కవిత్రయ భారతంలో ప్రక్షిప్తాలను ప్రవేశపెట్టాడు.

ఈ సాహిత్యమరామత్తు కార్యక్రమాన్ని పూర్తిచేశాక గద్వాల సోమనాద్రి వీర రాఘవయ్యను అభినందించి, గద్వాలలోనే ఉండిపొమ్మన్నాడు. 'మావూరు వెళ్లి వచ్చేస్తా'నని వీరరాఘవయ్య వినుకొండ వెళ్లిపోయాడు. ఎంతకీ తిరిగి రాకపోతే సోమనాద్రి కబురుపెట్టి పిలిపించాడు. మొదట ఉద్యోగపర్వాన్ని ఎత్తుకొని భారతాన్ని మళ్లీ యథాశ్లోకంగా అను వాదం చేయమన్నాడు. వీరరాఘవయ్య ఉద్యోగపర్వాన్ని ఎనిమిది ఆశ్వాసాల గ్రంథంగా అను వదించి పూడూరు కేశవస్వామికి అంకితం ఇచ్చాడు. ఆశ్వాసవిభజన పెట్టుకొన్నా వీర రాఘవయ్య సంస్కృతభారతంలోని అధ్యాయాలసంఖ్యను ఇస్తూ అనువాదం చేశాడు.

తిక్కనగారి అనువాదం యథాశ్లోకంగా లేకపోయినా మూలంలోని అందాన్ని చెడగొట్టదు. పైగా మెరుగులు పెడుతుంది. ఇక ఈ అనువాదం యథాశ్లోకానువాదమే కావచ్చును గాని తిక్కనగారి అనువాదంలోఉన్న చేవ ఇందులో లేదు. పైగా మూలంలోని అందాన్ని అక్క డక్కడ చెడగొట్టింది.

ఇతని ఉద్యోగపర్వాన్ని విమర్శించుకొంటూ సీరియస్‌గా చదివితే ఇది నిలబడదు. 'కవిత్రయమువారి భారతముందు మరెవరి భారతం నిలబడుట లేదు. దానికి కారణము వారు కవులు, మిగిలినవారు అనువాదకులు' అని మిత్రులు కేతవరపు రామకోటిశాస్త్రిగారు అన్న మాటలు అక్షరాలా నిజం. వీరరాఘవయ్య ఉద్యోగపర్వంమీద రామకోటిశాస్త్రిగారు విమర్శనాత్మక వ్యాసం వ్రాశారు.[4] ఉద్యోగపర్వాన్నే కాక ద్రోణపర్వాన్ని కూడా వీరరాఘవయ్య రచించినట్టు తెలుస్తోంది. ఇందులోని కొంత భాగాన్ని మిత్రులు బి. రామరాజుగారు గుర్తించారు.[5] ద్రోణపర్వం అసమగ్రం; అముద్రితం. ఉద్యోగపర్వాన్ని గద్వాల సంస్థానం వారే క్రీ.శ. 1900లో అచ్చువేశారు. వీరరాఘవయ్య యింకా ఎన్ని పర్వాలు అనువదించాడో తెలియదు.

ఉద్యోగపర్వం తెనిగించే కాలానికి పెదసోమనాద్రికి ఒక్కడే కొడుకు. అతని పేరు తిరుమలయ్య. అవతారిక వ్రాసే రోజులలో ఇతడు చంటిబిడ్డ కూడా కావచ్చును. ప్రశంసలు ఏమీ లేవు. అయితే సోమన్నకు ఇంకో కొడుకు కూడా ఉన్నాడు. అతని పేరు రామన్న. ఈయనను బోరవెల్లి గిరియమ్మ పెంచుకొంది.

గద్వాల పెదసోమన్న. క్రీ.శ. 1711లో పోయాడు. అప్పటికి కొడుకులిద్దరూ చాలా పసివాళ్ళు. అందుచేత సోమన్న భార్యలిద్దరూ వరసగా సంస్థానపు వ్యవహారాలు చూసుకొన్నారు. క్రీ.శ. 1738లో అంటే తండ్రి పోయిన ఇరవైఏడు సంవత్సరాలకు

---

4. భారతి, డిసెంబరు, 1960.

5. మరుగుపడిన మాణిక్యాలు. పుటలు 13 - 18.

తిరుమలయ్య సంస్థానానికి వన్నెదు పొందాడు. ఈయన సత్కవిసమూజరసికరచనవచన పరితస్థితమహాత్మ్యవైభవుడు' అని అనంతర గ్రంథాలవల్ల తెలుస్తూంది.[6] అయితే ఇతని సన్నిధిలో ఉండే కవుల పేర్లు తెలియవు.

తిరుమలయ్య ఐదుసంవత్సరాలు మాత్రమే పాలించాడు. క్రి.శ. 1742లో పోయాడు. ఇతనికి చినసోమన్న, చినరామన్న అనే ఇద్దరు కొడుకులు ఉన్నారు గాని వాళ్ళకు యుక్తవయస్సు రాలేదు. అందుచేత తిరుమలయ్య తమ్ముడు పెదరామన్నే సంస్థాన వ్యవహారాలు చూసుకోవలసి వచ్చింది. ఈయన ముందే బోరవెల్లి సంస్థానానికి దత్తువెళ్లాడు. అందుచేత రెండు జాగీరులూ ఉమ్మడిగా పాలించాడు. పెదరామన్న క్రి.శ. 1742 నుండి 1762 దాకా 21 సంవత్సరాలు నాడగౌడికం చేశాడు. తరువాత తమ్ముని పెద్దకొడుక్కి రాజ్యం అప్పగించాడు.

గద్వాల చినసోమన్న క్రి.శ. 1762లో రాజ్యానికి వచ్చినా క్రి.శ. 1747లో అంటే పదిహేను సంవత్సరాలకు ముందు ప్రాజ్ఞుడై సైనికవిన్యాసాలలో ఆరితేరినట్టు ఉంది. ఈయన ప్రజ్ఞను మెచ్చుకొని నిజాము రెండువేల రూపాయల పారితోషికం యిచ్చాడు. ఆ సొమ్మును పేష్కసు నుండి మినహాయించాడు.[7] మరో ఆరేళ్లకు, అంటే క్రి.శ. 1753లో చిన్న సోమన్న పైలాపచ్చీసులో ఉన్నాడని భావించవచ్చు. ఈయన కుంపిణీయుగంలో 33 ఏళ్లు పాలించి చాలా సాహిత్యపోషణ చేశాడు. అది గద్వాలచరిత్రలో స్వర్ణయుగం.

పెదసోమన్న తెలుగుకవులనేకాక సంస్కృతపండితులనుకూడా పోషించాడు. ఈయన ఆస్థానంలోని బుచ్చి వెంకటాచార్యులు రచించిన నాలుగు గ్రంథాల పేర్లు తెలుస్తున్నాయి: (1) అభినవశృంగార రసమంజరీభాణము, (2) కళ్యాణపురంజనం, (3) శృంగారసర్వస్వం, (4) వేదాంతకారికావళి. ఈయన తెలుగు రచనలు చేశాడో లేదో తెలియదు. అయితే ఈ కాలంలో ఇతర తెలుగుకవులు గద్వాలపరగణాలలో లేకపోలేదు.

పూడూరి కృష్ణయ్య : పూడూరు గద్వాలకు దగ్గిరలోనే వుంది. ఈ ఊళ్లోని కేశవస్వామి పెదసోమన్నకూ, గద్వాల ప్రభువులకూ ఇలవేల్పు. ఈ పూడూరులోనే కృష్ణయ్య అనే కవి ఒకడు ఉండేవాడు. సోమన్న ఆదిలో వీరరాఘవయ్యచేత భీష్మపర్వాన్ని పూరింపజేయడానికి కారణం అందులో భగవద్గీతకు అనువాదం సొంతంలేకపోవడమే. పూడూరి కృష్ణయ్య తనుకూడా ఈ లోపాన్ని పూర్తిచేయదలిచాడు. భగవద్గీతను పద్య రూపంలో తెనిగించాడు.

ఇతని తండ్రిపేరు కొండయ్య. గురువు పేరు యోగానందుడు. ఆయన కృష్ణయ్యకు వాసుదేవద్వాదశాక్షరీమంత్రబీజాన్ని ఉపదేశించాడు. ఈ యోగానంద అవధూత క్రి.శ. 16వ శతాబ్దం చివరిలోని వాడు కాడేమో.[8] శిష్యుడు 17వ శతాబ్దిలోని వాడు. గురువుకూడా

6. యథాశ్లోక తాత్పర్యరామాయణం, అవతారిక. 11 - 25
7. Pictorial Hyderabad, Vol. II, . 620.
8. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం, 6వ సంపుటం – 17వ ప్రకరణం, 1989.

అప్పటివాడే కావచ్చును. కృష్ణయ్య భగవద్గీతార్థదర్పణం అనే పేరుతో గీతను అనువదించాడు. ఇది పదిహేడు అధ్యాయాల గ్రంథం. అముద్రితం. ఈ తాళ పత్రగ్రంథప్రతి ఒకటి ఆంధ్ర సాహిత్య అకాడమీలో ఉంది. ఈ కవి గురించి మొదట తెలిపిన వారు డాక్టరు బి. రామరాజుగారు.[9] కృష్ణయ్య అనువాదం సరళంగా ఉంది. ఇంతకు ముందు భగవద్గీతను అనువదించిన కంభంపాటి నారప్పకుకూడా యోగానందుడే గురువుకావడం గమనించతగిన విషయం.

గద్వాల పెదసోమన్నాద్రి తన భుజబలంతో కర్నూలుసుబాలోని చాలా భాగాలను ఆక్రమించి అధికారం ప్రకటించుకొన్నా అది తాత్కాలికం అని భావించాలి. బీజాపూరు సుల్తానుల కాలంలోనూ, మొగలుసామ్రాజ్యకాలంలోనూ కర్నూలు మండలం ప్రత్యేకం ఒక సుబాగా ఉండేది. దానిని తరతరాలుగా నవాబులు పాలించేవారు. ఈ సుబాలో కర్నూలుదుర్గం కాక 8 పరగణాలు ఉండేవి: (1) చాగలమర్రి, (2) సిరివెళ్ళ, (3) నంద్యాల, (4) పాణ్యెం, (5) ద్రోణాచలం, (6) గూడూరు, (7) నందికొట్కూరు, (8) ఆత్మకూరు.

ఈ ఎనిమిది పరగణాలలో చాలామంది పాలెగార్లు ఉన్నారు. వీళ్లను ఆశ్రయించుకొన్న వాళ్లుకూడా చాలామంది ఉంటారు. రెండు గ్రామాలు ఇజారాను తీసుకొన్నవాడుకూడా మండలేశ్వరుని కింద విర్రవీగడం అరుదుకాదు. ఈ సుబాలో పాలెగార్లు ఒకరిద్దరు తప్ప సాహిత్యాభిలాష చూపించినట్టులేదు. కోయిలకుంట్ల తాలూకాలో ఉయ్యాలవాడ, సింగపట్నం అనే ఊళ్ళు ఉన్నాయి. వీటికి మజ్జరివాళ్లు జమీందారులు. మల్లారెడ్డి సింగపట్టణం పాలెగారుగా మన్రో గారినివేదికలో నమోదు అయ్యాడు.[10]

మజ్జరివారు పూర్వం గుత్తిలో ఉండేవారుకాబోలు. ఉద్యోగధర్మంలో కోయిలకుంట్ల వచ్చిఉంటారు. గుత్తిమల్లారెడ్డి అనే వీరుని మీద పదాలు, పద్యాలు కనబడు తున్నాయి.[11] ఈయన పెమ్మసానితిమ్మరాజు కొలువులో ఉండేవాడు. చాలా యుద్ధాలలో పాల్గొన్నాడు. ఇతని వెంబడిని ఎప్పుడూ ఒక భట్టు ఉండేవాడు కాబోలు. 'మత్తిల్లు వైరి కోటుల ముత్తైదొరకైతె భట్టు మూర్ఖునికేలా' అని ఒక కందంలో భట్టు చెప్పాడు. ఈ మజ్జరివాళ్ళ చరిత్ర ఉయ్యాలవాడ కైఫీయతులో ఉంది.[12] ఎనిమిది తరాల పేర్లు తెలుస్తున్నాయి. ఇందులో నలుగురు మల్లారెడ్లు ఉన్నారు. వీళ్లలో ఆఖరివాడు కవి. శకుంతలా పరిణయం అనే పద్యకావ్యం వ్రాశాడు. దీనిలోని వంశావళి పద్యాలను మాత్రం మెకంజీ గుమస్తాలు సంపాదించారు. గ్రంథం నష్టమైంది. వంశావళి పద్యాలు చూస్తే కవిత్వం

9. మరుగుపడిన మాణిక్యాలు, పుట 35.

10. Fifth Report, Appendix, 26.

11. మెకంజీకైఫీయతులు, సంపుటి 133.

12. మెకంజి కైఫీయతులు సం. 133. ట్రై. కేటలాగు 14లో నెం.132 అని నెంబరు తప్పుగా ప్రకటించారు.

ప్రౌఢంగా లేదని చెప్పవచ్చు. అయితే, లేనిబావకన్నా గుడ్డి బావ నయం అన్నట్లు ఈ సుబాలో ఈ ఒక్క పాలెగారైనా కవిగా కనిపించినందుకు సంతోషించాలి. సామాన్య ప్రజలలో కూడా ఒక్కడే సాహితీపరుడు కనబడుతున్నాడు. అతని పేరు ఘట్టుప్రభువు. ఈయన సామెతల పుట్ట.

ఘట్టు ప్రభువు: 'సామెత లేని మాట, ఆమెత లేని ఇల్లు' అని సామెత చెప్తారు గాని ముద్ద ముద్దకూ బిస్మిల్లా అని అదే పనిగా సామెతలు వాడితే అదోలా ఉంటుంది. ఆది నుండి మన కవులు తమ కావ్యాలలో అవసరమైన చోట్లల్లా సామెతలు మితంగా వాడుతూనే ఉన్నారు. మధ్య కాలపుకవులలో నాచన సోమన్నా తరువాతి కవులలో చేమకూర వెంకటరాజుగారే ఎక్కువ సామెతలు వాడడంలో ఘనులు. వాళ్లకన్నా నేనేం తక్కువ తినలేదని సగర్వంగా ముందుకొచ్చే కవి ఇంకో ఆయన ఉన్నాడు. అతని పేరు ఘట్టు ప్రభువు.

ఇతని అసలు పేరు ఘట్టు శేషయ్య. ఈయన శ్రీశైలం ప్రాంతంవాడు. భ్రమరాంబ భక్తుడు. అమ్మవారు స్వయంగా తన నాలుకమీద అక్షరాలు వ్రాసిందని చెప్పుకొన్నాడు. ఈయన గడియకు నూరు పద్యాలు చెప్పగల సమర్థుడు. పదిహేను రోజులలో ప్రబంధం వ్రాయగలడు. మహా అయితే నెల్లాళ్లు మించదు. చతుర్విధ కవిత్వాలలో దిట్ట. ఇతని తండ్రి పేరు ఎల్లయ్యగారో, వీరయ్యగారో కావచ్చు. వీళ్లు బహుశా కర్నూలు జిల్లా నందికొట్కూరు తాలూకావాళ్ళు. శ్రీశైలం అక్కడిదే.

నందికొట్కూరు తాలూకాలో పాములపాడు అనే గ్రామం ఉంది. ఇది పూర్వం ఆ సీమలో ప్రసిద్ధమైనది. శ్రీ శైలమార్గంలో ఉంది. ఆ వూళ్లో 'నాళ్ల గట్టు' వారు చాలా ప్రముఖులు. శ్రీశైలానికి వెళ్లే యాత్రికుల కోసం తోటలు వేయించారు. బావులు తవ్వించారు. అన్న దానాలు చేశారు. ఈ నాళ్లగట్టు వాళ్ళలో చినలింగయ్య చాలా ప్రసిద్ధుడు. అతని మనుమడు ఎల్లయ్య భాను ముక్కల అనే గ్రామానికి దగ్గరలో నున్న రామాపురానికి కరణం. ఆ రోజుల్లో అది కొత్తగా వెలసిన ఊరు. భానుముక్కల, రామాపురాలు రెండూ నందికొట్కూరు తాలూకాలోనే ఉన్నాయి. రామాపురం కరణం నాళ్లగట్టు ఎల్లయ్యగారు ఈ గట్టు శేషయ్యని పిలిపించాడు. 'కరణము రాణించు గట్టు వంశమున సరసుడవయ్య శేషకవీంద్ర నీవు కావున నెక్క ప్రఖ్యాత కావ్యం చెప్పు' అన్నాడు. అది విశ్వేశ్వరునికి అంకితం యివ్వమన్నాడు. గట్టు శేషయ్య సత్యభామా విజయాన్ని కావ్యంగా వ్రాసి దేవునికి అంకితం యిచ్చాడు.

ఇది నవీనసాహిత్యాసారాభిలాషతో శేషయ్య వ్రాశాడు. సామెతలు వాడే నాచనసోముడు నవీనగుణనాథుడు. అతడు ఉత్తర హరివంశంలో సత్యభామా విజయాన్ని కూడా వ్రాశాడు. అదే ఇతివృత్తాన్ని తీసుకొన్న శేషయ్య, నాచనసోముని బాగా చదువుకొని ఆ 'నవీనతకు'

ముగ్ధుడై దాన్ని అనుసరించాడేమో. గట్టు శేషయ్య వ్రాసిన సత్యభామా విజయం అముద్రితం. దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది (R871). ఈయన మరో మూడు కావ్యాలు వ్రాశాడు. అవి అచ్చుపడ్డాయి. వాటిలో, అకారాదిగా చెప్పాలంటే, కుచేలోపాఖ్యానం మొదటిది.

ఇది మూడాశ్వాసాల చిన్న కావ్యం. ఇందులో మొత్తం 868 గద్యపద్యాలున్నాయి. కుచేలునిఉపాఖ్యానం సుప్రసిద్ధమైనది. భాగవతంలో ఇదేకథను పోతరాజుగారు 70 గద్యపద్యాలలో చెప్పారు. (దశమస్కంధం ఉత్తరభాగం 961 నుండి 1030 దాకా) గట్టు శేషయ్య దీనిని రమారమి అరురెట్లు పెంచాడు. అన్ని రెట్లు రసవంతంగాకూడా చేశాడు.

కృష్ణునివద్దకు వెళ్ళడానికి, భార్య పోరితే, కుచేలుడు ఒప్పుకొన్నాడు. 'చంద్రునికో నూలిపోగు' అనేటట్లు ఏదైనా కానుక పట్టుకెళ్లాలని చెప్పాడు. ఆమె అటుకులు ఇచ్చింది పోతరాజుగారు 9 గద్యపద్యాలలో చెప్పిన ఘట్టాన్ని గట్టు శేషయ్య 90 పద్యాలలో చెప్పాడు. ఒక్క ప్రథమాశ్వాసంలో 32 సంస్కృతలోకోక్తులు, 8 తెలుగు సామెతలు వాడేడు.

స్నేహితుడివద్దకు వెళ్లాడుగాని కుచేలుడు మాత్రం 'మాధవునియందు చిత్తంబు మట్టుపరచి ప్రపంచంబంతయు' మరచాడు. కృష్ణుడే అతణ్ణి అర్థం చేసుకొని చిన్ననాటి సంగతులు ముచ్చటించాడు. నాకేం తెచ్చావని అడిగాడు పిడికెడు అటుకులు పుచ్చుకొని భక్షించాక ఇంకో పిడికెడు తినపోతే రుక్మిణి అపింది.

ఈకథను పోతరాజుగారు కథనం చేస్తున్నప్పుడు పరీక్షితుకు సంశయం రాలేదు. గట్టు శేషయ్య వ్రాస్తున్నప్పుడే అనుమానం వచ్చింది. అందుకే శుకయోగిని ఇలా అడిగాడు:

> అధిపు డారగింప నంబుజేక్షణలును – జెలగి సంతసింపవలయు గాక
> కుడువవలదటంచునడ్డుపడియెడు–కాంతలెచటనెనకలరెజగతి.[కుచే 2-94]

అవకాశం రావాలేగాని, పాత శ్లోకాలను పద్యంలోకి దింపడానికి గట్టు శేషయ్య కాచుకొని కూర్చుంటాడు. పరీక్షిత్తు వేసిన ఈప్రశ్నకు 'కార్యేషు దాసీ కరణేషు మంత్రి' అనే శ్లోకంతో జవాబు చెప్పించాడు.

> పనులు సేయునెడల బానిసవలె, బుద్ధి –గఱపునెడ బ్రధానికరణి, భోజ
> నంబు లిడెడియెడల నంబకైవడి బ్రియం–బాచరింపవలయునంద్రు సతులు
> [కుచే 2-95]

రుక్మిణి వారిస్తే అటుకులు తినడం చాలించి అతరువాత స్నేహితుణ్ణి సాగనంపాడు కృష్ణుడు. ఉత్తచేతులతో వెడుతున్న కుచేలుణ్ణి చూసి జనులు ఇలా అనుకొన్నారట:

కుడువగట్టకోకయు లేకను - జేరినట్టి తొంటి చెలిమికాని
బూటకములు పలికి బొమ్మని వంచె నీ - జలజలోచనునకు సత్యమేది?
[కుచే. 2 - 107]

ఇది ఎలా గుందో ఒక సామెత చెప్పనిదే గట్టు శేషయ్య ఊరుకోలేదు. 'మగడు రాజైనా గాజుకడియమే' అన్నట్టయిందట. కుచేలుడు ఇంటికి వెళ్ళాడు. సిరులను చూచుకొన్నాడు. బాధతో కృష్ణుని తలచుకొన్నాడు:

ఏడిచెడిపిన్న వాం(డకు నిన్ని పప్పు-గింజ లిడి పోరు మాన్పినక్రియను జాల
దుచ్ఛమగు సంపదలొసంగి తొలగి నన్ను-మత్తునిగజేసినావు నీ చిత్తమికను.
[కుచు. 3-63]

కృష్ణుడు దర్శనమిచ్చి, హితోపదేశం చేసి తామరాకుపై నీటిబొట్టుగా జీవించ మన్నాడు. ఈ కుచేలు డలాగే జీవించాడు. ఈ కథలో శేషయ్య విశేషంగా లోకోక్తులు గుప్పించాడు. మొత్తం మూడు ఆశ్వాసాలలో 67 సంస్కృత సూక్తులు, 18 తెలుగు జాతీయాలు ఉన్నాయి. ఇతని ఇతర కృతులలో ఇన్ని లేవేమో!

శేషయ్య వ్రాసిన కావ్యంలో తరువాత చెప్పవలసినది యాజ్ఞవల్క్య చరిత్ర. మన ప్రాచీనఋషులలో యాజ్ఞవల్క్యుడు ప్రసిద్ధుడు. శుక్లయజుర్వేదప్రవర్తకుడు జనకుని ఆస్థాన దార్శనికుడు. మన ధర్మశాస్త్ర రచయితలలో ప్రముఖుడు. మనుస్మృతికన్నా యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోనే న్యాయసిద్ధాంత సమీకరణ సరళత, నియమబద్ధమైన ప్రస్ఫుటత్వం ఉన్నాయని పరిశోధకులు భావిస్తారు. యాజ్ఞవల్క్యుడు క్రి.శ. 2వ శతాబ్దివాడని ఆధుని కుల అంచనా. ఇతని న్యాయశాస్త్రంలోని భాగాలు ప్రాచీనశిలాశాసనాలలోకూడా కనబడతాయి. ఇతనిస్మృతిపై చాలా వ్యాఖ్యానాలు ఉన్నాయి. వాటిలో విజ్ఞానేశ్వరునిది ప్రసిద్ధమైనది. దానిని మితాక్షరి అంటారు. ఇదే నేడు మనకు పరమప్రామాణికం.

ఇంతటి గొప్పదార్శనికుడు, స్మృతికారుడు చక్కని చరిత్ర కలవాడే అవుతాడు. అయితే మన ప్రాచీనపురాణగాథలలో మాహాత్మ్యాల దుమారాలు చరిత్రలను ప్రసన్నం కానీయవు. యాజ్ఞవల్క్యుని చరిత్రకూడా అంతే అయింది. ఇతడు ఐదేళ్ళదాకా తల్లి గర్భంలోనే ఉన్నాడట. తరువాత దైవోపదేశం వల్ల వెలువడ్డాడట. వైశంపాయనుని బ్రహ్మహత్యాదోషాన్ని తప్పించాడు. చాలా మహిమలు కనబరచాడు. ఈ గాథలను మన పురాణాలు కథనం చేశాయి. ఈ కథనాన్ని తెలుగులో ఇద్దరు కావ్యాలుగా చెప్పారు. ఒకరు గట్టు శేషయ్య. ఈయన వ్రాసినది పద్యకావ్యం. చల్లా గురవయ్య ద్విపదకావ్యంగా రచించాడు. [R. 491]. శేషయ్య వ్రాసిన యాజ్ఞవల్క్య చరిత్ర అచ్చుపడింది. దీని గద్యలోనూ, కుచేలోపాఖ్యానపుగద్యలోనూ తేడా ఉంది. యాజ్ఞవల్క్య చరిత్రలో 'భ్రమరాంబికా వరప్రసాదలబ్ధ కవితాదురంధర పూర్వకవిప్రయోగ శబ్దానుబంధబంధురసరసకవిమిత్ర'

అని ఉంటే, కుచేలోపాఖ్యానం గద్యలో 'పూర్వకవిప్రయోగశబ్దానుబంధబంధుర' అనే ప్రజ్ఞ చెప్పుకోలేదు.

శేషయ్య వ్రాసిన మరో కావ్యంలోకూడా ఈ ప్రజ్ఞను చెప్పుకొనని గద్యే ఉంది. దాని పేరు 'సురాభాండేశ్వరం.' కాశిలో మరణించిన ప్రతిఒక్కరూ శివలింగాలుగా మారుతారు. ఒక విప్రుడు కాశిలో చాలా కాలం నియమంగా ఉండి, ఒక ఈడిగదాన్ని చూసి మోహించాడు. దాని యింటికి వెళ్ళి క్రీడిస్తూ ఉండగా ఒక చిన్న చిక్కొచ్చింది. అది మగనాలు. దాని భర్త సరిగ్గా అదే సమయానికి వచ్చి తలుపు తట్టాడు. విప్రుడు కల్లుగూనలో దాక్కొన్నాడు. ఈ సురాభాండేశ్వరలింగకథ స్కాందపురాణం, కాశీఖండంలో ఉంది. దీనిని గట్టుప్రభువు ఏడాశ్వాసాల కావ్యంగా వ్రాశాడు. ఈ కథను మన సాహిత్యంలో చాలామంది అనంతరకవులు వివిధ ప్రక్రియలలో విరచించారు. కాని గట్టు ప్రభువుదే ప్రసిద్ధం. ఈయన క్రీ.శ. 1730-50 ప్రాంతాలవాడని పరిశోధకులు నిర్ణయించారు.[13] ఈ కథను కావ్యంగా వ్రాసిన వాళ్ళలో ఇతడే ప్రథముడు. గట్టు ప్రభువు కాలాన్ని అందరూ సరిగ్గానే నిర్ణయించారుగాని ఇతడు నెల్లూరు వాడని పొరబడుతున్నారు. నెల్లూరుమండలచరిత్ర ఆధారంగా వీరేశలింగం గారు తమ కవుల చరిత్రలో ఇతని నివాససీమను పేర్కొన్నారు. మన పరిశోధకులందరూ దీనిని అంగీకరించారు. అయితే ఇతని కృతులను చూస్తే అతడు కర్నూలు జిల్లా నందికొట్కూరు తాలూకా వాడని చెప్పవచ్చు. సత్యభామా విజయంలో పేర్కొన్న గ్రామాలన్నీ ఆ తాలూకాలోనే ఉన్నాయి. యాజ్ఞవల్క్య చరిత్రకూడా దానినే బలపరుస్తుంది. ఈ కావ్యాన్ని అయన ఉద్దండ లింగయ్యగారి ప్రోద్బలంవల్ల రాశాడు. ఆ కృతిపతిని గట్టు శేషయ్య ఒక ఎత్తుగీతిలో ఇలా దీవించాడు.

> ప్రాతకోటమహాగ్రామపట్టభద్రు-డైన శ్రీనాగభూషణుడగు హరుండు
> మంత్రిమణియైన యుద్దండ మల్లధరుని-లింగయామాత్యునకు శ్రీలొసంగుగాత.
> [యాజ్ఞ. 1-2]

ఈ పద్యంలో చెప్పిన ప్రాతకోటకూడా నందికొట్కూరుతాలూకాలోనే ఉంది. రెండు కావ్యాలను కర్నూలుమండలంలో వ్రాసిన గట్టు ప్రభువు ఆ ప్రాంతంవాడేనని నికరంగా చెప్పవచ్చు.

> అయితే బంగారం వెగనిలో పుట్టినా, గీటురాయి
> విలువ తేలుస్తుంది.

---

13. యాజ్ఞవల్క్య చరిత్ర. పీఠిక. నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు.

6

వేమన, కడపసుబా కవులు

నిజానికి తక్కువమాటలలో ఎక్కువభావాన్ని చెప్పగల వాడే నిజమైన కవి. ఒక్క పొల్లుమాట కూడా వాడకుండా మర్రివిత్తనం అంత చిన్న పద్యంలో మహా వృక్షమంత అనుభవాన్ని ఇవ్వగలవాడు మహాకవి. మాటలు పొదుపుగా వాడడం అనే సుగుణం మన సాహిత్యంలో కవిత్రయంవారితోనే కరువైపోయింది. ఆ ముగ్గురి తరువాత ఈమంచి లక్షణాలున్న మహనీయుడెవరా అని వెతికితే, ఒక్క వేమనగారు తప్ప ఇంకెవరూ కనుచూపుమేరలో సైతం లేరు. కవిత్రయం వారిలోకూడా లేని ఇంకొక గొప్పతనం ఒకలా వేమనగారిలో కనబడుతోంది. అది పుస్తకాల్లోని పదాలు కాక జీవితంలోని మాటలే వాడడం.

వేమనగారిని నిన్నటిదాకా సాహిత్యచరిత్రకారులు మహాకవిగా పరిగణింపకపోవడం అటుంచి కవిగాకూడా జమకట్టుకోలేదు. పండితుల దృష్టిలో లాగే పామరుల దృష్టిలో కూడా వేమనగారు కవులు కారు. వాళ్ల ఉద్దేశ్యంలో ఆయన దేవుడు. అవతారపురుషుడు. మహిమలు చూపిన మహాయోగి. వేమన గారిని కవిగా గుర్తించినవారు ఆధునికులే. కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు ఇల్లలికారు; కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు ముగ్గు పెట్టారు; వంగూరివారు పీట వేశారు. వేటూరివారు, బండారువారు, శేషాద్రిరమణకవులు మొదలైన వారు ప్రస్తుతించారు. రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు మహాకవిగా ప్రతిష్ఠించారు. సుమారు ఏభయి సంవత్సరాల సాహిత్యచర్చల ఫలితాలను సమన్వయం చేసుకొని వేమన గారి జీవితచరిత్రను సంగ్రహంగా చెప్పుకొనే వీలు నేటికి మనకు లభించింది.

కొత్త విషయాలు సేకరించే ముందు పూర్వ పరిశోధకులు చేసిన కృషిని ఒక్కసారి పునశ్చరణ చేయాలి. 1923లోనే వేమూరి విశ్వనాథ శర్మ గారు ఆంధ్రపత్రిక సార స్వతాను బంధంలో 'వేమన కులము- కుటుంబము' అనే వ్యాసం రాశారు. 1928 లో రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు తమ ఉపన్యాసాలలో 'వేమన సంసార స్థితిగతులు' అనే అంశంమీద ఒక సుదీర్ఘ సమాలోచనం చేశారు. ఇతర పరిశోధకులు చాలామట్టుకు రాళ్లపల్లి వారి బాట

లోనే సాగారు. కొందరు కొంచెం కుదించారు. కొందరు చాలా సాగ దీశారు. మొత్తం మీద అందరూ వేమనగారు ప్రభురెడ్ల కుటుంబంలో పుట్టి పెరిగినట్టు భావించారు. రాళ్ళపల్లివారి అంచనాలను 'కట్టి-కొట్టి-తెచ్చె' అన్నట్టు క్లుప్తంగా కూడా చెప్పుకోవచ్చు.

వేమనగారు కలవారి ఇంట పుట్టారు. గారాబంగా పెరిగారు. గాలి చదువు చదువుకొన్నారు. జులాయిగా తిరిగారు. వారకాంతలను మరిగారు. పెద్దలు కుదిర్చిన పెళ్ళి చేసుకొన్నారు. పెళ్ళాం గయ్యాళి. ఆమెను వంచలేకపోయారు. అన్నదమ్ములతో వేరు పడ్డారు. ఇంటిలోన పోరు ఇంతింత కాక పొయినా సంసారం వేశారు. సంతానాన్ని కన్నారు. వాళ్ళ తల్లిదండ్రి మీద దయలేని బిడ్డలు. వేమనగారు అప్పులపాలయ్యారు. లేమిని అనుభవించారు. సంసారంమీద విరక్తిపుట్టి సన్యసించారు. తత్త్వాన్ని తెలుసుకొనడానికి ఎందర్నో ఆశ్రయించారు. అన్ని దర్శనాలను అవలోకించారు. దీనివల్ల తృప్తి కలగలేదు. తమదారినే ఒక ప్రత్యేకతత్త్వాన్ని దేశసంచారం చేస్తూ శిష్యులకు ఉపదేశం చేశారు. వార్ధక్యంలో కాలం చేశారు.

ప్రపంచాన్ని ప్రజల కళ్ళకు కట్టేటట్టు చేయడమే కవితా లక్షణం. దీనికి భావనా శక్తి కావాలి. అందులోనూ స్వతంత్ర భావనాశక్తి అవసరం. ఈ సుగుణం తెలుగు కర్తలందరిలో ఒక్క వేమనగారిలోనే కొట్టవచ్చినట్టు కనబడుతుంది. ఆయన తమ సమకాలిక జీవితాన్ని, సాంఘిక న్యాయాలను, మతాలను, అభిమతాలను - అంచెలంచెలుగా అయినప్పటికీ - సంపూర్ణంగా పరిశీలించారు. సమగ్రమైన అవగాహన ఏర్పరుచుకొన్నారు. తాము తెలుసుకొన్న సత్యాన్ని ప్రజలందరికీ ప్రబోధించారు.

వేమనగారు గొప్ప తత్త్వవేత్తలే, ఆదర్శవంతమైన దార్శనికులే. విచారణ శక్తిగల విజ్ఞానులే. అయితే తత్త్వవేత్తా, దార్శనికుడూ, విజ్ఞానీ సంఘజీవులే. ఏ మానవుడికైనా సంఘంలో అతనికుండే ఉనికినిబట్టి అతని చైతన్యం ఉద్భవిస్తుందిగాని అతని చైతన్యాన్ని బట్టి ఉనికి ఉద్భవించదు. చైతన్యవంతులైన దార్శనికులు ప్రపంచాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తారు. ప్రవక్తలు మాత్రమే ప్రంపంచాన్ని మార్చడానికి ప్రయత్నిస్తారు. కొంతవరకూ కృతకృత్యులవుతారు. వేమనగారు అభ్యుదయ ప్రవక్తలు.

తమ దేశకాల పరిస్థితులవల్లా, తమ తనువులో పుట్టిన తత్త్వంవల్లా వేమనగారు ఎన్నో అచారాలు, వ్యవహారాలు, కర్మకాండలూ, ధర్మశాస్త్రాలు చూసి, కాచి వడపోసి, ఒక సిద్ధాంతానికి వచ్చారు. దాన్ని సంసార యోగమన్నారు. అదే 'పనికట్టుకొని' ప్రచారం చేసారు. ఇదుంటే స్వర్గం అక్కరలేదన్నారు:

"సుగుణవంతురాలు సుదతియై యుండిన
బుద్ధి మంతులగుచు పుత్రులొప్ప

స్వర్గ మేటికయ్య సంసారి కింకను
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (వే.సూ.ర. 3903)

భార్య అనుకూలవతి అయితే కొడుకులు గుణవంతులైతే ఇంటిని మించిన స్వర్గం లేదు.

"పోల్కిజూచి తెలిసి పూర్వాపరంబులు
తడుపు గుడుపు నడుపు తత్త్వమెరిగి
నడువ నేర్చినట్టి నరుడు గృహస్థుడు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (బ్రౌను అకాడెమీ ప్రతి పుట 79 పద్యం 294)

సమాజ జీవనంలో చాలా సామ్యాలున్నాయి. ఆ పోలికలను గుర్తించి సమన్వయం చేసుకొని జ్ఞానం యొక్క పూర్వాపరాలనూ, స్నానాదికాలైన శుచి శుభ్రతలూ, భోజనాదికాలైన ఆహార నియమాలనూ, ఆచార వ్యవహా రాదికాలైన జీవనప్రవర్తనల తత్త్వాన్ని తెలుసుకొని బతుకనేర్చినపుడే గృహస్తుడు:

జాతి నీతి వేరు జన్మమ్ము లొకటి
అరయ తిళ్లు వేరె ఆకలొకటి
దర్శనములు వేరు దైవం బదొక్కటె
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (వే.సూ.ర.1585)

భూమిమీద మనుష్యులంతా ఒకలాగే పుడతారు. జన్మలొక్కటే అయినా జనులు ఏ జాతిలో పుడితే ఆ జాతివారై పోతారు. జాతికో రకం నీతి ఉంటుంది. కూటి విషయంలో కులాచారాలు పాటించాలి. అందరికీ ఆకలొకటే అయినా ఆహార పదార్థాలలో విభేదాలుంటాయి. ఆచారాన్ని అతిక్రమించిన వాడికి కులం పోతుంది. కులం పోతే కూడు పుట్టదు. కొన్ని కొన్ని కులాలు కొన్ని మతాలను అనుసరిస్తాయి. కొన్ని దైవాలనే పూజిస్తాయి. మత ధర్మాలను, తత్త్వ రహస్యాలనూ, దర్శనాలు బోధిస్తాయి. హిందువుల లెక్క ప్రకారం ఆరు దర్శనాలున్నాయి. ఇన్ని దర్శనాలున్నా దైవం ఒక్కటే. జన్మలొక్కటే, ఆకలొక్కటే, దైవం ఒక్కటే అయినప్పుడు జనులంతా ఒక్కటిగా జీవించాలని, వేమనగారి ఆకాంక్ష దీనికి ఆహారం అడ్డం రాకూడదు:

"ఉర్వివారి కెల్ల నొక్క కంచము బెట్టి
పొత్తుగుడిపి కులము పొలయ చేసి
తలను చేయిబెట్టి తగనమ్మ జెప్పరా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (వే.సూ.ర.546)

లోకమంతా ఒకటే కుటుంబం. లోకులంతా ఒక కుటుంబంలోని వ్యక్తులే. ఎవ్వరూ పంక్తి బాహ్యులు కారు. అందరూ ఒక్క కంచాన తింటే అన్ని అనర్థాలకూ హేతువైన కులభేదం రూపుమాసిపోతుంది. సఖ్యత ఉంటుంది. సమానత్వం ఏర్పడుతుంది. ఇది ఆరు దర్శనాలనుండీ, ఆరు మతాలనుండీ, అన్ని శాస్త్రాలనుండీ వేమనగారు పిండినసారం.

మనకు ఆరు ఆస్తిక దర్శనాలూ, ఆరు నాస్తిక దర్శనాలూ ఉన్నాయి. వేదప్రామాణ్యాన్ని ఆస్తిక దర్శనాలు అంగీకరిస్తాయి. నాస్తిక దర్శనాలు ఎంత మాత్రం ఒప్పుకోవు.

ఆస్తికదర్శనాలు	నాస్తికదర్శనాలు
1. న్యాయము	1. చార్వాకము
2. వైశేషికము	2. సౌత్రాంతికము
3. వేదాంతము	3. వైభాషికము
4. మీమాంస	4. యోగాచారము
5. సాంఖ్యము	5. మాధ్యమికము
6. యోగము	6. అర్హమతము

ఆస్తిక దర్శనాలను అవలంబించి ఆరు మతాలు వర్థిల్లాయి. 1. శైవం 2. వైష్ణవం 3. శాక్తం 4. గాణాపత్యం 5. సౌరం 6. కాపాలికం అనే ఆరూ దేశంలో ఇప్పటికీ అంతో ఇంతో ప్రచారంలో ఉన్నవే. నాస్తిక దర్శనాలను ఆరు పేర్లతో పిలిచినా నిజానికి అవి మూడే. సౌత్రాంతికం. వైభాషికం, యోగాచారం, మాధ్యమికం అనేవి బౌద్ధమతంలోని విభేదాలు. బౌద్ధాన్ని సౌగత్యం అని కూడా పిలుస్తారు. అర్హమతమంటే జైనమన్నమాట. నాస్తిక దర్శనాలలో చార్వాకం, బౌద్ధం, జైనం ఈ మూడే ఉన్నాయి. వేమనగారు ఆస్తిక నాస్తిక దర్శనాలన్ని పరిశీలించారు. ఈ పరిశీలనకు తగినంతా ఆయన చదువుకొన్నారా ?

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి ప్రకారం వేమనగారికి పుస్తక జ్ఞానం ఇంచుమించు సున్న. వ్యాకరణము, చందస్సు, అలంకార శాస్త్రము మొదలగు వానిలో నీతనికి శక్తి యెంత తక్కువో భక్తియు నంత తక్కువ.[1] రాళ్ళ పల్లివారి అంచనాను బట్టి "వేమన సామాన్యముగ వ్రాత చదువులు చక్కగా వచ్చువరకు కొన్నాళ్ళు బడిపంతుల బెత్తపు దెబ్బలు తిని, తరువాత భారతము, రామాయణము, బసవపురాణము శివపురాణము మొదలగు గ్రంధములు పలుమారులు తండ్రిగారికి చదివి వినిపించి యుండును. పురాణము లందలి కథలలో సామాన్యముగ నందరు నెరుగని కథల నీతడెరిగినట్లు అనేక పద్యములు తెల్పును"[2] వేమనగారిది శ్రుత పాండిత్యమని రాళ్లపల్లి వారు నమ్ముతారు.

1. కవిత్వతత్త్వ విచారము -పుట 5.
2. వేమన 47.

"వేమన చిన్ననాటినుండి తమ యింటికి వచ్చి పోవుచుండు చదువరుల, కవుల సహవాసమున సంస్కారమును బొందినవాడు" అని శర్మగారు చెప్పారు[3] వావిళ్ల వేంకటేశ్వర శాస్త్రులవారు చెప్పిన మాటలు వేరు "వేమనకు వేదములయు, ఉపనిషత్తులయు జ్ఞానముగాని తుదకు సంస్కృత భాషా జ్ఞానముగాని లేదని కొందరు వచింతురు. వేమన పద్యములలో నుపనిషచ్ఛాయలు పెక్కు గోచరములగును. కావున ఈతనికి సంస్కృత భాషా జ్ఞానముండెనని యంగీకరింపకతప్పదు" అని వారంటారు.[4] ఒక్క ఉపనిషత్తులేకాదు. యోగశాస్త్రం, తంత్రశాస్త్రం మొదలైన గుప్తవిద్యలలోని శ్లోకాల భావాలు కూడా వేమన గారికి తెలుసునని నేను రాసిన వేమనవేదం వ్యాఖ్యానంలో చాలా చోట్ల మూల శ్లోకాలను ఉదాహరిస్తూ చెప్పాను.[5]

రాళ్ళపల్లివారు చెప్పినట్టు వేమనగారు బళ్ళో చదువుకొని ఉండవచ్చు. విలియం హోవర్డు క్యాంబెల్ చెప్పినట్టు వేమనగారు చదువుకొన్న వీధిబడిలో బ్రాహ్మణుడో, ఖత్రాజో అయ్యవారుగా ఉంటాడు.[6] క్యాంబెల్ ఈ సంగతి చెప్తూ హిందూ దేశములో ఒకటి రెండు శతాబ్దముల కాలము ప్రజల అచార వ్యవహారములలో గుర్తించ తగినంత మార్పును చూపించజాలదు[7] అన్నారు. వేమనగారి స్వస్థలా లనుకొన్న ప్రాంతాలలో పర్యటన చేస్తూ క్యాంబెల్ చూసిన వీధి బళ్లలో ఖత్రాజుల కూడా అయ్యవార్లుగా ఉండి ఉంటారు. వేమనగారు ఖత్రాజుల దగ్గర్ల చదువుకొన్నారన్న ప్రతిపాదన వైపు నేను మొగ్గుతాను. వారికి ఎన్నో చాటువులూ, నీతి పద్యాలుకంఠతా వచ్చినట్టు చెప్పవచ్చు. నీతిశాస్త్రి, ముక్తావళి, సుమతి శతకం, సకల నీతి కథా నిదానం మొదలైన పుస్తకాలలోని పద్యాలెన్నో వేమనగారికి వాచో విదేయాలని చెప్పడానికి ఆధారాలున్నాయి.

జన్మతః వేమనగారు శైవులు. వారికాలానికి రాయలసీమలో వీర శైవం ప్రచారంలో ఉంది. సామాన్య ప్రజలకోసం వీరశైవం ద్విపద కావ్యాలను ప్రోత్సహించింది. శతకాలు, యక్షగానాలు కూడా వీరశైవ కవులు రచించారు. అయితే పామరులను కూడా ఆకట్టుకొనేది పాటలే. తాళ్ల పాకవారి ఆధ్యాత్మ సంకీర్తనలలాగే శైవులు కూడా శైవ సంకీర్తనలు రచించు కొన్నారు. తత్త్వాలు యాలలు చాలా ప్రచారంలో ఉండేవి. ఇప్పటికీ యాగంటివారి తత్త్వాలు తెలుగుదేశంలోని చాలాప్రాంతాలలో వినబడుతూనే ఉంటాయి. వేమనగారి మీద యాగంటివారి రచనల ప్రభావం చిన్నప్పుడు గట్టిగానే ఉండేది.[8]

---

3. అదే పుస్తకంలో – అదే పుట
4. వేమన పద్యములు – వావిళ్ల ప్రచురణ 1955 సంవత్సరపు ప్రతి.
5. వేమన వేదం అరుద్ర.
6. వేమన – పాశ్చాత్యులు – మరుపూరివారి అనువాదం, పుట 73.
7. వేమన – పాశ్చాత్యులు – పుట 78.
8. సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం, 5 వసంపుటం, – 17. వ ప్రకరణం

వీరశైవం బ్రాహ్మణాధిక్యతను అంగీకరించదు. వేద ప్రామాణ్యాన్ని తృణీకరిస్తుంది. వీరశైవంలో భక్తులకు జాతిభేదాలు లేవు. స్త్రీ పురుష విభేదాలూ లేవు. చదువు సంధ్యల అవసరం లేదు. పురిటిమైల, చావుమైల పాటించరు. వర్ణవిభేదాలు లేవు. వర్ణ భేదాలనూ, వర్గ భేదాలనూ తొలగించి సమాజాన్ని సమూలంగా కూల్చివేసి సర్వులూ సమానులన్న ధర్మాన్ని ప్రతిష్ఠించుతూ నూతన వ్యవస్థను నిర్మించాలన్న ఉద్దేశంతో వీరశైవం ఆదిలో ఉద్యమంగా సాగింది. ఆర్థిక అసమానతలను, అవమానకరమైన జాతి భేదాలనూ తొలగించే మతం కనుక అగ్రవర్ణాలవారి కన్నా అడుగువర్గాలవారు, అట్టడుగు వృత్తుల వారు ఈ మతం వైపు ఆకర్షితులయ్యారు. ఏ మతాన్నయినా గురువు బోధించాలి. శిష్యుడు తెలుసుకోవాలి. ఇంటి దగ్గర నేర్చుకోగలిగినంత నేర్చుకున్నాక వేమనగారు తెలిసిన వాళ్ళ దగ్గర నేర్చుకొనడానికి ప్రయత్నించారు. అన్వేషించారు.

గురువులను వెతుక్కుంటూ వేమనగారు బయలుదేరారు. గొఱ్ఱెలు పదివేలు గుంపుగా ఉన్నా వాటిలో తనతల్లిదగ్గరకే కొదమ వెళ్ళి చేరుతుంది. అలాగే భక్తుడు పరమ యోగిని తెలుసుకొని వెళ్ళగలడు. వేమనగారు లంబికా శివయోగి అనే గురువును ఆశ్రయించి యోగవిద్యలు అభ్యసించారు. ఆయన నేర్పినదేమిటో, వీరు నేర్చుకున్నదేమిటోగాని అన్నిటిమీదా విరక్తి కలిగి సంచరించడం మొదలుపెట్టారు. సర్వం పరిత్యజించినవాడికి మానం కప్పుకోవాలనే అభిమానం, తాపత్రయం ఉండదు. పెట్టుకొన్న కౌపీనం ఊడినా వేమనగారు పట్టించుకోలేదు. అయితే లోకం ఊరుకుంటుందా? 'గోచి ఊడెననుచు కోతాటలాడించి వెఱ్ఱియోగి నూరువెడల' గొట్టారు. 'తల్లిగర్భమందు తా బుట్టినప్పుడు మొదలబట్టలేదు, తుదను లేదు. నడుమ బట్ట గట్ట నగుబాటుకాదెకో' అని వేమనగారు నవ్వుకొన్నారు.

తాను నవ్వుకొనడమే కాదు. లోకులను నవ్విస్తూ హితోపదేశం చేయాలని అనుకొన్నారు. మత విద్వేషాలతో, కులభేదాలతో, మూఢాచారాలతో గబ్బుకంపు కొడుతున్న సంఘాన్ని కడగడానికి ఒక రేవు పెట్టారు. శైవులను, వైష్ణవులను, వాళ్లలో ఉన్న చెడ్డను సరిసమానంగా నిందించారు. అష్టాదశవర్ణాలలో ఏఒక్కరినీ ఊరుకోలేదు. పరమలోభులను, కల్లయోగులను పట్టుకొని తిట్టారు. పాపపుణ్యాలంటే ఏమిటో వివరించారు. 'పాపమనగ వేరె పరదేశమున లేదు తాను చేయుపనుల దగిలియుండు' అని బోధపరిచారు.

వర్ణాశ్రమధర్మాలను, తరతరాల ఆచారాలను ఎవరేనా ఎదిరిస్తే వాటివల్ల లాభాలు పొందుతున్నవాళ్లు సహజంగా నొచ్చుకొంటారు. కక్షపుచ్చు కుంటారు. అటువంటి స్వార్థ పరులను ఎదిరించడానికి వేమనగారు హాస్యాన్నే ఆయుధంగా ధరించారు. మన సాహిత్యంలో హాస్యమంటే ఆరోజులలో ముతక సామెతలు. మోటుమాటలే. వేమనగారి హాస్యం కూడా ఆదిలో పనసతొక్కలంత పెళుసుగానే ఉండేది. అది రానురాను పనసతొనలంత తియ్యగా కమ్మగా మారింది.

వేదవిద్యలు చదువుకొన్నవాళ్లూ, ఉపనయనం చేసుకొన్నవాళ్లూ వేమనగారిని పట్టుకొని చదువులేనివాడివనీ, అర్థవిద్యలకుఅర్హతలేనివాడవనీ నిందించారు. ఒడుగు చేసుకొనకపోతే బ్రాహ్మణుడు శూద్రునితో లెక్క. ఒడుగు చేసుకొంటే తప్పించి వేదాధ్యయనానికి వీలులేదు. బ్రాహ్మణులను వారి వేలుతోనే వేమనగారు నొక్కేశారు. బ్రాహ్మణకాంతలకు ఉపనయనసంస్కారంలేదు. 'తల్లి శూద్రురాలు తానెట్లు బాపడో' అని వెక్కిరించారు. 'పుస్తకములు చదువ పొందునా మోక్షంబు' అని తెలియజేశారు. యోగుల దృష్టిలో ఇతర విద్యలు అసలు విద్యలు కావు. 'వేదవిద్య లెల్ల వేశ్యలవంటివి. గుప్త విద్య యొకటె కులకాంతవంటిది. ఈ విద్యలోని సారాన్ని గుట్టుగా బోధించడానికే వేమనగారు దేశమంతటా సంచరించారు. ఎవరేది ప్రశ్నించినా చిన్న పద్యంలో పెద్ద జవాబు యిచ్చేవారు. ఎవరి కేది చెప్పాలనుకొన్నా అచ్చతెలుగు ఆటవెలదిద్వారా ఆదేశించేవారు.

ఏది కులమునీకునేది స్థలంబురా
పాదుకొనుము మదిని పక్వమెరిగి
యాచరించు వాని నవలీల ముట్టరా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (వేమన సూక్తి రత్నాకరం -740)

ఎదుటనున్న శిష్యుణ్ణి చూసో, లేక తమ్ముతాము ఉద్దేశించుకొనో వేమనగారు ఈ పద్యం చెప్పారు. 'పరిపక్వమైన మనస్సుకు కులంగాని స్థలంగాని అనవసరం. అయినా మనిషన్నవాడు భారతీయ సమాజంలో ఏదో ఒక కులంలో పుడతాడు; ఏదో ఒక స్థలంలో పెరుగుతాడు. పుట్టిన కులాన్ని బట్టీ పెరిగిన స్థలాన్ని బట్టీ ఒక వ్యక్తి చైతన్యం ఎదగవచ్చు. లేదా కుదించుకుపోవచ్చు. సంస్కారవంతమైన వాతావరణంలో పెరిగినవాళ్లు సమగ్రమైన చైతన్యపు రూపురేఖలు సంతరించుకొంటారు.

వేమనగారు కులాలకూ,స్థలాలకూ అతీతులైన విశ్వకుటుంబే. అయినా వారు ఎక్కడ పుట్టారు ? ఏకులంలో పుట్టారు? ఎలా పెరిగారు ? ఎలా ఎదిగారు ? మొదలైన ప్రశ్నలు చరిత్రకారులు వేసుకోకతప్పదు – వేమన గారి వంటి చాటుకవులు చెప్పిన అనేకానేక పద్యాలలోనుంచి వారి జీవిత విశేషాలనూ, ఊరు, నాడూ, కులమూ, కుటుంబమూ మొదలైన వాటి వివరాలను సేకరించాలి. ఒక పద్యంలో వేమనగారు తమ చిరునామాను స్పష్టపరచారని పరిశోధకులు భావిస్తున్నారు.

ఊరుకొండవీడు ఉనికి పశ్చిమవీధి
మూగచింతపల్లె మొదటియిల్లు
యరసి చూడ నదిముక్తి మార్గమే
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ [D-174 - ప. 467]

ఈ పద్యంవల్ల వేమనగారు కొండవీడుకు సంబంధించినవారనీ ఆ ఊళ్లో పశ్చిమ వీధిలో వారిల్లుందనీ భావిస్తే అది పొరపాటుగా కనిపించక పోవచ్చు. ఈపద్యాన్ని బ్రౌను దొరగారు 1824 నవంబరు మాసంలోనే గుర్తించారు. వారు వ్రాయించిన అనేక ప్రతులలో ఇది కనబడుతుంది. అయితే ఈ పద్యం బ్రౌను దొరగారు తాము అచ్చు వేసిన వేమన పద్యాల సంకలనంలో 1829 లోగానీ, 1839 లోగాని చేర్చలేదు. ఈ పద్యంలో ఏదో గూఢార్థం ఉందని ఆగూఢార్థం ఏమిటో నికరంగా తేలేదాకా ఈ పద్యాన్ని అచ్చు వేయకూడదని ఆయన భావించి ఉంటారు. ఈ పద్యానికి ఆయన ఇలాగ ఇంగ్లీషులో వివరణ ఇచ్చారు.

The village of our body in which the deity dwells is Hill Town (the head); his is in back street (the spine). There in silence is the first house. We gaze and continually view it, this is the road of beautitude.(D- 1774 Verse 46)

బ్రౌను దొరగారి ఆంగ్ల వివరణలున్న ఈ కాగితం ప్రతిని ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమివారు 1967 లో ప్రచురించారు. అయితే ఈ పద్యం ఇతర ముద్రిత ప్రతులలో చాలాకాలం కిందటే చోటు చేసుకొంది. 1913లో రాయవరపు పూర్ణయాచారిగారి సంకలనం, వేమన సూక్తి రత్నాకరం, అచ్చుపడింది. దీనిని బందరు ప్రతి అని పరిశోధకులు పేర్కొంటారు. అందులో ఈ పద్యం ఇలా ఉంది.

ఊరుకొండవీడు నునికి పశ్చిమ వీధి
మూగ చింతపల్లె మొదటిఇల్లు
అరసిచూడ బయలునదె ముక్తి శివుడయా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (వే. సూ. ర. 569)

బందరుప్రతిలో కనబడే ఈ పద్యం బ్రౌను దొరగారి సంకలనాల్లో ఇదే పాఠంతో ఉంది. (D.1769 ప.171) ఇది చాలా ఊహాగానాలకు ఆస్కారమైంది. కొండవీడు అనే ఊరిపేరేకాక మూగచింతపల్లె అనే గ్రామం కూడా ఈ పాఠంవల్ల తెలియవస్తుంది. వేమన గారి పూర్వీకులు మూగచింతపల్లెలో ఉండేవారనీ, ఎప్పుడో కొండవీడు వలసవెళ్ళి అక్కడ పడమటి వీధిలో స్థిరపడ్డారనీ ఈపద్యంవల్ల పూర్వ పరిశోధకులు భావించారు. అంతే కాదు ఆధునిక పరిశోధకులు ఒక అడుగు ముందుకెళ్ళి " కొండవీటి పశ్చిమ వీధిలోని బయలు (మైదానం)లో శివాలయం ఉండి ఉంటుంది. ఆ దాపుననే వేమన నివశించే యిల్లు. ఇంటి చిరునామాకు వివరాలు చెప్పే పద్ధతి ఇది" అని చాటుతున్నారు.[9]

వేమనగారు ఈ పద్యంలో స్వకీయమైన సాకీను విశదపరుస్తున్నారని భావిస్తే

9. డాక్టర్ - ఎన్.గోపి 'ప్రజాకవి వేమన' పుట 112.

ఇందులోని కొండవీడు అనే మాట పట్ల ఎవరికీ పేచీ ఉండదు. ఇది సుప్రసిద్ధమైన చారిత్రాత్మక స్థలం. పోతే రెండో పాదంలోని 'మూగచింతపల్లె' ఎక్కడుంది?

ఈ పద్యానికి లెక్కలేనన్ని పాఠాంతరాలు దిక్కుమాలినన్ని అంతరార్థాలూ కన బడతాయి. వాటిని డాక్టర్ గోపి ఖరీజు వేశారు.

1. మూగ చింతపల్లి మొదటి ఇల్లు (D-1723 - 504)
2. ఊరుకొండపల్లె ఉనికి పశ్చిమ వీధి
మూకచింతపల్లె మొదటి యిల్లు
ఆత్మరాక పోక అదియె పోతత్త్వంబు (D-1725 - 646)
3. మూల చింత కడకు ముందరిల్లు
అరసి చూడ బయలు ఆడనె శివుడుండు (D-1727 - 324)
4. మూగసేత కెల్ల మొదటివీడు
అరసి చూడనది ముక్తిమార్గమో (D-1773 - 5- 900)

బ్రౌను వ్రాత ప్రతులలో ఈ పాఠ్యాంతరాలు కాక, వావిళ్ల వారు ప్రకటించిన ఒక పద్య సంకలనంలో ఈ పద్యం ఇలాగ రూపాంతరం చెందింది.

ఊరు కొండవీడు మనికి పశ్చిమవీధి
మూగచింతలెల్ల మొదటియిల్లు
వడ్డె రెడ్డికుల మదేమని తెల్పుదు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (వావిళ్ల (1955) ప. 1034)

ఈ పాఠాంతరాలన్నీ ఇలా ఉండగా ఇటీవల పారిస్‌ప్రతి నకళ్లు మనదేశానికి వచ్చాయి. ఈప్రతిని 1730లో సంజీవనాధస్వామి అనే జెసూటు పాదిరీ పారిస్‌నగరానికి పంపించారు. ఈప్రతిలో ఉన్న పాఠం కొంత ప్రాచీనం కాబట్టి దీనిని విశ్వసించవలసిన అవ సరం ఉంటుంది. అందులో ఈ పద్యం ఇలా ఉంది.

ఏడు కొండ్ల ఏడు విధి పంచ్చమహా విధి
మొలక చింత్తలలోన మొదటి యిల్లు
వ్రెరి వెమవవంగ వెదాంత వెత్తరా
విశ్వదాభిరామ వినరా వేమ

అనాటిలేఖనపద్ధతులను బోధపర్చుకొని లేఖక దోషాలను పరిహరించి మాత్రాధి క్యతను తొలగించి పరిష్కరించితే ఈపద్యం ఇలాగ చదువుకోవచ్చు.

విడు కొండ విడు పశ్చిమ వీధి
మొలక చింతలోన మొదటి యిల్లు
వెఱ్రి వేమనవగ వేదాంత వేత్తరా
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ

ఈపద్యం మూడవపాదంలోని పాఠాంతరం అన్నిటికన్నా విభిన్నంగా విలక్షణంగా ఉంది. ఇందులో కులప్రసక్తిగాని, బయలుగాని, శివుడుగాని ముక్తి మార్గం గానీ లేవు. ఇది కేవలం వేమనగారి ప్రశస్తి, ఆయన తమ్ము తాము వెఱ్రి వేమన అని పిలుచుకొనడం కూడా కనబడుతుంది. ఈ ముచ్చట ఇతర వేమన పద్యాలలో కూడా ఉంది. ఉదాహరణకు

సిగ్గు గల దటంౘ్రడు సృష్టిలోపలి వారు
వెఱ్రి వేమన గనివెరగువారు
తమకు గల్గు సిగ్గు దైవమే యెరుగురా
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ [వే. సూ.ర. 3895]

ఈ 'వెఱ్రి వేమన' అనే పాఠాంతరం వల్ల ఈపద్యంలో 'చిరునామాకు వివరాలు చెప్పే పద్ధతి' లేదనుకోవాలి. రెండోపాదంలో మూగచింతపల్లె కూడా లేదు. 'మొలక చింత' అని ఉంది. ఇతర పాఠాంతరాలలో 'మూగసేత' 'మూగ చింత' అనే ప్రయోగాలు కనబడతాయి. చింత అనేపదం వేమనగారు తాత్త్విక చింతనకు పర్యాయపదంగా చాలా సార్లు వాడారు. 'చింతలోనచింతి చిన్మయుంబు' (వే.సూ.ర. 3806). 'చింతదీర్చి చూడ చిన్మయ జ్యోతి. (వే. సూ.ర. 3809'.)

ఒక కవి స్వస్థలాన్ని, అందులోనూ వేమనగారి వంటి చాటుకవి ఉనికిపట్టును నిర్ణయించేటప్పుడు కేవలం ఒకపద్యాన్ని పట్టుకొని ప్రాకులాడడం అంత సముచితం కాదు. వేమనగారు తమ పద్యాలన్నింటిలోనూ వాడిన స్థలనామాలను పరిశీలించితే కొంత లాభసాటిగా ఉండవచ్చు. వేమనసూక్తి రత్నాకరంలోనూ బ్రౌను అకాడమీ ప్రతిలోనూ కనిపించే స్థలనామాలను అకరాదిగా పొందుపరుస్తున్నాను. కుండలీకరణాల్లో ఉత్తసంఖ్య ఇస్తె అది వేమన సూక్తి రత్నాకరంలోని పద్య సంఖ్యను సూచిస్తుంది. అదే గ్రంథంలో వచనంలోనూ ఇతర ఖండంలోనూ స్థలం నామాలు వస్తే ఆ సంగతి కూడా తెలియపరిచాను.

1. ఉదయపర్వతం : (777).
2. కంబము: (930) ఇది ఊరిపేరేనా ?
3. కటారు పల్లె : (887).
4. కదిరి .: (887) అచ్చు తప్పు 'కదిలి' అని ఉంది.

5. కనక నగరం : (892).

6. కనక పర్వతం : (893).

7. కాంచి : (1107) ; (1262 లో గరుడ సేవ)

8. కాశి : (352) ; 1097 నుండి 1110 దాకా
పధ్నాలుగు పద్యాలలో కాశియాత్ర
నిష్ఫలమని చెప్పారు). (1172);
(1485); (1943;1944; 1948; (2201, 3929).

9. కులగిరి : (మలయాద్రి)- 1707 (అకడామీ)- 620

10. కొకంకణం : (1172); : (అకాడమి 819)

11. కొండవీడు : 390 వచనం ; 474 వచనం ;
(569) కొండవీటి అభిరామయ్య ;
పేరు (2123 చంపకమాల)
(2807 సీస పద్యం)

12. కైలాసం : (1847) ; (2759); (2760)

13. గంగ : (1232); (1234) ; (1235)

14. గండికోట : (1247)

15. గయ : (1107); (1232).

16. గోదావరి : (298) ; (1944)

17. తిరుపతి : (1943)

18. తిరుపతులు : (1919). దివ్య తిరుపతుల సూచన.

19. తిరుమల : (1944)

20. నందిదుర్గం: (397),(2155). నిటలదుర్గం అనే ప్రయోగాలు చాలా ఉన్నాయి.

21. పర్వతము : (శ్రీ శైలం); (165) ; (419) ; (3369); (అకాడమీ 965)

22. ప్రయాగ : (1107)

23. బదరి : (3929)

24. మక్కా : (2879)

25. మధుర : (1107)

26. మూగచింతల : (390 వచనం) ; (569);

27. మోపిదేవి (గుడి) : (31116)

28. మేరు శిఖరము : (524)

29. రంగధామము : (అకాడెమీ 877)

30. రామనాథం : (అకాడమీ 819)

31. వారణాసి : (1383) ; (3468)

32. వింధ్య : (2151)

33. సేతువు : (1107); (1512) ; (3929)

లెక్కకు ముప్పది మూడు స్థలనామాలు వేమనగారి పద్యాలలో కనబడుతున్నా, కాశి, వారణాసి, ఒకటే కనుక ఛందస్సుకోసం విడివిడిగా వాడారు కనుక వెరశి ముప్పయి రెండు స్థలనామాలే అని చెప్పాలి. వేమనగారి స్థల నిర్ణయం చేసేటప్పుడు వింధ్యనూ, దానికి ఉత్తరాన ఉన్న వాటిని మినహా యించాలి. కనకనగరం, కనక పర్వతం, కాశి, వారణాసి, కైలాసం, గంగ, గయ, ప్రయాగ, బదరి, మేరు శిఖరం, వింధ్య అనే పదినామాలూ పరిగణనలోనికి తీసుకోనక్కర్లేదు. అలాగే మక్కా కూడా మన పరిధిలోనికి రాదు. అంటే ముప్పయి రెండు స్థలనామాల్లో పదకొండు లెక్కించ నక్కర్లేదన్నమాట. మిగత ఇరవైయొక్క స్థలనామాలు మాత్రమే పరిశీలిస్తే చాలు నన్న మాట.

1. ఉదయ పర్వతం అంటే ఉదయగిరి అని అర్థం చెప్పుకొంటే అది నెల్లూరు సీమలోని సుప్రసిద్ధ దుర్గం.

2. కంబం రాయలసీమలో కర్నూలు జిల్లాలో ఉన్న తాలూకా కేంద్రం. కంబం అనే ప్రథమావయంగల గ్రామనామాలు నెల్లూరు, చిత్తూరు, అనంతపురం జిల్లాలలో కూడా కనబడతాయి.

3. కటారుపల్లె అనంతపురం జిల్లా కదిరి తాలూకాలో ఉంది. అయితే చిత్తూరు జిల్లా పుంగనూరు తాలూకాలో ఒక కటార్లపల్లె ఉంది.

4. కదిరి అనంతపురం జిల్లాలోని తాలూకా కేంద్రం.

5. కంచీపురం సుప్రసిద్ధమైన పురాతన క్షేత్రం. పల్లవుల రాజధాని. రాయలసీమకు చేరువలోనే ఉంది. తమిళనాడులో ఉన్నా తెలుగు వాళ్ళకు సంబంధమున్న స్థలం.

6. కొండవీడు కూడా సుప్రసిద్ధమైన దుర్గం. గుంటూరు జిల్లా నరసారావు పేటలో ఉంది.

7. గండికోట కడపజిల్లా జమ్మలమడుగు తాలూకాలో ఉంది.

8. తిరుపతి, తిరుమలలు చిత్తూరుజిల్లాలో ఉన్న ప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రాలు.

9. నందిదుర్గం అనే మాటలో నందికొండను సూచిస్తున్నారనుకొంటే ఇది నల్గొండ జిల్లాలో ఇప్పుడుంది. గుంటూరు జిల్లాలో కృష్ణకు అద్దరివి ఉన్న స్థలం ఇది.

10. 'మూగచింతల' గ్రామాలు కనీసం మూడు కనబడుతున్నాయి. ఒకటి చిత్తూరు జిల్లా వాయల్పాడు తాలూకాలో ఉంది. మిగతావి నెల్లూరు జిల్లా కందుకూరు తాటాకాలో పొదిలి డివిజన్‌లోనూ ఉన్నాయి. మూగచింతన పల్లె అనే గ్రామం చిత్తూరు జిల్లా చంద్రగిరి తాలూకాలో ఉంది.

11. మోపిదేవి కృష్ణాజిల్లా దివి తాలూకాలో ఉంది.

ముట్టు చాకలికివి ముసు మంగలికి వంటు
కురులు మోపి దేవి గుడికి చేరు
మ్రొక్కులన్ని చేరు మొగి విశ్వకర్మకు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (వే.మా.ర. 311)

పై పద్యంలోని మోపిదేవి గుడి దివిసీమలోనిదే అని వేమనగారు భావించారో లేదో తెలియదు. మోపిదేవిలో నేటికీ ఏటేటా పెద్దపెట్టున సుబ్రహ్మణ్యస్వామి ఉత్సవాలు జరుగుతాయని విన్నాను. అక్కడ తలనీలాలు కూడా మొక్కుకొన్నవాళ్ళు ఇస్తారట. ఈ పద్యం పూర్వ పరిశోధకుల దృష్టిలో పడలేదు.

12. శ్రీశైలాన్ని శైవులు పర్వతం అన్న పేరుతోనే పేర్కొంటారు.

వేమనగారూ అదే చేశారు. ఇది అత్యంత ప్రాచీన క్షేత్రం. శైవుల యాత్రాస్థలం. ఇది కర్నూలు జిల్లాలో ఉంది.

ఈ పన్నెండే వేమనగారి పద్యాలలోగానీ, వారి పేరున చెలామణీ అయ్యే పద్యాలలోగానీ కనిపించే తెలుగు గ్రామనామాలు. స్థలనామాలలో గోదావరి కూడా ఉంది గాని ఏ ప్రదేశంలో, ఏ ఊరి దగ్గర గోదావరిని వారు పేర్కొన్నారో తెలియదు. ఇకపోతే మధుర, రంగధామం (శ్రీరంగం), రామనాథం, సేతువూ తమిళనాడులో ఉన్నాయి. ఛత్రపతి శివాజీ రాజ్యాన్ని వేమనగారి కాలంలో కొంకణం అని పిలిచేవారు. ఉత్తరాన గోదావరి నుండి దక్షిణాన సేతువు దాకా తూర్పున దివిసీమలోని మోపిదేవి నుండి పశ్చిమాన కొంకణం దాకా వేమనగారు పర్యటించిన విస్తృతదేశమని చెప్పవచ్చు.

ఇలాగ ప్రత్యేకంగా ఊర్లను పేర్కొన్న పద్యాలను గుర్తించి వేమన గారు తిరిగిన ప్రదేశాలను గుర్తించవచ్చు. వారు తమిళదేశంలో తంజావూరు ప్రాంతాలకు కూడా వెళ్లి

నట్టు ప్రతీతి. అరవవాళ్ల ఆచారవ్యవహారాలు వారికి బాగా తెలును. తెలుగువాళ్లలో మేన రికం ఎంత అభిలషణీయమో అరవ వాళ్ళలో అంత నిషిద్ధం. ఒక పద్యంలో వేమనగారు ఇలా చెప్పారు:

> మేనమామబిడ్డ మెరసి పెళ్ళామాయె – అరవలందు చెల్లెలాయె నదియు
> వలసిన పుణ్యంబు, వలదన్న దోషంబు – విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ.
> [ఓ. తె. 13-4-10]

దక్షిణాదిన గల రెడ్లందరూ ఒకనాడు మాతృస్వామ్యంగల ద్రావిడ జాతులకు చెందిన వాళ్ళే. మేనరికం మాతృస్వామ్యానికి నిదర్శనం. రెడ్లలో మేనరికముంది. ఇల్లరి కముంది. ఏ సీమ నుంచి ఏ సీమకు వలస వెళ్ళినా ఈ ఆచారాలు మారావు.

వేమనగారి పూర్వులు గండికోటకు వలసకెళ్ళాక వారు గండికోట రెడ్లతో కలి శారేమో తెలియదు. అయితే ఒకటిమట్టుకు వాస్తవం. గండికోటరెడ్లే వలసవెళ్ళి దక్షిణాదిన మధుర, తిరునల్వేలి జిల్లాలో స్థిరపడ్డారు.[10] వేమనగారికి తమిళనాడులో పరిచయముంది. అక్కడ సంచరించారు. గండికోట రెడ్లతో సంబంధం ఉండడం వల్లగానీ, లేక వారు గండికోట రెడ్లే కావడం వల్ల గానీ ఇది సంభవించిందేమో.

వేమనగారు ఎక్కడ పుట్టి ఎక్కడ పెరిగి, ఏదేశాల్లో తిరిగినా కడసారి కడపజిల్లా పామూరువద్ద కొండలో ప్రవేశించారని లోకులు చెప్పుకుంటారు. కదిరిపరగణా కటార్లపల్లెలో వారి సమాధి ఉంది. ఏటేటా అక్కడ ఉత్సవాలు జరుగుతాయి. వేమన్నగారి శిష్యవరం పరలోనివారమని కొందరు బక్క గుర్రాలెక్కి ఊరేగుతారు. జీవి జీవిని చంపడం పాపమని బోధించిన వేమనగారి విగ్రహంముందు పూర్వం వేటపోతులను బలివేసేవారు. ఇప్పటికి వేస్తున్నారేమో తెలియదు. విశాఖపట్నంజిల్లాలో 'గాంధీ అమ్మోరు'కు కోడిపెట్టలను బలి వేయడం ఈ శతాబ్దంలో జరిగిన విడ్డూరమే!

వేమన్నగారు ఎక్కడివారో తేల్చడం సులభమేగాని ఎప్పటివారో చెప్పడం చాలా పరిశోధనతో కూడుకొన్న పని. వేమన్నగారి పద్యాలను పట్టించుకొని ఎక్కడలేని వ్రాత ప్రతులూ తెప్పించి ఎంతో పరిశోధన చేసిన బ్రౌనుదొరగారు క్రి.శ. 17 శతాబ్దం ఆరంభంలో వేమన్నగారు ఉన్నట్లు భావించారు. అయితే తాము వ్రాసిపెట్టుకొన్న సంపుటాలలో వేమనగారు 1652లో జన్మించినట్టు, 1725 ప్రాంతాలలో సిద్ధిపొందినట్టు నోటు చేసు కొన్నారు.[11] ఈ తారీఖులను బ్రౌనుదొరగారు పరిష్కరించిన సంకలనాన్ని ప్రకటిం

10. Edgar Thurston - castes and tribes of South India vol. III P. 227 and P. 246.

11. ఓ.లై. D.1773 -వేమనపద్యాలు 1 వభాగంలో మరణకాలం, నాలుగోభాగంలో జననకాలం నోట్ చేశారు.

చినవాళ్ళు స్పష్టపరచలేదు. అందుచేత మన పరిశోధకులు తలొకరూ తలొకవిధంగా అంచనా వేశారు వాటి వివరాలు చూడండి :

1. వంగూరి సుబ్బారావుగారు	1412-1480	శతకకవులచరిత్ర పు. 108
2. శేషాద్రిరమణకవులు	1460-1600	వావిళ్ళప్రచురణ పు. 68
3. వేదం వెంకటకృష్ణశర్మగారు	1565-1625	శతక వాఙ్మయసర్వస్వం 141
4. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	1650	ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచిక 1926
5. బండారు తమ్మయ్యగారు	1625-1725	ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచిక 1926
6. రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారు	1700-?	వేమన పుట 40.

వేమనగారు 1600-1752 మధ్య ఎప్పుడో ఉన్నట్టు సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు రాశారని ఇటీవలనే నాకు తెలిసినది. ఈ పండితులందరిలో ఒక్క బండారు తమ్మయ్య గారే బ్రౌను దొరగారి అముద్రిత నిర్ణయానికి దగ్గర్లో ఉన్నారు. నాకూ ఇదే ఆమోదకరం. దానికి కారణాలున్నాయి.

ఆబేదుబాయ్ అనే పరాసు పాదిరీ దక్షిణ భారతదేశంలో 1792 నుండి 1823 దాకా పర్యటనం చేశాడు. 'హిందువుల ఆచారాలు' అనే గ్రంథం రాశాడు. అందులో వేమన గారి గురించి చెప్పాడు. 1808లో రచించిన ఈ గ్రంథంలో పదిహేడో శతాబ్ది చివరి భాగంలో వేమనగారు ఉండేవారని నిర్ధారణమైనట్టు చెప్పాడు. అంటే క్రీ.శ. 1650 ప్రాంతాల తర్వాత నన్నమాట.[12] ఇది వినికిడి వల్ల రాసిన సంగతే గాని వాస్తవానికి దగ్గర్లో ఉంది.

క్రీ.శ. 1715లో తొలిసారిగా రాయలసీమలో తెలుగువారు క్రైస్తవ మతంలో చేరారు. వారికి గురువైన జెసూట్ పాదిరీ సంజీవనాధ స్వామి అనే పేరుతో ప్రచారం చేసే ఫాదర్ లీగాక్. ఈయన మతంలో చేరిన వారి దగ్గర ఉండే హిందూ గ్రంథాలను సేకరించి 1730 లో పారిస్ నగరంలో ఉండే ఫ్రెంచి రాజుగారి గ్రంథాలయానికి పంపించాడు.[13] ఈ గ్రంథాలలో వేమనగారి పద్యాల సంకలనం ఉంది. ఇందులో మూడు వందల పై చిలుకు పద్యాలున్నాయి. వేమనగారి పద్య సంకలనాలలో ఇది ప్రాచీన తమ ప్రతి అనిభావించవచ్చు. 1730 నాటికే వేమనగారి చాటువులు ప్రచారంలో ఉండడమే కాక తాటాకులకు ఎక్కాయి.

ఏసాహితీ పరుడైనా వేమనగారి వంటి ప్రతిభావంతుల వల్ల ప్రభావితులు కాక తప్పదు. ప్రస్తుతించక తప్పదు. అనుకరణ అత్యుత్తమ ప్రశంస అంటారు. మన సాహిత్యంలో చెప్పుకోదగ్గ కవులెవరెవరు వేమనగారిని అనుకరించారో చూద్దాం.

---

12. ABBE J.A.DUBOIS - HINDU MANNERS 3rd Edition. PP 274-5

13. జర్నల్ ఆఫ్ బొంబే-హిస్టారికల్ సొసైటి - 4వ సంపుటి (1941) - పుటలు. 85-87

కూచిమంచి తిమ్మయ్యగారు సుప్రసిద్ధులు. కవిసార్వభౌమ బిరుదాంకితులు. లాక్షణికులు. బహుకావ్యకర్తలు. ఆయన 1715 నాటికే రుక్మిణీ పరిణయం అనే కావ్యం మొదలు పెట్టారు. 1720 ప్రాంతాలలో రాజశేఖర విలాసం అనే కావ్యం చెప్పారు. అందులో వేమనగారిని ఒకటి కాదు రెండు పద్యాలలో అనుకరించారు. 'కామిగాకమోక్ష గామిగాడు' అన్న పద్యపాదం వేమనగారి పద్యాలలో బాగా ప్రాచుర్యం పొందింది. దీనిని కూచిమంచి తిమ్మయ్యగారు ఎలాగ వాడుకొన్నదీ చూడండి :

కోరియాచార్యు భామిని గూడినట్టి
కైరవాప్తుడు మిక్కిలి కామిగాడె
కామి గాకున్న యట్టి యస్ఖలితుడెవడు ?
కామిగాదేని నిర్వాణ కామి యగునె ? (రాజ శేఖర - 3-110)

ఈ పద్యం ఆటవెలదిలో కాక తేటగీతిలో చెప్పడం గమనించదగ్గ విషయం. అయితే కూచిమంచి తిమ్మయ్యగారు ఆటవెలదిలో కూడా వేమనగారి భావాలను అనుకరించక పోలేదు. రాజశేఖర విలాసంలోనే ఈ పద్యం వినండి :

ధనము గల్గియుండ ధర్మంబు సేయక
యెన్నసదియు బరులకొదవుగాదె
తేటులెల్ల గూడి తేనియ గూర్చిన
నోరుల కబ్బినట్లు తెరుగు కొనిన (రాజశేఖర - 1-87)

ఇందులోని భావాలేకాక కొన్ని మాటలు కూడా వేమనగారి పద్యం లోనివే కావడం గమనార్హం.

ధనము కూడబెట్టి ధర్మంబు సేయక
తాను దినక లెస్స దాచు గాక
తేనె నీగ కూర్చి తెరువరి కీయదా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (బ్రౌను 1839) పుట 19 పద్యం 129)

వేమనగారి పద్యంలో పొదుపు ఉంటుంది. అదే భావాన్ని ఇతరులు నాలుగు పాదాల్లోకి సాగదీయాలి. కూచిమంచి తిమ్మయ్యగారు అదే చేశారు.

వ్రాత వెంటగాని వరమీదు దైవంబు
సేత కొలదిగాని వ్రాతకాదు
వ్రాత కజుదు కర్త సేతకు దా కర్త
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ (బ్రౌను 1839 -పుట 160-వ 205)

ఇది వేమనగారి సుప్రసిద్ధ పద్యం. దీనిని కనుమర్తి అబ్బయ్య అనుకరించాడు. ఉష కలలో కన్న చిన్నవాడెవడో తెల్సుకొనడానికి చిత్రలేఖ వివిధ రాకుమారుల చిత్ర పటాలు గీస్తుంది. ఆ సందర్భంలో వేమనగారి పద్యాన్నే తీసుకొని చమత్కరిస్తూ అబ్బయ్య అనిరుద్ధ చరిత్రలో ఇలా పద్యం చెప్పాడు:

"వ్రాతకజుడు గర్త సేతకు దా గర్త
యనుటకిది విరోధమైనవేమి
సేత కజుడు కర్త వ్రాతకు దా గర్త
యంచు చిత్రలేఖ దనగవచ్చు. (అనిరుద్ధ - 2-98)

కనుమర్తి అబ్బయ్య 1745 నాటికి అనిరుద్ధ చరిత్ర రాసి ఉంటాడని చరిత్రకారుల నిర్ణయం. ఒక్క అనిరుద్ధ చరిత్రలోనే కాదు. కవిరాజ మనోరంజనం అనే 'పురూరవ చరిత్ర' లో కూడా అబ్బయ్య వేమనగారి నడకని అక్కడక్కడ అనుసరించాడు :

సుదతి వ్రతము చెడిన సుఖము దక్కగవలె
నన్నమాట దలచు కొన్నదేమొ?
కాపురంబు జేసి గలికి ముచ్చటదీర
మగని విడిచి తేరమగని యింట (కవిరాజు - 2-7)

కనుమర్తి అబ్బయ్య ప్రౌఢ కవులలో ప్రసిద్ధుడు. కూచిమంచి జగ్గన్న ఇంకొకరకంగా ప్రసిద్ధుడు. ఇతడు కూడా వేమనగారిని అనుసరించినవాడే. వేశ్యలమీద వేమనగారు ఎన్నో పద్యాలు చెప్పారు. వాటిలో బాగా ప్రచారంలో ఉన్నది వినండి :

లంజె లంజెకాని లావెల్ల కొనియాడు
లంజె తల్లి వాని లజ్జ కడుగు
తల్లి గలుగు లంజె తగులుట దోషంబు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ ((బ్రౌను (అకాడెమి ప్రతి)355)

ఈ పద్యంలోని భావాన్నే కూచిమంచి జగ్గన్న చంద్రరేఖా విలాపంలో ఇలా చెప్పాడు :

పెల్లు కల్లలల్లి బొల్లి మాటలు జల్లి
మెల్లమెల్ల నిల్లు గుల్ల జేయు
తల్లి గులుగు లంజె మల్లోలమతి జేరు
పల్లవులకు సౌఖ్యమిల్ల జగతి (చంద్రరేఖ - 2-30)

ఏది ఏమైనా 1720 నాటికే రాజశేఖర చరిత్ర రచించిన కూచిమంచి తిమ్మయ్యగారి కాలానికి వేమనగారి పద్యాలు చాలా ప్రచారంలో ఉన్నా యంటే 1730లో నంజీవనాథస్వామి (లీగాక్ పాదిరి) పారిస్ నగరానికి వేమనపద్య సంకలనాన్ని పంపగలగడంలో ఏమ్బారమేమీ ఉండదు. వేమన గారు క్రీ.శ. 1700 నాటికే సుప్రసిద్ధులని నిరూపించడం ఇలాగ జరిగింది గాని ఆయన కచ్చితంగా ఏఏ సంవత్సరాలలో జీవించారో పరిశోధించాలి. ఇది కూడా కొంత శ్రమపడితే సాధ్యమే. మరి కొన్ని ఆకారాలను పరిశీలించుదాం. వేమనగారి పద్యాలు తెలుగు ప్రాంతాలలో ఎంత బహుళ ప్రచారం పొందాయో, తంజావూరులోనూ అంతే ప్రాచుర్యం పొందాయి. తంజావూరు సరస్వతీ మహలులో వేమన పద్యాల తాళ పత్ర ప్రతులు నాలుగు ఉన్నాయి.[14] నాగరలిపిలో కాగితాలమీద రాసిన ప్రతి ఇంకొకటి ఉంది.[15]

నాగరలిపిలో రాసిన ప్రతి మహారాష్ట్ర రాజులకోసం తయారు చేసినదే కావచ్చు. తాళపత్ర గ్రంథాలు తెలుగు లిపిలోనే రాశారు. మహారాష్ట్ర రాజుల మాతృదేశం కొంకణం. తంజావూరులో వారు కొంకణేశ్వరునికి ఆలయం కట్టారు భోసల రాజులలో ఆఖరివాడైన శివాజీ(1832-1855) తన 'అన్నపూర్ణా పరిణయం' అనే నాటకంలో 'కొంకణేశ్వర అన్నపూర్ణల పూర్వోదంతము వారి పరిణయం' వర్ణించాడు.[16] వేమనగారి కాలంలో మహారాష్ట్రాన్ని కొంకణమనే పిల్చేవారు కాబోలు. వారు చెప్పిన రెండు పద్యాలలో కొంకణం ప్రసక్తి కనబడుతుంది.

మొరుగు రాజ్యమెల్ల మ్రొక్క బోవును కొంత
రామనాథమేగి రట్టు పడును
వినని వింతలెల్ల వినును కొంకణమందు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (బ్రౌను (అకాడెమీ ప్రతి) 819)

ఈ పద్యం మొదటి పాదంలోని మొదటి మాట 'మొరుగు' అనేది అసాధు పాఠం. మొరకు రాజ్యం అని వేమనగారు ఉద్దేశించారేమో. బ్రౌను దొరగారి 1839 ప్రతి పునర్ముద్రణ పీఠికలో ఈ పద్యాన్నే ఉటంకించి బంగోరె 'మొరసురాజ్యం, అనే పాఠాన్నే ఇచ్చాడు. మైసూరు రాష్ట్రంలోని కోలారు ప్రాంతాలను' 'మొరసునాడు అంటారు. ఇది ఒక మండలంలోని నాడేగాని ప్రత్యేకంగా రాజ్యం కాకపోవచ్చు బ్రౌను దొరగారు ఈ పద్యానువాదంలో 'పూల్సు' అను మాట వాడారు కనుక సాధుపాఠం 'మొరకు కావచ్చు. శాహాజీ పరిపాలనా కాలంలో ఛత్రపతి శివాజి కుమారుడు రాజారాం చెంజికోటలో ఉండేవాడు. మొగలాయి సైన్యాలు చెంజిని 1691 నుండి 1697 దాకా ముట్టడించాయి. రాజారాం సహాయార్థం

14. తంజావూరు కేటలాగు ప్రథమ సంపుటిలో డి. 411 నుండి డి. 414 దాకా ఉన్న ప్రతులు.

15. తం.డి. 415

16. తంజావూరు ప.మ. కేటలాగు ప్రథమ భాగం డి. 499.

శాహజీ సేనలను పంపించవలసిన తరుణంలోనే సేతుపతి తన రాజ్యాన్ని మధురనాయక రాజులు కల్లోలపరుస్తున్నారని మొరపెట్టుకుంటూ సహాయం అర్థించాడు. శాహజీ తన సేనలను చెంజికి పంపించకుండా రామనాథునికి పంపాడు. ఆ సేనలు పగవాళ్ళను ఓడించి సేతుపతి రాజ్యాన్ని నిలబెట్టాయి.[17] రామనాథునికి వెళ్లి రట్టుపడినవాళ్లు మధుర నాయకరాజు 'మొరకు' అన్నదే వేమనగారి పాఠం అయితే ఈ చారిత్రక విషయాలు ఈ పద్యానికి సప్పుతాయి. చెంజికోట మొగలాయి ముట్టడిని తట్టుకొంది. కొంకణంలో ఈ వార్త వింతగానే వినబడి ఉండవచ్చు.

ఇది వేమనగారి పద్యమే అయితే ఆయన తంజావూరులో 1697 లోపున ఉండడానికి ఆస్కారం ఉంది. వేద ప్రామాణ్యాన్ని యజ్ఞయాగాదులనూ, బ్రాహ్మణాధిక్యతనూ, విగ్రహారాధననూ, అంగీకరించకపోయినా వేమనగారు తత్త్వబోధన చేస్తూ సంసారయోగాన్ని ఉపదేశించారు. తంజావూరు రాచనగరంలో వారి ప్రభావం భోసల రాజుల మీద ప్రగాఢంగా ఉండితీరాలి. శాహజీ, శరభోజ తుళజాజీలు ముగ్గురూ సంస్కృతాంధ్ర మహారాష్ట్ర భాషలో సాహిత్య రచనలు చేసిన వాళ్ళే. శాహజీ కాలంలో యక్షగానాలు, శృంగార పదాలు విరివిగా కవులు చెప్తున్నా ఈ రాజు మాత్రం వైరాగ్యనీతిపద్యాలు త్యాగేశ ముద్రతో విరచించాడు. ఈ పదాలలో వేమనగారి ప్రభావం ఏమైనా ఉందేమో చూడాలి :

తల్లిదండ్రి మీద దయలేని పుత్రుండు
పుట్టనేమి వాడు గిట్టనేమి
పుట్టలోన చెదలు పుట్టదా గిట్టదా
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ (బ్రౌను (9381 పుట 12 పద్యం 74)

ఇది వేమనగారి సుప్రసిద్ధ పద్యం దీని ఛాయలు శాహజీ ముఖారి రాగంలో చెప్పిన ఒక పద్యంలో ఉన్నాయి.[18]

పుట్టినప్పుడే కీర్తి పుణ్యమార్జించే వాని
పుట్టుక సఫలము పోనే
అట్టు శాయనివాని పుట్టుక యాలనే
పుట్టలో చీమలు పుట్టలేదటమే.

వేమనగారి పద్యంలోని చెదలు శాహజీ పదంలో చీమలయ్యాయి. తంజావూరు భోసలరాజులు చెప్పిన నీతి వైరాగ్య పదాల మీద కొద్దిగానైనా పరిశోధనలు ప్రారంభం

17. శ్రీధర వెంకటేశుల శాహజీ విలాసం. పంచమసర్గ – 47-55 శ్లోకాలు షష్ఠసర్గ 60 నుండి 73 దాకా ఉన్న శ్లోకాలు.
18. తం.మ.స కేటలాగు ప్రథమ సంపుటి డి. 344.

కాలేదు. సరస్వతీ మహలు గ్రంథాలయంలోని తెలుగు పండితులు ఎస్. విశ్వనాథంగారి సంపాదకత్వంలో శాహజీ మరాటీలో చెప్పిన త్యాగేశ పదాల సంకలనం ఇటీవల నాగర లిపిలో వెలువడింది. ఈ మరాటీపదాలను తెలుగు లిపిలోనే మొదట రాశారు. శాహజీ చెప్పిన తెలుగు పదాలను కొన్నింటిని విశ్వనాథంగారు నేటు చేసుకొన్నారు. కాంభోదిరాగంలో చెప్పిన 'చదివితేనే జ్ఞాని అయనా?' అనే పదం డి. 443 ప్రతిలోనిదే. ఇది కాకర్ల త్యాగరాజ స్వామివారి రచనగా పరిశోధకులు పొరపడ్డారు.[19]

వేమనగారు సంసార యోగాన్ని ప్రశస్తయోగంగా ప్రబోధించడం వల్లనే తుళజాజీ రాజరంజన విద్యావిలాసంలోగృహస్థాశ్రమాన్ని పాటిస్తూనే మోక్షం సంపాదించవచ్చని కచ్చితంగా చెప్పాడు :

సకల ధర్మంబులు సకల కామ్యములు
సకల పుణ్యములు మోక్షము విలుగాన
నార్జింతు రీ గృహస్థాశ్రంబునను
వర్జించి పాపాది వర్గంబు నెపుడు (రాజరంజన-పుట 33)

మోక్షం బ్రహ్మజ్ఞానం వల్లనే వస్తుంది. వేమనగారు ఇలా చెప్పారు :

బ్రహ్మమనగవేరె పరదేశమునలేదు
బ్రహ్మమనగ తానె బట్టబయలు
తన్నుదా నెరిగిన తానెపో బ్రహ్మంబు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ (బ్రౌను (1839) పుట 47 పద్యం 313)

తుళజాజి కూడా సరిగ్గా ఈ మాటనే రాజరంజన విద్యవిలాసంలో 'దండిగా తాను తెలియ తానెపో బ్రహ్మ' మన్నాడు.[20]

తుళజాజి క్రి.శ. 1729 నుండి 1792 దాకా తంజావూరును పాలించాడు.

భోసల రాజుల కాలంనాటి సుప్రసిద్ధ ప్రబంధకవులు వెలిదండ్ల వెంకటపతి, ముద్దుపళని మొదలైనవారు. వెంకటపతి 'రాదామాధవ సంవాదం' రచించాడు. వెలిదండ్ల వెంకటపతి రాధామాధవ సంవాదంలో ఆరు ఆటవెలదులు రాశాడు. నడకలో, విరుపులలో ఇవి వేమనగారి బాణీలోనే ఉన్నాయి.[21] ఈ కవి 1700 ప్రాంతాలవాడు. ఇంకొంచెం ముందువాడు కావచ్చు.

---

19. 'ప్రజాకవి వేమన' - డాక్టర్ ఎన్.గోపి పుట 402
20. రాజరంజన విద్యావిలాస నాటకం పుట 33.
21. రాధామాధవ సంవాదంలోని ప్రథమాశ్వసంలోని 19, 41, 90 నెంబరు పద్యాలూ, ద్వితీయా శ్వాసంలోని 51,26,92 నెంబరు పద్యాలు ఆటవెలదులు.

భోసలరాజులలో ప్రతాపసింహుడుకూడా ప్రసిద్ధుడే. ఇతడు 1739 నుండి 1763 దాకా తంజావూరు పాలించాడు. ఇతని ఆదరణలోనే ముద్దు పళని ఉండేది. ఈమె 'రాధికా సాంత్వనం' అనే కావ్యంలో 14 ఆట వెలదులు రాసింది. బాణీ వేమనగారిదే :

సొమ్ము నియ్యవచ్చు నమ్మంద మియవచ్చు
నియ్యరాని ప్రాణ మియ్యవచ్చు
దనదు విభుని వేరు తరుణి చేతికినిచ్చి
తాళవశమె యెట్టి దానికైన (రాధికా సాంత్వనం 1-74)

ఈ కావ్యంలోని మిగతా అటవెలది పద్యాలు -కూడా ఇంతసాఫీగా నడుస్తాయి. వేమనగారి అటవెలదులు తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రవేశించాక ఏ కవి చెప్పినవైనా ఆ విరువులు, ఆ సొంపులూ సంతరించుకోక తప్పదు. తంజావూరులోనే జయసింహుని ఆస్థానకవి నెల్లూరి శివరామయ్య వేమనగారిని అనుకరించాడు. (చూ!! ఈ సంపుటంలోనే తంజావూరులో తెలుగు కవులు' అనే ప్రకరణం)

గ్రంథవిస్తర భీతి చేత చెప్పడం లేదు గాని పద్దెనిమిదో శతాబ్ది ఉత్తరార్థంలో చాలా మంది కవులపై వేమనగారి పద్య రచనా శిల్ప ప్రభావం ముమ్మురంగా ఉంది. ఈ ప్రకరణంలో ఇప్పటిదాకా చూసిన ఉదాహరణలు చాలు. వేమనగారిని అనుకరించిన కవుల పేర్లను చారిత్రక కాలక్రమంలో క్రోడీకరిస్తే నిర్దిష్టమైన సాక్ష్యాలతో వారి ప్రభావ ప్రచారం విశదమవుతుంది.

వరుస	పేరు	రచనపేరు	కాలం క్రీ.శ.
1.	శాహాజీ	వైరాగ్యనీతిపదాలు	1684-1710
2.	వెలిదండ్ల వెంకటపతి	రాధామాధవసంవాదం	1700 ప్రాంతం
3.	కూచిమంచి తిమ్మకవి	రాజశేఖర విలాసం	1720 రచనా కాలం
4.	తుళజాజీ	రాజరంజన విద్యావిలాసం	1729-1792
5.	కూచిమంచి జగ్గన్న	చంద్రలేఖా విలాపం	1730 ప్రాంతం
6.	ముద్దు పళని	రాధికాసాంత్వనం	1739-1763
7.	నెల్లూరి శివరామయ్య	౧ కామకళానిధి ౨ రామగీతలు	1740
8.	కనుపర్తి అబ్బయ్య	౧ అనిరుద్ధచరిత్ర ౨ కవిజనమనో రంజనం	1745 ప్రాంతం

లభ్యమవుతున్న వేమనగారి పద్య సంకలనాలలో అత్యంత ప్రాచీనమైన తాళపత్ర ప్రతి 1733 అనీ దీని లేఖన కాలం 1691 ఏప్రెల్ 24 అనీ పరిశోధకులు భావిస్తున్నారు.[22]

22. ప్రజాకవి వేమన – పుట 69.

ఇప్పటిదాకా చూసిన సాక్ష్యాలవల్ల వేమనగారి కాలనిర్ణయం సుఖాసుఖాల తేలిపోయినట్టే లెక్క. క్రి.శ. 1650 నుండి 1700 దాకా వారు దేశంలో సంచారం చేసి ఉంటారు. ఈ విషయంలో నాకుగాని ఈ రుజువులు గమనించిన మీకుగాని ఈషణ్మాత్రం అనుమానం సైతం లేక పోవచ్చును : వారు ఎంతకాలం జీవించారు?

బాల్య వార్ధకములు వరగంగ బొందిది
సప్త దశకమనెదు సరబీసుమ్ము
(ఎవర మెంచి) జూచి వేదాంతమెరుగడీ
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ.

ఈ పద్యం పారిస్ ప్రతిలోనేగాని బందరువారి వేమన సూక్తి రత్నాకరంలో లేదు. నేదుమాటివారి సంకలనంలో కూడా లేదు. ఈ పద్యంలో డెబ్బయి సంవత్సరాల పరిమితిని సూచించారు. ఇంకో పద్యంలో పండు ముసలితనాన్ని చెప్పారు.

అంగమెల్ల వంగి అటుదంతములు వీడి
తనువు జరయుచేత తరచు వణికి
ముప్పు తిప్పలు బడ మోహంబు లూడవో
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ [పారిస్ ప్రతి –నెం 116]

నడుము వంగిపోయి, పళ్ళు ఊడి పోయి ఒళ్ళు వణుకుతున్న వార్ధక్యాన్ని ఈపద్యం సూచిస్తోంది. ఇందులో వేమనగారు స్వీయ ప్రాయాన్నే వర్ణించుకొన్నారా? ఆయన క్రి.శ. 1697లో డెబ్బయ్యోయేట తంజావూరులో వుండి 'మొరకురాజ్యం' పద్యం చెప్పారనుకొంటే 1627 ప్రాంతాలలో జన్మించారని ఊహించవచ్చు. వేమనగారు ఎప్పుడు కాలం చేశారో చెప్పలేము. ఆయన పోయినా ఆయన పద్యాల భావాలూ, ప్రభావాలూ, శాశ్వతంగా ఇప్పటికీ ఉన్నాయి. ఎప్పటికీ ఉంటాయి.

ఏడు మతములాన యెవ్వదైనాగాని
మత మెరింగినట్టి మర్మిలేడు
మతము మూల మెరుగ మరణమే లేదయా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ [పారిస్ ప్రతి – నెం. 316]

వేమన్నగారు ఎన్ని పద్యాలు వ్రాశారో ఎవరూ తేల్చలేదు. బ్రౌనుదొరగారు సేకరించినవి 2500. అయితే పాఠాంతరాలను కేటాయిస్తే ఆ సంఖ్య 2000 కన్నా మించదు. అయితే అద్దేపల్లిఅండ్కోవారు 5010 పద్యాలను ప్రచురించారు.[23] ఇందులోని

23. వేమనపద్యాలను సమగ్రంగా ప్రచురించాలనే సంకల్పం మిత్రులు అద్దేపల్లి నాగేశ్వరరావుగారికి కలగడం చాలా హర్షింపతగ్గది. ఈ సంకలనాన్ని సేకరించిన నేదునూరి గంగాధరంగారికి వ్యుత్పత్తికన్నా ఉత్సాహమే చాలా ఎక్కువ కావడంచేత పరిష్కరణ నిర్దుష్టంగాలేదు.

పానఃపున్యాలను, పాఠాంతరాలను ఓపికగా వేరు చేస్తే ఇవి కూడా 3000 దాటకపోవచ్చు. దేశంలో ఉన్న అముద్రిత ప్రతులను పట్టి ఒక అధికారపరిష్కరణ జరగాలి. వేమనపద్యాలు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో 58 సంపుటాలలో ఉన్నాయి(D-1721 నుండి D-1774 దాకా 54 ప్రతులూ, D- 1830 నుండి D- 1833 దాకా 4 ప్రతులూ వెరసి 58 ప్రతులు) తంజావూరులో 5 ప్రతులు ఉన్నాయి. మద్రాసులోని తొలి 54 లోనూ చివరి రెండూ ఇంగ్లీషు వ్యాఖ్యానాలతో బ్రౌనుదొరగారు రూపొందించిన సంకలనాలు 3,228 పద్యాలు 5 భాగాలలో ఉన్నాయి. ఈ విభాగాలకు బ్రౌనుదొరగారు అశ్వాసాలని పేర్లుపెట్టారు. మొదటి మూడు భాగాలనే ప్రచురించారుచిల్లర పద్యాల భాగంకాక అశ్లీల పర్వం అనే పేరిట బూతుపద్యాలను వ్రాసి, వివరణ ఇంగ్లీషులో కాక లాటిన్‌లో వ్రాసుకొన్నారు. అశ్లీలపర్వంకాక మిగతావే బ్రౌను దొరగారు పరిష్కరించినవి ఒక వెయ్యి పద్యాలు ఉంటాయి. వీటిని ఏ అకాడమీవారో ప్రచురించి పుణ్యం కట్టుకొంటే బాగుంటుంది.

మన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు వేమనపద్యాలను 100 ఏరి సంస్కృతం లోనికి అనువాదం చేయించి ప్రచురించారు. ఈతర్జుమా ఎస్. టి. జి. వరదాచార్యులవారు చేశారు. 'విశ్వదాభిరామ వినురవేమ' అనే మకుటాన్ని పెట్టడానికి 'వేమవిశ్వద' అని ప్రతి శ్లోకం చివరా వచ్చేలా చూశారు. వరదాచార్యులవారే కాక మరికొందరు కూడా వేమనపద్యాలను సంస్కృతంలోనికి అనువదించారు. గద్వాల అస్థానకవులు శతావధానులు గంధం శ్రీరామమూర్తి గారు, ఇర్రింకి నరసింహమూర్తిగారూ, 'వేమనగీత' అనే పేరుతో అనుష్టుప్పు శ్లోకాలుగా అనువదించారు. వేమ అనే మకుటపదం శ్లోకంలో ఎక్కడో ఒకచోట వచ్చేటట్లు తర్జుమా చేశారు. అయితే వీరు వేమన్నగారి కాల నిర్ణయంలో మాత్రం కొన్ని విద్దూరాలు చెప్పారు. వేమన్నగారు బమ్మెరపోతరాజుగారి సహాధ్యాయులట!

ఈగద్వాల శతావధానులే కాక మరికొందరుకూడా వేమన్నగారి గురించి అపూర్వమైన విషయాలు చెప్తున్నారు. చార్లెసు ఇ గోవరుదొర వేమన్నగారు నన్నయకు పూర్వుడని ఊహాగానంచేశాడు. ఈయన బ్రౌనుదొరగారి భావానువాదాన్ని ఆధారంచేసుకొని వేమన్నగారి సూక్తులకు ఇంగ్లీషు పద్యానువాదం చేశాడు.[24] టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు ఇటీవల వేమన్నగారిని తీసుకువెళ్లి శంకరాచార్యులవారి పక్కన పెట్టారు. ఆ ఇద్దరూ సమకాలికులట! క్రీ.శ. 800 ప్రాంతాలలో ఉన్నారట. వేమన బ్రాహ్మడేనట. 'విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ' అనే మకుటంలో మొదటి సమాసానికి అర్థం. 'బ్రాహ్మణా అని చెప్పుకోవాలట.(విశ్వదుడు అంటే జగత్తు నిచ్చినవాడు - బ్రహ్మ. అతనికి అభిరాముడు అనగా ప్రీతియమైనవాడు బ్రాహ్మణుడు!) టేకుమళ్లవారు ఈ వాదాన్ని ఇటీవల ప్రకటించారు.[25] ఇది ఎవరూ

24. The Folk Songs of Southern India-by Charles E. Gover, Higginbothams & Co. 1871.

25. ఆంధ్రపరిష్పత్రిక. సంపుటి 55 సంచికలు. 5-6

తలకు చుట్టుకొనని రోకలి !

వేమన్నగారి పద్యాలలో కొన్నింటిని ఆధునికరసాయనశాస్త్రజ్ఞానంతో పరిశీలించాలి. ఆయన చాలా పద్యాలలో హేమకారక విద్య గురించి చెప్పారు. లోకలోహాలను బంగారంచేసే విద్యను వారా పద్యాలలో విడమర్చినట్లు పండితలోకం చెప్పుకొంటుంది. వేమన్నగారు జీవితంలో నిజంగా బంగారం చేశారో లేదో గాని వారు పలికిన పలుకులే బంగారం చేశారు.

వేమన్నగారుసంచారం చేస్తున్న రోజులలో కడపసుబాలో నడిమింటి వెంకటపతి అనే కవి మట్లవారి ఆశ్రితుడై ఉండేవాడు. ఆనాడు కడపలో సిద్ధవటంసీమ చాలా ప్రముఖమైనది. అది మట్లవారి అమరం. తెలుగు సాహిత్యంలో మట్లవారు తరతరాలుగా ప్రసిద్ధులయ్యారు. మట్ల అనంతరాజుగారు కాకుత్స్థ విజయం వ్రాశారు.[26] ఈయన మనుమడు కుమార అనంతరాజు కుముద్వతీపరిణయాన్ని రచించాడు.[27] ఈయనకు మణుగుభోజనం అనంతరాజుగారనే మారుపేరు ఉంది. ఈయన అన్నపానాదులకు సహా వేళకు మణుగుల ఎత్తుకల్గిన పదార్థాలు భోజనం చేసేవారని మట్లవారి కైఫీయత్తులో ఉంది.[28] ఈ అనంతరాజే కాక ఇతని తమ్ముడు ఎల్లమరాజు కూడా కవే ఈయన ఒకసారి అవిధేయుడైతే అన్నగారు సిద్ధవటంలో ఖైదు చేయించారు అప్పుడు ఎల్లమరాజు ఒక కృతి చెప్పి భట్రాజుల చేత అన్నగారికి పంపించాడు అది ఉదాహరణకావ్యం. దానిలోని ఒక పద్యం మాత్రమే దక్కింది.

> శాంతిఁ దుర్గుణదోష సంఘముల నెంచంబోకు కారుణ్యసం
> క్రాంత స్వాంతమునన్ శుభాన్వితునిగా గావించి పోషించు ధీ
> మంతా మట్లకుమారానంతనృప సమ్యగ్వాగ్ప్రసూనావళీ
> కాంతంబై తగు నీ యుదాహరణమున్ గల్పించి పూరించితిన్.

[లో. ఠ. 22, పు. 221]

మట్ల ఎల్లమరాజు పూరించిన ఈ ఉదాహరణం విని మణుగు భోజనం అనంతరాజు సంతోషించాడు. తమ్ముణ్ణి ఖైదునుంచి విడుదల చేశాడు. రాచకార్యాలు అప్పచెప్పాడు. ఈ అనంతరాజుకు సంతానం లేదు అంచేత తన రెండో తమ్ముడి మనమణ్ణి పెంచుకున్నాడు. ఇతని పేరుకూడా అనంతరాజే. వాస్తవానికి మట్లవారి కుటుంబంలో అనంతరాజులకు లెక్కలేదు. ఇతణ్ణి ఇమ్మడికుమార అనంతరాజు అని వ్యవహరించాలి. ఈయన భారాన్ని మణుగు భోజనం రాజు తన తమ్ముడు ఎల్లమరాజు పైన పెట్టి పన్నెండు సంవత్సరాలు

26. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం. 6 వసంపుటం 28వ ప్రకరణం, 1989.
27. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం. 7 నాయకరాజుల యుగం.
28. స్థానిక చరిత్రలు, ప్రానుసంపుటాలు నెం. 22 పుట 221.

పాలించి మరణించాడు.

ఇమ్మడి కుమారఅనంతరాజు పిన తండ్రితో సహా కొన్నాళ్లు పాలించి మీర్‌జుమ్లాదాడికి తట్టుకోలేక రాణీవాసంతో సహా ఎక్కేరిబసవాపురం పారిపోయాడు. ఈయనా, ఈతని తమ్ముడు వెంకటరామరాజు దావూద్‌ఖాన్ కొలువులో చేరారు. చాలా శ్రద్ధగా అరికాడు, గుత్తి, గుర్రంకొండ, పెనుగొంగ మొదలైన స్థలాలలో ఉండే పాళెగాళ్ళమీద యుద్ధాలు చేశారు. ఈ విశ్వాసం వల్లనే దావూదుఖాను వీళ్లకు మళ్లీ సిద్ధవటంసీమ ఇప్పించాడు. ఇమ్మడి కుమార అనంతుడు పోయినా అతని కొడుకు తిరు వెంగళరాజు పేర ఈఫర్మానా వచ్చింది. తమ్ముడి కొడుకును వెంకటరామరాజు సంస్థానంలో నిలిపాడు. తిరువెంగళరాజుకే అప్పయ్యరాజని మారు పేరు ఉంది.

క్రి.శ. 1703లో అప్పయ్యరాజు సిద్ధవటం, పోరుమామిళ్ల, బద్దెవేలు సీమలలోని మన్నెకావలి సాధించుకొని అనుభవించసాగాడు. తన కోసం పినతండ్రి వెంకటరామరాజు ఎంతో పాటుపడ్డాడు. అంచేత ఆయన కీర్తి శాశ్వతంగా ఉండాలని తన ఆశ్రితుడు నడిమింటి వెంకటపతిచేత ఒక కావ్యం చెప్పించి పినతండ్రికి అంకితం ఇప్పించాడు.

నడిమింటి వెంకటపతి : ఈయన కుటుంబం గురించి వివరాలు ఏమీ తెలియవు. చాతుర్యసంపత్తితో చాలా సంస్కృతకావ్యాలు తెనిగించాడు. భోజచంపువును అభిషిక్తరాఘవం అనే పేరిట అనువదించాడు. అందుకే కావ్యాదిని భోజరాజును ప్రశంసించాడు.

> రాజిల్లున్ మహినెవ్వరిన్ గనినచో రాజీవభూజాయయున్
> భాజన్నిర్మలకీర్తియున్ నృపసదఃపాండిత్యమున్ సత్కళా
> రాజి ప్రాప్తియు నర్థ సంపదయు జిత్రం బగ్గురున్ సత్పదం
> భోజున్ భోజు నుతించుగాత మనిశంబున్ నామనంబెంతయున్ [D 380]

భోజుణ్ణి గురువుగా భావించి తెలుగులో కవిత్వం చెప్పేవాడి రచన ప్రౌఢంగానే ఉండాలి మరి. వెంకటపతి రచించిన ఇతరకృతులేమిటో తెలియవు. అయితే ఇతను ఇతరసమకాలికకవులకు చాలా తోడ్పడేవాడు. వాళ్ళలో రావుకొండలరాయడు ఒకడు. ఈ సంగతి సహాయం పొందిన రచయితల రచనలవల్ల తెలుస్తూంది.

రావు కొండలరాయుడు : కడపటి రాజుల యుగంలో చిత్ర కవిత్వానికి చప్పట్లు కొట్టే చదువరులు చాలా మంది ఉన్నారు. అయితే చిత్రకవిత్వ ప్రక్రియలను బోధించే గ్రంథాలు చాలా తక్కువ. అప్పకవీయంవంటి గ్రంథాలున్నా అవి చిత్ర కవిత్వం బోధించవు. అందు చేత రావుకొండలరాయడు అనే ఆయన చిత్ర కవితాదర్పణం అనే గ్రంథాన్ని కూర్చాడు. ఇందులో సంస్కృతాంధ్ర కవుల ప్రబంధాలలోని చిత్రాలన్నీ పొందు

పరిచాడు. కొన్ని చిత్రబంధాలు కల్పించాడు. వాటికి తగిన పద్యాలను నడిమికంటి వెంకటపతి చేత రచింపజేశాడు.

ఈ చిత్ర కవిత్వదర్పణం సమగ్రమేగాని అముద్రితం. దీని పూర్వభాగంలో 64, ఉత్తరభాగంలో 64 వెరసి 128 చిత్రప్రక్రియలు ఉన్నాయి. దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్య లిఖితగ్రంధాలయంలో ఉంది. [D1045]

ఈ యుగంలో కడపసుబాలో తురిమెళ్ల రామన్న అనే కవికూడా ఉన్నాడు. అయన శేషధర్మాలు రచించాడు. ఇతని గురించి ఈ సంపుటంలోనే శేషధర్మాలు రచించిన మరిఇద్దరితో పాటు చెప్పుకొందాం.

7

శిరాసుబా కవులు

నేటి అనంతపురం బళ్లారిజిల్లాలూ, కోలారు మైసూరు ప్రాంతాలు మొదలైనవి అన్నీ కలిసిపూర్వం ఒక ప్రత్యేకసుబాగా ఉండేవి. బీజాపూరు గోలుకొండరాజ్యాలను జయించి వాటిని తమ విశాలసామ్రాజ్యంలో కలుపుకొన్నాక ఔరంగజేబు క్రీ.శ. 1657 లో ఈ కొత్తసుబాను సృష్టించాడు. దానికి శిరా అనే కోటను రాజధానిగా చేశాడు. ఇది శ్రీరంగపట్టణానికి ఉత్తరంగా తుముకూరు జిల్లాలో ఉంది. ఈనాడు ఇది కుగ్రామంగాని ఆనాడు చాలా ప్రముఖమైనది. ఈ శిరాసుబాకు చెందుతూ ఈ క్రింది పరగణాలు ఉండేవి.[1]

1. బసవాపట్నం, 2. బూదిహాలు, 3. శిరా, 4. పెనుకొండ, 5. దొడ్డబళ్లాపురం, 6. హొస్కోట, 7. కోలారు.

ఈ ఏడు పరగణాలే కాక శిరాసుబాతోశేఖానాకు అడమానంగా ఈక్రింది రాజ్యాలు ఉండేవి.

1. హర్పనహళ్లి, 2. కొండర్పి, 3. ఆనెగొంది, 4. చెందూరు, 5. చిత్రదుర్గం, 6. మైసూరు.

ఈ అడమానం రాజ్యాలలో మొదటిదైన హర్పనహళ్లి సర్కారులో ఆదోని, ఆలూరు, బళ్లారి,హడగల్లి, గూళ్యం, గుత్తి, పంచపాళెం, తాడిపత్రి, అనంతపురం, మడకశిర, ధర్మవరం మొదలైన తెలుగు ప్రాంతాలన్నీ ఉన్నాయి. శిరాసుబాలోనూ, అడమానం రాజ్యాలలోనూ ఈ యుగంలో సాహిత్యకృషి బాగానే జరిగింది. అది ఇతరపరగణాలలోకన్నా మైసూరులో అధికంగా కనబడుతూంది.

కొందరు మైసూరు ప్రభువులు తెలుగుసాహిత్యాన్ని పోషించడమేకాక స్వయంగానూ కావ్యాలు వ్రాశారు. ప్రభువులేకాక వారి సైన్యాధిపతులూ, సర్వాధికారులూ కూడా రచనలు చేశారు ; రచయితలను ప్రోత్సహించారు. వాళ్ళనుగురించి తెలుసుకొందాం.

---

1. Imperial Gazetteer of India: Mysore & Coorg P-19

చిక్కదేవరాజు: శ్రీరంగపట్నం రాజధానిగా నేటి మైసూరు సీమను పాలించిన రాజులలో తెలుగుభాషను పోషించిన ప్రథముడు చిక్క దేవరాజు. ఇతడు 1672-1704 దాకా రాజ్యం చేశాడు. సాహిత్యాన్ని పోషించాడు. ఇతని ఆస్థానవిద్వాంసులు చిలుకల్లాంటివారు.

పంజరమ్మున నుంచి పండ్లు చక్కెర లిచ్చి
మాట నేర్పి చిలుక మునుపునట్లు
నిండ్లసంగి ధనము లిచ్చి విద్యలు నేర్పి
ప్రోవు బుధుల చిక్కదేవవిభుడు. [చాటుపద్యమణిమంజరి, పు.52]

ఏ 'శుక'యోగి వ్రాశాడోగాని చిక్కదేవరాజుమీద ఇలాంటి చాటువులు చాలా ఉన్నాయి. ఇళ్లూ, ధనమూ, విద్యా ఉంటేచాలు, పేరు అక్కరలేదనుకొనే కవి ఎవరో 'చిక్కదేవరాయల విలాసం' అనే యక్షగానం ఒకటి వ్రాశాడు. దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్య లిఖితగ్రంథాలయంలో ఉంది (D1880) చిక్కదేవరాయలు షికారుకు వెళ్లినప్పుడు చంద్ర రేఖ అనే వారకాంత చూసి మరులుకొంది. విరహావేదనతో సతమతమై రాజువద్దకు రాయబారం పంపింది. ఆయన మన్నించి ఆమెను నగరికి రప్పించి ఏలుకొన్నాడు. ఈ యక్షగానాన్ని ఎవరో తంజావూరు కవి వ్రాసి ఉంటాడని పరిశోధకులు అభిప్రాయం. అయితే మధురలోని పదకర్తలు చిక్కదేవరాజును ఆశ్రయించడానికి ఎక్కువ ఆస్కారం ఉంది. మైసూరు, మధుర ఇరుగుపొరుగురాజ్యాలు బహుకాలం నుంచి పరస్పరం యుద్ధాలు చేసుకొనేవారు. చిక్కదేవరాజు క్రీ.శ.1679 లో ఒకసారి మధురను ఓడించాడు. అప్పటినుంచి యుద్ధాలు జరుగుతూనే ఉన్నాయి. క్రీ.శ.1689 నుంచి మధుర రాజ్యం రాణీ మంగమ్మ సంరక్షణ లోనికి వెళ్లింది. ఆమె తెలుగుకవులపట్ల ఉదాసీనంగా ఉండేది. బహుశా వీళ్ళలో ఎవరైనా మైసూరు ప్రభువును ఆశ్రయించి ఉండవచ్చు.

చిక్కదేవరాజు ఆశ్రితమందారుడే సాహిత్యవినోదే. విశాలాక్షిపండితుడు, తిరుమలయ్యంగారు, షడాక్షరయ్య, చిక్కోపాధ్యాయులు, లింగన్నయ్య అనే సాహితీవేత్తలు ప్రతిభావంతులు అతని మంత్రిమండలిలో ఉండేవారు.

ఈ మంత్రిమండలిలోని ప్రతిఒక్కరూ సంస్కృత, కర్ణాటభాషలలో గ్రంథాలు వ్రాశారు. చిక్కదేవరాజుగారి ప్రధాని తిరుమలయ్యంగారు కన్నడంలో గ్రంథాలు వ్రాస్తే, దళవాయి వీరరాజు కన్నడంలోనూ తెలుగులోనూ కూడా గ్రంథాలు వ్రాశాడు. ఆకాలంలోని దక్షిణ రాజ్యాలలో ప్రధాని, దళవాయి, సర్వాధికారి అనే పదవు లుండేవి. చిక్కదేవరాజువద్ద కళులెవారు దళవాయిగా, సర్వాధికారిగా పనిచేశారు. కళులె వీరరాజు తెలుగులో వచన భారతం వ్రాశాడు. వీరరాజుగారి రెండోఅబ్బాయి నంజరాజు కన్నడంలో వచనభారతం వ్రాశాడు. దీనికి నంజవాణీవిలాసం అనే నామాంతరం ఉంది. ఈకన్నడవచనభారతంలో చిక్కదేవరాజు కూడా కొంత రచనచేశాడు. శల్య, గదా, సౌప్తికపర్వాలూ, నల మహాప్రస్థాన,

స్వర్గారోహణపర్వాలూ చిక్కదేవరాజుగారి గద్యతోనే కనబడతాయి. [2]

కన్నడంలో వచనభారతాన్నేకాక చిక్కదేవరాజు మేలుకోటలోని దైవంపై విన్నపాలు వ్రాశాడు. మైసూరు యాదవరాజులకు మేలుకోట పుట్టిల్లు. ఆదిలో క్రి.శ.1399 లో యదు రాజ ఒడయరు ఈ రాజ్యానికి అంకురార్పణ చేస్తున్నప్పుడు మేలుకోటదుర్గాన్ని కట్టాడు. ఈ వంశంలో పుట్టిన చిక్కరాజుకు మేలుకోట దైవం ఇలవేల్పు. ఈ విన్నపాన్ని 'చిక్కరాజ విన్నపం' అంటారు. ఈ రాజు త్రిపదులు, సప్తపదులు కూడా రచించాడు. గీతగోవిందం బాణీలో గీతగోపాలం అనే కావ్యాన్ని చిక్కదేవరాజు వ్రాశాడు. ఈ లలితకావ్యం కన్నడంలో ప్రసిద్ధం.

ఇంతటి సరస్వతీ కటాక్షమున్న చిక్కదేవరాజుకు ఇంతకు కోటింతల లక్ష్మీప్రసన్నం ఉంది. తన బొక్కసంలో తొమ్మిదికోట్ల వరహాలు నిలువచేసి 'నవకోటినారాయణుడు' అనే బిరుదు పొందాడు. నిజానికి ప్రతిరోజూ కోశాధికారి ఒకనిర్ణీతద్రవ్యాన్ని బొక్కసంలో జమ కట్టడం కళ్లారాచూసిగాని చిక్కదేవరాజు భోజనం చేసేవాడుకాదు. తాను ఇన్నికోట్లు పోగుచేసినా రాజ్యంలో ఇంకెవరూ ధనవంతులు కాకుండా ఉండడానికి అన్నిరకాల వృత్తి వ్యాపారాలపైనా 20 రకాల పన్నులు వేశాడు. అయితే చిక్కదేవరాజు ప్రజోపయోగ కార్యాలు కూడా చేశాడు. కావేరికి ఆనకట్ట కట్టించి నీటివనరులు కలిగించవచ్చునని ఆనాడే ప్లానులు వేశాడు.

ఇతని కీర్తి ఢిల్లీదాకా ప్రాకింది. అలంగీరు పాదుషావారి కొలువులో చిక్కదేవరాజుగారి రాయబారి ఉన్నాడు. ఔరంగజేబు చాలా మెచ్చుకొని ఇతనికి 'రాజజగదేవ్' అనే బిరుదు ఇచ్చాడు. 'రాజుచిక్కదేవరాజు మహమ్మదు శాహీ అనే మొహరు ఒక్కటి చెక్కించి పంపించాడు. చిక్కదేవరాజుగారి తేజాన్ని వర్ణిస్తూ ఒక తెలుగుకవి ఇలా చాటువు చెప్పాడు:

కడగివై రాగడాగడగడాగడ పడం-తుల పాపటలకు సిందూరరజము
గోలకొండ బెడందకోట బిజాపుర-స్త్రీల చన్నులకు గాశ్మీరరసము
కటకకళ్యాణమక్షాపధూకబరీభ-రములకు జంపకప్రసవసమితి
ఆముదానగర ఢిల్లీమాహురాపురాం-గనల మోవులకు లాక్షాద్రవంబు
తానయ్యెయుండు నేయశోధనుని తేజ-మతడుపొగడొందు నెందునునసమసమర
సాహసకళావిహారి దుస్సహవిరోధి-రాణ్మదవిదారి చికదేవరాయశౌరి.

(చాటు.పుట 51)

ఇది ఎవరు వ్రాశారోగాని చిక్కదేవరాయవిలాసం వ్రాసిన కవే ఈ చాటువులు చెప్పాడని భావించవచ్చు. ఒక శృంగారశతకాన్ని కూడా మరెవరో రచించారు. ఇది చిక్కదేవరాయలకు శృంగారనటనల నేర్పుకాగల శతకమట. అయితే కవి తాతకు దగ్గులు

2. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం, కన్నడ –డి కేటలాగు. 104 నుండి 106; 111-113.

నేర్పదలిచాడు. చిక్కదేవరాయలు సామాన్యుడు కాదు. 'ఎంతగా బొడగన్న వెలది నవలీల సాధించు దేవవేశ్యాభు జంగుడు' 'ముందర పొడగట్టు మొగనాలినైనను దొరకించుకొనునట్టి దుండగీడు' అంతేకాదు 'తిరునాళ్ళకని వచ్చు పరువంపు వెలదుల ననువుల దేలించు నటనకాడు.' ఈ శృంగారసీసపద్యశతకం ప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది (కన్నడ D 4-11) దీనికే లోకోత్తరస్వారస్యయుత శతకమని మరోపేరుంది. చిక్కదేవ రాయలు స్వయంగా కవి అని ముందు తెలుసుకొన్నాం. అతని కావ్యాలు అమృతోప మానాలట ఒక చాటువు వాటి నిలా ప్రశంసిస్తున్నది.

> అమృతం బానకయున్న ద్రదుచులపై నాసక్తియే కల్గ దా
> యమృతం బానినపిదప మానవశమా? యాహా! భవద్విస్ఫుర
> త్కమనీయోక్తులు నట్లు గాదె? యికమీదన్ గ్రోల కెట్లుందునే
> నిమిషం బేనియు జిక్కదేవనృపతీ నిస్తంద్రసాంద్రద్యుతీ! (చాటు. 1, పుట 54)

కమనీయోక్తులతో కావ్యాలు వ్రాసినా చిక్కదేవరాయల తెలుగురచన లేం దక్కలేదు. అయితే అతని కుమారుని మధురకృతులు చాలా దొరుకుతున్నాయి.

కంఠీరవనరసరాజు: చిక్కదేవరాయలు క్రి.శ. 1701 లో మరణించాడు. తరువాత రాజమాతా, ప్రధానీ కలిసి అతని కుమారుడు కంఠీరవ నరసరాజును గద్దెఎక్కించారు. ఇతడు పుట్టుమూగి. ఏమీ వినిపించేది కాదు అందుకే ఇతణ్ని 'మూకరసు' అని పిలిచేవారు. చేతి సైగలతోనే నిత్యవ్యవహారాలు నిర్వహించేవాడు. పట్టం కట్టుకొన్నప్పు డితనికి 31 సంవత్సరాల వయస్సు. డవేజరుమహారాణి దేవాజమ్మగారు, ప్రధాని తిరుమ లయ్య దక్షత కలవారు గనుక రాచకార్యాలు చూసుకొనేవారు. అయితే కంఠీరవ నరసరాజు గద్దె ఎక్కిన రెండేళ్లకు క్రి.శ.1706లో తిరుమలయ్యగారు పోయారు. కళులె వారు ప్రముఖులయ్యారు. మూగిచెవిటిరాజును వినోదాలకు మీదుకట్టారు.

కంఠీరవ నరసరాజు క్రి.శ.1704 నుండి 1714 దాకా పాలించాడు. తంజావూరులోని విజయరాఘవునిలాగా, శాహజీలాగ ఇతని కొలువుకూటం కూడా ఆటపాటలతో మారుమ్రోగేది. మల్లిక, మందారిక మంజుభాషిణి, మధురవాహిని మొదలైన బిరుదులు గలపాత్రలు నాట్యం చేసేవారు. తెలుగు, తమిళ, కర్నాటక, ప్రాకృత, సంస్కృతభాషాకవులు ప్రశంసించేవారు. బహుశా ఈ నట్టువకత్తెలు కవుల రచనలను ప్రదర్శించే వారు కాబోలు. అయితే కంఠీరవనరసరాజు చేసిన రచనలను అతని ఆస్థాన నాట్యవిద్యావిలాసినులు అభినయించేవారని అతని రచనలవల్ల తెలుస్తోంది. నోరులేనివాడు-పుట్టుచెవిటివాడు ఈ రచనలు ఎలా చేశాడన్నది పెద్దప్రశ్నే. బహుశా ఆస్థాన కవులు వ్రాసి ఇతని పేరు పెట్టారా అనే అనుమానం కలుగుతుందిగాని ప్రతి రచనలోనూ తానే కృతికర్తనని కంఠీరవనరసరాజు ఉద్ఘాటించాడు. ఇతని రచనలు ఎనిమిది దొరికాయి.[3]

---

3. మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం. కన్నడకేటలాగు.

1. అష్టదిక్పాలకవిలాసం	5. పంచాయుదకళ్ల
2. కలవాణీవిలాసం	6. లక్ష్మీవిలాసం
3. కొరవంజికళ్ల	7. వంసతోత్సవవిలాసం
4. నాట్యవిద్యావిలాసం	8. విభక్తికాంతావిలాసం

ఈ మధురరచనలేకాక కంఠీరవనరసరాజుపై పదాలు కొన్ని ఉన్నాయి. 'పదరి నన్నంట వచ్చెవేర' అనే పదంలో ఇలా ఉంది. [4]

> అనరాని మాటలాడేవేర' అవురా చాలురా –అదేరా నీకామేరు లెవయ్యోరా
> దినమున నేలుదాని భారమార దేవరాజేంద్రుని కుమార కంఠీరవేంద్రా.

పుట్టుమూగివాడు అనరాని మాటలు ఎలాఆడేడో? నిజానికి ఈ ఎనిమిది రచనలూ నరసరాజుచెప్పిన కృతులుకాక నరసరాజుపై చెప్పిన కృతులని భావించాలి. కన్నడ కేటలాగులో ఈ రచనలు 'అరసనవరమేలన నాటకగళు' అనే శీర్షికలో కనబడతాయి. వీటిని రచించిన తెలుగుకవుల పేర్లయినా తెలియకపోవడం శోచనీయమే. బహుశా కళులె వారి ఆశ్రితులు కొందరివి వ్రాసి ఉండవచ్చు.

కళులె వీరరాజు : చిక్కదేవరాజువద్ద సైన్యాధిపతిగా కళులెవీరరాజు అనే మహావీరు డొకాయనఉండేవాడు. మహారాష్ట్రులతో, మధుర నాయకరాజులతో చాలా యుద్ధాలు చేశాడు. ఓడించిన రాజుల దగ్గరనుండి రత్నరాసులు పుచ్చుకొన్నాడు. నిత్యాన్నదానాలు చేశాడు. శాస్త్రోక్తదానదీక్షావిచక్షుడు. ఎందరో కవులకు అగ్రహారాలు, ఆరామాలూ,ఇళ్లూ వాకిళ్లూ ఇచ్చాడు. ఈవీరరాజుగారు అంజనేయభక్తుడు. ఆదేవుని దయవల్ల అబ్బిన గీర్వాణాంధ్రకర్ణాటకాది నానాభాషల్లో కావ్యరచనాచతురు డయ్యాడు.

కళులె వీరరాజు కావ్యరచనాలోలుడైన కార్యఖడ్గ ప్రవీణుడు. చిక్కదేవరాజువద్ద దళవాయిగా ఎప్పటినుండి ఉండేవాడో తెలియదుగాని క్రి.శ.1679 నుండి ఉండి, మధురపై జరిగిన యుద్ధాలలో పాల్గొన్నాడని భావించవచ్చు. 'మధురానాథమదవిమర్ధన' అనేది ఇతని బిరుదులలో ఒకటి. మధురను జయించడమేకాక కళులె వీరరాజు మధురలోని రచయితలనూ, కవులనూ తన మంచితనంతో జయించి తనతో మైసూరు తీసుకువెళ్లినట్టుంది. ఆరోజులలో మధురసైన్యంలో తుపాకుల అనంతయ్య అనే చురుకైన యువకుడు దళవాయిగా ఉండేవాడు. ఇతడు చంద్రగిరి కృష్ణప్పగారి కుమారుడు. మధురనాయకరాజు చొక్కనాథునికి అలివంక చుట్టం.

తుపాకుల లింగమనాయకుని కూతురు మంగమ్మనే చొక్కనాథుడు పెళ్లిచేసుకొన్నాడు. మధురను జయించినరోజులలోనే వీరరాజు అక్కడున్న తుపాకుల అనంతయ్యతో

---

4. కంఠీరవనరసరాజు పదాలను తొమ్మిదింటిని నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు ఉదాహరించారు. దక్షిణదేశీయాంధ్రవాఙ్మయం,' పుటలు 458-464.

స్నేహం చేసి అతణ్ని తనతోపాటు శ్రీరంగపట్నం తీసుకుపోయి ఉంటాడు.

సైనికవిజయాలు ఎలా ఉన్నా కళులెవీరరాజు సాహిత్యయజ్ఞాలు చేశాడు. వ్యాస భారతానికి వచనరూపంలో అనువాదం మొదలుపెట్టాడు. ఇతనికి తుపాకుల అనంతయ్య, నారాయణయ్య మొదలైనవాళ్లు తోడ్పడ్డారు. వీరరాజు వ్రాసిన భారతంలో ఆది సభా భీష్మపర్వాలు లభిస్తున్నాయి. వీటిలో చివరి రెండూ సమగ్రాలు. వీరరాజు వ్యాసభారతాన్ని అనుసరించే యీ వచన భారతం రచించాడు. అయితే మక్కికి మక్కీ తెనిగించలేదు. సంస్కృత భారతంలోలాగే అధ్యాయవిభజన చేశాడు. అందరికీ అర్థమయ్యే శైలిలో వ్రాశాడు. స్పష్టతకోసం విసంధులు చేశాడు. వీరరాజుగారి వచనభారతం లోంచి ఉదాహరణలు యిస్తూ పరిశోధకులు చక్కని వ్యాసాలు వ్రాశారు.[5]

వచన భారత రచన ఎప్పుడు ప్రారంభించాడోగాని వీరరాజు సభాపర్వాన్ని మాత్రం 1730 లో పూర్తిచేశాడు. ఇతరపర్వాలను ఇతరులు పూరించిన తారీఖులు దొరకలేదు. రాచ కార్యాలలో తలమునకలుగా ఉండే వీరరాజు తీరిక చేసుకొని రచన సాగించడమే గొప్ప. చిక్కదేవరాజుకాలంలో యుద్ధాలతోనే సరిపోయింది. కంఠీరవ మూకరసుపాలన పదేళ్లే. ఆ తరువాత కుట్రలు, కూహకాలు. దళవాయికి రెండు చేతులా పని. ఒక్కతెలుగు భారత మేకాక కన్నడగ్రంథాలుకూడా ఆయన వ్రాశాడు. 'సకలవైద్య సంహితా సారార్ణవం' అనే కన్నడ గ్రంథంకూడా ఆయన రచించాడు. అందుచేత వీరరాజు భారతరచన మందగించి ఉంటుంది.

కళులె వీరరాజు ఎవరెవరిని పోషించాడోగాని ఒక లాక్షణికుడు 'వీరభూపాలీయం' అనే లక్షణగ్రంథం వ్రాశాడు. ఇది ఆంధ్రశబ్ద చింతామణికి తెనిగింపు.

ఈ వీరభూపాలీయం సమగ్రమేగాని అముద్రితం. దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది (D1\19) ఈ లాక్షణికుని పేరు తెలియదు. వీరరాజు పోషించిన ఇతరకవులపేర్లు కూడా తెలియవు. అతని సహచరులలో ఒక్కరు తుపాకుల అనంతయ్యే పేరుకెక్కినవాడు.

తుపాకుల అనంతయ్య: ఇతడు కళులె వీరరాజుతో కలసి వచన భారతం వ్రాశాడుగాని ఇతడు ఎక్కడ నివసించేవాడో తెలియదు. ఇతని తండ్రి తుపాకుల వెంకటప్ప చంద్రగిరివాసుడు. ఆయన క్రీ.శ. 1637 లో చెంజిరాజులవద్ద సేనానిగా ఉండేవాడు. క్రీ.శ.1648 లో చెంజి మహమ్మదీయుల వశమైంది. అప్పుడు గోల్కొండసర్వాధికారి మీర్ జుమ్లావద్ద కృష్ణప్ప చేరాడు. ఈ మీర్‌జుమ్లా విద్రోహిగా మారి ఔరంగజేబుతో చేరాడు. తన స్థానిక సైన్యాలను కృష్ణప్పకు అప్పగించాడు. గోల్కొండసుల్తానుల సేనాని కులీబేగు

5. 'ప్రాచీనాంధ్రవచనకావ్యములు'-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారి 'మీగడతరకలు, పుటలు 49-78; ఆంధ్రవచనారచనపరిణామం' గొబ్బూరి వెంకటానందరాఘవరావుగారు, పుటలు 102-105.

పులికాటువద్ద కృష్ణప్పను బంధించాడు. అప్పుడు తుపాకులవారి కుటుంబం మధురకు చేరింది. రాచవియ్య మంది తుపాకుల లింగమనాయకుడు మొదలైనవాళ్ళు మంచి పద వులు అధిష్ఠించారు. తుపాకుల అనంతయ్యకూడా మధుర కొలువులో ఉండగానే కళులె వీరరాజుగారి పరిచయం కలిగినట్టుంది. ఆయనతో కలిసి వచనభారతం అనువదించాడు.

అనంతయ్య శ్రీకృష్ణభక్తుడు. నిఖిలపురాణేతిహాసాల కథానుసంవిధానంలో నిరుప మాన విజ్ఞానం కలవాడు. చతుర్విధకవితాసామ్రాజ్యభోజుడు. విద్వాంసులకు కావేరీ తీరంలో అగ్రహారాలు మొదలైనవి ఇచ్చాడు. చాలా వైభవంగా జీవించాడు. సభాపర్వంలోనూ, భీష్మపర్వంలోనూ ఇతని గద్యకూడా వీరరాజుగారి గద్యతో కనబడుతుంది. అనుశాసనికపర్వం పూర్తిగా ఇతని గద్యతోనే ఉంది. (తంజావూరు డి. 682). వచనభారతంలో భగవద్గీతలు ఇతని గద్యతోనే ముద్రణపొందాయి.[6] భారతమేకాక విష్ణుపురాణాన్నీ, రామాయణం లోని సుందరకాండను కూడా వచనంగానే అనంతయ్య తెనిగించాడు. విష్ణు పురాణం అముద్రితం అయినా ప్రస్తుతం అలభ్యం. రామాయణం అముద్రితం.

తుపాకుల అనంతయ్యగారి విష్ణుపురాణం చాలా సులభశైలిలో ఉంటుంది. వెన్నెలకంటి సూరయ్యగారి కావ్యంకన్నా విపులంగా సంస్కృత మూలాన్ని అనుసరిస్తున్న దని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[7] వచనభారతం కన్నా ఇందులో రచన ప్రౌఢంగా ఉందట. వచనరామాయణంలోని సుందర కాండప్రతి కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి కార్యాలయంలో ఉంది.[8] ఇది అనంతయ్యరచనలలో అర్వాచీనమని చెప్పవచ్చు. భారత రచనలో 'వచన రచనా వైచక్షణ్య' అనే సమాసం లేదు. భారతగద్యలో ఒక్క కావేరీ తీరంలోనే అగ్రహారాలు ఇచ్చినట్టు చెప్పుకొన్నాడు. రామాయణగద్యలో వేగవతి, తామ్రపర్ణి మొదలైన ప్రముఖనదీతీరాలలో అగ్రహారాలిచ్చినట్టు చెప్పాడు.

తన గద్యలలో తుపాకులఅనంతయ్య తాను చతుర్విధోభయసాహిత్య పరుణ్ణి అని చెప్పుకొన్నా అతడు వచనరచయితగానే నిలుస్తున్నాడు. అతని పద్యకావ్యాలేవీ దొరకలేదు. ఇతడు తన గద్యలో కళులెవీరరాజును పేర్కొనకపోవడం గమనించతగ్గదే.

కళులె నంజరాజు :- కళులె వీరరాజుగారికి ఇద్దరు కుమారులు. ఇద్దరూ రాజో ద్యోగులె. పెద్దవాడు దేవరాజు దళవాయిగా, రెండోవాడునంజరాజు సర్వాధికారిగా మైసూరు చరిత్రలో చాలా ప్రముఖమైన పాత్ర వహించారు. కంఠీరవ మూకరసు క్రీ.శ. 1714 లో పోయాడు. అప్పటి కతనికుమారుడు దొడ్డ కృష్ణరాజుకు పన్నెండేళ్ళు. ఈ బాలుడికి పట్టం కట్టి దళవాయి, సర్వాధికారులు సమర్థతతో 28 సంవత్సరాలు పాలించారు. క్రీ.శ. 1732

6. ఎలమంచిలి ఆంధ్రావళిసమాజంవారు 1934 లో ఈ భగవద్గీత రెండువేల ప్రతులు అచ్చువేసి ఉచితంగా పంచిపెట్టారు.

7. మీగడతరకలు, పుట 63.

8. పరిషత్పత్రిక, సంపుటి 4, పుట 199.

లో దొడ్డ కృష్ణరాజు మరణించాడు. అతనికి సంతానంలేదు. అతని భార్య అంకనహళ్లి చామరాజును దత్తత చేసుకుంది దత్తునికి అప్పటికి 28 సంవత్సరాల వయస్సు. అయన దళవాయిసర్వాధికారులను ధిక్కరించాడు. వాళ్లని పదవీభ్రష్టులను చేయాలని చూశాడు. కళులెసోదరులు ఇది క్షమించలేకపోయారు. కోట ముట్టడించి రాజును బంధించి కబ్బల దుర్గంలో బంధించారు. కళులెసోదరులకు ముసలిరాణి దేవజ మ్మణ్ణిగారి మద్దతు ఉంది. ఆమె ఒక కుర్రాణ్ణి దత్తత చేసుకొంది. ఆ బాలునికి ఇమ్మడి కృష్ణరాజు ఒడయరు అని పేరు పెట్టి దళవాయి సర్వాధికారులు పాలించసాగారు.

కళులె సోదరులు సమర్థులే. సాహసవంతులె. అయితే తమకంటే ఘటికుడు హైదరాలికి ఆశ్రయం ఇచ్చారు. ప్రోత్సాహించారు. అతడు వటవృక్షంలాగా పెరిగిపోయాడు క్రూరంగా ప్రవర్తించసాగాడు. క్రీ.శ.1756 నాటికి హైదరాలీ ఎవరూ ఎదిరించలేనంతగా వేళ్లు తన్నుకొన్నాడు. దళవాయి దేవరాజు సర్వాధికారి నంజరాజూ హైదరాలీతో కలిసి కుట్రలు పన్నారు; ఇవి రాజుకు తెలిశాయి. దండించపోయాడు. నంజరాజు, హైదరాలీ మేలుకొన్నారు. తమగురించి రాజుకు చెప్పిన వాళ్ళను పట్టుకొని రాజు ముందే హింసించసాగారు. ఈ హింసాకాండ చూసి దళవాయి దేవరాజు ఏవగించుకొని రాజకీయాలు వదిలిపెట్టి సత్యమంగళం వెళ్లిపోయాడు. అప్పటికి దళవాయి దేవరాజు ముసలివాడట. అతని తమ్ముడైన నంజరాజుకూడా క్రీ.శ. 1756 నాటికి కనీసం 65 సంవత్సరాల వాడై ఉంటాడు. అన్నగారు దేవరాజుమద్దతు లేకపోయేసరికి నంజరాజు వంటరి అయ్యాడు. హైదరాలీ ఇతర ఉద్యోగులనేకాక మైసూరురాజ్యాన్నే కబళించాడు.

ముసలితనంలో ఎలా ఉన్నా యౌవనంలో ప్రౌఢనిర్భర వయఃపరిపాకంలో కళులె నంజరాజు మంచి సాహిత్యసేవ చేశాడు. అతడు కన్నడంలో వచనభారతం వ్రాశాడు. దానికి నంజరాజవాణీవిలాసం అనే మారుపేరు ఉన్నట్టు ఇంతకుముందు చూశాం. చిక్క దేవరాయలు (క్రీ.శ. 1672-1704) కూడా ఈభారతరచనలో కొన్నిపద్యాలు వ్రాశా డంటే నంజరాజు క్రీ.శ. 1704 నాటికి పూర్వమే కన్నడభారతం వచనంలో వ్రాసి ఉండాలి. ఆ భాషలో ఒక్క భారతమేకాక ఇతరరచనలు కూడా చేశాడు. సకలనిగమాగమ పురాణార్థాలు ఏవరించి శివభక్తివిలాసం, భద్రగిరి మాహాత్మ్యం అనే శైవపురాణాలు వ్రాశాడు.[9]

కన్నడంలో మొదట వ్రాసిన హాలాస్యచరిత్రనే నంజరాజు తెలుగులో మళ్లీ వ్రాశాడు. దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది. (215) అసమగ్రం, ఇతడు కన్నడంలో వ్రాసిన వాటినే తెనిగించాడనడానికి కాశీమహిమార్థ దర్పణం అనే గ్రంథమే సాక్ష్యం. దాని చివర ఇలా ఉంది :

---

9. డి. కేటలాగు (కన్నడ) D. 89 లోగద్య.

"మరియు గర్ణాట భాషా విరచితంబుగా మహిశూర సేనాధిపదొడ్డరాజ
పౌత్ర వీరరాజపుత్ర దళపతి దేవరాజానుజ కళులె నంజరాజ భూపా
లుండు స్కంధపురాణోక్తంబుగా కాశీమహిమార్థదర్పణమందు మణికర్ణిక
యుత్పత్తి చెప్పిన యిరువదియారవ యధ్యాయము." [R. 757]

ఈ పుస్తకం అముద్రితం. నంజరాజుపుస్తకాలు రెండూ అచ్చుపడలేదు. ఇతడు తెలుగులో ఇంకేరచనలూ చేసినట్టులేదు. తన తండ్రి వీరరాజుగారి లాగే నంజరాజుకూడా లాక్షణికులను, కవులను పోషించాడు. వీరరాజు పేర వీరభూపాలీయం అనే లక్షణగ్రంథం పుడితే నంజరాజుపైన నంజరాజయశోభూషణ మనే గ్రంధం పుట్టింది. దీనిని ఆలూరి నరసింహం వ్రాశాడు.

ఆలూరి నరసింహం : ఇతనికి 'నవీనకాళిదాసు' అనే బిరుదు ఉంది. సంస్కృత పండితుడు. ఈయన వ్రాసిన నంజరాజయశోభూషణం లోని నాటకప్రకరణాన్ని ఎవరో తెనిగించారు. ఈ అనువాదం ఎవరు చేశారో తెలియదు. ఆలూరి నరసింహశాస్త్రుల్లో అతని శిష్యులో అనువదించిఉంటారు. నంజరాజువద్ద వుండే ఇతర తెలుగువిద్వాంసులెవరో తెలియదుగాని, ఈ కాలంలో మైసూరుమండలంలోని సామంతులవద్ద ఉండే కవులలో ఒకరిని గురించి బాగా చెప్పుకోవచ్చు.

కోడూరి వెంకటాచలం : మైసూరులోని కోలారు ప్రాంతాలకు సుగ్గుటూరివారు ఏలికలు. వీళ్ళ వియ్యాలవారు భైరవమూరివారు. క్రీ.శ. 1700 ప్రాంతాలలో భైరవమూరి ముళువాగళురాజు అనే ఆయన కొంత సాహిత్యసేవ చేశాడు. ఈయన కోడూరి వెంకటాచలాన్ని పిలిపించి స్కాందపురాణంలోని శివరహస్యఖండాన్ని తెనిగింపజేశాడు.

వెంకటాచలం చిన్నప్పుడే పాండిత్యం ప్రదర్శించాడు. అతనికి 'బాలసరస్వతి' అనే బిరుదు వుంది. ఇతడు నానాకళాభిజ్ఞుడు. కవితాధారాగరిష్ఠుడు. ఈయనకు మేన మామపోలికలు వచ్చాయి. వెంకటాచలంగారి మేనమామ గునుగుటూరి వెంకటకృష్ణయ్య. ఆయన శ్లేషకవితాపితామహుడనే ప్రఖ్యాతి పొందాడు. నలరాఘవయాదవ పాండవీయం వంటి మహాప్రబంధాలు వ్రాశాడు. వెంకటాచలంగారి మేనమామే కాక గురువుకూడా కవే ఆయన పేరు యడవల్లి వెంకటయ్య. ఇతణ్ణి కోడూరి వెంకటాచలం ఇలా నుతించాడు :

అతని అభిరామవాసుదేవాది కావ్య-ములను రచియించి ప్రఖ్యాతి నందినట్టి
ఘనునియెడవల్లి వెంకటకవివరేణ్యు-నస్మదీయవిద్యాగురు నభినుతింతు. [D. 322]

ఈ యడవల్లి వెంకటయ్యగారు రచించిన అభిరామవాసుదేవం దొరకలేదుగాని ఇంకెవరోయడవల్లి వెంకటకవివ్రాసినపతితపావనచరిత్ర అనేకావ్యంఒకటి లభిస్తూంది. (R.116a) వెంకటాచలంగారి విద్యాగురువువ్రాసినఇతరగ్రంథాలేమిటో తెలియవు. వాస్తవానికి శివరహస్యఖండంతప్పించికోడూరి వెంకటాచలం వ్రాసిన గ్రంధాలేమిటోకూడా తెలియవు.

ఇది 28 అశ్వాసాల గ్రంథం. మొత్తంఐదుకాండలు ఉన్నాయి. కొన్ని కాండలూ, అశ్వాసాలు సమగ్రంగా దొరికాయి. ఈ గ్రంథం ఒకసారి అచ్చుపడింది.

మైసూరులోని రచనలు ఇన్ని తెలుస్తున్నా శిరాసుబాకు అడమానమైన తెలుగు ప్రాంతాలలో కవులగురించి వివరాలేం అట్టే దొరకవు. అనంతపురంలో ఒక్కడే కవి కనబడుతున్నాడు.

పొత్తపి వెంకటయ్య : ఈయన యింటిపేరుకు కారణభూతమైన పొత్తపి కడపజిల్లాలో ఉన్నా, ఇతని పూర్వులు పొత్తపినుండి అనంతపురం పరగణాకు వచ్చి స్థిరపడ్డారు. ధర్మవరం తాలూకాలోని రావులచెరువు గ్రామంలో పొత్తపి వెంకటయ్య ఉన్నట్టున్నాడు. అవూళ్లో ఉండే చినరెడ్డి గారి సుంకిరెడ్డి ఈయన్ని పిలిచి 108 దివ్యతిరుపతులనువరసలో వర్ణించి సుబ్బరాయడిపేరు మీద ఒక శతకం చెప్పమన్నాడు. వెంకటయ్య ఒక సీసశతకం చెప్పాడు. 'మహితరూపాయ ధూర్జటి మత విధేయ సూర్యశతకోటి విభవాయ సుబ్బరాయ' అనే మకుటంతో అన్ని దివ్యతిరుపతులనూ ఏకరువు పెట్టాడు. చివర కొన్ని నీతులుకూడా ఉన్నాయి. ఇదేమంత ప్రౌఢమైన రచనకాదని పరిశోధకుల అంచనా.[10] అ ప్రౌఢమైన రచనలు కూడా కొన్ని చరిత్ర రచనకు ఉపయోగపడతాయి. ఇది అందుకుకూడా పనికి రాదు. అయితే ఈ సుబాలోనే ఆనెగొందిలో చాలా లాభించే తుచ్ఛపు రచన ఒకటి బయలు దేరింది.

ఆనెగొంది సంస్థానం : దక్షిణాపథంలో ఒకనాడు దేదీప్యమానంగా వెలిగిన విజయనగర సామ్రాజ్యం అరిపోయాక హంపిక్షేత్రాన్ని విడిచిపెట్టి అరవీటిరాజులు పెనుగొండ, చంద్రగిరి, వేలూరు మొదలైన దుర్గాలు పట్టారు. చివరకు ఈ ప్రదేశాలలోకూడా వాళ్లకు నిలువనీడలేకపోయింది. మళ్ళీ తుంగభద్రకు అద్దరిని ఉన్న ఆనెగొందిని చేరుకొన్నారు. ఈ దేశం మహారాష్ట్రుల చేతికి వచ్చింది. శివాజీ దయదలచి అరవీటివారసులకు ఆనెగొంది సంస్థానాన్ని ఇచ్చాడు. క్రీ.శ. 1657 ప్రాంతాలలో ఉన్న తిరుమలరాజు ఈ రాజ్యాన్ని సంపాదించాడు. ఈయనకు ఎలాంటి బంధువే గాని చిన వెంగమరాజు అనే ఆయన క్రీ.శ. 1689-1706 ప్రాంతాలలో ఆనెగొందిలో ఉండేవాడు. ఈయన తెలుగుభాషలో మొట్టమొదట బండబూతుల కావ్యానికి కారకుడయ్యాడు. దీనిని వ్రాసినవాడు బుచ్చాలి గోపాలయ్య. ఈయనకు ఏకటకవి అనే బిరుదు వుంది.

బుచ్చాలి గోపాలయ్య : ఈయన దక్షిణాదిన ఉండే అరియలూరు గ్రామాన్ని అదరువుచేసుకొని సుఖంగా అకుడియెడమల బహుసంసార సమేతుడుగా ఉండేవాడు. మేనత్తా, ఆమెతోపాటుఇతని భార్యా ఇతణ్ణి తీర్థయాత్రలకు ప్రోత్సాహించారు. గోపాలయ్య సరే అన్నాడు. ఉంఛవృత్తి ఉత్తమమని కృష్ణాతీరంలగాయతు కాశీదాకా వెళ్లాలని నిశ్చయించాడు. ఆనెగొంది ప్రాంతాలకు వచ్చాడు.

---

10. మరగుపడిన మాణిక్యాలు, పుటలు 86-88

'ఆ దేశానికి తురకలవల్ల క్షోభలేదు. వారే ఉమిసిన తమ్ముల మనిత్యజించి కాపాడుకువచ్చి యిచ్చింది. తిరిగిపుచ్చుకోమని నమ్మిక యిచ్చి ఆ యింటిని కాపాడుకవస్తున్నారని విన్నాడు. ఆనెగొంది నరపతిసింహాసనం దొడ్డవారనికూడా విన్నాడు. విరూపాక్షస్వామిని సందర్శనం చేసుకొంటూఉండే ఆనెగొంది చినవెంగమరాయల పరిచయం కలిగింది.

బుచ్చాలి గోపాలయ్య వికటకవి అని ఆయన విన్నాడు. ఆరోజులలో వికటం అంటే బూతే. 'బూతాడక దొరకు నవ్వుపుట్టదు సభలో' అని కవిచౌడప్పే ఆదిలో చెప్పాడు. అందుకే ఆనెగొందిచినవెంగమరాజుకి నవ్వుపుట్టడానికి గోపాలయ్య రంగనాయకాంకితతారావళి అనేది వినిపించాడు. ఇందులో మధుర నేలుతున్న రాణి మంగమ్మమీద చిరుబూతులున్నాయి కాబోలు. దీనిని విని ఇంతకన్న విపులమైనది చినవెంగమరాజు వ్రాయమన్నాడు. గోపాలయ్య మహాబాగు అని 'మంగా దుష్పుంసులావిలాసం' అనే బూతుల బుంగను వ్రాసి విరూపాక్షదేవునికి అంకితం ఇచ్చాడు. ఇది మంజరీద్విపద.[11]

> "తెలియగ నిప్పుడు త్రిశిరఃపురమున –వెలసెడి వింతలు వివరించెద నొక
> మంజరి కృతిగా మాలమాదిగలు–లంజ కొడుకులు లజ్జ లేక నే
> బసివెద్దులగుమి పశువుల వెంబడి – విసుగక తరుముచు వేట్లా డెడుగతి
> మంగాపుంశ్చలి ఇంగిత మెరుగక–వంగి దురద మెయి సంగాపేక్షను ..."

ఈ విధంగా ఆరంభమయిన ఇదిపచ్చిబూతులలోకి దిగుతుంది; అయినా ఇటువంటి అశ్లీలమంజరితో చినవెంగమరాజుకు తృప్తికలిగినట్టులేదు. వచన కావ్యంగా 'మధురమంగాపుంశ్చలీవిలాసా'న్ని చెప్పమన్నాడు. బుచ్చాలిగోపాలయ్య ఎంత జుగుప్సాకరంగా వ్రాయాలో అంత అశ్లీలంగానూ వ్రాశాడు. చినవెంగమరాజు సభలో దినమొక కథగా వినిపించాడు. రంగనిఖేటి, పక్షిక్రీడ, చినవెంగమరాజు దినచర్య, శాక్తేయమతం మొదలైన శీర్షికలు ఉన్నాయి.

ఇంత నికృష్టపు రచన చేయడంలో బుచ్చాలి గోపాలయ్య ఉద్దేశం ఉదరపోషణే ! అయితే అతడు కలలోకూడా అనుకోని ఘోరం ఒకటి జరిగింది. అతని భార్య వయసులో ఉన్నది. ఆమెను ఆనెగొంది చినవెంగమరాజు బలాత్కరించాడు. అప్పుడు గోపాలయ్య ఇంట్లోలేడు. కబురువెళ్లింది. 'నావున్న తావుకు చెప్పి అంపించె నంటె మిటమిట మధ్యాహ్నము యెండయని యేమరితిని. ఇంట్లో దాన్ని కొండముచ్చు చిక్కించుకొన్నట్లు చిక్కించుకుపోదని ఆవేళనే నిలచిన అడుగునిలువక పదివేల ఉపాయాల జాలిపడి అసీమ వెల్వడివచ్చి హా ! దైవమా! ఇదంతా మగరంకులాడి ... గులామువి వల్ల వచ్చిన ఆపద గదా' అని విలపించి, రాణీమంగమ్మమీదా, ఆనెగొంది చినవెంగమరాజు మీద మరింత బూతులు రచించాడు.

---

11. R. 1043 పుటలు 185-218 దాకా మంగమ్మ కథ.

ఈసారి ఈ రచనలు ముళువాయి హనుమంతునికి అరియలూరు గ్రామదేవతకు అంకితం చేశాడు. హనుమద్విన్నపంలో తన భార్యను అనెగొంది చినవెంగమరాజు ఎలా చెరచినదీ చెప్పుకొని 'అలికాబాల్యం అది మంచి వానికి మంచిదానికి పుట్టిన సాధుకన్యక ముళువాయి హనుమంతా అనిర్భాగ్య చినవెంకన్ని చంపవే' అని గోపాలయ్య ప్రార్థించాడు.

ఇతని అశ్లీలరచనలో ఒక పిచ్చి ఆవేదన కనబడుతుంది. భార్యకు జరిగిన అత్యాచారానికి ఈ విధంగా కసి తీర్చుకున్నాడు. ఈ బూతుపురాణంలో ఇంత జాలికథకూడా ఉందని బుచ్చాలి గోపాలయ్య వ్రాసిన 'మధురమంగా పుంశ్చలీవిలాసం' అంతా చదివితే తేలుతుంది.

అయితే పరిశోధకులుతప్ప ఎవరూచదవలేని గ్రంథం ఇది. దీని ప్రతులు ప్రాచ్య లిఖితగ్రంథాలయంలో ఉన్నాయి. (D. 1449-R 510 R. 1043) ఈ పుస్తకంలో 3565 గ్రంథాలున్నాయి. (గ్రంథం అంటే 32 అక్షరాలు) ఒక్క తెలుగుభాషలోనేకాక కన్నడ తమిళ భాషలలోని బూతులు కూడా వ్రాశాడు. ఆనాటి రాజకీయవ్యక్తులైన రాజారాం, కాంబక్షు మొదలైనవాళ్లందరికీ మధురమంగమ్మతో కామసంబంధాలు గోపాలయ్య కల్పించాడు. అయితే మంగమ్మ చాలా దానధర్మపరాయణురాలు. నీతిగా బ్రతికింది.

ఆనెగొంది సంస్థానంవల్ల ఈ అపకీర్తికావ్యమేతప్ప మరేవి ఈయుగంలో పుట్టినట్టు కనబడదు. చెట్టు చెడే కాలానికి కుక్కమూతిపిందెలు' అంటారు కాని ఈ చెట్టున ఒకే ఒక పిందె. అయితే శిరాసుబాతోటలో మిగతాచెట్లు ఫలించాయి. మైసూరురాజ్యానికి అణకువగా వుండే సేలంలో మంచి సంస్కృతాంధ్రపండితులు చక్కని రచనలు చేశారు.

రేవూరి కవులు – సర్వసామాన్యంగా మన తెలుగుకవులందరూ సంస్కృతంనుంచి కావ్యాలను అనువదించేవాళ్లే. అయితే ఒకానొక కవి తెలుగుసాహిత్యంలోని అనన్యకావ్యం వసుచరిత్రను సంస్కృతంలోనికి పరివర్తనంచేశాడు. అతని పేరు రేవూరి కాళహస్తికవి. ఈయన కాళహస్తిలో పుట్టి పెరిగాడుగాని యౌవనంలోనే దక్షిణదేశానికి వెళ్లాడు. క్రీ.శ. 1554 నుంచి 1626 దాకా జీవించిన సుప్రసిద్ధ పండితులు అప్పయదీక్షితులవారి శిష్యరికం చేశాడు. తెలుగుకవుల శ్లేషనైపుణ్యాన్ని సంస్కృతీకరించడానికి వసుచరిత్రను అనువదించాడు.[12] ఇతని సంతతివాళ్ళందరూ కవులే. దక్షిణాదినే స్థిరపడ్డారు. అందరూ సాహితీపరులే. కాళహస్తిగారి మనుమడు లింగన్నకూడా కవే. అయితే అతడు ఏం పుస్తకాలు వ్రాశాడో, అవి తెలుగులో వ్రాశాడో సంస్కృతంలో చెప్పాడో తెలియదు. ఈ రేవూరి లింగన్నకు ఆరుగురు కొడుకులు. పెద్దకొడుక్కి తన తండ్రిపేరే పెట్టాడు.

ఇమ్మడి కాళహస్తికవి తన తాతగారంత ప్రజ్ఞావంతుడు. అష్టభాషల్లో ఆశువుగా ప్రబంధాలు నిర్మించే చాతుర్యం కలవాడు శతావధానమే కాదు, సహస్రావధానమూ

12. ఈ సంస్కృతవసుచరిత్రను డాక్టర్ వి. రామరాజుగారు పరిష్కరించి ప్రచురించారు.

చేయగల దిట్ట. వ్యస్తాక్షరి, ఓష్ఠ్యం,నిరోష్ఠ్యం, చలాచల జిహ్వాక మొదలైన చిత్రకవిత్వాలు చేస్తాడు. ఇతడు కేవలం చిత్రకవిమాత్రమే కాదు, అఖిలలక్ష్యలక్షణ కోవిదుడు. పాణినీయం కరతలామలకం చేసుకున్న వ్యాకరణవేత్త. షడ్దర్శనీపారంగతుడు. ఇతడు ఏగ్రంథాలు వ్రాశాడో తెలియదుగాని ఇతని తమ్ముడు అనంతయ్యగారి గ్రంథాలు మాత్రం దొరుకుతున్నాయి.

రేవూరి అనంతయ్య తన అన్నగారు ఇమ్మడి కాళహస్తిగారంత గొప్ప కవి. ఇతడు ఐదేఏటనే వేదం అప్పచెప్పితే విబుధులు నివ్వెరపోయారు. పట్టుమని పదేళ్ళ నిండకముందే అనంతయ్య అష్టభాషల్లో చతుర్విధకవిత్వాలు చెప్పగల చాతుర్యం అలవరచుకొన్నాడు. నూరుగడియల కో ప్రబంధం చొప్పున ఇతడు రచించగలడు. ఈ ప్రతిభను చూపిస్తే ఇతనికి 'మైసూరి చెంజింఢ్ల మెచ్చులు ఘటించె'. బహుశా చెంజీలోని ఘుపాకుల లింగప్ప, మైసూరులోని చిక్కదేవరాయలు రేవూరి అనంతయ్యను సన్మానించిఉంటారు. చిక్కదేవ రాయలు క్రీ.శ. 1673 నుండి 1704 దాకా మైసూరు పాలించాడు. ఇతని కాలం లోనే కర్ణాటక రాజధాని శ్రీరంగపట్నంలో సత్కారాలు నేచుకొంది.

మైసూరు చిక్కదేవరాయలమీదపాతిక తెలుగుచాటువులులభిస్తున్నాయి [13] వీటిని బహుశా మైసూరు చెంజింఢ్ల మెచ్చులు ఘటించిన రేవూరి అనంతయ్య చెప్పాడేమో . మైసూరులో ఇతడు శతావధానాలూ చేసి ఉంటాడు. ఇతడు 'నూరుఘంటములకై నేరారగ ఘనాఘనంబున కవిత మిన్నంద' పలికాడట. అనంతయ్య ఏకసంధాగ్రాహి ఇతడు మైసూరు చెంజింఢ్లలో ఏ కావ్యాలు వ్రాశాడోగాని సేలం చేరి అక్కడ కావ్యాలు వ్రాశాడు.

ఆరోజులలో సేలంలో బదిరవాళ్ళు చాలా మోతుబర్లు పాలకులు. బదిర చిన్నప్పనాయకుడూ, అతని తండ్రీ మైసూరురాజ్యానికి అణకువగా ఉండి వాళ్ళ తరపున యుద్ధాలలో పాల్గొన్నారు. మైసూరురాజులు యాదవరాజులు. బదిరవాళ్ళకు 'యాదవ రాయరాజ్యసంస్థాపనాచార్య' అనే బిరుదు వుంది. మైసూరు శత్రువులంతా బదిరివారికి శత్రువులే. 'చేరచోళపాండ్యబళ్లాణరాయ మనోభయంకర' అనేబిరుదు కూడా బదిరి వాళ్ళకువుంది. రేవూరిఅనంతయ్య బదిర చిన్నప్పమీదా, అతనితండ్రిమీదాతారావళులు, దండకాలుమొదలైనకృతులు చెప్పాడు. వాళ్ళు సంతోషించి ఏనుగులు, గుర్రాలు, గ్రామాలు మొదలైనవి ఇచ్చి సత్కరించారు. తన తాతతండ్రులపైన కవిత్వం చెప్పిన అనంతయ్యను బదిర కృష్ణప్పనాయకుడు ఒకనాడుపిలిచి పాతవిషయాలుజ్ఞాపకంచేసి 'నిన్నుమా బిరుదుకవిగా భావించు కుంటున్నాం. మావంటివాళ్ళకు నీవుభవత్కృతికన్యకాపతిత్వంసమకూర్చాలి అన్నాడు.

"ఆలింతురో లాలింతురో-పాలింతురో మూధజానపదు లతుల రస
శ్రీలాలిత మోహనపాం-చాలీలాలిత్య నిత్యచంచత్కవితల్. [R. 18]

---

13. చాటుపద్యమణిమంజరి, 1, పుటలు 46-54

కనుకనే సుమతులకెక్కు 'మరందకందళితమైన మృదుసూక్తుల'తో గాధేయో పాఖ్యానం రచించి తనకు అంకితం ఇవ్వమన్నాడు. బదిర కృష్ణప్ప నాయకుని అభిమతం మన్నించి అనంతయ్య అయిదాశ్వాసాల ప్రబంధంగా గాధేయోపాఖ్యానాన్ని రచించాడు. ఇది విశ్వామిత్రుని చరిత్ర. అతడు రాజ్యం చేయడం, వనానికి వెళ్లినప్పుడు వసిష్ఠుని కామధేనువుని చూడడం, దాని కోసం తగాదాపడడం, తపస్సు చేసి బ్రహ్మర్షి కావడం దాకా కథ ఉంది.

గాధేయోపాఖ్యానం పూర్తిగా అచ్చుపడలేదు. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో 5 ప్రతులుఉన్నాయి.[14] కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు కార్యాలయంలో ఒక సంపూర్ణప్రతి ఉంది.[15] ఈ కావ్యంలోని శృంగారఘట్టాన్ని ప్రత్యేకంగా శృంగార గాధేయోపాఖ్యానం'అనే పేరుతో 1929లోగంటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు ప్రకటించారు. ఇది మూలగ్రంథంలోని ఆఖరు అశ్వాసం మాత్రమే.

గాధేయోపాఖ్యానంలోని కవిత్వం కమ్మగా ఉంది. అనంతయ్య శబ్దాలంకారాలపై ఎక్కువ మొగ్గుతాడు. అందులోనూ యమకం అంటే మహాప్రీతి. మేనక విశ్వామిత్రుణ్ణి చూసి 'యువతి మనోరాగాధేయా రమింపరాగాధేయా' అంటుంది(5-66). 'పరాకా రూపరా కాశశి' అని అడుగుతుంది. (5-68) మునికూడా 'నమ్మినవాడ నీకు మేన మ్మినవాడ' అని శబ్దాలంకారంతోనే సమాధానంచెప్తాడు (5-119). గాధేయోపాఖ్యానంలో కవి శబ్దాలంకారాల పట్ల తీసుకున్న శ్రద్ధ అర్థాలంకారాలలో కనబడదు. కొత్తకల్పనలుగాని, నూతనభావాలుగాని అట్టేలేవు. తనతపస్సును భంగంచేసిన మేనకను చూసి ఆమె సర్వాంగశోభను వర్ణించే విశ్వామిత్రుడు, ఆమె కంఠాన్ని ఇలా మెచ్చుకుంటాడు.

చిలుకలకున్ వచోగురుత జెందుచు సప్తవిధస్వరంబులన్
బలుమరు దేనియల్ గులుక బాడెదు నీలలితాంగి జూచిలో
కులు మరి కీరవాణి యను గోకిలవాణి యనంగ దోన చి
లుకలు మరి రామ రామ యను గన్నుల కెంపు వహించు గోవిలల్
[గాధే. 5-81]

అనంతయ్య కవిత్వంలో ఉత్త చిలుకపలుకులు, గండుకోకిల కూజితాలు ఉన్నాయంటే ఎవరూ 'రామ రామ' అనరు. ఈ గాధేయోపాఖ్యానం వ్రాశాకనే, లేక దీనికి ముందో అనంతయ్య వృద్ధాచలమాహాత్మ్యాన్ని వ్రాసి పంట లింగారెడ్డికి అంకితం ఇచ్చాడు. ఈ కృతిభర్త తిరుచినాపల్లిజిల్లాలోని వెంగుళం కాపురస్థుడు. ఇతని వంశంలోని వాళ్లంతా తురయూరు పాలిస్తూ వచ్చారు. ఇతడుకూడా క్రీ.శ.1632నుండి 1667 దాకా అవూరు పాలించి

14. R 18, R 714, D 482, 483, 484

15. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక , సంపుటి 3, పుట 358

తరువాత వెంగుళంలో స్థిరపడ్డాడు. దానికి కారణం ఉంది. లింగారెడ్డి భార్య ఎర్రమ్మకు వృద్ధాచలేశ్వరుడు కలలో కనిపించి వెంగుళంలో గుడికట్టించమన్నాడట. అందుకే లింగారెడ్డి ఆగ్రామంలో ఆలయనిర్మాణకోసం కాపురం పెట్టి ఉంటాడు. అనంతయ్యచేత వృద్ధాచల మాహాత్మ్యం వ్రాయించాడు. ఈ కావ్యంకూడా అముద్రితమే. దీని ప్రతి కాకినాడపరిషత్తు కార్యాలయంలో ఉంది.

అనంతయ్య తమ్ముళ్ళుకూడా కవులే. ఏకామ్రయ్య, గురవయ్య, శివానందుడు అన్న వాళ్ళ పేర్లుమాత్రమే తెలుస్తున్నాయికాని వాళ్లు వ్రాసిన తెలుగుకావ్యాలు ఏమిటో తెలియదు. ఏకామ్రయ్య జాంబవతీ పరిణయం, సత్యాపరిణయంఅనే సంస్కృతకావ్యాలు వ్రాశాడు. అనంతయ్యకు శిష్యులున్నారో, లేదో తెలియదుగాని అతని అన్నగారు కాళహస్తికవికి మాత్రం మంచి సమర్థుడైన శిష్యుడున్నాడు.[16] పేరు కుందుర్తి వెంకటాచలం. ఆయన మధురలో రాజసత్కారాలు పొందాడు.

16. రేవూరి అనంతయ్యను బద్దెపూడి ఎర్రయ్య తన యువజన హృదయానందంలో నుతించాడు.

8

మధుర నాయకరాజులు, ఆశ్రితులు

మధురలో నాయకరాజ్యస్థాపన క్రీ.శ. 1529లో జరిగినా క్రీ.శ. 1623 దాకా సాహిత్య పోషణ జరిగినట్టు దాఖలాలు ఏమీ కనబడవు. మధురను పాలించిన తిరుమలనాయకుడు కవులను సత్కరించాడు. తరువాత ఇతని కొడుకు చినముద్దవీరప్ప అర్నెల్లే రాజ్యం చేశాడు. అటుపిమ్మట చొక్కనాథుడు క్రీ.శ. 1659-82దాకా 24 సంవత్సరాలు రాజ్యంచేశాడు. ఇతడూ, ఇతని ముగ్గురు తమ్ముళ్ళూ సాహిత్యపోషణ చేశారు.[1]

ఇతని కాలం నుంచీ మధురను ముగ్గురు నాయకరాజులు, ఇద్దరు రాణులు పరిపాలించారు. వీళ్లలో చివరి రాణీతప్ప మిగతావాళ్లందరూ నాటి సాహిత్యంతో సంబంధం ఉన్నవాళ్లే. ఈ ఏలికలేకాక వీళ్ల దళవాయిలు, ప్రధానులు, ఇతర ఉద్యోగులు కూడా సాహిత్యాన్ని పోషించారు. కొందరు స్వయంగా రచనలు చేశారు. ఆ వివరాలు చెప్పుకొందాం.

చొక్కనాథనాయకుడు (క్రీ.శ. 1659-82): ఈయన క్రీ.శ. 1643లో జన్మించాడు. పట్టం కట్టుకొన్నప్పుడు 16 సంవత్సరాల వయసువాడు. 40 యేళ్ళు నిండకముందే మరణించాడు. పాలించిన 24 యేళ్లలో ఇతడు అంకితం పుచ్చుకున్న గ్రంథం ఒక్కటే ఒక్కటి కనబడుతుంది. అది లింగనమఖి తిరుకామయ్య వ్రాసిన ధేనుమాహాత్మ్యం.[2]

ముమ్మడి ముద్దువీరప్ప: ఇతని పూర్తిపేరు రంగకృష్ణ ముద్దు వీరప్ప. ఈయన రాజ్యానికి వచ్చినప్పుడు ఎన్నేళ్ళవాడో చెప్పలేం. కొందరు 7 ఏళ్ల వయస్సువాడంటారు.[3] మరికొందరు 15 యేళ్లంటారు. మరి కొందరు 25 ఏళ్లవాడంటారు.[4] బహుశా ఏ పన్నెండు పదమూడు సంవత్సరాలవాడో కావచ్చు. తల్లి పెంపకం వల్లనే, లేక స్వయంగా అల

---

1. సమగ్రాంధ్రసాహిత్యం X, నాయకరాజులయుగం - 1 - పుటలు 11-13.
2. సమగ్రఆంధ్రసాహిత్యం VII, నాయకరాజులయుగం - 2 - ప్రకరణం, 1989.
3. భారతి, అక్టోబరు, 1953. పుట 333. (చల్లారాధాకృష్ణశర్మ గారి వ్యాసం).
4. History of the Nayaks of Madura - by R. Satyanatha Aiyr. P. 192.

వరచుకోడం వల్లనే ముద్దు వీరప్పకు తన కాలపు వాళ్లకు విరుద్ధమైన గుణాలు వచ్చాయి. వారకాంతలను ఏవగించుకొనేవాడు. అంతఃపురంలోని వేశ్యల జనాభాకి స్వస్తి చెప్పాడు. ఏకపత్నీవ్రతం ఆచరించాడు. ఎవరికి అన్యాయం జరిగినా సహించే వాడుకాదు. ముద్దు వీరప్ప వారకాంతలను బహిష్కరించినా ఆస్థానకవులలో ఎవరో ఒకాయన మాత్రం ఇతనికి లేని రసికతను అంటకట్టాడు. ముద్దు వీరప్ప పైన రెండు శృంగారపదాలు కనబడుతున్నాయి. ముద్దు వీరప్ప చేసిన 'పచ్చితేనే మోవిగంటికి' ఒక నాయిక 'పదివేల దండములు' పెట్టింది 'చెలువరంగ రమ్మని చేరదీసిన నేస్తము తలచుకొన్న నా మనసు ఝల్లు ఝల్లనెనే' అని మరొక నాయిక చెప్పుకొంది. ఈమె పదాలు పాడే జాణ అని ఒక చరణం వల్ల తెలుస్తోంది.[5]

వదరకపోవే - ప్రాణేశాయని యువరతుల
మదనకేళిని గూడిన - మగువగనుక ఆ
ముదిత నీవు పాడిన - పదములు తలుచుకొంటె
కదిసిన రూపమెల్ల - కన్నుల గట్టినట్టున్నది.

ముమ్మడి ముద్దు వీరప్ప పై పదాలు చెప్పిన ఈ కవి ఎవరో తెలియదు. ఈ నాయకరాజుకు తెలుగు సాహిత్యంతో యింతకంటె ఎక్కువ సంబంధం ఉందో లేదో కూడా చెప్పలేం. ఇతడు అకాలమరణం చెందాడు. ఇతడు చనిపోయేటప్పుడు భార్య ముద్దమ్మ గర్భవతి. ఆ స్థితిలో ఈమె సహగమనం చేస్తానంటే అత్తగారు మంగమ్మ వారించింది. ఒక మగబిడ్డను కని వెంటనే ముత్తమ్మ ఆత్మహత్య చేసుకొంది. మనుమనికి తన భర్తపేరు - విజయరంగ చొక్కనాథుడని - పెట్టుకొని మంగమ్మ రాజ్యం ఏలింది.

మంగమ్మ దక్షత (క్రీ.శ. 1684-1706): మనుమడి తరఫున పరిపాలన చేస్తున్న రోజులలో మంగమ్మ మంచి బలజవ్వనంలో ఉన్న ప్రగల్భ. తన బుద్ధి చాతుర్యంతో మధురనాయక రాజ్యానికి ప్రాణం పోసింది. ఆమె చేసిన దానధర్మాలు అసంఖ్యాకాలు. అన్న సత్రాలూ, చలివేంద్రాలూ వేయించింది. దారుల పక్క బారులుగా చెట్లు నాటించింది. ఈమె రాజకీయ జీవితం ఎంత ఉజ్జ్వలమో వ్యక్తిగత జీవితం అంత కలుషాచ్ఛాదితం. ఆమె కామానికి కళ్లెం వేసినట్టు కనబడదు.

ఆనాడు మధుర కొలువులో, ఉన్న ప్రతి మగవాడితోటి ఈమెకు రంకు కట్టిన సాహసులు ఉన్నారు. ఆనెగొందిరాజు యిచ్చే నాలుగు డబ్బులకు ఆశపడి వికటకవి గోపాలయ్య ఈ మంగమ్మ మీద 'మధుర మంగాపుంశ్చలీ లీలావిలాసం', 'మంగమ్మ దండకం', వంటి బూతుల బుంగలు సృష్టించాడు. ఈ బుట్టలో పెట్టిన అభూతకల్పనలన్నీ మనం నమ్మకూడదు.[6] మంగమ్మ ప్రేమపురాణాలలోని నిజం ఈ తిట్టు రచనవల్ల

5. భారతి, 1952 ఫిబ్రవరి - తిమ్మావఝల కోదండరామయ్యగారి వ్యాసం.
6. వికటకవి గోపాలయ్య వివరాలు ఆనెగొంది సంస్థానం గురించి చెప్పుకొన్నప్పుడు విశదం చేశాను.

నిర్ణయించలేం. దానికి కారణం కొందరు వివరించారు.[7] 'ఆమెకు భాషాభిమానం లేదు. కవుల కాశ్రయం ఇచ్చి వారిని కావ్యరచనకు పురికొల్పలేదు. స్వయంగా కవయిత్రియు గాదు.' అని పరిశోధకులు అంటారు.

మంగమ్మ సుమారు 18 సంవత్సరాలు, మనుమడితరఫున, రాచకార్యాలు చూసుకొంది. ఈ డజనున్నర సంవత్సరాలలో మధురలోని కవులకు దివాణం లోంచి ఒక్క వరహాకూడా దక్కలేదంటే నమ్మలేం. ఒకటిన్నర పుష్కరాల కాలంలో ఒక్కసారికూడా మంగమ్మ ఒక కొత్త పాటగాని, కొత్త పద్యంగాని, ఒక పురాణంగాని వినలేదంటే నమ్మలేని మాట. ఏ రాజకీయ కారణాలవల్లనో ఆమెమీద చెప్పిన చాటువులు సైతం అణగారి పోయాయని భావించడం ఉత్తమం.

మంగమ్మమీద ఆనాటి కవులు కనీసం కొన్ని పద్యాలు చెప్పే ఉంటారు. 'ఈ మంగమ్మను గూర్చిన రెండు మనోహరమైన చాటువుల నుదాహరింతును' అని పరిశోధకులుగా ప్రఖ్యాతులైన నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు రెండు కమ్మని పద్యాలు చూపించారు.[8] అయితే అవి దురదృష్టవశాత్తూ మధుర మంగమ్మమీది చాటువులు కావు. తంజావూ[illegible] ఏకోజీ కాలంలో ఉండిన ముద్దుమంగ అనే వారకాంతపై ఎవరో చెప్పినవి.

దళవాయి నరసప్పయ్య: ఈయన మంగమ్మ కుడిభుజం. మంచి యోధుడు ప్రౌఢి, వినయం, నేర్పు, సంపద వున్నవాడు. పాండ్య రాజుల క్రిగంట ప్రబలినవాడు. మధురరాజుల రాజ్యానికి దళవాయిగా ఉండి ఎన్నో యుద్ధాలు జయించిన వాడు. యుద్ధభూమిలోనే క్రి.శ. 1702లో మరణించిన వీరుడు. 'నరసభోజనుతి' అనే పేర సమకాలిక కవులు ఇతనిపై చెప్పిన పద్యాలు కొన్ని లభించాయి. బహుశా ఇవి ఒక శతకం లోనివి కావచ్చు అని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[9] ఈ అసమగ్ర సంకలనప్రతిలో మొదటి పద్యం ఇలా ఉంది:

> **శ్రీరంగనాథుని చెన్నొంద మదిలోన కోరి పూజలు చేసి మీరినావు**
> **జంబునాథస్వామి సద్భక్తి సేవించి వరములు కొని కీర్తి విలిపినావు**
> **చెవ్వందిలింగని చేరి సన్నుతు లివు గావించి పుణ్యముల్ గాంచినావు**
> **ఎన్ని కార్యములైన నీనేర్పి ప్రభువుచే బహుమానములుచాల బడసినావు**
> **ప్రౌఢి వినయంబు నేర్పు సంపదలు పొదల – పాండ్యరాజేంద్రుక్రిగన్న ప్రబలినావు**
> **బానుసమతేజదీక్షయప్రభుతనూజ – వరగుణసమాజదళవాయినరసభోజ**
>
> [తం - D 382]

---

7. దాక్షిణాత్యాంధ్రసాహిత్యం – నేలటూరి వెంకటరమణయ్య గారు, పుట 10.
8. దక్షిణ దేశీయాంధ్ర వాఙ్మయము, పుట 329.
9. తంజావూరు కేటలాగు, ప్రథమభాగం, పుట 138.

దళవాయి నరసప్పయ్యపై పద్యాలేకాక శృంగారపదాలు కూడా ఆనాటి కవులు చెప్పారు. మిత్రులు తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్యగారు గుర్తించి ప్రకటించడంవల్ల ఆ పదాలలో కనీసం ఒకటైనా మనం చెప్పుకొందుకు దక్కింది.[10] ఇందులో కొంత లుప్తమైంది.

ఒళువెల్లదెలిసేరా ఓరోరి జాణ
దళవాయి నరసవజీరా దాతలరాయనీ ||ఒ||
విన్నదాని నేలుకొన్న వగలెల్ల నేను
విన్న చిలుకతాళి-మున్న యిచ్చి సుప్రవ
సన్న సరసాన నున్న- ||ఒ||
రాకయేతురా వ-రాక? దానికి సరిగా
కోక లిచ్చితే ....
లేక నేనందాక .... ||ఒ||
వరుసదప్పక నన్ను వరునమానయేలి యొుక
వరుస సొమ్ము లొసగిన నీ-సరిసాటి యెవ్వారు
సరస దళవాయి నరసా ||ఒళు||

ఈ పదాన్నిగాని, పై పద్యాన్ని గాని దళవాయి నరసప్పయ్య మీద ఎవరు చెప్పారో తెలియదు. ఈ దళవాయి విజయరంగచొక్కనాథుని కాలంలోకూడా ఉన్నాడని కొందరు భావిస్తున్నారు.[11] గాని నరసప్పయ్య క్రి.శ. 1702 లోనే మరణించడం వల్ల అలా ఉండడానికి ఆస్కారం లేదు. విజయరంగ చొక్కనాథుడు క్రి.శ. 1706లో రాజ్యాధికారాన్ని స్వీకరించాడు.

విజయరంగచొక్కనాథుడు (క్రి.శ. 1706-32):- విజయ రంగచొక్కన్న సాహితీప్రియుడు. స్వయంగా రచయిత. ఇతని కాలంలో ఉన్నంతమంది తెలుగుకవులు మధురలో మరెవరి కాలంలోనూ కనబడరు. శృంగార ప్రబంధనిర్మాతలు, మధుర వాగ్గేయకారులు, వచనగ్రంథసంధాతలు, యక్షగానరచయితలు, రమారమి అన్ని ప్రక్రియలలో రచనలు చేసినవాళ్ళు 14 మంది చొక్కన్న కాలంలో లెక్కతేలుతారు.

వీళ్ళు కాక ఇంకా ఎందరో ఈ కాలంలో మధురలో ఉన్నారు. వాళ్లలో ఎవరో విజయరంగ చొక్కనాథునిపై శృంగారపదాలు చెప్పారు. ఇప్పటికి ఆరు పదాలు దొరికాయి.[12] చొక్కన్న కొలువులోని వారకాంతలు కూడా కవిత్వాలు రచించేవారనీ, కల్పనలు పొసగించేవారనీ తెలుస్తోంది. 'ఎటువలె వలపించేవే-ఓ జాణ ఎటరాయడైన మా విజయ రంగ చొక్కేంద్రుని' అనే ఎరుకల కాంభోజి పదంలోని రెండో చరణం ఇలా ఉంది:

10. భారతి, ఫిబ్రవరి, 1952.
11. భారతి, ఫిబ్రవరి, 1952. తిమ్మావజ్ఝలవారు.
12. వీటిని తిమ్మావజ్ఝలవారు ప్రకటించారు. భారతి, ఫిబ్రవరి, 1952.

కవితాలు రచియించి కల్పనపొసగించి – హవుసుగావినిపింతువా? వానిచేత
అవురౌరా అనిపింతువా మా చెంగ ట – సవురుమెరయించేది చాలునుయీ చిన్నె
లువిదా చెల్లునా? వాడు – నవరసరసికుడె. ॥ఎటు॥

ఈ నవరస రసికునిపై ఎవరో కవి 'చొక్కవజీరు' శతకం చెప్పినట్లుంది. 7 పద్యాలు మాత్రమే దొరికాయి.[13] అందులోనివి సైతం మూడు పూర్తిగాలేవు. విజయరంగ చొక్కనాథునిమీద ఈవాళ ఈమాత్రమే పదాలు, పద్యాలు దొరుకుతున్నాయిగాని ఆనాడు ఎన్నో ఎందరో వ్రాసి ఎన్ని రకాలుగానో ప్రశంసించారు. ఆశ్రితులు ఆకాశానికి ఎత్తినా నిష్పక్షపాతంగా చరిత్రకారులు మాత్రం విజయరంగ చొక్కనాథుని గురించి ఏ మాత్రం ఘనంగా చెప్పరు.

రాజకీయంగా విజయరంగచొక్కనాథుని ప్రవర్తన ప్రశంసనీయం కాకపోయినా సాహిత్య వ్యాసంగంలో మటుకు ప్రస్తుతింపతగ్గవాడే. ఇతడు స్వయంగా రెండు వచనకావ్యాలు వ్రాశాడు. మొదటిది 'శ్రీరంగమాహాత్మ్యం' (10 అధ్యాయాలు), రెండోది 'మాఘమాహాత్మ్యం' (15 అధ్యాయాలు). ఈ రెండు వచనరచనలూ ఇప్పటికీ అచ్చుపడలేదు. వీటి ప్రతులు కాకినాడ సాహిత్య పరిషత్తువారి కార్యాలయంలో ఉన్నాయి.[14] విజయరంగచొక్కనాథుని ఒక రకంగా వచనభోజు డని చెప్పాలి. ఇతని ఆదరణవల్లనే వచన కావ్యాలు ఈ యుగంలో ఇనుమడించాయి.

తన రెండు వచనకావ్యాలను 20 యేళ్ల రాజ్యకాలంలో విజయరంగ చొక్కనాథుడు ఎప్పుడు వ్రాశాడో తెలియదు. ఇవి గాక ఇంకేమైనా ఇతర రచనలు చేశాడో లేదో కూడా తెలియదు. ఇతడు క్రీ.శ. 1732లో నిస్సంతుగా పోయాడు. ఇతని భార్య మీనాక్షి నాలుగేళ్ళు పాలించింది. అయితే ఆర్కాటు నవాబుల మోసాలకు తట్టుకోలేకపోయింది. ఆత్మహత్య చేసుకుంది. ఆమె పెంచుకున్న బిడ్డ శివగంగకు పారిపోయాడు. మధుర నాయకరాజ్యం గంగ పాలైంది. అయితే తాత చొక్కనాథుని కాలంనుంచి మనుమడు విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలందాకా మధురలో ఉన్న కవులూ, వారు చేసిన రచనలూ తెలుగుసాహిత్యంలో శాశ్వతంగా ఉండిపోతాయి. ఈ సాహితీ పరుల గురించి తెలుసుకొందాం..

సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప : విజయరంగ చొక్కనాథుడ్డే కాక అలిమేలక్క అనే కన్యను కూడా మంగమ్మ సాకింది. ఆ పోషణలో అలిమేలక్క 'సరససంగీతసత్కళాశారదాంబ' అయింది. ఆమెకు పెళ్ళీడు రాగానే సముఖం మీనాక్షయ్య అనే సన్నిధానవర్తి కిచ్చి పెళ్ళి చేసింది. ఈ పెళ్ళి వల్లనో, లేక అంతకు ముందునుంచో సముఖం వారు మధుర కొలువులో ప్రబలులయ్యారు. మీనాక్షయ్య అన్న సత్రాలు కట్టించాడు. మంచి నీటి తటాకాలు తవ్వించాడు. ఇతనికి చిత్రకళ అంటే ఇష్టంలాగుంది. మధురలోని సుందరేశ్వర స్వామి దేవాల

13. చాటుపద్యరత్నాకరంలో దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు ప్రకటించారు. పద్య సంఖ్యలు 75 - 81.
14. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు పత్రిక, సంపుటి 3, పుటలు 291 - 293.

యంలో వ్రాతచిత్రాలు చిత్రింపజేశాడు. ఆ దేవాలయంలోనే మహామంటపం కట్టించాడు.

తండ్రిగారి చిత్రకళానురక్తికీ, తల్లిగారి సంగీతకళాసక్తికీ వారసుడుగా ఈ దంపతులకు వెంకటకృష్ణప్ప అనే బిడ్డ పుట్టాడు. ఇతడికి సాహితీశక్తి కూడా అలవడింది. అనర్గళంగా చదవడం నేర్చుకొన్నాడు. పండితులూ, అపండితులూ కూడా మెచ్చుకొనేటట్లు పాడడం నేర్చుకొన్నాడు. చమత్కారంగా పలకడం, అనేకలిపులు వ్రాయడం నేర్చుకొన్నాడు. అన్నింటికన్నా మిన్నగా 'కవితల మేల్మి తెలిసి' మెచ్చడం నేర్చుకొన్నాడు. శేషం వెంకటపతి, ఋబిగె కృష్ణయ్య మొదలైన కవులు అతనికి అప్తసఖులు. సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప ఉన్నతోన్నతి పొంది విజయరంగచొక్కనాథుని అత్యంతరంగ సామాజికు డయ్యాడు.

చొక్కనాథుని కొలువులో చేరిన కొత్తలోనే వెంకటకృష్ణప్ప జైమినీ భారతాన్ని అయిదాశ్వాసాల వచనకావ్యంగా నిర్మించాడు. దానిని చొక్కనాథునికే అంకితం ఇచ్చాడు. ఇది వచనకావ్యమైనా దీని అవతారికను వెంకటకృష్ణప్ప పద్యాలలో రచించాడు. మధుర నాయకరాజుల వంశాన్ని క్రమంగా వర్ణించాడు. విజయరంగచొక్కనాథుణ్ణి విశేషంగా కీర్తించాడు.[15] ఈ వచన కావ్యాన్ని అంకితం ఇవ్వడానికి ముందే వెంకటకృష్ణప్పకు రాజు ఏనుగులు, గుఱ్ఱాలు, పల్లకీలు మొదలైన రాజభోగాలు కలుగజేశాడు.

జైమినీ భారతం పద్యకావ్యంగా ఇంతకుముందే మన సాహిత్యంలో ఉంది. దానిని పిల్లలమర్రి పినవీరయ్య సంస్కృతంనుంచి అనువదించాడు.[16] ఈ కావ్యాన్ని దగ్గిర పెట్టుకుని దానిలోని పద్యాలను వచనంగా పచనం చేసుకుంటూ వెంకటకృష్ణప్ప ఒక గద్యకావ్యాన్ని వ్రాశాడు. మధ్యలో మసాలా తగిలించడానికి శృంగార ఘట్టాలలోనూ, యుద్ధ వర్ణనలలోనూ 'స్వకవిత్వమును కూడ గొంతవర కిందు' జొనిపాడు. పిల్లలమర్రిని కృష్ణప్ప ఎలా అనుకరించాడో అరడజను పద్యాలు ఉదాహరించి మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు ప్రకటించారు.[17] అరడజనే కాదు. అరు డజన్ల ఉదాహరణలు ఇవ్వవచ్చు.

జైమినిభారతంలో మొదటి తెలుగుసామెత 'గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటు'. వ్యాసులవారు వచ్చి ధర్మరాజును అశ్వమేధయాగం చేయమంటే 'అసలే యుద్ధం వల్ల చివికిపోయినవారిదగ్గిర డబ్బులాగడం గోరుచుట్టుపై రోకటి పోటుకదా' అని ధర్మరాజు అంటాడు. దీనిని పినవీరయ్య పద్యంలో యిలా చెప్పించాడు:

కాక నెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చిన రాజవంశమున్
గూకటివేళ్ళతో బెరికి గోత్రవధంబును జేసినట్టి యా

---

15. జైమినీ భారతం ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు అచ్చువేశారు. అయినా అందులో అవతారికాభాగం లేదు. ఈ పద్యాలు అడయారు లైబ్రరీలోని వ్రాతప్రతిలో ఉన్నాయి. 32-E-31. నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు మొదటిసారిగా ప్రకటించారు. (దక్షిణ దేశీయాంధ్రవాఙ్మయము. అనుబంధం.)

16. సమగ్రఆంధ్రసాహిత్యం. IV వ సంపుటం 21 వ ప్రకరణం.

17. జైమినీ భారతం, పీఠిక, పుటలు VII నుండి IX.

వ్రేకవు గీడు గాక ప్రజ వేచదలంచిన గోరుచుట్టుపై
రోకటిపోటుచందముగ రోసి జనుల్ నను జూసి తిట్టరే? [జైమిని. 1-64]

ఈ పద్య భాగాన్ని వెంకటకృష్ణయ్య ఇలాగ మాటల్లో చెప్పించాడు.

"రాజవంశముల నెల్ల సమూలంబుగా పెల్లగించి కులంబునిరుజేసిన యట్టి రోసంబునంగాక ప్రజలం బాధించి ధనంబు దండుగలం గొనంద లంచితిమేని గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటు చందంబున జనులు నెవ్వరరి నన్ను జూచి నవ్వుదురు. [పుట. 4]

పినవీరయ్య పద్యంలోని 'తిట్టు' కృష్ణప్ప వచనంలో 'నవ్వు'గా మారింది. 'దండుగలు' అదనంగా వచ్చాయి. పినవీరయ్య పద్యాలలోని పలుకుబళ్లన్నీ వెంకటకృష్ణప్ప పుణికిపుచ్చుకోలేదు. ఎన్నో జాతీయాలు పినవీరయ్య కావ్యంలో మూలుగుతున్నాయి. ఆ మాటకొస్తే "వాలిన వేడుకన్ మరుత్తభూపాలునిచే మహీసురులు సుదక్షిణ లంది 'తెప్పలం దేలి' యథేచ్ఛ గొంచరుగ నిల్చిన విత్తము 'మూలుగుచున్నది'ప్పుడు తుహినాద్రి చేరువన్" అని పినవీరయ్య ఒక పద్యంలో చెప్పాడు (1-66). ఇందులోని తెప్పలం దేలుట, మూలుగుచుండుట కృష్ణప్ప వచనంలో కనబడదు.

పినవీరయ్య కావ్యంనుండి మక్కికి మక్కి కొట్టేసిన పాపం ఒడికట్టడం వెంకటకృష్ణప్పకు ఇష్టం లేదు. అయితే ఏమాటకామాటే చెప్పుకోవాలి. వెంకట కృష్ణప్ప వచనంలో కొన్ని స్వతంత్రమైన జాతీయాలు లేకపోలేదు. వ్యాసుల వారిదగ్గర ధర్మరాజు ఏడుస్తూ 'రాజ్యం కోసం భీష్మద్రోణకర్ణుల నూరక వధించితి' అన్నాడని పినవీరయ్య పద్యంలో ఉంది (1-56). వెంకటకృష్ణయ్య వచనంలో 'రాజ్యంబు కొరకు క్రూరత్వంబున కొడికట్టి పితామహుండైన భీష్ముని వగైరాలను వధించినట్టు కనబడుతుంది (పుట 2). ఇందులో కట్టిన ఒడి వెంకట కృష్ణప్పదే. ఈ విధంగా పరిశీలించుకుంటూపోతే ఎన్నో సొగసులు కనబడతాయి.

ఈ పరిశోధనవల్ల పుణ్యకాలం మించిపోదుగాని పుటలు మించి పోతాయి. జైమినీ భారతం కాక మరిమూడు రచనలు వెంకటకృష్ణప్ప చేశాడు. అయితే ఇదొక్కటే విజయ రంగచొక్కనాథునికి అంకితం ఇచ్చాడు. మిగతా మూడూ దేవునికే కృతి ఇచ్చాడు. వాటి పేర్లు (1) సారంగధర చరిత్ర, (2) అహల్యా సంక్రందనం, (3) రాధికాసాంత్వనం. వీటిలో దేని తరవాత ఏది వ్రాశాడో చెప్పలేం.

సారంగధరచరిత్రకూడా జైమినీ భారతంలాగే వచన కావ్యం. తొలి రచనలో పిల్లల మర్రి పినవీరయ్యను అనుకరించితే రెండవ వచనకావ్యంలో చేమకూర వెంకటరాజుగారిని అనుకరించాడు. నిజానికి గౌరన ద్విపదగా వ్రాసిన సారంగధరనే వెంకటరాజుగారు చాలా చోట్ల పద్యాలను చేశారు. ఆ పద్యాలను వెంకటకృష్ణప్ప వచనం చేశాడు. సారంగధర వచనకావ్యం అచ్చు పడలేదు. దీని ప్రతి ఒకటి కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తులో ఉంది. దీనిని గురించి తెలియజేస్తూ 'పరిషత్పుస్తక భాండాగారం' అనే శీర్షికలో మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు శైలికోసం కొన్ని పంక్తులు ఉదాహరించారు. ఈ కావ్యంలోని

రసవత్తరమైన కొన్ని పేజీలను బందరు శృంగార కావ్య గ్రంథమండలివారు అచ్చువేశారు.

అచ్చుపడిన ఈ భాగాలను ఆధారం చేసుకునే వెంకటకృష్ణప్ప సారంగ ధరమీద పరిశోధన చేయాలి. ఈ భాగంలోని కొన్ని వచనాలకు వెంకటరాజు గారి పద్యాలతో పోలికలను నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు గుర్తించి విశదపరిచారు. కాకినాడ పరిషత్తులోని ప్రతి చాలకాలం క్రిందటే శిథిలమైంది.

తన వచనకావ్యాలలో పూర్వ కవులు అనుసరించిన సంప్రదాయాలను విస్మరించకుండా కృష్ణప్ప అహల్యా సంక్రందనం అనే పద్య కావ్యాన్ని వ్రాశాడు. మన సాహిత్యంలో రామాయణ కావ్యాల లగాయితు చాలా కావ్యాలలో అహల్యా సంక్రందనుల కథలు ఉన్నాయి. వాటి వివరాలు: (1) భాస్కర రామాయణం–బాలకాండ, (2) రంగనాథ రామాయణం – బాలకాండ, (3) మడికిసింగనగారి పద్మపురాణం – మూడో ఆశ్వాసం, (4) పుష్పగిరి తిమ్మనగారి సమీరకుమార విజయం అంజన వృత్తాంత సందర్భంలో, (5) కంకంటి పాపరాజుగారి ఉత్తరరామాయణంలో 5వ ఆశ్వాసంలో, (6) ధరణిదేవుల రామయ్య దశావతార చరిత్రలో రామావతార కథలో భాగం.

ఈ పూర్వకావ్యాలలోని అహల్యా ఇంద్రుల కథలను చదివాక ఎక్కువగా దరణి దేవులవారి శిల్పానికి ముగ్ధుడై సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప తన శృంగార కావ్యాన్ని వ్రాశాడు.

ద్వితీయాశ్వాసం దగ్గిరనుంచీ కృష్ణప్ప ఇంచుమించు ధరణిదేవులవారి మార్గంలోనే నడిచాడు. అయితే ఆయన వ్యంగ్యంగా ధ్వనించిన ఎన్నో చోట్ల ఇతడు అవే భావాలను వాచ్యంగా చెప్పి చౌకపడ్డాడు. ఉదాహరణకు: అహల్యను చూసి మరులుకొన్న ఇంద్రుడు ఆమెవద్దకు చాటుగా ఒక దూతికను పంపాడు. ఆ రాయబారం జరిగిన తరువాత, రాత్రి అహల్యభర్తదగ్గిర శయనిద్దామని అనుకొంటుంది. ధరణిదేవుల రామయ్య ఇలా వ్రాశాడు:

ఆనాటి నిశి నహల్యా–మానిని పతిపదము లొత్తి మక్కువ మీరం
గా నొద్ద బవ్వళించిన–నానాతిమనం బెరింగి యాతడు నగుచున్
ఇంతి, పర్వము నేడటన్న నవులేఖయేమైన దానేమిపో
యంతేకాక మరేమి యందులకు మిమ్మర్థించినానే బళా
యెంతే కంటికి నిద్ర దొట్టుకొనిరా నీచెంత గోరంత ని
ద్రింతుంగాకని పండినా ననుచు నీరజాక్షి లే నవ్వునన్.
మారు మొగంబు వెట్టుకొని మారుని వేదన తాళలేక వే
మారు గటాక్షవీక్షసుకుమారతనుం బ్రియు జూచుకొం చయో
కోరినవేళ నాయకుని కూటమి గల్గి సుఖించువార లే
మేరను నోచిరో యనుచు మించిన చింత నొకింత గూర్కగన్.

[దశావతార 7 : 100 - 112]

ఈ పద్యాలను సముఖం వెంకట కృష్ణప్ప ఎలా అనుసరించాడో చూడండి:

వవళింపన్ రమణీశిరోమణి రతిప్రారంభ సంరంభతన్
ధవు పాదంబులు వట్టి యొత్తెదు విశానన్ గోరు సోకించినన్
'నవలా! నీదు చెరంగు మాసి వదియార్ నాళ్ళాయె గాలంబు ద
ప్పె వృథాదోషమిదేల మాను' మన నవ్వేళన్ విలోలాత్మయై.

'త్రిదశాధిపుడై తేగద-యద నెరుగుచు గోర్కె దీర్పు' నని తనలోన్
మదనాశుగ మదనాశుగ-మదనాశుగ ధాటి కదిరి మానిని మునితోన్

జాలెం దంతకుమున్నె మాకు బనిలే దాచోదనే; నిద్రపై
బాళిన్ మీపదమూలమందు శయనింపన్ వచ్చితిన్ జోలిచాల్
చాలుం బో'మ్మని యల్క మారుమొగమై చంద్రాస్య నిద్రింప న
వ్వేళన్ శాతమహార్ణవం బనగ సంవేశించె వమ్మౌనియున్
[అహల్యా. 3 : 68 - 70]

ఈ ఘట్టంలోని ఈ మూడు పద్యాలేచాలు రామయ్య ధ్వనిలోని శ్రావ్యతను, కృష్ణప్ప వాచ్యంలోని వెగటును చూపిస్తాయి. ఇలా సరిపోల్చుకుంటూ వెడితే రామయ్య గొప్పదనమే అడుగడుగునా గోచరిస్తుంది. అతని దూతిక గొప్ప మాటకారి. మనస్తత్వాలు తెలిసిన హైరాంతకారి. అహల్యను తోటలో కలుసుకొని 'ఎవరిది? అహల్యలాగుందే! అవును, లేకపోతే ఈ అందం ఎవరికుంటుంది' అని పరిచయ వాక్యాలతోనే పడగొట్టేస్తుంది. అహల్య కూడా తన మనస్సు తనకే తెలియకుండా బయటపెట్టేస్తుంది. 'మునికాంతలకు అందం ఎందుకు? నేర్పుంటే, అదృష్టవంతురాలు శచీదేవిని' పొగడు అంటుంది.

వెంకటకృష్ణప్ప ఇంత సున్నితంగా దూతికనూ, అహల్యనూ కలుపలేదు. సముఖంవారి దూతిక ఒక కథచెప్తూ పరిచయం చేసుకుంటుంది. 'నందన వనంలో నిన్న ఇంద్రుణ్ణి చూచాను. ఎవర్తెనో తలచుకొని విరహతాపంతో బాధపడుతున్నాడు. అతణ్ణి బాధించే ఆ రక్కసి ఎవరా అని కుతూహలం కలిగింది. అతడు ముందుపెట్టుకొన్న చిత్రం చూశాను. అప్పుడు చూసిన ఆ రూపం, నీ రూపం ఒకటే' అని యోగిని అంది. రాయబారానికి వచ్చినది రాక్షసి అనడం ఏం మాటకారితనం?

ధరణిదేవుల రామయ్య రచించిన అహల్యా ఇంద్రుల కథ చదవకపోతే సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప కావ్యం చాలా బాగుందనిపిస్తుంది. 'తిక్కనను మించిపోయింది ఈతని దర్శకత్వం' అని వెంకటకృష్ణప్పను మెచ్చుకొనే వాళ్లు లేకపోలేదు.[18] ధరణిదేవులవారి

18. మా గురువుగారు మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారే ఇలా అన్నారు. బందరు శృంగార కావ్యమండలి వారు ప్రచురించిన అహల్యాసంక్రందనం భూమిక, పుట 12. అయితే వారు ధరణిదేవుల ప్రభావం కృష్ణప్ప మీద ఎంత ఉందో గ్రహించలేదు.

నడుందాకా రాని కృష్ణప్ప తిక్కన గారి మోకాళ్లు కూడా దాటలేదు ఈ పసిడిపూల పందిళ్ల పక్కన లేకపోతే సముఖంవారి మొక్కచక్కగానే ఉంటుంది

ఈ యుగంలో వెంకటకృష్ణప్పే కాక ఇంకా కొందరుకూడా ఈ కథను వ్రాశారు ఏనుగు చినలక్ష్మన్న తన జాహ్నవీ మాహాత్మ్యంలో ఒక చిన ఘట్టంగా 43 గద్యపద్యాలతో అహల్యా ఇంద్రుల కథను చెప్పాడు (4.64-106). అయితే అది మడికి సింగన్నకు పచ్చికాపీ. ఇది ప్రచారం పొందలేదు వాస్తవానికి సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప కావ్యానికి వచ్చిన ప్రచారం దేనికీ రాలేదు 'సర్వ మధురమైన సద్గ్ర౦థం'గా అది పేరు మోసింది

అహల్యా సంక్రందనాన్ని వ్రాశాక సముఖం కృష్ణప్ప రాధికాసాంత్వనం అనే చాటు ప్రబంధాన్ని ఏకాశ్వాసంగా రచించాడని ప్రతీతి దీనిలో 126 గద్య పద్యాలు మాత్రమే ఉన్నాయి ఇందులో సగానికి పైగా ముద్దుపళని వ్రాసిన రాధికా సాంత్వనంలో కనబడు తున్నాయి వెంకటకృష్ణప్ప ఆమెకు నూరేళ్లు ముందువాడని, ఇతని గ్రంథమే ఆమె కావ్యానికి మాతృక అని నిడుదవోలు వారు చెప్పారు [19] మహా అయితే ఈ ఇద్దరికీ ఒక దశాబ్దమేగాని శతాబ్దం దూరంలేదు క్రి శ 1706-32 దాకా మధుర నేలిన విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలంలో కృష్ణప్ప ఉన్నాడు క్రి శ 1739 నుండి 63 దాకా తంజావూరు పాలించిన ప్రతాపసింహుని కొలువులో ముద్దుపళని వుంది ఈ ఇద్దరి రాధికా సాంత్వనాలకు సంబంధం ఉందా? అసలు వెంకటకృష్ణప్ప ఏకాశ్వాస చాటుప్రబంధం రచించాడా అన్న విషయాలు ముద్దుపళని గురించి ముచ్చటించుకునేటప్పుడు చెప్పుకుందాం

కృష్ణప్పనాయకుని అహల్యా సంక్రందనం నిజంగా మధుర కృతులకు నాయకమే అని కావ్యానందులు అంగీకరించి తీరవలసినదని రసికుల శాసనం [20] ఆనందంలో చరమావస్థ బ్రహ్మానందం అదేమిటో అల్లసానివారి వరూధిని ఇలా చెప్పింది.

ఎందే డెందము గందళింప రహిచే నేకాగ్రతన్ నిర్వృతిం
జెందున్ గుంభగత ప్రదీపకళికా శ్రీదోప నెందెందు బో
కిందే నింద్రియముల్ సుఖంబుగను నా యింపే పరబ్రహ్మ 'మా
నందో బ్రహ్మ' యటన్న ప్రాజదువు నంతర్బుద్ధి నూహింపుమా.

[మనుచరిత్ర, 2-62]

ఈ వరూధినిదగ్గర శిష్యరికం చేసిందేమో కృష్ణప్ప సృష్టించిన కుంటెన కత్తె ఇలాగే అహల్యకు బోధించి ఇంకా విడమర్చింది:

ఎందును సంచరింప కఖిలేంద్రియముల్ సుఖమొంద డెందమున్
బొందుగ దన్ను దా మరువ బుద్ధి కగోచరమైన యిట్టి యా

---

19 దక్షిణదేశీయాంధ్రవాఙ్మయం పుట 352

20 అహల్యా సంక్రందనం బందురుప్రచురణ భూమిక పుట 30

నందము బ్రహ్మమందు రది నవ్యవయోనవమోహనాంగియౌ
చందనగంధికిన్ దొరకు జక్కని మక్కువకాడు జిక్కినన్. [అహల్యా. 3-27]

అయితే చక్కని మక్కువకాడు చిక్కిన చందనగంధి మన పురాణాలలో ఒక్కర్తే ఉంది. ఆ సంగతి స్పష్టం చేస్తూ అహల్య ఇలా అంది ÷

తారావధూటి యొక్కతె–తారావతి యొక్కరుండు ధన్యులు జగతిన్
వారివలె సాహసింపగ–నేరికి శక్యంబు మగల కింతులకైనన్ [అహల్యా. 3-44]

తారాశశాంకుల కథను ఈ యుగంలోనే ఒక కవి పరమశృంగార కావ్యంగా వ్రాశాడు. అతడు సముఖం కృష్ణప్పకు అప్తమిత్రుడు పేరు శేషం వెంకటపతి. అతడు మధురా పురంలో అనాడు ప్రసిద్ధుడే.

శేషం వెంకటపతి: విజయరంగ చొక్కనాధుని అత్యంత రంగ సామాజికుని ఆప్తసఖుడంటే రాజధానిలో చాలా పలుకుబడి కలవాళ్లలో ప్రముఖుడన్నమాట. శేషం వెంకటపతి అంత గౌరవం నేచుకున్న కవి. ఒక్క సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప స్నేహమేకాక వంగల సీనయ్య గారి ప్రాపకం కూడా వెంకటపతికి లభించింది. వంగలవారు మధురలో రాజ్యాంగ ప్రముఖులు. ఇలాంటి ప్రధమశ్రేణి ఉద్యోగుల ఆదరాభిమానాలతో శేషం వెంకటపతి నిరూఢ కవితా సామ్రాజ్యాదై రసపేశల కౌశలంతో రసికుల కింపుగా మృదూక్తులతో కృతిపరంపరలు రచించి కీర్తిపొందాడు.

వెంకటపతి తను కృతిపరంపరలు వ్రాసినట్టు చెప్పుకొన్నాడు. కనుక మనం ఆ సంగతి చెప్పుకొంటున్నాంగాని అతడు రచించిన గ్రంథా లన్నిటికీ మింజుమలె ఒక్క శశాంక విజయమే లభిస్తోంది దీని కృత్యాది పద్యాలవల్లా, గద్యవల్లా ఇతని గురువుగారి పేరు కందాళ రామానుజయ్యగారనీ అతని కటాక్షంవల్ల శిష్యునికి కవిత్వం అబ్బిందనీ తెలుస్తోంది. వెంకటపతి తండ్రి పేరు కృష్ణయ్య అన్న సంగతి తప్ప శేషంవారి కుటుంబం గురించి మరే వివరాలూ తెలియవు. తన పాండిత్య వివరాలను కూడా వెంకటపతి విశేషంగా చెప్పుకోలేదు.

అయితే శశాంక విజయం శృంగార భంగతరంగితమైన ప్రబంధంగా రచించాలని అతడు ఆశించాడు.'మకరంద బిందు సందోహ నిష్యందమాధురీ సాధురీత్యానుబంధ పదని బంధ బంధురం'గా ఉండాలని తలచాడు ఈ రెండు ఆశయాలూ చాలావరకు ఫలించాయి. ఈ యుగంలో వచ్చిన శృంగార కావ్యాల సముద్రంలో ఈ బీచివెడ్డునే రసతరంగాలు ఉవ్వెత్తుగా లేచాయి. ఈ ప్రబంధవనంలో తేనెజల్లులు బాగానే కురిశాయి.

శశాంక విజయం అయిదాశ్వాసాల ప్రబంధం కొంత పాత ప్రబంధాల పోత విగ్రహాలను పోలిఉన్నా దీనికి ఒక హృదయం ఉంది అది స్రవిస్తుంది. దీనిలోని పాత్రలు సజీవ వ్యక్తులలాగా కనబడతారు గాని రొటీను ప్రబంధాలలో అడే బుట్టబొమ్మలలాగా ఉండరు. అయితే శేషం వెంకటపతి తన కావ్యకన్యక ఒంటినిండా అనవసరపు ఎరువు అలంకారాలు తగిలించి సహజ సౌందర్యాన్ని మరుగుపరిచినందుకు బాధ కలుగుతుంది.

ఈ ప్రబంధంలో 578 గద్యపద్యాలు ఉన్నాయి. వీటిలో సగానికి సగం తగ్గిస్తే కావ్యం ఎంతో బాగుంటుం దనిపిస్తుంది.[21]

తారాశశాంకుల ప్రణయగాథ అందరికీ తెలిసినదే. ఈ కావ్యంలో అత్రి ధర్మపత్నీ సమేతంగా తపస్సు చేయడం, త్రిమూర్తులు ప్రత్యక్షమై తమ అంశ లున్న ముగ్గురు కుమారులను ప్రసాదించడం, తన అంశవల్ల పుట్టిన చంద్రుని పట్ల బ్రహ్మకు ప్రత్యేకమైన అభిమానం, చంద్రునికోసం విశ్వకర్మ చేత ఒక నగరం నిర్మింపజేయడం, దాని వర్ణన మొదలైన బోలెడు కథ చెప్పాక చంద్రుణ్ణి చదువుకోవడం కోసం బృహస్పతి దగ్గిరకి పంపిస్తాడు. ఇక్కడినుంచి కథ రక్తికడుతుంది. గురుకులవాసంలో చంద్రునికి యౌవనం వచ్చే దాకా అతనిమీద ఎవరికన్నూ పడలేదు. ఆశ్రమవాటికలో అందరు ఆడవాళ్ళూ చూసిముచ్చట పడినట్లే తారకూడా ఆ చక్కదనానికి ముక్కువపడింది. అయినా వ్యాకులత చెందింది.

ప్రేమదారత్నము తార చంద్రు నెనయ న్భావించు దోత్రీన న్యా
యము గాదంచు దలంచు దాళగలనా యంచున్ వితర్కించు వం
శము శీలంబు మదిం గణించును బ్రతిష్ఠల్ సూచినం దీరునా
తమియంచుం' గమకించు భీతి మదిలో దర్కించు గాంచున్ వెతన్.

[శశాంక. 2-71]

తార ప్రతిష్ఠలు చూసుకోలేదు. తమి తీర్చుకోవాలనే ఆశించింది. ఎవరూలేనప్పుడు హావభావచేష్టలతో అతణ్ణి ఆకర్షించజూసింది. అతడు చూస్తుండగా నెరికొప్పు విప్పి కీల్గంటు ఘటించడం, 'రైక సడలించి యారజపు పైట ఘటించి అది మేలో యిది మేలో'అని అడగటం, నువ్వు ఎత్తో నేను ఎత్తో చూసుకుందామని భుజాలు సోకేటట్టు సరి నిలువులూ, అకుమడుపులు అందివ్వడాలూ చేసింది. చంద్రుడు ఈ వలపుదోపులాటలు, చూపుల తూపులూ తట్టుకోలేకపోయాడు. 'వెలత గన్గొని సొక్క నిచ్చలు తనకిదే మరులాయెనని హరిస్మరణ' చేసుకొనేవాడు. అయితే వయసులోని వేడి అతణ్ణి రకరకాల వేగించింది.

చెంత దనంత నింతి కడు జేరిక సేయగ సంతసంబున
న్గంతుడు రంతొనర్ప బరకాంత యటంచు సధర్మమంచు లో
నెంతయు జింతనొందు మన సిట్టుల కొట్టుకనాడ సాహసం
బింత భయం బొకింత రుచి యింత యసమ్మతి యింత గన్పడన్.

[శశాంక 2-90]

ఇంతింత భావాలతో సతమతమై చంద్రుడు చివరకు కామపరవశుడయ్యాడు.

21. బ్రౌను దొరగారు ఇలాగే భావించారు. ఓ.లై. D. 809. వ్రాత ప్రతిలో by striking out extraneous matter this poem might be greatly abridged and thus rendered more popular అనే రిమార్కు వ్రాశారు.

'ఈ యింతి గూడిన తనువు తనువు' అని మనస్సులో అనుకున్నాడు.

అంతలో వసంతం వచ్చింది. ఇంద్రుడు ఏదో యాగం చేయదలచి గురువుగారిని రమ్మని కబురంపాడు. బృహస్పతి పయనం అవుతూతారను ఇల్లూ వాకిలీ చూసుకోమన్నాడు. చంద్రుణ్ణి అప్పచెప్పాడు. మరికొన్ని ధర్మాలు బోధించాడు.

అలకలు దువ్వరాదు, సరసాన్నములన్ భుజియింపరాదు, మై
కలప మలందరాదు, తిలకంబు రకంబుగ దిద్దరాదు, సొ
మ్ములు గయిసేయరాదు, సుమముల్ ధరియింపగ రాదు, సాధ్వియా
నలినదళాయతాక్షికిని నాథుడు చెంగట లేక యుండినన్ [శశాం. 2-126]

నాథుడు చెంగట లేనప్పుడు చంద్రునితో క్రీడించవచ్చునని తార భావించింది. భర్తతో 'నేనూ మీతోపాటు వస్తా'నని మాటవరస కంది. 'స్వర్గంలో నటులు, విటులు, వార వధూటులు వుంటారు. నీలాంటివాళ్లు రాకూడ'దని బృహస్పతి చెప్పాడు. తార అతనితో కాపురం చేస్తూ కామానికి వాచిపోయింది. ఆ సంగతి స్పష్టంగా అతనితోనే చెప్పింది.

తీర్థాలవెంబడి తిరుగుట గొన్నాళ్లు, జన్నంపుదీక్షల గొన్నినాళ్లు
తుదలేని యొక ప్రొద్దువలచేత గొన్నాళ్లు, ఘోరతపంబుల కొన్నినాళ్లు
గురుకుల వాసపు గోష్ఠిచే కొన్నాళ్ళు,పున్నమ మాసంచుకొన్నినాళ్ళు
ఋతుదినంబులటంచు మతి నెంచి కొన్నాళ్లు, వన్నిన వేసట గొన్నినాళ్ళు
గాగ నెల్లప్రాయమెల్ల నీ కరణి నేగె-నెన్నడును నీదు కౌగలి యెరుగనైతి
యిపుడు నీవద్ద నుండుటకేని యోర్వ-దాయె బగదాయె దైవమేదారి యకట!
[శశాంక . 2-136]

తార ఉద్దేశ్యంలో మన్మథక్రతువుకన్నా మరో జన్మం లేదు. అయితే బృహస్పతి 'నావచనంబులకు బ్రతివచనంబులు రచింప'కని ఆమెను ఇంటి దగ్గిర వదలిపెట్టాడు. చంద్రుడు ఒంటిగా ఉన్నందు కామె సంబరపడింది. అతనికి తలంటింది. కడుపునిండా విందులు పెట్టింది అతడు తోటలో కూర్చుని ఊహాగానాలు చేశాడు. తీరా తార దగ్గిరకు వచ్చాక కోరిక చెప్పాక 'ఇది నీకు తగునా? చేపట్టిన మగవానికి జగతిలో నగవు, అరడి, అపయశం కలగవా' అని ప్రశ్నించాడు. 'సతికి జారసమాగమాకాంక్ష చెల్లునే' అన్నాడు. ఇంకా ఇలా హెచ్చరించాడు:

కోపము వల దిది, నీచి-పాపమునకు జొచ్చినం బ్రపంచంబున నిం
కేపొలతి మగనియొద్దం-గాపుర మొనరించు, వలదు కాపథ మనినన్.
[శశాంక. 3-77]

ఇలాంటి ప్రశ్నలకు తార తగిన సమాధానాలు ఆలోచించే ఉంచింది. తడుముకోకుండా మొదట ఇలా చెప్పింది:

మగని నతిక్రమించుటలు మానినికిం దగదంటి, వాస్పతిన్
మగడు మగం డనంగ మది మక్కువ యెవ్వనియందొ కంటి కిం
పగు నత డెవ్వడో యతడు గాదని యన్యు గూడినన్
దగ దిది కాముకీజనుల ధర్మము మర్మము నే నెరుంగుదున్. [శశాంక. 3-79]

ధర్మపన్నాలు చెప్పేవాళ్ళు చేవలేనివాళ్ళే అని చెంపదెబ్బలాంటి సమాధానం ఇంకొకటి చెప్పింది:

లోకములోన కొంద రబలుల్ సతులం దనియింపలేక య
స్తోకమనీష నన్యపురుషుల్ దమ కాంతల నంటకుండ దా
టాకులలోన వ్రాసిరి బరాంగన నంటుట బాపమంచు; న
య్యాకులపాటు జూచి యిపు డాకులపా టెనయంగ నేటికిన్?

[శశాంక. 3-82]

పాపాన్ని మరిచిపొమనీ, తాపాన్ని చూడమనీ చెప్పింది. ఒట్టు పెట్టింది. పైబడి కౌగిలించింది. చంద్రుడు, కరిగిపోయాడు ఇద్దరూ కామక్రీడలలో మునిగితేలుతూ ఓల లాడారు. తరువాత బృహస్పతి యింటికి వచ్చాడు తారను పిలిచి 'ఇంక దాళవలదు, నీవె చెనకితివే, లేక వాడే చెనకెనే తెల్పు' తెలిసి శిక్షింతు' అని గద్దించాడు. తార చెక్కు చెదరలేదు తప్పుచేసిన వాళ్లని దండిస్తామన్నారుగానీ లోకంలో తప్పుచేయనివాళ్లు ఉన్నారా అని ఎదురు ప్రశ్నించింది

అబ్జభవు కూతురైన అహల్య మొదలు-నేర మొనరించెననినచో నేర్పునడుప
నొకరితరమౌనె? మగ వారలోర్వలయు-గానిచోవట్టి నగుబాటుకాదెమీకు?

[శశాంక. 4-20]

జరిగినది పట్టించుకోవద్దని ధైర్యంగా భర్తకి చెప్పింది బృహస్పతి తన కోపాన్ని దిగమింగాడు. శిష్యుణ్ణి 'ఇక మీ గ్రామానికి పో' అన్నాడు 'కామసంగ్రామకిరీటి'యైన విటరాయడు వెళ్లిపోయాక తార వియోగాన్ని తట్టుకోలేకపోయింది. తన బాల్య సఖి వస్తే ఆమెతో తన గోడు చెప్పుకొని చంద్రునివద్దకు రాయబారం పంపింది. చంద్రుడు కూడా విరహంలో తల్లడిల్లుతున్నాడు. దూతిక వచ్చి సంకేతం చెప్పింది 'ఇంటి చెంగటి పూపొదరింటికి' ఇప్పుడే రమ్మందని తెలియజేసింది. చంద్రుడు రెక్కలు కట్టుకొనివెళ్లాడు.

తార పతిని ముందరిజాము మాటలలో నిద్రపుచ్చింది. తనపై అతడుంచిన కేలు తెమల్చింది. పానుపునుంచి దిగి పదనూపురములు సడలించి తలుపు నేరుపుగా మూసి గొళ్లెం పెట్టింది నల్లశాలువ ముసుగుపెట్టి తోట గోడ దాటి చంద్రుణ్ణి కలుసుకొంది. ఆమె నతడు లేవదీసుకొని పోయాడు.

బృహస్పతి మంచంమీద పెళ్లాంకోసం తడుముకున్నాడు. ఆమె చేతికి దొరక్క

పోవడంతో సంగతి అర్థం చేసుకొన్నాడు. వెళ్లి దేవేంద్రునిదగ్గిర మొరపెట్టుకొన్నాడు. గురువుగారి పెళ్లాన్ని ఆయనకు అప్పచెప్పించడానికి సర్వులూ తంటాలుపడ్డారు. చంద్రుని చేత మాటలూ పడ్డారు. యుద్ధం చేశారు. చివరకు తారను బృహస్పతికి ఇప్పించారు. మనసు చంద్రునికడ ఉంచి మ్రానుపడిన తనువుతో వెళ్లింది. అప్పు డామె గర్భవతి. బిడ్డ పుట్టాక తండ్రి ఎవరో చెప్పమని ఆమె ప్రాణాలు తీశారు. 'మేలె నన్ను రచ్చలకు నీడ్వ' అని అంటూ చంద్రుని బిడ్డే అంది. ఆ పసికందుని బ్రహ్మ చంద్రునికి ఇప్పించాడు. తరువాత చంద్రునికి నక్షత్ర కన్యలతో వివాహం అయింది.

ఈ శృంగార కావ్యం అసభ్యకరం అని చాలామంది సనాతనుల అభిప్రాయం. 'చక్కెరమెత్తిన విషమువలె నీతిమాలిన ఈ కథ మనోహరములైన తేటమాటలతో నింపుగా చెప్పబడినందున అనేకులైన యౌవన పురుషుల నాకర్షించి పాడుచేయుచున్నది' అని వీరేశలింగంగారు ఆరోపించారు.[22] అయినా 'కవిత్వము మొత్తముమీద ద్రాక్షాపాకమై మిగుల రసవంతమై యున్న'దని ఒప్పుకుంటూనే మరో అభియోగం తెచ్చారు. తారాశశంకగాథను వెంకటపతికి కొందరు పూర్వులు, సమకాలికులు, అర్వాచీనులుకూడా వ్రాశారు. శ్రీనాథుని ప్రౌఢకావ్యాలుగాని, కనుపర్తి అబ్బయ్య చెప్పిన నీతిబోధకకావ్యాలుగాని ఈ తారాశశాంకంలో లేవని వీరేశలింగంగారు అన్నారు శ్రీనాథుని ప్రౌఢిమ చాలామంది ప్రథమ శ్రేణిరచయితలలోనేలేదు. దానిని తప్పుపట్టనక్కరలేదు. ఇకపోతే కావ్యప్రయోజనం శుద్ధ నీతిబోధన ఒక్కటే కానక్కరలేదు; అయినా తన పాత్రలోని అవినీతిని బాహాటంగా ఖండించలేదని దుయ్యపట్టడం భావ్యం కాదు.

తారాశశాంకగాథను శేషం వెంకటపతికి ముందూ, తరువాతా ఎందరో కథనం చేశారు. ఎంతమంది ఎన్ని రకాల ప్రక్రియలలోనే కొద్దిగానో విపులంగానో తారాశశాంకం వ్రాసినా శేషం వెంకటపతికావ్యానికే ప్రచారం వచ్చిందంటే అది రసవత్తరం కాబట్టే అని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప, వెలిదండ్ల వెంకటపతి మొదలైనవారి మంచి పట్లన్నీ శేషంవెంకటపతిలో ఉన్నాయి. వాస్తవానికి వెంకటకృష్ణప్ప పద్యాలకూ, శేషం వెంకటపతి పద్యాలకూ పోలికలున్నాయి. అహల్యాసంక్రందనంలో అహల్యవద్దకు దూతికగా వచ్చే యోగినిని వెంకటకృష్ణప్ప ఇలా వర్ణించాడు:

పదముల యోగవాగెలును బాటితలంబున నాగబెత్తమున్
నుదుట విభూతిరేఖయు మనోజ్ఞ కటీతటి గావిచీర పొన్
బొదివినయట్టి యొక్క మొగవున్ రుదురాకల దండ సందిటన్
వదనమునన్ మృదుస్మితము వర్తిలు యోగిని గాంచి భక్తితోన్.

[అహల్యా. 3-5]

ఇదే వేషాన్ని వేసుకొని చంద్రునివద్దకు తార బాల్యసఖి కూడా వస్తుంది, చూడండి:

22. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర, 3వ భాగం, పుట 30.

శిరమున కెంజెడల్ నుదుట జెన్నగు విత్తరిబొట్టు వాతెరన్
సరసపు వీడెపుంగరలు చన్గవపై రుదురాక్క పేరులున్
గరమున నాగబెత్తమును గాత్రముననన్ నునుబూది యొప్పగా
నరుదుగ జోగురా లొకతె యచ్చటికిన్ జనుదెంచె గ్రక్కునన్.

[శశాంక. 4-98]

రెండు కావ్యాలలోనూ జోగురాళ్లే వలరాచకార్యాలపై రావడం గమనించతగ్గ విషయమే.

ఇలాగ పరిశీలించుకొంటూ వెడితే ఆప్తసఖుల కావ్యాలలో సమాన ధర్మాలు గల పద్యాలు చాలా దొరుకుతాయి. సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప తన ఆప్తసఖుడైనా ఈ కావ్యాన్ని శేషంవెంకటపతి అతనికి అంకితం ఇవ్వలేదు ఆ రోజులలో మధురలో చాలా ప్రముఖ రాజ్యాంగ వ్యక్తిగా పేరుబడసిన వంగల సీనయ్యకు ఇచ్చాడు. సీనయ్య చొక్కనాధుని మంత్రులలో ఒకడే కాక, పేర్కొనదగిన సాహితీపరుడు.

వంగల సీనయ్య: నేటికి ఆంధ్రదేశంలోనేకాక తమిళనాడులో కూడా 'శివదీక్షాపరురాలనురా' అనే శృంగారపదం చాలా ప్రచారంలో ఉంది దీనిని వంగల సీనయ్యే రచించాడు. ఈ పదాన్నేకాక ఇంకా ఎన్నో అతడు చెప్పాడు. ఇతని పదాలలో మన్నారురంగ ముద్ర వుంటుంది. సీనయ్య రంగనాధస్వామి వారి భక్తుడు. సంగీత విద్యా విశారదుడు. సాహిత్యవేత్త

వంగలవారిది దక్షిణరాజ్యాలలో పేరుపడ్డ రాజకీయకుటుంబం. వంగల వెంకటకృష్ణయ్య గారు చెంజి వెంకటకృష్ణప్పనాయకుని పాలనలో మంత్రిగా ఉండేవారు. ఈ కుటుంబం ఎప్పుడు మధురకు వెళ్లి స్థిరపడ్డదో తెలియదు. వెంకటకృష్ణప్పగారి అయిదో తరంలో వంగల వెంకటరాఘవసోమయాజి ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. ఆయన మధురసీమలో వేదపాఠశాలలు పెట్టించాడు శ్రీరంగంలో ప్రాకారాలూ, మంటపాలూ కట్టించాడు. పందిళ్ళూ పాకలూ వేయించాడు. వాజపేయం చేశాడు. ఈ రాఘవ సోమయాజికి సీనయ్య జన్మించాడు. ఇతడు నలుగురు అన్నదమ్ములలో రెండోవాడు.

సీనయ్య సంస్కృతవ్యాకరణం బాగా చదువుకొన్నాడు కౌముదీ ప్రజ్ఞానగౌరవం వహించాడు. లక్షణ గ్రంథజ్ఞానంకూడా గడించాడు. అలంకారిక సమ్మతమైన ఉజ్వల కవిత్వం చెప్ప నేర్చాడు. సంగీతంలో ఘనమైన ప్రజ్ఞను సంపాదించి 'ఘనంసీనయ్య' అనే పేరు పొందాడు అందుకే శేషం వెంకటపతి ఆయనను ఇలా ప్రస్తుతించాడు:

హాహాహూహులు గానగర్వమున హాహాహూహూవంచున్ స్వరా
రోహప్రక్రియగా దురంగతనులై రూప్యంబునానన్ వృథా
సాహంకారులు మర్త్యగాయకులు జోడా నీకు బాంద్యేశ్వర
స్నేహాలంకృత వంగలాన్వయమణీ సీనా కవిగ్రామణీ! [శశాంక. 1-57]

పాండ్యేశ్వరుని స్నేహాలంకృతుడైన సీనయ్య గొప్పగొప్ప రాచపదవులలో ఉంటూ సాహిత్యవ్యాసంగం చేసేవాడు. మన్నారురంగ పదాలను ఎన్ని చెప్పాడోగాని నేడు ఎనిమిది పదాలు దొరుకుతున్నాయి. ఈ ముద్రతో శృంగారగేయాలే కాక భక్తిగీతాలనుకూడా వ్రాశాడు. అన్నమయ్య, క్షేత్రయ్యలలాగ ప్రధానముద్రతోపాటు స్థానికదైవాల ఉపముద్రలు కూడా సీనయ్య తన పదాలలో వాడాడు. ఇప్పటికి దొరికినన్ని మన్నారు రంగ పదాలను మిత్రులు తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్యగారు సేకరించి ఒక వ్యాసంలో ప్రకటించారు.[23] సీనయ్య గురించి విపులంగా వ్రాశారు. 'శివదీక్షా పరురాలనురా' అనే పదం పూర్తిగా ఇచ్చారు:

శివదీక్షాపరురాలనురా–నే–శిల మెంతైన విడువజాలనురా
శివశివ గురునాజ్ఞ మీరనురా–నే–శ్రీవైష్ణవుడంటే చేరనురా
వదిగ వచ్చి మతము జొరకురా–శి–వార్చనవేళ తలుపు తెరవకురా
మడుగుకావిచెరగు దియ్యకురా–నన్ను–మాటిమాటికి నోరు ముయ్యకురా
అజ్జచూచి చను లదుమకురా–నా–సజ్జ గొలుసుబట్టి గదమకురా
బుజ్జగించకు పసిగోలనురా–నాకె–మ్మె వి నొక్కకు భక్తురాలనురా
పంచాక్షరీజపశీలనురా–కూకి–పలుకులు వినజాలనురా
కొంచెపు వగల గుదించకురా–మ్రొ–క్కుదు రుద్రాక్షసరులు ద్రెంచకురా
మోము మోముసను చేర్చకురా–నీ–నామముతోడ భూతి కూర్చకురా
వేమరు 'తొడభిక్ష' వేడకురా–పోపో–రా మన్నారు రంగ మల్లాడకురా.

బసివిని పట్టుకొని తొడభిక్ష అడిగి రసపారవశ్యంలో ముంచే మన్నారు రంగని కొంటెతనానికి ఈ పదం నిదర్శనమో కాదోగాని సంగీతసాహిత్యాలలో వంగల సీనయ్యకు గల ప్రజ్ఞకూ, వ్యంగ్యవైభవానికీ ఇది తార్కాణం. ఇలాంటి శ్రీవైష్ణవపదాలు చెప్పడమేకాక 'రామానుజచరిత్ర' అనే పద్యకావ్యాన్ని వ్రాసి తిరుపతి వెంకటేశ్వరునికి అంకితం ఇచ్చాడు. ఈ గ్రంథం దొరకలేదుగానీ దీనిని సీనయ్య రచించినట్లు శశాంక విజయంలోని అవతారికవల్ల తెలుస్తోంది. శేషం వెంకటపతి తన సంగతి ఏమీ అట్టే చెప్పుకోక తన కృతిపతి సీనయ్య ప్రజ్ఞలనే విపులంగా చెప్పాడు. ఆయన సరసపద పద్యగద్య రచనా భోజుడని తెలియ జేశాడు. సీనయ్య వచన గ్రంథాలను కూడా రచించాడని దీని వల్ల ఊహించవచ్చు. భావిపరిశోధనవల్ల ఇతని వచనరచనలు కూడా బయట పడవచ్చును. ఆనాడు మధురలో చాలామంది రాజోద్యోగులు స్వయంగా వచనరచనలు చేశారు. లేదా చేసినవారిని ఆదరించారు.

వెలగపూడి కృష్ణయ్య: విజయరంగ చొక్కనాథునివద్ద బొప్పూరి సాంబయ్యగారు దళవాయిగా ఉండేవారు. ఈయన నలభై వేల మంది బంటులపైనా, నాలుగువేల గుర్రాల పైనా అధిపతి. ఈ సాంబయ్యగారు ఆర్కాడు సాదతుల్లాఖానుతో, తంజావూరు ఆనంద

23. భారతి, ఫిబ్రవరి, 1952.

రావుతో యుద్ధాలు చేశారు. మైసూరు నంజరాజుగారితో సంధి చేసుకొన్నారు. సమర విద్యలోనేకాక ఈయనకు ఇతరశాస్త్రాలపట్ల ఆసక్తి ఉంది. ఇతరదానాలతోపాటు విద్యాదానం చేశారు. ఈయన 'సర్వవిద్యాభ్యాస సంవత్సరగ్రాస రక్షిత పాఠశాలలు రచించా'డని కవులు కీర్తించారు.

ఈ సాంబయ్యగారి సోదరిని వెలగపూడి నరహరయ్య పెళ్ళాడాడు. సాంబయ్యగారు దళవాయిగా ఉన్న కొలువులోనే నరహరయ్య సముఖంలోని సంప్రతి-కరణంగా ఉండేవాడు. విజయరంగ చొక్కనాథుడీయనను చాలా సత్కరించాడు. నరహరయ్యగారు లెక్కలు వ్రాయడానికి బంగారుమలాము చేసిన గంటం వాడేవారు. దానికి సింగారపు వెండి ఒర ఉండేది. ఈయనకు ఐదుగురు కొడుకులు వాళ్ళలో మధ్యవాని పేరు కృష్ణయ్య. వెలగపూడి కృష్ణయ్య దత్తాత్రేయ భక్తుడు. రామచంద్రయతిశిష్యుడు. ఈయన పరమ హంస, దత్తాత్రేయుని లీలావతారమని జనులు భావించేవారు ఈయనవద్దే కృష్ణయ్య యోగ శాస్త్రాన్ని నేర్చుకొన్నాడు. ఈ విద్యకాక కృష్ణయ్య చతుర కవితావిచిత్రుడు, సుకవిజనమిత్రుడు. ఇతని మేనమరిది బొప్పూడి సాంబయ్య గారి కుమారుడు గోవిందయ్య సంగీతసాహిత్యవేత్త. సంస్కృతాంధ్ర కవిత్వాల మర్మాలు తెలిసినవాడు. ఈ గోవిందయ్య ఎప్పుడూ కృష్ణయ్యను ప్రోత్సహిస్తూ ఉండేవాడు. ఇతనితో సరససల్లాపాలాడుతూ కృష్ణయ్య కృతులు రచించేవాడు.

మొదట ఈయన మాలినీమాధవీయం అనే శృంగారకావ్యం రచించాడు. తరువాత 'గౌళికాశాస్త్రం' అనే బల్లిపలుకు ఫలితాలను ఏకాశ్వాసంగా రచించాడు. ఏదో ఒక కంద పద్యాల శతకాన్ని కూడా చెప్పాడు. దత్తాత్రేయ భక్తుడు కనుక ఇతనికి యోగశాస్త్రం పై మక్కువ. మంత్ర, లయ, హఠ, రాజ యోగాలను యోగచతుష్టయ మని పేర్కొంటారు. బహుశా ఈ నాలుగు యోగాలనూ నలువుపరచే 'వేదాంత సారసంగ్రహం' అనే శాస్త్రగ్రంథాన్ని వచనంలో రచించాడు. ఇవికాక చాలా చాటుకృతులు చెప్పాడు

ఇన్ని గంర్ధాలు వ్రాసిన వెలగపూడి కృష్ణయ్య దళవాయిగారి మేనల్లుడూ సంప్రతి కరణం కొడుకూ అయినా ఇతడు ఏ గ్రంథాన్నీ విజయరంగ చొక్కనాథునికి గాని, రాజోద్యోగులకు గాని అంకితం యివ్వలేదు అన్నీ దేవునికే అంకితం ఇచ్చాడు. ఈ గ్రంథాలలో ఒక్క గౌళికా శాస్త్రం తప్ప మిగతావి దొరకలేదు. గౌళికా శాస్త్రంకూడా కర్తపేరు లేకుండా అచ్చు పడిందని పరిశోధకులు భావిస్తున్నారు [24]

ఈ గ్రంథాలన్నీ వ్రాశాక వెలగపూడి కృష్ణయ్య భానుమద్విజయం అనే ప్రబంధం రచించాడు. స్కాందపురాణంలోని ఉత్తర కాశీ ఖండంలో కథను తీసుకొని అయిదాశ్వాసాల కావ్యంగా వ్రాశాడు. భానుమంతుడనే బ్రాహ్మణ కుమారుడు ఉజ్జయిని రాజకుమార్తె పద్మావతిని పెళ్ళిచేసుకొనడం [illegible]నే యితివృత్తం. పంచమాశ్వాసంలో యోగశాస్త్రం

24. దక్షిణదేశీయాంధ్రవాఙ్మయం - నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు, పుట 389.

గురించి విపులంగా వ్రాశాడు. ఈ కావ్యం వినోదభరితమేకాక చాలా ఉపయోగకరమని బ్రౌనుదొరగారు మెచ్చుకొన్నారు.[25] ఈ గ్రంథం తమిళ భాషలోనికి ఎవరో అనువదించారని కూడా దొరగారు నోట్ చేశారు. రామరాజభూషణుని వసుచరిత్ర, పుష్పగిరి తిమ్మనగారి భాగవతసారం మొదలైన కొద్ది గ్రంథాలే తెలుగునుండి తమిళ భాషలోనికి వెళ్ళాయి. వెలగపూడి కృష్ణయ్య వ్రాసిన భానుమద్విజయం ఆ గ్రంథాల కోవలో మెరుస్తూ ఉంటుంది.

ప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయంలో ఈ కావ్యానికి ఏడు ప్రతు లున్నాయి (D606-612). ఇవి వెలుగు చూడలేదు.

బద్దెపూడి ఎఱ్ఱయ్య: ఒక కవి తీసికొన్న కథనే స్వీకరించి మరొకరు కావ్యం వ్రాయడం మన సాహిత్యంలో పరిపాటి. అయితే ఒకే వూళ్ళో ఉండే ఇద్దరు సమకాలికులు ఒకే కావ్యాన్ని రచించడం అరుదు. అందులోనూ ఒకరి ప్రబంధం బాగా పేరుతెచ్చుకొన్నాక ఇంకొకరు అదే కథను వ్రాయడానికి ప్రయత్నిస్తే, దానిని సాహసం అనడంకన్నా ఉత్సాహం అనడమే మంచిది.

శేషం వెంకటపతిగారి తారాశశాంకం, వ్రాసిన కొద్ది రోజుల్లోనే, మధురలోనేకాక యావదాంధ్రలో సుప్రసిద్ధమయింది. ఛాందసులకేమో చెప్పలేం గాని యువకులు మాత్రం దాన్ని చదివి ఆనందించారు. ఈ శృంగార ప్రబంధం 'యువజన హృదయానందం' కనుక అదే పేరుపెట్టి బద్దెపూడి ఎఱ్ఱయ్య అనే ఉత్సాహవంతుడు తారాశశాంకాన్ని రచించాడు.

ఎఱ్ఱయ్య పంటరెడ్డి వంశంలో వాడు. విజయరంగ చొక్కనాథునివల్ల బంగారుదండం, ప్రకీర్ణధ్వజం మొదలైన రాజలాంఛనాలు పొంది బద్దెపూడి నగరానికి పాలకు డయ్యాడు. ఇతనిపై రేవూరి అనంతయ్యగారి ప్రభావం ఉంది. ఆయనను ఇలా నుతించాడు:

పాయని భక్తి మద్గురుల పాదసరోరుహయుగ్మము న్మనః
ధ్యాయత నొప్పునప్పుర ధరామరవర్యు దలంచి భారతీ
నాయకతుల్యు రేవురి యనంతకవీంద్రుని గొల్చి భూరితే
జోయుతులైన సత్కవుల సొంపు దలిర్ప నుతింతు నెప్పుడున్.

ఈ భారతీనాయక తుల్యుడైన అనంతయ్యగారు బహుశా చిన్న అనంతయ్యగారు కావచ్చును. అతడు బద్దెపూడి ఎఱ్ఱయ్యకు సమకాలికుడు. ఈయన ఈ శృంగార గ్రంథ రచనలో ఎఱ్ఱయ్యకు తోడ్పడి ఉంటాడని మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి అభిప్రాయం.[26] 'యువజన హృదయానందం' పూర్తిగా దొరకలేదు. రెండు ఆశ్వాసాలు మాత్రమే లభిస్తున్నాయి. ఈ అసమగ్రకావ్యప్రతి ఒకటి కాకినాడ పరిషత్తు కార్యాలయంలో ఉంది. (గంథసంఖ్య 390). కవిత్వం జటిలంగా ఉంటుందని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.

---

25. డి. కేటలాగు, సంపుటి 2, పుట 774.
26. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక, సంపుటి 5, పుట 322.

విశ్వేశ్వర పండితుడు : తోటి ప్రజలుకాక సాటి కవులు మాత్రమే చదివి ఆనందించడానికి చాలామంది ఆంధ్రకవులు గ్రంథాలు వ్రాశారు. ఈ ఆశయంతో చెప్పే కావ్యాలలో విలక్షణ ప్రయోగాలు, విశేష లక్షణాలు కవులు గుప్పించేస్తారు. పూర్వసాహిత్యంలోని లక్ష్యలక్షణాలను చదువుకొన్నవాడే వాటిని అర్థం చేసుకో గలుగుతాడు. మిగతావాళ్లకు అటువంటి కావ్యం దుర్గమదుర్గం. ఇటువంటి క్లిష్ట రచనలను చేశానని సగర్వంగా చెప్పుకొనే కవులు కొందరు కనబడతారు. వాళ్లలో విశ్వేశ్వరపండితుడు ఒకడు. ఈయన ఇలా చాటుకొన్నాడు.

> **కర్కశం బగునట్టి తర్కశాస్త్రంబున మిగుల శిరోమణి మించినట్లు**
> **రాణ దలిర్చు పురాణంబులందెల్ల భాగవతంబు చొప్పడినపగిది**
> **భవ్యసంస్కృత నవ్య కావ్యంబులం దెల్ల కదు నైషధంబొప్పు గాంచినట్లు**
> **బాగైన యాంధ్ర ప్రబంధములం దెల్ల నాముక్తమాల్యద యలకరణి**
> **నేను రచియించినట్టి సంస్కృతకృతులును**
> **తెలుగుకృతులును గూఢార్థకలన గలుగ**
> **సంస్కృతాంధ్రవిలక్ష్యలక్షణములందు**
> **దెలియజాలనివారికి తెలియ వశమె?**

గూఢార్థకలనలో ఆముక్తమాల్యదలాగ వ్రాయగలనని చాటుకొనే విశ్వేశ్వరపండితుడు తిరుచునాపల్లిజిల్లాలోని నామక్కల్లువాడు. ఈ ప్రాంతాలను క్రీ.శ. 1600 ప్రాంతాలనుంచీ కొందరు తెలుగురెడ్లు వశపరచుకొన్నారు. ఈ సీమలో తలమల అనే ఒక కొండ ఉంది. ఆ కొండపై పాపిరెడ్డి అనే తెలుగు వీరుడు గుడి కట్టించాడు. ఈ రెడ్లకు తలమలవా రనే ఇంటి పేరు వచ్చింది. క్రీ.శ. 1652 లో పుట్టి 1718 దాకా జీవించిన తలమల రామచంద్రా రెడ్డి సాహిత్యపోషకుడు. ఆయన విశ్వేశ్వరపండితునిచేత కృష్ణవిలాసం అనే కావ్యం చెప్పించి అంకితం పుచుకొన్నాడు.

విశ్వేశ్వరయ్య మంచి సంస్కృతపండితుడు. కవితార్కిక శిరోమణి అనే బిరుదు పొందాడు. ఇతని తండ్రి పద్మనాభయ్యకూడా సంస్కృతభాషా కోవిదుడు. ఈ వంశంలోని వారంతా యజ్ఞయాగాదులు చేశారు. పద్మనాభయ్యను పద్మనాభ అధ్వరి అంటారు అతని తండ్రిపేరు అక్కలయజ్వ. ఇటువంటి నైష్ఠికులయింట పుట్టినా విశ్వేశ్వరయ్య శృంగారప్రబంధమే రచించాడు. కృష్ణవిలాసం అయిదాశ్వాసాల కావ్యం. భాగవతంలోని కృష్ణ చరిత్రను శృంగార ప్రధానంగా చెప్పాడు. కవితార్కికుడే గాని శైలి కర్కశం కాదని పరిశోధకుల అభిప్రాయం. మృదువుగా తెలుగు మాటలతోనే కవిత్వం సాగిందని మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు చెప్పారు. ఈ కృష్ణవిలాస ప్రతి ఒకటి ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి కార్యాలయంలో ఉంది. అముద్రితం.[27]

---

27. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక, సంపుటి 30, పుట 366, 367.

కుందుర్తి కవులు: విశ్వేశ్వరయ్యలాంటివాళ్లే కాక ఈ సీమలో చాలామంది పండితులు ఉండేవాళ్లు. వాళ్లలో కుందుర్తివారి కుటుంబం ఆనాడు ప్రసిద్ధం. వాళ్లు తొలినుంచీ సత్కావ్యాలు వ్రాసి సత్కారాలు పొందినవాళ్లే.

కుందుర్తివారిది పండిత కుటుంబం. కుందుర్తి అహోబలయ్య గజపతులను, అశ్వపతులను, నరపతులను మెప్పించాడు. ఆయన కొడుకు కుందుర్తి గోవిందయ్య భారతీపరిణయం అనే కావ్యం వ్రాసి వీరవెంకటపతి రాయలకు అంకితం ఇచ్చాడు. కనకాభిషేకం చేయించుకున్నాడు. ఇది క్రీ.శ. 1614లోనే, అంతకుముందో జరిగి ఉంటుంది. ఈ సన్మానం జరిగాకనే గోవిందయ్యగారికి తొలిచూలు కొడుకు పుట్టాడు. అతనికి వెంకటపతి అని పేరు పెట్టుకొన్నారు. కుందుర్తి గోవిందయ్యగారికి ఆరుగురు కొడుకులు. అందులో కడగొట్టువాని పేరు రామయ్య. ఆయన మధురనాయకరాజులకు ఆప్తుడయ్యాడు.

కుందుర్తి రామయ్యకు ఒక్కడే కొడుకు. అతని పేరు వెంకటాచలం. చిన్నప్పుడే రేవూరి కాళహస్తిగారి దగ్గర ఇతడు విద్యలు నేర్చుకొన్నాడు. ప్రాజ్ఞుడయ్యాడు. తండ్రి రాజులవద్ద మంత్రిగా ఉంటే కొడుకు ఆస్థాన విద్వాంసు డయ్యాడు. క్రీ.శ 1706 నుండి 32 దాకా పాలించిన విజయ రంగ చొక్కనాథుని సభలో ఉంటూ వెంకటాచలం భారత భాగ వత రామాయణాలు వచనకావ్యాలుగా రచించాడు. ద్రాక్షాపాకంలో ఎన్నో నాటకాలు రచిం చాడు. చాటువులు చెప్పాడు. చతుర్విధ కవిత్వాలలో ప్రజ్ఞ చూపించాడు. 'కథాశుకవి' అని పేరు పొందాడు విజయరంగ చొక్కనాథుడు ఇతనికి పసిడినగలూ, పల్లకీలూ ఇచ్చాడు.

పట్టపురాజూ ఒక్కడే కాక సామంతులుకూడా వెంకటాచలాన్ని పోషించారు. తిరుచునాపల్లికి 27 మైళ్ళ దూరంలో తురయూరు ఉంది. ఆ వూరి పంటరెడ్లు చాలా ప్రముఖులు. వారిలో లింగారెడ్డి లోగడ రేవూరి అనంతయ్యను ఆదరించాడు. ఆ లింగా రెడ్డి మనుమడు వెంకటాచలరెడ్డి కుందుర్తి వెంకటాచలాన్ని పిలిపించి కార్తీకమాహాత్మ్యం అనే ఆరాశ్వాసాల ప్రబంధాన్ని వ్రాయించి దేవునికి అంకితం ఇప్పించాడు. కుందుర్తి వెంకటాచలం తన రచనలన్నీ దైవాంకితాలే చేశాడు. పంట వెంకటాచలరెడ్డి ఇలా అన్నాడు:

> చాటుకృతులను బహువిధ నాటకములు–బంధురతరార్థ పూర్ణప్రబంధములును
> రచనగావించి దేవతార్పణము జేసి–పాండ్యవిభునిచేఁబ్రభుత్వసంపదలుగనితి.

ఒక పంటరెడ్డి ఇలాగ దేవుని పేర వెంకటాచలంచేత కార్తీకమాహాత్మ్యం చెప్పిస్తే దేవుడే స్వయంగా కలలో కనబడి కుందుర్తికవిని ఒక కావ్యం వ్రాసి ఇమ్మని కోరాడు. మిత్రవిందాపరిణయం అనే ఆరాశ్వాసాల ప్రబంధం వెంకటాచలం రచించాడు. తెలుగు ప్రబంధాలలో సాధారణంగా ఉండే అన్ని వర్ణనలూ గుప్పించాడు. 723 గద్యపద్యాలున్నాయి–

మిత్రవింద బాల్య క్రీడలను ఇలా వర్ణించాడు.

> తలుపుమూలను డాగి తలజూపి దోబూచి యని తల్లి నెమ్మోము గనుచు నవ్వు
> చందమామా రావె జాబిల్లి రా రావె యని గరాబ్జమ్ము లల్లార్చి పిలుచు
> బంగరుగురిగె లుప్పొంగుచు జేబట్టి యాటల భక్షణ లడిగి కొసరు
> కమ్మపుప్పొడి గూర్చి బొమ్మరిండులు గట్టి తనతోడి చెలుల దోకొనుచు నాడు
> నాడునాటికి బడుచుదనంబుమీర-చేరి తల్లిని వలసిన దారి గోరి
> వేడుబుడుతలతో గూడి విరులబోదల-తుదల కొలకుల కెలకుల తొడరితిరుగు.
> [మిత్ర. 2-28]

ఈ పద్యంలోని మిత్రవిందలాగే ఈ ప్రబంధంలోని కవితాకన్యకూడా ఆడుకొంటుంది. మిత్రవింద తన తల్లిని వలసినదారి కోరి వేడుకొన్నట్టే వెంకటాచలం కవితాకన్యకూడా ప్రాచీన ఆంధ్రసరస్వతిని అడిగి కావలసిన పప్పుబెల్లాలు తెచ్చుకొని తియ్యని విందులు చేస్తుంది.

వెలిదండ్ల అళగిరి: కుందుర్తి వెంకటాచలంలాగే విజయరంగ చొక్కనాథుని కొలువులో ఉన్న మరొక కవి వెలిదండ్లవారి కుటుంబంలోని వాడు. ఈ విద్వత్కుటుంబం అర్కాడు సీమలో ఉండేవారు. వెలిదండ్ల పెదరాఘువయ్య విజయరంగ చొక్కనాథునికి పరమాప్తుడైన 'పారిషదుడు. ఈయనకూడా 'మధురాంధ్ర కవనగుంఫన కళాచతురుడు' అనే కాక 'కవితా పద్య శతసహస్రుడు' అని పేరుకెక్కాడు. అయితే ఇతడు వ్రాసిన కావ్యాలు ఏమీ దొరకలేదు. ఈ పెదరాఘువయ్యకొడుకు అళగిరికూడా విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలం లోని వాడే. ఆ రాజు అళగిరిని పిలిపించి 'నాకు ఆరోగ్య భాగ్యాలూ, నీకు ప్రతిభా ఇచ్చే కావ్యం వ్రాసి శ్రీరంగనాథునికి అంకితం ఇవ్వ'మన్నాడు. వెలిదండ్ల అళగిరి 'సుదంతా కళ్యాణం' అనే ఒక కావ్యాన్ని వ్రాశాడు.

ఇది నాలుగాశ్వాసాల ప్రబంధం. అచ్చుపడలేదు దీని ప్రతి కాకినాడ సాహిత్యపరిషత్తువారి కార్యాలయంలో ఉంది.[28] సుదంత శ్రీ కృష్ణుని అష్టమహిషులలో ఒకతె అని పరిశోధకులు చెప్తున్నారు. ఆ నాయకీ నాయకుల పెళ్ళి కథను రొటీను ప్రబంధంగా అళగిరి వ్రాశాడు కాబోలు. అయితే మన కవులు చేసే అష్టమహిషుల లిస్టులో కొంత తికమక ఉన్నట్టుంది. తాళ్ళపాక తిరువెంగళనాథుడు అష్టమహిషీ కళ్యాణం వ్రాశాడు. చెంగల్వ కాళయ్య వాళ్ళ కాపురాల గురించి వ్రాశాడు. ఈ ఇద్దరూ ఇచ్చిన పేర్లలో తేడాలు ఉన్నాయి. శ్రీకృష్ణుని ఆరోభార్య సత్యకీర్తి అని తాళ్ళపాకవారు వ్రాశారు. సునంద అని చెంగల్వ కాళయ్య వ్రాశాడు. వెలిదండ్ల అళగిరి సుదంత అన్నాడు. తాళ్లపాకవారి సత్యకీర్తి కోసలరాజపుత్రి. ఆ రాజ్యంలో పోట్ల గిత్తలు ఉన్నాయి.

28. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక, సంపుటి 3, పుట 300. గ్రంథ సంఖ్య 21.

వాటిని అణచిపెట్టిన వారికి కూతురిని ఇస్తానని రాజు ప్రకటించాడు. కృష్ణుడు సాధించాడు. పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. ఇదే కథను నీలాసుందరీ పరిణయం అని కూచిమంచి తిమ్మయ్య ఈ యుగంలో వ్రాశాడు. వెలిదండ్ల అళగిరి ఏ కథ రాశాడో తెలియదు.

వెంకట సోమయాజిగారి తిరుమలయ్య: మధురలో ఎందరో సాహితీపరులు పద్యకావ్యాలూ, పదాలూ, వచనగ్రంథాలూ వ్రాశారు. గాని ఒక్కడు తప్ప ఎవరూ యక్ష గానాలు రచించినట్లు కనబడదు. మధుర తరఫున దొరికిన ఏకైక యక్షగాన గ్రంథకర్త పేరు తిరుమలయ్య. మధురనాయకరాజుల పోషణలో ఒక బాల సరస్వతిగారు ఉండేవారు. ఆయన యాగం చేశాడు. అతని కొడుకులలో వెంకట సోమయాజి ప్రముఖ డయ్యాడు. ఈయన నిస్తుల కళాప్రౌఢి కలవాడట. ఇతని కొడుకు తిరుమలయ్య గ్రంథకర్త. సంగీత సాహిత్య చతురుడు. ఇతనికి విజయరంగ చొక్కనాథుడు కుండలాలు, కంకణాలు, అందలాలు, అగ్రహారాలూ ఇచ్చాడు.

తనకు ఇంత ఘన బహుమానాలు యిచ్చిన విజయరంగ చొక్కనాథుని పేర తిరుమలయ్య ఒక యక్షగాన కృతి రచించాడు. దాని పేరు చిత్రకూట మాహాత్మ్యం. అందులో నటరాజు కాళికా దేవిని నాట్యంలో ఓడించే కథ ఉంది. ఇది నర్తనయోగ్యమైన రచన. సాహిత్యం తక్కువైనా మృదంగ తాళ శబ్దాలతో దీనిని నాలుగు రాత్రులు వరుసగా ఆడేవారు కాబోలు. ఈ నాటకాన్ని వచన చమత్కార వైఖరి మీరగా వ్రాశానని కవి చెప్పుకొన్నాడు. గాని చమత్కారం సంగీతంలో ఉంది కాబోలు; సాహిత్యంలో స్వల్పం. కాళికాదేవి కలగంది. అందులోని అందగాణ్ణి తెమ్మంది. అప్పుడు చెలికత్తెలు ఇలా పాడారు:

కలను జూచినట్టి నీటుగాని తోడితెమ్మనేవు
కలికి యతని యూరు పేరు తెలియు టెలాగే?
అందమైన కొలనినీటియందు గానుపించునట్టి
చందమామ నొడిసిపట్టు చందమెలాగే?
'మొప్పులాడి యుద్ధమునను గువ్వున కనిపించునట్టి
గొప్పముడువు చేయిసాచికొనుట యెలాగే?

ఇలాగ అక్కడక్కడ బాగున్న పాటలు ఉన్నాయి.

మధుర నాయకరాజు హయాంలో యక్షగానాలు రమారమీ లేనట్టే అనిపించినా పాండ్యమండలంలోనే ఉన్న రాజపాళయంలో ఈ ప్రక్రియ బహుళంగా సాగినట్లు కనబడు తుంది. విజయ నగర సామ్రాజ్య విస్తరణ సాగినప్పుడు మధుర నాయక రాజులతోపాటు, తిరుమల నాయకుని కాలంలో కొందరు రాచవారు రామనాథపురం జిల్లాలోని శ్రీ విల్లి పుత్తూరు తాలూకాలో ఉన్న సంజీవి పర్వతం దరిదాపులలో స్థిరపడ్డారు. రాచవారు పాళెం

చేసుకొన్న స్థలం కనుక దీనికి రాజపాళయం అనే సార్థక నామం వచ్చింది వీరిలో పూసపాటి వారు, గొట్టుముక్కల వారూ ప్రముఖులు. తమిళ దేశంలో స్థిర నివాసం ఏర్పరచుకొన్నా వీరు తెలుగు మరచిపోలేదు. తెలుగు సాహిత్యాన్ని దూరం చేసుకోలేదు.

గొట్టు ముక్కలవారు స్వయంగా సాహిత్య నిర్మాణం చేశారు. ప్రత్యేకంగా యక్ష గానాలు రచించారు. ఈ ఇంటిపేరుగల ముగ్గురు రాచవారు చెప్పిన కృతులు ఈ మధ్య వెలుగు చూశాయి. 'రాజపాళయం రాజకవుల యక్షగానములు' అని ఆ పట్టణంలోని తెలుగు విద్యాలయము వారు మూడు కృతులను 1981లో ప్రచురించారు. వాటి వివరాలు ఇవి.

గొట్టుముక్కల కృష్ణమరాజుగారి - సీతాకళ్యాణం
గొట్టుముక్కల సింగరాజుగారి - పారిజాతాపహరణం
గొట్టుముక్కల కుమారపెద్దిరాజుగారి - సావిత్రి

ఈ రాజకవుల యక్షగానాలనే కాక బహుశా వారి ఆశ్రితులైన భాస్కర శేషాచలం తిరుమెక్కాళ్, తిరువెంగళాచార్యులు రచించిన 'నాంచ్చార్ పరిణయం' 'కూరత్తాళ్వార్ చరిత్ర' అనే యక్షగానాలు కూడా రాజపాళయం లోనే దొరికాయి. ముద్రితమయ్యాయి. రాజపాళయం యక్షగానాలపై ఇంకా విస్తృత పరిశోధన అవసరం. రాజకవులు కాక ఆశ్రిత కవులు ఇతర ప్రాంతాలలో ముఖ్యంగా మధుర కూడా సందర్శించే వుంటారు.

కేవలం మధురలోనే నివాసం ఏర్పరచుకొని రచనలు చేసేవాళ్లేకాక ఇతర ప్రాంతాల ప్రభువులను ఆశ్రయించుకొని కారణాంతరాలవల్ల మధురకువచ్చి ప్రముఖుల పోషణలో కొన్నాళ్లుండి మళ్ళీ వెళ్ళిపోయిన కవులుకూడా ఈ యుగంలో ఉన్నారు. అలాంటి టూరింగు కవులలో రేవూరి అనంతయ్య ఒకడు. రేవూరివారు సేలంజిల్లాలోని మైసూరు సామంతుల ఆస్థానకవులు. కొన్నాళ్ళకు తిరుచినాపల్లిదగ్గిర స్థిరపడ్డారు.

రేవూరి చిన అనంతయ్య: రేవూరి అనంతయ్యగారి మనుమడి పేరు కూడా అనంతయ్యే ఇతణ్ణి మనం చిన అనంతయ్య అని పిలుద్దాం. తాతగారు వృద్ధాచలమాహాత్మ్యం రాస్తే మనమడు శ్రీముష్ణమాహాత్మ్యం చెప్పాడు. దీనిని వ్రాయమని వెంగుళంలోని శ్రీమం తుడు కృష్ణయ్య ప్రోత్సహించి అంకితం పుచ్చుకొన్నాడు. ఇది అయిదాశ్వాసాల ప్రబంధం శైలి చాలా ప్రౌఢంగానూ, మనోహరంగానూ ఉంటుందని పరిశోధకులు భావిస్తున్నారు. ఇది అముద్రితం. దీని ప్రతి ఒకటి కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు కార్యాలయంలో ఉంది.[29]

శ్రీముష్ణం దక్షిణదేశంలోని సుప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రం. దీని మహిమను తెలుగుకవులు చాలా మంది కీర్తించారు. కేవలం రంకు కథల పుస్తకం అనుకొనే శుకసప్తతిలో కదిరీపతి శ్రీముష్ణమహిమను రెండు కథలలో చెప్పాడు. (శుక. 4-141 నుండి 210.) రేవూరు

29. పరిషత్పత్రిక సంపుటి 3, పుట 361.

చిన అనంతయ్య ఒక కావ్యమే వ్రాశాడు. ఈ గ్రంథాన్ని వ్రాశాక ఇతడు నల్లందివాళ్ళఆశ్రయంలో ఉన్నట్లుంది.

మధురను పాలించిన విజయరంగ చొక్కనాథుని దగ్గిర నల్లందివారు ఆప్తులై మిత్రులై అధికులై ఉండేవారు. వాళ్ళు నలుగురు అన్నదమ్ములు: (1) నల్లందిగళు అయ్యవారయ్య (2) నల్లందిగళు శేషయ్య (3) నల్లందిగళు వెంకటరాఘవయ్య (4) నల్లందిగళు కస్తూరయ్య. వీళ్లలో మూడోవాడు వెంకటరాఘవయ్య అందరికన్నా అధికంగా రాజసన్నిధిలో మెలగేవాడు. సకలాధికారాలు పొందాడు. ఈయన చిన్నన్నగారు శేషయ్య కవులకు నిక్షేపంలాంటివాడు. ఇతనిమీద చిన అనంతయ్య ఒక ఉదాహరణకావ్యం చెప్పాడు. దీనిని శేషార్యోదాహరణం అంటారు. రచన సామాన్యం. దీనిని నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు ప్రచురించారు [30] ఈ ఉదాహరణం చెప్పాకో, చెప్పకముందో చిన అనంతయ్య మరో లఘుకావ్యం వ్రాశాడు. ఈ నల్లంది సోదరులలో పెద్దవాడైన అయ్యవారయ్యకు అంకితంగా 'నల్లందిగళు వంశావళి' అనే సీసమాలికలో చెప్పాడు. ఇది కూడా ఇటీవల ప్రచురితం అయింది.[31] దీనివల్ల నల్లంది సోదరుల వైభవం, వాళ్ళ పూర్వీకుల ప్రతిభ, మహత్తు తెలుస్తాయి.

నల్లందిసోదరుల ఆశ్రయంలో ఎన్నాళ్లున్నాడోగాని రేవూరి చిన అనంతయ్య చివరకు తురయూరు వెళ్ళి కొన్నాళ్ళు అక్కడ స్థిరపడినట్లున్నాడు. స్కాందపురాణంలోని శివరహస్య ఖండాన్ని తెనిగించి తురయూరు నందీశ్వరునికి అంకితం ఇచ్చారు. ఇది తొమ్మిదాశ్వాసాల గ్రంథం. అయినా ఇందులో నాలుగు కాండలే ఉన్నాయి

శివరహస్యఖండంలో అసలు ఏడు కాండలు ఉంటాయి ఈ పురాణాన్ని ఇంతకుముందే ఈ యుగంలోనే కోడూరి వెంకటాచలం తెనిగించి ముళువాగళురాజుకు అంకితం ఇచ్చాడు. రేవూరి చిన అనంతయ్య అంతా సంపూర్ణంగా అనుదించాడో లేదో తెలియదు. ఈ ఇద్దరు కవులేకాక ఈ యుగంలో మరికొందరు కవులుకూడా శివ రహస్య ఖండం అనువదించారు: ఒకరు రాపాక వెంకటదాసు; ఇంకొకరు ముదిగొండ బ్రహ్మయలింగం. ఇన్ని అనువాదాలున్నా ఏవీ ప్రసిద్ధం కాలేదు.

కాండ	కోడూరి కావ్యం	రేవూరి కావ్యం
1. సంభవకాండ	5 ఆశ్వాసాలు	4 ఆశ్వాసాలు
2. అసురకాండ	2 "	ఏకాశ్వాసం
3. వీరమాహేశ్వరకాండ	ఏకాశ్వాసం	"
4. యుద్ధకాండ	4 ఆశ్వాసాలు	3 ఆశ్వాసాలు

30. ఉదాహరణవాఙ్మయ చరిత్ర, పుటలు 157-167.

31. మదరాసు ఓ.లై. బులెటిన్ సంపుటి 5, సంచిక 1

5. దేవకాండ	2 "	-
6. దక్షకాండ	4 "	-
7. ఉపదేశకాండ	10 "	-

రేవూరి చిన అనంతయ్యలాగ మధురరాజ్యానికి వచ్చిపోయే కవులు కాక మరి కొందరు స్థానికులుకూడా ఉన్నారు. అసహాయశ్యామారాయడు, శ్రీపతి రామభద్రకవి, కవిధాటి బలభద్రయ్య, భాస్కర వెంకటాచలం వంటి రచయితలు ఉన్నారు వీళ్ళు రామాయణాలూ వివిధమాహాత్మ్యాలూ వ్రాసిన వాళ్ళు. వాళ్ళ గురించి వేరే మూకఉమ్మడి శీర్షికలో తెలుసుకొందాం. ఈ తెలుగువాళ్ళే కాక ఒక పాశ్చాత్యుడుకూడా ఆంధ్ర గ్రంథాలు వ్రాశాడని ప్రతీతి. క్రైస్తవ మతప్రచారం చేయడానికివచ్చిన రాబర్టు డినొబిలి అనే జెసూట్ పాదిరి తమిళంలో చాలా గ్రంథాలు వ్రాశాడు. ఇతనికి శివధర్మయ్య అనే తెలుగు బ్రాహ్మణుడే సంస్కృతం నేర్పాడు. వేదశాస్త్రాలు బోధించాడు. ఆనాటి తెలుగు శ్రీమంతులు డినోబిలికి ఆశ్రమం కట్టించి ఇచ్చారు. తెలుగు వాళ్లతో సంబంధంగల డినోబిలి తెలుగుగ్రంథాలు వ్రాసేవుంటారు. అయితే అవి వెలుగుచూడలేదు.

మధురలో బయటపడిన కొన్ని కావ్యాలు మృదుమధురమే.

9

తంజావూరు మహారాష్ట్ర రాజులు

మధుర, తంజావూరు నాయకరాజుల మధ్య పచ్చగడ్డి వేస్తే భగ్గున మండేది. క్రీ.శ. 1673 లో ఆరనిజ్వాల రగిలింది. అందులో తంజావూరు తెలుగు నాయకుల రాజ్యం ఆహుతయింది. విజయరాఘవ నాయకుడు ఎనభై సంవత్సరాల వృద్ధాప్యంలో కత్తిపట్టి వీర మరణం పొందాడు. అతని రాణివాసపు స్త్రీలందరూ మందు కుంధలు అంటించుకుని మరణించారు. తమ శత్రువులను 'పుత్రమిత్రకళత్రాదులతో సహా హతపరచినామనే సంతోషం మనసున పెంపొందగా' మధుర నేలే చొక్కనాధనాయకుడు తన తమ్ముడు అళగిరిని తంజావూరుఏలికగా పంపించాడు. అయితే విజయరాఘవనాయకుని వంశం సమూలంగా నాశనం కాలేదు. చెంగమలదాసనే నాలుగేళ్ల చిన్నవాడు సజీవుడే. ఆ బిడ్డను ఒక దాది రక్షించింది. రహస్యంగా నాగపట్నానికి చేర్చింది. ఒక వర్తకుడు వాళ్లకు ఆశ్రయం ఇచ్చాడు.

చెంగమలదాసు నాయకరాజ్యానికి వారసుడు. అతడు విజయరాఘవ నాయకుని మనుమడు. ఈ బిడ్డను గద్దె ఎక్కించాలని రాయసం వెంకన్న అనే ఉద్యోగి భగీరథ ప్రయత్నాలు చేశాడు. బిడ్డను తీసుకొని బిజాపురానికి వెళ్లాడు. ఆదిల్షాను దర్శించుకొని సహాయాన్ని అర్థించాడు. తంజావూరు గద్దెపై తెలుగు దొరబిడ్డను నిలబెట్టమని ఆదిల్షా తన వజీరులలో ఒకనికి ఆజ్ఞ ఇచ్చాడు. ఆ రోజుల్లో ఆదిల్షావద్ద శాహజీ అనే మహారాష్ట్ర పాలకుడు వజీరుగా ఉండేవాడు. ఈయన మరెవరోకాదు ఛత్రపతిగా ఉత్తరోత్తరా పేరు మోసిన శివాజీకి కన్నతండ్రి. శాహజీకి ఏకోజీ అనే మరొక కుమారుడు కూడా ఉన్నాడు. ఈ ఏకోజీ శివాజీ సవతి తమ్ముడు. శివాజీ అంత కాకపోయినా కార్యదక్షుడు.

తంజావూరు రాజ్యాన్ని నిలబెట్టే సత్కార్యాన్ని శాహజీ పూర్తిగా ఏకోజీ భుజాలపై పెట్టాడు. పన్నెండువేల గుర్రపుపౌజును, తగిన కాలి దళాన్నీ తీసుకొని ఏకోజీ తంజావూరు వెళ్లాడు అళగిరిని ముట్టడించాడు మొదట ఓడిపోయినా చివరకు ఏకోజీ గెలిచాడు. అళగిరికి మధురనుండి ఏవిధమైన సహాయం రాలేదు. దానికి కారణం లేక

పోలేదు. తంజావూరు చేతికి రాగానే అళగిరి స్వతంత్రించాడు. స్వామి ద్రోహం చేశాడు. ఇది చొక్కనాథునికి బాధ కల్గించింది. అందుకే సమయానికి అదుకోలేదు. మహా రాష్ట్రుల తాకిడికి తట్టుకోలేక అళగిరి పారిపోయాడు. తంజావూరు సింహాసనంపై ఏకోజీ చెంగమల దాసుని ప్రతిష్ఠించాడు.

తాను నిలబెట్టిన బిడ్డ రాజయ్యాక తనకు దళకర్త ప్రధానికం లభిస్తుందని రాయసం వెంకన్నఆశలు పెట్టుకొన్నాడు. అయితే చెంగమలదాసు ఆపదవిని నాగపట్నంసెట్టికి ఇచ్చా డు. అదిలో ఆశ్రయం అడిగినప్పుడు దాది సెట్టికి బాసచేసింది. 'తంజావూరు రాజ్యం ఈ బిడ్డకు వస్తే నీకు దళ కర్త ప్రధానికం ఇస్తున్నాము' అని చెప్పింది; పైగా ఆ దాదికి సెట్టి వలపు మగడు. ఈ రెండు కారణాలచేతా సెట్టికి దళకర్త ప్రధానికం లభించింది. పదవి రాక పోయేసరికి రాయసం వెంకన్న బాధపడ్డాడు; పగపట్టాడు. ఒక ఎత్తు వేశాడు.

చెంగమలదాసును గద్దెమీద నిలబెట్టిన ఏకోజీ తన దారిఖర్చుల నిమిత్తం కేటా యించిన పన్నులు వసూలు చేసుకొందుకు ఇంకా చోళదేశంలోనే ఉన్నాడు; రాయసం వెంకన్న అతని దగ్గరికు వెళ్లాడు. 'ఈ దేశం ఏ డామడల విస్తారంలో కోటిద్రవ్యం ఎత్తున్ను, ఈ రాజ్య మున్ను, ఈ కోట, యిటువంటి సామ్రాజ్యం విడిచి పెట్టి ఏల ఆకొండల రాజ్యానికి పోవ లెను?' అని చెప్పి తంజావూరును పట్టుకోమన్నాడు. ఇతని మాటలు విని 'రాజ్యకాంక్షకు లోబడితే అపకీర్తిన్ని దోషము సంభవించేదే కాక పాచ్ఛాయితో విరోధంకూడా వచ్చును. మా తండ్రికిని, ఇంకా అచ్చట ఉండే మావారికిని హానివచ్చును. తెనుగువాని దొరతనానికి మనం పుట్టినామా ?' అని ఏకోజీ ఒప్పుకోలేదు.

అయితే తెలుగువాని దొరతనానికే ఏకోజీ పుట్టినట్టుంది. అతడు చోళ దేశాన్ని విడిచిపెట్టి వెళ్లేలోగా బిజాపురులో పరిస్థితులు మారాయి. సుల్తాను మరణించాడు. శివాజీ స్వతంత్రించాడు ఇక్కడ ఈ తంజావూరు రాజ్యాన్ని కట్టుకుంటేనే మంచిది అనే అభిప్రాయం ఏకోజీకి కల్గింది రాయసం వెంకన్న పథకం ఫలించింది చెంగమలదాసును భయపెట్టి, అతని దళకర్త ప్రధానిని బెదరకొట్టాడు. వాళ్లు పలాయనం చిత్తగించారు. తమిళదేశంలోని తెలుగు గద్దెమీద మరాఠినాయకుడు రాజు అయ్యాడు.

ఏకోజీ క్రి.శ. 1676 లో పట్టాభిషేకం చేసుకొన్నాడు. తన వాళ్లందరికీ పెద్ద పద వులు యిచ్చాడు 'వెంకన్న దేవాంతకుడు; అతడు మనని పిండిబొమ్మలాగా ఆడి స్తాడు; అందుకు సమర్థుడు; కనుక వాణ్ణి పట్టి భద్రం చేయాలి ' అని ఏకోజీ అనుకున్నాడు. అనుకున్నది అమలు పెట్టేలోగా వెంకన్న జాగ్రత్తపడ్డాడు బికారి వేషం వేసుకొని పారిపోయాడు నాటినుండి తంజావూరులో మహారాష్ట్ర రాజులు అవిచ్ఛిన్నంగా పరిపాలన సాగించారు. చాలా మంచి తెలుగు సాహిత్యాన్ని పోషించారు. స్వయంగా రచనలు చేశారు.

వాళ్ల పాలనగురించీ, సాహిత్యలాలన గురించీ తెలుసుకుందాం.

1. ఏకోజీ (క్రీ.శ. 1676-1683) : తంజావూరు గద్దెమీద ఇతడు పట్టుమని పదేళ్లుకూడా కూర్చోలేదు. పాలించిన ఎనిమిదిసంవత్సరాలూ రాజ్యాన్ని నిలబెట్టుకోవడంతోనే సరిపోయింది. అందుచేత ఆయన తెలుగుపై కాకపోయినా కనీసం సంస్కృతసాహిత్యంపట్ల శ్రద్ధచూపించి ఉంటాడు. అతని మంత్రులు, మంత్రుల కుమారులు సంస్కృతపండితులు. సుప్రసిద్ధులైన అప్పయ్య దీక్షితుల వారి వంశంలోని గంగాధరుడు రసికరంజని వ్యాఖ్య రచించాడు అందులో భోసలవంశావళి అనే పేరుతో మహారాష్ట్రరాజుల వంశచరిత్రను వ్రాశాడు గంగాధరునికి ముగ్గురు కొడుకులు; ముగ్గురూ గ్రంథకర్తలే.

1. నరసింహరాయమఖి :- త్రిపురవిజయంచంపువు వ్రాశాడు.

2. త్రియంబకరాయమఖి :- రామాయణానికి ధర్మకోత్తమనే వ్యాఖ్యానం వ్రాశాడు. స్త్రీ ధర్మం రచించాడు.

3. భగవంతరాయమఖి :- రాఘవాభ్యుదయనాటకం, ముకుంద విలాసం, ఉత్తర చంపువులు రచించాడు.

వీళ్లేకాక ఇతర సంస్కృత పండితులనుకూడా ఏకోజీ ఆదరించి ఉంటాడు. అతడు మహారాష్ట్రుడు కనుక సంస్కృతం తప్పించి ఇతరదేశ భాషలలోని సొగసులు ఆస్వాదించలేక పోవచ్చును. ఆ భాషలను నేర్చుకోడానికి కావలసినంత తీరికా, ఓపికా అతనికి లేవు. అయితే ఆ లోపాన్ని అతని కొడుకులు తీర్చారు. ఏకోజీతంజావూరులో స్థిరపడ్డప్పుడు క్రీ.శ. 1676లో అతనికి నాలుగేళ్ల పెద్దకొడుకూ ఏడాది చిన్నకొడుకూ ఉన్నారు. పెద్దవాడికి తన తండ్రిపేరు శాహజీ అని పెట్టుకున్నాడు. రెండోవాడి పేరు శరభోజి. ఈ ఇద్దరే కాక ఏకోజీకి మరో కొడుకుకూడా ఉన్నాడు. అతడు తంజావూరులో పట్టం కట్టుకొన్న మరుసటి సంవత్సరం పుట్టాడు. ఆ బిడ్డకు తన తల్లిపేరు పెట్టుకొన్నాడు. ఆమె పేరు తులజాదేవి కనుక ఆ బిడ్డకు తులజాజీ అని నామకరణం చేశాడు. ముద్దుగా తుక్కోజీ అని పిలిచేవారు.

పుట్టింది మహారాష్ట్రుల వంశంలో అయినా ఏకోజీ కొడుకులు ముగ్గురూ తెలుగు వాతావరణంలో పెరిగి ఉంటారు. తంజావూరు రాచనగరంతా ఆ రోజులలో తెలుగు నౌకర్లతో, చాకర్లతో నిండివుండేది. రాణివాసంలోని పరిచారికలు తెలుగువాళ్లే. రాచనగరులో నాటకాలు వేసే భాగవతులు తెలుగువాళ్లే. వాళ్లు వేసే నాటకాలు తెలుగువే. అంచేత రాచబిడ్డలు ముగ్గురూ పీల్చే ప్రాణవాయువునిండా తెలుగు అక్షరాలే ఎక్కువ ఉండి ఉండవచ్చు. వాళ్ల అక్షరాభ్యాసం కూడా తంజావూరులోనే జరిగింది. సంస్కృత పండితుల వద్దే కాక తెలుగు కవుల దగ్గిరకూడా రాచబిడ్డలు విద్య నేర్చుకోనే ఉంటారు.

తన తరువాత రాజ్యం చేయడానికి కావలసిన విద్యాబుద్ధులన్నీ కొడుకులకు

చెప్పించటమే కాక ఇతర ఏర్పాట్లను కూడా ఏకోజిచేశాడు. గంగాధరమఖిగారి రెండో కొడుకు త్రియంబకరాయ మఖిని తన పెద్దకొడుకు శాహజీకి మంత్రిగా ఏకోజీ నియమించాడు. తనకు అవసానకాలం ప్రాప్తిస్తోందని ఏకోజి ముందుగానే జాగ్రత్తపడినట్టుంది. అతడు క్రీ. శ. 1683లో కన్ను మూశాడు. అతనికి ఇద్దరు భార్యలు, తొమ్మండుగురు భోగపత్నులూ, పది మంది కొడుకులూ ఉన్నారు. అయితే ధర్మపత్ని దీపాంబకు పుట్టిన కొడుకే రాజయ్యాడు.

2. శాహజీ (క్రీ.శ. 1683-1712) : రాజ్యానికి వచ్చినప్పుడు శాహజీ పన్నెండేళ్ల బాలాకుమారుడు. విద్యాభ్యాసాన్ని సహితం సరిగ్గా పూర్తి చేయలేదు. అయితే త్రియంబకమఖి తర్ఫీదులో శాహజీ ఒకవంక రాచవిద్యలు చదువుకుంటూ మరోవంక రాజ్యంచేశాడు. చిన్నప్పటినుండీ చూసే యక్షగానాలంటే శాహజీకి మక్కువ. యక్షగానాలు వ్రాసే దర్బా గిరిరాజూ, అతని తమ్ముడు కవిగిరి మొదలైన కవులను శాహజీ ఆదరించాడు శృంగార పదాలను వ్రాసే చల్లపల్లి వెంకన్న, సోమయ్య అనే మధుర కవులు కూడా శాహజీని ఆశ్రయించుకొని ఉండేవారు. ఆంధ్రపాణిని అనే బిరుదు పొందిన నివృత్తి శేషాచలం బహుశా శాహజీ కోసమే ఆంధ్రవ్యాకరణాన్ని సంస్కృతంలో వ్రాశాడేమో.

ఆంధ్ర లక్షణ గ్రంథాలనే కాక లక్ష్యగ్రంథాలను కూడా శాహజీ బాగా చదువుకొన్నాడు. అతనికోసం మరాఠీ ఉద్యోగులు తెలుగు లేఖకులచే పుస్తకాలు వ్రాయించేవారు. నింబాజీ అనే ఉద్యోగి కుప్పయ్యచేత ద్విపద భారతాన్ని పూర్తిగా కాపీ చేయించాడు అతడు గద్య ఇలా వ్రాసుకున్నాడు:

భోసలాన్వయసుధాంభోధి చంద్రునకు-బాసురశౌర్యానుభావసాంద్రునకు
భవసముత్కటజటాభరణాయమాన-ధవళకీర్తి మనోజ్ఞతరగాంగభంగ
గాహనైకపవిత్ర గంధర్వగాన-మోహితామరవధూముఖకాంక్షణీయ
మనుజభావునకు రామమనోజునకు-ననఘసన్నుతికి శాహావనీపతికి
నింబాజివ్రాయించె నిఖిలార్థవితతి-కంభోధియగుచుండునట్టి భారతము
నిటలాక్షపదపద్మ నిహిత ప్రసన్న-పటుచిత్తుడైన కుప్పయమంత్రిచేత.

[ద్వి.భా. ఉద్యో.3.పు 97]

ఈ కుప్పయ మంత్రిగారి తండ్రిపేరు వెంకటపతయ్య బహుశా వాళ్ల ఇంటిపేరు పాలగిరివారు కవిత్రయభారతాన్ని పాలగిరి కచ్చాలప్ప అనే లేఖకుడు క్రీ. శ. 1692లో వ్రాశాడు.[1] అప్పటికి శాహజీకి ఇరవై సంవత్సరాల వయస్సు. అర్థం అయ్యే ప్రాయంలో కవిత్రయ భారతాన్ని శాహజీ పఠించి ఉంటాడు పాలగిరి కచ్చాలప్పేగాక నంబటూరి బుచ్చన్న గారి మనుమడు పాపరాజుకూడా కవిత్రయ భారతానికి కాపీలు వ్రాశాడు

1. తంజావూరు కేటలాగు D 110. M 79. శల్యపర్వం

చరిగొండ గురవరాజుగారి కొడుకు అయ్యప్పరాజు, మనవడు పెద్దిరాజు మొదలైన వాళ్లుకూడా తంజావూరులో భారత ప్రతులు వ్రాసిన వాళ్లే. చరిగొండ వాళ్లు క్రీ.శ. 1690లోనే ఇవి తయారు చేశారు.[2]

ఆంధ్ర మహాభరతాన్నే కాక ఇతర తెలుగు కావ్యాలను కూడా శాహజీ చదువుకొని ఉంటాడు. ప్రబంధాలన్నింటినీ అములాగ్రంగా కాకపోయినా ప్రబంధ సారాన్ని రుచిచూసి ఉంటాడు. తంజావూరులో కళావతి అనే మహిళ ప్రబంధసారశిరోమణి అనే సంకలన గ్రంథాన్ని తయారుచేసి వ్రాసుకొంది.

కళావతిలాగే ఎవరో కమలనాథయ్యగారి కుమారుడు కూడా ఒక సంకలన గ్రంథాన్ని తయారుచేశాడు. కాశీఖండం, భీమఖండం, మనుచరిత్ర, వసుచరిత్ర మొదలైన కావ్యాలలో మంచి పద్యాలన్నీ ఏర్చి కూర్చాడు. (తం. D 785 B 429.) పెదపాటి జగ్గన్న కూర్చిన ప్రబంధ రత్నాకరం ప్రతి కూడా తంజావూరులో ఉంది. వీటిని లేఖకులందరూ శాహజీ కోసమే వ్రాసి ఉండ నక్కరలేదు. ఆనాడు రాజు దగ్గిరనుంచి రాజోద్యోగుల దాకా అందరూ కావ్యలోలురే. వెల్లటూరి అప్పయ్యచేత దళవాయి శేషాద్రి భాస్కర రామయాణాన్ని వ్రాయించుకొన్నాడు. ఎవరో దండె భూమయ్య అనే ఆయన అనకనూరి చెలువ రంగప్ప చేత రామదండకాన్ని వ్రాయించుకొన్నాడు. అనికొండ రామభట్టు చెప్పిన ఈ దండకాన్ని రంగప్ప జాములోపల కాపీచేసి ఇచ్చాడు (తం.డి. 424). తెలుగులిపి రాని మరాఠి ఉద్యోగులకోసం తెలుగు గ్రంథాలను నాగరలిపిలో వ్రాసిపెట్టేవాళ్లు కూడా ఉన్నారు. ప్రతాప రాయడనేవాడు వాళ్లలో ఒకడు. ఇతని అసలు పేరు విఠలుడు. 'ప్రతాపరాయనామ్నా తుక దేవసుత విఠలేన లిఖితం' అని వ్రాసుకొన్నాడు. (తం డి 577)

ప్రాచీన గ్రంథ పఠనంతోపాటు సమకాలిక సాహిత్య వినోదాలలో కూడా శాహజీ పాల్గొనేవాడు. అతని చుట్టూ తెలుగుకవులు ఉండేవారు. చాటువులు చెప్పేవారు. వర రాజుల చెంతతప్ప కవులు వర్ధిల్లలేరని ఎవరో ఇలా మనవి చేసుకొన్నారు.

> కరిరాజులు కవిరాజులు-వరరాజుల చెంతగాక వర్ధిల్లుగలిన్
> వెరయెడల బ్రబలగలరా-గురుతరనిజబలములానుకొని శాహేంద్రా
>
> [తం.డి. 822]

శాహేంద్రుని దగ్గర ప్రబలిన ఈ కవి ఎవరో గాని ఘనమైన పద్యం ఒకటి చెప్పాడు.

> గిరి ఘనము దానికన్నను-శరధి ఘనము దాని కాకసము ఘన మయ్యం
> బరమునకు ఘనము బ్రహ్మము-మరి దానికి ఘనము తృష్ణ మహిశాహేంద్రా.
>
> [తం డి. 822]

2: తంజావూరు కేటలాగు D 110. M 70. ద్రోణపర్వం

బ్రహ్మాండంకన్నా ఘనమైన ఈ తృష్ణను శాహేంద్రుడు ఎలా తృప్తి పరచాడోగాని అతని ఈవిని చాటుకవి ఇలా చివర ప్రశంసించాడు:

నయమున భూమియేలి కదనంబున శత్రుల బారదోలి వా
ఙ్మయమున బ్రహ్మ గెల్చియు సమస్తమనీషిజనాళి మెచ్చ నీ
వియు ప్రభవించుచున్ భువనవిశ్రుతశాశ్వతకీర్తి యెల్లెడన్
రయమున బర్వజేసితివిరా భళి ! శాహనృపాల శేఖరా. [తం.డి. 822]

ఈ పద్యంలో శాహజీ వాఙ్మయమున బ్రహ్మను గెల్చినట్టు కవి పొగిడితే అతిశయోక్తి లేదంటే అతిశయోక్తి లేదు. శాహజీకి సంగీత సాహిత్యాలలో అసమాన పాండిత్య అబ్బింది. అతడు సాధారణ శృంగార ప్రబంధాలు రచించలేదు గానీ 23 రచనలు చేశాడు. వాటిలో ఎక్కువ నాటకాలు, ప్రదర్శన కుపయోగించేవే. శాహాజీకాలంలో నాటకరంగానికి నిత్య కళ్యాణంగా ఉండేది. శాహజీ వ్రాసిన 22 నాటకాలలో తొమ్మిది కళ్యాణాలే ఇతని కృతులలో అయిదు మాత్రమే అచ్చువడ్డాయి. మిగతావి తంజావూరు-సరస్వతీ మహాలు లో ఉన్నాయి. శాహాజీకృతుల వివరాలు చూడండి:

౧. రామాయణ గాథలు : (1) శాంతాకల్యాణం : ఋష్యశృంగుని చరిత్ర. అముద్రితం మూడు ప్రతులున్నాయి. తం.డి. 628-30 (2) సీతా కళ్యాణం : ఇదికూడా అముద్రితమే. దీనికి పదిప్రతులు తంజావూరులో ఉన్నాయి.(3) రామపట్టాభిషేకం : దీనికి ఆరు ప్రతులుఉన్నాయి. ప్రాంతీయభాషలు ఇందులో బాగా వాడాడు.

తం డి. 572-77.

౨. భారత గాథలు : (1)ద్రౌపదీకళ్యాణం : ఇది ముద్రితం. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం వారు ప్రచురించిన యక్షగాన సంపుటాలలో ఉంది.

౩. భాగవత వైష్ణవకథలు : (1) కృష్ణలీలావిలాసం : కృష్ణజననంనుంచి సత్యభామా కళ్యాణందాకా ఉన్న కథ ఇందులో ఉంది. అముద్రితం. రెండు ప్రతులు ఉన్నాయి. తం.డి 505-06. (2) జలక్రీడలు: గోపికా వస్త్రాపహరణగాథ. అముద్రితం. ఏడుప్రతులు ఉన్నాయి. తం.డి 521-27 (3) రుక్మిణీసత్యభామాసంవాదం : సవతుల కయ్యమే కాక ఆలుమగల కీచులాటకూడా ఉంది. అముద్రితం నాలుగు ప్రతులు ఉన్నాయి. తం.డి. 583-86.(4) సతీపతిదానవిలాసం : శ్రీకృష్ణతులాభారం. అముద్రితం ఏడు ప్రతులు ఉన్నాయి. తం.డి. 645-50. (5) విష్ణుపల్లకి సేవాప్రబంధం. లక్ష్మీదేవి పల్లకిపంపించి విష్ణువును పిలిపించుకొనే కథ. ముద్రితం.

౪ శైవగాథలు : (1) కిరాతవిలాసం : పార్వతితో జూదమాడి ఓడిపోయిన శివుడు నారదుని సలహాపై కిరాతవేషంలో అడవికి పోతాడు. భిల్లాంగనలాగా వచ్చి పార్వతి కలుసు

కొంటుంది. అముద్రితం. నాలుగు ప్రతులున్నాయి. తం.డి 501-04.(2) గంగా పార్వతీ సంవాదం. సవతుల కయ్యం. ఉపపాత్రలద్వారా అపహాస్యం చాలా వ్రాశాడు. అముద్రితం. ఆరుప్రతులున్నాయి. తం.డి 513-18.(3) త్యాగవినోదచిత్రప్రబంధం : కాళిగర్వభంగం. ఆమెతో పోటీచేసి శివుడు నటరాజు అవడం. అముద్రితం : ఆరుప్రతులు ఉన్నాయి. తం.డి. 530-34.(4) పార్వతీకళ్యాణం : వృద్ధ బ్రాహ్మణరూపంలో శివుడు పార్వతిని పరీక్షించడం నుంచి కథ ప్రారంభం. దీన్ని ఎవరు వ్రాశారన్న సంగతి గురించి కొంత వివాదం ఉంది. అముద్రితం. తొమ్మిది ప్రతులు ఉన్నాయి. తం.డి. 545-53. (5) భక్తవత్సల లీలావిలాసం : బాణాసురునికి వరం యిచ్చి శివుడు పార్వతికి దూరం అవడం. వాళ్ళ విరహం . అముద్రితం దీనికి ఒకటేప్రతి ఉంది. తం.డి. 832 (6) వల్లీకళ్యాణం : వల్లి అనే చెంచితను కుమారస్వామి పెళ్లి చేసుకోవడం. అముద్రితం. ఏడు ప్రతులు ఉన్నాయి. తం.డి. 590-96. (7) విఘ్నేశ్వరకళ్యాణం : సిద్ధి. బుద్ధి కన్యలను వినాయకుడు పెళ్లాడేకథ. అముద్రితం. ఏడుప్రతులుఉన్నాయి. తం.డి. 610-16.(8) శంకరసేవాపల్లకి ప్రబంధం : పార్వతీదేవి పల్లకి పంపించి శివుణ్ణి రప్పించుకొనడం ముద్రితం.

೫ ఇతర పురాణ గాథలు : (1) రతికళ్యాణం : రతికోసం మన్మథుని విరహం. తరువాత పెళ్లి. ముద్రితం. (2) శచీపురందరం : శచీదేవితో దేవేంద్రుని పెళ్లి ముద్రితం.

౬. స్వకపోలకల్పితాలు : (1) పంచరత్న ప్రబంధం : పరమేశ్వరుని కొలువులో కొందరు నాట్యం చేయడం తప్ప మరేం కథలేదు. నవసిద్ధయోగి మొదలైన మానవులు దేవుణ్ణి సేవించుకొనడం. ఈ నృత్యప్రబంధం అముద్రితం. తం.డి. 540 (2) సతీ దాన శూరం : తన భార్య పై మరులుకొన్న బ్రాహ్మణునికి భర్తే ఆమెను దానం చేయడం. ముద్రితం. (3) త్యాగేశ పదాలు : త్యాగేశుని పై పందలాది శృంగారపదాలు అముద్రితాలు. ఆరు ప్రతులు ఉన్నాయి. (తం.డి. 431-33, 470, 852-53)

౭. శాస్త్ర గ్రంథాలు :(1) రాగమేళవివేకం. ఎనిమిది ప్రకరణాలలో రాగలక్షణాలను వివరించాడు. అముద్రితం. తం.డి. 931.

శాహజీ తన జీవితకాలంలో చేసిన తెలుగు రచనలు మొత్తం 23 కనబడుతున్నాయి. ఇందులో కొన్ని తన ఆస్థానవిద్వాంసుల సహాయంతో రచించి ఉంటాడు. రంగస్థలంపై ప్రదర్శించడానికి అనువుగా 21 మధురరచనలు శాహజీ చేశాడుగాని ఏవో రెండు మూడు తప్పించి మిగతావి శుద్ధ సాధారణ రచనలు. అన్నీ ఒక్కమూసలో పోసినవే. మన శృంగారప్రబంధాలు చాలా మట్టుకు ఎలాగ పరస్పర ప్రతిధ్వనులో శాహజీ నాటకాలుకూడా ఒకదాని కొకటి ప్రతిబింబాలు.

ఆమాట కొస్తే తంజావూరునాటకాలన్నీ రమారమి ఒక్కలాగే ఉంటాయి. శాహజీ

నాటకాలలో ఆదినుంచి అంతందాకా ఒక బాణీ ఉంది. జయజయధ్వానాల 'తోడియం' దరువుతో నాటకం ప్రారంభం అవుతుంది దైవప్రార్థన తరువాత సూత్రధారవచనం, ద్విపదలో కథాసంగ్రహం చెప్పడం, తరువాత వినాయకుని ప్రవేశం, గణపతిపూజ, తరువాత 'అస్థానసంతోషి' గాని, కటికవాడుగాని ప్రసంగం చేయడం ఉంటాయి. (చాలా నాటకాలలో ప్రసంగాలు అధిక ప్రసంగాలే ; అసభ్యాలే) ఆతరువాత కథ మొదలవుతుంది. కళ్యాణ కథలన్నీ ఒకలాగే ఉంటాయి పాత్రల పేర్లలో తేడాలేగాని దరువులన్నీ ఎరువు తెచ్చుకొన్నట్టే ఉంటాయి. ఇంద్రుని పెళ్లి అయినా మన్మథుని పెళ్లిఅయినా తంజావూరులో జరుగుతుంది. పెళ్లికాగానే శోభనగీతాలతోను, మంగళ హారతితోను నాటకం ముగుస్తుంది.

శాహజీ వ్రాసిన నాటకాలలో 'సతీదానశూరం' మాత్రమే 'ఓహో!' అనేటట్టు ఉంది. ఇందులోని కథ విలక్షణమైనది.

మారోపంతులు అనే బ్రాహ్మణుడు ఒక మాతంగయువతిని చూసి మరులుకొన్నాడు. అతని శిష్యుడూ ఆ యువతీ ఎంత వారించినా వినడు. శిష్యుడు ఎన్నో శ్లోకాలు ఉదాహరించి కామం కూడదంటాడు. గురువు మరిన్ని శ్లోకాలు ఏకరువుపెట్టి 'నీవీమోక్షమేమోక్ష' మంటాడు. యాగాలు చేసేది రంభభోగములకేకద, భోగముకన్న వేరే పుణ్యము గలదా' అంటాడు. మాతంగికి ఒక భర్త ఉన్నాడు అతడు వచ్చి వారించి చూస్తాడు. లాభం లేక తన భార్యను దానం చేస్తాడు. అమె ఇరుకున పడుతుంది. శివుడు ప్రతక్ష్యమై మాదిగ వాడికి సాయుజ్యసారూప్యసామీప్య సాలోక్యాలు ఇచ్చాడు.[3]

ఈ నాటకంలో 'యాకుందేందు తుషారహారధవళా', 'శాంతాకారం' మొదలుకొని 37 శ్లోకాలు ఉన్నాయి. సామాజికులకు సంస్కృతం బోధపడదని చాలా శ్లోకాల అర్థవివరణ చక్కగా ఉంది. ఈ నాటకంలో నలుగురే ముఖ్యపాత్రలు. ఒకడు గురువు. రెండోవాడు శిష్యుడు. మిగిలిన ఇద్దరూ మాదిగ దంపతులు. వీళ్లలో ఎవరు అధికులనే ప్రశ్న జనించక మానదు. నాటకం చివర పద్యరూపంలో ఎవరో అప్రశ్న వేశారు.

మేటిశహారాజవిరచిత-నాటకరత్నమున మెలగు నలుగురిలోనన్
బాటింప బెద్ద యెవ్వరు?-తేటగ విద్వాంసులారా తెలుపగవలయున్.

ఇందులో పెద్ద ఎవరో తేటగా విద్వాంసులు తెలిపినా, తెలుపకపోయినా శాహజీ నాటకా లలో ఇదే రత్నమని చెప్పకతప్పదు. మిగతా రచనలు చేయక పోయినా ఈ ఒక్కరచనతోనే శాహజీతెలుగుసాహిత్యంలో స్థానం ఏర్పరచు కోగలడు. ఇతని ఇతరరచనలోని అసభ్య భాగాలు ఆనాటి ప్రసంగులు నేటికి వచ్చినట్లు పేలినవే కావచ్చు , లేక కొందరు అస్థాన విద్వాంసులు కలిపిన భాగాలు కావచ్చు.

---

3. సతీదానశూరం అచ్చుపడింది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయప్రచురణ. నం. 57 యక్షగానములు. సంపుటి 3లో ఉంది. ఈ సంపుటిలోనే శాహజీవ్రాసిన రతికళ్యాణం, శచీపురందరంకూడా ఉన్నాయి

శాహజీఆస్థానంలో తెలుగుకవులేకాక, చాలామంది సంస్కృతపండితులు కూడా ఉన్నారు. అభినవపతంజలి బిరుదాంకితుడైన రామభద్రదీక్షితులు, శ్రీధరవెంకటేశ్వరులు మొదలైన ఉద్దండపండితులూ, కవులూ 46గురు శాహజీ కాలంలో ఉన్నారు. వీరందరికీ శాహజీ ఒక గ్రామాన్ని దానం చేశాడు. సంస్కృతపండితులను సత్కరించివారి సాహిత్యంలోని సారస్యాన్ని గ్రహించడమే కాక స్వయంగా గీర్వాణరచనలుకూడా శాహజీ చేయగలడు. శబ్దరత్న సమన్వయం, శబ్దార్థసంగ్రహం అనే రెండు నిఘంటువులు వ్రాశాడు. ఆశువుగా కూడా శ్లోకాలు చెప్పగలడు.

కేవలం సాహిత్య విషయాలలోనే కాక శాహజీ దార్శనిక చింతనకు కూడా ఆదరణ చూపాడు. మహారాష్ట్రరాజులు గద్దె ఎక్కడానికి ముందు నాయకరాజుల అవసానకాలంలో వీరవైష్ణవం రాజులకు అభిమతమైన మతం అయింది. అయితే భోసల రాజులు రాగానే అద్వైతం, దానితో పాటు ఇతరమతాలూ తిరిగి తల ఎత్తుకున్నాయి. శాహజీకాలంలో భాసురానంద నాధుడనే దీక్షానామం గల భాస్కర రాయలవారూ, పరమ శివేంద్ర సరస్వతులు, కృష్ణానందులూ అద్వైతాన్ని ప్రబోధించారు. "మానససంచరరే" వంటి కీర్తనలు చెప్పిన సదాశివ బ్రహ్మేంద్రులవారు ఈ పరమ శివేంద్ర సరస్వతుల శిష్యులే. శ్రీధర వెంకటేశ్వర దీక్షితులూ బోధేంద్రయతీ నామ సిద్ధాంతాన్నీ, భజన పద్ధతినీ ప్రవేశ పెట్టారు. తంజావూరు రాజ్యంలో ఆధ్యాత్మిక చింతన ఎక్కువ అయింది.

శాహజీ కేవలం షణ్మతాలకూ, షడ్దర్శనాలకూ మాత్రమే ప్రోత్సాహం ఇచ్చి ఊరు కోలేదు. గంగాధర, వాజపేయి అధ్వర్యంలో 'అవైదిక దర్శన సంగ్రహం' అనే గ్రంధాన్ని సంకలనం చేయించాడు. నాస్తిక దర్శనాలను కూడా అవగాహన చేసుకోవాలనే సహృదయత ఆ రాజ్యంలో ఉంది. 'రామ భద్ర దీక్షితులనూ, మరో ఆరుగురినీ 'షడ్దర్శన సిద్ధాంత సంగ్రహం' సంకలనం చేయడానికి శాహజీ నియమించాడు. అప్పటికే తెలుగులో వేదాంత శతకాలు చెప్పిన దత్తాత్రేయ యోగి, పరమానంద తీర్థులు తంజావూరు రాజ్యంలోని మన్నారు గుడిలో ఉన్నారు. మన్నారు గుడిలో రాజప్రతినిధిగా ఉన్న, శాహజీ రెండో తమ్ముడు తుక్కోజీ మీద ఈ ఆధ్యాత్మిక చింతన బాగా పని చేసింది.

చనిపోయేవరకూ శాహజీసాంస్కృతిక రక్షణ, సర్వదర్శన పోషణ సాహిత్య వినోదాలతో కాలం గడిపేవాడు. ఎక్కడ కొత్త పుస్తకం ఉన్నా వ్రాయించి చదువుకొనే వాడు. 1711లో, అంటే ఇంకో ఏడాదికి పోతాడనగా శాహజీ కొత్తగా తెనాలివారి గ్రంధాలతో పరిచయం ఏర్పర చు కొన్నాడు. తెనాలి అన్నయ్య రచించిన సుదక్షిణా పరిణయానికీ, రామభద్రుని ఇందు మతి పరిణయానికి కాపీలు వ్రాసి కంచెర్లరంగధాముడనే లేకరి 'మహారాజా సాయెబువారికి' ఇచ్చాడు.[4] శాహజీ ఇలాగే ఎన్నో పుస్తకాల ప్రతికలు వ్రాయించి తెలుగు సాహిత్యాన్ని నిల

4. తంజావూరు కేటలాగు డి. 138, డి. 284.

పెట్టాడు. అతనికి పుత్రులులేకపోయినా అతని కావ్యపుత్రికలు నేటికీ సజీవంగా ఉన్నాయి.

3. మొదటి శరభోజి (క్రి.శ. 1712-1728) : శహాజీకి సంతానం లేకపోవడంవల్ల అతని పెద్దతమ్ముడు శరభోజి రాజయ్యాడు. పట్టం కట్టుకొంటున్నప్పుడు అతనికి ముప్ఫైయ్యేనిమిది సంవత్సరాల వయస్సు. అన్నగారి రాజ్యకాలంలో అతడు కుంభకోణంసుబాకు అధికారిగా ఉండేవాడు. అన్నతో కలిసి ఉమ్మడిగా తంజావూరును పాలించినట్టు మరాఠీ శాసనాలలో ఉంది.[5] అయితే మొదటి శరభోజి అన్నగారి జీవితకాలంలో శక్కోటలో వేరే ఉండేవారు. అన్నగారు పోషించిన తెలుగుకవులందరినీ ఇతడు కూడా పోషించాడు. దర్భా గిరిరాజు ఇతనిమీద కూడా పదాలు చెప్పాడు. ఒక నాయిక ఇలా అంటుంది :

పాయకగందవడివాసైని వేయకు మొక్కె-మాయత్త కోసగత్తెరా !
గిరిరాజకవినుతశరభోజినృప సమ్ము-మరుకేళి గూడవేరా. [తం.డి. 448]

పదాలు చెప్పడమేకాక లీలావతికళ్యాణ మనే నాటకం వ్రాసి అందులో శరభోజీలీలావతుల పెళ్లిని గిరిరాజు వర్ణించాడు.[6] దానిని శరభోజికి అంకితం ఇచ్చాడు. గిరిరాజులాగే ఇంకా ఎందరు శరభోజిమీద పదాలు చెప్పారో తెలియదు. ఇతడు కూడా తన అన్నగారిలాగా తెలుగుకవులను పోషించాడు ఒక దీనవిద్వాంసుడు వచ్చి శరభోజిదగ్గిర ఇలా మొరపెట్టుకొన్నాడు :

ఒక్కరుగాను భోసలవయోనిధిపూర్ణశశాంక! చుట్టముల్
పెక్కుగు సోదరుల్ హితులు బిడ్డలు పాపలు తల్లి మామలున్
దిక్కకు తెమ్ము తెమ్మని కఠోరముగా నిడవాడ లేమిచే
చిక్కితి నన్న సంబళము చేసి సమగ్ర దయచూడు మియ్యెడన్

(తం.డి. B10717)

శరభోజిరాజు తెలుగు సాహిత్యంలోని ప్రసిద్ధ కావ్యాలు చదివేఉంటాడు. రెండు కావ్యాలపై శ్లేషిస్తూ పై దీనవిద్వాంసుడే ఇలా మరో పద్యం చెప్పాడు:

మనుచరిత్రంబు కలిగిన మనుజచంద్ర-వసుచరిత్రంబు తెలుసుకో వచ్చినాడ
అన్న సంబళమిప్పించి మనుపు నన్ను-రమ్యగుణసాంద్ర శరభోజి రాజచంద్ర.

తనదగ్గిరకు వచ్చి అన్నసంబళం యిప్పించమని అడిగే కవులందరినీ యేవేనా ప్రాచీన గ్రంథాలున్నాయా అని శరభోజి అడిగేవాడు కాబోలు. ఈ అన్నార్తుడ్డి కూడా ఏదో పుస్తకం తెమ్మన్నాడు. అప్పుడాయన ఈపద్యం చెప్పాడు.[7]

5. Maratha Rajas of Tanjore, by K.R. Subrahmaniam P.26.
6. లీలావతీ కళ్యాణం ముద్రితమయింది. యక్షగాన సంపుటి, 6. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయప్రచురణ.
7. శరభోజి మహారాజుమీది పద్యాలు సేకరించి 'చెదరినముత్యాలు' గా మిత్రులు విట్టలదేవుని సుందరశర్మగారు ప్రకటించారు. తంజావూరు కేటలాగు, సంపుటి 2. అనుబంధం-పుట VIII

సంబళముచేసి పిలిచి స-యింబున నేపుస్తకంబు నెక్కడనైనా
సంభాళించుక తెచ్చెద-శంబరహరతుల్యరూప శరభోజినృపా. [తం.డి. 10717]

శరభోజి అడిగిన పుస్తకమేదో, సంభాళించుకొని ఆ కవి యిచ్చిన దేదో తెలియదు. బహుశా వైద్యగ్రంథం కావచ్చు. శరభోజి ఇంకెందరు తెలుగుకవులకు అన్న సంబళమిచ్చాడో కూడా తెలియదు. ఈయన తన అన్నగారి లాగా స్వయంగా రచనలు చేసినట్టు కనిపించదు. చాలామంది సంస్కృత కవులను పోషించాడు. అగ్రహారాలు యిచ్చాడు. ఇతని మంత్రులుకూడా కవులను పోషించారు. ఆశ్రితులు వ్రాసిన గ్రంథాలను కొందరు తమ పేర ప్రకటించుకొన్నారు.

తన అన్నగారు శాహజీకి సంతానం లేనందువల్ల తను రాజ్యానికి రావడం శరభోజి మనస్సును బాగా పట్టేసింది. తనకూ సంతానం లేదు. పుత్రుల కోసం శరభోజి వివిధ క్షేత్రాలలోని దేవతలకు మొక్కుకొన్నాడు. ఆమొక్కులు చెల్లించడానికి తన తరఫున తన ఆస్థాన విద్వాంసుడు మలహారి పండితుణ్ణి ఆయాక్షేత్రాలకు పంపించాడు. పుణ్యక్షేత్రాలు దర్శించుకొంటూ మలహారి పండితుడు దాహాంబా పురానికి వచ్చాడు. అది శరభోజి తల్లిపేర నిర్మించిన ఊరు. అక్కడే సదాశివ బ్రహ్మేంద్రులు ఉంటున్నారు. వారిని దర్శించు కొని మూడు భిక్షలు నివేదించి సేవించుకొని పండితుడు తన రాజుగారి పుత్రవాంఛను విన్నవించుకొన్నాడు. సదాశివ బ్రహ్మేంద్రులు అనుగ్రహించి, శరభోజిని దీవిస్తూ తమ కృతి 'ఆత్మవిద్యావిలాసం' ప్రతినొకదానిని రాజుకు పండితుని ద్వారా పంపించారు.[8] రాజవంశం వర్థిల్లుతుందని దీవించినట్టు కనబడుతుంది.

సదాశివబ్రహ్మేంద్రుల దీవెన కబురు రాచనగరుకు చేరే ఉంటుంది. మహాత్ములు ఆశీర్వదించినా శాహజీ లాగే శరభోజికి సంతానం లేదు. అయితే ఇతని రెండో భార్య ఒక మాయానాటకం ఆడింది. దొంగ కాన్పు నటించి దాసీ పుత్రుణ్ణి తన పుత్రుడుగా ప్రకటించుకొంది. అయితే ఈ కుట్ర శరభోజి కి తెలిసిపోయింది. అందుచేత తన తరవాత తన తమ్ముడు తుక్కోజికే రాజ్యం సంక్రమించాలని శాసించాడు. పదిహేడు సంవత్సరాలు పాలించి క్రి.శ. 1728 లో మొదటి శరభోజీ మరణించాడు. ఇతని ఆంధ్ర సాహిత్య పోషణ గురించి పరిశోధించవలసిన అవసరం సజీవంగానే ఉంది.

4. తుక్కోజీ (క్రి.శ. 1728-1736) : చిన్నన్న శరభోజి ఆదేశం ప్రకారం తుక్కోజీ తంజావూరు గద్దెకు వారసుడయ్యాడు. 51 వ ఏట గద్దె ఎక్కాడు. అయితే అంతకు ముందునుంచే తుక్కోజీ పరిపాలనాదక్షుడు. పెద్దన్న శాహజీ జీవిత కాలంలో తుక్కోజీ మన్నారుగుడి సుబా పై అధికారిగా, రాజప్రతినిధిగా ఉండేవాడు. ఇతడు అన్నలిద్దరితో

---

8. Dr. RAGHAWAN-(ED.) SAHENDRAVILASA OF SRIDHARAVENKATESA-TANJORE (1952)P.19

కలిసి రాజ్యంచేసేవాడని మరాఠి శాసనాలు చెప్తాయి. ఇతడు మొదట మహాదేవిపట్నంలో ఉండేవాడు. సంగీత సాహిత్యాలు రెండూ పోషించినా సంగీతంపట్ల ఇతనికి మక్కువ ఎక్కువ. 'సంగీత సారామృతం' అనే గ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. పాతపడి వ్యవహారంలోంచి తొలగిపోయిన మేళాలఐదులు కొత్తరాగాల గురించి చెప్పాడు.[9]

బహుశా ఈ రాగాలనే అతడు తన నాటకకృతులలో వాడి ఉంటాడు. తుక్కోజీ తెలుగులో వ్రాసిన రచనలు రెండు. ఒకటి శివకామసుందరీపరిణయం. రెండు రాజరం జనవిద్యావిలాసం. మొదటిదానిలో నాటకభాగంకన్నా కథన భాగం ఎక్కువ. అంత ప్రౌఢ మైన రచన కాదని పరిశోధకులు భావిస్తారు.[10]అముద్రితం. దీనికి మూడు ప్రతులు తంజా వూరులో ఉన్నాయి.(తం డి. 633-35) రాజరంజనవిలాసం అచ్చుపడింది. సరస్వతీ మహల్ అధికారులే దీన్ని ప్రకటించారు. ఇది అధ్యాత్మికరూపం. ఆత్మమహారాజు చిదా కాశపీఠంమీద కొలువుండే నాటకం. మాయాజీవుల వాగ్వాదం. 'సంసారములో నున్నప్పటికిన్ని నిస్సంసారియై నిరామయుండవై వుండవేయి' అని పరమేశ్వరుడు జీవునికి ఉపదేశం చేస్తాడు. తనకు కోడలుకావాలని మాయ కాలునికి పెళ్లి చేయిస్తుంది. రచన సాఫీగా ఉంది.

ఈ రెండూకాక తుక్కోజీ మరేరచనలు చేశాడో తెలియదు ఇతడు నీతిపదాలను చెప్పాడని నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు భావిస్తున్నారు.[11] అయితే అవి ఇతని కొడుకు ఏకోజీ తండ్రిమీద చెప్పినవేగాని తుక్కోజీ స్వయంగా రచించినవి కావు. వెంకట్రావుగారు ఉదాహరించిన మూడు పదాల ముద్రలలో 'ఏకేంద్రవిసుతుడైన తుళజేంద్రుని' పేరే కనబడుతోంది. తండ్రి పట్టం కట్టుకొన్న నాటికి, అంటే క్రీ.శ. 1728లో ఏకోజీకి 32 సంవత్సరాల వయస్సుంది. తండ్రితరువాత ఏకోజీ గద్దె ఎక్కాడు.

భోసలరాజులు, ఆదర్శసోదరులు అన్యోన్యంగా ఉండేవారు తుక్కోజీ కాలంలో చిత్రకళకూడా తంజావూరులో మంచి ఆదరణ నోచుకొంది ఏకోజీతో అతని పెద్ద కొడుకులు శాహజీ, శరభోజీలు కొలువులో ఉన్న దృశ్యాన్ని చాలా భారీ తైలవర్ణ చిత్రంగా చిత్రింపచేశారు. ఇది ఒక పెద్ద గోడ సైజులో ఉండేది. చాలా కాలం తంజావూరులోని మహారాష్ట్రరాజుల దర్బారు హజారంలో ఉండేది తంజావూరు రాజనగరులోనే ఈ వంశాన్ని దీవించిన సదాశివ బ్రహ్మేంద్రుల తైలవర్ణ చిత్ర పటాన్ని కూడా నిలుపుకొన్నారు. ఈయన దిగంబర సన్యాసి.[12] నామసిద్ధాంతంతో పాటు భజన సంప్రదాయాన్ని తంజావూరు

9. ఆంధ్రవాగ్గేయకార చరిత్ర : బాలాంత్రపురజనీకాంతరావు పుట 45.

10. ఆంధ్రయక్షగానవాఙ్మయచరిత్ర, 2 వ భాగం, పుట 323.

11. దక్షిణ దేశీయాంధ్ర వాఙ్మయం, పుట 245.

12. 1922 నాటికి ఆంధ్రసాహిత్య పరిశోధకులకు తెలిసిన దిగంబర సన్యాసి ఒక్క వేమనగారే. అందుచేత తంజావూరులోని రాచనగరులోని చిత్రపటం వారిదే అనుకొని వంగూరు సుబ్బారావుగారు భావించారు దాని నకలును తీసి తమ గ్రంథంలో ప్రచురించారు వావిళ్ళవారు కూడా అంతే చేశారు తంజావూరు రాచనగరుకూ వేమనగారికీ గల సంబంధం ఏమిటో మృగ్యం.

రాజ్యంలో ప్రచారం చేశారు. సదాశివ బ్రహ్మేంద్రుల దీవలనవల్లనే లేక మరెందు చేతనే తుక్కోజీ బహుపుత్రవంతుడు.

తుక్కోజీకి ఏకోజీ ఒక్కడే కొడుకు కాడు. చాలామంది ఉన్నారు. అతనికి ఎనమండుగురు భార్యలు, ఎందరో కొడుకులు ఉన్నారు. వాళ్లలో ధర్మపత్నుల కొడుకులు కొందరూ, ఖడ్గపత్నుల పుత్రులు మరికొందరూ. వీళ్లందరు పట్టం కట్టుకొని పాలించకపోయినా పందాలువేసుకొని సాహిత్య పోషణ చేసినట్లు కనబడతారు. వాళ్లగురించి తెలుసుకొందాం.

5. **హరిశ్చంద్రమహారాజు** : ఇతడు తుక్కోజీకి సుందరీబాయి వల్ల పుట్టిన కొడుకు. బహుశా ఇతడే తుక్కోజీ పుత్రులలో జ్యేష్ఠుడు కావచ్చు. ఇతని ఆశ్రయంలో ఎందరు కవులుండేవారో తెలియదుగాని ఇతని నగరులో తెలుగుపుస్తకాలు చాలా ఉండేవని ఊహించవచ్చు. భాగవతులు సుబ్బయ్య అనే లేఖకుడు హరిశ్చంద్ర మహారాజువారి శ్రీనగరిపుస్తకాల యాన ద్రౌపదీ కళ్యాణం, శ్రీకృష్ణలీలావిలాసనాటకాల ప్రతులు వ్రాసుకొన్నట్టు దాఖలా ఉంది. (తం.డి. 538-839) హరిశ్చంద్రుడు తండ్రికంటే ముందే-అంటే క్రి.శ. 1736కి ముందే మరణించాడు. భావిపరిశోధనవల్ల ఇతని సాహిత్య జీవితంగురించి చాలా విశదంగా తెలియవచ్చు.

6. **జయసింహుడు** : ఇతడు తుక్కోజీకి రాధాబాయివల్ల పుట్టిన కొడుకు, జయసింహుని కొలువులో 'బహువిధరచనావిశేషాలు' ప్రచురపరిచే సత్కవివ్యూహాలూ, బహుశాస్త్రిఫక్కికలు ఉపన్యసించే కోవిదులూ ఉండేవారు. నెల్లూరి వీరరాఘవయ్యగారి కుమారుడూ, ఆంధ్రపాణిని శేషాచలంగారి శిష్యుడూ అయిన శివరామయ్య ఈ జయసింహుని పోషణలో ఉండేవాడు. కామశాస్త్రాన్ని తెనిగించి జయసింహునికి అంకితం ఇచ్చాడు. ఇతడు మరే గ్రంథాలు చెప్పించాడో తెలియదు. హరిశ్చంద్రునిలాగే తండ్రి కళ్లముందు జయ సింహుడుకూడా మరణించినట్టుంది [13]

ఈ ఇద్దరు కుమారులకన్నా తుక్కోజీ యే ఆయుఃప్రమాణంలో నయం అనిపిస్తాడు. కనీసం 59 సంవత్సరాలు జీవించాడు. ఇతని సాహిత్యజీవితం ఎలా ఉన్నా రాజకీయజీవితం ఏమంత చెప్పుకోదగ్గంత గొప్పగా లేదు. రాజ్యావసానకాంలో చెప్పుడు మాటలు వినేవాడు ప్రజలువిసుగెత్తిపోయారు. ఎనిమిదేళ్లు పాలించాడు. అతని తరువాత ఏకోజీ రాజయ్యాడు.

7. ఇమ్మడి ఏకోజీ (క్రి.శ.1736-1737) : ఇతనికి బాబాసాహేబు అనే నామాంతరం ఉంది. ఇతడు తుక్కోజీకి రాజకుమారీ బాయివల్ల పుట్టిన వాడు. అధికారానికి వచ్చినప్పుడు 40 సంవత్సరాల ప్రౌఢుడు. తండ్రి జీవితకాలంలో ఇతడు పట్టుకోటలో ఉండేవాడు కాబోలు. ఏకోజీ తండ్రిమీదనే శృంగారపదాలు చెప్పిన మొనగాడు.

---

13. The Maratha Rajas of Tanjore-by K.R. Subramaniam, P. 42.

సంతోషమాయరా చాల నేరి నా సామి
మంతుకెక్కిన తుళజమహిపాలచంద్ర ॥స॥

విరహము చెంది నేను విరులశయ్య నుండగ
సరసుడ నామనసు తెలిసి సరసకు వచ్చినప్పుడే ॥స॥

వలరాజు బారికి నేను కలగుచున్నది జూచి
తలిరుబోడి వెరువవలదని దయచేసి కౌగలించినపుడే ॥స॥

చతుర ఏ కేంద్రవినుత సదయ తుళజరాజేంద్ర
చతురత రతికేళిని చేరి నన్ను కూడినప్పుడే ॥స॥

తండ్రిపైన ఒకటి కాదు, రెండు కాదు 27 శృంగార పదాలను ఏకోజీ కొత్తగా పట్టు కోటలో వ్రాశాడు.

ఏకోజీ రసికుడు. వేశ్యానాట్యగానవిలోలుడు. ఇతని ఆస్థానంలో ముద్దుమంగ అనే వారకాంత ఉండేది. ఆమె మీద ఎవరో కవి ఇలా చాటువు చెప్పాడు. [14]

కొద్దిగ జలించె నామది-విద్దావా తెరకు తెరకు నేజాసురరా
బుద్ధియవా? యొకతియని-ముద్దియవా చెలి కొనంగ ముద్దుల మంగా.

ఈ ముద్దులమంగ చాలా వైభవంగా జీవించేది. ఈమెకు ఏకోజీ ముత్యాల కుచ్చులు, వింజామరలు, బిరుదు కాహళులు మొదలైనవి ఇచ్చాడు. ఎవరో కవి ముద్దుమంగమీద చెప్పిన మరొక పద్యంలో ఈ సన్మాన వివరాలున్నాయి.

పదచాళి వినిపించు వైభవమ్మరబకు కొమరొంద ముత్తేల కుచ్చు చెల్లు
జక్కిణి వినిపించు చాతుర్యమహిమను రంజిల్లు వింజామరలతో చెల్లు
తాళవిన్యాస భేదన నాట్యానకు దులలేని బిరుదు కాహళులు చెల్లు
అభినయం బొనరించు నతిశయప్రౌఢికి విరతంబు ధవిబమల్లరులు జెల్లు
ననుచు నేకోజీ భూపాలుదమదివంబు-మెచ్చి ముత్తెలకుచ్చు నీకిచ్చు సభను
గలిత గుణ పేటి యాశ్రితకల్పవాటి-భావజానిఘోటి ముద్దుమంగా వధూటి

ముద్దుమంగలాంటి మన్మథుని గుర్రాలు ఏకోజీ పోషణలో ఎందరు ఉండేవారో తెలియదు. ఇతడు వ్రాసే శృంగారపదాలను ఈభావజఘోటులు సదా అభినయం చేసే వారు కాబోలు.

అయితే ఏమాట కామాట చెప్పుకోవాలి. ఏకోజీ తండ్రిమీద శృంగార పదాలేకాక నీతిపదాలు కూడా చెప్పాడు. 'నీతి కలిగిన యొందు నిత్యతేజమువచ్చు' అని నమ్మినవాడు.

14. దీనిని, దీనితరువాత పద్యాన్ని మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ఉదాహరించారు. (తంజావూరు మహారాష్ట్ర భూపతులు, ఆంధ్ర సాహిత్యం భారతి, జనవరి, 1954.)

ఏకోజీ పద సాహిత్యానికి తంజావూరులో అయిదు ప్రతులున్నాయి. (డి. 440-42 డి 850-51) ఇవి అముద్రితాలు.

పదాలనేకాక నాటకాలను, ద్విపద కావ్యాలను కూడా ఇమ్మడి ఏకోజీ వ్రాశాడు. తన పెదతండ్రి శాహజీని అనుకరిస్తూ ఇతడు విఘ్నేశ్వర పరిణయం అనే నాటకం వ్రాశాడు. రచన ఒక మోస్తరుదని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[15] అయితే తాను 'సరస సాహిత్య చక్రవర్తి' ననే ధైర్యం ఏకోజీకి ఉంది. రామాయణం ఆరు కాండలను ద్విపదగా రచించాడు. ఈరచన సమగ్రమేగాని అముద్రితం.

ఏకోజీ సాహిత్య రచనలన్నీ అతడు రాజ్యానికి రాకముందే చేసి ఉండాలి. అతడు పట్టుమని ఒక ఏడాది కూడా పాలించలేదు. రాజ్యానికి రాగానే జబ్బుపడ్డాడు. అనారోగ్యంతోనే భీషణ యుద్ధం ఒకటి చేశాడు. తిరుచిరాపల్లిని ముట్టడించడానికి వెడుతున్న చందాసాహెబు దారిలో నున్న తంజావూరుపై కూడా దండెత్తాడు. ఏకోజీ ధైర్యంగా పోరాడి చందాసాహెబును వెళ్లకొట్టాడు. ఇతడు మరణించాక తంజావూరు మూడేళ్లపాటు అరాచకమైంది. ఏకోజీ భార్య సుజనాబాయి రెండేళ్లు పాలించింది గాని కుట్రలు, కూహకాలు, దొంగవారసత్వాలు తట్టుకోలేకపోయింది అందుచేత మంత్రులందరూ కలిసి ఏకోజీ సవతి తమ్ముడు ప్రతాప సింహుణ్ణి రాజును చేశారు.

8. ప్రతాపసింహుడు (క్రీ.శ. 1739-1763): ఇతడు తుక్కోజికి ఉమాబాయివల్ల పుట్టిన కొడుకు, ఉమాబాయి తుక్కోజీ పట్టమహిషి కాదు, ఖడ్గపత్ని, దేశాన్ని అరాచకం నుండి తప్పించడానికి మంత్రులు ఇతణ్ణి రాజును చేయదలచినా అనిష్టంతోనే ప్రతాప సింహుడు రాజ్యాన్ని స్వీకరించాడు. జ్ఞాతి వైరంవల్ల కొన్నాళ్లు యుద్ధాలు జరిగాయి ఇతని దాయాదులు ఫ్రెంచివాళ్ల సహాయాన్ని అర్థిస్తే ఇతడు ఇంగ్లీషువాళ్లను తోడ్పడమని అడిగాడు ప్రతాపసింహుని కాలంలోనే తొలిసారిగా ఇంగ్లీషువారు భారతీయప్రభువుల వారసత్వపు తగాయిదాలలో జోక్యం కలుగజేసుకోవడం ప్రారంభించారు.[16]

యుక్తవయస్సు రాకముందే ప్రతాపసింహుడు రాజ్యానికి వచ్చాడు. అప్పుడు సయ్యద్ అనే ఖిలేదారు చేతిలో కొన్నాళ్లు తంజావూరు రాజ్యం కీలు బొమ్మలాగా ఉండిపోయింది. సుబేదారుల అక్రమాలవల్ల ప్రజలు నానాబాధలు పడ్డారు. బాలరాజుకు సరిగ్గా హితోపదేశం చేసేవాళ్లు లేరు. ఇంతకు ముందు ఏకోజీదగ్గర కుట్టికవి వాంఛేశ్వరుడు మంత్రిగా ఉండేవారు. ప్రతాపసింహుణ్ణి దారిలో పెట్టడానికి సంస్కృతంలో మహిషశతం అనే శ్లేషకవిత్వం చెప్పాడు. దున్న పోతులాంటివాడు రాజయ్యాడనీ, దున్న పోతుల్లాంటి

15. ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర, పుట 325.
16. Maratha Rajas of Tanjore-by K.R. Subramaniam, P. 51.

రాజోద్యోగులు చెలరేగారని తిట్టిపోశాడు. ప్రతాపుడు తన తప్పులు తెలుసుకొన్నాడు. తరువాత జనరంజకంగా పాలించాడు.

ఇతడు మొత్తం రాజ్యం చేసిన పాతిక సంవత్సరాలలో ఎందరు తెలుగు కవులను పోషించాడో తెలియదు. ఇతని భోగపత్ని ముద్దుపళనిమాత్రం ముద్దొచ్చే కవిత్వం చెప్పింది రాధికాసాంత్వనం రచించింది. ప్రతాపసింహుడు సర్వవిద్యావధాన మేధాస్ఫూర్తి కలవాడని చెప్పింది. ఈమె ఒక్కర్తేతప్ప మరెవ్వరూ ప్రతాపసింహుని తమ కావ్యాలలో పేర్కొనలేదు. అయితే ఇతనిపై ఎవరోకొన్ని శృంగారపదాలు చెప్పారు.[17] సాహిత్య పోషణచేసినా చేయకపోయినా ప్రతాపుడు చాలా సమర్థుడైన రాజు మహారాష్ట్రులలో ఇతడే చిట్టచివరి గొప్పవాడు. ఇతనితరువాత వచ్చినవాళ్లు కూడా తెలుగుభాషలో స్వయంగా రచనలు చేశారు. తెలుగుకవులను పోషించారు.

ఈ కడపటిరాజుల యుగంలో ఆరుగురు మహారాష్ట్రరాజులు తెలుగు రాజ్యాన్ని ఏలుకొన్నారు. ఆంధ్రులు వీళ్ల చేతిలో మొదట ఓడిపోయారని బాధపడనక్క రలేదు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు చెప్పినట్లు'....' మహారాష్ట్రు లాంధ్రులను జయించి తమప్రభుత్వమును స్థాపించినను ఆంధ్రులచే వారును పరాజితులైరి మహారాష్ట్రుల విజయము రాజకీయము ఆంధ్ర విజయము సాంస్కృతికము.[18] ఆంధ్రభాషా పరిచయం రసికతకు ముఖ్యచిహ్నం, ఆంధ్రకవిత నొసటి మాణిక్యం అన్న వారి మాటలు అక్షరాల నిజం.

మహారాష్ట్రరాజులు మంచి రసికులు; వారి కవితలు మాణిక్యసమానాలు కాకపోవచ్చును గాని మంచి గంధపులలాటతిలకాలు !

---

17. ఓ.లై. 2580లో ప్రతాపసింహేంద్రపదాలు ఉన్నాయి.

18. మధుర తంజావూరు నాయకరాజులనాటి ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర: 'దాక్షిణాత్యాంధ్రసాహిత్యం' పుట 36.

10

తంజావూరులో తెలుగు కవులు

మహారాష్ట్ర నాయకరాజుల కాలంలో ఎందరో తెలుగుకవులున్నారు. కొందరు కవులకు ఆంధ్రపాణిని, అభినవ కాళిదాసు వంటి బిరుదులు లభించాయి. నివర్తి శేషాచలం అనే పండితకవికి ఆంధ్రపాణిని అనే ప్రశస్తి వచ్చింది. ఆలూరి కుప్పన అనే కవికి ఆంధ్రకాళిదాసు అనే బిరుదు ఇచ్చారు. ఈ ఇద్దరిలో ఆంధ్ర పాణిని క్రీ.శ. 1684 నుండి 1712 దాకా పాలించిన శాహజీకొలువులో ఉన్నాడు. ఆంధ్రకాళిదాసు క్రీ.శ. 1728 నుండి 1736 దాకా పాలించిన తుక్కోజీసభలో ఉండేవాడు:

ఆంధ్రపాణిని శేషాచలం: సంస్కృతాంధ్రాలలో నివర్తి శేషాచలం గ్రంధరచనలు చేశాడు. అష్టభాషాధురీణుడు. కావ్యాదివ్యవహార చారుచతురుడు. తెలుగుభాషకు సంస్కృతంలో వ్యాకరణం రచించాడు. దీనికి 'ఆంధ్రశబ్దానుశాసనం' అని పేరు. సూత్రాలనేకాక వార్తికాలను కూడా ఇతడే రచించాడు. 'అఇఉణ్ ఋౡక్' అనే మాహేశ్వరసూత్రాలతోనే తన గ్రంధాన్ని మొదలుపెట్టాడు. ఈ వ్యాకరణం ఇంతవరకూ తెలుగులో లేదు గాని, ఒకనాడు తంజావూరులో ప్రసిద్ధమని చెప్పవచ్చు. సరస్వతీమహలు గ్రంధాలయంలో మూడు ప్రతు లున్నాయి. (తం. D 773, 774, 775). ఈ మూడింటిలో పాఠ భేదాలున్నాయి. బహుశా రచయితే మార్చి ఉంటాడు. ఈ వ్యాకరణం రచించబట్టే శేషాచలానికి ఆంధ్రపాణిని అనే బిరుదు వచ్చింది.

ఈ బిరుదు యివ్వడమేకాక శాహజీ శేషాచలాన్ని ఘనంగా సత్కరించాడు. కనకాభిషేకం చేసి అందలాలు మొదలైన బహుమతులు ఇచ్చాడు. ఈ సన్మానాలన్నీ శేషాచలం 'భోసలకోసలీయం' అనే సంస్కృతకావ్యం చివర చెప్పుకొన్నాడు. ఇది శాహజీకి అంకితం.

ఈ సంస్కృతగ్రంథాలనేకాక శేషాచలం తెలుగులోకూడా రచనలు చేశాడు వాటిలో మొదట చెప్పుకోవలసినది శాహరాజవిలాసం అనే నాటకం (తం 632). దీనిని ధీచమత్కృతి వెలసేటట్టు రచించాలని కవి ఆశించినా ఆనాటి అన్ని నాటకాలలాగే ఇదీ ఉంది. తాను 'అష్టభాషాకవిత్వంబు లమరే సుకృతి'నని చెప్పుకొన్నా ఈ నాటకంలో అష్టభాషలను బలవంతంగా చొప్పించలేదు. అందుకు సంతోషించాలి. ఈ నాటకాన్ని తన పేరనే రచించినా సరస్వతీ కళ్యాణం అనే నాటకాన్ని తాను వ్రాసి శాహజీపేరు పెట్టాడు. ఈ సంగతి గ్రంథాదిని స్పష్టంగా చెప్పాడు. (తం.డి. 651).

అయితే సూత్రధారుడీ నాటకం 'శాహజీప్రణీతం' అని చెప్పాడు. కారణం తెలియదు. ఇందులో ద్విపద లెక్కువగా ఉన్నా గ్రంథం మంచి నాటకపు వాటం కల్గిఉందని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[1] తంజావూరు కవులు చేయించిన ఇతరకళ్యాణాలలాగే సరస్వతీకళ్యాణంలో సరస్వతీబ్రహ్మల పెళ్లినాయకరాజుల సమక్షంలోనే జరుగుతుంది. ఈ నాటకానికి 7 ప్రతు లున్నాయి. తం.డి. 653 ప్రతిలో మంగళాష్టకా లున్నాయి.

ఈ సరస్వతీకళ్యాణమే కాక రతీకళ్యాణంకూడా శేషాచలమే కొంత వ్రాసి శాహజీపేరు పెట్టాడేమే అన్న అనుమానానికి ఆస్కారం ఉంది.

శాహజీ ఆస్థానకవులు ప్రభువు పేరిట తాము వ్రాసిన నాటకాలలో ఇలా తమపేర్లు కావాలనే, అనుకోకుండానే చొప్పిస్తూండేవారని చెప్పవచ్చు. శేషాచలం ఇంకే రచనలేనా చేశాడో లేదో తెలియదుగాని ఇతని కృతులేవీ అచ్చు పడలేదు. ఇతని శిష్యుడు నెల్లూరి శివరామయ్య వ్రాసిన కామకళానిధి అచ్చుపడింది.

నెల్లూరి కవులు: పూర్వం పాకనాటిలో దేశిరాజు కొండన్న గారనే విద్వాంసుడు సంగీత సాహిత్యాలలో అందెవేసిన చేయి అని ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. ప్రౌఢరాజుల చేనిమ్మపండుగా వినుతికెక్కాడు. అతనికి ఆరుగురు కొడుకులు. అందరూ ప్రతిభావంతులే. విద్వాంసులే వాళ్లలో కడగొట్టువాడు వెంకటాచలం. బాగా రాణించాడు. క్రి శ 1630-1642 ల కర్ణాటకాన్ని పాలించిన పెదవెంకటరాయలవద్ద దళవాయిగా పని చేశాడు. ఇతడు వీణ కమ్మగా వాయించేవాడు కలుపుగోలుతనంతో అందరికీ తలలో నాలుకగా ఉండేవాడు ఈ వెంకటాచలానికి నలుగురు కొడుకులు. అందులో రెండోవాడు వెంగన్న చెట్లు చిగిరించేటట్లు వీణ వాయించగలడు. ఇతని పాట విని పెదవెంకటపతిరాయలు ముత్యాల కుచ్చు బిరుదు లిచ్చాడు. ఈ వెంకన్నగారి అన్నగారు రంగన్న అపరనారదుడే కాక కవిత్వంకూడా చెప్పగలడు.

దేశిరాజు రంగన్నా, అతని తాతతండ్రులూ, తోడబుట్టినవాళ్లూ అంతా వీణ వాయించడంలో ప్రజ్ఞానిధులు కనుక ఆ కుటుంబానికి దేశిరాజు అనే పేరు పోయి వీణావా

---

1. ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయచరిత్ర, రెండవభాగం, డాక్టర్ యస్వీ జోగారావు, పుట 303.

రనే కొత్తపేరు వచ్చింది. రంగన్నకు నలుగురు కొడుకులు. వాళ్లలో పెద్దవాడు వెంకటపతి. ఇతడు ప్రాజ్ఞుడయ్యేసరికి కర్నాటకరాజ్యం చితికిపోయింది. సంగీతవిజ్ఞానం, సాహిత్యసామర్థ్యం, భాషాచమత్కార మొదలైనవి వెంకటపతి గొలకొండ సుల్తాను అబుల్‌హసన్ కొలువులో ప్రదర్శించి మెప్పులు పొందాడు. అయితే గొలకొండరాజ్యం అస్తమించడంవలనే, ఈ రెండువల్లనే ఈయన దక్షిణాదిని తిరునల్వేలిలో స్థిరపడినట్టున్నాడు. ఇతని ఇంటిపేరు వీట్రావారైనా ఈయన నెల్లూరినుంచి రావడంవల్ల ఈ కుటుంబానికి నెల్లూరివారనే కొత్తపేరు వచ్చింది.

నెల్లూరి వెంకటపతికి ముగ్గురు కొడుకులు. పెద్దవాడు వీరరాఘవయ్య సంస్కృతంలోనూ, తెలుగులోనూ అసమాన పాండిత్యం సంపాదించాడు. పుణ్యకోటి సోమయాజులుగారి దగ్గిర చదువుకొన్నాడు. మంత్రశాస్త్రం తెలుసుకొన్నాడు. ఛందస్సు, వ్యాకరణం, అలంకారం మొదలైన శాస్త్రాలేకాక గణితంలోకూడా కృషిచేశాడు. రత్నపరీక్ష, గజపరీక్ష తెలుసుకొన్నాడు. ప్రాకృతం మొదలైన షడ్భాషావ్యాకరణాలూకాక తెలుగు వ్యాకరణం కూడా మథించాడు. శతావధానం చేసేవాడు. ఇంతటి అసమాన పాండిత్యంతో నెల్లూరి వీరరాఘవయ్య ఎన్నో రచనలు చేశాడు. వాటి సంఖ్య మొత్తం 61. అందులో పన్నెండు తెలుగురచనలు. వాటి వివరాలు ఇవి:

(1) అష్టదిగ్గజాల సీసాలు	(7) యాదవ రాఘవ పాండవీయం
(2) కృష్ణభుజంగం	(8) రసమంజరి
(3) కృష్ణలీలామృతం	(9) వసుంధరాపరిణయం
(4) చాటువులు	(10) సర్వలోకేశ శతకం
(5) త్రిపురారిదండకం	(11) సానంద చరిత్ర
(6) మంత్రపాదస్తవం	(12) స్తంభోద్భవగద్య.

ఈ పన్నెండు రచనలలో రెండే రెండు లభ్యమై అచ్చుపడ్డాయి. వీటిలో యాదవ రాఘవ పాండవీయం మొదటిది. దీనిని వీరరాఘవయ్య క్రీ.శ. 1717లో వ్రాశాడు. ఇది మూడర్థాల శ్లేషకావ్యం. రామాయణ భారత భాగవతాల మూడుకథలూ నాలుగాశ్వాసాలలో యిమిడ్చి చెప్పాడు.

ఈ సాహిత్య సర్కసు నడిపాక నెల్లూరి వీరరాఘవయ్య వసుంధరా పరిణయం అనే కావ్యాన్ని వ్రాశాడు. పూర్వభాగాన్ని పూర్తిగానూ, ఉత్తరభాగంలో ఒక ఆశ్వాసాన్నీ పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు అముద్రితగ్రంథచింతామణి తరపున ప్రకటించారు. యాదవ రాఘవ పాండవీయాన్ని కూడా వారే ప్రకటించారు. వసుంధరాపరిణయం వ్రాసేనాటికి వీరరాఘవయ్య ఇంకొంచెం స్వాతిశయం ప్రకటించుకోవాలని అనుకున్నాడు. తన నిరుపమాన ప్రతిభా విశేషాలన్నీ ప్రదర్శించాలని తలచాడు. ఒకచోట శబ్దార్థాల వైచిత్రి, ఇంకోచోట మాధుర్యం, మరోచోట ధ్వని, వేరొకచోట శ్లేష – ఇలాగ రకరకాలుగా వైదుష్యం

ప్రకటించి తన రచన పండితపామరులకి ఆనందం ఇచ్చేటట్లు చేయాలనుకొన్నాడు.

> పండితపామరమతమై-యుండగ వర్ణనయు, గథయు నొనరుతు జెవికిన్
> బండువుగా నారికేళా-ఖండద్రాక్షాదిపాక కఠినమధురతన్. (వసుం. 1-93)

ఈ పద్యంలో చెప్పినట్టు ఈ పద్యం తత్సమపదభూయిష్ఠం అయినప్పుడు నారికేళపాకంగానూ, ఇతరచోట్ల ద్రాక్షాపాకంలోనూ ఉంది. ఈ కావ్యం ఇంకోరకంగా కూడా విలక్షణమైంది.

మన పురాణకథల్లో ఎవరేనా ముని ఉగ్రతపస్సు చేయడం మొదలు పెడితే అది చెడకొట్టేదాకా ఇంద్రునికి నిద్రపట్టదు. చెడ్డాకగాని కళ్ళు చల్ల పడవు. తపోవనానికి రంభనే, ఊర్వశినే, మరో అప్సరసనే పంపిస్తాడు. మగవాళ్ళు తపస్సు చేస్తే ఇలా చేస్తాడుగాని ఆడదాని తపస్సు ఎలా చెడగొట్టడం? అది సరదా అయిన చిక్కుప్రశ్న

వసుంధరాపరిణయంలో భూదేవి తపస్సు చేయడం మొదలు పెట్టింది. ఎందుకంటే ఒకసారి విష్ణుమూర్తి వరాహావతారంలో ఆమెను ప్రేమించాడు. ఇద్దరూ కాపురం చేశారు. కామక్రీడలతో ఎన్నాళ్ళు గడిపారో తెలియదు.

అలాగ భోగరసాబ్ధిలో తేలాక వారి కో కొడుకు పుట్టాడు. వాని పేరు నరకుడు. బిడ్డ పుట్టాక స్వామివారు ఒకనాడు అవతారం చాలించారు. ఆ వియోగం భరించలేక భూదేవి ఉగ్రతపస్సు మొదలుపెట్టింది. ఆ వేడిలో మంత్రాక్షరదేవతలు మలమల మాడిపోసాగారు. వాళ్ళు లక్ష్మీదేవితో చెప్పుకొన్నారు. ఆమె ఇంద్రునికి కబురు పెట్టింది. ఆ తపస్సు చెడగొట్టే మార్గం చూడమంది. 'దాని కేం భాగ్యం, కంతుడు, జయంతుడు, వసంతుడు, చందమామ, మందమారుతం ఉండనే ఉన్నారు. ఎవరిని పంపినా చాలు' అని ఇంద్రుడు వాళ్ళ యోగ్యతలు ఇలా మెచ్చుకొన్నాడు.

> తమ జెంద గురుపత్ని దానె రాజేయదే సుందరాకృతి గల్గు చందురుండు
> తన తనూజ వరింపు తలపు ఋట్టింపదే బ్రహ్మంతవానికి భావజుండు
> శాపాంతమృతి నోర్చి సతి గూడజేయదే మహి బాండురాజును మాధవుండు
> కవినంత గులకాంత మనసైన కరిగించు నను నందమందదే జయంతు
> డెలిమినోకునసొక్కించు సొలపుగనదె-మలయపవనుండు వారలబిలిచిపనుపు
> ధరణివ్రతభంగ మొనరించి ధైర్యముడిపి-తత్తపోవిఘ్న మొనరించివత్తురనిన.
> (వసుం. 3-47)

ఇంద్రుడు వాళ్ళ నిలా ఆకాశాని కెత్తినా జయంతుడు తప్ప మిగతా ఎవ్వరూ ఈ పనికి ఒడికట్టలేదు. అట్టహాసంతో పరివారంతో, జయంతుడు తపోవనానికి వెళ్లాడు. మారువేషం వేసుకొన్నాడు. మరులు తెలిపాడు వసుంధర అతని నిజస్వరూపం తెలుసుకొని 'కాకివై లోకంలో తిరగ'మని శపించింది. 'నేను నీ కొడుకులాంటివాడిని నాకు శాపం ఇచ్చావు

కనుక వచ్చే జన్మలో నీ చేతులతో నువ్వు నీ కొడుకునే చంపుకో అని శపించాడు. (కొడుకు లాంటివాడైతే ఎందుకు తల్లిమీద వసంతాలు చల్లపోయా డన్నదానికి జవాబులేదు). ఈ శాపం వల్లనే సత్యభామగా భూదేవి అవతరించింది.

ఈ కథను నారదుడు కృష్ణునికి చెప్పాడు. నీ కోసం సత్యభామ పుట్టింది. ఎదిగి పెళ్లికి సిద్ధంగా ఉందని తెలియచేశాడు. ఈ సంగతి రెండో ఆశ్వాసం చిట్ట చివర చెప్పి శాపకథను మూడో ఆశ్వాసంలో వీరరాఘవయ్య కథనం చేశాడు. మొదటి ఆశ్వాసంలోని కథాభాగంలో 444 గద్యపద్యాలు ఉన్నాయి. అవి పురవర్ణనకు సరిపోయాయి. అందరి లాగా చిన్న వచనాలు వ్రాయడం వీరరాఘవయ్యకు చేతకాదు. కొండవీటి చాంతాళ్లంత పొడుగ్గా వ్రాస్తాడు. రెండో ఆశ్వాసంలో ద్వారకాధిపతి అయిన కృష్ణుణ్ణి 25 పద్యాలలో వర్ణించాడు. భారత భాగవత హరివంశగాథలలోని విషయాలన్నీ చెప్పేశాడు. తరవాత నారదుడు రావడం, 28 భుజంగ ప్రయాతాలలో, సంస్కృతంలో స్తుతించడం, పోనీలే అని తెలుగులోనూ ప్రార్థించడంతో రెండో ఆశ్వాసం చివరికి వచ్చింది.

ఈ విధంగా పెంచుకుపోవడంవల్ల అడవిలాగా ఈ కావ్యం పెరిగింది. ఇందులో పూచిన పూవులని ఏరితెచ్చుకొంటే బాగానే ఉంటాయి. మహాకవులకు కావలసిన మిత భాషణ లేకపోయినా పండితులు ప్రకటించుకొనే ప్రకర్షణంమాత్రం నెల్లూరి వీరరాఘవయ్యలో బోలెడంత కనబడుతుంది. ఇతడింతటి ఉద్దండపండితుడయినా ఇతని కొడుకు శివరామయ్య ఆంధ్రపాణిని శేషాచలం దగ్గరే చదువుకొన్నాడు.

గురువుగారు శాహజీ ఆస్థానంలో ఉంటే శిష్యుడు జయసింహుని కొలువులో ఉన్నాడు. ఇతడు తుక్కోజీ రెండోకొడుకు. అకాలమరణం పొందినా జయసింహుడు బ్రతికినంతకాలం తెలుగుసాహిత్యాన్ని అభిమానించాడు. నెల్లూరి శివరామయ్యచేత కామ కళానిధి అనే కామశాస్త్రాన్ని చెప్పించి అంకితం పుచ్చుకొన్నాడు. ఇది నాలుగాశ్వాసాల గ్రంథం శాస్త్రంలోని లక్షణాలు తెలుసుకోకపోతే సుఖవృద్ధిలేదని ఆదిలోనే చెప్పాడు

జాతియు లక్షణంబు కళ సత్త్వము భావము దేశమున్ మనః
ప్రీతియు భోగవైఖరుల భేద మెరుంగక వారిజాక్షులన్
ప్రీతిలసేయలేమి సుఖవృద్ధిని కాంతురె హా పశుక్రియన్
కోతికి నారికేళముల ఫలక్రియనబ్బిన కార్యమున్నదే (కామ కళా 1-7)

పశువులాగకాక రసికతతో వారిజాక్షులను ప్రీతిలచేసేటప్పుడు పొందే సుఖమే బ్రహ్మానందం అన్నాడు.

ధారుణి సర్వేంద్రియసుఖ-మారయ నానందమయ్యె, నది బాహ్యంతః
సారసురతముల గలుగున-పారవరబ్రహ్మసౌఖ్య పదమున మిగులున్.
(కామ. 106)

ఇదీ గణబద్ధమైన శాస్త్రగ్రంథం. కవిత్వం లేదుగాని చెప్పవలసిన లక్షణాలన్నీ స్పష్టంగా చెప్పాడు. ఏ ఏ బంధాల కేయే పేర్లో, ఏవి చుంబనాల కేయే పేర్లో వివరించాడు. ఉదాహరణకు ప్రేయసి అలిగినప్పుడు పెట్టుకొనే ముద్దుగురించి వినండి:

సుదతి యలుకజేసి చుంబించకుండగా-విభుడు వణతినోట పెదవి నుంచి
బలిమిచేసి కదియబట్టి ముద్దిడ నది-నిహిత మనగ జగతి నెగడు నంద్రు.

(చతుర్థాశ్వాసంలో)

ఈ శాస్త్రగ్రంథం అచ్చుపడింది.[2] దీని వ్రాతప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది. (R. 320) కామకళానిధి వ్రాశాక శివరామయ్య మరేమైనా గ్రంథాలు తంజావూరు కొలువులో చెప్పాడోలేదో తెలియదు. తనను పోషించిన జయసింహుడు అకాలమరణం పొందాక వేరే శ్రీమంతులను శివరామయ్య ఆశ్రయించి ఉంటాడు. మంత్రి కృష్ణయ్య అనే సర్దారు రామకృష్ణాపురంలో ఉండేవాడు. ఆయన శివరామయ్యచేత కృతి చెప్పించి దేవునికే అంకితం ఇప్పించాడు. జయసింహుని కొలువులో కామశాస్త్రాన్ని తెనిగించితే మంత్రి కృష్ణయ్యపోషణలో యోగశాస్త్రాన్ని తెనిగించాడు. ఇది ఆరు ఉల్లాసాల గ్రంథం. 'ఎటులకు సయితం భావశుద్ధి కలిగేటట్టు' దీనిని శివరామయ్య వ్రాస్తానన్నాడు. చాలా నీతులు చెప్పాడు. తపస్సు మూడురకాలట.

చలిచీమలనైనత్రొక్కమి-తలపులనందైన కీడుతలపమి యెవరిన్
చులకగ వ్రల్లదమాడమి।యిల త్రివిధమ్ము లగు తపము లవి యనబరగున్

(R. 276. పుట 21)

ఇంకొక ఎత్తుగీతిలో ఎవరికెవరు అనే సత్యాన్ని విడమర్చిచెప్పాడు:

తనువు లెక్కడి సతము, విత్తము లేద-పుత్రులెవ్వరు, తనదు కళత్రమెవతె
తనకు దేహంబునకు బంధకము లేక-యుండునప్పుడు తగుమైనదొకటి కలదె?

శివరామయ్య ఈ గ్రంథరచన చేసే కాలానికి వేమనపద్యాలు బాగా ప్రచారంలోకి వచ్చినట్టు కనబడుతోంది. వేమన నడిపించినట్టు ఆటవెలదిని నడవపడం, యతులు ప్రాసలు చెవికిస్పష్టంగా వినబడేటట్టు, గణవిభజన తెలిసేటట్టు పద్యం చెప్పడం శివరామయ్యగ్రంథంలో కనబడుతుంది

ధనము తనదికాదు తనువు నిత్యము కాదు-విభవమనుటెగాని వెతలు వెతలు
లోన మండు రోత కానంగవలదొకో-ఘనుల కనెడు బుద్ధి గలుగవలదె?

(R. 726)

ఈ పద్యంలో చివరిపాదం తీసివేసి 'విశ్వదాభిరామ వినురవేమ' అని తగిలిస్తే

2. శృంగార గ్రంథమాల, ప్రచురణ, 1930.

వేమనపద్యంలాగే చెలామణి అయిపోతుంది. శాస్త్రగ్రంథాలను ఇంత సరళంగా వ్రాయడం చాలా అవసరం. నెల్లూరి శివరామయ్య కథాకావ్యాలను వ్రాశాడోలేదో తెలియదు. గద్యలో తాను సంస్కృతాంధ్రసాహిత్య సార్వభౌముణ్ణని చెప్పుకొన్నాడు. దొరికిన రెండు పుస్తకాల సాక్ష్యంతో అంత బిరుదు ఎవరూ చూసి చూసి ఇతనికి ఇవ్వలేరు. ఇతని తండ్రి వీరరాఘవయ్య సంస్కృతంలో చెప్పిన విశేషరామాయణంవంటి కృతులు దొరుకుతాయిగాని ఇతని సంస్కృత రచనలేమిటో కూడా తెలియవు. అయితే ఒకటిమాత్రం ఖాయం. శివరామయ్య తాను ఉత్తపండితపుత్రుణ్ణి కానని మాత్రం రుజువుచేసుకున్నాడు.

దర్భా సోదరులు: నెల్లూరివారిదేకాక తంజావూరిలో దర్భావారి కుటుంబంకూడా ప్రసిద్ధమైంది. దర్భా ఓబయ్యగారు శాస్త్రపురాణాలు బాగా చదువుకొన్నవాడు. ఆయనకు నలుగురు కొడుకులు. పెద్దకొడుకు గోపన్న. రెండోవాడు గిరిరాజు. మూడోవాడు వెంగన్న. కడగొట్టువాడు వెంకటగిరి. వాళ్లలో పెద్దవాడు ఏం చదువుకున్నాడో, ఏ సభలలో రాణించాడో తెలియదు గాని అతడు కులదీపకుడు. రెండోవాడు గిరిరాజు పదకర్త. చాలా నాటకాలు వ్రాశాడు. శాహజీకొలువులోనూ, తరవాత శరభోజిపాలనలోనూ ఉన్నాడు. మూడోవాడు – వెంగన్న – 'సంగీతకళారహస్యము గన్నవాడు'. ఆఖరివాడు వెంకటగిరి మహారాష్ట్రసామంతులైన విచిత్రరాయుడి పోషణలోనూ, అతని కొడుకు ఖండోజిహయాంలోనూ ఉన్నాడు. ఈ వెంకటగిరి తన వంశం గురించీ, అన్నల గురించి చెప్పాడు.

దర్భాగిరిరాజు ఆరు నాటకాలు వ్రాశాడు. ఇందులో ఐదు శాహజీ కొలువులో ఉంటూ అతనిపై వ్రాశాడు. ఆరవది శరభోజిరాజ్య కాలంలో అతనిపై రచించాడు. ఇతని నాటకాలన్నీ ఒక్కలాగే ఉంటాయి. అన్నింటిలోనూ కథ ఒకటే. ఎవరో రాజుకూతురో, సానికూతురో తంజావూరు ప్రభువును చూసి మరులుకొంటుంది. విరహంతో వేగుతుంది. దూతిచేత రాయబారం చేయిస్తుంది. చివరకు రాజును పెళ్ళాడుతుంది. చెలికత్తెలు మంగళం పాడుతారు. ఈ నాటకాలన్నీ నాట్యోచితమైనవే. వాటి పేర్లు : (1) శాహేంద్రవిజయం (2) వాదవిజయం (3) రాజమోహనకొరవంజి (4) సర్వాంగసుందరీ విలాసం (5) రాజకన్యాపరిణయం (6) లీలావతీకళ్యాణం. ఈ ఆరునాటకాలూ అచ్చుపడ్డాయి. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం వారు ప్రచురించారు.[3] వీటిలో మొదటి రెండింటిలో సానిపిల్లలు నాయికలు, శాహరాజును చూసి వీళ్లు మోహిస్తే, తొలి నాటకంలో వేశ్యమాత హితబోధచేస్తుంది. వాదవిజయంలో నాయిక అక్కదండకంలో బుద్ధి చెప్తుంది. రాజమోహన కురవంజిలో నాటకంకన్నా జాగ్రఫీ ఎక్కువ.

దర్భా గిరిరాజు తన నాటకాలలో తగినంత వైవిధ్యం ఉండాలని కోరుకున్నా అది కనబడదు. పై పెచ్చు వ్రాసినవి ఆరు నాటకాలే అయినా అందులో నాలుగింటిలో

---

3. యక్షగానములు (తంజావూరు.) సంపుటి 6. ఆంధ్రయూనివర్శిటి ప్రచురణ నెం. 72. (1964)

ఒకేపదము అచ్చివచ్చినట్టు పెట్టాడు. ప్రతినాయికా చివర 'నన్నె పెండ్లాడుము' అని పాడుతుంది.

ఈ పదం రాజమోహనకురవంజి, వాదవిజయం, రాజకన్యాపరిణయం, సర్వాంగ సుందరీపరిణయం - నాలుగునాటకాలలోనూ ఉంది. ఇలాగ ఒకే పదం కాక ఒకేరకమైన మంగళం కూడా గిరిరాజు తన నాటకాలలో వాడాడు. మూడునాటకాలలో మాత్రమే ఈ మంగళం కనబడుతుంది. సర్వాంగసుందరీ పరిణయంలో వాసుదేవకవి వ్రాసిన మంగళం ఏ కారణం చేతనో వచ్చిచేరింది. లేఖకుని పొరపాటు కావచ్చు. సాధారణంగా తన నాటకాలలో పాడే పదాలలో దర్భా గిరిరాజు తన ముద్ర వేసుకొంటాడు. 'గిరిరాజసన్నుత' అని ఉంటుంది. అయితే శాహేంద్రచరిత్రము అనే కృతిలో వేరే ముద్ర వేశాడు. ఇది కూడా లేఖకదోషం కావచ్చు.

దర్భాగిరిరాజు పద్యకావ్యాలు ఏమిటి వ్రాశాడో తెలియదుగాని లీలావతీ కల్యాణం అనే నాటకంలో ఎక్కువగా వృత్తాలు, జాతులు, ఉపజాతులు వ్రాశాడు. వినాయకప్రార్థన చూడండి.

> జనని స్తన్యము లానుచో గటసరోజాతంబుపైగమ్ము చి
> క్కని భృంగంబులు జాంబవంబులని యాఘ్రాణించి తన్మంద
> ధ్వనికిన్ భీతిలి గొరిచేతి చిలుకన్ శాటించు హాద్యచ్ఛిరం
> తనదంతావళరత్నమున్ గొలుకు మత్కావ్యార్థసంసిద్ధికిన్. (లీలా. పు. 154)

గిరిరాజకవి పద్యాలు బాగా ప్రౌఢంగా వ్రాయకపోయినా పదాలు శ్రావ్యంగా వ్రాస్తాడు.[4]

దర్భాగిరిరాజుకన్నా అతని తమ్ముడు వెంకటగిరి పద్యకావ్యాలు ఎక్కువగా రాసినట్టుంది. అన్న నాయకరాజుల ఆస్థానంలో ఉంటే తమ్ముడు సామంతుల కొలువులో వున్నాడు. ఆ కాలంలోని మహారాష్ట్ర రాజకుటుంబానికి ఏ విధంగా సంబంధించిన వాళ్లో తెలియదుగాని తంజావూరులో 'మాళి' వంశం మహారాష్ట్రులు ఉండేవారు వీళ్లలో విచిత్ర రాయడు అనే శ్రీమంతుడు దర్భా వెంకటగిరిని చేరదీశాడు. పోషించాడు. కవికి అసలు పేరు మరుగునపడి విచిత్రరాయవతంసు డనే బిరుదు సార్థకమైంది. ఈ విచిత్ర రాయడి కుమారుడు ఖండోజీకూడా సాహిత్యపోషకుడు. దర్భా వెంకటగిరిచేత రుక్మాంగద చరిత్రను ద్విపదకావ్యంగా చెప్పించాడు. శ్రీహరికి అంకితం ఇప్పించాడు. దీని ప్రతి ఒకటి తంజావూరులో ఉంది (తం. డి 353). ఈ ద్విపద కావ్యం వల్లనే దర్భావారి కుటుంబ వివరాలు తెలుస్తున్నాయి. మిగతా కావ్యాలలో వెంకటగిరి ఈ వివరాలు చెప్పనేలేదు.

రుక్మాంగద చరిత్ర వ్రాశాక వెంకటగిరి అభినయదర్పణం అనే నాట్య శాస్త్ర

4. ఇతడు వ్రాసిన పదాల సంపుటులు రెండు తంజావూరులో ఉన్నాయి. తం. డి. 854. D 856.

గ్రంథాన్ని పద్యాలలో వ్రాశాడు. ఇది ఖండోజికి అంకితం. ఇది సమగ్రం కాదు. దీని ప్రతి కూడా తంజావూరులో ఉంది (తం.డి. 718). ఖండోజికి పద్యకావ్యాలు అంకితం పుచ్చుకోవడం ఇష్టం కాబోలు.

ఇతని వద్దకు ఒకనాడు ఒక పెద్దమనిషి వచ్చాడు. తాను తెనాలి రామకృష్ణుని మనవజ్జి అని చెప్పాడు. తమ తాతగారు వ్రాసిన ఘటికాచలక్షేత్ర మాహాత్మ్యాన్ని అంకితం పుచ్చుకొమ్మని చెప్పాడు. అప్పటికి ఖండోజి ఎన్నో పుస్తకాలు పుచుకొన్నాడు. అయినా ఆశ తీరలేదు.

ధరణి దొమ్మిది లిబ్బులు దాచుకొన్న-వానికైనను ధనకాంక్ష పోనియట్లు
కృతులు పదివేలు గైకొన్న గీర్తి కాము-డైన వానికి జనదు కావ్యాభిలాష
(ఘటికా. 1-19)

ఖండోజి కీర్తికాముకుడే. అతనికి కావ్యాభిలాష పోలేదు. అందుచేత తెనాలిరామ కృష్ణుని మనుమనికి డబ్బిచ్చి ఆ కావ్యాన్ని తీసుకొన్నాడు. దర్భా వెంకటగిరిని పిలిచి ఆ గ్రంథానికి అవతారిక చెప్పమన్నాడు. అందులో తన వంశాన్ని కీర్తించమన్నాడు.

ఖండోజి కోరినట్లే వెంకటగిరి చెప్పాడు. ఇవి అరవై గద్యపద్యాలు. వీటితోనే ప్రస్తుతం ఘటికాచలక్షేత్రమాహాత్మ్యం ప్రచురితమయింది. దర్భా వెంకటగిరి ఇలా పూరించిన గ్రంథం అచ్చుపడిందిగాని అతని స్వంతకృతులు వెలుగుచూడలేదు. వెలుగు చూసిన గద్యాలలోనూ ఆత్మస్తుతులలో ఇతడు తన అన్నగారి పేరు ఏధిగా చెప్పుకోవడం కనిపిస్తుంది. 'గిరిరాజుగారి సోదరుజ్జి' అని చెప్పుకొందు కితను గర్వపడ్డాడు. అయితే తెలుగుసాహిత్యం గర్వపడడానికి తగినంత గొప్పపద్యకృతులు దర్భా గిరిరాజు చెప్పలేదు. మన సాహిత్యంలో ఇతని స్థానం గురించి పొరబడడానికి ఆస్కారం లేదు. అయితే ఇతని పుత్రపౌత్రాదుల గురించి మాత్రం కొందరు పరిశోధకులు చాలా పొరపడ్డారు.

ఆంధ్రవాగ్గేయకారులలోనే కాక కర్ణాటక సంగీతమూర్తిత్రయంలోనూ త్యాగరాజస్వామి సుప్రసిద్ధుడు. వారి తాతగారిపేరు గిరిరాజబ్రహ్మం అయన కూడా తంజావూరులో ఉండేవాడు. ఈ సామ్యాలవల్ల శాహజీఆస్థానంలో ఉండే గిరిరాజే సాక్షాత్తు త్యాగరాజస్వామి తాతగారని సంగీతపరిశోధకులు పొరపడ్డారు. ఈ అభిప్రాయాలను విశ్వసించి బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావుగారు గ్రంథస్థం చేశారు.[5] యండమూరి సత్యనారాయణరావుగారు ఈ పొరపాటును కూడా స్వీకరించారు.[6]

వాస్తవానికి శాహజీకొలువులోని గిరిరాజూ, త్యాగరాజుతాతగారైన గిరిరాజూ విభిన్నులు. ఇంటిపేరూ, గోత్రాలూ వేరువేరు. శాహజీకొలువులోని గిరిరాజు ఇంటిపేరు

5. ఆంధ్రవాగ్గేయకారచరిత్రము, పుటలు 298, 300, 343.
6. శారదాధ్వజం, పుటలు 155, 168.

దర్భావారు; త్యాగరాజస్వామి ఇంటిపేరు కాకర్లవారు. దర్భావారు లోహితగోత్రికులు, కాకర్లవారు భారద్వాజసగోత్రికులు.

శాహరాజుసభలోని గిరిరాజుకు, త్యాగరాజస్వామి తాతగారికి సంబంధం లేదని నిరూపించవచ్చు. గిరిరాజు రచించిన పదాలలోని సంగీతశైలి, కూర్పు త్యాగరాజస్వామివారి కీర్తనలలోకూడా కనిపించడానికి తాతామనుమళ్లవరసే కారణం అని మిత్రులు రజనీకాంతరావుగారు భావించారు.[7] బంధుత్వం లేకపోయినా రచనలో పోలికలు ఉండవచ్చు.

అయితే దర్భా గిరిరాజు ప్రభావం అనంతరవాగ్గేయకారులపై ఎంత ఉందో ఇప్పుడే తేల్చిచెప్పలేం.

సోమయ్య : తంజావూరులో సంగీతసాహిత్యజ్ఞానాలు రెండూ వున్నవాళ్లలాగా కేవలం సాహిత్యజ్ఞానమే ఉన్నవాళ్లు రాణించలేరు. వాగ్గేయకారులకు రాజాశ్రయం త్వరగా లభించేది. సాధారణ స్థానికకవుల భుక్తికే ఇబ్బందిగావుంటే ఇతరప్రాంతాలనుండి కవులు రాజాశ్రయంకోసం వచ్చేవారని ఈ చాటువు చెప్తోంది.[8]

పురమున నుండే కవులే-చొరబడి తిన కూడులేక చుంబించంగా
బరకవు లేటికి వచ్చిరి-తరమెరుగక అరికిఏరికి తంజావురికిన్

తంజావూరిలో జొరపడి తినే కవులలో సోమయ్య ఒకడు ఇతడు శాహరాజుమీద ఎన్ని శృంగారపదాలు చెప్పాడోగాని 17 పదాలు మాత్రం లభిస్తున్నాయి ఒక నాయిక శాహరాజు గురించి ఇలా చెప్తుంది:

మంచివానివలె వచ్చి వేగ నామంచముపై నెక్కెను,
అంచగమన మన మాలి మొగుడాటలు పంచశరకేళి నటించలెమ్మ నేని.
పొంగుచు కేక వేసి నాదు పైటకొంగు జారవేసి
బంగారు నా గుబ్బలపై వగవారుసంధిరీతి అంగడిబెట్టసాగెనమ్మ ఈవేళ
వెలయ సోమసుకవియెంచమించెనా చెలువుడు శాహభూపతి
కులయాల నేనని కుయ్యోగా వేవేగ బలిమిని నోరు మూసి బాగుగ కూడేని

(తం. డి. 835)

బలిమిని నోరుమూసి బాగుగా కులయాలిని కూడే శాహరాజుని కృష్ణుణ్ణి చేసి సోమయ్య ఇంకా ఎన్ని పదాలుచెప్పాడో భావిపరిశోధనవల్ల తేలాలి తంజావూరులో పదాలు, కీర్తనలు, పాటలు మొదలైనవి-సంకలన గ్రంథాలు చాలా ఉన్నాయి. వాటి నన్నిటిని పరిశీలించి బోలెడన్ని కేటాయింపులు చేయాలి. సోమయపదాలను త్యాగేశపదాలతో తైపారువేయాలి. ఈ పద సాహిత్యం ఏ పరిశోధకునికైనా చేతినిండా పని కల్పిస్తుంది

7. ఆంధ్రవాగ్గేయకారచరిత్ర, పుట 300.
8. దీనిని మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ఉదాహరించారు. -భారతి, జనవరి 1954.

పొలూరి గోవిందయ్య, చల్లపల్లి వెంకయ్య: కేవలం సంగీతజ్ఞానంతో తంజావూరులో రాజాశ్రయం సంపాదించుకొన్న కవులుంటే సంగీత గ్రంథాలనే వ్రాయించిన దాతలుకూడా ఇక్కడ ఉండేవారు. దక్షిణాదిని చెరుకూరువారనే వంటరెడ్లు ఉండేవారు. వాళ్లలో సదాశివనాయకు డనే శ్రీమంతుడు సంగీతసాహిత్యాలను చాలా ఆదరించాడు. అతని పోషణలో పోలూరి గోవిందయ్య, గురిపల్లి గోవన్న, చల్లా వెంకయ్య మొదలైన కవులు ఉండేవారు. భరతం వీరరాఘవయ్య అనే మహానటుడు ఉండేవాడు. వీరందరితో కలిసి చెరుకూరి సదాశివుడు విద్యావినోదాలలో కాలం గడిపేవాడు. ఆశ్రీమంతుడు పోలూరి గోవిందయ్యను పిలిచి ఒక సంగీతగ్రంథం వ్రాయించాడు. దానిపేరు 'తాళదశప్రాణదీపిక.' అయితే ఇది అతని మొదటి రచన కాదు. ఇంతకుముందే పర్వతనారదోపాఖ్యానం అనే ఘనకావ్యాన్ని వ్రాసి చెరుకూరి సదాశివునికి గోవిందయ్య అంకితం ఇచ్చాడు. ఈ సంగతిని సంగీత గ్రంథంలో ఇలా చెప్పాడు:

మునుపును పర్వత నారద–మునినాముల చరితమును సముత్కటఫణితిన్
ఘనకార్యంబుగ నొనరిచి–తనకిచ్చిన ఘనుడవౌగదా ప్రమదమునన్.
(తాళ. 1-16)

అయితే సముత్కటఫణితలో పోలూరి గోవిందయ్య చెప్పిన ఈ ఘన కావ్యం నేడు లభించదు. చెరుకూరి సదాశివుని తమ్ముడు ఉదవినాయకుడనే పెద్దమనిషి తా నే పర్వత నారదోపాఖ్యానాన్ని వ్రాసినట్టు చెప్పుకొన్నాడు ఈ గ్రంథాని కో అసమగ్రప్రతి తంజావూరు గ్రంథాలయంలో ఉంది (తం.డి. 180) చెరుకూరి ఉదవినాయకుడు కట్టమూరివారికి దత్తువెళ్లినట్టుంది. సదాశివనాయకుని తమ్ముణ్ణనిచెప్పుకొంటూ ఉదవినాయకుడు తాను కట్టమూరి నాగయ్యగారి ఆత్మజుణ్ణి అని వ్రాసుకొన్నాడు. చెరుకూరి సదాశివుని తండ్రి పేరు రామలింగయ్య. తల్లిపేరు రామక్క. ఉదవినాయకుడు వీళ్ల రెండో కొడుకు. ఇతడు వాగర్థప్రతిభావంతుడని సదాశివుని కొలువులో వాళ్లు ఇలా అన్నారుట:

వాగర్థప్రతిభాగభీరతర కావ్యప్రౌఢనిర్మాణ రే
ఖాగీర్వాణమనోమనోహరసమాఖ్యన్ మీరి మా తమ్ముడా
నాగక్ష్మాధిపపాలితాత్మజుడు నానాసత్కవిస్తూయమా
నాగేయస్ఫుటధీవిహారియుదవిందాఖ్యప్రభుం డెంతయున్. (తం.డి. 180)

ఇలా పొగడిన సత్కవుల పేర్లుకూడా ఉదవినాయకుడు మరో పద్యంలో చెప్పాడు.

భావార్థోక్తిగభీరకావ్యరచనాప్రాగల్భ్య కావ్యోపమా
ప్రావిద్ధాత్ములు శ్రీయహోబలనృసింహాఖ్యుల్‌పుత్రుల్ బుధా
ళీవిఖ్యాతులు పోలురీ గులిపల్లివంశ్యముక్తావళుల్
గోవిందాహ్వయగోవనాఖ్యకవిముఖ్యుల్ మున్ను గానందరున్.(తం.డి. 189).

బుధాళివిఖ్యాతులైన పోలూరి గోవిందయ్య తానొక పర్వతనారదోపాఖ్యానాన్ని వ్రాసి

చెరుకూరి సదాశివునికి అంకితం ఇచ్చాక మళ్ళీ అదే కథను సదాశివుని తమ్ముడు చెప్పసంకల్పించినప్పుడు ప్రోత్సహించాడు కాబోలు. లేక గోవిందయ్య వ్రాసి ఇచ్చిన గ్రంథానికి ఉదవినాయకుడు తన పేరు పెట్టుకొన్నాడుమో తెలియదు ఖావిపరిశోధనవల్లగాని ఇది తేలదు. కట్టమూరి ఉదవినాయకునికి చాటుగా గ్రంథం వ్రాశాడో లేదోగాని ఎవరో కట్టమూరి బుస్సన్న గారి ప్రోద్బలంతో పోలూరి గోవిందయ్య మరో సంగీతగ్రంథం రచించాడు దాని పేరు రాగతాళచింతామణి. ఈ గ్రంథాన్ని మద్రాసుప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయంవారు ప్రచురించారు.

రాగతాళచింతామణిరచనలో ఎవరి సహాయం తీసుకోని గోవిందయ్య ఇతరుల రచనలకు మాత్రం సాయం చేస్తూ వచ్చాడు. ఇతని మిత్రుడు చల్లపల్లి వెంకయ్య తాను 'అశ్రాంతోజ్జ్వలవాగ్విలాసం' కలవాడినని విశ్వసించాడు. అతడు శ్రీకృష్ణవిలాసం అనే కావ్యం వ్రాద్దామనుకొంటూఉంటే దేవుడు కలలో కనబడి తనకే ఇమ్మన్నాడు. ప్రతిఫలంగా సౌఖ్యములతో 'నాయురారోగ్యభాగ్యంబులన్' ఇస్తానన్నాడు. మర్నాడు ఏం జరిగిందో చల్లపల్లి వెంకయ్య ఇలా చెప్పాడు:

పొందుగ నాదు సన్నిధికి పోలూరి ఓబనమంత్రిపుత్రుడు గో
వింద కవీంద్రుడు మత్సఖుని వేడ్క దలిర్పగ జేరబిల్చి తా
నందముగా నిశిం గనిన యా కల దెల్పిన నాలకించి యా
నందము మీద నాసుకవినాయకు డిట్లనియెన్ మృదూక్తులన్. (తం.డి. 270)

సన్నిధికి పిలిపించుకొన్న సఖుడు మృదూక్తులతో చెప్పినది విన్నాక యీ మహామహు డిట్టి కావ్యాకృతికి తోడుగ మెలగంగ, చల్లపల్లి వెంకయ్య శ్రీకృష్ణవిలాసం రచించాడు. ఇది నాలుగాశ్వాసాల కావ్యం. ఇందులో శ్రీకృష్ణ చరిత్రంబు సవిస్తరంబుగా సూతుడు శౌనకాదిమహా మునులకుచెప్పే వాళ్లానందించి కథకుడ్ని పొగిడారు. ఈ కావ్యం అముద్రితం. తంజావూరు గ్రంథాలయంలో దీనికి రెండు ప్రతులు ఉన్నాయి. ఈ కావ్యంకాక ఇంకేమైనా చల్లపల్లి వెంకయ్య రచించాడో లేదో తెలియదు. పోలూరి గోవిందయ్యతోపాటు చెరుకూరివారి కొలువులో ఉన్న గురిపల్ల గోపన్నగురించి కూడా ఇతర వివరాలు లభించవు ఖావిపరిశోధనవల్ల లెక్కతేలుతాయోమో చూడాలి అన్నట్టు పోలూరి గోవిందయ్యకు కవులంటే ఇష్టం. మరెవ్వరూ సాధారణంగా నుతించని పావులూరి మల్లన్నను ఈయన కృత్యాదిని ఇలా స్మరించాడు:

గణితాధారము సర్వలోక మరయంగా నందులో బెద్దయున్
గణితాధారము నాట్యశాస్త్ర మెరుగం గావునన్ మేటియై
గణితాంభోధి దరించె సత్కృతుల విఖ్యాతంబుగా నెవ్వడా
గణకగ్రామణి పావులూరి కవి నిక్కం బెంచెదన్ మల్లనన్. (తాళ. 1-6)

పావులూరి మల్లన్నను ఇలాగ పొగడిన వాళ్లను వేళ్లమీద లెక్కపెట్టవచ్చు.

ఇందులోనే కాక ఇతరత్రాకూడా పోలూరి గోవిందయ్య గణనకెక్కుతాడు.

వాసుదేవదీక్షితులు: శాహజీ లెక్కకు ఇరవై నాటకాలు వ్రాసినట్టు ప్రతీతేగాని అన్నీ అతడు స్వయంగా రచించినవి కావు. అతని ఆస్థాన విద్వాంసులు కొందరు తాము వ్రాసిన నాటకాలకు అతని పేరు పెట్టారు. ఈ సంగతి గ్రంథాదిని ప్రకటించారు. మరికొందరు స్పష్టంగా చెప్పకపోయినా ఆయానాటకాలలో ఉన్న పదాలలోని ముద్రలను పట్టి, ప్రశంసలను ఐట్టి ఫలానా కవి ఫలానా నాటకం వ్రాసి ఉంటాడని చెప్పవచ్చు. శాహజీకృతమనుకొనే పార్వతీకళ్యాణం చివర ఈ మంగళం ఉంది.

మహేంద్రరాజశాహాయ మంగళం
నిత్యమహితకళ్యాణాయ మంగళం
భోగదేవేంద్రాయ భోసలకులదీపాయ
వాగీశపాండిత్యాయ మంగళం
భూధరధైర్యాయ భువనైకవీరాయ మాధుర్యనిలయాయ మంగళం
శ్రీచోళనాయకా శ్రీవాసుదేవకవివాచాసంతుష్టాయ మంగళం (తం.డి. 545)

ఈ మంగళంలో వాసుదేవకవిపేరుంది. అందుచేత పార్వతీపరిణయాన్ని ఎవరో వాసుదేవుడు వ్రాసి శాహజీ పేరు పెట్టి ఉంటాడనే అనుమానం సహజంగా కల్గుతుంది. అయితే వాసుదేవముద్రగల ఈ మంగళం కనబడ్డ ప్రతినాటకం అతడే వ్రాశాడనుకోకూడదు. దర్భా గిరిరాజు రచించిన 'సర్వాంగసుందరీ విలాసం' అనే నాటకం చివర వాసుదేవముద్ర గల పై మంగళమే ఉంది.[9] ఇది బహుశా ప్రతివిలేఖకుని పొరపాటుకావచ్చు. గిరిరాజు స్వయంగా కవి. మంచి పదకర్త. అతడు వాసుదేవకవి రచించిన మంగళాన్ని వాడుకోవలసిన అవసరం లేదు. శాహజీకృతులలో ఇతరుల పదాలు బోలెడన్ని ఉంటాయి. కనుక పార్వతీపరిణయాన్ని రచించడంలో వాసుదేవకవి తోడ్పడిఉండవచ్చు, లేదా పూర్తిగా వ్రాసి శాహజీపేరు పెట్టి ఉండవచ్చు. అయితే ఈ వాసుదేవుడెవరు?

శాహజీదగ్గిర త్ర్యయంబకరాయమఖి అనే పండితుడు మంత్రిగా ఉండే వాడు. ఈయన శాహజీసహాయంతో క్రీ.శ. 1698లో యజ్ఞాన్ని చేశాడు. రామాయణానికి నూతనవ్యాఖ్యానం వ్రాశాడు. ఇతని అన్నగారి పేరు నరసింహరాయమఖి. ఈయన 'త్రిపురవిజయచంపు' అనే సంస్కృతకావ్యం రచించాడు. ఈ నరసింహరాయల కుమారుడు కూడా పండితుడే. అతని పేరు ఆనందరాయమఖి. ఈయన విద్వత్సార్వభౌముడు. ఈ ఆనందరాయలకు అప్పాదీక్షితులు వంటి ఆశ్రితులూ, వాసుదేవదీక్షితులవంటి శిష్యులూ ఉన్నారు. వాసుదేవదీక్షితులు సిద్ధాంతకౌముదికి బాలమనోరమ అనే వ్యాఖ్యానాన్ని రచించాడు

---

9. యక్షగానములు-తంజావూరు. సంపుటి 6. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయప్రచురణ పుట 150

ఇలా ప్రసిద్ధుడైన వాసుదేవదీక్షితులే పార్వతీపరిణయాన్ని వ్రాసిన వాసుదేవుడని పరిశోధకులు అభిప్రాయపడుతున్నారు.[10] ఇది నిజమే కావచ్చు పార్వతీపరిణయం రచన ప్రౌఢమే. మంచి శ్లోకాలు ఉన్నాయి. అన్నిటకంటే ముందుగా ఈ నాటకంలో హాస్యం కొట్టవచ్చినట్టు కనబడుతుంది. అది ప్రహసనతుల్యం.

ప్రహసనాల పేరిట సంస్కృతరూపకాలలో కొన్ని పచ్చిబూతులబుంగలు చెలామణీ అవుతూ ఉంటాయి. వీటిలో కాళిదాసు వ్రాశాడనుకొనే లంబోదర ప్రహసనం తలమానికం వంటిది! ఈ కోవలోనిదే మరొక రవ్వ ఉంది. దాని పేరు సుభగానంద ప్రహసనం. దీనిని వాసుదేవకవి రచించాడు.[11]బహుశా ఈ ప్రహసనకర్త పార్వతీపరిణయం కూడా వ్రాశాడేమో.

శాహజీ పేర నున్న నాటకంలో అసభ్యత కొంత లేకపోలేదు. ఇది అముద్రితం. దీనికి 9 ప్రతులు తంజావూరు సరస్వతీమహాలు గ్రంథాలయంలో ఉన్నాయి (తం.డి. 545-553). ఇందులో ఒకటి దేవనాగర లిపిలో ఉంది. (D. 550). బహుశా ఈ నాగర ప్రతి శాహజీ చదువుకొనడానికి లిఖించినదేమో. అతనికి తెలుగులిపి రాదేమో. ఈ ప్రతు లన్నింటిలో పాఠ భేదాలు చాలా ఉన్నాయట. ఈ నాటకాన్ని యస్వీజోగారావుగారు చాలా విపులంగా సమీక్షించారు.[12] కవి హాస్యం కోసం అసభ్యతను ఆదరించిన ఘట్టాలను చూపించారు. పార్వతీపరమేశ్వరుల పెళ్లికిముందు నిశ్చయతాంబూలఘట్టంలో సప్త మహర్షులు చెప్పిన సంకల్పంలో 'అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానే అషడ్ఢళ నామసంవత్సరే అభాసమాసే' అనే మాటలున్నాయి. పెళ్లిలో చదివిన మంగళాష్టకాలలో 'చెంబూ కంబళి నంబి వానిది కదా చేంతాడు మందేకదా, గంతల్ బొంతలు లోభివానిదికదా గార్ధంబు చాకింటిదే, అన్నా తమ్ముడు యిద్దరుఁ యొకతెకే కుర్వంతు వాం మైధునం' అనే యద్దేవాలు ఉన్నాయి. ఈ కారణాలవల్ల కవి యెంత విదగ్ధుడైనా రచనలో ఉదాత్తత ప్రకటించలేక పోయాడని యస్వీ జోగారావుగారు సమీక్షించారు.

అయితే నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు వాసుదేవ కవిని వెనకేసుకొచ్చారు. అతడ్తే కాక, తంజావూరు నాటకాలలో ఎక్కడ బూతులున్నా వాటికి అర్థం ఉందన్నారు. పరిశోధకక్షీరకంఠులకు తొమ్మిది పేజీల చీవాట్లు పెట్టారు. వాటిలో ఒక పేరా చూడండి.[13]

"సమీక్షకర్త 'అన్నా తమ్ముడు ... యొకర్తెనే కుర్వంతు వాం మైధునం' అను పాదము నత్యంతము నసభ్యమని వ్రాసి యున్నాడు కాని యన్న చనిపోయిన వెనుక తమ్ముడు అన్నయొక్క భార్యను పెండ్లియాడు నాచార ముత్కళదేశమున నున్నదని

10. దక్షిణదేశీయాంధ్ర వాఙ్మయం - నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు, పుట 193.

11. సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్ర, ద్వితీయసంపుటం - మల్లాది సూర్య నారాయణశాస్త్రిగారు, పుట 422.

12. ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధం 15-4-56.

13. ఆంధ్రయక్షగాన వాఙ్మయచరిత్ర - రెండవభాగం, పుట 309.

యితని కెరుకలేదు. మఱియు టిబెట్టు దేశమున నేటికి సోదరు లిరువురికి నొక్కతే భార్య యుండు నను విషయము (వివేకానంద స్వామివంటి మహనీయుడు తెలిపినది) వ్యాసకర్తకు కలలోనైన కనుపించలేదు. వాసుదేవ కవి వివాహ సంకల్ప సమయముననే సందర్భశుద్ధిగా ఇట్టి యాచారమును, సంప్రదాయమును తెలిపినందువలన కవిని ప్రశంసించవలసినదే కాని అసభ్యమని విమర్శించుట విమర్శకునికి సభ్యతాలోపము."

ఈ విషయంలో వాసుదేవకవిని ప్రశంసించవలసినదే అన్నవాళ్లను ప్రశంసించవలసినదేఅనే వాళ్లు కూడా ఉంటారేమో!! లోకం చిత్రమైంది!

తంజావూరులోని సాహిత్యలోకంలో ప్రబంధకవులకన్నా నాటకకర్తలే ఎక్కువగా కనబడతారు. కొందరు ఏ ప్రభువుల కొలువులో ఉన్నారో చెప్పలేం. అయినా దక్షిణాదిన ఉన్న నాటకకర్తలు ఇంచుమించుగా శాహజీకి సమకాలికులని నిర్ణయించవచ్చు. వాళ్ల గురించి ముచ్చటించుకొందాం.

బాలకవి సుబ్బన్న: ఇతని పేరిట పూర్తిగా గద్యకల నాటకం ఒకటి కనబడుతున్నా ఈయన మూడు నాటకాలు వ్రాశాడని ఇతర ఆధారాలతో పరిశోధకులు నిర్ణయిస్తున్నారు.[14] ఇందులో రెండు శాహజీమీద వ్రాసినవి. 'లీలావతి శాహరాజీయం' అనే నాటకంలో శాహరాజు కాశ్మీర రాకుమారి లీలావతిని పెండ్లిచేసుకొనే కథ ఉంది. ఇందులో భావప్రౌఢి లేదు. సందర్భశుద్ధి తక్కువ అని విమర్శకుల అంచనా.[15] ఇది అముద్రితం (తం.డి. 588). 'శాహమహారాజ కళ్యాణం' అనేది మరొక నాటకం. ఇందులో రూపవతి అనే మరోరాజకన్యను శాహజీ పెళ్లాడడమే ఇతివృత్తం. ఇది కూడా అముద్రితం (తం.డి. 631). ఇది కొంచెం చెయ్యి తిరిగిన రచన. శాహరాజు కథానాయకుడుగా కాక కృతిభర్తగా 'పంచకన్యాపరిణయం' అనే మరో నాటకాన్ని బాలకవి సుబ్బన్న వ్రాశాడు. ఇది అచ్చుపడింది.[16]

సుదామునికతో బంతి ఆట ఆడడానికి వెడుతున్న కృష్ణునికి ఐదుగురు కన్యలు ఎదురుపడ్డారు. ఆ పంచకన్యలు జలక్రీడలు చేస్తున్నప్పుడు వాళ్ల వస్త్రాలు కాస్తా కృష్ణుడు తస్కరించాడు. చెట్టెక్కి కూర్చున్నాడు. 'వలరాజు కేళి దువారుగా గూడి నామనం బలరించితే' మీ చీరలు ఇస్తానన్నాడు. ఆ పంచకన్యలు ఒక గీతపద్యంలో ఇలా అభ్యంతరం చెప్పారు:

> బాలగోపాల మమ్మొక్క సారి నీవు-గలయ నెవ్వరు మరి బొట్టుగట్టబోరు
> గాన నెల్లము సంసారహానియైన-యిట్టిపని సేయ, వలువలనిమ్ము దయను.

---

14. ఆంధ్రయక్షగాన వాఙ్మయచరిత్ర – రెండవ భాగం, పుట 309.
15. ఆంధ్రయక్షగాన వాఙ్మయం, పుట 310.
16. యక్షగానములు (తంజావూరు) – సంపుటి 3.

ఇటువంటి అభ్యంతరానికి కృష్ణుడు సమాధానం చెప్పగలడు. ఎవరూ పెళ్ళాడకపోతే నేనే ఆ పుణ్యం కట్టుకుంటానన్నాడు. అన్నమాట నిలపెట్టుకొని ఆ ఐదుగురిని పెళ్లిచేసుకొన్నాడు. ఈ ఉమ్మడి శృంగారం చాలదన్నట్టు నాటకం మధ్యలో దీర్ఘదంత అనే పెరుగుది వచ్చి 'కొన్ని హాస్యంబులు చేయుచున్న సమయంబున కృష్ణుండు మెల్లంగా దధిభాండంబు లంకించి దాని ఖూతుజేయ' నెంచినట్లు బాలకవి సుబ్బన్న తెలియజేశాడు. తంజావూరు కంబళిలో అన్నం తింటూ ఈ బాలకవి తలనీలాలను లెక్కించడం దండుగ.

అక్కయ్య: కొందరు కవులు చౌకబారు హాస్యంతో యక్షగానం వంటి నాటకాలు వ్రాసినా మహారాష్ట్రుల హయాంలో మంచి ఉదాత్తమైన దేశీయ రూపకాలు వెలువడకపోలేదు. అక్కయ్యకవి అనే ప్రౌఢుడు గోపికా వస్త్రాపహరణాన్నే బాలకవి సుబ్బన్న కన్నా హుందాగా వ్రాశాడు. దాని పేరు 'శ్రీకృష్ణలీలావిలాసం'. ఇతడు ఏ ఊరివాడో, ఏనాటివాడో తెలియదు గాని ఇతని తాతపేరు రామయ్య; తండ్రిపేరు తిమ్మయ్య. ఈయన దండనాథుడు. తన తండ్రి ఏ రాజుదగ్గిర సేనానో అక్కయ్య చెప్పలేదు. తన గురించికూడా ఇంతకన్నా చెప్పుకోలేదు. ఇతడు వ్రాసిన రెండు దృశ్యకావ్యాలలో ఒకటి భాగవతగాథ, రెండోది భారతకథ. తిక్కన్నగారి విరాటపర్వం ఆధారంగా భీమసేన విజయం అనే యక్షగానాన్ని అక్కయ్య వ్రాశాడు. తిక్కన్నగారి పద్యాలను దరువులకింద మార్చాడు. కొన్ని వృత్తాలను సులభశైలిలోనికి అనువదించాడు. ఉదాహరణకు, కీచకుని బారినుండి తప్పించుకొనడానికి ద్రౌపది విరటుని కొలువులోనికి పరుగెత్తుతుంది. తన భార్యను పరపురుషుడు అవమానం చేస్తున్నప్పుడు భీముడు సహించలేకపోయాడు. కీచకుణ్ణి చంపడానికి ఒక చెట్టు పెకలించాడు. అప్పు డతణ్ణి వారిస్తూ ధర్మరాజు అన్యాపదేశంగా ఇలా అన్నట్టు తిక్కనగారు వ్రాశారు.

వలలుం డెక్కడ జూచె దొండెడ ననేవృక్షాఖజముల్ పుట్టవే
ఫలితంబై వరశాఖ లొప్ప గననల్ప ప్రీతి సంధించుచున్
విలసచ్ఛాయ నుపాశ్రితవ్రతతికిన్ విశ్రాంతి గావింపగా
గల యీ భూజము వంటకట్టియలకై ఖండింపగా నేటికిన్? (విరాట. 2-136)

ఈ పద్యాన్ని అక్కయ్య ఎంత సింపుల్‌గా గీతపద్యంలోకి మార్చాడో చూడండి.

వలల నీదృష్టి ఎక్కడ నిలచె నిపుడు-ఫలమహీరుహ మదిగాకనిలువ నీడ
చెట్టు మరి పుట్టదా వంటకట్టియలకు-అందులకు దానిఖండింప నర్హమగునె!
(భీమసేన, పుటలు 245)

ఈ విధంగానే మొత్తం విరాటపర్వంలోని తిక్కనగారి పద్యాలను అక్కయ్య చక్కగా పరివర్తన చేశాడు. సొంపైన యక్షగానాన్ని వ్రాశాడు. భీమసేన విజయంలో ఇలా తిక్కన గారిని అనుసరిస్తే శ్రీకృష్ణలీలావిలాసం అనే కావ్యంలో పోతరాజుగారిని బాగా జీర్ణించుకొని మనోహరంగా గోపికా వస్త్రాపహరణాన్ని, రాస విహారాన్ని వ్రాశాడు. రచించేది యక్షగానమైనా

ప్రబంధోచితవర్ణనలు చేశాడు. సూర్యాస్తమయాన్నీ, చంద్రోదయాన్నీ ఇలాగ వర్ణించాడు:

ఘనతామసైంద్ర జాలిక–దొనరెడు కెంబట్టుబంతి యొకచేతను, లే
దని యొకచే చూపినక్రియ–వనజాక్షుడు గ్రుంకె, వనజవైరియు దోచెన్.

చంద్రోదయమైన తరువాత గోపికలు ఇలాగ విరహంలో పడ్డారు.

వెన్నుని యురమున జేర్చని–చన్నులు వివరింప మొగలిచన్నులు; వానిన్
జెన్నలర జూడకుండెడు–కన్నులు వివరింప నెమిలికన్నులు దలపన్.

ఇలాగే రచనంతా సరళంగా సాగింది. అక్కయ్య కృతులు రెండూ అచ్చుపడ్డాయి.[17] భాగవత కథను అక్కయ్య ప్రదర్శించడానికి వ్రాశాడో, చదువుకొందుకు రచించాడో తెలియదు.

అక్కన్న: పంచకన్యా పరిణయంలో సుబ్బన్న, శ్రీకృష్ణలీలావిలాసంలో అక్కయ్య వ్రాసినట్టే మరొక కవికూడా కృష్ణచరిత్ర నాటక రూపంలో వ్రాశాడు. 'బాలకృష్ణ లీలా విలాసం' అనే పేరుపెట్టినా ఇందులో కవి రుక్మిణీ సత్యభామల కయ్యాన్ని చిత్రించాడు. ఇతని పేరు అక్కన్న. ఈయన తండ్రిపేరు నరబాద లింగోజీ. ఇంతకన్న ఇతని గురించిన వివరాలు తెలియదు. తిమ్మయ్యగారి అక్కయ్య తన కృష్ణవిలాసంలో పోతనగారి పద్యాలను అనువదించలేదుగాని లింగోజగారి అక్కన్న మాత్రం అనుసరించాడు. భాగవతంలోని 'నల్లనివాడు పద్మనయనంబులవాడు' అనే పద్యం సుప్రసిద్ధమే. దాని నిత డిలా మార్చి వాడుకొన్నాడు:

నల్లని మేనివాని చిరునవ్వు ఘటించెడు మోమువాని శ్రో
త్రిల్లెడు కాంతివాని శిఖిపింఛము చేనమరున్న వాని రా
జిల్లెడు వేణువాని సరసీరుహనేత్రములొప్పువాని నో
మొల్లసుగంధులార, నవమోహనుడైన కృపాళు చూపరే! (తం.డి. 555)

ఈ బాలకృష్ణ లీలావిలాసం అముద్రితం. దీని ప్రతి తంజావూరు గ్రంథాలయంలో ఉంది. రచన ఒక మోస్తరు అని విమర్శకుల భావన.[18]

అష్టావధానకవి: రుక్మిణీ సత్యభామల మధ్య కయ్యం పెట్టడానికి నారదుడు పారిజాతం తీసుకురావడం సుప్రసిద్ధం. ఈ కథనే లింగోజ గారి అక్కన్న వ్రాసినట్టు ఇప్పుడిప్పుడే చెప్పుకొన్నాం. ఈ సన్నివేశాన్ని శివపరంగా మార్చి ఎవరో అష్టావధాని చంద్రశేఖర విలాసం అనే యక్షగానం వ్రాశాడు. గంగాగౌరుల మధ్య కయ్యానికి నారదుడు పారిజాతం వాడుతాడు. ఈ రచన అసమగ్రం. దీని ప్రతి ఒకటి తంజావూరు గ్రంథాలయంలో ఉంది (తం.డి. 519) ఈ యక్షగానాన్ని వ్రాసిన కవి అసలు చెంగల్వపురివాడని ఊహించవచ్చు

17. యక్షగానములు (తంజావూరు) – సంపుటి 4. ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్ ప్రచురణ
18. ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర, రెండవ భాగం. పుట 415.

చంద్రశేఖర విలాసంలోనే చివర ఒక సురతాణి జక్కిణి ఉంది. బహుశా దీనిని కూడా అష్టావధానే వ్రాశాడని ఊహించవచ్చు. దీని ప్రతి ఒకటి విడిగాకూడా తంజావూరు గ్రంధాలయంలో ఉంది (తం.డి. 816). అందులో ఇలా ఉంది.

> చెంగల్లపురినిలయ శ్రితముని హృదయ-రంగుగా పట్టాభిరాముని యెదుట
> సురతాణి జిక్కిణి సొంపుమీరగను-ఒరవుగా నటియింతు నొప్పుగా నివుడు.

చెంగల్వపురిగురించిగాని, అష్టావధానిగురించిగాని ఇతరవివరాలేం తెలియవు.

చల్లా సూరయ్య: కేవలం శృంగార నాటకాలేకాక అధ్యాత్మికమైన కృతులుకూడా ఈ యుగంలో నాటకకర్తలు రచించారు. తంజావూరు జిల్లా మన్నారుగుడిలోని రాజగోపాలస్వామి కంకితంగా చల్లా సూరయ్య అనే కవి ఒక యక్షగాననాటకాన్ని వ్రాశాడు. దాని పేరు వివేక విజయం. కృష్ణమిశ్రుని ప్రబోధచంద్రోదయాన్ని అనుసరించి పరమానందయతి 'ముక్తికాంతా పరిణయం' అనే దృశ్యకావ్యాన్ని శుద్ధవేదాంత ప్రచారం కోసం వ్రాశాడు. అదే బాటిలో సుదీర్ఘంగా ఈ వివేకవిజయాన్ని సూరయ్య వ్రాశాడు అద్వైతసార్వభౌముడైన జీవేశ్వరుడు ముక్తికాంతను పెళ్లాడి అమందతరానందకందళితుడై ఉండడం దీనిలోని సారాంశం. ఈ యక్షగానం అచ్చుపడింది.[19] దీని అవతారికలో కవితాచమత్కృతి గాంచినవాడననీ, 'కవిశూర' అను పేరు గాంచిన వాడననీ సూరయ్య చెప్పుకొన్నాడుగాని, ఈయనకు వేదాంత మతవాదములతో గల పరిచయం ఇతరత్రా కనబడలేదనే విమర్శకుల మాటలు నిజమే [20] చమత్కారం అనాడు సానివాడలలో తప్ప సన్యాసులసత్రంలో కనబడేది కాదు

ముద్దుపళని: తంజావూరులో నాగవాసంలో తంజనాయకి అనే వేశ్య ఉండేది. ఆమె వీణ అద్భుతంగా వాయించేది. రీవిగా నటించేది. కమ్మగా పాడేది. పన్నీరుజల్లుతున్నట్లు సభలో కమ్మగా మాట్లాడేది. ఆమెను చాలా మంది 'దొరాదొరలు' ఎన్నిక చేశారు. ఈ విద్యాసుందరికి పిల్లలను పెంచుకోవాలనే కోరిక పుట్టింది. ఆ ఊళ్ళోనే అయ్యావయ్య అనే ఒక సామాన్యుడున్నాడు. అతనికొక కూతురూ, ఒక కొడుకూ పుట్టారు. వాళ్ళని తంజనాయకి పెంచుకొంది. అమ్మాయిపేరుకూడా తంజనాయకే. అబ్బాయిపేరు మాత్రం ముత్యాలు.

చిన్నతంజనాయకికూడా నెరజాణ అయింది. కవులు మెచ్చగా, ఒయ్యారం హెచ్చగా సకలవిద్యాప్రవీణ అయింది. వృత్తిచేసుకుంటూ ఒక కూతురినికూడా కన్నది. ఆ పిల్ల పేరు రమామణి. ఆమె కూడా అమ్మమ్మలాగ, తల్లిలాగ తంజావూరులో గణతికెక్కింది. ఎంత ఆర్జించేదే అంతకు రెట్టింపు పుణ్యకార్యాలు చేసేది తన పేర రామ... పురం అనే అగ్రహారం దానమిచ్చింది. శివప్రతిష్ఠలు చేయించింది. నిత్యాన్నదానానికి సత్రాలు పెట్టించింది. ఈ రామామణికి ఎంత పేరుప్రతిష్ఠలు వచ్చాయో ఈమె మేనక... కూతురికికూడా అంత కీర్తి లభించింది.

19. యక్షగానములు - తంజావూరు, సంపుటి 4.

20. ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర, రెండవ భాగం. పు. 275

చిన్న తంజనాయకిసోదరుడు ముత్యాలు హాయిగా పెళ్లిచేసుకొని ఏడుగురు సంతానాన్ని పొందాడు. అందులో ముగ్గురు ఆడపిల్లలు. ఈ ముత్యాలు సుబ్రహ్మణ్యస్వామి భక్తుడు. కొడుకులకు వేలాయుధం, కుమారస్వామి అని పేర్లు పెట్టుకున్నాడు. దక్షిణాదిని 'పళని' అనే క్షేత్రంలో కుమారస్వామి ఆలయం సుప్రసిద్ధం. ముత్యాలు తన పెద్ద కూతురికి ఆ క్షేత్రం పేరే పళని అని పెట్టాడు. పిల్లల పేరు ముందు 'ముద్దు' అనే ఆప్యాయపదం పెట్టడం దక్షిణాదిని సర్వసామాన్యం. అందుచేత ముత్యాలు పెద్దకూతురిని ముద్దు పళని అని అందరూ పిలిచేవారు.

యౌవనం వచ్చేలోగా ముద్దుపళని సాహిత్యవిద్యావిశారద అయింది లలితకళలలో ఆరితేరింది. ఆమె ఈడేరగానే 'దొరాదొరలు' ఎగబడ్డారు; పొగిడారు. ఆమె గడితేరింది. ఏటులేకాక విద్వాంసులు కూడా ఆమె ఇంట మసలేవారు; వాళ్ల కామె సత్కారాలు చేసింది. తాను కవిత్వం చెప్పడమేకాక కృతులు అంకితం పుచ్చుకుంది. ఆమె అందచందాలు, ఆటపాటలు పట్టపు రాజు ప్రతాపసింహుడు విన్నాడు. ఆమెను ఆదరించాడు. సంగీతసాహిత్య భరతశాస్త్రాలవంటి విద్యలలో పారంగతురాలైన ముద్దుపళనికి తగిన సత్కారాలు చేశాడు. ఎన్నో బహుమానాలు ఇచ్చాడు.

రాజు మెచ్చిన రంభగా, రసికురాలుగా, విద్వాంసులు ఆశ్రయించే విశారదగా జీవించే ముద్దుపళని చాలా భక్తురాలు. తిరుమల తాతాచార్యుల వంశంలోని రాఘవాచార్యులామె గురువు. చిన్న కృష్ణు డంటే ఆమెకు మక్కువేగాని రాము డంటే గురిలేకపోలేదు. ఆమె ఇతరులచేత రామకోటి వ్రాయించి, తాను స్వయంగా ఒక రసవత్తరమైన కావ్యం వ్రాసి చిన్నికృష్ణునికి అంకితం ఇచ్చింది.

ముద్దుపళని వ్రాసిన కావ్యంపేరు రాధికాసాంత్వనం. దీనికి ఇళా దేవీయం అనే మరో పేరు కూడా ఉంది రాధ కృష్ణుని మేనత్త. ఇళ మేన మామ కూతురు. ఈ ఇద్దరు అందకత్తెలూ ఆదిలోఎంత సఖ్యంగా ఉండేవారో చివరకు అంతటి విరోధులయ్యారు. ఇళ మీద ఏదో, విధిలేక, మక్కువ చూపిన కృష్ణుని మీద రాధ అలిగింది. ఆ అలుకను తీర్చి సముదాయించడమే ఈ కావ్యం లోని వస్తువు.

ఇతివృత్తం ఇంత చిన్నదైనా దీనినే ముద్దుపళని విపులంగా విస్తరించింది. నాలుగు ముక్కలలో చెప్పుకొనే కథను నాలుగాశ్వాసాలుగా పెంచింది. 585 గద్యపద్యాలు వ్రాసింది. ఇందులో కొన్ని పద్యాలు కథ పెంచడానికి వ్రాసినవే తప్ప కల్పనలు నిండుకున్నవి. ఆ కాలంలోని అన్ని ప్రబంధాలలో కనిపించే అంగాంగవర్ణనలు వియోగవిరహాలలో మన్మధుణ్ణి సపరివారంగా తిట్టే రొటీనుపద్యాలవంటివి ఒక నూటేభైదాకా తీసేస్తే ఈ కావ్యం వన్నె కేం లోపం రాదు. సరికదా బాగా మెరుస్తుంది.

వాస్తవానికి ముద్దుపళని కావ్యంలో గొప్ప కవిత్వ ధోరణులుగాని, విశేష చమత్కాలుగాని,

చదువరులకు కనబడవు. అయితే సమకాలిక కవుల పాండిత్య పాటవాలు ఈమెలో లేనట్టే వాళ్ల లోపాలు కూడా లేవు. శేషం వెంకటపతిలాగ అక్కడక్కడ సంప్రదాయాఖ్యాసం ప్రదర్శించుకున్నా ముద్దుపళని ఎక్కడా సముఖం వెంకటకృష్ణప్పలాగా శబ్దాడంబరనైపుణ్యం చూపించదు. కనుపర్తి అబ్బయ్య, కూచిమంచి తిమ్మన్న మొదలైనవాళ్ల లాగా పిల్లవసుచరిత్ర వ్రాయాలనే తాపత్రయం ఈమెలో ఎప్పుడూ లేదు. గాలి ఓబయ్యలాగా ఇనుపగుగ్గెళ్లు సాతళించదు. గింజలు లేని తియ్యద్రాక్ష రసం అందిస్తుంది. ఈ యుగంలోని ఉత్తమ రచయి తల లోపాలులేనట్టే ఉత్తమ రచయితల సుగుణాలు కొన్నే ముద్దుపళనిలో ఉన్నాయి. వెలి దండ్ల వెంకటపతిలాగ సంభాషణలద్వారా పాత్రల మానసిక చిత్రణ చేస్తుందేగాని మధ్యలో తాను జొరబడదు. అనవసరపు వ్యాఖ్యానాలు చెయ్యదు. తనకు తెలిసిన విషయాలు మనకు తెలియని విధంగా ఊహించి అందరికీ తెలిసే భాషలో చెప్తుంది.

ముద్దుపళనికంటే ముందే ఈ యుగంలో వెలిదండ్ల వెంకటపతి రాధా మాధవుల శృంగారాన్ని చక్కని కావ్యంగా వ్రాశాడు. దాని కతడు సాంత్వనం అనే పేరు కలుపలేదు. 'రాధామాధవ సంవాదం' అన్నాడు. అత డార్కాటు సుబాకవి. ముద్దుపళనికి చాలాచోట్ల వెలిదండ్ల వెంకటపతి మార్గదర్శకుడయ్యాడు. (అతనికి ధరణిదేవుల రామయ్య ఒరవళ్లు పెట్టాడు.) వెలిదండ్ల వెంకటపతి ఎక్కువగా సామెతలు వాడినట్లు ముద్దుపళని కూడా జాతీయాలు ఇంపుగా వాడింది.

చందమామలాంటి చక్కని కావ్యం వ్రాసిన ముద్దుపళనిలో కూడా పరశోధకు లొక మచ్చ చూశారు. ఈమెకు ఒక తరం ముందున్న సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప ఒక రాధికా సాంత్వనం వ్రాశాడట. అందులో 126 గద్య పద్యాలున్నాయి. అది ఏకాశ్వాస చాటు ప్రబంధం. రెండుసార్లు ఇది అచ్చుపడింది. బందరు శృంగార కావ్య గ్రంథమండలివారు సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప వ్రాసిన 'అహల్యా సంక్రందనం' అనుబంధంగా 1938లోనే ఈ ఏకాశ్వాసాన్ని వేశారు ఆ తర్వాత యస్వీ జోగారావుగారి పరిష్కరణతో ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు 1953లో ప్రచురించారు.[21]

ఇందులోని చాలా పద్యాలు ముద్దుపళని కావ్యంలో వివిధ అశ్వాసాలలో కనబడు తున్నాయి. సముఖం వారి చిన్నకావ్యంలోని చాలా పద్యాలు యథాతథంగా ముద్దుపళని ప్రబంధంలో ఉన్నప్పటికీ అది గ్రంథచౌర్యం కాదనీ, ఆమె ప్రత్యేకతకు భంగం లేదనీ పరిశోధకుల అభిప్రాయం [22] అయితే సముఖం వెంకటకృష్ణప్ప నిజంగా ఒక రాధికాసాంత్వనం వ్రాశాడా అన్నది ప్రశ్న. దీనికి మా గురువుగారు మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు ఇలా సమాధానం యిచ్చారు:[23]

21. రాధికాసాంత్వనం - సముఖం రచన, ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ ప్రచురణ. పీఠిక - యస్వీ జోగారావుగారు పుట IX.

22. దక్షిణ దేశీయాంధ్ర వాఙ్మయం - నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు, పుట 355.

23. అహల్యా సంక్రందనం శృంగార కావ్య గ్రంథ మండలి, పీఠిక 19.

"... ఎవరో చిలిపితనానికి వెంకటకృష్ణప్ప నాయకునికి అనవసరఖ్యాతి, ముద్దుపళనికి అపఖ్యాతి కలిగించడానికి చేసిన పని అనిపిస్తుందేగాని రెండు కావ్యాలూ పరిశీలనగా చదివితే ఒకరు సంగ్రహంగా కూర్చినదానికి మరొకరు వెనుకా ముందూ అడుకులు వేసి గ్రంథమంతా కేవలస్వకపోల కల్పిత మనే ప్రతిష్ఠ కలిగించుకునేందుకు ప్రయత్నించారు అవి సూచనగా అయినా కనబడకపోవడమే కాకుండా స్పష్టంగా ఈ విషయంలో ముద్దుపళనికి అన్యాయం జరిగిందని తెలుస్తుంది."

ఈ అన్యాయం చేసినవాళ్ళు ఎవరు? ఇది పరిశోధన వల్ల బయట పెడుతున్నాను. ముద్దు పళని కాలంలోనే తంజావూరు నాగవాసంలో బాగూరు రంగ శాయి అనే వారకాంత ఉంది. ఆమె కుమార్తె పేరు అమ్మి. ఈమెకు ఆ ఊళ్లోనే ఉండే వెంకటసామినాయుడు అనే కవి రాధికాసాంత్వనం స్వహస్త లిఖితంగా వ్రాసిపెట్టి ఇచ్చాడు. ఇతడు ఇచ్చిన ప్రతిలో సముఖం వెంకటకృష్ణయ్య గద్య కనబడుతుంది. ఈ అమ్మికి బహుశా ముద్దుపళని అంటే కిట్టకపోవచ్చు. ఆమెను తృప్తిపరచడానికి వెంకటస్వామి ఈ అన్యాయం చేసి ఉండవచ్చు.

అయితే బాగూరు అమ్మి వెకటస్వామి ఎప్పటివాళ్ళు; ముద్దుపళనికి ఎంతటి దగ్గర కాలంవాళ్ళు? ఆమె రాధికాసాంత్వనం రచించాకనే ఈ అన్యాయం జరిగిందనడానికి సాక్ష్యం ఉందా? ఈ ప్రశ్నలకు జవాబులు సులభంగానే దొరుకుతాయి. ముద్దుపళని ప్రతాపసింహుని మన్ననలు బడసింది. అతడు క్రీ.శ. 1739-1763 మధ్య తంజావూరు పాలించాడు. ముద్దుపళని ఆ కాలంలోనే కావ్యం వ్రాసింది. వెంకటస్వామి స్వహస్తలిఖితంగా వ్రాసిన ప్రతి ఎప్పటిదో తెలుసుకోడానికి ఆస్కారం ఉంది. దానిని కీలకనామసంవత్సర మార్గశిర బహుళ షష్ఠి శుక్రవారం నాడు వ్రాశాడు. కీలక క్రీ.శ. 1728లో తొలిసారి 1788లో ఒకసారి వచ్చింది. ఇందులో 1728నాటి కీలకలో మార్గశిర బహుళ షష్ఠి శుక్రవారం నాడు రాలేదు. అది బుధవారం. క్రీ.శ. 1788 లోనూ శుక్రవారం రాలేదు. గురువారమైంది. ఈ రెండు సంవత్సరాలలో క్రీ.శ 1788 ఒక్కటే ప్రతి లేఖన కీలకమని నిర్ణయించడానికి ఆస్కారం ఉంది. వెంకటస్వామి పొరబడి గురువారానికి బదులు శుక్రవారమని వ్రాసి ఉండవచ్చు.

వెంకటస్వామి లిఖించిన చాటుప్రబంధంలో ఇళ అనే పేరు బదులు సత్య అనే పేరు వస్తుంది. ముద్దుపళని కావ్యంలోని పద్యాలనే తీసుకొని వెంకటస్వామి సత్య అని పేరు మార్చాడని రుజువు చేయవచ్చు. చిలుక రాయబారానికి వెళ్లి వచ్చాక ముద్దుపళని . . ంలో ఇలా అంటుంది.

చూపులోపల నొక వింత చూపు తళకు
నడుపులోపల నొక వింత నడుపు చెళుకు

ముందు మనికికి నొక ఎంత నుందు కులుకు
వచ్చెగదవమ్మ మన ఇళావనిత కిపుడు. (రాధికా. 3-17)

ఈ పద్యం సముఖం గద్యప్రతిలో ఇలా ఉంది:

చూపులోపల నొక ఎంత చూపు తళుకు
నడుపులందుల నొక ఎంత నడుపుబెళుకు
యుందుయునికిని నొకవింత నుందు కులుకు
వచ్చెగదవమ్మ సత్యభామకును నేడు. (సముఖం. నెం. 52)

ఈ పద్యం కూటకరణమని నాలుగవ పాదమే చెప్తోంది. వెంకటస్వామి చేసిన మార్పువల్ల 'వకార' 'మ' కార యతిమైత్రి తెలుగులాక్షణికులు అంగీకరించరు. బిందు పూర్వక వకారానికే మకారమందు యతి చెల్లుతుంది.[24] ఈ యతిభంగంవల్ల దొంగ కన్నులో దొరికిపోతున్నాడు. ఇంతకన్నా ప్రత్యక్ష తార్కాణం ఇంకోపద్యంలో కనబడుతుంది. తన శిష్యురాలే తనకు ఎదురు తిరిగినప్పుడు ముద్దుపళని కావ్యంలో రాధ ఇలా మండిపడింది:

మరచెనో నాచేత మటితంబుల్లన్నియు, బలుక నేర్చిన నాటి పంజరింపు
తెలియదో నాచేత దేశ్యంపుగుజరాతి, ఎత మెరింగిననాటి వేడికోళ్ళు
ఎంచదో నాచేత విలజంత్రగాత్రంబులభ్యసించిననాటియబుకువెల్ల
వేదదో నాచేత వెదవిల్తు శాస్త్రంబు, లెరుగబూనిననాటి తిరుగుమరుగు
గణనసేయదొ మరుసాము గమనములకు–దాను నాచేతబడిన బెత్తంపు పెట్లు
వరులు గని కేరి నవ్వ దబ్బరమురారి–లాలనకె పొంగి ఇప్పు డిళాలతాంగి.
(రాధికా. 3-7)

ఈ పద్యం ఆద్యంతం ఇళకే వర్తిస్తుంది. ఇందులో ఇళ అన్న పేరు తీసేసి సత్యని యిరికించడమే కాక కృష్ణుని పేరుకూడా వెంకటస్వామి తగిలించాడు. పద్యాన్ని ఎలా మార్చాడో చూడండి?

మరచెనో నాచేత మటితోక్తులన్నియు బలుకనేర్చిన నాటి వల్కరింపు
ఎంచదో నాచేత వెలజంత్రగాత్రంబుల భ్యసించిననాటి యనుసరింపు
తలచదో నాచేత తగు దేశ్యగుజరాతి ఎత మెరింగిననాటి వేడికోళ్ళు
విడెనో నాచేత వెదవిల్తుశాస్త్రంబు, తెలియబూనిననాటి తెరవుమరవు
గణనసేయదొమరుసాము గమనములకు–దాను నాచేత బడిన బెత్తంపుపెట్లు
వరులుగని కేరి నవ్వ దబ్బర మురారి–మాయలకెపొంగె సత్యభామాలతాంగి
(సముఖం. 36)

ఈ మార్పు పద్యంలోని ఎత్తుగీతిలోని మొదటిరెండు పాదాలదాకా కర్త కృష్ణుడు.

---

24. అనందరంగరాట్ఛందం, 3-186 నుండి 3-192 దాకా మకార యతిగురించి ఉంది.

చివర సత్యప్రసక్తి రావడం వెంకటస్వామిలాంటివాడు తేవాలేగాని సముఖం వెంకట కృష్ణప్ప లాంటి ప్రౌఢుడు చేసే పని కాదు. అతడు శిల్ప సౌందర్యం చెడకొట్టలేని మంచి కవి. ఇంతకూ దేశి గుజరాతీ నాట్యాలు ఆడ వారు చేసేవి. రాధ ఇళకు నేర్పాలే గాని కృష్ణుడు నేర్పుకోవలసినవి కావు. ముద్దుపళని ఈపద్యం ప్రథమాశ్వాసంలోనే ఒక పునాది వేసింది. రాధ ఇళకు విద్యాబుద్ధులు ఎలా నేర్పిందో వివరించింది.

పాడించు నొకవేళ బహుదేశ్యరాగము, ల్పాగించు నొకవేళ జంత్రవాద్య
మెరిగించు నొకవేళ భరతశాస్త్ర ప్రౌఢి బట్టించు నొకవేళ భావరసము
నెగడించు నొకవేళ నెరి కావ్యసంగతు ల్గనుపించు నొకవేళ కవనరీతి
బోధించు నొకవేళ బూవిల్తుశాస్త్రంబు జదివించు నొకవేళ శయ్యలోని

మారిపోయునొకమరొకవేళ వారజంబు
వచ్చెననిపించు నొకవేళ వాద్యవిధము
నెపుడు చూచునొ యిది శౌరి నెవయ వసుచు
దయవపుడు పొంగి యిళకు రాధాలతాంగి. (రాధికా. 1-60)

ప్రథమాశ్వాసంలోనే ఇలా ఇళకు మారిపోసిందని చెప్పిన ముద్దుపళనే 'మరచెనో అన్న సీస పద్యం రచించడానికి ఆస్కారం ఉంటుంది. ఆమె పద్యంలో సొంతం ఒకే కర్త కనబడుతుంది. ఆమె పద్యమే అర్థవంతం. ఇదొక్కటే వెంకటస్వామి చేసిన కూటకరణాన్ని రుజావుచేస్తుంది.

విపులమైన దృష్టాంతాలవల్ల ముద్దుపళనికి జరిగిన అన్యాయాన్ని నిరూపించవచ్చు. వెంకటస్వామి వ్రాసిన ప్రతిలో ఆఖరునాలుగు గద్యపద్యాలే సముఖం వెంకట కృష్ణప్ప నాయకునివి. అహల్యా సంక్రందనంలో ఇంద్రుడు అహల్యకాళ్లమీద పడడం, ఆమె లేవ నెత్తడం, ఇద్దరూ క్రీడించడం మొదలైనవి వర్ణిస్తూ వెంకటకృష్ణప్ప చెప్పిన గద్యపద్యాలను వెంకటస్వామి చివర కాపీ చేశాడు. ఈ పుంజీడు గద్యపద్యాల పుణ్యమా అని గద్య సముఖం వారికి గట్టాడు. ముద్దుపళనికి లేని గ్రంథచౌర్య దోషం తెచ్చిపెట్టాడు.

అయితే ముద్దుపళని పూర్వులను, సమకాలికులను అనుసరించక పోలేదు. వెలి దండ్ల వెంకటపతి శేషం వెంకటపతిని అక్కడక్కడ అనుసరించింది. అయితే తనకు పది పదిహేను సంవత్సరాల ముందున్న కవిగ్రంథం నుంచి ఆరుడజన్ల గద్యపద్యాలను యథా తథంగా సంగ్రహించవలసినంత సాహిత్య దరిద్రం ఆమెకు పట్టలేదు. పసందుగా ప్రథమా శ్వాసం రచించిన జాణ దిగజారలేదు.

ముద్దుపళనికి లేని కళంకం వెంకటస్వామి తెచ్చిపెడితే అక్కరలేని కీర్తిని ఆధునికులు కట్టపెట్టారు. తమిళంలో చూడికుడుత్తరాంచారు వ్రాసిన 'తిరుప్పావై' పావురాలలో కొన్ని ఈమె సప్తపదు లనే పేరుతో ఆంధ్రీకరించిందని వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు భ్రమపడ్డారు.

శ్రీనివాసాచార్యులనే సురపురంకవి ద్రావిడపాశురాలను అనువదించాడు. అతడు వైష్ణవ గురువు. మొదటి పాశురంలో ఇలా ఉంది:

శ్రీనివాసగురువు విష్ణుచిత్తుకూర్మి ముద్దుపట్టి
పూని చేయ ద్రవిడపాటలోని భావము
చెలగి తెలియగాను వాదు జిహ్వా కొనను నిలచి ఇటుల
పలికి తిరుప్పావు సప్తపదివరంబుగా

ఈ పాటలోని 'ముద్దుపట్టి' అనే మాట బహుశా ముద్దుపళని అని ఉండ వచ్చునని వేటూరి వారు భావించారు. 'శ్రీనివాసగురుని తలచి చిత్తమునను ముద్దుపళని' అని మార్చారు. ఆమె పది పాశురాలనే తెనిగించిందని మిగతా 20 పూరించారు. ఈ తొలి పది అనువదించినది శ్రీనివాసాచార్యులుగారని బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు సప్రమాణంగా నిరూపించారు.[25] ప్రాచీన లిఖితగ్రంథాలయంలోని సప్తపదులకు ఒక వ్రాతప్రతిలో (R 22c) ముద్దుపట్టి అని అక్షరాలు ఉండేచోట శైథిల్యాలను పూరించడంలో వేటూరి వారు పొరపడ్డారుగాని మిగతా పాశురాల అనువాదం చక్కగా చేశారు.

ప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయంలో రాధికాసాంత్వనానికి ఏడు ప్రతులున్నాయి (D. 707 నుండి 718 దాకా). వీటినే కాక, దేశంలో ఇంకా దొరికితే ప్రతులు ఏమైనా ఉంటే వాటిని సంప్రదించి ఒక అధికారి ప్రతి తయారుచేయడం అవసరం. గుజిలీ పుస్తకాలలో మధ్య మధ్య కొన్ని పద్యాలు కూడా లేవని, మరికొన్ని చోట్ల పద్యాల చరణాలే విడిచిపెట్టేశారని బెంగుళూరి నాగరత్నమ్మ వ్రాసింది. ఈమె పరిష్కరించిన ప్రతిని వావిళ్లవారు అచ్చు వేశారు. వెంకటస్వామి లిఖించిన ప్రతిలో కొన్ని అదనపు పద్యాలు ఉన్నాయి. అవి కూడా ముద్దుపళని రచనలే కావచ్చు. అధికారిక ప్రతి తయారుచేసినప్పుడు వీటి ఉనికికూడా బయటపడవచ్చు.

రాధికా సాంత్వనం తంజావూరులో వెలువడిన శృంగార కావ్యాలలో కట్టకడపటిదని కొందరు భావిస్తారు. అయితే చదివినకొద్దీ చవులూరించే కావ్యాలలో ఇది మొట్టమొదటిదే. అది శృంగారరసరాజ్యానికి రాజధాని.

మహారాష్ట్ర రాజుల కాలంలో తంజావూరు తెలుగు సాహిత్యానికి ప్రత్యేక కేంద్రం కాకపోయినా చెప్పుకోదగ్గ కార్ఖానా!

25. సప్తపదులు, వ్యాసం, భారతి, మార్చి 1938.

11

ఆర్కాటు సుబా కవులు

సప్తమహర్షులలో అరుగురు పూర్వం ఒక అడవిలో తపస్సు చేశారట. (ఏడో అయన ఎందుకు చేయలేదో తెలియదు.) వాళ్ళు తపస్సు చేసిన అడవి అరవదేశంలో ఉంది. పాత తెలుగులోనూ, తమిళంలోనూ అడవిని 'కాడు' అంటారు. ఆరుగురు ఋషులు తపస్సు చేసిన అడవిని పూర్వులు 'అరుకాడు' అని పిలిచేవారు. అదే అర్కాడుగా మారి అర్కాటుగా తెల్లదొరల నోళ్లలో పడింది. ఈ పేరునే 'షడారణ్యం' అని సంస్కృతీకరించారు. అరవపేరుతో చెల్లుతున్న ఈ తెలుగురాజ్యాన్ని ఈ యుగంలో మహమ్మదీయనవాబుల పాలించేవారు.

ఈ సుబాలోనే చెంగల్పట్టు, ఉత్తరార్కాడు, దక్షిణార్కాడు జిల్లాలు నేటి చిత్తూరు నెల్లూరుజిల్లాలలో కొన్నిభాగాలుగా ఉండేవి. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే 'గుండ్లకమ్మకు' దక్షిణాన ఉన్న పరగణాలన్నీ ఈ సుబాలోనివే అని చెప్పాలి. క్రీ.శ. 1698లో దావూదుఖాను ఈ పరగణాలకు ఫౌజుదారు అయ్యాడు. అప్పుడు చెంజికోట ఈ సీమకు ముఖ్యపట్టణం. క్రీ.శ. 1712 తరవాత సాదతుల్లాఖాను నవాబు అయ్యాడు. చెంజినుండి ఆర్కాడుకోటకు రాజధాని మారింది. దక్కనురాజకీయాలలో ఆర్కాడుసుబా చాలా ప్రముఖ పాత్ర వహించింది. ఆర్కాడునవాబుల యుద్ధాలలో ఆనాటి స్థానికరాజులందరూ ఏదోఒకవిధంగా పాల్గొన్నారు.

ఈ సుబాలోనే పూర్వం చంద్రగిరి రాజ్యం ఉండేది. మట్లవారు, దామెర్లవారు, వెలుగోటివారు అమరనాయకులై కీర్తిప్రతిష్ఠలు అర్జించారు. ఈ యుగంలో కాళహస్తి, కార్వేటినగరం, వెంకటగిరి మొదలైన సంస్థానాధీశ్వరులు యథాశక్తి సాహిత్యసేవ చేశారు. కాళహస్తిసంస్థానం దామెర్లవారిది. ఈ వీరులను ఆశ్రయించుకొని చాలామంది భట్రాజులు బ్రతికేవారు ఈ సుబాలోని ప్రముఖనాయకులంతా ఆనాడు ఫ్రెంచిదొరల సహాయంకోసం పుదుచ్చేరిలో మకాం చేసేవారు. అక్కడ మొదలియారుగా దుబాసీగా, ఉండే వెళంబూరు ఆనంద రంగప్పగారి కొలువుకూటాన్ని ఒక కవి ఇలా వర్ణించాడు:

పరసరాజా రామచంద్రరాయాగ్రణి జాకోటినింబాళు జనపరుండు
ధైర్యవంతుడు సులతాన్ జనింబాళును మాధవరావు దామెర్లవారు
మట్లవారును హనుమంతరావు బరికివేంకటరావు కపిలజంగు
వలరామరాజేంద్రు డేచభూపాలుండు మగరాలవారును మాకరాజు
వారు తక్కిన పాళయవ్పట్లదొరలు-ప్రబలుమోకోజివంతులు రామదాస
పండితార్యులు మొదలైన ప్రభువులెల్ల-వేడ్క వచ్చిరి శ్రీరంగవిభునిసభకు.

(ఆనందరంగరాట్ఛందము, పే 114)

ఈ పద్యంలో పేర్కొన్న చాలామంది ప్రముఖులు ఆనాడు తెలుగు సాహిత్యాన్ని పోషించారు. ఈ పద్యానికి నాయకుడైన ఆనందరంగప్పతమిళుడేగాని తెలుగుపుస్తకాలు అంకితం పుచ్చుకొన్నాడు. ఇచ్చిన కవిపేరు కస్తూరి రంగయ్య. ఇంటిపేరు కస్తూరివారు కాదు; వెచ్చావారు. అయినా ఇతని కవిత్వంకూడా పరిమళించింది.

1. వెచ్చా కస్తూరిరంగయ్య : ఈయన పుట్టినది తిరుచునాపల్లి; పెరిగినది ఎక్కడేగాని క్రి.శ. 1746 నాటి కీయన పుదుచ్చేరిలో ఆనందరంగప్ప గారి ఆశ్రయం సంపాదించాడు. ఫ్రెంచివాళ్ల మొదలియారుగా వర్తక వ్యాపారాలు చేస్తూ చెంగల్పట్టు జాగీరు సంపాదించిన ఆనంద రంగప్పగారి మీద ఈ కవి శృంగారపదాలు వ్రాస్తే తిరుచినాపల్లి మంగపతయ్య వాటిని స్వరపరచాడు. ఎవరో వారకాంతలు ఆ పదాలు బహిరంగసభల్లో అభినయించారు.[1]

ఆనందరంగప్పగారి వట్టపుకవిగా ఉంటూ కస్తూరి రంగయ్య ఒక లక్షణగ్రంథం వ్రాశాడు. దానికతడు లక్షణ చూడామణి అని పేరు పెట్టాడుగాని కృతిభర్తపేరుతో 'ఆనంద రంగరాట్ఛందం' అని అది ప్రసిద్ధమైంది. తనకు పూర్వం ఉన్న పది ఛందోగ్రంథాలూ, తొమ్మిది లక్షణ కావ్యాలూ పరిశీలించి వాటిలోని కవితా లక్షణ ప్రకరణాలు అన్నీ క్రోడీకరించి నాలుగాశ్వాసాల గ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. ఇది సాహిత్య పరిశోధకులకు చాలా ఉపయోగపడే గ్రంథం.

లక్షణగ్రంథాన్ని వ్రాశాక కస్తూరి రంగయ్య 'సాంబనిఘంటువు' రచించాడు. జల్లిపదాలూ, వ్యర్థపదాలూ లేకుండా నడక కుంటకుండా ఒక సీసశతకంలో ఈ నిఘంటువు వ్రాయాలని అతడు ప్రతిజ్ఞ చేశాడు. 95 పద్యాలు వ్రాశాక ఇలా ఆశించాడు.

విస్తులలక్షణకవియగు-కస్తూరీరంగకవిఘటియించిన యా
సిస్తగు నాంధ్రనిఘంటు ప్ర-శస్తంబై వెలయుగాక జగతిని సాంబా. (నెం. 96)

నిజాని కీఛందేనిఘంటుగ్రంథాలకు వచ్చిన ప్రశస్తి ఇతడు రచించిన కృష్ణార్జున

1. ఆనందరంగపిళ్లె డైరీలు, సంపుటి 2, పుట 238.

సంవాదం అనే పద్యకావ్యానికి రాలేదు. దానిని కస్తూరి రంగయ్య ఎప్పుడు రచించాడో తెలియదుగాని సింగరాజుగారి రామరాజుకు అంకితం ఇచ్చాడు. ఇది అయిదాశ్వాసాల కావ్యం. అముద్రితం. దీనికి రెండుప్రతులు ప్రాచ్యలిఖితగ్రంధాలయంలో ఉన్నాయి. (D 478, 479). గయోపాఖ్యానమే ఇందులో కవి కథనం చేశాడు.

ఆనందరంగప్పగారి కొలువులో కొన్నాళ్లు ఉండి కస్తూరి రంగయ్య రామరాజును ఆశ్రయించి కృష్ణార్జునసంవాదం అంకితం ఇచ్చాడు. ఆ తరువాత తురయూరు రెడ్లదగ్గిర వకీలుగా ఉండేవాడు.[2] తరువాత పద్మనాయకుల పోషణలో ఉన్నట్టుంది. కస్తూరిరంగయ్య 'పద్మనాయక చరిత్ర'ను వ్రాసినట్టు కొందరు భావిస్తున్నారు.[3]

కస్తూరి రంగయ్య ఎన్నాళ్లు జీవించాడో తెలియదు. ఇతని శిష్యుడు అలూరు కుప్పన్న ఆంధ్ర కాళిదాసు అనే బిరుదు పొందాడు. తంజావూరులో క్రీ.శ. 1765 నుండి పాలించిన ఇమ్మడి తుళజాజీ పాలనలో ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. గురువు కస్తూరి రంగయ్య పుదుచ్చేరి వదిలాక ఎక్కడ స్థిరపడ్డాడో తెలియదు. పుదుచ్చేరి తరువాత ఆర్కాడు సుబాలో చెప్పుకోదగ్గ రాజకీయకేంద్రాలు చెన్నపట్టణం, పులికాటులు. పులికాటుకే ప్రళయకావేరి అని తొలిపేరు ఉంది.

2. వెలిదండ్ల వెంకటపతి : ఆ పట్టణంలో మగదలవారిదే కలవారి లోగిలి. మగదల కృష్ణయ్య డచ్చివాళ్ల దుబాషీగా ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. కవిపండితులను పోషించాడు. ఇతనికే ధరణిదేవుల రామయ్య దశావతార చరిత్ర వ్రాసి అంకితం ఇచ్చాడు.[4] ఈ మగదల కృష్ణయ్య గారికి అయిదుగురు కుమారులు. వాళ్లలో పెద్దవాడు రామదాసు తండ్రిలాగే దక్షుడేకాక ప్రళయకావేరి మహాపట్టణాధ్యక్షుడు కూడా అయ్యాడు. చతురతరమైన వచనరచనా చతురానన అనే ప్రశంసలు పొందాడు. రామదాసు కూడా కవిత్వలోలుడే. వెలిదండ్ల వెంకటపతి అనే కవిని చేరదీసి రాధామాధవ సంవాదం అనే కృతిని చెప్పించుకున్నాడు.

వెలిదండ్ల వారిది కూడా పండిత కుటుంబం. ఈ ఇంట రెండు మూడు తరాలకవులు కనబడుతున్నారు. వెలిదండ్ల తిరువెంగళయ్యగారి అయిదుగురు కొడుకులలో కనీసం ముగ్గురు కవులు. పెద్దవాడు వెంకటపతి సాహిత్యవేత్తే కాక సంగీత విద్వాంసుడు. రెండోవాడు పెదరాఘవయ్య సకల దేశాధీశులకు సమ్మతమైన పేశలకవనం చెప్పగలడు. అతని తమ్ముడు చినరాఘవయ్య జనమనోరంజకమైన సరస సల్లాపధార కలవాడు. నాలుగోవాడు నరసన్న మంచి మాటకారి మధురవాక్యాలకు పేరుపడ్డాడు. కడగొట్టువాడు లక్ష్మీపతి. మాటలలో చమత్కారం ఉండేది.

---

2. ఆనందరంగపిళ్లై డైరీలు, సంపుటి, పుటలు 95, 184, 308.
3. దక్షిణదేశీయాంధ్ర వాఙ్మయము, పుట 252.
4. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం - 10. నాయకరాజులయుగం - I, పుట 175.

ఈ అయిదుగురు అన్నదమ్ములలో పెద్దవాడే మగదల రామదాసుకు అంకితంగా 'రాధామాధవసంవాదం' రచించాడు. అయితే ఈ కావ్యం వ్రాయడానికి ముందు కొన్ని శుద్ధాంధ్ర కావ్యాలు వ్రాశాడు. అందువలన అతనికి 'అచ్చ తెనుగు వెంకన్న' అనే పేరు వచ్చింది. రాధామాధవ సంవాదం రచించాక 'కవిసార్వభౌమ' అనే బిరుదుకూడా వెంకటపతికి ఎవరో ఇచ్చినట్లుంది. వెంకటపతి తన గద్యలో తాను 'శృంగార కవిత్వ వైభవుడ' ననే చెప్పుకొన్నాడు. అతని కొడుకు అయ్యన్న 'వ్యాస తాత్పర్య నిర్ణయం' అనే సంస్కృతగ్రంథం వ్రాశాడు. దానిగద్యలో తన తండ్రి రాధామాధవసంవాదం మొదలైన అనేక ప్రబంధాలు నిర్మించాడనీ కవిసార్వభౌముడనీ అయ్యన్న చెప్పాడు.

నందుని ఇంట ఆడపడుచుగా రాధను మొదట చిత్రించిన తెలుగుకవి ధరణిదేవుల రామయ్య. అతడు తన దశావతార చరిత్రలో రాధామాధవుల శృంగార కథను కృష్ణావతార ఘట్టంలో చాలా విపులంగా వ్రాశాడు. దీనిని ఆధారంగా చేసుకొని వెలిదండ్ల వెంకటపతి తన 'రాధామాధవసంవాదం' రచించాడు. రెండు కావ్యాల కథానిర్మాణంలో పోలికలు చూడండి.

ధరణిదేవులవారి కథనం	వెలిదండ్లవారి సంవాదం
1. రాధ చిన్నప్పటినుంచి కృష్ణుని పెంచింది. అతన్ని ముద్దులాడ్డం తప్పించి ఆమెకు వేరే పనిలేదు.	1. రాధ నందుని చెల్లెలు. ఒక అనామధేయుని పెళ్లాం. పాలు పట్టే బాల ప్రాయం నుంచి కృష్ణుని పెంచింది. గోపికలు వచ్చి యశోదకు కాక రాధకే ఫిర్యాదు చేసేవారు.
2. కృష్ణునిపై రాధ మరులుకొంది. అతడు కూడా చిన్నప్పటినుంచీ కన్ను వేశాడు. తరువాత లంకించుకొన్నాడు.	2. రాధ కృష్ణునికి తన మనస్సు తెలియ జేసింది. అతడు ధర్మపన్నాలు చెప్పాడు ఆమె అన్నింటిని ఖండించింది.
3. రాధామాధవులు శృంగార క్రీడలలో ఓల లాడారు.	3. రాధామాధవులు శృంగార క్రీడలలో పడ్డారు.
4. గోపికలు కృష్ణునిపై మరులుకొన్నారు. అతని పాట విని వెళ్లారు.	4. కృష్ణుడు వ్రేపల్లె విడిచిపోయాడు. ఉత్త రోత్తరా అష్టమహిషులని పెళ్లాడాడు.
5. వెన్నెలలో గోపకాంతలతో విచ్చలవిడి ప్రణయం జరుగుతూ ఉండగా రాధ వెళ్లి చూసింది. అసూయచెంది దూరంగా వెళ్లి పోయింది.	5. ఎనమండుగురితో కాపురం చేస్తున్నా అడుగడుగునా కృష్ణునికి రాధ జ్ఞాపకానికి వచ్చేది.
6. వంటరిగా కూర్చున్న రాధవద్దకు చిలుక వచ్చింది. ఊరడించింది. రాధ తన	6. కృష్ణుడు తన ప్రాణసఖుడైన ఉద్ధవునితో రాధాప్రణయం గురించి చెప్పుకొన్నాడు.

గోడు చెప్పుకొంది. మధురస్మృతులు తలచుకొంది.	రాధ చిలుకచేత రాయబారం పంపింది.
7. కృష్ణుడు వచ్చి రాధను అనునయించాడు. ఇద్దరూ రాజీ పడ్డారు.	7. కృష్ణుడు వచ్చి రాధను దర్శించాడు. ఆమె నిష్ఠురమాడింది. ఎనమండుగురు భార్యలని పెళ్లాడడానికి ఏవో కారణాల్ని చెప్పాడు. ఇద్దరూ రాజీ పడ్డారు.
8. గోపికలు వచ్చి రాధను కూడా తమతో కలుపుకోకపోతే లాభం లేదనుకున్నారు. రాధతో పాటు అంతా కలిసి రాసక్రీడలు ఆడారు.	8. రాధను ద్వారకకు తీసుకువెళ్లాడు. అష్టమహిషులు తగువు పెట్టారు. రాధనుకూడా కలుపుకోకపోతే లాభం లేదని నిశ్చయించారు. ఒక నెలలో పదహారువేల మందికి పదహారు రోజులు, లక్షణ మొదలైన అరుగురికి అరురోజులు, సత్యకు రెండు, రుక్మిణికి మూడు, మిగిలిన దినాలు రాధకు అని పంచుకొన్నారు.

కథానిర్మాణంలో పోలికలున్నా వెలిదండ్ల వెంకటపతి నిర్వహణలో చాలా ప్రతిభ చూపించాడు. సంవాదం అని పేరుపెట్టినందుకు కావ్యాన్ని రమారమి పాత్రల సంభాషణల ద్వారా నడిపాడు. ధరణిదేవుల రామయ్య కూడా రాధకు స్వగతాలు పెట్టాడు గాని వెంకటపతిగారి రాధ అరిందా, నిండు కుండ. పువ్వుల్లాటి సుకుమారమైన మాటలతో కొట్టి గుండెలు బొప్పికట్టించ గలదు. సున్నితమైన కోపంతో సుందరమైన గాయాలు చేయకలదు వెలిదండ్ల వారి కృష్ణుడు కూడా చక్కని మాటకారి. దేన్నికైనా సంజాయిషీ ఇచ్చి ఇట్టే నమ్మించగలడు.

ఈ యుగంలో ఒక తరం తరువాత ముద్దుపళని రాధికాసాంత్వనం వ్రాసింది. రమారమి ఇదేరకమైన శృంగారకథ, వియోగవ్యథ, కామక్షుధ కథనం చేసింది. ముద్దుపళని పాత్రలు రసికులు. ధరణిదేవులవారి పాత్రలు ఇంటింటా కనబడేవారు. వెలిదండ్లవారి పాత్రలు 'ఇంటలెక్ట్యువల్ లెవెల్' వాళ్లు. ఈ ముగ్గురికావ్యాలను తైపారువేయడం చాలా అవసరం. వాస్తవానికి దక్షిణాదిన పుట్టిన సిక్కున్నొక్క సెక్సుగాథల మీద విపులమైన పరిశోధన జరపాలి. ఆ గాథలు :

1. లింగనమఖితిరుకామయ్యగారి సత్యభామాసాంత్వనం
2. ధరణిదేవుల రామయ్యగారి అహల్యావిలాసం
3. ధరణిదేవుల రామయ్యగారి రాధామాధవప్రణయం
4. వెలిదండ్ల వెంకటపతిగారి రాధామాధవసంవాదం

5. శేషం వెంకటపతిగారి శశాంకవిజయం
6. సముఖం కృష్ణప్పగారి అహల్యాసంక్రందనం
7. ముద్దుపళనిగారి రాధికాసాంత్వనం

ఈ ఏడు సెక్సు కావ్యాల ప్రభావం అనంతరకవులపై చాలా ఉంది. శతకాలు వ్రాసినా ప్రబంధాలు వ్రాసినా సంభోగశృంగారవర్ణనలో వీళ్ల వరవళ్లే కనబడతాయి కాపీరైటు అనేది ఈనాడు వచ్చిందికాని కాపీచేసే రైటు మన కవులకు జన్మహక్కు. మహామహావాళ్లలోనే ఈ మచ్చ కనబడుతుంది. పూర్వకవులు కావ్యాలనుంచి రెండుచేతులా కొల్లగొట్టిన కవి ఈయుగంలోనే ఈ సుబాలోనే ఉన్నాడు. అతడు వెంకటగిరి సంస్థానంవాడు.

3. **రోసనూరి వెంకటపతి** : 'తావలచినది రంభ; తా మునిగినది గంగ;' నాలుగు డబ్బులిచ్చి పోషించిన ప్రతిప్రభువునీ మన కవులు భోజుడనీ, ఇంద్రుడనీ, చంద్రుడనీ పొగడడం సర్వసామాన్యమే. ఈ యుగంలో పాలకులు కూడా తమ ఆశ్రితులకు పెద్దపెద్ద బిరుదులివ్వడం మొదలు పెట్టారు. ఆంధ్ర కాళిదాసులూ, అభినవఫలానాలూ ఈయుగంలో నుండి ఎక్కువ కాజొచ్చారు.

క్రీ. శ. 1690 నుండి 1748దాకా వెంకగిరిసంస్థానాన్ని పరిపాలించిన కుమారయాచమ నాయకుని ఆస్థానంలో రోసనూరి వెంకటపతి అనేకవి ఉండేవాడు. అతణ్ణి రాజుగారు మెచ్చుకొని 'తిక్కయజ్వ' అనే బిరుదు యిచ్చారు. ఇంతటి గొప్ప కితాబు పొందడానికి వెంకటపతి ఏ మహాకావ్యాన్ని వ్రాశాడో తెలియదు. ఇతని శబ్దసౌష్ఠవచిత్రార్థాలు గాని, సలక్షణ క్రమనిరూఢ ప్రక్రియలు గాని ఉన్నాయో లేదో తెలియదుగాని ఈ వెంకటపతిగురువు పేరూరి పెద్దనలో అవన్నీ ఉన్నాయని శిష్యుడే ఇలా మెచ్చుకున్నాడు.

స్వవశంబైతగు కాళికావరకృపాసంపూర్ణతన్ శబ్దసౌ
ష్ఠవచిత్రార్థ సలక్షణక్రమనిరూఢ ప్రక్రియాన్వీతమా
కవితాతత్వమహత్త్వమున్సభల వక్కాణించె వేమేటి భ
వ్యవచోమాధురి నాపెరూరివిపిపె ద్దామాత్యుగీర్తించెదన్. (విష్ణు. 1-18)

ఈ పెద్దనకూడా బహుశా వెంకటగిరిప్రభువు కుమారయాచమనాయకుని సభలోనే తన భవ్యవచోమాధురి చూపించిఉంటాడు. ఈరాజు గారి కొడుకు సభలోకూడా వెంకటపతి ఉన్నాడు. ఆయనపేరు బంగారుయాచమనాయకుడు (క్రీ.శ. 1722 నుండి 1777). ఈ రాజుగారు వెంకటపతిని పిలిచాడు. ఆయన వ్రాయబోయే 'బహువిధశృంగారానిర్భమగు' వెంకటపతి విష్ణుమాయా విలాసం అనే మూడాశ్వాసాల కావ్యం వ్రాసి సమర్పించాడు.

మన సాహిత్యంలో విష్ణుమా నుగ్గడించే గ్రంథాలలో ఇది నాలుగోది మొట్టమొదట

చింతలపూడి ఎల్లన విష్ణుమాయానాటకాన్ని వ్రాశాడు. అందులో కథనే కంకంటి పాపరాజు గారు 'విష్ణుమాయావిలాసం' అనే యక్షగానంగా వ్రాశారు. ఈ పాపరాజుగారి తమ్ముడు నరసింహం అదే కథను ద్విపదగా వ్రాశాడు. ఈ ముగ్గురి రచనలూ చూశాక రోసనూరి వెంకటపతి ఈ కథను అవలీలగా 'సకలరీతి శృంగారకళా క్రాంతం' గా చేసివేశాడు. ఈ 'తిక్కయజ్వ'గారిరచన ఎడమచేత్తో, ఏమాత్రం అలసిపోకుండా రాసివేసిఉంటారు. కాపీ కొట్టడంలోకూడా అలసిపోయేవాడు ఏమంత ప్రయోజకుడు కాడు.

రోసనూరి వెంకటపతి వ్రాసిన విష్ణుమాయావిలాసంలో కంకంటి పాపరాజుగారి భావాలూ, పదాలూ, కల్పనలూ, సొగసులూ కోకొల్లలుగా కనబడతాయి.

ఇచ్చేరాజు ఏబిరుదు ఇచ్చినా, పుచ్చుకొనేవాడు తన కా తాహతు ఉందా అని ఆలోచించాలి. వెంకటగిరి ప్రభువులు ఇంకెవరికైనా బిరుదులు ఇచ్చారో లేదోగాని ఈ సీమలో మరికొందరు కవులు లేకపోలేదు. వాళ్ళలో ఎరపాటి ఎర్రన్న ఒకడు. అయన మల్హణ చరిత్ర అనే మూడాశ్వాసాల గ్రంథం అంకితమిచ్చాడు.

4. **ఎరపాటి ఎర్రన్న** : ఈ కవి మల్హణ చరిత్ర రచించాడని చెప్పకుండా అంకిత మిచ్చాడని ప్రకటించడంలో ఒక సాహిత్య వైపరీత్యం అణిగి ఉంది. నవాబుల – 'ఆరవీటి రాజుల యుగాలలో పెదపాటి జగ్గన్న అనే సంకలనకర్త ఉన్నారు. ఎందరోకవుల గ్రంథాల నుండి మంచి పద్యాలను సమకూర్చి ఒక చక్కని కానుకను ఆంధ్ర సాహిత్య సరస్వతికి సమర్పించాడు.[5] అందులో తన సమకాలికుడైన పెద్దపాటి ఎర్రన్న రచించిన మల్హణ చరిత్ర అనే కావ్యంలోని తొలిరెండు అశ్వాసాల నుంచే మూడు పద్యాలను తన సంకలనంలో చేర్చాడు. ఈ పద్యాలు ఒక మూడాశ్వాసాల మల్హణ చరిత్రలో ఉత్తరోత్తరా కనబడ్డాయి. గ్రంథ కర్తపేరు కూడా ఎర్రన్నే అయితే ఇంటిపేరు పెదపాటివారు కాదు ఎడపాటివారు. ఏలూరు ప్రాంతాల నుండి పెదపాటి వారు నెల్లూరు మండలానికి వలసవెళ్లినప్పుడు ఇంటిపేరు మారి ఉంటుంది.

రెండాశ్వాసాల మల్హణ చరిత్ర పెదపాటి ఎర్రన్న రచించినా మూడాశ్వాసాల కావ్యాన్ని ఎడపాటి ఎర్రన్న చుండి కాళయ్యకు అంకితమిచ్చాడు. ఈ కృతి భర్త నెల్లూరు మండలం లోనివాడు. అంకితమిచ్చిన కవి చుండి దగ్గర్లోనే ఉన్న ఎరపాడు అనే గ్రామానికి కరణం. ఈ మండలంలోనే ఉన్న తెట్టు సంస్థానాధి పతి కృష్ణమరాజు (క్రీ.శ. 1678-1693)కు ఈ గ్రంథాన్ని ఇద్దామని ఎర్రన్న దాచాడు గానీ సాటి గ్రామకరణమైన చుండికాళయ్య కేదఖలు పర్చాడు. అంకితమిస్తూ "కృష్ణరాయ జనకాంతున కీయక దాచినట్టి యా రట్టడియైన ఎర్రకవి రాజిత మల్హణ కావ్య కన్యకను" చుండి పురపాలకునికి ఇస్తున్నట్టు చెప్పాడు.(మల్హణ 1-19)

5. సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం – 6వసంపుటం 25వ ప్రకరణం

ఏలూరు ప్రాంతాలలోని తమవంశం కవి పూర్వం రచించిన రెండాశ్వాసాల కావ్యాన్ని ఈ ఎరపాటి కరణం పూర్తిచేసి అంకితమిచ్చాడని విపుల పరిశోధన ఫలితంగా నేను నిరూపించాను.[6] ఈ సంగతులు పెదపాటి జగ్గన్నపై రాసిన ప్రకరణంలో వివరించాను.[7] పూర్వపరిశోధకులు ఈ కవి ఇంటిపేరు 'ఎడపాటి' అని పేర్కొన్నారు. ఇది వాస్తవానికి 'ఎరపాడు' అని ఉండాలని కూడా ఇతర సాహిత్య పరిశోధకుల సాక్ష్యం ఆధారంగా చెప్పాను. మల్హణచరిత్ర మూడో ఆశ్వాసం నుంచి శేషపూరణ చేసిన ఎఱ్ఱన్న పై వేమనగారి ప్రభావం ఉన్నట్టు స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. పూర్వకవి స్తుతిలో ఎరపాటి ఎఱ్ఱన్న వేమనగారిని పేర్కొన్నాడు. ఇద్దరూ వీరశైవులే.

మల్హణ చరిత్రలో ఇతివృత్తం వీరశైవవాఙ్మయానికి చెందినదే. పాల్కురికి సోమనాథుడు తన పండితారాధ్యచరిత్ర పురాతన ప్రకరణంలో శ్వేతునికథ, మల్హణుని కథ ఒకదాని తరువాత ఒకటి కథనం చేశాడు. ఈ రెండింటిలో మల్హణుని చరిత్రను ప్రధాన ఇతివృత్తంగా తీసుకొని చివర మల్హణునికి శ్వేతుని కథను ఒక పాత్రచేత చెప్పించాలని పథకం వేసుకొని పెద్దపాటి ఎఱ్ఱన్న ఈ కావ్యాన్ని రూపొందించదలచినట్టు ఉంది. అతడు ఎంతచెప్పాడో తెలియదు. ఆ అసంపూర్ణ కావ్యం ఎరపాటి ఎఱ్ఱన్నకు దక్కినట్టుంది. ధనదత్తుడనే వైశ్యుని కథను జోడించి ఎరపాటి ఎఱ్ఱన్న ఈ మల్హణ చరిత్రను ఒక అతుకుల బొంతగా తయారు చేశాడు. కథానిర్మాణంలో నేర్పు లేదుగాని అక్కడక్కడ సమకాలిక సమాజాన్ని రేఖా మాత్రంగా చూపించాడు. గ్రంథం సాంతంగా పరిశీలించిన వారికి ఈ కవి 'ఇంతకు పూర్వము కావ్య రచనానుభవం లేనివాడని నిరూపించచ్చున'నే భావం కలుగుతుంది.[8]

చుండి కాళయ్యకు అంకితమిచ్చిన ఎరపాటి ఎఱ్ఱన్నకు అంతగా కావ్య నిర్మాణానుభవం లేకపోవచ్చు గాని ఇతని ప్రాచీనుడైన పెదపాటి ఎఱ్ఱన్న చేయి తిరిగినవాడే. అతని కుమారనైషధంలో కనబడే ప్రౌఢిమను పరిశోధకులు గుర్తించారు. ఆ ప్రౌఢకవికి ఈ సాధారణ కవి బహుశా మనుమడు కావచ్చును. చెట్టుపేరు చెప్పి కాయలమ్ముకొన్నాడేమో. రాయాలనే ఉబలాటం సహజమే. రసవంతమైన కావ్యం చెప్పడం కష్టం. కష్టమైన ఈ పని తలపెట్టిన ఇంకొక కవి ఈ మండలంలో ఇదే కాలంలో ఇంకొకడున్నాడు. అతడు మాచవరపు పాపన్న. ఈయన 'నంద వరీక చరిత్ర' అనే రెండాశ్వాసాల కావ్యం చెప్పాడు.

5. మాచవరపు పాపన్న : ఇతని ముత్తాతగారు బెల్లంకొండ దగ్గిర ఉన్న మాచవరంలో ఉండబట్టి అదే ఇంటి పేరయింది. మాచవరపు పాపయ్య 'వెంకటగిరిసీమను నేసంకటములు లేక రెండు సంవత్సరము' లున్నాడు. ఆ సీమలో 'కలువపలవూడను పురమున నెలకొని

6. ఆరుద్ర -మన వేమన - పుట 34 నుండి
7. సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం - 6వసంపుటం 25వ ప్రకరణం
8. మల్హణ చరిత్ర - పీఠిక - చోడవరపు జానకిరామయ్య, పుట 23.

యుండగ' నందవరీక చరిత్ర రచించాడు. క్రీ.శ. 1695 లో వెంకటగిరి రాజ్యం ఏర్పడింది. కనుక వెంకటగిరి పేర్కొనిన్న ఈ కవి 1695 తర్వాత ఎప్పుడైనా ఉండి ఉంటాడు. ఇతడు 1740 ప్రాంతాలలో ఉండి ఉంటాడని వీరేశలింగంగారు భావించారు.[9]

పూర్వం ఎప్పుడో ఉత్తరాదినుండి పదమూడు గోత్రాల బ్రాహ్మలు వలసవచ్చి కర్నూలు సీమలోని నందవరంలో నివాసం ఏర్పరచుకొన్నారు వారు కరువు కాటకాలవల్ల కాశీనుండి కడుపు చేత పట్టుకొని వచ్చారు. వాళ్ళు అలా రావడానికి కొక పూర్వగాథ ఉందని నందవరీకుల నమ్మకం.

ఆదిలో నందుడనే రాజు కర్నాటక దేశంనుంచి రోజూ కాశీ వచ్చి పోతూ ఉండే వాడట. ఆయనకు మంత్రశక్తు లున్నాయి. యోగవాగలు ఎక్కి రోజూ ఈ నిత్యయాత్ర చేస్తూ ఉండేవాడు. ఒకనాడు రాణిగారు నన్నుకూడా తీసుకువెళ్లి తీరాలి అని పట్టుపట్టింది. రాజుగారు 'సరే' అన్నారు. తీరా కాశీకి వెళ్లాక ఆమె చెరగుమాసింది. ఆ మైల వల్ల యోగవాగలు పనిచేయలేదు. అప్పుడు కాశీలోని బ్రాహ్మలు తమ మంత్ర ప్రభావంతో ఆమెను శుద్ధురాలిని చేశారు. అయితే ముందే షరతు పెట్టారు. తమకు ఆరాజు కర్నాటకంలో వృత్తులు యిచ్చే పక్షంలో శుద్ధి స్నానం చేయిస్తామన్నారు. అవసరం కొద్దీ ఆరాజు చాముండేశ్వరీ దేవి సన్నిదిలో మాట యిచ్చాడుగాని తీరా ఆ బ్రాహ్మలు కొన్నాళ్ళు పోయాక వలసవచ్చి చేసిన బాస చెల్లించుకోమన్నప్పుడు, 'ఆనాటి బ్రాహ్మలు మీరే అని చెప్పడానికి సాక్ష్యం ఏముంది ?' అని అడిగాడు. వాళ్ళు కాశీనుండి చాముండేశ్వరీ దేవినే రప్పించి సాక్ష్య మిప్పించారు. నందుడు ఆశ్చర్యపడి, తన పేర ఊరు కట్టించి వారి కిచ్చాడట. నాటి నుండి ఈ పదమూడు గోత్రాల వాళ్ళూ నందవరీకు లయ్యారు.

ఈ కథ నిజమో కాదోగాని నందవరీకులకు చౌడేశ్వరిదేవి ఇలవేల్పు. మాచవరపు పాపన్న కృత్యాదిని చౌడేశ్వరిని ప్రార్థించాడు. ఈ కవి తన వాక్కులకు ఎంత తోడు రమ్మన్నా అవిడ వచ్చినట్టు లేదు (D 538). వానమామల కోనప్పాచార్యులుగా రీయన గురువు. అయన 'దానజన రక్షణోపాయ ధన్యుడ'ట. అయన కూడా శిష్యుని కవిత్వాన్ని రక్షించ లేదు. మాచవరపు పాపయ్యగానీ, అతని గురువుగారుగానీ వెంకటగిరి సంస్థానంలో ఉన్నారో లేదో తెలియదు.

వెంకటగిరితరువాత ఈసుబాలో చెప్పుకోతగ్గది కార్వేటినగరసంస్థానం. క్రీ.శ. 1719 నుండి 1732 దాకా పాలించిన మాకరాజు వెంకటపెరుమాళ్లరాజు కార్వేటినగరాన్ని నిర్మించాడు. ఇతనికి పుత్రసంతానం లేదు. అందుచేత చిన్నన్నగారి కొడుకు కావేటిరాజుకు రాజ్యం ఇచ్చాడు. కావేటిరాజు పిచ్చివాడు. ఎవరో మునిశాపంవల్ల ఈ ఉన్మాదం ప్రాప్తించిందని

9. ఆంధ్ర కవుల చరిత్ర, 3 వ భాగం, పుట 257.

ఆశ్రితులు సంజాయిషీ పుట్టించారు. ఇతని మామగారు బొప్పరాజు వెంకటనరసింహరాజుగారు వ్యవహారదక్షుడు. అల్లుని తరుఫున రాజ్యపాలన చేశాడు. ఈ నరసింహరాజు కొడుకుకూడా ప్రయోజకుడు. పేరు కనవరాజు ఆయన కూడా బావమరిది తరుఫున రాజ్యంచేశాడు. కవులను పోషించి కృతులు అంకితం పుచ్చుకొన్నాడు.

6. ఋగ్వేదకవి వెంకటాచలం: ఈయన కసవరాజుకు ఆశ్రితుడు; ప్రౌఢకవి. కవిరాజకంఠీరవ బిరుదాంకితుడు. దామెర్ల అంకన్నగారి సభలో ఇతరకవులను ఓడించి ఆశువుగా పద్యాలు చెప్పి ఇతడు ఈ బిరుదును పొందాడు. ఇతని గురువు తిరు వెంగళయ్యవారు వీరవెంకటరాయలవారి సభలో చెంజి వరదప్పసన్నిధిలో మంతుకెక్కిన మనీషి. మధుర వాణీవిలాస ఖారవి. ఇటు వంటి గురువుగారికి శిష్యుడు కావడంవల్ల ఉదీర్ణమైన సుకుమార వచఃప్రతిభా నిరూఢిలో గద్యపద్యచయం ఆశుగతిని రచించి ఎన్నోసభలలో వెంకటాచలం కూడా మంతుకెక్కాడు. కసవరాజుగారి కోరికపై మొదట కార్వేటినగరంలోవి ప్రసన్న వెంకటేశ్వరునిపై వెంకటాచలం ఒక అష్టకం చెప్పాడు. తరువాత భోజరాజు వ్రాసిన చంపూరామాయణాన్ని తెనిగించాడు. ఆదిలో ఇలా వాంఛించాడు:

ధారుణి గద్యసూక్తి మిళితంబగు పద్యము హృద్యవాద్యరే
ఖారమణీయమైన మృదుగానమురీతి రహించుగాన నా
వారసవత్కవిత్వకలనాచతురాననుం లిచ్చ మెచ్చగా
వారసనంబు చంపురచనంబు దిరంబుగ జేయుగావుతన్ (చంపూ. 1-15)

నిజంగా తెలుగుచంపూరామాయణం మృదుగానమురీతి సాఫీగా నడిచి శ్రావ్యంగా ఉంటుంది. మూలాన్ని అతిక్రమించడం తెలుగుకవుల కాపీరైటు కనుక ఋగ్వేదకవి వెంకటాచలం కూడా పూర్వులను వినయవిధేయతలతో అనుసరించి మార్పులూ కూర్పులు చేశాడు. అయితే ఇతనిది రసదృష్టే. పాండిత్యప్రకర్షకోసం పాకులాడడు. మిథిలానగరాన్ని వర్ణించి రామునికి చెప్పే విశ్వామిత్రుడు తొలిసారి సీతను ఎలా ప్రశంసించాడో చూడండి :

మొగలింగేదగిరేకు వంశకుహళిన్ ముత్యంబు చట్రాతిలో
మొగరాతళ్కనటన్ మిటారి కపురంబుబల్కు గారాకాదీ
వగతిన్ లేజిగు రుద్భవిల్లునటు లీవైదేహు యాగక్రియా
జగతింబాల యొకర్తు సీతయను సంజ్ఞంగల్గివర్ధిల్లగన్. [చంపూ 3-71]

తెలుగుచంపూరామాయణంకూడా మొగలిపొదల్లో గేదకిరేకులాగ, వెదురుగుబురులో ముత్యంలాగ, చట్రాతిలో వజ్రంలాగ కమ్మగా, నున్నగా మెరుస్తూ ఉంటుంది. ఈయుగంలోని చాలా విస్పారమైన రచనలు చదివిన వాళ్లకి ఈ ధార, రసం ఆనందం యిస్తాయి.

కార్వేటినగరంతరువాత లెక్కలోనికి వచ్చేది కాళహస్తిసంస్థానం. దీనిని పాలించిన దామెర్లవారి కుటుంబంలోనే పూర్వం మంచి కవులు ఉండేవారు క్రి.శ. 1677 నుండి 1700 దాకా అక్కప్ప నాయనింవారు కాళహస్తి పాలించారు. ఆయన తరువాత ఆయనకొడుకు పెదవెంకటప్ప, తమ్మునికొడుకు కుమార వెంకటప్పలు రాజ్యం ఏలుకొన్నారు. వీళ్లదగ్గిర ఏకవులు ఉండేవారో తెలియదు. వాళ్లు ఋగ్వేదకవి వెంకటాచలంచేతిలో ఓడిపోయారు. దామెర్ల వాళ్లు వెంకటాచలాన్ని సత్కరించినట్టే ఇతరులనుకూడా ఆదరించిఉండవచ్చు. అయితే కాళహస్తిలో కవులకన్నా భట్రాజుల సంఖ్యే ఎక్కువ కాబోలు. చాలామంది భట్లు దామెర్లవారిపై పద్యాలు చెప్పారు.[10] ఈభట్లలో రత్నాకరంవారు ప్రసిద్ధులు.

7. **రత్నాకరం గోపాలరాజు** : వసుచరిత్ర రచించిన వాసికెక్కిన భట్టుమూర్తి ఇంటిపేరు ప్రబంధాంకంవారు. ఆదిలో ఇదే ఇంటిపేరుగల కవులు కొంతమంది అతని అర్వాచీనులు ఉన్నారు. భట్టుమూర్తికి ఎన్నోతరం వాడోగాని 'ప్రబంధాంకాంధ్ర శబ్దజాల లక్షణ బహుచిత్ర కవిత్వరచనా చమత్కార రత్నాకరు' డొకాయన ఉన్నాడు. ఇతడు కృష్ణమరాజు గర్భరత్నాకర సుధాకరుడు. ఈయన పేరు గోపాలరాజు. ఇతనితోనే, లేక అంతకుముందో యీ వంశంవారికి రత్నాకరం వారనే ఇంటిపేరు వచ్చింది.

ఈ రత్నాకరంవారు నెల్లూరుజిల్లా ఆత్మకూరు తాలూకాలోని గుడిపాడు గ్రామంలో ఉండేవారని చెప్పవచ్చు. పూర్వం యీ ప్రాంతాలను కొచ్చెర్లకోట సీమ అనేవారు. గుడిపాడులో కోట పెట్టించుకొని రావెళ్లవారనే వీరులు మన్నెరికం చేస్తూ ఉండేవాళ్లు. కృష్ణదేవరాయలవారి కాలంనుంచీ కడపటి అరవీటి రాజుదాకా ఎందరెందరు రాయసింహాసనం ఎక్కారో అందరికీ అణకువగా ఉంటూ యీ రావెళ్లవారు రాజభక్తి ప్రకటించుకొన్నారు. ఈ కుటుంబంలోని ప్రసిద్ధులపై చాలా చాటువులు వున్నాయి. ఎన్నో యుద్ధాలలో పాల్గొని వీళ్లు చాలా బిరుదులు పొందారు. ఈ వీరు లందరూ సాహిత్య పోషణ చేశారో లేదోగాని రావెళ్ల లింగమనాయకుడు మాత్రం రత్నాకరం గోపాలరాజును ఆదరించి అతనిచేత గ్రంధాలు చెప్పించి అంకితం పుచ్చుకొన్నాడు. ఈ వీరుడు క్రి.శ. 1617 నుంచి 1670 దాకా గోల్కొండను పాలించిన సుల్తాన్ అబ్దుల్లాకి సమకాలికుడు. రత్నాకరం గోపాలరాజుకూడా యీకాలంవాడే అని చెప్పవచ్చు.

గోపాలరాజు చాలా ప్రౌఢకవి. పండితుడు. సరస చాతుర్యంతో పాటు లక్ష్యలక్షణజ్ఞానం ఉన్నవాడు. తన కాలంలోని రచయితలు ఏవో ఒకటి రెండు పద్యాలు నిరోష్ఠ్యంగా, నిరనునాసికంగా చెప్తే ఈయన శతకాలకు శతకాలే చెప్పిన మేటి. అనునాసికలైన అష్టవర్ణాలను రానివ్వకుండా ఒక తారావళిని రచించాడు. కౌముదికి దీపాంధ్ర శబ్దంబులు

---

10. చాటుపద్యమణిమంజరి, రెండవభాగం, పుట 344 నుండి.

ఎలమిమీర రచించిన నేర్పరి. కవులు మెచ్చుకొనేటట్లు పెక్కు కట్ల మార్గంబులు అవలీలగా చెప్పాడు. బహులిపి మర్మచాతుర్య మహిమలు తెలిసినవాడు. ఇతడు చతుర్విధ కవిత్వాలు చెప్పగలిగినవాడైనా యీయన వ్రాసిన రెండు ద్విపదకావ్యాలు మాత్రమే ఇతని కవితాశక్తికి నిదర్శనాలుగా దొరుకుతున్నాయి.

రత్నాకరం గోపాలరాజు వ్రాసిన ద్విపద కావ్యాలలో మొదటిది భాగవత దశమస్కంధం.

మన్నిటి రాజులు మాటిమాటికిని-సన్నుతిచేయగ సత్కవుల్ మెచ్చ
పావనంబగు పూర్వభాగంబు ద్విపద-గావింతు. (R 784)

గోపాలరాజు దశమస్కంధంలోని ఒక్క పూర్వభాగాన్నే రచించినట్టుంది. అందులోని అశేష పుణ్యసత్కథలు పూర్వ కావ్య కవిత్వపుణ్యులు వెనననేటట్లు వ్రాసి మదనగోపాలస్వామికి అంకితం ఇచ్చాడు. ఇది అముద్రితం. దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది.

భాగవతంలో కొంత భాగం ద్విపద చెప్పినట్టే భారతంలోని ఒక భాగాన్ని కూడా గోపాలరాజు రచించాడు. అరణ్యపర్వంలోని సౌగంధికాపహరణ గాథను చక్కని ద్విపద కావ్యంగా చెప్పి రావెళ్ల లింగమనాయకునికి అంకితం ఇచ్చాడు. గౌరనగారి ద్విపద లెంత ప్రసన్న గంభీరంగా ఉంటాయో అంత చక్కగానూ గోపాలరాజు ద్విపదలు ఉంటాయి.

ఈ కథను మూడాశ్వాసాలలో 6700 పాదాల కావ్యంగా గోపాలరాజు చెప్పాడు. కథతోపాటు చక్కని వర్ణనలు చేశాడు. కడిమివిద్యలజూపు గారుడ సాని కడుపున చంద్రికావైఖరులు వెలిశాయట. (1-1533) చందురుడనే మాంత్రికుడు మలయుచు దిశలన్నీ చిత్రించినట్టి తగనాధకారభూతమ్ముల దరిమిపొగడొంద జల్లు విభూతిలాగ వెన్నెల ఉందట. (1-1519) చంద్రోదయాన్ని ఇంద్రజాలంతో వర్ణించిన గోపాలరాజు సూర్యోదయాన్ని కూడ గారడీలాగే చిత్రించాడు.

ఏవున జెలరేగి యింద్రజాలికుడు -రూపించి సమయగారుడవిద్యవాడు
సురలెల్ల భావించిజూచి మెచ్చగను-హరిహయ! బహువరాకని హెచ్చరించి-
రంగుమీరగ నెర్రగ కాగినట్టి -బంగరు గుండ్రను బరువడి మ్రింగి
నడుముచే నులిబెట్టి నాలుక సాచి-మెడ కొంత నిక్కించి మిక్కిలి గొంతు
సరచుచు జేతుల జప్పట లిడుచు-మరల దెప్పించి విస్మయముగా నగుచు
చెలగుచు మునిపండ్లచే గొంత నిల్పి-యొలమితో నింగికి యెలనూ పెననగ
సముద్రకరసహస్రప్రభాజాల-మమరగా నుదయించె నబ్జబాంధవుడు.

(సొగ. 2-551 నుండి)

గడిగడిక్కీ గారడిని జ్ఞాపకం చేసుకొనే ఈ కవి మాటలతో అట్టి గారడీ చెయ్యలేదు. కృత్యాదిని తన చిత్రకవిత్వ చాతుర్యాన్ని చెప్పుకొన్నా ప్రథమాశ్వాసం చివర ఉపమాదిప్రోల్ల సదలంకార బహువిధలక్షణఫణితినే ఘనంగా చెప్పుకొన్నాడు. గోపాలరాజుచక్కని లాక్షణి కుడు. 'సకలలక్షణసార సంగ్రహం అనే ఛంధోగ్రంధాన్ని వ్రాశాడు.

అందంబుగ దశవిధముల–చందంబుల లక్షణములు సకలకృతులలో
జెందిన ప్రయోగవితతులు–పొందికగా గూర్చినాడ బుధు కానసగన్.

(ఆం. సా. ప. 3417)

సకలకృతులలో చెందిన ప్రయోగాలు ఇవ్వడం కష్టమేగాని ఈపద్యంలో అతిశయోక్తి లేదనిపిస్తుంది. గోపాలరాజు కొన్ని అపూర్వమైన కావ్యాలలోంచి ఉదాహరణలు చూపించాడు. మచ్చుకు కొన్ని పుస్తకాల పేర్లు చూడండి.

1. అంబాలబాణం
2. కమలాకరచరిత్ర
3. చంద్రశేఖరచరిత్ర
4. దశరథకుమారచరిత్ర
5. పంచబాణవిలాసం
6. పద్మావతీచరిత్ర
7. రాజనరేంద్రచరిత్ర

ఇలాంటి అపురూపమైన కావ్యాలలోంచి ప్రయోగాలు చూపించే ఈ లక్షణగ్రంథం ఇంతదాకా వెలుగుచూడకపోవడం దురదృష్టమే. దీని ప్రతి ఒకటి కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి కార్యాలయంలో ఉంది.[11]

రత్నాకరం గోపాలరాజు రచించిన గ్రంథాలు ఎన్నోగాని మూడు దొరుకుతున్నాయి. అందులో ఒక్క సౌగంధికాకుసుమ ప్రసవాపహరణమే అచ్చుపడింది. 1949లో వావిళ్ల వారు ప్రకటించారు. అవతారికలోని చారిత్రక విషయాలను విశదపరుస్తూ కుందూరు ఈశ్వరదత్తుగారు విపులమైన ఉపోద్ఘాతం వ్రాశారు.

ఈ ద్విపద కావ్యాన్ని ఒక అనంతర కవి పద్యగ్రంథంగా మార్చాడు. అతడూ రత్నాకరం వారింటిలో పుట్టినవాడే. గోపాలరాజుగారి వంశంలోనివాడే. పేరు అప్పప్పకవి. ఇతడు గోపాలరాజుగారు తన వంశకర్త అని యీ పద్యసౌగంధికలో చెప్పుకొన్నాడు. గాని ఇతర కృతులలో యీయన పేరు చెప్పలేదు. శశిరేఖాపరిణయం అనే మూడాశ్వాసాల పద్యకృతిని కూడా అప్పకవి వ్రాశాడు. ఇందులో తన తాతముత్తాల గురించి చెప్పాడు గాని

11. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక, సంపుటి 6, సంచిక 8లో ఈ గ్రంథంగురించి కొంచెం తెలియజేవారు.

వారిలో గోపాలరాజుగారి పేరు లేదు. కారణం తెలియదు.

ఈ సుబాలో కస్తూరి రంగయ్య ఒక లక్షణ గ్రంధాన్నీ నిఘంటూవునూ రచించితే రత్నాకరం గోపాలరాజు ఒక లక్షణగ్రంధాన్నే వ్రాశాడుగాని మరోకవి కూడా నిఘంటువు రచించక పోలేదు అతని పేరు పైడిపాటిలచ్చన్న. అతని నిఘంటువే చాలా ప్రచారం పొందింది.

8.పైడిపాటిలచ్చన్న : నెల్లూరు సీమలో పైడిపాడు గ్రామం కందుకూరు తాలూకాలో ఉంది. పైడిపాటి ఏకామ్రయ్యగారి కొడుకు లచ్చన్న చిన్నప్పుడే అమరం వల్లెవేయడంతోనే తన విద్యాభ్యాసం ప్రారంభించి ఉంటాడు. అలాంటి నిఘంటువుతెలుగులో లేవనే ఉన్నాచాలదనే భావించి 'ఆంధ్రనామసంగ్రహం' అనే గ్రంధంలో 'తెలుగుపేళ్లు అరసి' కూర్చాడు. ఇది అంసపూర్ణం అని భావించి అడిదం సూరన్న ఒకటో రెండో తరాలు పోయాక 'ఆంధ్రనామశేషం' వ్రాశాడు. ఈ రెండింటితోపాటు కస్తూరి రంగయ్య వ్రాసిన సాంబ నిఘంటువును కూడా అనంతర సాహితీపరులు కలుపుకొన్నారు. వీటిని నిఘంటుత్రయం అని పరిగణించారు.

పైడిపాటి ఏకామ్రయ్యగారినే అమరయ్య అని కూడా పిలిచేవారు కాబోలు. మనభాషలో పైడిపాటి అమరయ్యగారి కొడుకు లచ్చన్న అనే ఆయన 'ఆంధ్ర భాషా రత్నాకరం' అనే రెండాశ్వాసాల నిఘంటువు వ్రాశాడు. అది అముద్రితం. దీని ప్రతి కాకినాడ సారస్వత పరిషత్తులో ఉంది ఆంధ్ర నామసంగ్రహం వ్రాసిన లచ్చన్నే దీనిని కూడా వ్రాశాడేమో పరిశోధించాలి.

ఆర్కాడు సుబాలోని చెన్నపట్టణంలో కొందరు క్రైస్తవ మిషనరీలుకూడా తెలుగుగ్రంథాలు వ్రాశారు. వాళ్లగురించి వచ్చే యుగంలో విన్నవించుకొంటాను.

12

కొండవీడు బందరు సర్కారులు

ఆంధ్రదేశంలోని కోస్తాప్రాంతాలను పూర్వం వివిధ సర్కారులుగా విభజించారు. వాటిలో కొండవీడు బందరు సర్కారులు దక్షిణాన ఉన్నాయి. కొండ వీడు సర్కారు బసాలత్ జంగుగారి జాగీరు. ఈయన రెండవ నిజాముకు సాక్షాత్తూ తమ్ముడు. ఈ సర్కారులలో అయిదు పరగణాలున్నాయి. అయిదు సంస్థానాలు కూడా ఉండేవి. వీటిని పాలించినవాళ్ళు ప్రసిద్ధవంశాల వాళ్ళే.

1. చింతలపల్లి	వాసిరెడ్డివారి సంస్థానం
2. రేపల్లె	మాణిక్యాలరావువారిది
3. చిలుకలూరిపాడు	మానూరివారి సంస్థానం
4. వినుకొండ	మల్రాజువారిది
5. కొల్లూరు	నూజవీడు సంస్థానంలో ఒక భాగం

కొండవీడు సర్కారు నిజాముతమ్ముని జాగీరయితే బందరుసర్కారులో చాలా హవేలీమహాళ్లే ఉండేవి. ఒకటి రెండు పరగణాలు దేవరకోట సంస్థానంలోనూ, మొగలితుర్రుసంస్థానంలోనూ ఉండేవి.

ఈ రెండు సర్కారులలో ఇన్ని సంస్థానాలు ఉన్నా ఈ యుగంలో సాహిత్యపోషణకు వీళ్లు ఇళ్లు అలకడమేగాని ముగ్గులు పెట్టినట్టు కనబడదు. ఈ సీమలో కనుపర్తి అబ్బయ్య, గాలి ఓబళయ్యలాంటి ప్రముఖులు లేకపోలేదు గాని వాళ్లు ప్రత్యేకంగా ఒక సంస్థానాన్ని అంటిపెట్టుకునిలేరు. కొన్ని సంస్థానాలలో సాహిత్యసరస్వతి పూర్ణగర్భిణేగాని ఏ బిడ్డ పుడుతుందో ఎవరూ జోస్యం చెప్పలేదు.

1. **కనుపర్తి అబ్బయ్య :** ఆధునిక వైద్యశాస్త్రం మహోన్నతంగా అభివృద్ధి చెందడం వల్ల అపరేషన్లు చేసి ఆడవాళ్లుగా పుట్టిన వాళ్లను మగవాళ్లుగా, మగవాళ్లుగా పుట్టిన వాళ్లను ఆడవాళ్లుగా మార్చివేయడం సాధ్యం అవుతున్నది. అయితే ఆదిమకాలంలోనూ

ఇలాంటి గురిమార్పిడికథలు లేకపోలేదు. మన పురాణాలలో చాలామంది వ్యక్తులు ఆడవాళ్ళుగా పుట్టి మగవాళ్ళుగా మారడం, శాపంవల్ల మగవాళ్ళు ఆడవాళ్లవడం ఉంది.

పూర్వం వైవస్వతమనువు పుత్రునికోసం యజ్ఞం చేశాడు. అయితే అతని భార్య పుత్రిక కావాలని కోరుకోవడంతో ఆడపిల్లే పుట్టింది. ఆ పిల్ల పేరు ఇలాకన్య. కూతురు పుట్టడం తండ్రికి ఇష్టంలేదు. అతడు వసిష్ఠుల వారితో 'ఇదేమిటీ యజ్ఞం వమ్మయింది' అని మొరపెట్టుకొన్నాడు. వసిష్ఠులవారు నారాయణుని మెప్పించి ఆడపిల్లను కాస్తా మగపిల్లవానిని చేశారు. సుద్యుమ్నుడని పేరుపెట్టారు. ఈ కుర్రవాడు ఎదిగి ఒకనాడు వేటకు వెళ్ళాడు. వేటకు వెళ్ళినవాడు జంతువులను చంపి చక్కారాక అక్కడో తోట కనిపిస్తే అందులోకి వెళ్ళాడు. అది శాపాలతోట. అందులో అడుగుపెట్టిన మగప్రాణులు ఆడతనం పొందకతప్పదు. ఇది ఈశ్వరుని శాపం. వసిష్ఠులవారు చచ్చిచెడీ మగవాణ్ణి చేసిన ఇలాకన్య ఇలా మళ్ళి ఆడదికాక తప్పలేదు. ఈ కొత్త ఆడపిల్లను బుధుడు చూశాడు. ప్రేమించాడు. ఈ ఇద్దరికి కొడుకు పుట్టాడు. అతని పేరు పురూరవుడు. బిడ్డ పుట్టాక, మళ్ళి వసిష్ఠులవారు జాలితలచి దేవునిదయవల్ల మగవాణ్ణి చేశారు. ఈసారి దేవుడు కొంచెం జాగ్రత్తపడి షరతులు పెట్టాడు. ఈ ఆసామి ఒక నెల ఆడదానిగా, ఒక నెల మగవానిగా ఉంటాడన్నాడు. నెల కోలింగంతో బ్రతికిన ఇలా సుద్యుమ్నుడు కొన్నేళ్ల తరువాత కుమారునికి పట్టం కట్టాడు.

ఈ కథ వివిధ పురాణాలలో ఉంది. దానిని తెలుగులో కావ్యరూపంలో చెప్పినవాడు కనుపర్తి అబ్బయ్య. పురూరవుని జన్మవృత్తాంతమే కాక అతడు రాజ్యమేలడం, అతని కీర్తి విని ఊర్వశి మరులుకొనడం వాళ్లిద్దరూ సుఖించడం, విడిపోవడం, మళ్లీ సమాగమం మొదలైన కథలన్నిటితో ఈ కావ్యాన్ని అబ్బయ్య రసవంతంగా రచించాడు. దీనికి 'కవిరాజమనోరంజనం' అని పేరు పెట్టాడు. తన కావ్యాన్ని 'రసజ్ఞులు మెచ్చినన్ చాలదే' అని భావించాడు. దీనిని రసజ్ఞులు మెచ్చుకొన్నారు. దీనికి పిల్లవసుచరిత్ర అనే కితాబు యిచ్చారు. వసుచరిత్రను అనుకరిస్తూ కావ్యం వ్రాయడమే ఘనత అని నమ్మే రోజులలో పుట్టాడుకనుక కనుపర్తి అబ్బయ్య ఆ ఘనకార్యం సాధించాడు.

కనుపర్తి అనే గ్రామం కొండవీటిసీమలో ఉంది. గుంటూరుజిల్లా నర్సారావుపేట తాలూకాలోని కనుపర్రులో అబ్బయ్యగారి పూర్వీకులు కరణాలుగా ఉండేవారు. ఇప్పటికి యీ గ్రామానికి కనుపర్తివారే కరణాలు. కొండవీటి సీమ విజయనగర సామ్రాజ్యంలో ఉండేటప్పుడు కనుపర్తి బసవన్నగారనే ఒకాయన ఆరాజులవద్ద మంత్రిగా ఉండేవాడు. కనుపర్తి బుక్కపట్టణాల కరణీకం సంపాదించాడు. ఈ బసవన్నగారి మునిమనవడిపేరు రాయన్న. ఇతడు అందరికీ తలలో నాలుకలాగా ఉండేవాడు. ఈయన కిద్దరు కొడుకులు. చిన్నవాడే అబ్బయ్య.

కనుపర్రులో పుట్టి పెరిగిన అబ్బయ్య మంగళగిరి పానకాలస్వామి భక్తుడు. చిన్నప్పుడే ఆ దేవునివలన తనకు కవిత్వమబ్బిందని చెప్పుకొన్నాడు. 'అనిరుద్ధచరిత్ర'ను అయిదాశ్వాసాల కావ్యంగా వ్రాసి అబ్బయ్య దేవునికే అంకితం ఇచ్చాడు.

'చతుర కవిత్వ తత్వ పటుసంపద యొక్కరి సొమ్ము కాదు' అని చాటి, పూర్వకవుల పాటి జటిల సమాసకల్పన, పాండిత్య ప్రకర్ష తనకూ వచ్చునని రుజువు చేసుకొన్నాడేగాని కథ చెప్పే తీరులో నేర్పు, సరసత, ఔచిత్యం మొదలైనవి చూసుకోలేదు. ప్రథమాశ్వాసంలోనే అనిరుద్ధునికి ఒక పెళ్లి చేశాడు. తరువాత అతణ్ణి ఉషకలలో ప్రేమించడం, గుట్టుగా పెళ్లాడడం, నెల తప్పడం మొదలైన ఘట్టాలు వ్రాశాడు కథకోసంగానీ, కమ్మదనం కోసంగానీ అనిరుద్ధచరిత్ర చదవనక్కరలేదు అబ్బయ్య తొలి రచనలోని వైదుష్యం తెలుసుకోడానికే చదవాలి. తన కాలంనాటి కావ్యగంతలు కట్టుకొని ఆ గాడిలోనే పయనించాడు

అబ్బయ్య ఏకాలంవాడో నిర్ణయించడానికి ప్రత్యక్ష ప్రమాణాలేమీ లేవు. ఇతడు పద్దెనిమిదో శతాబ్దపు మధ్య కాలంలో, అంటే క్రి.శ. 1750 లో ఉండేవాడని వీరేశలింగంగారు ఊహించారు.[1] కొంత ఆంతరంగిక సాక్ష్యంతో యీ ఊహను కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు బలపరిచారు.[2]

అబ్బయ్య తన అనిరుద్ధచరిత్రలో సమకాలిక హిందూస్థానీ పదాలు వాడాడు ఉషాకన్య విరహాన్ని వర్ణించే ఘట్టంలో మదను 'పాదుషా' దగ్గిర వసంత 'పీష్వా' మంత్రి అని అబ్బయ్య చెప్పాడు (3-19). క్రి.శ. 1740 నుండి 1761 దాకా పీష్వాగిరీ నడపిన బాలాజీ బాజీరావు కాలంలోనే పూనాపీష్వాల ఖ్యాతి ఆంధ్రదేశానికి ప్రాకింది పీష్వాను పేర్కొన్న అబ్బయ్య అంతకు ముందువాడవడని లక్ష్మణరావుగారు నిర్ణయించారు కనుపర్తివారి వంశంలో అబ్బయ్య దగ్గిరనుంచి 1924 దాకా ఆరు పురుషాంతరాల వ్యక్తులున్నారని శేషాద్రిరమణ కవులు చెప్పారు. ఆ వంశ వృక్షప్రకారం కూడా అబ్బయ్య క్రి శ 1750 ప్రాంతాలవాడనే వారు నిర్ణయించారు [3] అబ్బయ్య క్రి శ 1725లో పుట్టి 1745 నాటికి అనిరుద్ధచరిత్ర వ్రాసి ఉండవచ్చు

అనిరుద్ధచరిత్ర వ్రాశాక అబ్బయ్యలో బాగా ప్రౌఢత్వం వచ్చింది. ఛాందసత్వం పోయింది లక్షణాలకు భయపడే రోజులు వెళ్లిపోయాయి. శ్లేష, యమకం, చమత్కారం మొదలైనవాటితో కమ్మగా కవిత్వం చెప్పడం అలవాటు చేసుకొన్నాడు కవిరాజమనోరంజన మనే పేరుతో పురూరవచరిత్ర వ్రాశాడు అందులో మొదటే ఇలా చెప్పాడు :

---

1. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర మూడవ భాగం, పుట 115.
2. ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వం (ఆంధ్ర పత్రిక), రెండవ సంపుటం, పుట 154.
3. కవిరాజమనోరంజనం, వావిళ్ళముద్రణ 1924 పీఠిక పుట 2.

చెల్లు నటంచు నొక్క కవిచేసిన లక్షణ మొక్క రివ్వలన్
జెల్లమి జేసి తారొకటి జెప్పగ ఛాందసవిస్తరంబు సం
ధిల్లుట గావ్యశంక లవనిం దరుచయ్యె రసజ్ఞులార నా
యుల్లపుసాధవిధి గొలువున్న సరస్వతి సత్యవాణి నా
తల్లి యొసంగు పల్కు లివి తప్పులుసేయక చిత్రగింపుడీ. (కవిరా. 1-11)

ఈ పద్యంలో ఐదు పాదాలున్నాయి అబ్బయ్య తరుచుగా పంచపాదులు రచిస్తాడు. ఇది అనిరుద్ధచరిత్ర దగ్గిరనుండీ అతనికి అలవాటు తన అలవాట్లేకాక ప్రబంధకవుల అలవాట్లన్నీ అలవర్చుకొని అబ్బయ్య కవిరాజ మనోరంజనం చెప్పాడు పింగళి సూరపరాజుగారిలాగ కథ, భట్టుమూర్తిలాగ కవిత్వం చెప్పాలని భావించాడు రెండూ పూర్తిగా చేయలేకపోయాడు

పురూరవసుని కథ మొట్టమొదట ఋగ్వేదంలో కనబడుతుంది ఊర్వశీ పురూరవసుల సంవాద రూపంలో 18 ఋక్కులు ఉన్నాయి (10-8-5). చారిత్రకంగా సమన్వయం చేయవలసివస్తే యీ కథ ఆదిమానవులు అగ్ని కనిపెట్టిన రోజులలోనిదని చెప్పాలి అప్పుడప్పుడే బట్టలు కట్టుకొని జంతువులను మచ్చిక చేసుకొని పెంచడం మొదలైన నాజూకు తనాలు మొదలైన రోజుల్లో యీ కథ జరిగి ఉంటుంది దీనినే తరువాత పురాణాలు చిలవలూ వలవలూ చేర్చి కథనం చేశాయి పురూరవునికి విక్రముడనే మరోపేరుంది. ఈ పురాణ గాథలనే స్వీకరించి చక్కగా సంస్కరించి కాళిదాసు విక్రమోర్వశీయం అనే నాటకం వ్రాశాడు కనుపర్తి అబ్బయ్య కాళిదాసు చేసిన మార్పులను ఏమాత్రం స్వీకరించకుండా పురాణంలోని కథనం తీసుకొనే కావ్యం వ్రాశాడు.

ఈ కావ్యాన్ని అబ్బయ్య 1152 గద్య పద్యాలలో చెప్పాడు నారదుని చేత కథ చెప్పించడం, చిలుకలు సాయంచేయడం మొదలైనవి పింగళి సూరపరాజుగారి బాటలో నడవాలనే ప్రయత్నాన్ని సూచిస్తాయి అయితే అబ్బయ్యగారి త్రాసు భట్టుమూర్తివైపే తూగింది అందుకే కవిరాజ మనోరంజనం పిల్లవసుచరిత్ర అయింది ఇందులో భట్టుమూర్తికి అనుకరణలు కోకొల్లలుగా కనబడతాయిగాని సూరపరాజుగారికి అనుకరణలకోసం వెదికితే దొరకకపోవు [4]

పూర్వకవులను అనుకరించినా సమకాలికులులాగా రతివర్ణన అతిగా చేయడంకూడా అబ్బయ్యకు అబ్బింది. గర్భలావణ్యాన్ని వర్ణించేటప్పుడు సైతం రతికి అడ్డమనే వర్ణిస్తాడు. పురూరవుడు చంద్రవంశంలో పుట్టాడు. అంచేత తారాశశాంకుల ప్రణయగాథను వర్ణిస్తూ తార గర్భం దాల్చటాన్ని ఇలా చెప్పాడు :

---

4 కళాపూర్ణోదయంలో సూరపరాజుగారు గీర్వాణ భాషాశ్లేష చెప్పారు (1-161). దాని పరవడిలో అబ్బయ్యకూడా ఒకటి రచించాడు (కవిరాజ 4-176)

రతిబంధప్రతిబంధకం బురువరీరంభక్రియా స్తంభవం
బతిహేలామణితాంతరాయము నిజప్రాణేశకేళీజిదా
యతమీనధ్వజయుద్ధతంత్రపటు తాహంకారశంకాంకురం
బతులస్ఫూర్తి నెసంగె గర్భము నవవ్యాకోచపద్మాక్షికిన్. (కవిరా. 2-39)

అయితే పురుడు పోసుకొన్నాక రెండు నెలలు కళ్ళుమూసుకొంటే చాలు. పురూరవుడు పుట్టాక ఆ బాలింతరాలితో బుధుడు కేళిసల్పాడట దానిని అబ్బయ్య ఇలా వర్ణించాడు:

అర్ధక్షణంబైన అంతరాయము లేని కౌగిలియత్న సంఘటిత మయ్యు
గుచపీడనంబు చేకొలదిసారెకు జేయు మమతహ స్తస్పర్శమాత్రమయ్యు
గపురవిద్యపు దావి గ్రమ్ము చుంబనలబ్ధి కటువస్తుపరిమిత కలితమయ్యు
ఘటచక్రవుంభావనటనల జూవు నేర్పులను జొక్కుట లవురూపమయ్యు
నతని హృదయంబు పూర్వహర్షానుభవత-బొదలెబాలెంతరాలి సంభోగకేళి
నలవియే యెంచ ప్రసవితానంతరద్వి-తీయమాససమాగమాధిక్యసుఖము.
(కవిరాజ. 2-191)

అది ఎంచడానికి అలవికానట్టే యీ ప్రబంధకవుల రతివర్ణనలు ఎంచడంకూడా అలవికాదు. అయితే గుడ్డిలోమెల్ల. అబ్బయ్య మరీ తెలుగు మీరలేదు కవిత్వం కొంచెం గూఢంగా ఉండాలని అతనికి తెలుసు ఊర్వశి తన చెలికత్తెలతో జలక్రీడ చేసి సరస్సులోంచి తడిబట్టలతో బయటికి రావడాన్ని ఇలా వర్ణించాడు :

తడసిన వల్వ పయ్యెదలు దాకొని పైపయి నంటియుండగా
నుడువ నగోచరంబగు వినూత్నవిలాసన నొప్పెనప్పుడ
వ్వడతుల గుబ్బచన్నవలు ప్రౌఢకవీంద్రులచే రచింపగా
బడు మృదుగూఢపాకరసబంధురకావ్యవచస్ప్రమంబులై. (కవిరాజ 4-102)

తాను ప్రౌఢ కవీంద్రుడననీ, తన కావ్యం మృదుగూఢపాక రసబంధురమనీ అబ్బయ్యకు బాగా తెలుసు. అయితే ఎవరికి వారు మెచ్చుకొంటే చాలదు. అందుకే కృత్యాదినే ఇలా చెప్పాడు :

తను దా మెచ్చుకొనంగ నేటికి గవిత్వప్రౌఢి యాంధ్రీఘన
స్తనకుంభస్ఫురణన్ నవీనమృదుచిత్ర శ్రీపదాచ్ఛాదనా
ఢినదాలంకరణార్థ సూచనల సంప్రీతిన్ మనోవీథులన్
జొనుపంగల్గిన నింపుతో వివి రసజ్ఞుల్ మెచ్చినం జాలదే ? (కవిరాజ. 1-18)

ఈ పద్యంలో కూడా కవిత్వప్రౌఢి 'ఆంధ్రీఘనస్తన కుంభస్ఫురణ'లో ఉండాలని

అబ్బయ్య సూచించాడు. కైచరాజు వెంకటనాధుడు చేసిన నిర్వచనమే అబ్బయ్య మనస్సులో పెట్టుకొన్నాడు.[5] ఇటువంటి ప్రౌఢకవుల రచనలలో ఇది వర్తిస్తుంది కాని దురదృష్టవశాత్తూ మన తెలుగు కావ్య కన్యకలు చాలామట్టుకు అపరేషనువల్ల ఆడవాళ్ళయినవాళ్లే !

2. **గాలి ఓబళయ్య :** ఇంగ్లీషు భాషలోని పండితులకు డాక్టరేటు బిరుదులు ఇస్తారు. శామ్యూల్ జాన్సన్ వంటి ఉద్దండ పండితులకు డాక్టరు బిరుదులు ఉన్నాయి. మన భాషలోకూడా భేషజం కల మహా విద్వాంసులు లేకపోలేదు ఈ యుగంలోని భాషా భిషక్కులలో గొప్పవాడు గాలి ఓబళయ్య ఈయనకు సంస్కృతంలో ఉద్దేలమైన పాండిత్యం ఉంది బహుశా అందుకే తన తెలుగు యింటిపేరుగానీ, పేరుగాని నచ్చలేదు. ఆ రెండింటినీ సంస్కృతీ కరించాడు. ఓబళయ్య అనే పేరును సులభంగా అహోబలపతి అని మార్చువచ్చునుగాని 'గాలి' అనే పేరును ఏం చేయాలో తోచక ఒకసారి 'ప్రభంజనం' వారని, కొన్ని సార్లు 'వాతూల' వారని పేర్కొన్నాడు. చరిత్ర కారులితని పేరు గాలి నరసయ్యఅన్నారు.[6] అయితే తన పేరు ఔబళపండి తుడని కూడా ఇతడే స్వయంగా చెప్పుకొన్నాడు అయితే ఇతని పేరు ఓబళశాస్త్రి, ఓబయ్య అనడమే సముచితమని పండితుల ఊహ [7]

గుండ్లకమ్మతీరాన గోకనకొండవద్ద గాలివారు ఉండేవారు. ఓబయ్య తల్లితండ్రులు పేరు తెలియదు. చిన్నప్పుడే కన్నవారిద్దరూ పోతే మేనమామల ఇంట్లో పెరిగాడు. అక్కడే విద్యాభ్యాసం చేశాడు. ఓబయ్య మేనమామ పేరు పోలూరి మాధవసోమయాజి. ఆయన మహాపండితుడు. సంస్కృత వ్యాకరణం క్షుణ్ణంగా చదువుకొన్నాడు తర్కంలో దిట్ట. పద్నాలుగు విద్యలు నేర్చిన పండితుడు. అయితే మేనమామకన్నా ఓబయ్య నాలుగాకులు ఎక్కువ చదువుకొన్నాడు తర్కం, వ్యాకరణం, ఉభయమీమాంసలు, కావ్యాలంకారాలు ఔపోసనపట్టాడు. వాటికి తోడు తెలుగుకవిత్వం చెప్పనేర్చాడు. కవిమహోపాధ్యాయబిరుదు పొందాడు మళ్లీ నన్నయభట్టే తన రూపంలో పుట్టాడని ఓబయ్య భావించాడు.

నన్నయగారి సారస్యం, ప్రసన్నత, అక్షరరమ్యత కంచుకాగడాపెట్టి వెతికినా ఓబయ్యలో కనబడవు ఇతడు కాళిందీకన్యాపరిణయం అనే ఆరాశ్వాసాల గ్రంథం రచించాడు. ఇతని కళ్లకు సర్వం ఛందోవ్యాకరణమయం 'చెలువకటి పాణినీయంబుచెన్ను గాంచు' అంటాడు (1-176) కాళింది విరహాన్ని వర్ణిస్తూ 'నీకోర్కి యజ్జరచితకావ్యవైఖరి గాంచి హాస్యపరముగా నున్నది' అంటాడు (2-26) ఆడవారి వక్షోజాలు సహితం ఇతనికి పుస్తకాలలాగే కనబడతాయి.

5. సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం - VI సంపుటం 5వ ప్రకరణం
6. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక సంపుటి 15, సంచిక 2
7 కవిశిరోభూషణం - అహోబల పండితీయం, పీఠిక - వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు, పుట 4

కలయప్రసాదమొప్ప నధికస్ఫుటమై మధురత్వ మొంద గే
వలపరుషస్వభావపటుబంధము మీర సమస్తభూషణా
వలులు దలిర్ప సర్వరసవాసిత గావ్యమునా తెలంగు నె
చ్చెలిచనుదోయి క్లిష్టతను జేకొనిమానదువో విసంధితన్. (కాళింది 1-188)

కాళిందీపరిణయంలో 1368 గద్యపద్యాలున్నా కనీసం వంద కో పద్యమైన తెలుగు దేశంలో ప్రచారం పొందలేదు. గాలి ఓబయ్యను వ్యాకరణవేత్తగానే తెలుగు సాహితీపరులు ప్రస్తుతించుతారు. ఇతడు సంస్కృతభాషలో తెలుగు వ్యాకరణభాష్యం వ్రాశాడు. దానికి కవిశిరోభూషణం అని పేరు పెట్టాడు అది అహోబలపండితీయం అని ప్రసిద్ధమైనది బాలసరస్వతో, ఇంకెవరో నన్నయగారి పేర సూత్రాలు వ్రాస్తే ఇతడు అధర్వణాచారి పేరిట కారికలు వ్రాశాడు ఆసూత్రాలకూ ఈ కారికలకూ వ్యాఖ్యానం వ్రాశాడు ఈ గ్రంథానికి సంస్కృతవ్యాకరణం గౌరవాన్ని ఇవ్వదలిచాడు. ఆ భాషలో సూత్రాలు చెప్పిన పాణిని ప్రథమాచార్యుడు వార్తికాలు కూర్చి పెట్టిన వరరుచి ద్వితీయాచార్యుడు. మహాభాష్యం వ్రాసిన పతంజలి తృతీయచార్యుడు. ఈ పదవులు దృష్టిలో పెట్టుకొని నన్నయగారు ప్రథమాచార్యులనీ, అధర్వణుడు ద్వితీయచార్యుడనీ అహోబలపతి పేర్కొన్నాడు. తాను పతంజలి అంతటివాడు.

అహోబలపండితీయంలో గొప్ప పాండిత్యనిదర్శనలు కనబడతాయి. మొదటి పదిసూత్రాల వ్యాఖ్యానంలో తాను చదువుకున్నదంతా పిండికుండల కెత్తాడు. ఈ పాండిత్యపానకం అలవాటుపడ్డవాళ్లకి రుచిస్తుందిగాని సామాన్యుల గొంతు దిగదు. అసామాన్యులకు కూడా అమ్మో అనిపిస్తుంది. అహోబల పండితీయం చదువుకొని ఉన్న మతి పోగొట్టుకోవలెను అని గిడుగు రామ్మూర్తి పంతులుగారే అన్నారు.[8]

ఉన్నమతి పోయేలోపున ఇంకో కావ్యసీమకు పోదాం.

3. **చింతకుంట కోదండరామయ్య :** కొండవీటి దుర్గాన్నే కాక ఈ సీమలో మరి మూడు దుర్గాలను, పద్నాల్గు దేశాలను గుంటుపల్లి ముత్తన్నగారు క్రి.శ. 1623 దాకా పాలించారు. ఆయన మహాదాత. గుంటుపల్లి ముత్తన్నగారి భార్య చింతగుంటవారి ఆడపడుచు. ఈ తరం నుంచీ రెండు కుటుంబాలలో పిల్లలను ఇచ్చిపుచ్చుకోవడం విరివిగా సాగింది. ముత్తనగారి కొడుకు భాస్కరుడు కూడా చాలా ప్రసిద్ధుడు. గారడీ విద్యలో అఖండప్రజ్ఞ కలవాడు విప్రవినోదులకు ఇతనిదే ఆచార్యపీఠం. సంస్కృత వ్యాకరణంలో అర్థశోధనచేసిన మహామనీషి అనికూడా పేరుపొందాడు. ఈ గుంటుపల్లి భాస్కరుని కూతురు మల్లమ్మను చింతగుంట సర్వన్నకు ఇచ్చి పెళ్లి చేశారు. ఈ దంపతులకు అయిదో తరంలో అంకన్న

8. విజమైన సంప్రదాయము. గిడుగు రామ్మూర్తిగారు, పుటలు 12-18

పుట్టాడు. అతడు కోదండరామయ్యను పెంచుకున్నాడు.

దత్తతవల్ల ప్రసిద్ధుల యింటిపేరు వచ్చినట్టే అలివంక చుట్టాలవల్ల కూడా చింతకుంట కోదండరామయ్య పేరు పొందాడు. తెలుగుదేశంలో శాశ్వత యశస్సు పొందిన ముప్పయి ఇద్దరు మంత్రులలో రాయని బాచన్న ప్రముఖుడు. ఈ వంశంలో పుట్టిన వెంకట నరసయ్యగారి కూతురు రామమ్మను చింతకుంట కోదండరామయ్య పెళ్లి చేసుకున్నాడు. కొడుకులను కన్నాడు మనమళ్లను ఎత్తుకున్నాడు

కోదండరామయ్యది సహజ పాండిత్యం ఇతణ్ణి చాలామంది రాజులు సన్మానించారు సాటికవులకు తలలో నాలుకలాగా ఉండేవాడు సుకవిజన వశీకరుడని కోదండరామయ్య చెప్పుకొన్నాడు. సరసులు మెచ్చుకొనేటట్లు సునందాపరిణయం అనే అయిదాశ్వాసాల కావ్యాన్ని వ్రాశాడు సునంద భీమసేనుని కూతురు ఈమెను ప్రదీపుడు పెళ్లి చేసుకున్నాడు ఈ కథను మూసప్రబంధంగా కోదండరామయ్య రచించినట్టుంది దీని ప్రతులు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో మూడు వున్నాయి (D893 -895).

చింతగుంట కోదండరామయ్య క్రీ.శ. 1790 ప్రాంతాలలో ఉన్నాడని వీరేశలింగంగారు పొరపడ్డారు.[9] అయితే క్రి.శ 1605-23 నాటి గుంటుపల్లి భాస్కరునికి అయిదోతరంలో యీకవి దత్తుడుకనుక క్రి.శ 1750 ప్రాంతాలవాడని భావించవచ్చు. ఇతని కవిత్వం మొత్తం మీద రసవంతమై హృద్యముగానే యున్నదని అభిప్రాయపడుతూ వీరేశలింగంగారు అయిదు పద్యాలు ఉదాహరించారు నాయిక చెలికత్తెలతో ఇలా మొరపెట్టుకుంటుంది

అన్నువులార నావలపు సంగడి పెట్టకు రమ్మ చాలు మీ
మన్నన లింక నన్ను బలుమారును వేడకురమ్మ ప్రాణముల్
కొన్నవవింటి దేవతలకు గొంకక ఇచ్చెద నమ్మ వాని నే
మున్ను రవంత పోవిడుట మోసము వచ్చె గదమ్మ బుద్ధికిన్. [సునంద -4]

ఈ పద్యంలో నాయిక వేడుకున్నట్లు చెలికత్తెలు ప్రవర్తించారేమోగాని మన ప్రబంధకవులు అందరూ నాయికల వలపు అంగడిపెట్టినవాళ్ళే!

---

9. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర 3 వ భాగం పుట 179

13

కొండపల్లి ఏలూరు సర్కారులు

ఆంధ్రదేశపు సుప్రసిద్ధ దుర్గాలలో కొండపల్లి ఒకటి. ఈ జిల్లాకింద 24 మహాళ్లు ఉండేవి. ఇవి పదిసంస్థానాలకి చెల్లుతూ ఉండేవి. వీటిలో చెప్పుకోతగ్గవి నూజివీడు, దేవరకోట సంస్థానాలు. నూజివీడు సంస్థానమే పంపకాల వల్ల చిల్లర జమిందారీలుగా విడిపోయింది. బెజవాడ, మైలవరం, వరిగొండ, నందిగామ, లింగ గిరి మొదలైన చిన్న సంస్థానాలు కూడా కొండపల్లి సర్కారులో ఉన్నవే. ఒక్క నూజివీడులో తప్ప ఇతర సంస్థానాల వాళ్లు ఈయుగంలో సాహిత్యపోషణ చేసినట్టు యిప్పటివరకూ దొరకిన ఆధారాలవల్ల చెప్పలేం. నూజివీడు సంస్థానంలో ఒక్క కొండపల్లి మహాళ్లే కాక ఏలూరు సర్కారులోని మహాళ్లు కూడా చేరాయి. నిజానికి ఈ సంస్థానానికి ముఖ్య పట్టణమైన నూజేరు ఏలూరు సర్కారులోనే ఉంది. నూజివీడు కాక మరి మూడు జమిందారీలు కూడా ఏలూరి ఫౌజుదారికి అణకువగా ఉండేవి. మొగలితుర్రు, చింతలపూడి, తెలికిచర్లవంటి దేశముఖీలుకాక ఒలందావారి పాలాలు కూడా ఏలూరు పరగణాలలో ఉండేవి.

సాహిత్య పోషణ చేసిన నూజివీటి ప్రభువులలో మేకా నరసప్పారావుగారు ప్రముఖులు ఈయన నూజివీడు నగరాన్ని నిర్మించిన ఇమ్మడి విజయ అప్పారావుగారి మనుమడు క్రీ శ. 1698 తరువాత నరసప్పారావుగారు తఖ్తుమీదకు వచ్చారు. ఈయన దిట్టకవి పాపరాజు అనే కవికి పెద్దమద్దాలి గ్రామంలో 150 కత్తుల మాన్యం ఇచ్చారు. ఈ కవి 'రామ కథా సారసంగ్రహం' రచించాడు.[1] కుమార ధూర్జటికి కూడా నరసప్పారావుగారే పోషకులు. నూజివీటి వంశావళిలో ఇద్దరు విజయప్పారావులు ఉన్నారు. వాళ్లలో రెండోవారి మనుమడి కాలంలో కుమార ధూర్జటి ఉన్నాడని ఇంతకు ముందు చెప్పుకొన్నాం.[2]

---

1. శ్రీమదప్పారాయాన్వయ చరిత్రము -ముదిరాజుసుబ్బారావుగారు, పుట 25. అధేజ్ఞాపిక
2 సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం నాయకరాజుల యుగం

కుమారధూర్జటివంటి కవులనే కాక కాకరపర్రులో ఉండే పండితులను కూడా నరసప్పారావుగారు పోషించారు మధుర, తంజావూరు వంటి దక్షిణ రాజ్యాల నుండి ఆనాడు చాలామంది పండితులు వలస వచ్చి నూజివీడు సంస్థానానికి చెందిన గ్రామాలలో స్థిరపడ్డారు కాకరపర్రులోని పండితులకు ఆరామ ద్రావిడులని పేరువచ్చింది వీరిలో అబివెళ్లవారు ప్రముఖులు. వారికి చెరుకూరి వారనే ఇంటిపేరు ఉండేది కాబోలు.

1. అబివెళ్ళ వెంకటశాస్త్రి : కాకరపర్రులోని అబివెళ్ళ యజ్ఞ నారాయణకు మంచి సాహిత్య జ్ఞానం ఉంది క్లిష్టమైన శ్లేష కవిత్వానికి అర్థం చెప్పగలడు. ఇతని కొడుకు వెంకట శాస్త్రి ఉద్దండ పండితుడు. ఛందస్సు, సాహిత్యమే కాకుండా మీమాంసా జ్యోతిష్యా లలోనూ మంచి సర్వతోముఖ పాండిత్యం సంపాదించాడు. చినప్పుడే వేదం చదువుకున్నాడు. శ్రౌత సూత్రాలకు భాష్యం వ్రాశాడు. ఈ పాండిత్యాలతో పాటు వెంకటశాస్త్రికి కవితా ప్రజ్ఞ కూడా ఉంది సంస్కృతంలో చిత్రబంధ రామాయణం అనే విద్దూరమైన రచన చేశాడు.[3] ఎన్నో గారడీ ఫీట్లతో వెంకశాస్త్రిచేసిన ఈ రచనను సామాన్యుడే కాదు, తగు మాత్రపు సాహితీపరుడు కూడా అర్థం చేసుకోలేడు. బోలెడన్ని బంధాలతో అడుగడుగునా యమ కాలతో ఇబ్బంది పెట్టే ఈ కావ్యం నలుగురికి బోధపడాలని యజ్ఞ నారయణే స్వయంగా వ్యాఖ్యానం వ్రాశాడు తండ్రే వ్యాఖ్యానం వ్రాయవలసిన గడ్డు కావ్యాన్ని వ్రాశాక అబివెళ్ల వెంకటశాస్త్రి కీర్తి బాగా విస్తరించింది. నూజివీటి నరసప్పారావుగారి ప్రాపకం దొరికింది. ఆయనకు అంకితంగా అప్పారాయ యశశ్చంద్రోదయం అనే అలంకార గ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. ఇది సంస్కృత కావ్యమైనా ఇందులోని బంధ కవిత్వంలో కొన్ని తెలుగు మాటలను వెంకటశాస్త్రి జొప్పించాడు

ఒక సంస్కృత శ్లోక బంధంలో 'నృసింహ పరాయ ! పది కత్తుల భూమితే !' అనే తెలుగు డిమాండు దాక్కొని ఉంది ఈ కొంటె కోరిక విన్నాక నరసప్పారావుగారు 'పది కత్తుల భూమేనా, ఒక భట మాన్యమే ఇస్తాను అన్నారు వల్లూరు పల్లెను అగ్రహారంగా అబివెళ్ల వారికి ఇచ్చారు. ఇది క్రీ శ. 1735లో దానం చేసినట్టు కనబడుతుంది. ఈ దానమిచ్చినకొద్ది కాలానికి నరసప్పారావుగారు పోయి ఉండాలి. వారి తమ్ముడు శొబ్బన్నగారు కొన్ని ఇబ్బందుల పాలయ్యారు క్రీ. శ. 1732 నుండి ఫౌజుదారుగా వచ్చిన రుస్తుంఖాన్ ఉత్తర సర్కారులలో ఉన్న సంస్థానాధిపతులను నానా విధాలా హింసించాడు. ఇతడు పగబట్టిన పాలకులు శంకరగిరి మాన్యాలకు పోయి తల దాచుకొన్నారు 12 సంవత్సరాల పాటు నూజివీడు సంస్థానం మహమ్మదీయుల చేతిలో పడింది.

ప్రభువు ఇచ్చిన అగ్రహారాన్ని అనుభవించడానికి నోచుకోక అబివెళ్ల వెంకటశాస్త్రి కళింగ సీమకు పోయాడు అక్కడ దార్లపూడి పరగణాలో చింతలపాటి వారి ఆశ్రయం

3.తెలుగు 'పరాశరీయహోర' - దువ్వూరి జగన్నాథ శర్మ, ప్రస్తావన పుట XII.

లభించింది. నేటి విశాఖ జిల్లా సర్వసిద్ధి తాలూకాలో ఉన్న బోయగొల్లాం గ్రామంలో అబివెళ్ల వెంకటశాస్త్రి స్థిరపడ్డాడు. చింతలపాటి నీలాద్రి రాజు సహాయంతో పెద్ద యజ్ఞం చేశాడు. వేద పండితుడు. జ్యోతిర్వేత్త, చిత్రబంధకవిత్వాలు చెప్పే జాణ, పైగా యజ్ఞం చేసినవాడు కనుక వెంకటశాస్త్రికి ఆ పరగణాలో పలుకుబడి హెచ్చింది అతని ప్రభావంలో పడిన నీలాద్రిరాజు తెలుగు కవులను, అందులో ముఖ్యంగా కూచిమంచి జగ్గన్నను చిన్నచూపు చూశాడు. ఈ కక్ష మనస్సులో పెట్టుకొని జగ్గన్న తన చంద్రరేఖా విలాపంలో వెంకటశాస్త్రిని విలన్‌గా చిత్రించాడు.

విరోధి కలంపోటు వెన్నులో పడినా వెంకటశాస్త్రి వైదుష్యాని కేం ఢోకా లేదు. అతడు సంస్కృతంలో బహు గ్రంధకర్త. ఈయన తెలుగులో వ్రాసిన గ్రంథాలేవీ బయటపడక పోయినా ఇతని ముని మనుమడు అబివెళ్ల సీతారాముడు జానకీ పరిణయం అనే ఆంధ్ర శతకం రచించాడు. దానిలో ఇతని సంగతి చెప్పాడు.

నిజానికి అబివెళ్ల వారి గురించి ఇంకా చర్చ జరగాలి. ఇప్పటికి జరిగిన కొన్ని పరిశోధనలు చాలా ప్రమాద భరితాలుగా ఉన్నాయి. వెంకటశాస్త్రి తండ్రి పేరు యజ్ఞనారాయణ. సంస్కృత సాహిత్యంలో మరొక యజ్ఞనారాయణ దీక్షితులు ఉన్నాడు ఆయన తంజావూరు రఘునాథ నాయకుని శిష్యుడు. గోవిందదీక్షితులుగారి కుమారుడు సాహిత్య రత్నాకరం మొదలైనవి వ్రాశాడు. తంజావూరులో ప్రసిద్ధుడు అబివెళ్ళవారు తంజావూరు ప్రాంతాలనుండి వచ్చారు అందుచేత ఇద్దరు యజ్ఞనారాయణలూ ఒకరే అని ఒక పరిశోధకుడు భ్రమపడడం జరిగింది.[4] మరొక పరిశోధనా పరమేశ్వరుల ఆమోదముద్ర దానిమీద పడడం కూడా జరిగింది [5] అయితే ఈ ఇద్దరూకూడా చారిత్రక కాలాన్ని విస్మరిం చారు గోవింద దీక్షితులవారు మూడు తరాల నాయకరాజులకి ముఖ్యమంత్రి. ఆయన మంత్రాంగం క్రీ.శ 1565 నుంచి కనబడుతుంది. అప్పటి కాయనకు ముప్పయి సంవత్స రాలకి తక్కువ ఉండదని భావించాలి. యజ్ఞనారాయణగారి పెద్దకొడుకు బహుశ క్రీ శ 1565లోనే పుట్టిఉంటాడు క్రీ.శ 1600 ప్రాంతాలలో సాహిత్యరత్నాకరం వ్రాసి ఉంటాడు. ఇంక అబివెళ్ళ వెంకటశాస్త్రి క్రీ శ. 1735లో పల్లూరుదానం స్వీకరించారు అతని తండ్రి 1730 దాకా జీవించి చిత్రబంధ రామాయణ వ్యాఖ్యానం వ్రాసి ఉంటాడు. క్రీ.శ. 1600 ప్రాంతాలలో సాహిత్య రత్నాకరం వ్రాసిన యజ్ఞనారాయణే క్రీ శ. 1735 పల్లూరుదానం పొందిన వెంకటశాస్త్రి తండ్రి అని ఎంత ప్రబంధ పరమేశ్వరులు చెప్పినా అది సత్యానికి 135 సంవత్సరాల దూరంలో ఉంటుంది.

---

4. తెలుగు పారాశరీయపెళార అనే గ్రంథంలో దువ్వూరి జగన్నాథ శర్మగారు ఈ ప్రమాదాన్ని తెచ్చి పెట్టారు

5. ఆ గ్రంథానికి పీఠిక వ్రాస్తూ నిడుదవోలువారీతప్పుని ఆమోదించారు

అటివెళ్ళ వెంకటశాస్త్రికి కూచిమంచి జగ్గన్న ఒకరకంగా అపకారం చేస్తే తెలుగు పరిశోధకులు చారిత్రక క్రమాన్ని గుర్తించక మరొక రకం అపకారం చేశారు ఆధునిక పరిశోధన పద్ధతులు వ్యాపించిన ఈ కాలంలోనే ఇలాంటి ప్రమాదాలు జరగ్గా లేనిది రెండువందలా ఏభై సంవత్సరాల క్రిందట కట్టుకథలకు చరిత్ర కట్టుపడిపోవడం ఏంతకాదు. కొండపల్లి ఏలూరు సర్కారుల దగ్గిరే మరొక కవి తెలుగుచరిత్రలోని అభూతకల్పనలకు తానూ ఒక్కటేమిటి. నాలుగు సమిధలు ఆహుతిచ్చాడు అతని పేరు బాణాల శంభుదాసు అతని కావ్యం సారంగధరచరిత్ర

2. **బాణాల శంభుదాసు** : ఆంధ్రదేశంలో సారంగధరచరిత్ర చాలా ప్రసిద్ధమైనది ఆదిలో గౌరన తన నవనాథ చరిత్రలో కథనం చేశాడు ఈ ద్విపద కావ్యాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని చేమకూర వెంకటరాజుగారు పద్య కావ్యాన్ని వ్రాశారు ఈ రెండింటినీ దగ్గిరపెట్టుకొని బాణాల శంభుదాసు మళ్ళా ద్విపద కావ్యంగా సారంగధరచరిత్ర వ్రాశాడు. చేమకూర వెంకటరాజుగారిని అనుసరించాడు కనుక శంభుదాసు క్రి శ 1650 తరువాతవాడని చెప్పవచ్చు. ఇతని ద్విపద కావ్యానికి 14 ప్రతులు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉన్నాయి వీటిలో కొన్ని బ్రౌనుదొరగారు వ్రాయించినవి ఆయన తయారుచేయించిన మొదటిప్రతి కాలం క్రి శ. 1827 చేమకూర వెంకటరాజుగారికి, బ్రౌను దొరగారికి గల మధ్యకాలంలో ఎప్పుడో బహుశా క్రి శ. 1750లో బాణాల శంభుదాసు ఉండి ఉంటాడు

ఇతని కాలాన్ని యిదమిత్థంగా నిర్ణయించలేకపోయినా ఇతని గ్రామాన్ని మాత్రం చెప్పగలం. బెజవాడ దగ్గిరఉన్న కొండపల్లి ప్రాంతాలలో శంభుదాసు ఉండేవాడు. 'పరమాత్ముడగు కొండపల్లి గోపాలవరలబ్ధంబుగ గవిత్వప్రౌఢి మెరసినవాడ' నని చెప్పుకొన్నాడు. 'తగుభంగి' సారంగధరచరిత్రను వ్రాశాడు. తన కృతికి చేమకూర అప్పనగారి కావ్యం ఆధారమని గ్రంథం చివర ప్రకటించాడు.

ఈ సారంగధరచరిత్ర అచ్చుపడింది అయితే వ్రాతప్రతులలోని గద్యకూ, వేదంవారు అచ్చువేసిన గద్యకూ తేడా ఉంది

గద్యలలోనే కాక గ్రంథంలోని పాదాలలోకూడా చాలా తేడాలున్నాయి పాఠభేదాలేకాక కథాంశభేదాలుకూడా ఉన్నాయని పరిశోధకులు చెప్తున్నారు.[6] శంభుదాసు వ్రాసిన ద్విపద కావ్యంపైనా, ముఖ్యంగా సారంగధరునిచరిత్రపైనా బ్రౌనుదొరగారు చాలా పరిశోధన చేశారు. పాశ్చాత్య వాఙ్మయంలో ఇలాంటి పోలికలు గల కథలు ఏమేమి ఉన్నాయో నోటు చేశారు.(D1793)

---

6. డి. కేటలాగు మద్రాసు ఓ లై తెలుగుపుస్తకాలు - సంపుటి 4, పుట 1518

పాశ్చాత్య వాఙ్మయంలోని కథలనేగాక తెలుగులో ఉన్న అన్ని సారంగధర కథలను కూడా బ్రౌను దొరగారు పరిశీలించి శంభుదాసు రచనపై ఇలా అభిప్రాయాన్ని వ్రాశారు.

This poem, the Sarangadharacharitha, Dwipada, is merely, a portion of the నవనాధచరిత్ర wherein the story is better told in a superior style: in the present volume it is much amplified and is less pleasing. Whole lines are borrowed from Gowran's poem నవనాధచరిత్ర without acknowledgement:- unless indeed that this name occurs in the last page of Sambhu's poem.

N.B - In the last page of the poem under notice, the author only acknowledges that he has complied this in adoption of Cemakura Appana's Sarangadhara charitra; but docs not at all mention anything about Gourana or his poem [D. 1201].

గౌరన నవనాధచరిత్రలోని ద్విపదపాదాలను, శంభుదాసు రచననూ సరిపోల్చిచూస్తే బ్రౌనుదొరగారి అభిప్రాయం రైటే అనిపిస్తుంది. అడవిలో సారంగధరుడు కనబడకపోయినా అతని నెత్తురుచిన్నెలు చూసి రత్నాంగి ఇలా విలపించినట్లు గౌరన వ్రాశాడు :

కొడుక చిట్టాడింపగోరి నిన్నెలమి-నడుగిడుమనెడి నీయడుగులివయ్య
తటుకున రమ్ము నాతండ్రి నీ వనుచు-జిటికెలు వెట్టు నీచేతులివయ్య
ఒత్తిన చన్నిచ్చి యోమిన మేని – నెత్తురా యీకొత్తనెత్తు రోయన్న

[నవనాధ 2 పుట 91]

ఈ ద్విపదపాదాలను శంభుదాసు ఇలా అనుకరించినట్లు కనబడుతుంది.

రహిమనిజప్పుడా రత్నాంగిదేవి-మహిమీద వ్రాలి కుమారయ్యోయ్యో
చనుబాలధారలు చనువుగాగొన్న-తనువులోపలి రక్తధారలాయివియు
బారావతము వెంబడి వీధులందు-బారాడు నీమ్రుదుపదము లాయివియు
దలితంద్రులే యిష్టదైవంబులనుచు – జెలువారగా మ్రొక్కు జేతులాయివియు

[సారంగ 3-231 నుండి]

ఈ పోలికలు యిలా కనబడుచున్నా నిజానికి శంభుదాసు వీటిని చేమకూరవారి సారంగధరనుంచి కూడా తీసుకొనడానికి అస్కారం ఉంది. (పద్యసారంగధర 3-245) నవనాధచరిత్రలో లేని వర్ణనలూ, విశేషాలూ కొన్ని చేమకూరవారి పద్యకావ్యంలో కనబడతాయి. అవి యథాతథంగా శంభుదాసు ద్విపదలోకూడా ఉన్నాయి.

సారంగధరుడు ఎగిరిపోయిన పావురాన్ని పిలవడం, సంగడీలు కంటికి ఒరచెయ్యి

పెట్టుకొని చూడడం మొదలైనవి నవనాథ చరిత్రలో లేవు చేమకూరవారి కావ్యాన్ని చూసే శంభుదాసు వ్రాశాడు ఇలాంటి పోలికలు ఎన్నయినా ఉన్నాయి అయితే గౌరనగాని, చేమకూరవారుగాని చెయ్యని కల్పనలు శంభుదాసు కథలోకూడా చేశాడు ఆకాశవాణి నిజం చెప్పాక రాజు బాధపడ్డాడు చిత్రాంగిని 'పాతాళ వివరంబు పగిలి యెంతయును లోతు మీరిన నూతిలోన తోయించు' డని గౌరన వ్రాశాడు. చేమకూరవారు చిత్రాంగిని నూతిలో తోయించి ఊరుకోలేదు ఇటువంటి సన్నివేశంలో సహితం తమ జాతివార్తా చమత్కారాలు చూపిస్తూ ఇలా వ్రాశారు :

జడలల్లుచు చిన్నప్పుడె-పడతులు తను నూతబడెదే, పాతరబడెదో
నుదువు మను మాట నిజమై-పడె నూతనె మూర నూరుబారలనంగన్

(పద్య. సారంగధర. 3-221)

శంభుదాసుచిత్రాంగిని సాధారణంగా చంపించలేదు కత్తి కింతంత కండలు కోయించి ఉప్పుపాతరలో ఉంచి ఆతరువాత కనబడకుండా పైన మన్ను కప్పించాడు ఇంత కసిదీరా చంపించినా శంభుదాసు చివర ఒక అద్భుతం చేయించాడు: సారంగధరుడు సిద్ధుడై తిరిగివచ్చాడు. తల్లితండ్రులను చూశాడు అందరి యోగక్షేమాలు అడిగాడు 'చిత్రాంగి ఏదీ' అని అడిగాడు ఆమెకు పట్టిన గతికి 'అయ్యో పాపం' అనుకొన్నాడు 'ఆ నుయ్యి ఎక్కడ' అని అడిగాడు. అక్కడకు వెళ్లాడు. సంజీవకరణి మోపి చిత్రాంగిని బ్రతికించాడు ఆమె దిగ్గున లేచివచ్చి మొక్కింది

మృతిని బొందినచోటి మృత్తిక దెచ్చి-సతిని గావించెను సారంగధరుడు
అపరాధిని యటంచు నామెబోనీక-యుపకార మొనరించెనుర్వి హాయటంచు

(ద్విప. సారం. 3-479 నుండి)

సారంగధరుడు చేసిన ఉపకారాన్ని జనులు సన్నుతించారు శంభుదాసు చేసిన యీ మార్పు కి పాఠకులు అబ్బురపడతారు అయినా సారంగధరచరిత్ర ఉన్నంతకాలం చిత్రాంగి బ్రతికే ఉంటుంది.

3. **తుమ్మలపల్లి నాగభూషణం** : మన సాహిత్యంలో కలకాలం నిలిచే పాత్రలు కొన్ని ఉన్నా బతకని కావ్యాలూ, బ్రతుకుతున్నా కొనప్రాణంతో ఉండేవీ చాలా ఉన్నాయి వాటిలో తుమ్మలపల్లి నాగభూషణం వ్రాసిన కావ్యాలు రెండు కనబడతాయి. బసవవిజయం అనే మూడాశ్వాసాల కావ్యాన్ని, సోమవారవ్రత మహాత్యం అనే ఏకాశ్వాస కావ్యాన్ని ఇతడు రచించాడు మొదటిది అచ్చుపడింది రెండోది ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంధాలయంలో ఉంది రెండిటిలో ఒకే పద్యాన్ని వ్రాసి నాగభూషణం తన సంగతి చెప్పుకున్నాడు.

ఆంధ్ర దేశంబునందున నమరియున్న-ప్రాభవంబైన గుడివాడపట్టణమున-
ప్రకటితంబై తుమ్మలపల్లివంశ- సంభవుండను నాగభూషణుద నేను.[R 744(b)]

కవి ఇంత స్పష్టంగా తన ఇంటిపేరు చెప్పుకొన్నా వీరేశలింగంగారు ఏకారణంవల్లనో ఇతని ఇంటిపేరు మల్లంపల్లివారని మర్చారు.[7] ఇతడు క్రీ శ. 1740 ప్రాంతాలవాడని నిర్ణయించారు. ఇతని బసవవిజయం ఒక్కటే వారికి దొరికింది. సోమవార మహాత్యం ఇంకా అముద్రితం. తుమ్మలపల్లి నాగభూషణం రచించిన బసవవిజయాన్ని నల్లగండ్ల నాగనాథం అనే కవి ద్విపదగా మార్చాడు అతడు కౌసలనాడులోని పొట్లచెరువు సీమవాడు. తుమ్మలపల్లివారి పే రెక్కడా ద్విపదలో చెప్పలేదుగాని పూర్తిగా పద్యకావ్యానికి ద్విపద కాపీ అయితే నాగభూషణం పద్యాలే ఏమంత గొప్పగా లేవు. వాటి ననుసరించిన ద్విపదలిక చెప్పాలా!

ఈ రెండు దొందుకు దొందే.

7. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర -3 వభాగం, పుట 219

14

ప్రోలునాటి కవులు

నేటి తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని మరీ తూర్పుభాగాలను 'ప్రోలునాడు' అని పేర్కొనేవారు. క్రీ.శ. 1084 నుంచీ ఈపేరు ప్రచారంలో ఉన్నట్టు శాసన ప్రమాణం కనబడుతున్నది.[1] అత్యంత ప్రాచీనమైన ఈపేరు నేటికీ వ్యాప్తిలో ఉంది.[2] అయితే ప్రజల నోళ్లలో పడి అది పొర్లునాడుగా మారింది. పెద్దాపురం, కాకినాడ, పిఠాపురం, తునిప్రాంతాలు కలిసి ప్రోలునాడుగా ఏర్పడ్డాయి.

ఈ సీమలో పెద్దాపురం, పిఠాపురం సంస్థానాలు చరిత్ర కల రాజ్యాలు అవి ఒక చెట్టున పండిన రెండు తీయని పళ్లు. అనాటి ఆంధ్ర రాజకీయలలో ఈ రెండుసంస్థానాలూ ప్రముఖపాత్ర వహించాయి. పరస్పరం హార్దికంగా, ఆర్థికంగా సహసరిహద్దుతగాయిదాలు లేక సఖ్యంగా ఉండేవి. పెద్దాపురం రాజులు పిఠాపురం దొరలకు పెళ్లిసంబంధాలు కుదిర్చారు. గ్రామాలను పెళ్లి కానుకలు చేశారు

రాజకీయాలలో ఈ రెండు సంస్థానాలు సృష్టించిన చరిత్ర అలాఉంచి అవి చేసిన సాహిత్యసేవ అనల్పం. ఎందరో కవులను పోషించి ఎన్నో కృతులు నిర్మింపజేసిన ఘనత ఈ రాజ్యాలకు దక్కింది. ఈ యుగంలో ఏఏ ప్రభువులు ఎన్నాళ్లు పాలించారో ముందు తెలుసుకొంటే యేయేకవులు ఈకాలంలో ఉన్నదీ తరువాత విశదపరుచుకోవచ్చు.

పెద్దాపురం	పిఠాపురం
1. సార్వభౌమ తిమ్మరాజుగారు (క్రీ శ. 1649-88)	రామచంద్రరాయణింగారు (1647-71)
2. ఉద్దండ రాయపరాజు (1688-1714 పైవారి తమ్ములు)	పెదమాధవరాయణింగారు (1671-1704)

1. దక్షిణభారత శాసన సంపుటి 4 వభాగం. శా స 1015.
2. ప్రాచీనాంధ్ర భూగోళం - కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు పుట 234.

3. ముమ్మడి తిమ్మరాజు (1714-34)	నరసింహ రాయణింవారు (1704-20 పై వారి తమ్ములు)
4. పైవారు పోయినదగ్గిరనుంచీ అరాచకం. 1734 నుండి 1749 దాకా పదహారు సంవత్సరాలు రుస్తుంఖాను పాలించాడు. తరువాత వారసులు జగపతిరాజు విజయనగరంలో పెరుగుతున్నారు.	వెంకటరాయణింగారు (1720-28 పైవారి కుమాళ్ళు) వీరు అపుత్రకులు. అంచేత వీరి చిన్న ముత్తాతగారి మనుమడు బుచ్చి రాయణింగారు రాజ్యానికి వచ్చారు.
5. జగపతిరాజుగారు (1749-58)	బుచ్చిరాయణింగారు(1728-59) వీరు బాలురు. అందుచేత జ్ఞాతులు రాజ్య సంరక్షకులయ్యారు. జనార్దనరావుగారు కొన్నాళ్ళు, వారి కుమారులు వెంకటకృష్ణ రాయణింగారు కొన్నాళ్లు పాలించారు.
6. నాలుగవ తిమ్మరాజుగారు (1760-97)	చినమాధవరాయణింగారు (1759-61)

ఈ పట్టికవల్ల క్రీ.శ. 1650 నుండి 1760 దాకా నూటపదేళ్లలో ఇటు పెద్దా పురంలోనూ, అటు పిఠాపురంలోనూ చెరోఆరుగురు ప్రభువులు కనబడుతున్నారు. వీళ్ల ఏలుబడిలో ఉన్న కవులగురించి చెప్పుకొందాం.

1. **కూచిమంచి తిమ్మయ్య** : పొర్లునాడు గర్వించదగ్గ ప్రాచీన పట్టణం పిఠాపురం. ఈ రాజధానికి చేరువలో కందరాడ అనే గ్రామం ఉంది. దానికి కూచిమంచివారు కరణాలు. వారు స్థితిమంతులు,నెరదాతలు. కూచిమంచి గంగన్న స్వయంగా సాహిత్యవిద్యాప్రవీణుడే, కాదేగాని నిరంతరం కవులకు, విద్వాంసులకు, భట్రాజులకు దానం చేసే విద్యలో మటుకు పరాయణుడు.[3] ఈ గంగన్న తమ్ములు అన్నదానంలో అందెవేసిన చేతులు. కూచిమంచివారి లోగిళ్లో ఎందరో కవులూ, పండితులూ విస్తరివేసి తాము విందులు భోంచేసి యింటివారికి సాహిత్యవిందులు పెట్టివుంటారు. ఈ సాహిత్యసంతర్పణలో కూచిమంచిగంగన్నగారిపెద్ద కొడుకు తిమ్మయ్యా, మూడోవాడు జగ్గన్నా దేనిళ్లకొద్దీ సారస్వతామృతంజుర్రుకొనిఉంటారు. వాళ్లలో సాహిత్యపిపాస జనించింది. ప్రబంధాలలోని ప్రాచీనధారలు గొంతుకదాకా గ్రోలారు. కవిత్వం అబ్బింది.

కూచిమంచి తిమ్మయ్య ఏ సంవత్సరంలో పుట్టాడోగాని క్రీ.శ. 1715 నాటికి ఒక శృంగారకావ్యాన్ని పూర్తిచేసే నేర్పు వచ్చింది. దానిపేరు రుక్మిణీ పరిణయం. ఈకావ్యాన్ని అతడు క్రీ శ. 1715లో పూర్తిచేసినా పదకొండు సంవత్సరాలకు పూర్వమే ప్రారంభించిఉండాలి.

3. రసికజనమనోభిరామం, 1-10.

ఏమంటే దీని అవతారికలో తిమ్మయ్య పిఠాపురాన్ని వర్ణించాడు అది 'రావుమాధవన్ృప పరిరక్షింతంబు, భోగనికరంబు' అని చెప్పాడు (1-24) అయితే పిఠాపురాన్ని క్రి శ 1715లో మాధవరాయబింగారుకాక వారి తమ్ములు నరసింహరాయబింగారు పాలిస్తున్నారు. పెదమాధవరాయణింవారు క్రి శ 1671-1704 దాకా రాజ్యం చేశారు రుక్మిణీపరిణయం అవతారికను తిమ్మయ్య విధిగా 1704కు ముందే ప్రారంభించి ఉండాలి. అప్పుడతడు నూనూగుమీసాల వయసువాడు కావచ్చు

పుట్టింది కందరాడ గ్రామంలోనైనా యౌవనం రాగానే తిమ్మయ్య పిఠాపురంలోనే ఎక్కువ కాలం గడిపినట్టు కనబడుతుంది కవులూ, పండితులూ ఉండే రాజధానిలో ఉండాలని ఏ యువకుడైనా భావిస్తాడు. తిమ్మయ్య యువకుడే కాక భక్తుడు పిఠాపురంలోని కుక్కుటేశ్వరస్వామి అతని ఇష్టదైవం. అతడు 'దేవతా సార్వభౌముడు' అందుకే తన భక్తునికి కవితాసామ్రాజ్య దురంధరత్వాన్ని మొదటి కావ్యంనుంచి ఇచ్చేశాడు దేవుడు 1715 లో ఈ పదవిని ఇచ్చినా మరో మూడు పుష్కరాలు గడిచాక కాని తిమ్మయ్యకు కవి సార్వభౌముడనే బిరుదాన్ని పిఠాపురం రాజులు ఇవ్వలేదు. 1750లో తిమ్మయ్య రసిక జనమనోభిరామం అనే పిల్లవసుచరిత్రను రచించాడు అందులో 'రావునీలాద్రి మాధవ రాయనృపతిచేతం గవిసార్వభౌమ విఖ్యాత బిరుద మందిన ఘనుండ' అని చెప్పుకొన్నాడు. (1-26) ఈ రాజుగారిని చిన్నమాధవరాయబింగారని పిలుస్తారు తిమ్మయ్యకు బిరుదు యిచ్చినప్పుడు ఈయన యువరాజు; 1759లో గాని రాజ్యానికి రాలేదు అప్పటికి తిమ్మయ్య మరణించి ఉంటాడు

క్రి.శ.1704లో పెదమాధవరాయబింగారు రాజ్యం చాలించే రోజుల్లో శ్రీకారం చుట్టి క్రి. శ. 1759లో చినమాధవరాయబింగారు రాజ్యానికి వచ్చే తరుణంలో కన్నుమూసిన కూచిమంచి తిమ్మయ్య తన 56 సంవత్సరాల సాహిత్యజీవితంలో 15 కావ్యాలు వ్రాశాడు వీటిలో ఒకటి లక్షణగ్రంథం; ఒకటి ద్విపద కావ్యం, ఒకటి దండకం, మూడు శతకాలు, తొమ్మిది పద్యకావ్యాలు ఉన్నాయి ఈ పద్యకావ్యాలలో రెండు పూర్తిగా అచ్చ తెనుగువి.

తన రచలనలలో ఏడు గ్రంథాల చివర వాటి నెప్పుడూ పూర్తి చేసినదీ తిమ్మయ్య స్పష్టంగా పేర్కొన్నాడు. తన చిట్టచివరి కావ్యం శివలీలా విలాసంలో తాను వ్రాసిన పదిగ్రంథాలపేర్లు చెప్పాడు తిమ్మయ్య చెప్పిన విడిదండకాలు తప్ప మిగతా రచనలన్నీ దొరుకుతున్నయి. రమారమి అన్నీ అచ్చుపడ్డాయి ఒక్క కృష్ణ దండకం అముద్రితంగా ఉండిపోయింది. దీనితో కలుపుకొని తిమ్మయ్య రచనల జాబితా ఇలా తేలుతుంది.

	కాలం	పేరు	వివరాలు
1.	1715	రుక్మిణీపరిణయం	అయిదాశ్వాసాలకావ్యం. దీనిని తిమ్మయ్య క్రి.శ. 1704కు ముందే ప్రారంభించి ఉండాలి.
2.	—	రాజశేఖరవిలాసం	బహుశా తిమ్మయ్య పూర్తిచేసిన మొదటి రచన ఇదే.
3.	—	కృష్ణదండకం	తాను చాలా దండకాలు రాశానని చెప్పి నామిగతావాటి పేర్లు, వివరాలూ తెలియవు. ఈ కృష్ణదండకం అము ద్రితం. R. 924 (b)
4.	—	చిరవిభవశతకం	భక్తిశతకం ఎక్కువశైవగాథలు ఉన్నాయి.
5.	—	సింహాచలమహాత్యం	ప్రబంధం.
6.	—	నీలాసుందరీపరిణయం	అచ్చతెనుగు కావ్యం దీని తెలుగుపేరు నీలపెండ్లికత.
7.	—	అచ్చ తెనుగు రామాయణం	ఆరుకాండల గ్రంథం.
8.	క్రి.శ. 1729	సారంగధరచరిత్ర	ద్విపద. చాలాచోట్ల శిథిలం.
9.	1729	భర్గశతకం	శైవకథలే కాక లోకనీతులు ఉన్నాయి.
10.	—	సాగరసంగమమహాత్మ్యం	ప్రబంధం. బ్రహ్మకైవర్త పురాణంలోని కథ
11.	1740	సకలలక్షణసారసంగ్రహం	లక్షణగ్రంథం
12.	1750	రసికజనమనోభిరామం	ఆరాశ్వాసాల శృంగార కావ్యం
13.	1754	సర్పపుర మాహాత్యం	మూడాశ్వాసాల కావ్యం
14.	1756	శివలీలామాహాత్యం	31 రోజుల్లో చెప్పిన చిన్నకావ్యం
15.	—	కుక్కుటేశ్వర శతకం	అసంపూర్ణం. 92 పద్యాలే ఉన్నాయి.

కూచిమంచి తిమ్మయ్య ఇన్ని రచనలు చేసినా వీటిలో ఓహో అనిపించే కవిత్వం చాలా స్వల్పం. ఇతని పద్య కావ్యాలలో గతకాలపు ప్రబంధాలు ప్రతిధ్వనించుతాయేగాని సమకాలపు సమాజం ప్రతిఫలించదు. సాంప్రదాయ విధేయతేగాని స్వాతంత్రోత్సాహం కనబడదు. ప్రాచీన కవుల పద్యాలను అనుసరించడమే కాక తన పద్యాలను తానే అనుకరిస్తాడు. ఒక కావ్యంలోని పద్యాలు ఇంకో కావ్యంలో యథాతథంగా కనబడతాయి.

కొన్ని పద్యకావ్యాలు, దండకాలు, శతకాలు చెప్పాక తిమ్మయ్యకు అచ్చ తెనుగు

కావ్యాలపై మోజుపడింది. మొదట నీలాసుందరీ పరిణయం అనే మూడాశ్వాసాల ప్రబంధం రచించాడు. ఈ 356 గద్యపద్యాలలో భాష అచ్చ తెనుగేగాని భావాలు పాతప్రబంధాలలోనివే తిమ్మయ్య తాను అంతకు ముందే రుక్మిణీపరిణయంలో వ్రాసిన కొన్ని పద్యాలనే ఇందులో తెనిగించాడు. కొన్ని విభవాలు పోతరాజుగారి ఖజనా లోనివి. 'మందారమకరంద' అనే పోతరాజుగారి ప్రసిద్ధ పద్యానికి అచ్చ తెనుగు తర్జుమా కొంత చూడండి.

దట్టంపు మిన్వాక తరగ చాలునదేల తెలివుల్గు ఖరద గోతులకు జనునె
పుడుకుమ్రాన్విరితావి పువ్వుదేనియలానుమగ దేటితుమ్మికొమ్మలకు చనునె

[నీల 2-76]

పోతరాజుగారి కవితాభ్రమరం తుమ్మికొమ్మలమీదనే వ్రాలినట్టుంది. ఇలాంటి మారు మోతలు నీలాసుందరీ పరిణయంలోనే కాదు. భల్లాణ చరిత్రలో కూడా కనబడుతాయి (రాజ 1-113). ఈ ప్రతిధ్వనులు, పునరుక్తులు ఎలాగైనా భరించవచ్చునుగాని అచ్చ తెనుగు పేరిట చేట పెయ్యలలాంటి మాటలను తయారుచేస్తే బాధ కలుగుతుంది. రుద్రాక్షలు అనడానికి బదులు 'చిచ్చరకంటి దొరకంటి పేరింట పేరులు' అంటే ఎలాగో ఉంటుంది. 'భూసురా' అనడానికి 'పుడమిదయ్యమ' అంటే వికారంగా ఉంటుంది. 'బ్రహ్మాండ'మైన కవిత్వం చదువుకోదలచినవాడు 'నల్వగ్రుడ్డు'లాంటి కైతనే వినాలి.

నీలాసుందరీపరిణయం వ్రాశాక కూడా తిమ్మయ్య అచ్చ తెనుగు మోజు తగ్గలేదు. 1354 గద్యపద్యాలతో రామాయణం ఆరు కాండలూ అచ్చ తెనుగు లోరచించాడు. ఈ సారి కలలో దేవుడు ఇలా హెచ్చరించాడు.

ఒనరపేరులు బిరుదులు తెలుగుసేయ-బోలదవి మున్ను పెద్దలు బూనిత్రోవ
యుడిరిగావున గూరుపుమిదియునట్లు-తెలుగుతెర గెల్ల నేర్పడ దిమ్మ్రవగడ

[అచ్చరా. పీఠిక 18]

దేవుడు చెప్పినాసరే తిమ్మయ్య కొన్ని పేర్లను తెనుగుచేయక మానలేదు దశరథుడు కొన్ని చోట్ల 'పదితేరులదొర' అయ్యాడు.మరి కొన్ని చోట్ల 'పంతితేర్లదొర' అయ్యాడు. గణాలకోసం 'జమిలిచౌపంచతేర్ల రాచలి వెలుగు' అయ్యాడు. నీలా సుందరీ పరిణయంలో వేసినన్ని వెర్రితలలు ఈ 'అచ్చపుందెనుంగు కబ్బం'లో కూడా తిమ్మయ్య కవిత్వం వేసింది. అందులోని పదాలే కాక పాదాలకు పాదాలు యిందులో కనబడుతున్నాయి. నీలాసుందరి తరుఫున రాయబారానికి వెళ్లిన విప్రుడు కృష్ణుని చూసి అచ్చతెలుగులో ఒక దండకం చదువుతాడు. రామాయణంలో యుద్ధకాండలో ఇంద్రజిత్తువల్ల సొక్కుతున్న రాముడివద్దకు నారదుడు వచ్చి ఒక దండకం చదువుతాడు రెండింటిలోనూ దశావతారాల స్తుతి ఒకే పదజాలంతో నడుస్తుంది. 'బమ్మెగ్రుడ్డలుగముల్ నీమెయిన్ మేడిపండ్లు ంబలె

ప్రోవులై యుండు' ఈ దండకాలలో చెప్పిన ఉమ్మడి సంగతి ఎలా ఉన్నా ఈ జమిలికబ్బాలలో మాటలు విభూతిపళ్ల ప్రోవులై తెగకనబడతాయి.

అచ్చతెనుగు రామాయణాన్ని రాసిన తరువాత తిమ్మయ్య సారంగధర చరిత్ర రచించాడు. ఈ కథ రాజమంద్రిలో జరిగిందని తిమ్మయ్య ఖాయం చేశాడు. రాజరాజుకు రత్నాంగి ధర్మపత్ని అనీ, ఉచిత్రాంగి భోగతరుణి అనీ మొకర్రరు చేశాడు. గౌరన, చేమకూర వెంకటరాజుగారు, బాణాల శంభుదాసు మొదలైనవాళ్లు సారంగధరచరిత్ర రచించాడు. వాళ్ల కథనంతో భేదించే ఈ మార్పులు తప్ప తిమ్మయ్య చూపించిన కొత్త నేర్పులు ఏమీలేవు.

అతని కథాకావ్యాలలో కనిపించని సమకాలికసమాజం అతని శతకాలలో కొంచెం తొంగిచూస్తుంది. ఆ రోజుల్లో సాహితీపరులకు, సామాన్యరైతులకు దూరం పెరిగిపోయింది. ఎవరు పడితే వాళ్ల దగ్గిర చెయ్యిజాపే పండితులు మరీ లోకువ అయిపోయారు. వాళ్ల పాట్లను తిమ్మయ్య ఒక కొత్తశతకంలో ఇలా చెప్పాడు:

పోపోబాపడ, దోసెడూదలిడినం బోలేక పేరాసల
న్యాపోజాగితి వేమి వీపదువు తిర్నామంబులో సుద్దులో
భూపాళంబులొ లంకసత్తెలొ బలా బొల్లావుపోట్లాటలో
కాపాటింపనటంద్రు బాలికులు భర్గా పార్వతీవల్లభా (వెం. 94)

నిజమే పండితుల చదువులు వీళ్లకు ఎందుకూ పనికిరావు. గొల్లసుద్దులలాగ, కాటమరాజుకథలోని బొల్లావుపోట్లాటలాగ ఆనందం యివ్వవు. వాళ్లు పిల్లవసుచరిత్రలు ఎలా మెచ్చుకోగలరు? ఏమి ఇచ్చుకోగలరు? దోసెడు ఊదలు చాలవని యాచకుని భావన, గిద్దేడే ఎక్కువ అని ఇచ్చేవాడి అంచనా. తన దాతృత్వంగురించి వాడు ఇలా చెప్పుకొంటాడట:

అదుగో బాపనయల్లుభొట్లయను ముందప్పయ్య తిర్తంబులో
నదనం గిద్దెడు కొరనూక లిడితిన్ అబ్బబ్బ ! తిర్నామముల్
చదువంజాగిన మాలదాసరయలన్ సంతోసనాల్ సేసితిం
గద యంచుం బలుమేటు లాడుదురు భర్గా పార్వతీవల్లభా (వెం. 95)

ఈ భర్గశతకంలో తన కాలంనాటి సమాజం ఈమాత్రం కనిపించాక కూచిమంచి తిమ్మన్న మళ్లీ గతకాలంలోకి నిష్క్రమించాడు. 'సాగరసంగ మహాత్మ్యం' అనే కావ్యం రచించాడు. దీనినే 'సప్తార్థ వసంగమహాత్మ్యకం ' అని కవి పేర్కొన్నాడు. దీనితరువాత అతడు 'సకలలక్షణసారసంగ్రహం' అనే లక్షణగ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. ఇది జగదుపకారం కోసం కొత్తగా లక్షణలక్ష్యాలు వితర్కించి రచించాడు. అప్పటికే తెలుగులో ఎన్నో లక్షణ గ్రంథాలు ఉన్నాయి. మళ్లీ కొత్తది ఎందుకంటే ప్రౌఢిమకోసం అని చెప్పాడు.

ఇందులో అనంతుడు మొదలుకొని అప్పకవి, అహోబలపతులదాకా పన్నెండుమంది లాక్షణికుల వాదాలను, ప్రయోగాలను చర్చించాడు ఎక్కువగా ముద్దరాజురామన్నను ఉదాహరించాడు నాలుగు చాటుధారలు కాక పూర్వప్రబంధాలనుండి 57 ప్రయోగాలను ఇచ్చాడు. ఇది మూడాశ్వాసాల గ్రంథం.

సాహిత్యపరిశోధకుల కిది ఎంతగానో ఉపయోగపడుతుంది. ఇది గుజిలీ పుస్తకంగా క్రిందటి శతాబ్దంలో ఒకసారి అచ్చుపడింది తరువాత క్రీ శ 1901 లో మంత్రిప్రగడ భుజంగరావుగారు 500 ప్రతులు అచ్చువేశారు ఇది మళ్లీ ముద్రించడం అవసరం. ఈగ్రంథాన్ని తిమ్మయ్య 1740లో నిర్మించాడు ఈ రచనవల్లనే తిమ్మయ్యకు 'అభినవవాగనుశాసను'డనే బిరుదు వచ్చినట్లుంది ఈగ్రంథం వ్రాసిన తరువాత తిమ్మయ్య తన గద్యలో 'సకలసంస్కృతాంధ్ర లక్షణ కళాకౌశలాభిరామా' అనే విశేషణాన్ని తగిలించుకున్నాడు.

లక్షణగ్రంథంకోసం ఎంతో పరిశోధనలు చేసిన తిమ్మయ్య లక్ష్య గ్రంథంకోసంకూడా అంత పరిశ్రమించాడు. బహు పురాణాలూ, ప్రబంధాలూ, లక్షణశాస్త్రాలూ, వివిధకోశాలూ, నాటకాలూ, అలంకారశాస్త్రాలూ శోధించిన ప్రౌఢిమతో ఒక ప్రబంధాన్ని అష్టాదశాధిక వర్ణనలలో రచించాలని ఆశించాడు. అది రసికజనుల మనస్సులకు అభిరామంగా ఉండాలని భావించాడు

ఇంత పెద్దసంకల్పంతో మొదలుపెట్టిన ప్రబంధంలో కథ లేకపోయినా ఫరవాలేదు తన కాలానికి ముందు ఏ ప్రబంధంలో కథ ఉంది కనుక? అయినా ఒక చిన్న కథాసూత్రాన్ని ఎంచుకొంటే ఫరావాలేదు. కాబట్టి ఒక పురాణగాథ తీసుకున్నాడు తన పరగణాకు దగ్గిరలో ఉన్న గోదావరి గొప్పతనాన్నే కీర్తించాలని నిశ్చయించుకున్నాడు

గోదావరి ధవళేశ్వరం దిగున రెండు పాయలుగా చీలుతుంది పడమటి పాయను వాసిష్ఠ అనీ, తూర్పు పాయను గౌతమి అనీ పిలుస్తారు వీటిలో గౌతమికి కొన్ని ప్రత్యేకమహిమ లున్నాయట దానిలో మునిగిన ముసలివాళ్ళు పడుచువాళ్ళవుతారట. ఈ సంగతి బ్రహ్మపురాణంలో గోదావరి ఖండంలో ఉందట. ఆ పురాణంలోని 'వృద్ధస్రవంతీ సరిత్పతి సంగమహాత్మ్యం' అనే కథను కూచిమంచి తిమ్మయ్య 'రసిక జనమనోభిరామం' అనే పేరిట ఆరాశ్వాసాల శృంగార ప్రబంధంగా వ్రాశాడు గౌతమీ మహాత్మ్యం వినండి.

పూర్వం గౌతముడనే మునిబాలుడు ఒకడుండేవాడు. ఆ కుర్రవాడు అంగవైకల్యంతో పుట్టాడు. అతనికి ముక్కు లేదు అంతేకాక పొట్ట చీల్చేతే అక్షరం ముక్క కూడా లేదు. స్వగ్రామంలో ఉండడానికతనికి సిగ్గేసింది అంచేత దేశాలు పట్టి పోయాడు తిరిగి తిరిగి చివరకు హిమాలయ పర్వతాలను చేరుకున్నాడు అక్కడ ఒక కొండ గుహలోకి నేరక

పోయి ప్రవేశించాడు. ఆ గుహలో ఒక స్త్రీ తపస్సు చేసుకుంటూంది అతడు నమస్క రించాడు 'అయ్యా, నువ్వు నాభర్తవు. నాకు నమస్కరించకూడదు' అంది ఆమె. అతడు విస్తుపోయాడు. ఆమె పండు ముసలిది ఆమె తండ్రి ఎనభైవేల సంవత్సరాలు రాజ్యం చేశాడు. ఆ తరువాత అతని కొడుకు పదివేల సంవత్సరాలు పాలించాడు. ఆమె పుట్టిన దగ్గిరనుంచి తపస్సు చేసుకుంటూంది. దానికి కారణం ఉంది.

ఆమె తండ్రిపేరు ఋతధ్వజ మహారాజు, తల్లి సుశ్యామ అనే గంధర్వకాంత. వాళ్లిద్దరూ ఒకసారి అడవిలో కలుసుకున్నారు మరులు కొన్నారు. ఒక బిడ్డ పుట్టేదాకా రమించారు. ఈ ఆడబిడ్డ పుట్టాక విడిపోయారు పోతూపోతూ బిడ్డను చూసి, 'అమ్మా, ఈ గుహలో నువ్వు తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండు ఎవరు మొదట ఇందులో ప్రవేశిస్తారో అతడే నీభర్త' అని తల్లి చెప్పింది బిడ్డ అలాగే వేలకువేల సంవత్సరాలు తపస్సు చేసుకొంటూంది. ఆమె పుణ్యం అన్నేళ్లకు పండి గౌతముడు వచ్చాడు ఈ కథ చెప్పి ఆ పండుముసలిది తనని పెళ్లి చేసుకోమంది. 'తలితండ్రులు లేని స్వతంత్రురాలను. రాజకన్యను' అని చెప్పింది. అతడు తటపటాయించాడు. వర హీనం పనికిరాదుగా అతనుకూడా వేయిసంవత్సరాల బాలాకుమారుడే. ఆమె తొంభయి వేల సంవత్సరాల తొయ్యలి పైగా అతడు తన ముక్కు, చదువుముఖం ఎరగనివాడు. తనకు సురూపం, సువిద్య లభిస్తేనే గాని పెళ్లి వద్దన్నాడు

దొరక్క దొరక్క పెళ్లికొడుకు వస్తే ఆమె పోనిస్తుందా. తన తపోశక్తులతో అతని వాంఛలు ఈడేర్చింది. ఇద్దరూ కాపురం చేయడం మొదలుపెట్టారు. అయితే లోకం పరిహసించడం ఆరంభించింది

> పడతిరో నిజముగ నీతడు-కొడుకో మనుమండొ నీకు గొంచింపక యే
> ర్పడ దెలుపుము మా కనుచుం-గడు నగి రొకకొంద రుత్సుకత మీరంగన్.
>
> (రసిక. 6-161)

అంతతో వాళ్లు వూరుకోలేదు

> వృద్ధునకు యువతి విషమగు-వృద్ధసతికి యువజనుండు వెలయగ సుధయే
> సిద్ధమని కొంద రవు డా-వృద్ధాగౌతముల కెగ్గు లెన్నిరి పెలుచన్.
>
> (రసిక. 6-163)

వాళ్లు ఎగ్గులెన్నడంతో ఆ దంపతులు సిగ్గుపడ్డారు. భరించ లేక పోయారు. అగస్త్యుని వద్దకు వెళ్లి ఏదైనా ఉపాయం చెప్పమన్నారు అయన గౌతమీగంగలో మునగ మని సలహా ఇచ్చాడు వాళ్ళు అలాగే చేసి ధన్యులయ్యారు యౌవనం మళ్ళా వచ్చిన ఆ దంపతులకు మునులంతా ఇంకోసారి పెళ్ళి చేశారు.

ఈ వృద్ధా గౌతముల కథను 103 గద్యపద్యాలలో కూచిమంచి తిమ్మయ్య చెప్పాడు. అయితే ముసలి సరసం రసికజనుల మనోభిరామంగా ఉండదు. అందుచేత వృద్ధకన్య పుట్టడానికి ముందు ఆమె తల్లి తండ్రుల శృంగారగాథను అరున్నర ఆశ్వాసాలలో 867 గద్య పద్యాలతో కథనం చేశాడు. తన కాలం లోని రసికజనులకు పాత ప్రబంధాల మూసలో వసుచరిత్ర యాసతో చెప్పిన కావ్యాలే మనోభిరామా లని తిమ్మయ్య ఆ పద్ధతిలోనే రచన చేశాడు. ఈ ప్రబంధంలో మెత్తదనం ఉన్న పద్యాలను చూపమంటే ఎన్ని పద్యాలైనా ఉదాహరించవచ్చుగాని కొత్తదనం ఉన్నవి ఏవని ప్రశ్నిస్తే, గాలిస్తే కొన్ని చూపెట్టడానికి వీలవుతుంది.

ఇందులోని నాయకుడు ధీరోదాత్తుడు కాడు. ఔచిత్యం తెలిసినవాడు కాడు ఒక్క మదన విద్యలోనే అసాధ్యుడు. మన పోలీసువాళ్లు వేలి ముద్రలను పట్టి దొంగను పట్టుకున్నట్టు ఈయన కాలి ముద్రలను పట్టి ఏ దంపతులు ఏ బంధంలో క్రీడించారో చెప్పగలడు. తన ప్రేయసితో వనవిహారం చేస్తూ దివిజసుందరులు మదనక్రీడల విహరించిన రీతులను వరసగా చెప్పసాగాడు.

ధేనుక బంధంబున నొక-చాన బల్లవుడు గ్రీడ సలిపిరి తమి ని
చ్చోనారు కరపదంబులు-గానంబడె జూడు విక చకంజాతముఖీ.(రసిక.6-18)

ఇలాంటి పద్యాలు అనాటి రసికజన మనోభిరామా లని తిమ్మయ్య తలపోసిన ట్టుంది. ఈ పద్యాల నతడు తన తమ్ముని కొడుకులకు చెప్పి వ్రాసుకోమన్నాడు. వాళ్లు లేఖక పాఠకులై అతని కృతులను ప్రబల జేశారు. అదృష్టవశాత్తూ కామశాస్త్రంలోని ఎనభైబంధాలనూ తిమ్మయ్య వివరించలేక ఎనిమిదే వర్ణించాడు. తన ప్రబంధంలో 'ప్రవిమల శృంగార భావగౌరవాలు' ఉంటాయని తిమ్మయ్య మొదటే మనకు హామీ ఇచ్చాడు. (1-17) బహుశ అందుచేత ఎనిమిదింటితో ఆగాడు.

వసుచరిత్ర చదివిన వాళ్ళకు ఈ గ్రంథం వెగటనిపిస్తుంది ఆ శార్దూలాన్ని చూసి చాలామంది వాతలు పెట్టుకున్నారు. తిమ్మయ్య వళ్ళంతా ఎన్ని చారలు పులుముకున్నాడో వజ్ఝల చినసీతారామశాస్త్రిగారు విపులంగా లెక్కకట్టారు.[4] రసికజనమనోభిరామం ఎంత విరసంగా ఉన్నదీ వివరించారు. ఇందులో స్త్రీ వర్ణనలు వెర్రిగా చేశాడని ఎవరైనా భావిస్తారు.[5]

ఆ తరువాత రెండేళ్లకు శివలీలా విలాసం అనే చిన్న కావ్యం రచించాడు 363 గద్యపద్యాలున్న ఈ రెండాశ్వాసాల గ్రంధాన్ని 31 రోజుల్లో చెప్పాడు. గంగా వివాహం, గంగా గౌరీ సంవాదం ఇందులోని ఇతివృత్తాలు. పాత గ్రంధాల ఛాయలు ఇందులో చాలా

4. వసుచరిత్ర విమర్శనం పుటలు 39-45.
5. ఆంధ్ర కవులు చరిత్ర, 3 వభాగం-కందుకూరి వీరేశలింగం గారు, పుట 50.

ఉన్నాయి ఈ కావ్యం చెప్పాక తిమ్మయ్య కుక్కుటేశ్వరశతకం రచించాడు. బహుశా ఇదే అతని చివరి రచన ఈ శతకం ఒక్కటే తిమ్మయ్యకు పేరు తీసుకు రాగలదు. ఇందులో చిత్తశుద్ధి, ఆవేదన, లోకజ్ఞానం, సమకాలిక పరిస్థితుల ప్రభావం ఎంతగానో ఉన్నాయి. భర్గ శతకంలో తొంగి చూసిన ప్రతిభ మళ్ళీ ఇందులో సాక్షాత్కరించింది.

కుక్కుటేశ్వరశతకాన్ని తిమ్మయ్య వార్ధక్యంలో వ్రాసినా దీని మకుటం అతని ప్రాథమిక రచన రుక్మిణీపరిణయంలోనే కనబడుతుంది. ఇందులో 92 పద్యాలే ఉన్నాయి. 12 పద్యాలలో లోభులని దుయ్య పట్టాడు. 10 పద్యాలలో పామరులను వారి మాటలతోనే వెక్కిరించాడు. 12 పద్యాలలో నీతులు చెప్పాడు. ఈ శతకం ప్రచారం లోకి వచ్చాక దీనిని అనుసరిస్తూ ఎన్నో శతకాలు పుట్టాయి. ఈ కోవలో ఈ మణిపూస తొలిపూస. డెబ్బయి సంవత్సరాల లోకానుభవాలను ఇందులో దండగుచ్చాడు. ముసలితనం గురించి అతడు చెప్పిన పద్యం జాలిపుట్టిస్తుంది.

> నోరు చేదై కూడుగూరలు చవిదప్పు, గడగడ నొడలెల్ల వడకుచుండు
> జెవుడున నేమియు జెవులకు వినరాదు, తెగులును జింతయు దగులుకొనును
> కన్నుల బొరగప్పి కానరా దెద్దియు, సిగ్గకించుకయైన జేరబోదు
> బాలురందరు గూడి గేలి గావింతురు, మగువలు పకపక నగుచునుంద్రు
> మదితలంపగ గటకటా! ముదిమి యంత-రోత లేదుగదా ధారుణీతలమున
> బుధనుతవిలాస! పీఠికాపురనివాస! – కుముదహితకోటిసంకాశ! కుక్కు టేశ!
> (నెం. 89)

ముసలితనం రోత కావచ్చుగాని ఈ పద్యానికి జోత అనక తప్పదు. ఇందులో కూచిమంచి తిమ్మయ్య సాక్షాత్కరిస్తాడు. ఆయన చివరిరోజులలో స్వగ్రామం సైతం వదిలి పరాయిచోట ఉండవలసి వచ్చింది. అది బొబ్బిలి యుద్ధం జరుగుతున్న కాలం కళింగసీమ అంతా కల్లోలంగా ఉంది. సంస్థానాధీశుల సేనలు, మరాటీల దండులు, ఫ్రెంచివాళ్ళ పటాలాలూ అదే పనిగా అటూ ఇటూ తిరుగాడుతున్న రోజు లవి. కందరాడ కి సేనల తాకిడి చాలా ఉంది. అది తట్టుకోలేక స్వగ్రామాన్ని వదిలి తిమ్మయ్య చంద్రమ్మ పాలెం అనే ఊరు చేరుకున్నాడు. అతనికి పిల్లలు లేదు. తమ్ముడు జగ్గన్న, అతని కొడుకూలూ తప్ప ఆదుకొనేవాళ్ళు లేరు. భార్యపోయింది. ఈ అనుభవాన్ని తిమ్మయ్య ఇలా చెప్పుకొన్నాడు:

> అన్నంబు నాలుక కరుచియై కనుపట్టు, నిలచినచో, నిల్వ నలవిగా దు
> మనుజేంద్రుతో నైన మాటాడనైనదు, పనులయం దేమియు మనసు లేదు
> నడుచుచో నడుగులు తడబాటు గైకొను, దగ బంధువులనైన నగవురాదు
> తెవులు పుట్టిన రీతి దేహంబు కృశియించు, గలనైన నిద్దుర కలుగబోదు
> శివశివాధాత్రిదావలచిన వధూటి-బాయువెత వద్దు సుమ్మెట్టి పలువకైన

భూనుతవిలాసపీఠికాపురనివాస-కుముదహితకోటిసంకాశ కుక్కుటేశ.(నె 92)

ఇదే శతకంలోని చివరి పద్యం బహుశ తిమ్మయ్య చెప్పిన ఆఖరు పద్యం కావచ్చు పండుగ రోజులలో కూడా నవ్వు రాక, పడుకొంటే కలలో కూడా నిద్దరరాక కృశించిపోతున్న వృద్ధుణ్ణి చూస్తే ఎవరికి సానుభూతి జనించదు? కవిసార్వభౌముడనే బిరుదు ధరించినందుకు తిమ్మయ్య కూడా పాపం శ్రీనాథునిలాగే అవసానకాలంలో అష్టకష్టాలు పడ్డట్టుంది శ్రీనాథునికి తమ్ముడు లేడు. ఈయనకు ఉన్నాడు. అవసానకాలంలో ఇద్దరికీ ఇంతే తేడా.

శ్రీనాథుణ్ణి సమకాలికులూ, అనంతర కవులూ పొగిడితే తిమ్మయ్యను స్నేహితులు మెచ్చుకొన్నారు. ఏనుగు చినలక్ష్మన్న యిలా ప్రశంసించాడు:

హాటకగర్భ వధూ టీ-లాటన చలితాంఘ్రి నూపురారావశ్రీ
పాటచ్చరములు తేనియ-తేటలు మా కూచిమంచి తిమ్మయమాటల్ (చాటువు)

తన మాటలు తేనియ తేటలయినా, వాటిని ఎంత వడకట్టినా అందులో నలుసు లున్నాయని తిమ్మయ్యకు తెలుసు అందుకే రసికజనమనోభిరామంలో ఇలా విన్నపం చేశాడు:

మంచితేనియ జనుల్ వేమరు కదంక
నరసి వడపోసి యునిచిన నందులోన
నలుసు లొకకొన్ని యుందంద కలుగకున్నె
భవ్యమతులార! కవిబుధప్రవరులార! (రసి 1-16)

తిమ్మయ్య వడబోసిన తేనెలోని నలుసులు కవులూ బుధులూ పట్టించుకున్నారో లేదోగాని అతని తమ్ముడు జగ్గన్న తన అన్నగారి గొప్పతనాన్నే తప్ప ఇంకేదీ చూడలేదు తాను 'సర్వలక్షణసారసంగ్రహోద్దామ శుద్ధాంధ్ర రామాయణప్రముఖ ప్రబంధ నిబంధన బంధుర విధాన నవీన శబ్దశాసన బిరుదాభిరామ తిమ్మకవి సార్వభౌమ' సహోదరుడినని సగర్వంగా చాటుకొన్నాడు. జగ్గన్న జీవితంలోనే కాక కవిత్వంలో నిరంకుశుడు అలాంటి వాడు తలవంచి గౌరవిస్తే నిజంగా అది ఘనమైనదే.

2. **కూచిమంచి జగ్గన్న:** కూచిమంచి తిమ్మయ్యకు ముగ్గురు తమ్ముళ్ళు వాళ్ళలో రెండోవాడు జగ్గన్న ఇతడు ఎప్పుడో పుట్టాడో గాని తిమ్మయ్య సింహాచల మాహాత్మ్యం రాస్తున్న కాలానికి (బహుశా క్రీ.శ. 1720 ప్రాంతాలకు) 'సమంచితకవితాచతురు'డయ్యాడు తన తమ్ముడు రాజన్య సభార్యూాట నిరాఘాటనటచ్చాటుకవిత్వాంకుడయ్యాడని తిమ్మయ్య సింహాచల మాహాత్మ్యం అవతారిలో చెప్పాడు రాజసభలలో నిరాఘాటంగా చాటు కవిత్వం చెప్పి మెప్పించాలంటే ఎంత లేదన్నా ఇరవైసంవత్సరాల వయస్సయినా ఉండాలి

పొర్లునాడులోనూ, కళింగసీమలోనూ ఉన్న చిన్న చిన్న సరదార్ల సభలలో కూచిమంచి జగ్గన్న తన ఆశుకవిత్వాన్ని ప్రదర్శించుతూ పేరు తెచ్చుకొన్నట్టుంది. చాటువులే కాకుండా గ్రంథ రచన కూడా అతడు యౌవనంలో చేశాడు. జానకీపరిణయం అనే ప్రబంధాన్నీ, రాధాకృష్ణచరిత్ర అనే ద్విపదకావ్యాన్నీ రచించాడు. ఈ రెండు గ్రంథాలూ నష్టమయ్యాయి.[6] వీటి తరువాత అతడు భక్తమందారశతకం వ్రాశాడు. అదృష్టవశాత్తూ ఇది దొరికింది. అచ్చూ పడింది ఇది క్రీ.శ 1714-1734 దాకా పెద్దాపురాన్ని పాలించిన ముమ్మడి తిమ్మరాజుగారి కాలంలో వ్రాసి ఉంటాడు. ఆ రాజుగారే జగ్గకవికి 'బేబదల్' అనే బిరుదు ఇచ్చినట్టుంది. శతకంలో కవి ఇలా చెప్పుకొన్నాడు:

సరసప్రస్తుత కూచిమంచి కులభాస్వద్వార్ధి రాకాసుధా
కరుఁడ౯ గంగనమంత్రి నందనుఁడ రంగత్తిమ్మ భూమండలే
శ్వరవర్యార్పిత బేబదల్ బిరుదవిస్ఫాయజ్జగన్నాథనా
మరసజ్ఞుండను, బ్రోవు మెప్పు నను రామా! భక్తమందారమా! (నెం. 101)

తిమ్మరాజుగారు జగ్గకవికి బేబదల్ అనే బిరుదు ఇచ్చినారుగాని కావ్యం ఏదీ అంకితం పుచుకొన్నట్టు లేదు. రాజు గౌరవంగా పిలిచి అడిగితేగాని కృతి ఇవ్వకూడ దనే పట్టుదల జగ్గకవికి చాలా ఉంది. ఆ సంగతి ఇలా చెప్పాడు:

ఇటు రారమ్మని పిల్చి గౌరవముగా హేమాంబరాందోళికా
కటకస్ఫాకట భూషణాదులిడి వేడ్కన్ రేడు ప్రార్థింప వి
స్ఫుటభంగిం దగు కావ్యకన్య నిడనొప్పున్ గానిచో నుర్వికో
మటిమేనర్క మె బల్మి గట్టగను రామా! భక్తమందారమా! (నెం. 71)

కోమటిమేనరికంలాగ జగ్గన్న తన రచనలని ఎవరికీ బలవంతాన అంకితం ఇవ్వలేదు తన కవిత్వాన్ని విద్వన్మహాపురుషశ్రేష్ఠులే పరీక్షించి మెచ్చుకొంటా రనే ధిషణాహంకారం జగ్గన్నకు జాస్తి అందుకే ఇలా ప్రకటించాడు.

ధరలోనన్ సుకవిప్రణీత బలవద్ధాటీ నిరాఘాట భా
స్వర సత్కావ్య కథా సుధారస-పరీక్షా దీక్ష విద్వన్మహా
పురుష శ్రేష్ఠున కబ్బు పామరున కేపోల్కిన్ లభించున్ సదా
మరుదాత్మోద్భవసేవితాంఘ్రినలిన రామా భక్త మందారమా. (నెం. 59)

బహుశ ఈ శతకం చెప్పడానికి ముందే జగ్గన్న ఒక శృంగార రస ప్రబంధాన్ని రచించి తన పేరింటి దేవుడు పూరీ జగన్నాథునికి అంకితం ఇచ్చాడు. దేవుడు కలలోనికి దిగివచ్చి అడిగినాకనే ఆరాశ్వాసాల సుభద్రా పరిణయాన్ని సారకవితావైచిత్రితో చెప్పాడు.

---

6. జగ్గకవిరాసిన జానకీపరిణయాన్ని యన్ అప్పలస్వామి అండ్ సన్స్ (రాజమండ్రి) వారు ప్రచురిస్తామని 1947 లో సుభద్రాపరిణయం ఉపోద్ఘాతంలో వ్రాశారుకాని అచ్చుపడినట్టు లేదు.

ఈ కావ్యం మనోహరంగా కనబడుతున్నదని సాహిత్యచరిత్రకారులు భావించారు [7] అయితే ఈ మనోహరత్వానికి చేమకూర వెంకటరాజుగారే మూడు వంతులు కారణం. వారి విజయవిలాసాన్ని జగ్గన్న చాలా అనుకరించాడు. రెండు కావ్యాలలోనూ కొన్ని వందల పోలికలు చూపించవచ్చు. వెంకటరాజుగారిని అనుకరించిన చోట్ల చాలా అరుదుగానే మనోహరత్వం కనబడుతుంది. ఈ కావ్యంలోని గొప్ప సుగుణం గ్రంథాదిని సుకవుల స్తుతేగాని కుకవినింద లేకపోవడం. అయితే జగ్గన్నకు తిట్టడం చేతకాక పూరుకోలేదు. అతడు బూతులలో పరిపూర్ణుడు. భక్తమందారశతకంలో ఇలా తిట్టాడు:

> కుకవుల్ కూళలు కొంటెతొత్తుకొడుకుల్ కొండీలు కోనారులుం
> దకతైత్తలవారు పాచకులు జాదంబారువారున్ మహిం
> బ్రకటంబై పిరిగాంచి రీకలియుగ ప్రామాణ్య మాశ్చర్య మో
> మకరాక్షాసుర గర్వసంహరణ రామా! భక్తమందారమా! (నెం. 54)

జగ్గన్న తిట్లు చుట్టుప్రక్కల పరగణాలలో మారుమ్రోగాయి. బండ బూతులు కోరుకొండగా వర్ణన చేస్తాడనే పేరు బాగా వచ్చింది. తన కీర్తి సంచరించిన సంస్థానాలకు జగ్గన్న కూడా వెళ్లినట్టుంది. ఆ రోజులలో విశాఖపట్నం జిల్లాలోని దార్లపూడికి చింతల పాటివారు సరదారులు. విజయ నగర సంస్థానాధీశులతో వియ్యం అందినవాళ్ళు చింతల పాటి నీలాద్రిరాజు అనే ఆయన శొంఠి సుబ్బయ్య, ప్రయాగ బాపన్న మొదలైన వాళ్ళకు మాన్యాలు, వార్షికాలు ఇచ్చాడు. పెద విజయరామరాజుకు సాక్షాత్తూ బావమరిది. ఆనాటి రాజకీయాలలో నీలాద్రిరాజు తలమునకలుగా పాల్గొన్నాడు. ఆయన సాహిత్యపోషణ కూడా చేశాడు.

అనకాపల్లి తాలూకా కొప్పాకలో ఒకసారి చింతలపాటి నీలాద్రిరాజు ఉంటున్నప్పుడు జగ్గకవి ఆయనను దర్శించుకొన్నాడు. తన కవిత్వం వినిపించాడు. ఆయన సంతోషించి తనకొక శృంగార కావ్యాన్ని అంకితం ఇవ్వమన్నాడు. నీలాద్రి రాజుకు చంద్రలేఖా విలాసం అనే ప్రబంధాన్ని చెప్పదలిచాడు. అదే సభలో అటివెళ్ల వెంకటశాస్త్రి అనే సంస్కృత పండితునికి ఒక అలంకార శాస్త్రాన్ని వ్రాయమని నీలాద్రిరాజు తాంబూలం ఇచ్చాడు

వెంకటశాస్త్రి తన గ్రంథాన్ని వ్రాసి అంకితం ఇచ్చి సన్మానాలు పొందాడు. పైగా యజ్ఞం చేయడానికి సహాయం పొందాడు. ఈ సందడి తీరాక జగ్గన్న తన కావ్యాని పట్టుకొని నీలాద్రిరాజు దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అయితే దురదృష్టవశాత్తూ అప్పుడు నీలాద్రిరాజు చిక్కులలో ఉన్నాడు. అతనిమీద కిట్టనివాళ్ళు విజయరామరాజుకు ఫిర్యాదుచేశారు. అమన్నెసుల్తాన్ ఆగ్రహించి, బావమరిది అనైనా మొహమాటపడకుండా, పన్నెండువేల రూపాయలు జుల్మానా వేశాడు. కరువులో అధికమాసం అని ఇచ్ఛాపురంలో ఉన్నప్పుడు

---

7. ఆంధ్రకవులచరిత్ర, 3 వ భాగం, వీరేశలింగంగారు. 1950 పుట 65.

నీలాద్రిరాజు డేరాలో దొంగలు పడ్డారు. గుఱ్ఱాన్ని, వెండిజీను, పదివేల వరహాలు ఎత్తుకుపోయారు. నీలాద్రిరాజు ఇజారాకు పుచ్చుకొన్న గ్రామాలను మరెవరికో ఇచ్చేశారు. ఇలాంటి చిక్కులలో ఉన్నప్పుడు జగ్గన్న వస్తే సహజంగా 'డబ్బులే'దని నీలాద్రిరాజు అన్నాడు. దానితో కవి రేగిపోయాడు. చంద్రరేఖా 'విలాసానికి' బదులు 'విలాపం' అనే బూతుకావ్యం వ్రాశాడు.

ఈ కథను తంబళ వీరభద్రయ్యకు నంబి నరసింహాచార్యులు చెప్పారట. కథలో అబివెళ్ళ వెంకటశాస్త్రి బోయగొల్లావువల్లి అనే గ్రామంలో ఉంటున్నాడు. అతడు కటకవు వెంకటసానికి ప్రియుడు. ఆ వృద్ధవేశ్య తన కూతురు చంద్రరేఖతో వచ్చి వెంకటశాస్త్రివద్ద వుంటూంది. ఆయన యజ్ఞం తలపెట్టాడు. ఆ యాగాన్ని చూడడానికి నీలాద్రిరాజు వచ్చాడు. చంద్రరేఖను చూశాడు. ఇద్దరూ మరులుకొన్నారు. విరహంలో పడ్డారు. వెంకటశాస్త్రి వాళ్ళకు సంధానం చేశాడు. వాళ్ళు రతులలో ఓలలాడారు.

ఈ కథను 414 గద్యపద్యాలతో జగ్గన్న వర్ణించాడు. వీటిలో సగం పద్యాలలో అశ్లీల పదాలు ఎంత నగ్నంగా ఉండాలో అంత నగ్నంగా ఉన్నాయి. మిగతా సగంలో బూతుమాటలు లేకపోయినా సగం పద్యాలు జుగుప్స కలిగిస్తాయి. ఇది హాస్యరసమని జగ్గన్న ఉద్దేశ్యం. కాని అపహాస్యరసమే అని చెప్పాలి.

ఈ విరస కావ్యంలో ఎంతసేపూ నీలాద్రి రాజునే నోటికి వచ్చినట్లు అన్నాడుగాని అతని నెక్కడా అమ్మ అలి తిట్లు తిట్టలేదు. పైగా నీలాద్రి రాజు బ్రతికి ఉండడానికి కారణం అతని పెళ్ళాం చేసుకున్న పుణ్యమే అని వేశ్యమాత హితోపదేశంలో అనిపించాడు.

ఖలుడైన నీలనృపు డీ-యిలపై నిన్నాళ్ళు బ్రతుకునే? వరసాంబా
గళకలిత కనకమయమం-గళసూత్రోత్కలప్రమహిమ గాక కుమారీ ?
[చంద్ర. 2-72]

వాస్తవానికి బూతుకావ్యాన్ని నరసమ్మగారి అన్నదమ్ములు వినవలసి వచ్చింది. తమతోడు బుట్టుదాన్ని కవి ఏమాత్రం దూషించినా చంపెయ్యడానికి కత్తులుమీద చెయ్యి వేసుకొని నిలబడ్డారట. ఈ పద్యం విని చెయ్యిదింపారట. చంద్రరేఖా విలాపాన్ని వ్రాయడమేకాక దానిని ఆసాంతం నీలాద్రి రాజుకు వినిపించేదాకా జగ్గకవికి నిద్రపట్టలేదు. నిజాము సర్కారు సహాయంతో ఒక బలవంతపు సభలోనికి నీలాద్రిరాజును రప్పించి కావ్య పఠనం చేశాడట. జగ్గన్నది మొండిధైర్యం. గ్రంథాంతంలో ఇలా సవాల్ చేశాడు:

ఈకృతికి సమముగా గృతి-నేకవులును జెప్పజాల రిది బిరుదము భూ
లోకము రాజుల లోపల-నీకు దొరకె హాస్యలీల నీలనృపాలా! (చంద్ర. 3-163)

చంద్రరేఖా విలాపంలాంటి గ్రంథాలు తెలుగులో మరికొన్ని లేకపోలేదు. అయితే

దీనికి వచ్చినంత ఖ్యాతి మరిదేనికి రాలేదు. జగ్గకవి ఈకావ్యం తరువాత సోమదేవరాజీయం అనే చారిత్రక ప్రబంధం వ్రాసి మందపాటి నారాయణరాజుకు అంకితం ఇచ్చాడు.[8] ఇది అతనికి పేరుతేలేదు అతడు ఋతుకవిగానే మిగిలాడు.

3. **తురగా రామకవి** : మన సాహిత్యంలో కూచిమంచి జగ్గకవి ఒక్కడే తిట్టుకవి కాడు చాలామంది ఉన్నారు. వాస్తవానికి చంద్రరేఖా విలాపంలో జగ్గన్న కొందరు తిట్టు కవులును, ఋతుకవులను ఆదిలో ఇలాగ ప్రార్థించాడు:

భీమకవి రామలింగని-శ్రీమన్మథుదై చెలంగు శ్రీనాథకవిన్
రామకవి ముఖ్యులను బ్రో-ద్దామగతిం జిత్తవీధి దలచి కడంకన్.(చంద్ర. 1-8)

ఈ కవులలో శ్రీనాథుని తరువాత చెప్పిన రామకవి తురగా రామకవే కావచ్చు ఈయన కూచిమంచివారికి సమకాలికుడు తిట్టు కవిత్వంలో బాగా పేరుపొందాడు. ఈయన నేటికి హద్దూ పద్దూ లేదు పెద్దాపురం పాలించినతిమ్మరాజుగారిని ఇలా తిట్టాడు:

అద్దిర శ్రీభూ నీలలు-ముద్దియ లా హరికి కలరు ముగు రందరిలో
పెద్దమ్మ నాట్యమాడు-దిద్దమ్మని వత్సవాయి తిమ్మని యింటన్
(చాటుపద్య మణిమంజరి.I పుట 163)

ఈ తిమ్మరాజుగారు క్రి శ 1714 నుంచి 34 దాకా పాలించినవారు కావచ్చు. ఈయన తరువాత పెద్దాపురం పదహారు సంవత్సరాలు దిక్కులేని రాజ్యం అయింది. ఈ రాజుగారిని తురగా రామకవి అసలు యాచించదలుచుకోలేదు అతనికి అమలాపురం తాలూకా బంటుమిల్లి గ్రామంలో భూములు ఉన్నాయి అతనికి పెండిల నాగి, పెద్ది, గంగి అనే ముగ్గురు వేశ్యలున్నారు అయితే భూమి పండలేదు. అందుచేత యాచించవలసి వచ్చిందని ఇలా ఒక చాటువు చెప్పాడు:

పెండెలనాగికొప్పుపయి బెద్దికటిస్థలి గంగిగుబ్బచ
న్గొండల నుండు రామకవికుంజరు హస్తము క్రిందుజేసె హా !
పండక బంటుమిల్లి యది పండిన నీ కసుమాల ధారుణీ
మండలనాథు బోలు నొక మానవమాత్రుని వేడబోవునే ! (చాటుపద్య .I 163)

ఆ రోజులలో తురగా రామకవికే కాదు, ఇతర కవులకు కూడా వేశ్యలు ఉండేవారు. కూచిమంచి తిమ్మయ్య మంచి రసికుడని ప్రతీతి అతనిగురించి విన్న ఒక సానిపాప ఒకనాడు నడివీధిలో ఆయనను ఆపి కౌగలించుకొందట ఆయన పెడముఖం పెట్టాడు. అప్పుడాసరసురాలు ఇలా అంది :

---

8. ముళ్ళపూడి తిమ్మరాజుగారు ప్రచురించారు న మండలి, తణుకు

చతురులలోన నెంతయును జాణవటంచును నేను గౌగలిం
చితి నిటు మూరుమోవిరగ జెల్లనె యో రసికాగ్రగణ్య !

కౌగలించుకోడమే కాకుండా కవిత్వంలో ప్రశ్నించేసరికి కూచిమంచి తిమ్మయ్య తేరుకొని ఇలా జవాబు చెప్పాడు :

అ-ద్భుతమగునట్టి బంగరపు బొంగరపుంగవబోలు నీకుచ
ద్వితయము రొమ్ము నాటి యల వీపున దూసె నటంబు జూచితో

ఈ సంఘటనలోని సత్యాన్ని సాహితీపరులు చాలామంది శంకిస్తున్నారు. అయితే నిప్పు లేనిదే పొగరాదు. నిజంమీద కప్పుకొన్న నివురును ఊదాలి. కూచిమంచి తిమ్మయ్యకు శ్రీనాథుని కవిసార్వభౌమ బిరుదంతో పాటు రసికతకూడా సంక్రమించిందనడానికి వేరే సాక్ష్యాలు లేవుగాని ఇతరులు చెప్పిన శృంగారచాటువులు మాత్రం ఎన్నో శ్రీనాథుని పేర చెలామణి అయిపోయాయి.

రామకవి ఉంచుకొన్న వారకాంతలలో గంగి చాలా నల్లగా ఉంటుంది అయినా జాణ అని ఇలా చెప్పాడు.[9]

చూడగ నల్పుగాని పరిశోభిత దివ్య కురంగ నాభ మే
జాడను రాజయోగ్యమగు జవ్వని నల్లని మేనిసంచుతో
దాడగ రాదుగా! రతిరహస్య మెరింగిన జిత్తసంభవ
క్రీడల దేలి చూడవలె గేదగి గంగ విచిత్ర వైఖరుల్.

జీవితంలో శృంగారం, కవిత్వంలో వెటకారం ఉన్న రామకవికి ముక్కుమీద కోపం ఉంటుంది. ఒకసారి ఎవరో లేటవరపు పోతరాజును చూడడానికో, డబ్బు అడగడానికో రామకవి వెళ్ళాడు ఆయన లేడని ఇంట్లో వాళ్ళు చెప్పారు వెంటనే రామకవి ఇలా చెప్పాడు :[10]

కూటికి కాకులు వెదలెను-ఏటావలమూక చేరి ఏడువదొడగెన్
గాటికి కట్టెలు చేరెను-లేటవరపు పోతరాజు లేడా !లేడా ?

(చాటుపద్య రత్నాకరం, 170)

ఈ తిట్టుపద్యం వినగానే పోతరాజు ముఖం తిరిగి చాపచుట్టలాగా పడిపోయాడు. వెంటనే అతని భార్య వెళ్ళి రామకవి కాళ్ళు పట్టుకుంది. ఆయన మరో పద్యం చెప్పాడు:

9. క్రీడాభిరామం పీఠికలో ప్రభాకరశాస్త్రిగారు శ్రీనాథుని పద్యంగా ఉదహరించారు పుట 69. చాటుపద్య మణిమంజరిలో తురగా రామకవి అని వారే సవరించారు. పుట 168.

10. ఈ పద్యాన్ని, దీని తరువాత దాన్ని దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు తమ చాటుపద్యరత్నాకరంలో ఉదాహరించారు పుటలు 99, 100.

మేటిరఘురాము తమ్ముడు-పాటిగ సంజీవిచేత బ్రతికిన కరణిఁ
గాటికి బో వి కేటికి-లేటవరపు పోతరాజ లెమ్మా రమ్మా!(చాటు. రత్నా. 171)

ఇలాంటి తిట్లూ దీవెనలేకాక మంచి రసవత్తరమైన కావ్యాలు కూడా తురగా రామకవి చెప్పాడో లేదో తెలియదు. బహుశ ఇతడే చింతలపాటి నీలాద్రిరాజుమీద మూడు పద్యాలు పొగుడుతూ చెప్పాడు కాబోలు. వాటిని వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు సేకరించారు. ఒకటి చూడండి :

నవరసవిస్ఫార నాటకాలంకార సాహితీపరిపూర్ణశక్తిశాలి
హృద్యానవద్యాంధ్ర విద్యావిశిష్ట్రద పాండిత్య కౌశలీ పరివృతుండు
పారశీకవిశేషభాషాచమత్కార బంధురప్రతిభా ధురంధరుండు
ప్రకట శస్త్రగజాశ్వరత్నాది కానేక శాస్త్రపరీక్షావిచక్షణుండు
పృథుతరాటోప కవితకీర్తి ప్రతాప-కాంతిపూరిత సకలదిగంతరుండు
వితతవితరణ విక్రమ విక్రమాది-రమ్యగుణశాలి నీలాద్రిరాజమౌళి.

[చాటు.మణి.(2) పుట 173]

ఈ పద్యంలోని నీలాద్రిరాజు నిజంగా చింతలపాటి రాజే అయితే అతనిమీద కూచిమంచి జగ్గన్న వ్రాసిన బురద అంతా దీనితో కడుక్కొని పోతుంది. జగ్గన్న తన కావ్యంలో రాక్షసునిగా చిత్రించిన అడివెళ్ళ వెంకటశాస్త్రి నిజంగా ఉద్దండ పండితుడు అతణ్ణి నూజివీడు ప్రభువులు, పెద్దాపురం రాజులు కూడా సన్మానించారు. ఆయన తెలుగులో రచనలు చేశాడో లేదో తెలియదుగాని సంస్కృతంలో అతడు వ్రాసిన గ్రంధాలకు అతని తండ్రిగారు వ్యాఖ్యానాలు వ్రాయవలసి వచ్చింది. అడివెళ్ల వారిని గురించి యింకా విపులమైన పరిశోధనలు జరగాలి. కూచిమంచి జగ్గన్న చేసిన అన్యాయం ఎంతో తేల్చాలి. కూచిమంచి సోదరుల సమకాలికులలో ఇంకో కవిచరిత్ర కూడా బాగా బయటపడలేదు. ఆయనపేరు సత్యవోలు భగవంతం. అతడు కూడా కూచిమంచి తిమ్మయ్యలాగా రుక్మిణీపరిణయం వ్రాశాడు.

4. సత్యవోలు భగవంతం : రుక్మిణీపరిణయాన్నే ఈ యుగంలో రాటీను ప్రబంధంగా కూచిమంచి తిమ్మకవి వ్రాస్తే విలక్షణపంథాలో సత్యవోలు భగవంతం రచించాడు. భగవంతం వ్రాసిన కావ్యానికి తగినంత ప్రచారం రాలేదు గాని అది పోతరాజుగారి రుక్మిణీకళ్యాణంతో తులతూగుతూంది. కూచిమంచివారితో తూచి మంచితనం చెప్పాలంటే ముల్లు సత్యవోలు వారివైపే హెచ్చు వాలుతుంది.

పోతరాజుగారి ఘట్టంలో లేని సొగసులు కూడా సత్యవోలువారి కావ్యంలో విచ్చుకున్నాయి. పోతరాజుగారి రుక్మిణి 'అప్పుడగు బ్రాహ్మణునొక్కని జీరి' కృష్ణునివద్దకు

పంపించింది. ఆ భూసురుని ప్రైవేటు జీవితం ఏమిటో మనకు తెలియదు. వ్యక్తిత్వం కొంతే తెలుస్తుంది. సత్యవేలువారి కావ్యంలో ఆ బ్రాహ్మణుని చిత్రణ సహజంగా; కథని చెడగొట్టకుండా, నిండుగా ఉంది.

రుక్మిణీదేవి తనను ఎందుకు పిలిపించిందో అతనికి తెలియదు. అయినా దైవవాక్యంలాగ ఎక్కడికేనా పంపిస్తే 'సానుకూలంగా చేస్తా'నని హామి ఇవ్వడం ఆమెకు కొండంత ఉత్సాహం ఇస్తుంది. నిస్సంకోచంగా ఇతణ్ణి పంపవచ్చుననే ధైర్యం వస్తుంది అందుకే రుక్మిణి విపులంగా సందేశం పంపింది. వెంటనే వెళ్లమంది. ఆ బ్రాహ్మడు తన మీద యీమె ఇంత భారం పెట్టిందే అని గర్వపడ్డాడు. ఉబ్బిపోయాడు. వెంటనే వెళ్ళాలి. అయితే ఇంట్లో పిడికెడు గింజలు కూడాలేవు. 'బిడ్డలాకటికి సైపరు. దావరికమేల? బాలతో నయెద నన్ను చిన్నతనంబంచు దలంచి విరక్తుడైనాడు' (2-198) అయినా వెళ్లడానికి కాళ్లు రావు.

> వెసవెస కొంతదవ్వు చను-వేమరు బామరురీతి నాతిపై
> విసువులపై దలంపులిడి-నెవ్వను నెవ్వగ నొందు నందులో
> బస పొసగించి రాజసుత-ప్రావున నేవున సంచరించినం
> గసరక పెంచు నంచు-జను గ్రమ్మర ముమ్మరమైన వేడుకన్. (2-199)

ముమ్మరమైన వేడుకతోనే కాకుండా వేగంగా కూడా తరువాతి పద్యంలోనే ద్వారక చేరుకున్నాడు. (కూచిమంచివారి బ్రాహ్మడు పూర్ణయాత్రా స్పెషల్‌లో ఎక్కాడు) సత్యవేలువారి పేదబ్రాహ్మడు సత్వరంగా కార్యాన్ని సానుకూలం చేసుకొని వచ్చాడు. ఆ సంగతి చెప్పాడు. 'అదేవదేవునకు దేవేరివి కమ్ము, ఇది నా దీవన' అన్నాడు ఆమె బ్రాహ్మణ్ణి చూసి సంతోషించింది "మీరు చేసిన మేలు మనస్సులో జ్ఞాపకం పెట్టుకుంటాను. రేపు రండి." అని ఉత్తచేతులతో పంపించింది. బ్రాహ్మణుడు చిన్న ముఖం వేసుకున్నాడు ఇంటికి పోతూ 'కన్యారత్న మేమీక పొమ్మనె, నా లేమి ఎరుంగదు, నేనుడువరాదు. అన్యాపదేశంబు. కార్యనిగూఢంబు అదికాక రేపు నన్ను రమ్మంచుం బ్రియంబార బల్కెను' అని పరివరి విధాల అనుకున్నాడు. 'దరిద్రతాన్వితుడు ఎప్పు డెట్టివారి కడ నెబ్బంగి ప్రవర్తించినం దుదమేలొందదు' అని గుండె రాయిచేసుకున్నాడు ఇది నిజమో కాదో రేపు చూద్దాంలే అనుకున్నాడు.

అయితే రేపటిదాకా ఆగవలసిన అవసరం లేకపోయింది ఉత్త చేతులతో పంపినా రుక్మిణి కృతఘ్నురాలు కాదు ఆమె సాక్షాత్తూ లక్ష్మీదేవి కడగంటి చూపు చూస్తే చాలు కలిమి ప్రసాదించుతుంది వాస్తవాని కామె భూసురుడు దీవించగానే దయతో చూచింది. 'రమణి చూచినపుడె రాజిల్లు రాజిల్లు చందముననను విప్రసదన మలరె నఖిలవైభవముల నద్భుతకరముగా'

ఇది ఇంకోరకం కుచేలోపాఖ్యానం. ముఖ్య కథతో అతికేటట్లు రసానుభూతి కలిగేటట్లు సత్యవేలు భగవంతం దీనిని వ్రాశాడు. పాత్రల మనస్తత్వచిత్రణలో పూర్వపరాలలో వైరుధ్యం లేకుండా కథ నడపడంలో కొందరే సిద్ధహస్తులుంటారు. సత్యవేలు భగవంతం వాళ్ళలో ఒకడు. ఈయన బ్రాహ్మణుని పాత్రలాగే రుక్మిణి పాత్ర కూడా కడు సమర్థతతో చిత్రించాడు పాత్రపోషణలో ఇలాగ శ్రద్ధ తీసుకునేవాళ్లే నిజంగా ప్రథమ శ్రేణి రచయితలు వీళ్ళు వ్రాసిన అన్ని కావ్యాలూ చదవాలనే ఆసక్తి మనలో కల్గుతుంది.

సత్యవేలు భగవంతం నిజానికి చాలా రచనలు చేశాడు రుక్మిణీ పరిణయం అవతారికలో ఇలా చెప్పుకొన్నాడు

ధీరత శతశతకంబులు-దారావళులుఁ దశావతరావళులుం
జారూదాహరణంబులు-శ్రీరాజిత దండకములు జెప్పినవాఁడ. (1-18)

నూరు శతకాలూ, తారావళులూ, ఉదాహరణలు, దండకాలూ–ఇన్ని చెప్పినా అందులో ఏ ఒక్కటీ దక్కలేదు సత్యవేలువారు రచించిన దశవతారావళి మాత్రమే లభిస్తోంది. అదికూడా రుక్మిణీ పరిణయంలోనే కవి పొందు పరచడంవల్ల గుర్తించడానికి వీలుగాఉంది. 'వైకుంఠనాథలక్ష్మీసనాథ రక్షణ పరాయణుండ నారాయణుండ' అనే మకుటంతో ఈ దశావతార సీసపద్యాలు ఉంటాయి.[11] ఇవి చాలా ప్రచారం పొందాయి. సంతర్పణలో భోజనాలు చేస్తునప్పుడు చాలామంది సత్యవేలువారి దశావతార పద్యాలు చదువుతూ ఉండేవారు ఈ పద్యరత్నాలకు లభించిన ప్రచారం చూసి ఇమిటేషను రత్నాలు కూడా పుట్టుకువచ్చాయి. దిట్టకవి ప్రకాశం, కాశీ చైనుల లచ్చన మొదలైనవాళ్ళు నకిలీ పద్యాలు చెప్పారు. కలలో కనబడి 'దిట్టకవి పద్యాలకన్న నీవే వన్నె కలిగియున్న'వని దేవుడే మెచ్చుకొన్నాడని కాశీచైనుల కవి సంబరపడ్డాడు [12] అనుసరణ అత్యున్నతమైన ప్రశంస సత్యవేలువారి మకుటాన్ని సహితం కాశీచైనులాయన కొట్టేశాడు.

భగవంతం వ్రాసిన నూరుశతకాల మకుటాలు ఏమిటో తెలియదు. 'వైకుంఠ నాథలక్ష్మీసనాథ' వగైరా మకుటంతో ఒక శతకం చెప్పాడు కాబోలు రుక్మిణీపరిణయంలో చాలా పద్యాలు కనబడుతున్నాయి (1-67:69 మూడు పద్యాలు, 3-135:137 మూడు పద్యాలు, 4-101:111 పదకొండు పద్యాలు వెరసి పదిహేడు) ఇవి గునుగు సీసాలు. అవే ఆరోజులలో చెయ్యి తిరిగిన కవులకు మోజు

సత్యవేలు భగవంతం ఎప్పటివాడో నికరంగా నిర్ణయించడానికి ప్రత్యక్షప్రమాణాలు

---

11. రుక్మిణీపరిణయం చతుర్థాశ్వాసంలో 101 వ పద్యం నుండి 111 దాకా దశావతారాలు ఉన్నాయి ఈ కావ్యంలోని షష్ఠ్యంతాలు కూడా దశావతారాలే.

12. శతకకవుల చరిత్ర, వంగూరి సుబ్బారావుగారు, పుట 708.

లేవుగాని ఇతడు ఏనుగు లక్ష్మణకవి సమకాలికుడని చెప్పుకొంటారు.[13] తూర్పుగోదావరి జిల్లా రామచంద్రపురం తాలూకా జొన్నాడ గ్రామంలో, బహుశ క్రీ.శ 1720 ప్రాంతాలలో సత్యవేలు జనార్ధనంగారనే ఆయన ఉండేవారు ఆయన నడకుదుటి రామయ్యగారి అల్లుడు. నడకుదుటి వారికి రామచంద్రపురం తాలూకా శహాపురం కరణీకం ఉండేది రామన్నగారు గతించి క్రీ శ. 1904 నాటికి ఆరుతరాలు అయిందట.[14] తరానికి ముప్పయి సంవత్సరాలు లెక్కవేస్తే ఆయన క్రీ శ 1724 ప్రాంతాలవాడని తేలుతోంది.[15] మాతామహుడు రామన్నగారు క్రీ శ 1724లో ఉంటే మనుమడు భగవంతం క్రీ శ. 1750 ప్రాంతాలలో ప్రాజ్ఞుడై ఉండవచ్చు. తన తల్లితండ్రుల గురించి, మేనమామ తల్లితండ్రుల గురించి ఒక పద్యంలో భగవంతం ఇలా చెప్పాడు:

వలనుగ సత్యవేలి కులవర్ధనుడైన జనార్ధనుండుని
ర్మల యశుడైన నడ్కుదుటి రామన సూరమ పుత్రికం గృపా
కలితను రామచంద్రవర గంగనసోదరి చేరమాంబ నిం
పలర వివాహమయ్యె నమృతాబ్ధిసుతం గమలాక్షుడుం బలెా. (రుక్మిణీ. 1-15)

ఈ పద్యమొక్కటే భగవంతంగారి కాలనిర్ణయానికి పనికివస్తుంది. ఇతడు కూచిమంచి సోదరులకు కొద్దిగా అర్వాచీనుడని చెప్పవచ్చు. ఆ అన్నదమ్ముల ధోరణి ఇతనికికూడా పట్టుపడింది. ఎంతటి ప్రతిభావంతుడైనా సమకాలిక ప్రభావాలకు, సంప్రదాయాలకు లోబడక తప్పదు. కావ్యాలలో మధుపానాన్ని వర్ణించడం నన్నెచోడుని కాలంనుంచీ కనబడుతోంది. ఎర్రయ్యగారు నృసింహ పురాణంలో చేసిన మధుపానవర్ణన కూచిమంచి తిమ్మయ్య బాగా పట్టుకొన్నాడు. రుక్మిణీ పరిణయంలో కన్నెల చేతికి నెలరాగిన్నె లిప్పించి వాటినిండా మధువు పోయించాడు ఒక కన్నె 'ఎలమిని మోరఎత్తి యిహిహీ యని నవ్వె మదంబు పెంపునన్' అని చెప్పి తిమ్మయ్య మరో కన్నెపిల్ల గురించి ఇలా వ్రాశాడు.

చెలువ యొక తె తనదు మదిరా-కలశంబులుగొనగ నీకు కారణమేమే
తులువ యని యొకతె గురుకుచ-కలశంబులు పట్టి లాగె గ్రద్దరి యగుచున్
(కూచి. రుక్మిణీ. 3-95)

అన్నగారిలా రుక్మిణీదేవి చెలికత్తెల చేత చేయిస్తే ఆయనకన్న మరో నాలుగు గిన్నెలు తమ్ముడు ఎక్కువ పోయించకలడు జగ్గకవి సుభద్రా పరిణయంలో సుభద్ర

---

13. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర 3 వ భాగం పుట 344.

14. రుక్మిణీపరిణయం, కాకినాడ సుజన రంజనీ ప్రచురణ. పీఠిక పుట 2.

15. క్రీ శ. 1821-87 మధ్య 66 సంవత్సరాలు జీవించిన యింకో నడకుదుటి రామన్నగారు కూడా ఉన్నారు. (ఆంధ్ర కవుల చరిత్ర 3 వ భాగం పుట 339. బహుశా ఈ రామన్న గారికి తాత గారిపేరు పెట్టుకున్నారు కాబోలు

చెలికత్తెలచేత సొక్కుతూ సోలుతూ తాగించాడు. అది మామూలు మధువుకాదు. 'బహుళతరువరసంజాత పత్రమూలఫల కుసుమసార శర్కరామిళితం.' ఆ 'వారుణీపాన కలనా ప్రవర్ధమాన మదభరోన్మాదమున' సుభద్ర చెలికత్తెలు చేసిన చేష్టలు చూడండి :

మదిరాక్షి యొక్కతె యిదె ప్రియుండరుదెంచె
నంచు బయల్గౌగలించుకొనియె
వెలది యొక్క తె భర్త ఏదెము చుట్టిదె నంచు
దివురొప్పగా నేరుదెరచుకొనియె
జెలువ యొక్క తె పతిజలుగుపయ్యద యూడ్చె
నంచు రొమ్మున జేతులాను కొనియె
బదతి యొక్క తె నీవి సదలించె విభుదంచు
మరునిల్లునరుకేల మాటుకొనియె
నింతి యొక్క తె ధవుడు గిల్గింత లిడియె
నంచు నెమ్మేన బులకములంకురింప
నులికిపడుచుండె నయ్యారె బలితమైన
మధుమదోన్మాదమున నొదల్ మరిచియిపుడు. (సుభద్రా. 3-76)

కూచిమంచి కవులు వర్ణించిన ఈ మధుమదోన్మాదానికి ఏమాత్రం తీసిపోకుండా సత్యవోలు భగవంతం కూడా వ్రాశాడు ఒక రకంగా ఇతని మధువులో నిషా ఎక్కువగా ఉంది. సత్యవోలువారి కావ్యంలో రుక్మిణీ చెలికత్తెలు చేసిన చేష్టలు చూడండి :

ఉన్మాదదశను మేనూగ నట్టిట్టేగు తెరవ గట్టిన చీర దిగిచె నొకతె
తనుకంపమున మేడతలుపు చేరిన తన్వి నక్కున జేర్చి ముద్దాడెనొకతె
పమనక్రియార్థమై వంగిన తన్వంగి దైనుకరతి జూపి తనిసె నొకతె
పారవశ్యమ్మున బడియున్న చెలి జేరి పురుషాయితపుకేళి బూనె నొకతె
కొంగవలె కోతివలె గండుకోయిలవలె-జిలుకవలె జల్వవలె సోకు చేడియవలె
గెలకులరయమి దుశ్చేష్ట కేకలల్ప-వచనములు నిద్రబయకృతివరుసగొనిరి.
(సత్య. రుక్మిణీ. 2-122)

ఎంత ఆడపిల్లలు తాగినా యీ కొంగజపం, కోతిచేష్టలు, కేకలు, అల్ప వచనాలు చూసేవాళ్లకు భయంకరంగా ఉంటాయి చెలికత్తెలు చేసే గొడవ చూసి సత్యవోలువారి రుక్మిణీ నిజంగా భయపడింది. ఈ సంగతి భగవంతం గట్టిగా చెప్పించాడు.

ఈలాగు నున్న కన్నెల-బాలామణి చూచి లేచి భయపడి తనతో
హేలారసవర్ధితలగు-లోలాక్షుల తోడ మేడలోనికి జనియెా
(సత్య. రుక్మిణీ. 2-123)

మేడలోనికి వెళ్లి ఊరుకోలేదు. 'చెలుల వేరిడితనమువే నౌషదములు' దయతో నిప్పించింది. అసలు తాగడానికి కూడా ఆమె అనుమతి మొదట కావలసి వచ్చింది. 'అమ్మ కుసుమానవం బాన నానతియ్యవలయు జలకేళి శైత్యనివారణముగ' అని ప్రార్థించాక గిన్నెల నెలకొలిపి రెండు కెలకుల నిడి తనకు నగపరిచాక అనతిచ్చింది. అయితే అందరూ తాగలేదు. 'కొందరు సుందరు లమ్మహీశ తనయచందాన మధువాన తలవరైరి' (1-115) అని సత్యవేలు భగవంతం స్పష్టంగా చెప్పాడు. కూచిమంచి జగ్గన్న కావ్యంలోని 'వనజవదనలెల్ల .. .. గుటుకుగుటుకున' గ్రోలారు సుభద్ర చెలికత్తెల చేష్టలకు భయ పడలేదు. వదిలిపెట్టిపోలేదు వాళ్లతో బెరసిక్రమ్మర నగరుకు వెళ్లింది ఆ స్థితిలో ఉన్న నాయికను కూచిమంచి జగ్గన్నగారి అర్జునుడు చూసి మోహించాడు. తమ్మునికన్నా అన్న నయం. ఈ స్థితిలో రుక్మిణి సందేశం పంపించిందని వ్రాయలేదు మదిరాపానం మొక్కుబడి అయ్యాక రుక్మిణి చంద్ర దూషణం మొదలైనవి లాక్షణికుల సంతృప్తికోసం ప్రారంభించింది

లక్షణగ్రంథాల నిర్దేశాలను పాటిస్తూనే మంచి కవిత్వం చెప్పవచ్చునని సత్యవేలు భగవంతం రుజువు చేశాడు. పాత్రల మనస్తత్వాలను చిత్రించడానికి ప్రయత్నించి కృత కృత్యుడయ్యాడు. ఏ యుగంలోని కవులైనా ఇంత శ్రద్ధతో రచనలు చేస్తే అది స్వర్ణయుగం అవుతుంది. ఎవరో కొందరే ఒకటి అరా కావ్యాలలో ఈ ప్రతిభనువ్యక్తపరిచారు. వాళ్లలో ఏనుగు చినలచ్చన్న ఒకడు.

5. ఏనుగు చినలచ్చన్న: మన ప్రబంధాలలో మొట్టమొదట పురవర్ణన ఎంత తప్పని సరో వేశ్యావర్ణన కూడా అందులో అంత విధిగా ఉండి తీరాలి ఋరుజుల ఎత్తూ, అగడ్తల లోతూ మొదలైనవి వరసగా ఇరవై ముప్పయి పద్యాలలో చెప్పిన తరువాత ఆ పూరి వేశ్యలచేత యథాశక్తి ఒకటి రెండు పద్యాలలో రంభ తలా, ఊర్వశి సిగా తన్నించి మన కవులు అసలు కథలో పడతారు లింగనమఖి తిరుకామయ్యలాటి బుద్ధిమంతులు ఎత్తు కొంటూనే పురవర్ణనలో కందర్పసంగరాలూ, వేశ్యవాటికలూ వర్ణించుతారు

ఇంక వేశ్యలే ప్రధాన పాత్ర లయిన కావ్యాలయితే చెప్పాలా? మనోజరుజలు, మదన కదనాలు, మరులు మచ్చికలు, మగ పనుల నేర్పరుల - ఒకటేమిటి? శృంగారం బహుభంగుల కైపెక్కుతుంది. వెలయాలు విలాస వస్తువేగాని ఆమెకూడా మనిషే ఆమెకూ ఒక మన సుంటుంది అందులో ఆలోచన లుంటాయి; ఆరాటా లుంటాయి అన్న సంగతులు మన ప్రబంధ కవులు చాలామంది విస్మరిస్తారు

ఇటువంటి సాహిత్యవాతావరణంలో కొద్దిగా మానసికసంఘర్షణ కల వారకాంతను చిత్రించే కావ్యం కనబడితే ప్రాణం లేచివస్తుంది ఏనుగు చిన లక్ష్మన్న జాహ్నవీ మాహాత్మ్యం అనే ప్రబంధం రచించాడు దాని చతుర్థాశ్వాసంలో ఒక సాని పాపకథ ఉంది. వినండి

పూర్వం కళింగపురంలో ఒక వారకాంత ఇంట్లో ఒక చిన్నది పుట్టింది. అల్లారు ముద్దుగా పెరిగింది. ఆమెకు యౌవనం వచ్చింది. 'తరిపి వెన్నెల నీట తడిపిన యద్దంబు గతి మొగంబున కొత్తకాంతి పొడమింది.' ఆమె సకల విద్యాప్రవీణ అయి విటచిత్తాలు ఆకర్షించి భోగమనుభవిస్తూ ఉండేది. పైలాపచ్చీసులో ఉన్నప్పుడు ఆమె కో వింత అనుభూతి కల్గింది. ఆ సంగతి ఆమె ఇలా కథనం చేసింది:

'నెందు జవ్వనంబునను నివ్వటిల్లినవ్వు దొకనా దొక విటశ్రేష్ఠ
రాక గోరి పెద్దయుం ప్రొద్దు చనునంతకు నేకాకినై హంసతూలికాతల్పం
బున బవ్వళించియుండి వాని రామికి ఉమ్మలికంబు జెంది 'నే నెవ్వతెను?
వా డెవ్వడు? వాని రాక కెదురుచూచుచు నింతవంతం బడి వగవనేటికి?
నిద్రవిడిచి మిడుకనేల? యేల వలచితి? నే నింత కాలం బిట్లు వడసి
యేమి సాధించితి? మహాదురిత భాజనంబగు నీ జన్మంబు నాకు నేల కల్గె?
ఎక్కడి తల్లి? ఎక్కడి చెలులు? ఈ ధనంబున నేమి పని యయ్యెడు?'
(జాహ్నవి. 4-41)

ఆమె విరక్తి చెందింది. ఆ వైరాగ్యం ముదిరింది. ఆ ఊళ్లో ఉండే రాజపురోహితుణ్ణి కలుసుకొంది. మోక్షం ఎలా లభిస్తుందని ప్రశ్నించింది. ఈ పాపం ఎలా ప్రక్షాళనం చేసుకోవడం అని అడిగింది. ఆయన ఉపదేశం చేశాడు. అహల్యా గమనం వల్ల అంటిన పాపాన్ని ఇంద్రుడు ఎలా కడిగేసుకొన్నాడో చెప్పాడు. ప్రయాగకు వెళ్లి మాఘంలో గంగాస్నానం చేయమని బోధించాడు. ఆమె చేసింది. ఆ పుణ్యం వల్ల ఆమెకు ఉత్తమ గతులు లభించాయి. సుమేరుడనే గంధర్వరాజుకు పుత్రిక అయి జన్మించింది. కాంచనమాలిని అనే పేరుతో పెరిగి, రజతగిరిపై కాత్యాయని కొలువులో రాణిస్తూ ఉండేది. ఇంతటి సుప్రతాన్ని నోచుకున్నా ఆమె మాఘమాసంలో గంగాస్నానాలు మానలేదు. ఒకసారి స్నానం చేసి ఒడ్డుకురాగానే ఒక బ్రహ్మ రాక్షసుడు తారసపడ్డాడు.

మన సాహిత్యంలో అల్లసాని పెద్దనగారి బ్రాహ్మరాక్షసుడు చాలా ప్రసిద్ధుడు. మనుచరిత్ర పుట్టాక బ్రహ్మరాక్షసులంతా ఒకటే మచ్చు. ఆడ పిల్లల వెంట పడి కొరుక్కుతినాలని చూస్తారు. కానైతే జాహ్నవీ మాహాత్మ్యంలోని బ్రహ్మరాక్షసుడు అందులోని వేశ్యలాగే విలక్షణమైనవాడు. 'తులకించు తడిచీర తొడలపై హత్తి జోకగా లోజిగిచౌకళింప' వి ఆడది కనబడ్డా మానవులకు కామోద్రేకం కలుగవచ్చు. కాని బ్రహ్మరాక్షసు డిలా అన్నాడు:

ఉవిద నీ తడిచీర బిందువులు తలను
సోకినంతనె దయపుట్టె సూవె మదిని
ప్రాణుల భుజించు నాకు క్రౌర్యంబు మాని
ప్రియము గదిరెడు నీరూపురేఖ చూడ [జాహ్నవి 4-25]

దయపుట్టి ప్రియమవడంతోపాటు ఎవరో ఆత్మీయులను చూసినట్లయింది. ఆరక్కసి మక్కువతో ఇలా అన్నాడు:

తల్లివలె డాయబుట్టిన-చెల్లెలివలె నిన్ను జూచి చిత్తము కడు రం
జిల్లెన్ నీమధురోక్తులు-తల్లి విన వేడుకయ్యె దద్దయు నాకున్.

(జాహ్నవి. 4-25)

అతని వేడుక తీరేటట్టు మధురోక్తులతో ఆమె తన కథ చెప్పింది. విన్నాక అతడు తనను ఉద్ధరించమన్నాడు. ఆమె తన పుణ్యంలో మూడో వంతు ధారపోసింది.

తడికావిచీరచెంగున-విడిచిన తోయముల వేల్పు విత్తరిఫలమి
ప్పుడు ధారవోసి సతికి దడయక దేవత్వమంది దగరక్కసుడున్.

(జాహ్నవి. 4-121)

జాహ్నవీ మాహాత్మ్యంలోని ఈ బ్రహ్మరాక్షసోపాఖ్యానం చదువుతూ ఉంటే ఎడారిలో ఒయాసిస్సు చేరుకొన్నట్టు ఉంటుంది ఇంత చక్కని ఘట్టాలు దురదృష్టవశాత్తు ఏనుగు చినలచ్చన్న వ్రాసిన ఇతర గ్రంథాలలోనే కాదు, ఈ కావ్యంలోకూడా కనబడవు. 'వ్యాకరణ శుద్ధిలేని భాషణంబును, ధ్వని లేని కావ్యంబును, గంగలేని దేశంబును హీనత్వంబునొందు' అని లచ్చన్న చెప్పాడు (1-20) అయితే జాహ్నవీమాహాత్మ్యంలో కొన్ని భాషణాలకు వ్యాకరణశుద్ధి ఉన్నా కొన్ని ఘట్టాలలో ధ్వని ఉందని చెప్పలేం

ఏనుగు చినలచ్చన్నకు కవీశ్వరుడని బిరుదుతెచ్చిన కబ్బం మాత్రం అతని సుభాషితరత్నావళి. భర్తృహరి సుభాషితాలను ఎంద రనువదించినా ఇతని తెనిగింపే యింపుగా ఉందని సాహితీపరులు భావిస్తారు. ఇప్పటిదాకా సుభాషితశతకాల అనువాదకులు ఎనమండుగురు కనబడుతున్నారు.

1. ఎలకూచిబాలసరస్వతి	మల్ల భూపాలీయం అనే పేర ప్రచారం పొందింది.
2. పుష్పగిరితిమ్మన్న	ఒక్క నీతిశతకమే అనువదించాడు.
3. ఏనుగు చినలచ్చన్న	అత్యంత ప్రచారం పొందినది.
4. పోచిరాజువీరన	నష్టకావ్యం
5. పడకిండ్ల గురురాజు	అలభ్యం
6. వెల్లాల నరసింగయ్య	కందపద్యాలలో అనువదించాడు.
7. కొక్కండ వెంకటరత్నం	నీతిపద్యాలలో టీకరాస్తూ కొన్ని పద్యాలు తెనిగించాడు.
8. గుర్రం వెంకటసుబ్రహ్మణ్యం	మూడు శతకాలు అనువదించాడు.

ఇంతమంది అనువదించినా చినలచ్చన్న భాషాంతరీకరణమే శేషుగా ఉండడానికి కారణం లేకపోలేదు. సంస్కృత శ్లోకాన్ని తెనిగించడంలో గల మెళుకువలు శ్రీనాథుని తరువాత చినలచ్చన్నకే పట్టుపడ్డాయి మూలంలోని కొన్ని పదాలను యథాతథంగా దిగుమతిచేసి

పొదగవలసినచోట్ల పొదిగి ఓహో అనిపించడం కొందరికే చేతనవుతుంది. ఎలకూచివారి అనువాదాలు, పుష్పగిరివారి తెనిగింపూ చినలచ్చన్న చూశాడు. వాటికి మెరుగులు దిద్దుతూ సుభాషితాలను తన సొమ్ము చేసుకున్నాడు. 'య ద్ధాత్రా నిజఫాల పట్ట లిఖితం' అనే సుభాషితానికి పుష్పగిరివారి అనువాదాన్ని, లచ్చన్న అనుసరణని చూస్తే యీ సంగతి తెలుస్తుంది.

> వనజభవుండు ము న్నొసట వ్రాసిన దెంతయొ యెంత కొంచెమో
> ఘనమొ సురాద్రి నున్న మరుఘట్టము చేరిన వచ్చు, హెచ్చు రా
> దనఘ వృథావ్యథల్గనకు మాఢ్యుల చెంత, ధరింపు ధైర్యమూ
> నిన ఘటి కెచ్చునే జలము నీరధి ముంచిన నూత ముంచినన్.
>
> [పుష్పగిరి. నీతి. 40]

> వనజభవుండు నెన్నొసటవ్రాసిన సొమ్ము ఘనంబొ కొంచెమో
> వినుమరుభూమి కేగిన లభించును మేరువు జేరబోయినన్
> ధన మధికంబు రాదు దైన్యము మాను ధనాఢ్యులందు న
> వ్వననిధి నూత దుల్యముగ వారి గ్రహించు ఘటంబుసూడుమా.
>
> [ఏనుగు. నీతి. 40]

ఈ రెండు పద్యాలలోనేకాదు మరో నాలుగు సుభాషితాల ఎత్తుగడలో పుష్పగిరివారి పోలికలు కనబడతాయి (3, 52, 53, 81) ఇలాగే ఎలకూచి వారిలో కూడా పోలికలు ఉన్నాయి. అవే ఎత్తుగడలు, అవే మూలంలో లేని సమాసాలు మొదలైన సారూప్యాలు ఎలకూచివారి నీతిశతకంతో తైపారువేస్తే అరడజను ఉన్నాయి (33,58,59,64,67,74). ఇలాగ పూర్వుల ప్రభావం ఉండబట్టే చినలచ్చన్న అనువదించిన సుభాషితాలు రాణించాయి. ఇతడు నీతిని తెనిగించాకనే యీ భావాలను సమకాలికులు తమ శతకాలలో కావ్యాలలో బాగా వాడుకొన్నారేమో

కూచిమంచి తిమ్మకవి అంతటివాడే తన కుక్కుటేశ్వర శతకంలో సుభాషితాలను అనుసరించాడు

తిమ్మయ్య అంటే చినలచ్చన్నకు గౌరవం అందుకే జాహ్నవీమాహాత్మ్యం కవి స్తుతిలో వర్తమాన కవీశ్వర వరునిగా అతణ్ణి నుతించాడు తిమ్మయ్యకు కూడా లచ్చన్న అంటే అభిమానం ఇలాగ ఒక చాటువులో శ్లాఘించాడు

> భారతీవదనాంబుజ భాజమాన-కవితకర్పూర తాంబూలకళలగూఢ
> బంధురంబులు నీమంజుభాషణములు-లలితగుణధుర్య యేనుగులక్ష్మణార్య.

భారతీదేవి వేసుకొనే కప్పుర విడెంలాగ ఘుమఘుమలాడే కవిత్వం చెప్పే లచ్చన్నగారిని అభిమానించి కర్పూర తాంబూలాలు ఇచ్చి కావ్యాలు చెప్పించిన వాళ్ళు చాలామంది

ఉన్నారు. జాహ్నవీమాహాత్మ్యంలో వర్తమాన కవులనే కాక సమకాలిక ప్రముఖులను కూడా చినలచ్చన్న పేర్కొన్నాడు. నందూరి కామరాజు, భద్రరాజు మల్లన్న, పిండిప్రోలు వెంకటరామయ్య మొదలైన వారి పేర్లు అతను చెప్పాడు. నందూరి కామరాజుగారు ఆ రోజుల్లో కాకినాడ శలపాక మహాళ్ళకు స్థలపతిగా ఉండేవాడు. చాలామందికి పోషకుడు. ఆయన ప్రోద్బలం వల్ల చినలచ్చన్న జాహ్నవీమాహాత్మ్యం వ్రాసి వెంటూరి సోమేశ్వరునికి అంకితం ఇచ్చాడు. ఈ మంచిపని చేయమని భద్రరాజు మల్లన్న ప్రోత్సహించాడు. ఆదిలో యీ మల్లన్నే చినలచ్చన్నను ఆదరించి, రామేశ్వరమాహాత్మ్యం అనే కావ్యం వ్రాయించి గురజానపల్లి మల్లేశ్వరస్వామికి అంకితం ఇప్పించాడు. అప్పుడు ఆ మంచిపని చేయమని నందూరి కామరాజును ప్రోత్సహించాడట.

ఆత్మీయులు ప్రోత్సహించినా, ఆత్మ ప్రబోధించినా చినలచ్చన్న తన గ్రంథాలను దేవునికే అంకితం ఇస్తూ వచ్చాడు. సుభాషిత రత్నావళిని తన స్వగ్రామంలోని సోమేశ్వర స్వామికి అంకితం ఇచ్చాడు. విశ్వేశ్వరోదాహరణం, వరసింహదండకం, కాళిదండకం, ఆదిత్యహృదయం, సంస్కృతంలో సూర్య శతకం మొదలైనవి వ్రాసి ఆ దేవుళ్ళకే సమర్పించాడు. విశ్వామిత్ర చరిత్ర అనే కావ్యం కూడా చినలచ్చన్న వ్రాశాడు. ఇది ఎవరి ప్రోత్సాహంతో వ్రాశాడో, ఏ దేవునికి అంకితం యిచ్చాడో తెలియదు.

సమకాలిక కవులకు తలలో నాలుకలాగ మెలుగుతూ సత్కావ్యాలు వ్రాసిన లచ్చన్న కీర్తి పెద్దాపురం రాజబంధువుల చెవిని పడింది. కాకినాడతాలూకా కాండ్రేగుల పట్టణంలో వత్సవాయిగోపరాజుగారనే ఒకాయన ఉన్నాడు. వీరి ముత్తాతగారి చిన్నన్నకొడుకుకే ఏనుగు పెదలచ్చన్నగారు తుల్యమాహాత్మ్యం అంకితం యిచ్చారు. గోపరాజుగారు రాజలక్షణసంపన్నుడే కాక మహాప్రసన్నుడే ఆయనకు ఏదైనా కావ్యం అంకితం పుచ్చుకోవాలని ఉంది. ఏనుగు చినలచ్చన్న 'రామాయణరమ్యకథానుసారి'గా రామవిలాసం అనే కావ్యం రచింపబోతున్నాడని గోపరాజుగారు విన్నారు. దానిని తన పేర కృతి ఇమ్మన్నాడు. సప్తసంతానాలలో కృతే శాశ్వతమైనది.

> గండి తెగి చెరువుపాడగు,-ఖండింప నశించు వనము, ఘనవృష్టిమరు
> త్కాండమముల గుడి కూలు, న-ఖండితమై కావ్యమలరు గలకాలంబున్.
>
> (రామ. 1-27)

వత్సవాయి గోపరాజుగారు అఖండితమై అమరే కావ్యం యివ్వమని కోరగానే చినలచ్చన్న అంగీకరించి అంకితం ఇచ్చాడుగానినేడిది ఖండితమైన రూపంలో అచ్చుపడింది. రామవిలాసం అవతారికలోనే 478 గద్యపద్యాలున్నాయి. ఇవి వత్సవాయివారి వంశాన్ని విపులంగా వర్ణించి చెప్తాయి. చారిత్రక ప్రయోజనాలకోసం అవతారికను మాత్రమే ప్రచురించారు.[16] రామ విలలాసం పూర్తిగా అచ్చుపడడం అవసరం.

16. రామవిలాసం ప్రకాశకులు శ్రీ వత్సవాయి రాయజగపతివర్మగారు. ఇది 1934 నాటికి నాలుగుసార్లు అచ్చుపడింది.

కావ్యాన్ని అంకితం పుచ్చుకొన్న వత్సవాయి గోపరాజుగారు ఉత్తరోత్తరా చిన లచ్చనకు రాజదర్శనం చేయించి ఆశ్రయమిప్పించారేమో. పెదలచ్చన్న గారికి క్రీ.శ. 1649-1688 మధ్యగల సార్వభౌమతిమ్మరాజుగారి ఆశ్రయం లభించినా చినలచ్చన్నకు ఆ రాజుగారి మనుమల ప్రాపకం దొరకడానికి పరిస్థితులు అనుకూలించలేదేమో. రాజవంశం ఆనాడు చాలా చిక్కులలో ఉంది.

చినలచ్చన్న రచించిన విశ్వామిత్రచరిత్ర బయటపడితే అది పెద్దాపురం రాజులకు అంకితం యిచ్చి మిక్కిలి సొమ్ములు, పాలకీలు పుచుకొన్నాడేమో చూడాలి. అయితే దాన్ని సుభాషితరత్నావళికి పూర్వమే వ్రాశాడు. సుభాషితాన్ని స్వగ్రామంలోని దేవునికి అంకితం ఇచ్చాడు. కనుక విశ్వామిత్ర చరిత్రను కూడా జాహ్నవీమాహాత్మ్యంలాగ, రామేశ్వర మాహాత్మ్యంలాగ దేవునికే సమర్పించి ఉండచవచ్చు.

రామేశ్వరమాహాత్మ్యం అయిదాశ్వాసాల కావ్యం. బహుశా ఇదే లచ్చన్న ప్రథమ కృతి కావచ్చు. స్కాంధపురాణంలోని సేతుమాహాత్మ్యాన్ని తీసుకొని వ్రాశాడు. పురాణంమీద భక్తిశ్రద్ధ లున్న వాళ్లు ఓపిగ్గా చదువుకోవాలిగాని ఈ గ్రంథం వల్ల రసానుభూతి ఏమీ కల్గదు. కథావైచిత్ర్యంపూజ్యం, కవిత్వ చమత్కారాలు మృగ్యం. 'శ్రీరామునిచేత నిర్మితంబగు సేతుబంధంబున ననేకకోటి తీర్థంబులు కలవు. వాని నామంబులు సంఖ్యయు' శేషుడు కూడా చెప్పలేడు. అయినా చినలచ్చన్న వాటి వివరాలు విశదపరిచాడు.

ఒక తీర్థంలో స్నానం చేసి నలకూబరుడు రంభాసంభోగం కాంచాడట. మరొక తీర్థంలో గ్రుంకి పురూరవుడు ఊర్వశీసంభోగసుఖం పొందాదట. 'అగస్త్య భ్రాత యమృతుండైన కారణంబున ఇది యమృతవాహి యయ్యె' అని పౌరాణికుడు చెప్పాడు (1-119). తెలుగుసాహిత్యంలో ఆ మాట కొస్తే చిన లచ్చన్న వ్రాసిన గ్రంథాలలో ఈ రామేశ్వరమాహాత్మ్యం అగస్త్యభ్రాతలాంటి కావ్యమే.

6. **ఏనుగు అనంతయ్య:** అగస్త్యభ్రాతగారి పేరేమిటో మనకు తెలియదుగాని ఏనుగు చినలచ్చన్నగారి అన్నయ్యపేరు అనంతయ్య. ఈయన కూడా కవే. ఏనుగువారింట్లో అందరూ కవులే అని చెప్పవచ్చు. తాత పెద లచ్చన్నగారు సుప్రసిద్ధులు. తండ్రి తిమ్మయ్య కవితారసార్యుడు. కవితానిధి. సరసకవితాప్రవీణుడు. దివ్యభారతి అని చినలచ్చన్న చెప్పాడు. ఏనుగు తిమ్మయ్య పార్థివాస్థాన పూజితుడు; భాగ్యవంతుడు అని కూడా ఈ క్రింది పద్యం వల్ల తెలుస్తోంది. రామవిలాసంలో తన తండ్రి నిలా చినలచ్చన్న తలుచుకున్నాడు.

> పార్థివేశ్వరపూజాకృతార్థసకల–పార్థివాస్థాన పూజితుభాగ్యవంతు
> సరసకవితా ప్రవీణు మజ్జనకుదలతు–దివ్య భారతి ఏనుగతిమ్మకవిని.
>
> (రామ. 1-18)

దివ్యభారతి అని పొగడడానికి తగినట్టు ఏనుగుతిమ్మయ్య ఏ కావ్యాలు చెప్పాడో కొడుకు విశదపరచలేదు. తండ్రి వ్రాసిన గ్రంథాలగురించి చెప్పక పోయినా అన్న అనంతయ్యనూ, అతడు రచించిన కావ్యాన్నీ సుఖాషితరత్నావళితో చినలచ్చన్న ఇలాగ పేర్కొన్నాడు:

గౌరీపరిణయకావ్యము–సూరీంద్రులు మెచ్చ జెప్పి శుంభత్కవితా
పారీణబిరుదుమందిన భూరియశోఘను ననంత బుధవరుడందున.[సుఖా 1]

సూరీంద్రులను మెప్పించి శుంభత్కవితాపారీణుడని బిరుదు పొందిన ఈ అనంతయ్య కవిత్వాన్ని చదివి మనంకూడా మెచ్చుకోడానికి అతని కావ్యం దక్కలేదు. తాతగారు సంపాదించిన పెద్దాడకరణీకాన్ని చేసుకొంటూ అనంతయ్య స్వగ్రామంలోనే ఉండిపోయి ఉంటాడు. ఇతనికి చినలచ్చన్నేకాక వీర భద్రం అనే మరో తమ్ముడు కూడా ఉన్నాడు. ఏనుగు వీరభద్రయ్య ఏ రచనలు చేశాడో అతను కవి అవునో కాదో కూడా తెలియదు.

7. **వక్కలంక వీరభద్రయ్య:** ఏనుగువీరభద్రయ్య కవి అయినా కాకపోయినా అతని కాలంలో ఆ పేరింటివా డొకాయన ప్రోలునాటిలో పెద్ద కవిగా మన్ననలు పొందాడు. ఆయన వక్కలంక వీరభద్రయ్య. ఈతణ్ణి వీరన్నగారని కూడా పిలిచేవారు. వక్కలంకవారిది పండిత కుటుంబం. తరతరాలనుండి పిఠాపురం ప్రభువులకు హితులుగా, ఆశ్రితులుగా ఆ వంశం వాళ్లు రాణించారు. వక్కలంక చంద్రశేఖరంగారు భాషాఖిలశేషాహిగా లోక విఖ్యాతు లయ్యారు. వారి కొడుకు బాచన్న 'చాటువాగార్థకచిత్రప్రబంధ కల్పనాశాలి.' ఈ బాచన్నకు వెణతురుపల్లి విశ్వనాథంగారు తమ కుమార్తెనిచ్చి పెళ్లిచేశారు. విశ్వనాథంగారంటే శేషధర్మాలు తెనిగించి వత్సవాయి ముసలి తిమ్మరాజుగారికి అంకితం ఇచ్చిన దిట్ట విశ్వనాథంగారి కొడుకు దిట్ట కవి వెంకటకవి, విష్ణుపురాణం మొదలైనవి రచించాడు.

తండ్రి వంకవాళ్లూ, తల్లివంకవాళ్లూ ఇంతటి సాహితీపరులైతే అ ఇంటి గోడలకు కూడా కవిత్వం అబ్బుతుంది. చిన్నతనంలో వీరభద్రయ్యకు చదవకుండానే కవిత్వం రావడం ఒక ఘనకార్యం కాదు. తాతతండ్రులో మేన మామలో శిష్యులకు పాఠం చెప్తున్నప్పుడే వీరయ్య కాళిదాసు కుమారసంభవాన్ని విని ధారణపట్టివుంటాడు. దానిని బాల్యంలోనే తెనిగించాడు. అతని ప్రజ్ఞకు అంతా అబ్బురపడ్డారు. ఇలా మెచ్చుకున్నారు:

చదువకయె శ్రీసతీశప్రసాదగరిమ–బాల్యముననే కుమారసంభవము తెనుగు
జేసి కవు లెంచ బ్రఖ్యాతి జెందితీవు–కలరె నీ సములాధునికులు కవీంద్ర!
(వాసవదత్త 1-27)

ఎవరిదగ్గిరా చదవకుండానే కావ్యాలు రచించడం మొదలుపెట్టినా వక్కలంక వీరయ్య విద్యాభ్యాసం చేయకపోలేదు ఈయన ఈదులపల్లి భవానీశంతో కలిసి చదువు కొన్నాడు. ఈ ఇద్దరికీ దిట్టకవి వెంకటాద్రే విద్యాగురువు.[17] వెంకటాద్రిని 'ప్రబంధ

17. దిట్టకవి వెంకటాద్రి కూడా చదవకయే సర్వశాస్త్ర పాండిత్యం సంగ్రహించాడని ఈదులపల్లి భవానీశం శృంగారమంజరిలో చెప్పాడు

నిబంధనబంధుర క్రియాభారుహతుల్యసూత్రు'డనీ, తన గురుడనీ భవానీశం ప్రస్తుతించాడు. పక్కలంక వీరయ్య, ఈదులపల్లి 'భవానీశం సహాధ్యాయులని ఏనుగు చినలక్ష్మన్న చెప్పాడు. వెణుతురుపల్లి విశ్వనాథంగారూ, వారి కొడుకూ, అతని శిష్యులూ అందరూ ఏనుగు చినలచ్చన్నకు ఆత్మీయులే. వాళ్ళందరినీ కూచిమంచి తిమ్మయ్యతోసహా తన జాహ్నవీ మాహాత్మ్యంలో ఇలాగ సంస్మరించాడు:

మత్పితామహు మేసమాము వెణ్తులపల్లి విశ్వనాథకవీంద్రువిపులయశుని
నతని తనూభవ మనగ జన్మించిన విద్యావిశారదు వెంకటాద్రి
నతని మేనల్లుని కృతికర్త పక్కలంకాన్వయవీరభద్రార్యవర్యు
దత్సహాధ్యాయు నుత్తమశీలు నిందులపల్లి భావనాపతి ప్రౌఢకవిని
మరియు ప్రార్థింతు మరియు నమస్కరింతు-భక్తి భజియింతు నెంతయు
ప్రస్తుతింతు
వర్తమానకవీశ్వరవరుని గూచి-మంచి తిమ్మకవీంద్రుని మదితలంతు
[జాహ్నవి. అవ 18]

ఏనుగు చినలచ్చన్న కలం పట్టి కవిత్వం చెప్పడానికి మొదలుపెట్టిన రోజులకే వీరయ్యా, ఈదులపల్లి భవానీశం కృతికర్త లయ్యారు. పక్కలంక వారికి తాతతండ్రుల కాలంనుంచి పిఠాపురం వారి ఆశ్రయం ఉంది. వీరయ్యను గూడా పట్టెపురాజు పిలిపించి కృతి చెప్పమని ఆదేశించాడు. క్రీ.శ. 1679 నుండి 1704 దాకా పిఠాపురాన్ని పాలించిన మాధవరాయణింగారు వీరయ్యను సత్కరించి వాసవదత్తాపరిణయాన్ని స్వీకరించారు.

సంస్కృతంలో వాసవదత్త మొదటి గద్యకావ్యం. దీనిని సుబంధుడు రచించాడు. ఇతడు క్రీ.శ. 750 ప్రాంతాలవాడు.[18] అంత ప్రాచీన కాలంలోనే అతడు వాసవదత్తను చక్కని శృంగార కావ్యంగా రచించాడు. కందర్ప కేతువు అనే రాజపుత్రుడు ఒకనాడు కల గన్నాడు. అందులో ఒక అమ్మాయిని చూశాడు. మరులుకొన్నాడు. తెలివివచ్చాక స్నేహితునితో కలిసి వనానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ ఒక నేరేడు చెట్టుమీద రెండు పక్షులు కూర్చొని లోకాభిరామాయణం చెప్పుకొంటున్నాయి. వాసవదత్త అనే వన్నెలాడి కలలో ఒకచిన్నవానిని చూసి వలచిందట. ఆ ముచ్చటే పక్షులు చెప్పుకొంటున్నాయి. ఆమె మనసిచ్చిన యువకుడు కందర్పకేతుడే. వాసవదత్త ప్రేమించి ఊరుకోలేదు. తన పెంపుడు గోరువంకను రాజకుమారునివద్దకు పంపింది. ఆ పక్షి రాజకుమారుడు తోటలోనికి వచ్చేసరికి కాచుకుని కూర్చుంది. ఈ కథ క్రీ.శ. 1750 నాటికి పాతబడ్డదే కావచ్చునుగాని సుబంధుని కాలంలో నవ్యసాహిత్యమే. ఈ ఇతివృత్తాన్ని సుబంధుడు ప్రౌఢతరంగా రచించాడు. ఇలా చెప్పుకున్నాడు.

---

18. సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్ర, ద్వితీయభాగం – మల్లాది సూర్య నారాయణ శాస్త్రిగారు. పుట 351.

ప్రత్యక్షరశ్లేషమయ ప్రపంచ-విన్యాసవైదగ్ధ్యనిధిం ప్రబంధం
సరస్వతీదత్తవరప్రసాద శ్చక్రే సుబంధు స్సుజనైకబంధుః

సుబంధుని కావ్యాన్ని సాహితీపరులు మెచ్చుకున్నారు. దండిలాంటి వాడే ప్రస్తుతించాడు. ఘనతరమనీషతో సుబంధుడు ప్రతిపదశ్లేష గద్యప్రబంధంగా చెప్పిన ఈ కావ్యాన్ని వక్కలంక వీరయ్య ప్రౌఢవాగ్గుంభనతో వైదర్భీ రీతితో అనువదించాడు. ఈ తన కావ్యం విద్వత్పరిగణ్యం అవుతుందని ఆశించాడు. వాసవదత్తా పరిణయం ఒకసారి ఎప్పుడో అచ్చుపడింది.[19] మళ్లా ముద్రించడం అవసరం. సుబంధుణ్ణి సంస్కృత కవులు ఎంత కొనియాడారో వక్కలంక వీరయ్యను సమకాలికులు అంతగా మెచ్చుకున్నారు.

వాసవదత్తా పరిణయాన్ని పిఠాపురం రాజుకు అంకితం ఇచ్చాక వక్కలంక వీరయ్య పెద్దాపురం సంస్థానంలో కూడా సత్కారాలు పొందాడు. క్రి.శ. 1749-58 మధ్య పెద్దా పురాన్ని పాలించిన జగపతిరాజుగారిపై ఇతడు చెప్పిన రెండు చాటువులు మాత్రం దొరికాయి ఒకటి ఎత్తు గీతిలో ఇలా ఉంది:

సంతతోత్సవశాలియై జగతిఁదేవ-నలరు మిల వక్కలంక వీరయను బ్రోవు
వత్సవయ రాయ జగపతీశ్వర తనూజ-రాయజగపతిరాజగోత్రాబిడౌజ
[చాటు. మంజరి II, పుట 126]

వత్సవాయివారికి అంకితంగా వీరయ్య ఏవైనా కృతులు చెప్పాడో లేదో తెలియదు. ఇతడు క్రి.శ. 1750 దాకా జీవించి ఉంటాడని వీరేశలింగంగారు సరిగ్గానే ఊహించారు. వార్ధక్యంలో వీరయ్య సన్యసించాడట. ముమ్మిడి వరంలో ఈ వృద్ధయోగి సిద్ధిపొందాడట. అయితే అంతకుముందే యీ సుకృతాత్ముడు రససిద్ధుడయ్యాడు.

8. ఈదులపల్లి భవానీశం: వక్కలంక వీరయ్యలాగే అతని సహాధ్యాయి భవానీశానికి కూడా సమకాలికుల మన్ననలు సిద్ధించాయి. దిట్ట కవి వెంకటాద్రి తన 'కారుణ్యరసాకలన' వలన భవానీశం ప్రబంధకర్తగా అలరినందుకు గర్వపడ్డాడట. కావ్యరచన ప్రారంభించి భవానీశం ఏ ప్రబంధాలు చెప్పాడో తెలియదుగాని నందవరపు పర్వతవర్ధనకవి సంస్కృతంలో చెప్పిన శృంగార మంజరిని ఏకాశ్వాసంగా తెనిగించాడు. మూలం రచించిన కవి గురించి భవానీశం ఇలా చెప్పాడు:

హరియురంబునదిరమగు కౌస్తుభమువోలె హరుశిరంబున సుధాకరుడువోలె
ధరశాకమూరిమాధవసుత శ్రీరంగ రాజసభాస్థలి బ్రబలువాడు
స్థిరతరంబగు నందవరపురాన్వయు డప్పయకు రంగమాంబకునాత్మజాతు
సకలకలుషహరంబుగా సంస్కృతమున-హరిచరిత్రముశృంగార సరణిచెప్పె

19. క్రి.శ. 1897లో వక్కలంక భీమశంకరంగారు రాజమండ్రి వివేక వర్ధిని ముద్రాక్షరశాలలో అచ్చువేశారు

నదియు నే నేర్పు తెరగున నాంధ్రభాష-గబ్బమిరవుగ జేసితికవులుపొగడ
[R 341 (b)]

కవులు పొగిడేటట్లు తెనిగించిన ఈ శృంగారమంజరిని 'పక్కలంకాన్వయకలశజలధిశశి వీరభద్రునుత్సఖు నుతించి తదనుమతి కృతి యొనరింతు ముదముతోడ' అని భవానీశం చెప్పాడంటే వీరయ్య అంటే అతనికి ఎంతటి ప్రేమాభిమానాలో తెలుస్తుంది. ఇద్దరూ ఒకరిదగ్గిర చదువుకొని ఒక ప్రాణంలా ఉన్నారు మరి!

వీరిద్దరికి విద్యాగురువు ఒకరే అయినా మంత్రగురువులు వేరువేరు. ఆ రోజుల్లో ప్రోలునాటిలో ప్రతి కవికీ ఒక మంత్ర గురువు ఉన్నట్లుంది ఏయే కవులకు ఎవరెవరు గురువులో చూడండి.

గురువులు	శిష్యులు
దెందులూరి వీరన్న	1. పక్కలంక వీరయ్య 2. కూచిమంచి తిమ్మయ్య
ఇవటూరి శంభులింగం	ఈదులపల్లి భవానీశం
ఆకరపల్లి కోదండరాముడు	ఏనుగు చినలచ్చన్న

భవానీశానికి మంత్రగురువులైన ఇవటూరి సాంబయ్యగారు అమలాపురం తాలూకా లోనివారు. అదే తాలూకాలోనే ఈదరపల్లే భవానీశం స్వగ్రామం. ఆ ఊళ్లో నరసన్నగారనే ఒకాయన నిరతాన్నదానానికి ప్రసిద్ధులు. అతని మనుమడే భవానీశం. సహాధ్యాయి రాజులకు అంకితం ఇచ్చినా భవానీశం దేవునికే తన కృతులు అంకితం ఇచ్చాడు. అమృత లింగరూపంలో ఉండే శ్రీశైలమల్లికార్జునుడు ఇతని ఇష్టదైవం. శృంగారమంజరి తెనిగించాక ధర్మ ఖండమనే గ్రంథాన్ని రచించి ఆ దేవునికే అంకితం ఇచ్చాడు.

ధర్మఖండం స్కాందపురాణంలోని యాభై ఖండాలలో ఒకటి. దీనిలో భారతభాగవత రామాయణగాథలు, మరికొన్న ప్రాచీన గాథలు ఉన్నా ముఖ్యంగా వాల్మీకిచరిత్రను ఇది కథనం చేస్తుంది. దీనిని తొమ్మిది ఆశ్వాసాలుగా భవానీశం వ్రాశాడు. రఘునాధనాయకుని వాల్మీకిచరిత్ర చదివాక ఇది అట్టే రసానుభూతి కల్గించదు. రఘునాధుని రచన కావ్యపక్కి. ఇది పురాణమార్గంలో నడిచింది. మూలంనుండి బహుశా దూరంగా వెళ్లకపోవడమే ధర్మ ఖండం అంతగా రక్తికట్టకపోవడానికి కారణం కావచ్చు. సమకాలిక సంఘాన్ని కావ్యంలో ప్రతిఫలింపజేయడానికి ఇటువంటి ఇతివృత్తాలు ఉపకరించవు. అయినా అక్కడక్కడ భవానీశం తన ఉబలాటం తీర్చుకున్నాడు.

ప్రతివృత్తి వాళ్లకు ఒక పరిభాష ఉంటుంది. వేదమంత్రాలలోని కొన్ని పదాలను తీసుకొని పూర్వపదాన్నే ఉత్తరపదాన్నే పెట్టుకుని వైదికులు సంకేతాలు పెట్టుకున్నారు వాళ్లలో వాళ్లు మాట్లాడుకొనేటప్పుడు ఇవి వాడుకొంటారు కొంతమంది బ్రాహ్మణులు

ఒకరింటికి భోజనానికి వెళ్లారు. భోజనం చేస్తూ 'అల్లావారింట్లో అన్నం ఉండదు. ఫలానవారింట్లో నెయ్యీపప్పూ కావలసినంత పెడతా'రని చెప్పుకొన్నారట. వాళ్లలా పరిభాషలో సంభాషించుకొన్నదీ భవానీశం ఇలా వ్రాశాడు:

తగవేరొక్కనియింట వేదనము 'యేతత్సామగాయంబు' మె
చ్చగ నివ్విప్రునియింటి భోజనము 'తేజోవా వృణంతంచ'యున్
సొగసులు మీర 'యదశ్వ మేధ'యని యంచున్ వేదభాషావిశే
షగతిన్ భూమిసురవ్రజంబు రసనాచాపల్య మేపారగన్. [ధర్మ. 4-226]

ఈ పద్యంలోని పారిభాషిక పదాలు, వాటి అర్థాలు చూడండి:

పారిభాషికపదం	అర్థం	మంత్రం
1. ఏతత్సామగాయం	నాస్తి	ఏతత్సామగాయం నాస్తి
2. తేజోవా	నెయ్యి	తేజోవా ఆజ్యం
3. వృణంతంచ	పప్పు	వృణంతంచపవురించ
4. యదశ్వమేధ	సమృద్ధి	యదశ్వమేధస్సమృద్ధ్యై

వైదికుల పరిభాషలోని కొన్ని పదాలు నేడు మన నిత్యవ్యావహారికంలో చేరిపోయాయి. యద్దేవా, తేభ్యం మొదలైనవి కొన్ని ఉదాహరణలు. వైదికుల పరిభాషల గురించి మిత్రుడు జలసూత్రం రుక్మిణీనాథశాస్త్రి విపులమైన వ్యాసం వ్రాశాడు.[20] ఇతర వృత్తుల పరిభాషల గురించి కూడా విపులమైన పరిశోధనలు జరగాలి.

భవానీశం ధర్మచింతనకోసం తెనిగించిన గ్రంథంలో మనం సాహిత్య పిపాసను తీర్చుకోప్రయత్నించనక్కర లేదు గాని అక్కడక్కడ చిన్ని మంచినీటి ఊటలు ఉన్నాయి. పరమభాగవతుడైన ప్రహ్లాదుడే రాజ్యం రాగానే ఏమైనదీ చదువుతున్నప్పుడు మన కుతూహలం హలం పట్టుకుంటుంది. చూడండి:

అతడు రాజ్యలక్ష్మి గనినంతనె తొంటి విరక్తి డించి తా
నాతరినింద్రియ ప్రతతి నాపగజాలక భోగలోలుడై
బూతల మేలు చుండె సిరి పొంపిరివోవగ జితవిగ్రహ
ఖ్యాతి జెలంగ శర్వునకు గాక పొసంగునె యొందు దేహికిన్?[ధర్మ. 6-110]

ఇలాగ మారిన ప్రహ్లాదునికి నారదుడు ఒక ఉపదేశం చేశాడు. 'శ్రీమదాంధునకు దారిద్ర్యం పరమౌషధం' అని మనస్సులో అనుకొని విష్ణుమూర్తి మీదకే దండెత్తమని ప్రోత్సహించాడు. ఇటువంటి ఘట్టాలు ఎంత ముక్తసరిగా చెప్పినా రక్తి కడతాయి. అయితే ఈ గ్రంథంలో నీతులు ఎక్కువ. అవి గూడా లోకానుభవంతో చెప్పినవే.

20. ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక, 1941.

నెలతయు భోజనంబును విధువనంబు
హితము లగు;నవి గల్గిన గృహము గృహము
పతియొ పతి యివి లేని తద్భవన ముగ్ర
వనము, తద్వల్లభుండు జీవన్మృతుండు [ధర్మ 2-150]

నెలతలకు ఏది హితమైనా సాహితీపరులకు రామణీయకత కావాలి. కత లేక పోయినా తమ కావ్యాలలో ఈ యుగంకవులూ, ఈ ప్రోలునాటికవులూ రామణీయకతకోసం ప్రయత్నించారు. ఒకరిద్దరు మాత్రమే సాధించారు.

అయ్యగారి పెదబాపయ్య శాస్త్రి: ఈయన తిమ్మ జగపతి రాయణిం గారి ఆస్థాన విద్వాంసులు. వారి పయి పంచరత్నాలు సంగీత రత్నాలు చెప్పారు. ఇరవైపుట్ల ఇనాంభూమిని పారితోషికంగా పొందారు. (పెదబాపయ్య గారు ఉమామహేశ్వర శాస్త్రిగారికి ప్రపితామహులు. ఉమామహేశ్వరంగారు 1857లో జన్మించారు. చూ। భారతి - అంగీరస - చైత్రం, 1932 ఏప్రిల్.)

15

కళింగ కవులు

కర్ణాటకంలో విజయనగర సామ్రాజ్యం క్షీణిస్తున్న సమయంలోనే కళింగసీమలో విజయనగర సంస్థానానికి పునాదులు పడ్డాయి. కొండపల్లి సర్కారులో కుతుబ్‌షాల కొలువులో క్రీ.శ. 1632 ప్రాంతాల పూసపాటి రఘునాథరాజుగారు సర్దారుగా ఉండేవారు. కృష్ణవిజయం అనే ప్రబంధం వ్రాసిన పూసపాటి తమ్మిరాజుకు ఈ రఘునాథరాజు సాక్షాత్తూ అన్నగారు. ఆయన చాలా బలవంతుడని, శూరాగ్రగణ్యులు వినుతించేవారని తమ్మిరాజు తనకావ్యంలో వ్రాశాడు.

రఘునాథరాజుగారి ప్రతాపాన్ని తమ్ముడు వర్ణించినట్లే తోటి సర్దారులు కూడా మెచ్చుకొనేవారు. ఆయనను మాధవవర్మ అని పిలిచేవారు.[1]

మాధవవర్మ పూసపాటివారి మూలపురుషుడు. కొండపల్లి సర్కారు నుంచి రఘు నాథరాజుగారు చికాకోలుసర్కారుకు బదిలీ అయ్యారు. క్రీ.శ. 1655 నాటికి, మన్మథ సంవత్సరంలో, ఆయన షేర్‌మహమ్మదుఖాను సిబ్బందిలో ఉంటూ ఆ ఫౌజుదారుతో పాటే కళింగసీమకు వచ్చారు. కుమిలె పరగణాలోని భోగాపురం మొదలైన గ్రామాలను ఇజారాకు పుచ్చుకొని అక్కడే స్థిరపడ్డారు. కొండపల్లి సర్కారులో ఉన్న తమ కుటుంబాన్నీ పరివారాన్నీ కళింగ సీమకు పిలిపించుకున్నారు. వాళ్లతో పాటు చాలామంది పూసపాటి వీరులు చికాకోలు సర్కారుకు వలసవచ్చి స్థిరపడ్డారు. రఘునాథరాజుగారి లగాయతు పదిమంది గజపతులు ఈ యుగంలో కళింగసీమను పాలించారు. వాళ్ల వివరాలు చూడండి.

1. **రఘునాథరాజుగారు** (1652-1685) : మాధవవర్మ అని నామాంతరం. విజయనగరం సంస్థానాధిపతులకు ఆద్యుడు. కృష్ణవిజయకర్తకు అన్నగారు.

---

1. విశాఖమండలచరిత్ర-కవికొండల సత్యనారాయణమూర్తి, 1927. పుట 41.

2. **సీతారామచంద్రుడు** (1685-1697) : పై రఘునాధరాజుగారి కుమారుడు. కొలు గ్రామాలను విస్తరింపజేశాడు.

3. **అన్నమరాజు** (1697): సీతారామచంద్రుని పెద్దకుమారుడు. ఆర్నెల్లు సరదారీ చేశాడు.

4. **తమ్మిరాజు** (1697-1700) : సీతారామరాజుగారి రెండో కుమారుడు. ఈయన అపుత్రకుడు. తాళ్లపాలెంలోని కృష్ణరాజుగారి కొడుకు ఆనందరాజును దత్తత చేసుకున్నారు.

5. **ఆనందరాజు** (1760-1717) : పై తమ్మిరాజుగారి దత్తులు నవరామాయణం కృతికర్త. విజయనగరం రాతికోటకు పునాది వేశాడు.

6. **వెంకటపతిరాజు** (1700-?) : ఆనందరాజుగారి అన్నగారు. ఉషాభ్యుదయం రచించారు. ఈ కావ్యం 'వివరాలు విస్మృతాంధ్ర కళింగ కవులు' (అడిదం రామారావుగారి రచన-పుటలు 33-45) లో ఉన్నాయి.

7. **సీతారామరాజు** (1717-1741): సార్వభౌమబిరుదు పొందారు. వెంకటపతిరాజుగారి కొడుకు. రాజ్యాన్ని సామర్థ్యంతో పాలించారు. విషప్రయోగంవల్ల మరణించారు.

8. **పెదవిజయరామరాజు** (1741-1757) : పెదతండ్రికొడుకు సీతారామరాజుగారికి విషం పెట్టించి అధికారం హస్తగతం చేసుకొన్నారు. బుస్సీతో కలిసి బొబ్బిలిమీద దాడిచేశారు. తాండ్ర పాపయ్యచేతిలో మరణించారు.

9. **ఇమ్మడి ఆనందరాజు** (1757-1760) : సీతారామరాజుగారి కొమాళ్లు. ఫ్రెంచి వాళ్లమీద కోపంకొద్దీ ఇంగ్లీషువాళ్లతో సఖ్యం చేశారు.

10. **చినవిజయరామరాజు** (1760-1794): పెదవిజయరామరాజుగారి భార్య, భర్త మరణానంతరం ఈయనను పెంచుకొంది.

ఈ పదిమంది గజపతుల కాలంలో కళింగసీమలో చాలామంది కవులు వర్థిల్లారు. గజపతులకేకాక వారి బంధువులకూ, తాబేదార్లకూ కృతులు అంకితం ఇచ్చారు. ఈ గజపతుల కాలంలోని కవులలో ముఖ్యుల గురించి విపులంగా చెప్పుకొందాం.

1. **పెనుమళ్ల సోమయ్య** : 'వాణి నారాణి' అని సగర్వంగా చెప్పుకొన్నట్టు లోకులు చెప్పుకొనే పిల్లలమర్రి పినవీరయ్యగారికి ఇద్దరు కొడుకులు. చిన్నవాడి పేరు మల్లేశ్వరుడు ఇతనికి క్రీ.శ. 16వ శతాబ్దంలోని కళింగ గజపతులలో ఒక ప్రభువు పెనుమళ్లగ్రామాన్ని ఇచ్చాడు. అప్పటినుంచీ పిల్లలమర్రివారిలో ఒక కోవ పెనుమళ్లవారు అయ్యారు. పెనుమళ్ల అగ్రహారికుడు మల్లేశ్వరునికి పెదసోమన్న, చినసోమన్న, పాపిడిసోమన్న అని ముగ్గురు మునిమనుమలు. వీళ్లలో చినసోమన్నగారి వంశంలోపుట్టిన బసవన్నగారు

జయపురంకొలువులో ఉన్నారు. (ఈ బసవన్నగారు చినసోమన్నకు మునిమనుమడు). జయపురాన్నే పూర్వం నందాపురం అనేవారు. క్రీ.శ. 1671-81 దాకా ఆ సంస్థానాన్ని పాలించిన మల్లకిమర్దన కృష్ణదేవుగారివద్దనే లేక క్రీ.శ. 1686-1708 దాకా పాలించిన రఘునాథకృష్ణదేవువద్దనే పెనుమళ్ల బసవన్న మంత్రిగా ఉన్నాడు. అంటే ఈ యుగం మొదలుకాగానే పెనుమళ్ల వారిలో కొందరు కళింగసీమకు వచ్చినట్లు కనబడుతుంది.

పెనుమళ్ల పాపిడి సోమన్నగారికి పెదనీలన్న చిననీలన్న అని ఇద్దరు మనుమలు ఉన్నారు వీళ్లలో చిననీలన అందగాడు. విద్యాంసుడు. కావ్య పఠనంలో చాలా గొప్పవాడు.

భారతభాగవతాలు రసోచితంగా చదివే ఈ పినతండ్రిదగ్గిరే పెనుమళ్ల సోమయ్యకు కావ్యశిక్షణ మొదట లభించి ఉంటుంది. అయ్యగారి ఎల్లన్న ఇతని మంత్రగురువు. ఆయన ఆరాధ్యుడు. అందుకే శివపురాణం అంటే పెనుమళ్ల సోమయ్యకు ఇష్టం. 'శబ్దార్థసంగత చమత్కారంబును బ్రకటితశివభక్తి సారంబును నగు నొక్క నూతనకావ్యంబు' రచించాలని సోమయ్య సంకల్పించాడు. స్కాందపురాణంలోని బ్రహ్మోత్తరఖండంలోని సోమవారవ్రతమహాత్సవకథను సీమంతినీపరిణయం అనే పేరిట అయిదాశ్వాసాల కావ్యంగా వ్రాసి శ్రీశైలమల్లికార్జునస్వామికి అంకితం ఇచ్చాడు.

దీనిని సోమయ్య సంప్రదాయసిద్ధంగా ప్రాచీనప్రబంధాల ఫరవడిలోనే రచించాడు అయితే శృంగారఘట్టాలలో కాక ధర్మబోధచేసేటప్పుడు ఇతని పద్యాలు హాయిగా కనబడతాయి. కథానాయిక సీమంతినికి యాజ్ఞవల్క్యుని భార్య హితోపదేశం చేస్తుంది. సద్గుణాలు సహజంగా వస్తాయని ఇలా చెప్పింది.

ప్రాటితోడనె కూడ నుద్భవము జెందు-గాని సద్గుణ మొకచోట గల్గిరాదు
పువ్వు జనియించు వేళనె పుట్టుగాని-వట్టియొకచోట దెచ్చిరే పరిమళంబు?
(సీమంతి. 2-17)

సజ్జనునిలోని సద్గుణాలు పెరిగితే అందరికీ ఉపకారమే. అలాగే దుర్జనుల సంపద పెరిగితే అందరికీ హానే. ఆ సంగతిని ఇలా యాజ్ఞవల్క్యుని శ్రీమతి చెప్పింది.

దుర్జనుని కల్మి దురితంపు త్రోవ కగును-సజ్జనుని కల్మి పుణ్యంబు సరణికగును
పాము బలిసిన గరళంబు ప్రబలమగును-గోవు బలిసిన దుగ్ధంబుగురియుచుండు.
(సీమంతి. 2-31)

పెనుమళ్ల సోమయ్య వ్రాసిన ఈ నీతిపద్యాలు పాఠ్యగ్రంథాలలో పెట్టదగినంత బాగున్నాయి. మళ్లీ ప్రచారం పొందవలసిన భాగాలు ఇందులో ఉన్నాయి. నిజానికి ఇది ఒకనాడు ప్రసిద్ధమైనదే. అనంతరకవులు ఇందులోని పద్యాలను 'ముక్కస్యముక్క' అనుకరించినవాళ్లే. ఉదాహరణకు సీమంతినీ చంద్రాంగదుల దాంపత్యాన్ని సోమయ్య ఇలా కీర్తించాడు :

దినము నొక వింత నెయ్యంపు దియ్యదనము
దినము నొక కొత్తరతికళావినియమంబు
దినము నొక వన్నె యుత్సాహమును జనింప
జనియె నా దంపతుల మిథస్సంగమంబు. (సీమంతి. 4-3)

ఈ పద్యంలోని భావాలనూ, పద్యాలనూ అనువదించి అడిదం సూరన్న తన కవిజనరంజనంలోని దంపతులను వర్ణించాడు. చూడండి :

దినదినంబున నొకవింత దిట్టతనము-దినదినంబున నొక వింత తెఱగు చెయువు
దినదినంబున నొక వింత తిపుట గలిగి-జరిగె నాదంపతుల మిథస్సంగమంబు.
(కవిజన. 3-104)

అయితే సోమయ్యపద్యంలోని తియ్యదనం, వన్నె అక్షరాలా సూరన్న పద్యంలో లోపించాయి. సోమయ్య తన గ్రంథాదిని తాను 'సకలసుకవిజనా నందజనక మధుర నవ్యతర కావ్యకల్పనానల్పయోగు'డని చెప్పుకొన్నమాట నిజమే. అతని కవిత్వంలో మధురిమ ఉంది. దానితోపాటు ఔచిత్యం కూడా తెలిసినవాడు. సుకవికి కుకవికి తేడా ఔచిత్యంలోనే ఉందని ఇలా చెప్పాడు :

ఛంద మెరుగుట, శబ్దశాస్త్రము చదువుట-బహునిఘంటుపరిజ్ఞానపాటవంబు
గాదు కుకవుల కవితకు కారణంబు-లుచితలజ్జాపరిత్యాగ మొకటిగాని.
(సీమంతి. 1-7)

ఔచిత్యం, వినయం కల మంచి కవి కాబట్టే పెనుమళ్ల సోమయ్య చాలా మంది రాజుల ఆస్థానాలలో మెప్పులు పొందాడు. ఇతడు పూసపాటి తమ్మిరాజుగారి దగ్గర మంత్రిగా ఉన్నాడు. ఆయన కృష్ణవిజయం రచించిన కవి తన అన్నగారు రఘునాధ రాజుగారు కళింగసీమలో గ్రామాలు ఇజారాకు పుచ్చుకొన్నప్పుడు ఆయనకూడా వలసవెళ్లి ఉంటారు. అతనితో బాటే పెనుమళ్ల సోమయ్య కూడా విజయనగర ప్రాంతాలకు వచ్చి ఉంటాడు. ఇతడు వ్రాసిన ఇతరకావ్యాలు ఏవో తెలియదు. అయినా అతని కీర్తికి సీమంతినీ కళ్యాణం చాలు.

2. అడిదం బాలభాస్కరుడు : కళింగసీమలోని పండిత కుటుంబాలలో పెనుమళ్లవారి లాగే అడిదంవారు సుప్రసిద్ధులు. పెనుమళ్లవారిని కటకం గజపతులు సత్కరించి గ్రామాలు ఇచ్చినట్టే అడిదంవాళ్లనుకూడా సత్కరించారు. ప్రభువులు మెచ్చి ఒక అడిదాన్ని ఇవ్వడంవల్ల వీళ్లకు అడిదంవారని ఇంటిపేరు వచ్చింది. క్రీ.శ. 1700 ప్రాంతాలలో విజయనగరానికి అయిదుక్రోసుల దూరంలో భూపాలరాజు రేగలో అడిదం భాస్కరయ్య ఉండేవాడు. ఈయన మంచి లక్ష్యలక్షణజ్ఞానం గల కవి. అచ్చతెనుగు అంటే ఇష్టం. అందుచేత శుద్ధాంధ్రరామాయణం అనే అచ్చతెనుగుకావ్యాన్ని వ్రాశాడు. పొన్నగంటి

తెలగన్న యయాతిచరిత్ర అనే అచ్చతెనుగుగ్రంథం వ్రాశాక మళ్లీ పూర్తిగా శుద్ధాంధ్రంలో ఒక కావ్యాన్ని ఇంకెవరూ వ్రాయలేదు. భాస్కరయ్యే ద్వితీయుడు.

ఈ కావ్యంలో భాస్కరయ్య మృదుపదాలువాడాడనీ, తన శేముషిని ప్రదర్శించాడనీ భావించవచ్చు. తన తండ్రి అచ్చతెనుగురామాయణాన్ని వ్రాశాడని అడిదం మారన్న సగర్వంగా తన గద్యలో చెప్పుకొన్నాడు. 'ఇది శ్రీమదశేషమనీషిహృదయంగమ మృదుపద నీరంధ్ర శుద్ధాంధ్రరామాయణ ఘటనావైదుషీధురంధ రాడిదము బాలభాస్కరకవితనూభవ' అని విశదం చేశాడు. ఈ రామాయణం లభిస్తే భాస్కరయ్యగారి వైదుష్యం తెలిసేది అయితే ఈ శుద్ధాంధ్రరామాయణం నష్టమయింది. ఇందులోని ఒక చంపకమాలికాపాదాన్ని ఇతని కొడుకు అడిదం సూరన్న తన లక్షణగ్రంథంలో ఉదాహరించాడు. ఇకారసంధికి లక్ష్యంగా 'నిగిడిరువైపులన్ వెడలనేటయి నీటగునీటికోట' అనే పాదభాగాని ఇచ్చాడు.[2] గ్రంథం అంతా లభించిఉంటే భాస్కరయ్య అచ్చతెనుగుకవులలో సుస్థిరమైన స్థానాన్ని ఏర్పరుచుకొనేవాడు.

భాస్కరయ్య వ్రాసిన కావ్యమే నష్టమై అతడు సమకూర్చిన లక్షణగ్రంథం లభించింది. దానిపేరు లక్షణసారం. ఇందులో లక్షణాలేగాని లక్ష్యాలు లేవని కొందరు చెప్తున్నారు.[3] అయితే లక్ష్యాలను కూడా భాస్కరయ్య ఇచ్చాడని గ్రంథాన్ని చూసినవాళ్లు తెలియజేశారు.[4] భారతం, భాగవతం, రామాయణం వంటి లక్ష్యగ్రంథాలనేకాక 13 లక్షణగ్రంథాలను కూడా భాస్కరయ్య పేర్కొన్నాడు. వాటిని అకారాదిగా యిస్తున్నాను.

1. అథర్వణ ఛందం
2. ఉత్తమగండ ఛందం
3. ఉభయభాషాకవిమనోహరం
4. కవికంఠపాశం
5. కవికుముదసుధాకరం
6. కవిగజాంకుశం
7. కవిజనచింతామణి
8. కవిజనాశ్రయం
9. కవితాలక్షణసారం
10. గోకర్ణఛందం
11. నరసింహభాగవత ఛందం
12. శ్రీధర ఛందం
13. సులక్షణసారం

ఇందులో కొన్ని అపురూపమైన గ్రంథాలున్నాయి. ఇవి ఇతరులు చెప్పినవి. బాలభాస్కరయ్యగారి లక్షణసారం అముద్రితం. ఒకప్పుడు ఇది ప్రచారంలో ఉందని చెప్పవచ్చు. సమీపకాలంలో ఉన్న కస్తూరిరంగకవి తన ఆనందరంగరాట్ఛందంలో ఒక భాస్కరఛందాన్ని పేర్కొన్నాడు (3-5). ఇది బాలభాస్కరయ్యగారి లక్షణసారమే కావోలు. ఈ సంగతి భావిపరిశోధనవల్ల తేలాలి. పరిశోధకులు ఉదాహరించిన పద్యాలవల్ల

---

2. కవిసంశయవిచ్ఛేదం 1-22.
3. విజయనగరసంస్థానం : ఆంధ్రవాఙ్మయపోషణ – నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు. 1965, పుట 50.
4. విస్మృతకళింగాంధ్రకవులు–ప్రథమభాగం. అడిదము రామారావుగారు, పుట 52.

బాలభాస్కరయ్య ఎంత అచ్చతెనుగుకవి అయినా తత్సమరచనలో కూడా సిద్ధహస్తుడే అని చెప్పవచ్చు.

3. అడిదం సూరన్న : అడిదం భాస్కరయ్యగారు మా నాన్నగారని కొడుకు ఎంత గర్వంగా చాటుకొన్నాడో అంత గొప్పగా 'సూరన్న నా కొడుకని' చెప్పతగ్గ కవి సూరకవి. ఇతడు క్రి.శ. 1720 ప్రాంతాలలో జన్మించాడు. తండ్రిగారిదగ్గిరే కావ్యాలంకారాలూ, ఛందస్సూ, సంస్కృతవ్యాకరణం చెప్పుకొన్నాడు. చిన్నప్పుడే కవిత్వంలోని మెలుకువలన్నీ నేర్చుకొన్నాడు. భాస్కరయ్యగారు చనిపోయాక సూరన్న స్వగ్రామమైన సూరపరాజు రేగను విడిచి పెట్టి చీపురుపల్లికి దగ్గిరలో ఉన్న రామచంద్రపురంలో స్థిరపడ్డాడు. దీనిని 'గురివిందాడ' అనికూడా పిలుస్తారు. ఇది విజయనగరానికి ఇరవైమైళ్ల దూరంలో ఉంది. ఆ ఊరికి దగ్గిరలోని 'కంచరాల' అనే గ్రామంలో సూరపరాజుగారికి మాన్యం ఉంది.

మాన్యమన్న మాటేగాని అది పండదు. అందుచేత మన్యదేశాలు తిరిగి, సూరన్న కావలసిన వస్తువులు తెచ్చుకొనేవాడు. ఇచ్చినవాడిని ఇంద్రుడనీ, చంద్రుడనీ మెచ్చుకోవడం, ఇవ్వనివాడిని చెడా మడా తిట్టడం ఈయనకు అలవాటయిపోయింది. గడియకు నూరుపద్యాలు గంటం లేకుండా చెప్పేవాడు. పద్యాలతోనే సంభాషించేవాడు పర్లాకిమిడి, బొబ్బిలి, పాలకొండ, పాచిపెంట, చెముడు, శృంగవరపుకోట మొదలైన సంస్థానాలకు పోయి అక్కడి రాజులను, ఉద్యోగులను ఆశ్రయించి వాళ్లమీద పద్యాలు చెప్పేవాడు. కోమట్ల ఇళ్లలో పెళ్లిళ్ల సంభావనలూ మొదలైనవి పుచ్చుకొనేవాడు. అట్టే భాషాజ్ఞానం లేని పామరులుసయితం విని మెచ్చుకోవలసిన చాటువులు కనుక సూరపరాజు తేలికభాషలోనూ, శుద్ధ వ్యావహారికంలోనూ చెప్పేవాడు. చింతకాయ లిచ్చిన వాళ్లమీదా, పంచలచాపు లిచ్చినవాళ్లమీదా, మంచి గంటం చేసిపెట్టిన వాడిమీదా ఒకలాగే కందపద్యాలు గుప్పించేవాడు. పెట్టకపోతే తిట్టుపద్యాలు చెప్తాడని అందరికీ భయమే. 'సూరకవి తిట్టు కమసాలి సుత్తి పెట్టు' అనే భయం దేశం అంతటా అల్లుకుపోయింది.

చిల్లర సంస్థానాధిపతులనూ, మధ్యతరగతి సంసారులనూ, రైతులనూ యాచించినా సూరన్నను ఎక్కువగా శృంగవరపుకోట దివాను పొణుగుపాటి వెంకటరామదాసు ఆదరించాడు. సంవత్సరానికి మూడునాలుగునెలలు పొణుగుపాటివారింటనే సూరకవి ఉండేవాడు. వెంకటరామదాసుకే వెంకటమంత్రి అన్నది మరో పేరు. 'పొణుగుపాటి వెంకటమంత్రీ' అనే పేరుతో చాలా కందపద్యాలను సూరన్న చాటువులుగా చెప్పాడు అవన్నీ కళింగసీమలో చాలా ప్రచారం పొందాయి.[5]

సూరన్న చెప్పిన చాటువులవల్ల, తిట్టుకవిత్వంవల్ల అతనికి ప్రజలలో ఎంత పేరు వచ్చినా సాహిత్యలోకంలో అతనికి కీర్తి తెచ్చినవి అతని గ్రంథాలే. వాటిలో మొదటిది

5. దొరికినంతమట్టుకు వీటిని సేకరించి నిడుదవేలు వెంకటరావుగారు ప్రకటించారు. చూ వావిళ్ళవారు ప్రచురించిన (1) అడిదం సూరకవి జీవితం పీఠిక. (2) కవి సంశయవిచ్ఛేదం పీఠిక.

కవిజనరంజనం. కథ అక్కర్లేకుండా కావ్యాన్ని వ్రాసి విద్వాంసులను మెప్పించడం ఒక ఫేజ్. కవులు మెచ్చుకొంటే చాలు అనే ఆశయం మన సాహిత్యంలోని చాలామంది కావ్యకర్తలకు ఉంది. పురాణ పురుషుల వివాహకథను తీసుకొని వాటికి నాయికానాయకుల పేర్లు పెట్టక కవులు, రసికులు, యువకులు మెచ్చుకొనే కావ్యం అన్న అర్థం వచ్చేటట్టు పేరు పెట్టడం మలిరాయల యుగంనుంచి వస్తున్నదే. చూడండి ఈ అకారాది పట్టిక :

1. కవికర్ణరసాయనం	సంకుసాల నరసయ్య
2. కవిచకోర చంద్రోదయం	అల్లమరాజు రామకృష్ణకవి
3. కవిజనమనోరంజనం	,,
4. కవిజనమనోహరం	కరాలపాటి రంగయ్య
5. కవిరాజమనోరంజనం	కనుపర్తి అబ్బయ్య
6. యువజనహృదయానందం	బద్దెపూడి ఎర్రయ్య
7. రసికజనమనోభిరామం	కూచిమంచి తిమ్మయ్య
8. రసికమనోరంజనం	సుగుటూరి ముమ్మడితిమ్మప్ప
9. రసికమానసోల్లాసం	తిరుమలబుక్కపట్టణం వెంకటాచార్యులు
10. సరసజనమనోరంజనం	కందుకూరి రుద్రకవి
11. సుమనోమనోభిరంజనం	ఓగిరాల జగన్నాథం

ఈ పదకొండుతో కలుపుకొంటే పన్నెండోది అడిదం సూరన్న వ్రాసిన కవిజనరంజనం. ఇందులో హరిశ్చంద్రుడు చంద్రమతిని పెళ్లాడిన కథను మూడాశ్వాసాలలో చెప్పాడు. మొత్తంకావ్యం అంతా కలుపుకొని 260 పద్యాలే అయినా దానికి పిల్లవసుచరిత్ర అనే ప్రసిద్ధి వచ్చింది. హరిశ్చంద్రుని కథ కనుక శ్రీనాథుని నైషధంలోని పద్యాలకూ, కవిజనరంజనం కనుక సంకుసాల నరసయ్య వ్రాసిన కవికర్ణరసాయనంలోని పద్యాలకూ పోలికలున్నాయి. పిల్లవసుచరిత్ర కనుక భట్టుమూర్తిశ్లేషలకు తులతూగదలచిన కల్పనలు ఉన్నాయి. వీటితో పాటు సూరన్న స్వయంగా బాగా చెప్పిన పద్యాలు కూడా లేకపోలేదు. శోభనంగదిలోనికి పంపిస్తూ చంద్రమతి చెలికత్తెలు 'ప్రేమ విడెమొసగ గైకొనుమా, మగని కేగతి కెడపెట్టకుమా' అని హెచ్చరించారు ఆ తరువాత ఆమె సిగ్గు ఎలా ఉన్నదీ సూరపరాజు ఇలా చెప్పాడు:

సఖులు ప్రార్థించు తరిని లజ్జాస్రవంతి
బదకయిలు సేరుతరి మొలబంటి యయ్యె
పద్మగంధికి మోకాటి బంటియయ్యె
బతిని డాయంగ బుక్కిలిబంటి యయ్యె. (కవిజన. 3-78)

తొలినాడు ఇంత సిగ్గుపడిన చంద్రమతి కొన్నాళ్లకు ఎలా గడితేరినదీ సూరన్న మరోపద్యంలో చెప్పాడు.

సది పిల్పులకు దా బలుకగొంకెడు కాంత పలుమారు వింతగా బలుకనేర్చె
చేయిసాచిన వెరపిలు పయోజానన కులుకుగుబ్బల రొమ్ము గుమ్మనేర్చె
ప్రార్థింప మొగమెత్తి పారజూడని చాన చురుకు వాల్చూపుల జూడనేర్చె
మోవిసంటను నొక్కి మోము ద్రిప్పెడు లేమ తియ్యని మోవియందియ్య నేర్చె
రతికి జాలుకగ మైకోని రాజవదన-ప్రబలపుంభావసంభోగ పటిమదేర్చె
సమముపాయకకేళిలో సమదినంబు-నంతకంతకు గడితేరి యామిటారి.
(కవిజన. 3-78)

ఈ యుగంలోని నాయికలందరూ ఇలా గడితేరిన మిటారులే. సూరన్న ఒకేఒక కావ్యం వ్రాశాడుకనుక సరిపోయింది. లేకపోతే కూచిమంచి తిమ్మయ్యలాగ ప్రతికావ్యంలోనూ నాయికలను గడితేరించేవాడు. తిమ్మయ్య లాగ ఎక్కువ కావ్యాలను వ్రాయకపోయినా అడిదం సూరన్న అతనిలాగే ఒక లక్షణగ్రంథం వ్రాశాడు. కవిసంశయవిచ్ఛేదం అనే పేరుతో వ్యాకరణ గ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. ఇందులో మూడు తరంగాలు ఉన్నాయి. మొదటి తరంగంలో సంధులు, శబ్దాలు చెప్పాడు. రెండో తరంగంలో శకటరేఫనిర్ణయం చేస్తూ భారతంలోని కవిత్రయప్రయోగాలన్నీ వరుసగా చూపించాడు. మూడో తరంగంలో తద్భవరూపాలు చూపించాడు. ఇంతవిపులంగా తద్భవచర్చ చేసిన గ్రంథం ఇంకొకటిలేదు తన కాలంలో తెలుగువ్యాకరణాన్ని సంస్కృత సూత్రాలతో చెప్పడం పరిపాటైందని అతడు కోపగించుకున్నాడు. ఆ వేలం వెర్రిని ఇలా ఖండించాడు :

ఆంధ్రమర్మంబు తెలియంగ ననువుపడునె
ప్రకటసంస్కృతరచిత సూత్రములచేత
సరసి బాలిసి ఘటితసూత్రార్థసరణి
తెనుగుటీకలచేత సాధింపనగునె? (కవిసంశయ. 1-5)

తనముందున్న వ్యాకర్తలు చెప్పిన పద్ధతిలో కాక వేరే పద్ధతిలో 'కవిత్రయ సుకవిశ్యామసరణి'గా దానిని వ్రాశాడు.

కవిసంశయవిచ్ఛేదంలాంటి వ్యాకరణగ్రంథం రచించాక అలంకార శాస్త్రాన్నికూడా వ్రాయాలని సంకల్పించేకాబోలు సూరపరాజు చంద్రాలోకాన్ని తెనిగించాడు. సంస్కృతంలో జయదేవకవిగా పేరుపొందిన పీయూషవర్షుడు చంద్రాలోకాన్ని వ్రాశాడు. అప్పయదీక్షితుల వారు 'కువలయానందం' అనే అలంకార గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. అందులోని కారికలు జయదేవుని చంద్రాలోకంగా ప్రచారం పొందాయి. దీక్షితులవారి గ్రంథాన్నే సూరపరాజు అనువదించాడు. అయినా అది కాళిదాసు రచించిన గ్రంథమని చెప్పాడు. పైగా ఇది బాలురకు కూడా తెలిపేదని చెప్పాడు.

బాలురకునైన తెలియంగకాళిదాసు-మునురచించె జంద్రాలోకమును త్రిలింగ
భాషజేసితి నీకును భవ్యముగను-దీని గరుణించికైకొమ్ము దేవదేవ! (చంద్రా. 1)

అని దేవునికి అంకితం ఇచ్చాడు. అయితే సూరన్న తెనిగించినది అప్పయదీక్షితుల వారి గ్రంధమే అని అలంకారశాస్త్రాలపై విపులమైన పరిశోధనచేసిన ఋలుసు వెంకట రమణయ్యగారు నిస్సందేహంగా తేల్చారు.[6] సవిస్తరంగా చర్చించారు. సూరన్న గ్రంథంలో నూరు అలంకారాలకు లక్ష్యలక్షణాలు ఉన్నాయి.

వ్యాకరణగ్రంథం, అలంకారశాస్త్రాన్నేకాక నిఘంటు రచన కూడా సూరన్న చేశాడు. పైడిపాటి లక్ష్మన్న ఆంధ్రనామసంగ్రహమనే నిఘంటువు వ్రాశాడు. అయితే అందులో కొన్నిమాటలను చెప్పలేదు. ఆ లోపాన్ని తీర్చడానికి సూరన్న ఆంధ్రనామశేషాన్ని రచించాడు. ఆసంగతి ఇలా చెప్పాడు :

> ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందు జెప్పని–కొన్ని తెలుగుమరుగులన్ని గూర్చి
> యాంధ్రనామశేషమనుపేర జెప్పెద–దీని జిత్తగింపు దేవదేవ. (సంఖ్య 3.)

అచ్చతెనుగుమాటలు అడిదంవారి ఆస్తి. భాస్కరయ్యగారు శుద్ధాంధ్ర రామాయణం వ్రాసిన కవి కదా మరి! తండ్రిగారి కావ్యంలోని పదాలను ఇందులో చేర్చిఉంటాడు. భాస్కరయ్య అచ్చతెనుగులో రామాయణాన్ని వ్రాస్తే సూరన్న దండకంలో రామకధఅంతటినీ చెప్పాడు. దీనిని శ్రీరామదండకం అంటారు. ఇది ఒక విలక్షణమైనది. ఇందులో రాముడు, హనుమంతుడు మొదలైనవారి సంభాషణలు సంస్కృతంలో ఉంటాయి. మాయలేడి ఘట్టం అయ్యాక రాముడు సీతను వెతుకుతూ 'హా! తటిద్గాత్రి! హా! మానసాహ్లాద సంధాత్రి హా . ప్రేయసిక్వాసి' అంటూ వెతుకుతూ సంస్కృతంలో విలపిస్తాడు. సీతను చూసివచ్చాక హనుమంతుడు 'లంకాపురోద్యానమధ్యస్థితాం దానవీసంవృతాం, త్వద్వియోగవ్యధాక్లిష్టగాత్రీం విదేహేంద్రపుత్రీ మవశ్యంరఘూత్తంస' అని సంస్కృతంలోనే చెప్పాడు.

ఈ దండకంలోనేకాక, కవిజనరంజనంలో కూడా ఇలాగ సంస్కృతసంభాషణలు సూరన్న వ్రాశాడు. చంద్రమతి తండ్రి హరిశ్చంద్రునివద్దకు ఒక పురోహితుణ్ణి పెళ్లిమాటలకు పంపిస్తాడు అతనితో హరిశ్చంద్రుని సంభాషణ సూరన్న ఇలాగే వ్రాశాడు. (2-45)

సూరన్న వ్రాసిన ఈ గ్రంధాలన్నీ ఒక ఎత్తు, అతను చెప్పిన రామలింగ శతకం ఒక ఎత్తును దీనినతడు కష్టదశలో వ్రాశాడు. బొబ్బిలి యుద్ధం అయిపోయాక, ఆనందరాజు మరణించాక చినవిజయరామరాజు ఈ కళింగసీమకు రాజయ్యాడు. అతడు బాలుడు కనుక అన్నగారు సీతారామరాజు పాలించాడు. ఇతడు చండశాసనుడు. సాటి సంస్థానాధిపతులు బలహీనులందరినీ ఖైదుచేసి వాళ్ల భూములు ఆక్రమించాడు. శ్రీమంతులనే కాక అందరినీ బాధించాడు. ఆ పరిపాలనలో ప్రజలూ, కవులూ పడ్డ కష్టాలను సూరన్న తన స్వగ్రామంలోని రామలింగేశునితో ఇలా మొరపెట్టుకొన్నాడు :

---

6. పరిశోధన, అక్టోబరు-నవంబరు 1954. పుట 53.

అగ్రహారములు నామావశిష్టములయ్యె మాన్యంబులన్నియు మంటగలిసె
ఐత్తింబునకుదొంటి వడికట్టుతప్పెను బుధజనంబుల రాకపోకలుడిగె
వర్షాశనంబులు వరదపాలైపోయె మలవతిలను బ్రజల్ మాసిచనిరి
నశియించిపోయెవంటరులు దుష్కరులు గజతురంగములు తాకట్టువడియె
ధార్మికస్థానమునకిట్టి తళ్లువుట్టె-గఠినచిత్తుని రాజ్యాధికారిజేసి
యింతపీడించితివి సత్కవీంద్రకోటి-రామలింగేశరామచంద్ర పురవాస. (నెం. 88)

ఆ కఠినచిత్తునిరాజ్యంలో 'పాపమార్జించుటకుకాక ప్రాభవంబు ప్రజల యాపద నేపదుగదయ్య' అన్నాడు. 'మేలుచేసిన యట్టి మిత్రుని చెడగొట్టి పెద్ద కిరీటంబు పెట్టనేల' అని ప్రశ్నించాడు. 'పాపకర్ముండు కావించు బాధ కడలి యవధి లేదని కృశియింతురవనిజనులు తెలియబడవె సుయోధనాదుల చరితలు' అని ధైర్యం తెచ్చుకొన్నాడు. 'నేర్చి తిరిగినవానికి నిందలేదు' అనితన నేర్పుని ప్రకటిస్తూ నీతిబోధచేశాడు. 'పోషకుడు రాజు బ్రజలెల్ల పుత్రసములు వారి కన్యోన్యకలహంబు వచ్చినప్పుడు ప్రభువరుల నీతిసమపక్షపాతరీతి' అని చెప్పాడు.

రామలింగేశశతకం చెప్పాక సూరన్నకు మళ్లీ రాజాశ్రయం లభించినట్టు కనబడు తుంది. ఈయన పెదవిజయరామరాజు కాలంలోనే ఎక్కువగా ఉన్నాడు చిన విజయరామ రాజు క్రీ.శ. 1760 నాటికి బాలుడు. అతనికి యుక్తవయస్సు వచ్చేసరికి సూరన్న వృద్ధుడయ్యాడు. ఇతడు పెదవిజయరామరాజుపై చెప్పిన ప్రశంసాపద్యాలే ఎక్కువ. ఇతని చాటువులలోని సంస్థానాధిపతుల కాలాలు, వివరాలు పరిశోధించి ఆనాటి చరిత్రను వివరంగా వ్రాయవచ్చు. సూరన్న సమకాలికులపై ఎన్నో చాటువులు చెప్తే అతని మీద ఆకాలంలోని కవులు కూడా పద్యాలు చెప్పారు కొట్రా వెంకటేశ్వరుడు అనే బాలకవి ఇలా అన్నాడు :

అంతా కవులముకామా-అంతింతో పద్యమైన నల్లగలేమా
దంతివినీతోసమమా- కాంతాసుమబాణ సూరకవి నెరజాణా

సూరన్న యౌవనంలో ఉన్నప్పుడు ఈ పద్యాన్ని కొట్రాకవి చెప్పాడు. తనమీద ఇంతచక్కని పద్యం చెప్పిన స్నేహితుణ్ణి సూరన్న ఇలా మెచ్చుకున్నాడు :

ఛత్రాజున్ని రసించి సత్కృతులు చెప్పంబూనుచో మేటియై
చత్రాతింబలెనున్న వానికిని నిచ్చల్ దెబ్బెబుట్టించు నే
కుట్రల్ చేయని సత్యసంధుడని లోకుల్ మెచ్చవర్తించు
కొట్రాబాలకవీందుశేఖరుడు మాకుంబూజ్యు డెల్లప్పుడున్.

సూరన్న వంటి సమకాలికులకు పూజ్యుడైన కొట్రా కవిని గురించి చెప్పుకొందాం.

4. కొట్రా వెంకటేశ్వరులు : అడిదంవారు విజయనగర సంస్థానాధీశులకు ఆశ్రితులైతే కొట్రావారు బొబ్బిలి పండితులు. కళింగసీమలో ఈ రెండు సంస్థానాలూ ఒక్కసారే మొలకెత్తాయి. క్రీ.శ. 1652లో షేర్ మహమ్మద్‌ఖాను చికాకోలు సర్కారుకు ఫౌజుదారుగా వచ్చినప్పుడు అతనితో పూసపాటి రఘునాథరాజేకాక పెదరాయడనే వెలమ వీరుడుకూడా వచ్చాడు. పూసపాటి వారికి భోగాపురం ఇజారాగాఇస్తే పెదరాయుడికి షేర్ మహమ్మదు రాజాముహుండాను గుత్తగా యిచ్చాడు. అందుకు కృతజ్ఞతగా పెదరాయుడు ఆ ఫౌజుదారుపేర ఒక కోట కట్టుకున్నాడు. షేర్ అంటే పులి. పెదరాయడు తన కోటకు బెబ్బులి అనే పేరుపెడితే ప్రజల నోళ్లలోపడి అది బొబ్బిలి అయింది. ఈ యుగంలో బొబ్బిలిని ఆరుతరాలరాజులు పాలించారు.

వాళ్లలో ఎవరో కొట్రావారికి ఒక అగ్రహారం ఇచ్చారు. అది రాజాము దగ్గరఉన్న ఇల్లంనాయుడు వలస. ఇదికూడా అడిదంవారి మాన్యాలలాగా పండదు కాబోలు. కొట్రావారు దేశాటనంచేసి సంపాదించుకోవలసి వచ్చింది. కొట్రా వెంకటేశ్వరుడు ఇలా విలపించాడు :

> చేకొని యాచకత్వమునజేసి సమస్తదిగంతరాశికిన్
> బోకయు రాక దీరదది బుద్ధికిగల్గినమోసమై స్వయం
> పాకపునిష్ఠయంచు బ్రతిబంధక మొక్కటి దెచ్చికొంటి నే
> నాకటికోర్వ వంట కసమర్థుఁడ శిమ్మలుకూడిరారు 'శా
> జాకల' మౌనుగాని కొనసాగెడు చందము దోచ దీశ్వరా.

వచనంలో అసమర్థుడైనా రచనంలో మాత్రంవెంకటేశ్వరులు గట్టివాడు. వంటెప్పుడూ పాకానపడకపోయినా రచన పాకాన పడుతుంది. స్వగ్రామమైన ఇల్లమనాయుడువలసలోనే చీడి యల్లమనాయుడనే మోతుబరి ఉన్నాడు కాబోలు. అతనిమీద చక్కని శతకాన్ని చెప్పాడు. ఇందులో 133 పద్యాలున్నాయి. ఇది అముద్రితం. దీని ప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది మొదటి పద్యం ఇలా ఉంది :

> సిరులపైకమ్ములసిరుల విసాళించు, జిడ్డు సంద్రము పుట్టు దొడ్డకెంపు
> కన్నుల సింగాణి మన్నినిగన్న కెం, ధళిరుటాకుంబోడిగల వెదంద
> రొమ్ముపై నీలపురాలుతమ్మి కెంపులమాని, కాలువచ్చుల పుల్గురాలు మూల
> రాలుగీలుకొలుపు మేలిమిబంగరు, సందికడెముల బెంపొందు నలుభు
> జములు ధరియించి దేవకీసతికి బొడము–చిన్నికృష్ణుడు నీకిడు సిరులగములు
> అరికరిమృగేంద్ర చీడికులాబ్ధి చంద్ర–నవ్యగుణసాంద్ర యల్లమనాయకేంద్ర!
>
> (R 419).

'చక్కని తెలుగుపలుకుబడులచే హృద్యమైన ఈ శతకమునకు కర్త ఎవరో

తెలియద'ని గ్రంధాలయ పండితులు వ్రాశారు.[7] అయితే ఇది క్రొత్తబాలకవే వ్రాశాడని నిడుదవేలు వెంకటరావుగారు చెప్తున్నారు.[8] ఈ శతకాన్ని వారి నాన్నగారి దగ్గిరనుంచే గ్రంధాలయంవారు కొన్నారు. ఇది అచ్చుపడవలసిన శతకం. దీన్ని రచించాక కావ్యరచన చేయాలనే సంకల్పం క్రొత్త వెంకటేశ్వరులకి కలిగింది.

ప్రతిపదప్రాపితార్థగౌరవము బాక-రీతి వృత్తి చమత్కార జాతివార్త
లలర దేవనగతిగూర్చియలర మాధ-వునకు నిచ్చెద వెంకటేశునకు కృతిని.
(R 564)

అని ఒక కావ్యాన్ని రచించదలిచాడు. ఈ ప్రబంధం పేరు విమలాంగీ పరిణయం. సాకేతపురాన్ని పాలించే మాంధాత కుంతలదేశపు రాకుమారి విమలాంగిని పెళ్లాడేకథ ఇందులో ఉంది. అన్ని ప్రబంధాలలోలాగే ఋతువర్ణన, వనవిహారం, వేట, నాయకుడు నాయిక చిత్రపటాన్ని చూసి మోహించడం, తన చిత్రాన్ని పంపించడం, ఆమె విరహం, శీతలోపచారాలు వనవిహారం, జలక్రీడ వగైరాలు ఇందులో ఉన్నాయి. ఇది అముద్రితం. అసమగ్రం. ఈ కావ్యంలో రెండాశ్వాసాలు మాత్రమే దొరికాయి. ప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంధాలయంలో ఉంది. (R. 564)

ఈ కావ్యాన్ని వెంకటేశ్వర్లు ఏ వయస్సులో రచించాడోగాని చాలా చిన్నప్పుడే ఇతడు కవిత్వం మొదలు పెట్టాడు. బాలకవి అనే బిరుదు పొందాడు. ఆశు కవిత్వం చెప్పేవాడు పదిమందిని ఆశ్రయించి తెచ్చుకొన్న పప్పులూ కూరలు ఎలుకలూ పందికొక్కులు ఎత్తుకు పోయేవి. కవిత్వంలో వాటికిలా శాపాలు పెట్టేవాడు.

ఎలుకలు పందికొక్కులును నేపుగ గోడల గాదెమూలలన్
కలుగులు వెట్టి లోగొనియె గందులు నువ్వులు గాయగూరలన్
బొలయగ దిట్టెదన్ బయికి బోవగ నిచ్చిన జాములోపలన్
బలుకులు కావు బాలకవి వాక్కులు కర్కశ బాణజాలముల్.

ఎలుకలూ పందికొక్కులే కాక కాకులు కూడా ఈ బాలకవిని చాలా బాధపెట్టేవి ఎండపెట్టు కొంటున్న తాంద్రను కాకులు పాడిచాయని ఇలాగ తిట్టి హెచ్చరించాడు :

నీ కుటిలత్వమున్ విడువనేరవు తిట్టెద తాంద్రగైకొనన్
రాకు ! వరాకు చేనయిన రాకు ! వివేకము దెచ్చుకొమ్ము నా
వాకులుదప్ప వారయ ధృవంబుగనమ్ము మనంబులోన యో
కాకమ! నీకు దెల్పెద జకాకొనరింపకు నేగవింద్రుడన్.

7. డ్రై కేటలాగు, సంపుటి 3. భాగం 3. పుట 1144.
8. శతకకవుల చరిత్రము-వంగూరుసుబ్బారావుగారు అనుబంధం పుట 757.

కాకులను తిట్టినట్టే కవులతోకూడా క్రొటా బాలకవి దెబ్బలాటలు పెట్టుకొనేవాడు. పాలకొండలో పర్వతాలు అనే స్థానిక కవితో వాదం వచ్చింది. అప్పుడు అడిదం సూరన్న సహాయంతో అతణ్ణి బాలకవి ఓడించాడు. ఆ సందర్భంలో ఈ పద్యం చెప్పాడు !

నరుని నొగలుమీద హరియున్న చందాన-సూరకవివరేణ్యు జోక గూడు
క్రొటబాలకవి యకుంఠితవాగ్ధాటికి-బర్వతాలుగాడు పారిపోయె.

తనది అకుంఠితవాగ్ధాటి అయినా కవిత్వతత్వం మటుకు అడిదం సూరన్నకే తెలుసునని బాలకవిఇలా మెచ్చుకొన్నాడు.

రవియెరుగును భువితత్త్వము-భువిలోపలి జనులనెల్ల బోషించు సదా
శివుడెరుగును నాట్యతత్త్వము-కవితాతత్త్వంబు సూరకవియే యెరుగున్.

బాలకవిలాంటి వాళ్లు అడిదం సూరన్నకి కవిత్వతత్త్వం తెలుసునని ఇలా ప్రశంసించితే అతనికేం తెలియదని చాటి చెప్పే సమకాలికులు లేకపోలేదు. రేకపల్లి సోమనాథం అనే కవి సూరన్నకు బద్ధవైరి ఇద్దరి మధ్యాపచ్చగడ్డి వేస్తే చిచ్చురేగుతుంది. పరస్పరం వాళ్లు తిట్టుకున్న పద్యాలు కళింగసీమలో మారు మ్రోగాయి. ఆంధ్రసాహిత్యంలో ఇప్పటికీ ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి.

5. **రేకపల్లి సోమనాథం :** రేకపల్లివారు సత్యవరం సంస్థానాధిపతుల ఆశ్రితులు. విశాఖపట్నం జిల్లాలోని అనకాపల్లి దగ్గిర పూర్వం ఈ సంస్థానం ఉండేది. కాకర్లపూడివారు ఈ పరగణా ఇజారాకు తీసుకున్నారు. మహమ్మదు కులీకుతుబ్‌షాకాలంలో గోలుకొండ కొలువులో పూర్వం కాకర్లపూడి అప్పలరాజుగారనే సరదారు ఉండేవాడు. అతను ముకుంద బాహుబలేంద్రుణ్ణి ఒక యుద్ధంలో 'పాయకనిలచి' ఓడించాడు. అందుచేత అతనికి 'పాయకరావు' అనే బిరుదును సుల్తాను ఇచ్చాడు. 'ముకుందదేవ దుర్గపయోధి మథించి విజయరమను గ్రహించిన' ఈ అప్పల పాయకరావుని నాలుగుతరాల తరువాత రేకపల్లి సోమనాథం ఇలాగ కీర్తించాడు. తన రుక్మిణీ పరిణయంలో

ఆమహమ్మదుకుతుబుశాహాశ్వపతికి-ప్రాణధారణమెవని కృపాణధార
యతనినుతియింపదరమె మాధ్యమికలోక-రక్షునప్పలపాయకరాయఘనుని.
(రుక్మి. 1-55 ఎత్తుగీతి)

కళింగసీమను తమ స్వాధీనంలోకి తెచ్చిపెట్టినందుకు కాకర్లపూడివారికి అనకాపల్లి, సత్యవరం, మెళుపాక గ్రామాలను గుత్తగా గోలుకొండవారు ఇచ్చారు. అప్పటినుంచి

---

9. క్రి.శ 1626 లోపున ఉండే మహమ్మదుకులీకాలంలో అప్పలరాజు ఉండేవాడని ఈ పద్యంవల్ల తెలుస్తున్న మాదన్నగారు 1676లో పాయకరావు బిరుదు ఇచ్చారని సంగ్రహాంధ్ర విజ్ఞానకోశంలో వ్రాశారు. సంపుటి 1. పుట 68b.

సత్యవరం సంస్థానం వెలిసింది. ఇది తునిదగ్గిర తాండవనదీ తీరాన ఉండేది. తరవాతి రాజులందరూ పాయకరావు బిరుదును తమపేర్ల చివర ధరించారు. మొదటి పాయకరావుగారి తమ్ముడికొడుకు రామభద్రపాయకరావు మంచి కవి. ఆయన పద్మినీపరిణయం అనే కావ్యాన్ని, నీలగిరినాథ శతకాన్ని, చాలా చాటువులను చెప్పారట (రుక్మి. 1-62). ఈయన కావ్యాలేవీ దక్కలేదు. ఈయనిలా కావ్యాలు రచిస్తే వీరి పినతాతగారిమనుమడు చినజగన్నాథ రాజుగారు కవులకు కంకణాలు యిచ్చేవారు (1-63) కాకర్లపూడివారి ఆస్థానంలో శానంపూడి తిమ్మకవి, వెలివెలగౌతమరాజు అనే కవులు ఉండేవారు. ఈ ఇద్దరూ ఏ ఏ గ్రంథాలు వ్రాశారో తెలియదు. చినజగన్నాథరాజుచేత కంకణాలు పొందారేమో. కంకణాలిచ్చే ఈ రాజుగారి అన్నగారిపేరు పెదజగన్నాథరాజు. ఆయనకు ఆరుగురు కొడుకులు. వీరిలో కడగొట్టువాడి పేరు కూడా జగన్నాథమే. అతనికి గోపాలపాయకరావు అనే బిరుడు పుట్టాడు.

క్రీ.శ. 1632 నుండి 1739 దాకా రుస్తుంఖాన్ అనే చండశాసనుడు ఉత్తర సర్కారులను అట్టుడికించేశాడు. అతణ్ణి అతడి కొడుకే చంపి ఆ నిరంకుశత్వాన్ని అప పలసివచ్చింది. రుస్తుంఖాను తరువాత పితృహంతకుడు నూరుద్దీన్‌హుస్సేను జిల్లాదారు అయ్యాడు. ఇతడుకూడా దేశముఖులను బాధించసాగాడు పెద్దాపురం సంస్థానాధిపతిని చెరలో పెట్టాడు. అతణ్ణి విడిపించడానికి విజయనగరం పెదవిజయరామరాజుగారు సైన్యాలతో కదిలారు. ఆ దండులో గోపాలపాయకరావుగారి అనకాపల్లి బోయలుకూడా ఉన్నారు. నూరుద్దీన్ హుస్సేనును చుట్టుముట్టి పాయకరావుగారే తలకొట్టారు. ఈ విజయాన్ని రేకపల్లిసోమనాథం ఇలా కీర్తించాడు :

> రుస్తుమఖానతనూభవ-మస్తకబలిపూర్వకార్తిమహితఘనశ్రీ
> నిస్తుల సువిదిత నిధిసుని-రస్తైకాంతనిధి రాజరాజైశ్వర్యా! (రుక్మి. 1-183)

> వార్ధవితరణవిహారా-దుర్ధమచతురంగసైన్య ధూర్యహదరక్ప
> న్నూర్దిహుశేన్లానశిరో-మర్దన చణ బాహుసార మహితవిచారా. (రుక్మి. 3-126)

నూరుద్దీన్ హుస్సేనుఖానునే కాక ఇకితయార్‌ఖానును, రూవ్‌షా మొదలైనవారిని గూడా గోపాలపాయకరావు ఓడించారు. ఈ వీరుని కొలువులోనే రేకపల్లి సోమనాథం ఉండేవాడు. రేకపల్లివారు మొదట గోదావరిమండలంలోని తాళ్లపూడిలో ఉండేవారు. రేకపల్లి సూర్యనారాయణ సోమయాజి మంచి వేదపండితుడేగాని తాళ్లపూడిలో గడవక సత్యవరం సంస్థానానికి వచ్చాడు. ఈయన కొడుకే సోమనాథం. తర్క వ్యాకరణాలలో గట్టివాడు. అయితే ఆ రోజుల్లో శాస్త్రపాండిత్యానికికన్న కవిత్వానికే ఆదరమెక్కువ. అందుచేత సోమనాథం విధిగా కవిత్వం నేర్చుకోవలసి వచ్చింది. వెలివెల గౌతన్నగారి దగ్గిర ఛందస్సు నేర్చుకొన్నాడు. తెలుగుసాహిత్యంలో ముఖ్యమైన గ్రంథాలు చదివాడు కవిత్రయ భారతం, భాస్కర రామాయణం, పోతరాజుగారి భాగవతం బాగా పరిశీలించాడు.

తెలుగులో కవిత్వంచెప్పడం మొదలుపెట్టి శావంపూడి తిమ్మన్న తరువాత, సోమనాథమే కాకర్లపూడివారి ఆస్థానకవి అయ్యాడు.

సత్యవరం సంస్థానంలోనే కాక ఇతర సంస్థానాలకుకూడా సోమనాథం వెడుతూ ఉండేవాడు. విభూతి కుండలాలు ధరించి పుస్తకాలు చంకనపెట్టుకుని శిష్యులతో సంచారం చేసేవాడు. ఎవరు ఎంత చక్కని శ్లోకం చెప్పినా, పద్యం చెప్పినా సోమనాథం తప్పులు పట్టేవాడు. సభలోఉన్న ప్రతిఒకడినీ 'ఇతడు పండితుడుకాడు' 'ఇతడు తార్కికుడుకాడు' 'ఇతడు శాబ్దికుడుకాడు' 'ఇతడు సత్క్రియారసజ్ఞుడుకాడు' అని చులకనగా కొట్టిపారేసేవాడు. ఒకసారి అడిదం సూరన్నతో ఇతనికి పేచీ వచ్చింది. ఆయన గడియకు నూరుపద్యాలు గంటంలేకుండా చెప్పగల దిట్ట. అంతటి ఆశుధారఉన్నా శాస్త్రజ్ఞానంలేదని ఆయనను దృష్టిలో పెట్టుకొనే సోమనాథం ఈ పద్యం చెప్పాడు.

వరకవులందుగొందరట వారలు సాహితిలేకయే కవీ
శ్వరులట వ్యాఖ్యరీకలన చాలగగల్లట చిత్రమయ్యేడిన్
వరములొసంగుదైవములు వ్యాఖ్యరినిచ్చు శాస్త్రసంగతిన్
వరమిదలేవె సిగ్గిదలు వాదులుగాక కవిత్వరీతులే.   (రుక్మి. 1-21)

ఇలా ఎత్తిపొడిస్తే సూరన్న ఊరుకొంటాడా? అతడు తిట్టు కవిత్వం గుత్తకు పుచ్చుకున్న వాడాయె. నా గుట్టేమిటి నీ గుట్టే బయట పెడతాను అన్నట్టు సూరకవి బోలెడు చాటువుల్లోనూ పన్నెండుపాదాల సీసమాలికలోనూ సోమనాథాన్ని తిట్టాడు. అతడు దుష్పండిత బ్రహ్మరాక్షసుడని, ఇలాంటివాళ్లచేత కవితారసజ్ఞత పడిపోయిందని చెప్పాడు. దానితో నియోగీ తగాయిదాలు వచ్చాయి. సోమనాథం ఇలా బావురుమన్నాడు :

జిలిబిలిపలుకుల వెలదీ-పలుగాకినకార్గుల్ల పాలై తిగదే
ఇలలో వైదికవిద్య-త్రిలకంబులకేమిదిక్కు. తెల్పితివమ్మా.

ఈ ఇద్దరూ కాట్లాడుకొని చివరిపద్యంలో పెట్టిన చిచ్చు నిన్నటిదాకా రగులుతూనే ఉంది. ఆనాడు ఆశ్రయమిచ్చిన రాజులు ఈ దెబ్బలాటలను ఆపారో లేదో తెలియదు. గోపాలరాయకరావు బహుశా ఈ శుష్కవాదాలు ఎందుకని సోమనాథాన్ని పిలిపించి ఇలా అన్నారట :

ప్రతిభదలిర్ప నీహృదయభాసురసీమ జనించినట్టి స
న్నుత కవితాలతావళులనూన విభావితసాహితీరస
ప్రతతుల బోషితంబులయి బాగుగ నేర్పువహించెదానికిన్
జతురత నీవొనర్చు కృతి సత్ఫలమై రుచి సంఘటింపదే.   (రుక్మి. 1-26)

తన కవితాలత ఫలించాలని సోమనాథం రుక్మవతీపరిణయం అనే ప్రబంధాన్ని

రచించాడు. రుక్మిణీకృష్ణులకు ప్రద్యుమ్నుడు పుట్టినది మొదలు అతడు రుక్మవతిని పెళ్ళాడడందాకా భాగవతంలో ఉన్న కథను అయిదాశ్వాసాల ప్రబంధంగా వ్రాశాడు. వ్రాస్తున్నది తెలుగుకావ్యమైనా తను సంస్కృతపండితుడు కనుక పాణినికీ పతంజలికీ ఇలా అంజలి చేశాడు.

ఆదరమొప్పపాణినికి నానతిచేసి తదీయశాస్త్ర మి
మ్మేదిని ఖ్యాతిచెంద నెలమిన్ ప్రకటాత్మసహస్రవక్త్ర సం
వాదముచేసి వాణి కనవద్యవిలాసముగల్గజేయు ఫ
క్కాదితశబ్దమంజరి పతంజలి నంజలిచేసి మ్రొక్కెదన్. (రుక్మ. 1-14)

సోమనాథం రచించిన ఈ కావ్యం చివరిదాకా చదివి ఇతడు గొప్ప పండితుడేగాని కవిత్వంలో ప్రజ్ఞకలవాడుకాడని ఎవరేనాచెప్తారు.[10] నూతన భావాలు గాని, కల్పనలు గాని అట్టే గోచరించవు.

ఈకావ్యంనుంచి సమకాలికచరిత్రకు పనికివచ్చే పద్యాలేతప్ప సరదాగా చదువుకొనేవి ఎంచడం కష్టం. భట్రాజులుమాత్రం ఇతని కవిత్వాన్ని మెచ్చుకొన్నారు.

అప్పా రేకపలిసో-మప్పా విబుధాళిపాళి యమృతపులప్పా!
ఒప్పులు నీ కవితలు వె-న్నప్పాలకు సాటివచ్చునే భళిరుచులనన్.

అని ఒక భట్రాజు ఇతన్ని ఉబ్బించి రాజుగారు ఇచ్చిన పచ్చడాన్ని పుచ్చేసుకున్నాడు. సభలో సోమనాథం కనబరచే నిరాఘాటవాగ్గుంభనానికి మెచ్చి గోపాలపాయకరావుగారు ఆదరించి ఉంటారు. ఆయన కృష్ణలీలా సుధారససరసకృతులవంటివి కూడా ఇతరకవుల వల్ల అంకితం పుచ్చుకొన్నారు. అయితే వాటిని ఎవరువ్రాశారో తెలియదు. సత్యవరం సంస్థానంలో ఉన్న కవులలో గ్రంథకర్తగా చెప్పుకోతగ్గవాడు పైదర్ప్ప అప్పయ్య అనే శతకకవి.

6. పైదర్ప్ప అప్పయ్య : రేకపల్లిసోమనాథాన్ని ఆస్థానకవిగా చేసుకుని అగ్రహారం యిచ్చిన గోపాలరావుపాయకరావుగారికి రామభద్ర పాయకరావు అనే కుమారులున్నారు. ఈయన తండ్రి అంతటి వీరుడు. ఆనాటి రాజకీయాలలో తలమునకలుగా పాల్గొన్నాడు బొబ్బిలి యుద్ధంలో పెదవిజయరామరాజుతోపాటు ఈయన పాల్గొన్నాడు [11] ఆ తరువాత రెండో ఆనందరాజుగారు పెద్దాపురం ప్రభువు జగపతిరాజుగారిపై ఉండూరులో క్రీ శ. 1670 లో యుద్ధం చేసినప్పుడుకూడా ఈ రామభద్రపాయకరావు పాల్గొన్నాడు.[12]

---

10. విస్మృతకళింగాంధ్రకవులు-ప్రథమభాగం, పుట 75.

11. "పాలుపొందగాకర్లపూడి జగన్నాథరాజుగారొక కొంత ఫౌజుతోడ సత్యవరపుస్వామియో నలరామభద్రరాజొక కొంతబలముతోడ" వచ్చారు. రంగారావు చరిత్ర 3.

12. పూసపాటి కైఫీయత్. పుట 7.

ఈయన సమరాల్లో పాల్గొనడమేకాక సాహితీపోషణకూడా చేశాడు. 'నా కవిత దీనిని బ్రోవుమనుచు శ్రీ కాకర్లపూడి రామభద్రపాయక రాయనృపాళితోనయిన సెలవీయరాదో మరేది విబుధలోకేశ! యుపమాక వెంకటేశ! అని వైదర్భు అప్పయ్య అనే కవి దేవుని చేత సిఫార్సు చేయించుకున్నాడు. ఈ ఉపమాక విశాఖజిల్లాలోని సర్వసిద్ధితాలూకాలో అగ్రహారం. అనాడు సత్యవరం సంస్థానంలో ఉంది. ఈ గ్రామంలోని దేవుడు వెంకటేశ్వరుడు. ఆ స్వామి శృంగారలీలా వైభవాన్ని వర్ణిస్తూ కీర్తిని పాయకరావుకు, కృతిని దేవునికి వైదర్భు అప్పయ్య ఇచ్చాడు. ఆ సంగతి ఇలా చెప్పడు :

సారస్యమేర్పడసాహితీకలశాబ్ధి శేముషీమంథాద్రిచేమథించి
యాకీర్తి రాకాసుధాకరుగాకర్లపూడి వంశాంబుధిపూర్ణచంద్రు
డగు రామభద్రపాయకరాయరాజమౌళికొసంగి యీ మాధురీసుధా ర
సంబు కాక విదనుజ నికరముల గికురించి బుధతతికర్పించిగరిమ
గాంచి సాలంకృతయగు శృంగారసీసశతకరాజ్యలక్ష్మిని సంతసంబుగడగ
నుడువలకనిత్తు నీకునపెహూవరాకు-విబుధలోకేశ యుపమాక వెంకటేశ. (D. 1713)

ఈ శృంగార సీసశతకరాజ్యలక్ష్మి అసూర్యంపశ్య. ఈ అముద్రిత గ్రంథం ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది. ఇందులో అన్నీ గునుగు సీసాలే. "ఇందు పదములు చరణ చరణమునకు విచ్ఛేదము చెందక వంకర నడకలు గలవై తెంపులేక సాగియుండును" అని ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ పండితులు వ్రాశారు.[13]

ఈ ఉపమాక వెంకటేశ్వరశతకమే కాక బళిర కరివేల్పు శతకం కూడా వైదర్భు అప్పయ్య రచించాడు. అది అసంపూర్ణం అయినా అచ్చుపడింది. అందులో 78 సీసాలే ఉన్నాయి. అన్నీ కాకపోయినా కొన్ని గునుగుసీసాలు. అచ్చతెనుగుపదాలే ఎక్కువ వాడాడు. 'బళిరకరివేల్పు పసిడిదువ్వలువతాల్పు' అని మకుటం. మొదటి తొమ్మిదిపద్యాలలో కృష్ణుని బాల్యక్రీడలు వర్ణించాడు. మిగతావన్నీ శృంగారగుళికలే. రాధామాధవుల విచ్చలవిడి శృంగారాన్ని అచ్చ తెనుగు పదాలలో వర్ణించాడు. పచ్చికామాన్ని ముచ్చటగా చిత్రించాడు.

'రాధప్రాయంబు బొత్తిగాను గుత్తకొంటివిదేమిరా యత్తయనక' అని కవి చాలాసార్లు ప్రశ్నించాడు. 'రాధవగగన్న మది నిల్వరాదురన్న' అని జవాబు చెప్పాడు. అయితే ఈ నిలవలేకపోవడం అనేది ఉభయత్రా ఉంది. అందుకే 'రాధగని నీవు నినుగనిరాధ తాల్మినిలుపుటలు వేపుగా యొక్కనిముసమైన అని అన్నాడు. నిజానికి రాధ 'ఇంచువిలుకాని యెలగోలునంచు' కృష్ణునికి కామ పాఠాలు చెప్పిన వంతులమ్మ. ఉస్తాదేకాదు, బిరుదు వస్తాదు. ఆ సంగతిలా వైదర్భు అప్పయ్య చాటాడు.

13. డి. కేటలాగు ఓ.లై. మదరాసు – సంపుటం. 7 శతకాలు.

కలికినెమ్మొయిసాము కంఖంబు శెనగించి, మోవిమార్పులవెక్క ముగ్గనిల్పి
కలయికదారుమారులడింకితొలగించి, మిసిమిమున్దల గొక్కెసఘటించి
కొనగోటచిక్కటార్మొనగావించి, పొలయల్కమార్మొము తొలగదెలిపి
రాటించుకిల్లదరాణా విసరుజూసి, చక్కలిగింత హెచ్చరిక దెల్పి
యెదనుగుబ్బలకుంకుమ యెఱ్ఱమట్టి-నిలిపితన చెల్వుగరిడిలో నీకుమరుని
సాముగరపిన బిరుదువస్తాదురాధ.... (నెం. 55)

ఈ శతకంలో రాధను రకరకాల భంగిమల్లో, సన్నివేశాలలో అప్పయ్య చిత్రించాడు. పొదలో వెదుకుతూ, గదిలోకి వస్తూ, పరిపూర్ణమైన హాయిలో, అరకౌగలింతలో, పంతగించి అలిగినప్పుడు, దెంతరరతులలో తేలియాడినప్పుడు ఒకటేమిటి అన్ని అవస్థలలోనూ వర్ణించాడు. చెరగుమాసిన రాధను ఇలా వర్ణించాడు :

పావడబాసికన్పడుతొడనిగ్గుతో వగజూపు కుఋముపు వలువతోడ
నేసలిట్టట్టుగా జెదరుముంగురులతో వసివాడునెమ్మోము మిసిమితోడ
వలునొక్కు లెడబడ్డ వలుచనిమోవితో సొగకన్నులగలుగు సొలపుతోడ
నూరటచెందిన యుదుటుచన్మొనలతో రహిగట్టిముడివడ రవికతోడ
చెరగుమాసినదినముల చెలగురాధ-సొయగమునిమ్నదరితీపు సేయుగదర
నిముసమొకయేడుగాబోలి నిగుడజాలి.... (నెం. 24)

చెరగుమాసినచెలువం ఇలాఉంటే నాలుగవనాటినీటుఇలాఉంటుందనివర్ణించాడు :

రహినూనెమెరుగానిరాణించువేణితో సొలపుచూపులతళత్తళలతోడ
పసుపానివసబూని యెసగునెమ్మేనితో దళుకుచెక్కుల ధగద్ధగలతోడ
సిరిమించుసరిగంచు చీరకుచ్చెలలతో దళుకుటందెల ఝుళంఝుళలతోడ
గడలందుగడలొందు కక్షదీధితులతో బొగరుగుబ్బల నిగన్నిగలతోడ
తేటపాటీల నాలవనాటినీటు-జెందు రాధావధూటి కేచేటిసాటి
వ్రతముచెద్దను సుఖము చేపడెనుగదర.... (నెం. 25)

ఫలందక్కిన ఈ ప్రణయంలో 'వేగిరంబెంత? వెరగెంత? వేసటెంత? వెల్లబాటెంట' వెగటెంత? వేగుటెంత? అని కవి ప్రశ్నిస్తాడు. ఇందులో 'సొయగం బెంత? సొలపెంత? సొక్కుటెంత సాహసం బెంత సొరెంత సరసమెంత' అని కూడా ప్రశ్నిస్తాడుగాని ఈ శతకం అంతా సాహసమే. అంతా సొరే. అంతా సరసమే. ఇందులోని ప్రతిపద్యం 'జిలుగు లాహిరిదారు బలుకినేరా జరీ వజమీరు బలుఫేజురాజు' తొడుక్కొనివచ్చి మనకళ్లముందు స్ట్రీప్‌టీజ్ చేస్తుంది రాధకు నిర్వచనం చెప్తూవైదర్పు అప్పయ్య ఒకదగ్గిర ఇలా అన్నాడు:

చిత్తజామిటారి గేదంగి చిక్కటారి-కమ్మవిలుకాని జుల్మతీక త్రలాని
కాయజోపనిషద్గాథకదరరాధ-బళిరకరివేల్పు పసిడిదువ్వలువదాల్పు. (నె. 52)

ఈ శతకం కాయజోపనిషత్తే. దేవుడైనాసరే ఇలా విహరించడం మంచిది

కాదనుకునే నీతిమంతులు కళ్లకు కట్టినట్లు ఇంత శృంగారాన్ని కమ్మగా వర్ణించినందుకు వైదర్భ అప్పయ్య కళ్లుపోయాయని చెప్తారు. ఉపమాక వెంకటేశ్వరశతకం వ్రాసి మళ్లీ చూపు తెచ్చుకొన్నట్టు చెప్తారు. ఈ కట్టుకథలే తప్ప ఈ కవిగురించి ఇక ఏ వివరాలూ ప్రస్తుతానికి తెలియవు. ఈ యుగంలో వివరాలు తెలియవచ్చే మరోకవి రేగులవలస విజయరామరాజు. అతడు రాజబంధువు.

7. **పూసపాటి విజయరామరాజు :** బొబ్బిలియుద్ధంలో దారుణంగా చనిపోయిన పెద విజయరామరాజు నలభైసంవత్సరాలు పాలించాడు. ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. అతని ఏలుబడిలో ఉన్న బంధువులూ ఆశ్రితులూ తమబిడ్డలకు విజయరాముడనే పేరుపెట్టుకోవడం సహజమే. పూసపాటివారి వంశంలోనే రేగులవలసకు చెందిన భూపాలరాజు తన రెండవకొడుకుకు తన్నేలిన సంస్థానాధీశుని పేరు పెట్టుకొన్నాడు. ఈ రేగులవలస విజయరామరాజుకు ముత్తాత కొండ్రాజుగారి దగ్గిరనుంచి సాహిత్యాభిలాష సంక్రమించినట్టుంది. కొండ్రాజుగారి వెంకటాచలమాహాత్మ్యం అనే విపులకృతిని రచించారు. ఆశ్రితులీతనిని 'సర్వజ్ఞమణి' అని పిలిచేవారు.[14]

ఈ సర్వజ్ఞమణి కొండ్రాజుగారి మునిమనుమడు విజయరామరాజు రాజగురువైన తిరుమలపెద్దింటి సంపత్కుమారాచార్యుల వారివద్దనే చదువు కొన్నాడు. ఆయన తన విద్యాగురువు అని స్పష్టంగా చెప్పుకొన్నాడు.[15] ఈ అయ్యవార్లంగారే గోగులపాటి కూర్మనాథానికికూడా గురువు. బహుశా రేగులవలస విజయరామరాజు రామతీర్థాలులో కూర్మనాథునితోపాటు చదువుకొని ఉండవచ్చు. వైష్ణవ గురువుల వద్ద విద్యాభ్యాసం చేయడంవల్ల విజయరామరాజుకు సహజంగా వైష్ణవకథలపై అభిమానం కల్గింది. పన్నిద్దరాళ్వారులలో ఒకరైన కులశేఖరుల చరిత్రను తీసుకొని విష్ణుభక్తి సుధాకరం అనే అయిదాశ్వాసాల ప్రబంధంగా వ్రాశాడు కులశేఖరుల పుత్రిక నీలశ్రీరంగనాథుని పెళ్లిచేసుకోవడం దాకా ఇందులో కథనం చేశారు. సాధారణంగా తెలుగుప్రబంధాలలో ఉండే అష్టాదశవర్ణనలూ, విరహాలూ, ఉపాలంభనలూ, అన్నీ యిందులో ఉన్నాయి.

విష్ణుభక్తిసుధాకరం అముద్రితం. దీని తాళపత్రప్రతిని మిత్రులు బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు దయతో నాకు ఎరువు యిచ్చారు. ఇందులో మొత్తం 260 కమ్మలున్నాయి. ద్వితీయాశ్వాసంలో కొంత పోయింది. గ్రంథాదిని తొలి నాలుగుపద్యాలూ పోయాయి. మొత్తంమీద కావ్యం చాలామటుకు లభించిందనే చెప్పాలి. ఇందులో కవిత్వగౌరవం కంటె కథాగౌరవమే అధికం అని గ్రంథాన్ని బాగా పరిశీలించిన వెంకట రమణయ్యగారు చెప్పారు.[16] ఈ కావ్యాన్ని ఇంకొకవిధంగా మనం గౌరవించాలి. పూసపాటివారి

14. నరసభూపాలరాజీయం–ఒరుగంటి సోమశేఖరం 1-68.
15. విష్ణుభక్తి సుధాకరం. 1-18

వంశావళిని స్పష్టంగాచెప్పే గ్రంథాలలో ఇది ప్రముఖమైనది. విజయనగర సంస్థానంలో ఈ శతాబ్దపు తొలిరోజులలో ఒక పెద్ద వారసత్వపు దావా చెలరేగింది. దీన్ని పెద్దదావా అంటారు. ఆ సందర్భంలో ఇరుపక్షాలవాళ్లూ వంశవృక్షాలనూ, పాతవివరాలనూ దిద్దిపారేశారు. తమకు ఇబ్బందికరమైన గ్రంథాలను వెలుగు చూడనివ్వలేదు. తమ ఆశ్రితులచేత తమకు అనుకూలమైన వంశావళులు తయారుచేయించారు.

ఆ లావాదేవీలప్రభావం ఈ విష్ణుభక్తిసుధాకరంపై కూడా తరువాత పడింది. దీనిని రేగులవలస విజయరామరాజు అనే తాబేదారు వ్రాయలేదు అనే వాదం బయలుదేరింది. బొబ్బిలియుద్ధంలో మరణించిన పెదవిజయరామరాజుగారే దీనిని రచించారనే సత్యేతరమైన విషయాన్ని చాటడానికి కొందరు నడుంకట్టుకొన్నారు; కలంపట్టుకొన్నారు. వాళ్లలో ఆద్యులు దువ్వూరి జగన్నాధశర్మగారు. ఈయన కళింగసీమలోని కొన్ని క్షత్రియకుటుంబాలకు విధేయుడు. వాళ్ల శ్రేయోభిలాషి. ఇప్పుడు చాలా వృద్ధులు. ఏనాటినుంచో క్షత్రియకీర్తనే ఆశ్రయించుకొన్నారు. పూసపాటివారిలో రేగులవలస కోవకే ఆదిలో రాజ్యాధికారం ఉందనీ, చినవిజయరామరాజు దత్తత తరువాతనే తాళ్లపాలెంకోవ తఖ్తుమీదకు వచ్చిందనీ వీరు ప్రచారం చేయదలచుకొన్నారు. అందుకోసం వీరు విష్ణుభక్తిసుధాకరంలోని కొన్ని పద్యాలనే ఉదాహరించి తమవాదాన్ని ప్రకటించారు. 'తెలుగుపరాశరీయహోర' అనే గ్రంథాదిని విపులమైన చారిత్రక సమీక్ష చేస్తూ దువ్వూరివారు ఈ వ్యాళికాన్ని ప్రతిపాదించారు.[17] ఆ గ్రంథానికి నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు పీఠిక వ్రాశారు ఆంధ్ర పారాశరీయహోర అనే శీర్షికలో వెంకటరావుగారు ఇలా చెప్పారు.[18]

"దీనికిగర్తయగు విజయరామరాజేంద్రుడు క్రి.శ. 1670-1756 మధ్య జీవించియుండె ననియు, నాతడే విజయనగరముకోట కట్టించి, విష్ణుభక్తి సుధాకరాదిగ్రంథములు రచించి బొబ్బిలియుద్ధమున మరణించిన మహారాజనియు శ్రీ శర్మగారు సోపపత్తికముగ నిరూపించి యున్నారు."

అయితే ఈ గ్రంథములో శర్మగారు తమ రాజభక్తిని తప్ప మరేదీ నిరూపించలేదు. పైగా సత్యాన్ని దాచేశారు. విష్ణుభక్తిసుధాకరం అవతారికలో స్పష్టంగా బొబ్బిలియుద్ధంలో చనిపోయిన విజయరామరాజూ, ఈ కావ్యకర్తా విభిన్నులని ఉంటే, ఆ పద్యాలను ఉదాహరించక ఇక్కడో పాదం, అక్కడో వాక్యం ఉదాహరించి పాఠకులను మభ్యపెట్టారు. మూలగ్రంథాన్ని చూడకపోతే నిడుదవోలువారేకాదు, ఎవరైనా దువ్వూరి జగన్నాధశర్మగారి సాహిత్య కృత్రిమాన్ని నమ్మక తప్పదు. నిడుదవోలువారు చెప్పినట్టు సత్యాన్వేషణయే

16. గజపతిరాజుల తెలుగుసాహిత్యపోషణము-పుట 191.

17. తెలుగుపారాశరీయహోర-నటశ్రీవమరణాలయం, కోటగేటు వద్ద, రామచంద్రపురం-గోదావరిజిల్లా, 1955.

18. అదేగ్రంథం. పీఠిక. పుట 16.

చరిత్రకు పరమార్థం. అందుకే ఈ సంగతులు బయటపెడుతున్నాము.

(ఈ దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారే రాచిరాజుసీసమాలిక అనేది ఒకటి ప్రకటించారు. వసిష్ఠగోత్రక్షత్రియుల ఇంటిపేర్లు ఇందులో ఉన్నాయి. ఇది 56 పాదాల సీసపద్యం. క్రీ.శ. 1458లో ఉన్న రాచిరాజు దీన్ని వ్రాశాడని అందులోని తప్పిళ్లవల్ల తెలుస్తుంది. అంతేకాదు వేములవాడ భీమకవి క్రీ.శ. 1175లో దానరాజునకు ఒకపుస్తకం అంకితం ఇచ్చాడని కూడా ఈసీసమాలిక చెప్తుంది. ఈ సంగతి నిజమనుకొని నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు, చాగంటి శేషయ్యగారు మొదలైన పరిశోధకులు వేములవాడ భీమన్న కాలనిర్ణయం చేశారు. అయితే ఈ సీసమాలిక ప్రక్షిప్తం. దీనిని ఎవరో అర్వాచీనులు సృష్టించారు. ఈ సాహిత్య ఫోర్జరీని దువ్వూరివారు ప్రకటించారు. ఈ సీసమాలిక అంత ప్రాచీనంకాదని రుజువు చేయడానికి ఒక్క ఉదాహరణ చాలు. ఇందులోని ఛప్పన్న కుటుంబాలలో నందేల కృష్ణంరాజుగారిది కూడా ఒకటని 37వ పాదంలో స్పష్టంగా ఉంది.[19] నంద్యాల కృష్ణంరాజు సుప్రసిద్ధుడు. పింగళి సూరపరాజుగారి కళాపూర్ణోదయం అంకితం పుచ్చుకొన్నాడు. ఇతడు క్రీ.శ. 1550 ప్రాంతాలవాడు. ఇతని గురించి నూరేళ్లముందు 1458లో ఉన్న రాచిరాజు ఎలాగ వ్రాయగలడు? ఎవరో ఎందుకో సృష్టించినదేతప్ప ఈ సీసమాలిక రాచిరాజుదికాదు. ఖావిపరిశోధనవల్ల ఈ ఫోర్జరీ చేసినదెవరో బయటపడవచ్చును.)

విష్ణుభక్తిసుధాకరంలోని అవతారిక పద్యాలను పరిశీలించితే బొబ్బిలి యుద్ధం విజయరామరాజు తాళ్లపాలెం కోవలో పెదజగన్నాథరాజుగారి వంశంలో పుట్టినవాడనీ, గ్రంథకర్త రేగులవలస కోవలోని చినజగన్నాథరాజు గారి కోవలోని వాడనీ తెలుస్తుంది. గ్రంథకర్త ఈ అన్నదమ్ముల కోవలలో మొదట చినజగన్నాథరాజుగారి వంశంలో తన తాతతండ్రులగురించీ, తన గురించీ చెప్పుకొన్నాడు. (1-50 నుండి 104) ఆ తరువాత పెదజగన్నాథరాజుగారి కోవగురించి చెప్పాడు.

> జగతిమత్ప్రపితామహ జనకజనకు–డగు జగన్నాథనృపతి తిలకాగ్రజుండు
> నరనుతుండైన పెదజగన్నాథరాజు–మహితవంశావతార క్రమంబులెంతు.
>
> (విష్ణు. వ. 1-105)

అని చెప్పి వరుసగా ఆ కోవలోనివాళ్లని వర్ణించాడు. ఆనందరాజుగారికి సీతాంబ వల్ల విజయరామరాజు పుట్టాడని, అతడు మణికిరీటి అని స్పష్టపరిచాడు. 'రాకోటవెట్టి విజయనగర మహాస్థాని నిజమాఖ్యమహితముగ జేసె విజయరామనృపమౌళి' అని అసందిగ్ధంగా చెప్పాడు. ఇంకా అతణ్ణి ఇలా వర్ణించాడు :

"...... నీలగిరివాసు భక్తిదైవార యథాస్థాన వాసుజేసి

19. ఆంధ్రవిజ్ఞానం-ప్రసాదభూపాలుడు (దేవిడిజమీందారులు) అయిదవ సంపుటం. పుటలు 2701-03.

యవనులదోలి కృష్ణాపగాపర్యంత జలరాజసంస్థానములను నిలపె
నఖిలభూవిభులచే నవ్వనంబులగొన్న ప్రబలమహారాష్ట్రపతుల నణచె
భూరి విజయరామభూషణ కృతినందె నగ్రహారంబులు విప్రాళికిచ్చె
మణికిరీటాంచదభయాంక మదగజరథ-హయచయపదాతి వీరకాహాళవిశిష్ట
కావనీధవబహుబిరుదాంక లలిత- విజయరామమహారాజు వినుతిగాంచె.
(విష్ణు. సు. 1-116)

ఈ పద్యాల సాక్ష్యంవల్ల రేగులవలస విజయరామరాజే విష్ణుభక్తి సుధాకరం వ్రాశాడని, అతడు ఎన్నడూ తఖ్తు ఎక్కలేదనీ నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చు. ఈ గ్రంథాన్నేకాక ఇతడు 'పారాశరీయహోరా' అనే జ్యోతిషగ్రంథాన్ని తెనిగించాడు. మూలాన్ని అబివెళ్ల వెంకటశాస్త్రి రచించాడు. అతడు పెదవిజయరామరాజుగారి బావమరిది అయిన చింతలపాటి నీలాద్రిరాజుగారి ఆశ్రితుడు. (కూచిమంచి జగ్గన్న విరోధి) ఈ అనువాదగ్రంథంలో 121 గద్యపద్యాలు ఉన్నాయి. శాస్త్రగ్రంథం కనుక కవిత్వం ప్రసక్తే లేదు. గణబద్ధమైన రచన.

8. చరిగొండ హొన్నయ్య : అబివెళ వెంకటశాస్త్రి వంటివాళ్లే కాక మరికొందరు జ్యోతిషవేత్తలుకూడా ఆనాడు కళింగసీమకు వచ్చి రాజులను ఆశ్రయించినట్టు కనబడుతుంది. వాళ్లలో చరిగొండ హొన్నయ్య ఒకడు. ఈయన మహబూబునగరుజిల్లాలోని చరిగొండనివాసి. చిత్రభారతం వ్రాసిన చరిగొండ ధర్మన్న వంశంలోని వాడు. ఈయన జ్యోతిషరత్నాకరం అనే గ్రంథాన్ని వ్రాసి రంగరాజుసింహాద్రికి అంకితం ఇచ్చాడు.[20] అయితే ఇదేగ్రంథాన్ని విజయనగరందగ్గిర ఉన్న రామతీర్థాలులోని దేవునికి అర్పిస్తూ ఒక కృత్యాది కనబడుతుంది.[2]

శ్రీరామ తీర్థపతికి గృ-పారస వారాశికఖిల వందితునకు సీ
తారామున కాశ్రితక-ల్పారామునకున్ యశస్సుధాంభోనిధికిన్.

హొన్నయ్య గ్రంథంలో కనబడే ఈ పద్యమే యథాతథంగా రేగులవలస విజయరామరాజు అనువాదం చేసిన పారాశరీయహోరలో కూడా కనబడుతుంది. ఒకేపద్యం రెండు గ్రంథాలలో ఎందుకుందో భావిపరిశోధనవల్ల తేలాలి. హొన్నయ్య విజయనగరం వచ్చాడో లేక ఎవరైనా లేఖకులు ఆ పుస్తకం ప్రతిలో ఈ పద్యం ఎక్కించారో తెలియదు.

హొన్నయ్య గ్రంథం ఆదిలో సంవత్సరఫలాలు ఉన్నాయి. ప్రభవలో వానలు పొడగట్టుతాయి. ధేనువులు అధికంగా పితుకుతాయి. మన్మథలో మధ్యవృష్టి. క్షయలో అతిభయం, దుర్భిక్షం అని ఇలాంటి ఫలితాలను ఇది చెప్తుంది. అయిదో ఆశ్వాసంలో వాస్తుజాతక ప్రకరణాలు కూడా ఉన్నాయి. వ్రాస్తున్నది జ్యోతిషగ్రంథమైనా ఇది కావ్యమని

---

20. R. 125 (c).
2. R 166 (a) ఆ గ్రంథంలో 604 వ పద్యం

గ్రంథకర్త చెప్పుకొన్నాడు. 'సుధారసంబునుబోలి యొప్పుచున్న జ్యోతిషరత్నా కరంబను కావ్యంబు' అని చాటుకొన్నాడు. (R 908) అయితే ఇందులోని సుధారసం గురించి ఎవరూ యోగ్యతాపత్రం ఇవ్వరేమో. చరిగొండ హొన్నయ్య ఏవైనా కథా కావ్యాలు వ్రాశాడోలేదో తెలియదు. ఈ కవికాలం క్రీ.శ. 1700 అని గోలుకొండకవుల సంచికలో ఉంది (పుట 406).

ఈ యుగంలో యింకెందరు కవులకు కళింగసీమతో, విజయనగరసంస్థానంతో సంబంధం ఉందో ఇంకా పరిశోధించాలి. బొబ్బిలియుద్ధం పెదవిజయరామరాజుకు ఎవరో కవి 'విజయరామ యశోభూషణం' అనే సంస్కృత కావ్యం కృతి ఇచ్చాడు. శృంగవరపుకోట సంస్థానాధీశ్వరులు ముఖీ కాశీపతి రాజుగారి ఉద్యోగులలో ఒకడైన కృష్ణయ్యకు అండలూరి శరభయ్య 'ముక్తి చింతామణి' అనే పద్యకావ్యం అంకితం ఇచ్చాడని తెలుస్తోంది. పరిశోధిస్తే ఇంకా తేలుతారు చాలామంది కవులు. అయితే కళింగసీమలోని సుప్రసిద్ధుల పేర్లు లెక్కించేటప్పుడు గోగులపాటి కూర్మనాథం తొలినాళ్లు వేళ్లమీదకు వస్తాడు.

9. గోగులపాటి కూర్మనాథం : విజయనగరసంస్థానాధిపతులకు ఇష్టదైవం రామతీర్థంలో వెలసిన సీతారాముడు. ఈ క్షేత్రంలోని దైవానికే పూసపాటిరాజులూ, వారి ఆశ్రితులు కొందరు తమ కావ్యాలు అంకితం ఇచ్చారు. రామతీర్థంలో తిరుమల పెద్దింటి సంపత్కుమారా చార్యులవారనే వైష్ణవగురువు ఆ కాలంలో ఉండేవాడు. ఈ అయ్యవార్లంగారు రాజగురువులు. సార్వభౌమ సీతారామరాజుగారి కాలంనుండి మూడుతరాలరాజుల కీయన మంత్రోపదేశం చేశారు. మడిమాన్యాలు పొందారు. వెంకటాచార్యులుగారు రాజగురువేకాక సామాన్య సంసారులకు కవులకూ కూడా గురువే. గోగులపాటి కూర్మనాథం అనే మధురకవి ఈయన దగ్గిర మంత్రోపదేశమే పొందాడో, సాహిత్యమే నేర్చుకొన్నాడోగాని తన గ్రంథాలలో ఈ గురువుగారి పేరు చెప్పుకొన్నాడు. గోగులపాటివారు విజయనగరానికి చేరువలో ఉన్న దేవుపల్లిలో ఉండేవారు. గోగలపాటి బుచ్చన్నగారికి ముగ్గురు కొడుకులు. వాళ్లలో కూర్మనాథం మాత్రం విజయనగర సంస్థానంలోనే ఉండిపోయాడుగాని వెంకన్న, కామన్న అనే సోదరులు ఇద్దరూ కాశీరామేశ్వర మజిలీలు చేశారు. చాలా సుప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రాలు సందర్శించుతూ సంచారం చేసేవాళ్లు.

తోడబుట్టినవాళ్లు అలా తీర్థయాత్రలు చేసి దేశమంతా తిరుగుతూ ఉంటే కూర్మనాథం స్వగ్రామానికి దగ్గరలో ఉండే పుణ్యక్షేత్రాలలో సంకీర్తనాచార్యుడుగా ఉండేవాడు. క్రీ.శ. 1700-1717 దాకా పాలించి, విజయనగరం కోట కట్టించిన మొదటి అనందరాజుగారి కాలంలోనే కూర్మనాథం ఉద్యోగంలో చేరాడని ప్రతీతి. సంస్కృతకావ్యాలూ ఆంధ్రప్రబంధాలూ చదువుకొన్నా కూర్మనాథానికి మధురకవిత అంటే ఇష్టం. నిత్యం దేవాలయంలో ఉండేవాడు కనుక ఉత్సవాలలో పాడేపాటలు, వేసే నాటకాలు అంటే అతనికి అదరం కలిగింది కాబోలు. చిన్నప్పుడే మృత్యుంజయవిలాసం అనే రచన ఒకటి చేశాడు.

అది ప్రబంధం, యక్షగానం, నాటకం అన్నీ కలిపిన కొత్తఫక్కీ రచన. అందులో పద్యాలు, పాటలు దరువులు, ద్విపదలు, చూర్ణికలు, శ్లోకాలు-దండకాలు, ఒకటేమిటి? అన్నీ ఉన్నాయి. దీనికి కూర్మనాథం 'శృంగార నాటకగేయప్రబంధం' అని కొత్తపేరు పెట్టాడు. 'నాకుదేచిన యటునవ్య కావ్యంబు' ప్రచురించానని, ప్రచుర పాండిత్యసంభావితులకు, గురుతర సత్కావ్యకోవిదులకు మనవి చేసుకొన్నాడు. చిన్నప్పుడు చెప్పుకొన్న కాళిదాసు సంస్కృతకావ్యాన్నీ, పెరిగాక చదువుకొన్న నన్నెచోడుని ఆంధ్రప్రబంధాన్నీ పదేపదే తలచుకొని కుమారసంభవగాథను 'మృత్యుంజయవిలాసం' అనే నవ్యకావ్యరూపంలో కూర్మనాథం మొదలుపెట్టాడు.

తెలుగు యక్షగానాలలో యిది ఒక కొత్తతరహాది. ఈ శృంగారనాటక గేయప్రబంధం ఆంధ్రదేశమంతటా ప్రచారం పొందింది. దీనిని ప్రదర్శించే వారో లేదోగాని గాయకులు పాడేవారట.[21] ఇది కిందటి దశాబ్దంలోనే గుజిలీ పుస్తకంగా అచ్చుపడింది.[22]

మృత్యుంజయవిలాసం ముందే అచ్చుపడినా గోగులపాటి కూర్మనాథం శృంగారంలో దాటగల అంచులు అందులో కనబడవు. అతడు వ్రాసిన సుందరీమణి శతకంలో అతడు విచ్చలవిడిగా విహరించాడు. సుందరి అతడు ఉంచుకొన్న వేశ్యకాబోలు. ప్రతిరాత్రీ కొంతసేపు ఆమె ఇంట్లో ఉండి స్వగృహానికి వెళ్లేవాడు కాబోలు. ఒక వానవచ్చిన రాత్రిని ఇలా వర్ణించాడు.

> బోటిరొ వానచేవెడలి పోవగలేకొక నా డటుండి యే
> ర్పాటుగ నిద్రవోవ నెఱపయ్యెద దీపముత్రెంచివచ్చి స
> య్యాటలుమాటలుఁ బెనగులాటలు సీత్కృతులేమిలేక నఁ
> గూటమినేలుటల్ దలచుకొందువొలేదొకొ సుందరీమణీ. (సుందరి. 77)

పెనగులాటలులేనికూటమి ఈ ఒక్క పద్యంలోనే ఉందిగాని మిగతా వాటిలో మదన కదనాలు ఎక్కువే. ఈ శతకంలో విప్రలంభశృంగారం ఉంది. ఏదో కారణంవల్ల సుందరిని ఎడబాసి వెళ్లాడు. ఆ వియోగంలో ఇది వ్రాశాడు. ఆమెను కలలోనూ, బొమ్మగానూ ఊహలోనూ చూడలేకపోతున్నానని ఇలా చెప్పాడు :[23]

> నిను కలనైనచూచుటకు నిద్దురకంటికిరాదు చిత్రరం
> జనఫలకంబునం గనగ సాంద్రతరాశ్రువులడ్డమౌను భా
> వనయొనరింతునన్న జెలువా మదిచంచలమౌ నికేమి సే
> తు నిముసమొక్క యేడగుచుదోచె దలంపగ సుందరీమణీ. (సుం. 19)

21. శతకకవుల చరిత్ర-పుట 341.

22. క్రి.శ. 1863లో చింతాసుందరరామయ్య (బందరు) గారి కాపీరైటుతో అచ్చుపడింది.

23. ఈ భావం అచ్చంగా ఇలాగే సముఖం వెంకటకృష్ణప్పనాయకుని అహల్యాసంక్రందనంలో ఉంది. (3-11). బహుశా ఇద్దరికీ ఒక సంస్కృతకవే మూలం కాబోలు

ఒకనాడు నిద్దురపట్టింది. కలా వచ్చింది. అయితే అదృష్టం లేదు. కలలో కూడా ముచ్చటతీరలేదు. అందుచేత పాతవిషయాలు నెమరువేసుకోవడంతప్ప మార్గం లేదు. జ్ఞాపకాలలోకి ఒరిగాడు. సిగ్గు విడివిడని కాలం తలుచుకొన్నాడు. అయితే ఎన్ని తలంచుకొందునని బాధపడ్డాడు. అన్నలను తమ్ములను వదలి సుందరికోసం వెళ్లాడు. ఆమె కోపగించి పొమ్మంది. అతడు ఇలా చెప్పాడు.

అలికులవేణి నీకొరకు అన్నలదమ్ముల బాసివస్తి నీ
కులుకుమిటారి గబ్బిచనుగుబ్బలకొత్తుచు కౌగలించవే
కలికిరొ నీకు గుండె బలు కట్టడిదైవము రాయి చేసె నే
చెలియరొ నీకు నాయుసురు చెందకమానునె సుందరీమణీ. (సుంద. 99)

అతని ఉసురు ఆమెకు తగిలిందోలేదోగాని అతని ఊసు అందరికీ తెలిసింది. కూర్మనాథం మంచి కవిత్వం చెప్తాడని పెదవిజయరామరాజు చెవిని పడింది. కవిని పిలిపించి సత్కరించినట్లుంది. రాజుగారిపేరూ, రామతీర్థాలులోని దేవునిపేరూ కలిసి వచ్చేటట్లు 'విజయరామా రామతీర్థాశ్రయా' అనే మకుటంతో ఒక శతకం చెప్పాడు. ఇందులోని మూడు పద్యాలే ఇప్పటికి దొరుకుతున్నాయి.[24]

ఘనకోపం బతిలోభికే, పరుషవాక్యప్రోద్ధతుల్ పందకే,
ధనకార్పణ్యము పాపశీలునకె, కాంతాబద్ధమోహంబు జా
రునకే, నిర్మలసాధువంచనవిధుల్ మూర్ఖాళికే, యిమ్మహా
మనుజస్వామికి ధర్మమా? విజయరామా! రామతీర్థాశ్రయా.

ఈ శతకంలో అనుప్రాస విధిగా ఉంటుందని ఊహించవచ్చు. రెండో పద్యం చూడండి.

సములద్దైనది బారు, మీభజనచే జాగైనదే నేరు, గ్రీ
ష్మములో బారినదేరు, సజ్జననివాసంబున్న దే యూరు, రో
గము బాగైనదివేరు, మీపదపరాగం బున్న దే నీరు, ధ
ర్మము చేగన్నది పేరు, శ్రీవిజయరామా రామతీర్థాశ్రయా!

మూడో పద్యంలో కూడా ఇదే సంవిధానం.

స్వామిన్గన్నదిపూట, పుణ్యనదిక్రేవంనున్నదేబాట, మా
ధామంబున్నదె పేట, ధర్మసభ సత్యంబన్న దేమాట, యే
సీమ స్వస్తి సమృద్ధిచే భటులచే జెల్వైనదే కోట, పె
న్మామిళ్లున్న దె తోట, శ్రీవిజయరామా! రామతీర్థాశ్రయా.

24. రామతీర్థచరిత్ర-గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, (సింహాచలం) పుట 45.

ఈ శతకం పూర్తిగా దొరక్కపోవడం దురదృష్టం. సమగ్రంగా లభిస్తే కొని చారిత్రక విషయాలు తెలిసేవేమో. విజయరామరాజు భార్యపేరు చంద్రయ్యమ్మగారు. బహుశ ఈమె పేరనే చంద్రమ్మపేట అనేగ్రామం ఉంది. దానినే చంద్రనగరం అని పిలిచేవారు కాబోలు. ఆఊళ్లోని దేవునిపై కూర్మనాథం ఒక అష్టకం వ్రాశాడు 'చంద్రనగరపురీశ్వరా చెలియనిను పిలిచిందిరా.' అనే మకుటం దానిలో ఉంటుంది చెలియ అనేచోట యతికి సరిపోయేకాంత, రమణిమొదలైన పర్యాయపదాలు ఉంటాయి. ఈ అష్టకం విడిగా ఇప్పుడు కనబడదు. కూర్మనాథం వ్రాసినలక్ష్మినారాయణ సంవాదం అనే సేవా ప్రబంధంలో ఉంది.

ఇది మూడాశ్వాసాల కావ్యం మొదటి ఆశ్వాసంలో లక్ష్మినారాయణ సంవాదం ఉంది. స్వామివారు వేటకువెళ్లి తిరిగివచ్చాక లక్ష్మి తలుపు తీయదు. ఏవో చెడు తిరుగుళ్లు తిరిగి వచ్చావని నిందిస్తుంది. కాదు, రాచకార్యంమీద వెళ్లాను అని ఆయన సాక్షులని చూపిస్తానంటాడు. ఆమె నమ్మదు. ఈ సంవాదం అచ్చంగా భట్లపెనుమర్తి కోదండ రామయ్య వ్రాసిన వల్లభాభ్యుదయంలోని సంవాదాన్ని పోలి ఉంటుంది.[25] ఆనాటి వైష్ణవ దేవాలయాలలో ఈ తలుపు దగ్గిర సంవాదాలు పరిపాటి.

లక్ష్మినారాయణ సంవాదంలోని రెండో ఆశ్వాసంలో తిరుమంగయాళ్వారు కథ ఉంది. స్వామివారు వేటనెపాన ఈ ఆళ్వారును చూడడానికి వెడుతూ ఉంటారు. 'నువ్వూరా' అని లక్ష్మిదేవిని తీసుకువెళ్లారు తిరుమంగయాళ్వరంటే దారిదోపిడీలుచేసి వైష్ణవులకు విందులుపెట్టిన భక్తుడు.[26] ఈ కావ్యంలోని రెండో ఆశ్వాసాన్ని చోరసంవాదం అంటారు. మూడో ఆశ్వాసానికీ, మొదటి రెండింటికీ సంబంధం లేదు. చివరిదానిలో ఆలయసేవలు ఉన్నాయి. నైవేద్యాలు, శోభనం, లాలి, ఏకాంతసేవ మొదలైనవి ఉన్నాయి. కొన్ని హాయిగా ఉన్నాయి.

ఆలయానికే జీవితం అంకితంచేసిన కవి గుడికి ఏ విపత్తు వచ్చినా భరించలేడు కూర్మనాథునికాలంలో మరాఠీలు, పిండారీలు రోహిలాలు మొదలైనవాళ్లు గ్రామాలమీద పడి దోచుకునేవారు. ఏ సంవత్సరమో సరిగ్గా చెప్పలేంగాని ఒకసారి తురకలు పెచ్చురేగారు. ప్రజలను హింసించి దేవాలయాలు నాశనంచేయడం ప్రారంభించారు. అప్పుడు కూర్మనాథం సింహాచల దేవాలయంలో ఉద్యోగి ఆ పురాతన నిర్మాణానికి ముప్పువస్తుందని అతడు ఆవేదనతో తల్లడిల్లిపోయాడు. అతని కళ్లముందే ఇతర గ్రామాలలో ఎన్నో దారుణాలు జరిగాయి.

తురకదాడికి బెదిరి ఇల్లూ వాకిళ్లు వదిలి సంసారాలు పారిపోయాయి. ఎక్కడ తలదాచుకోవాలో తెలియక అడవులు పట్టారు. నడవలేనివాళ్లూ పరిగెత్తక తప్పలేదు పైమీద దుప్పటి బరువనుకొనేవాళ్లు మూటలు మోయవలసి వచ్చింది. పంచభక్ష్య

25. సమగ్రఆంధ్రసాహిత్యం - నాయక రాజుల యుగం, VI.
26. సమగ్రఆంధ్రసాహిత్యం - నాయక రాజుల యుగం VI.

పరమాన్నాలు తినేవాళ్లు బలుసాకు తినవలసి వచ్చింది. గడపదాటని ఇల్లాళ్లు అలంగం తిరగవలసి వచ్చింది. పఠానీలఖాజు గ్రామాలు చుట్టబెట్టారు. సోమయాజుల పెద్ద జారీలను గుడిగుండీలు చేసుకొన్నారు యజ్ఞవాటికలో ధూమపానం చేశారు. యాగపాత్రలను లుడకీ చిప్పలు చేసుకొన్నారు. ఇవన్నీ ఇతర గ్రామాలలో చూసి సింహాచలంలో కూడా ఇవి జరుగుతాయేమో అని కూర్మనాథం అలమటించిపోయాడు. దేవుణ్ణి ప్రార్థించాడు. మొత్తుకొన్నాడు. ఎత్తిపొడిచాడు. తిట్టాడు. రోషం కలిగించాడు.

ఇందుగల డందులేడను సందియంబు-జెందవల దను వేదవాగ్బృందమెల్ల
నెందువెదికిన గానరావేమి ఇపుడు-వైరిహరరంహసింహాద్రి నారసింహ. (52)

అని గాలించాడు. దేవునికి కూడా తురకమతంపై అభిమానం పుట్టిందా అని కవికి అనుమానం వేసింది. 'బీబినాంచారిని బిలిపింపు వేగమే తుద కభ్యసింపుమా తురకభాష' అని ఎద్దేవా చేశాడు ఇంకా ఇలా తిట్టాడు.

పాశ్చాత్యులసమాజుపై బుద్ధిపుట్టెనో, మానులజపముపై మనసురోసి?
యవనులకందూరి యందిచ్చ చెందనో, విప్రయజ్ఞములపై విసువుబుట్టి?
ఖానజాతిసలాముపై నింపుబుట్టెనో, దేవతాప్రణతిపై భావ మెదలి
తురకల యీదునందు ముదంబుగల్గెనో, భక్తనిత్యోత్సవ పరతమాని.
వాండ్రు దుర్మార్గులయ్యయో వ్రతము చెడ్డ
సుఖము దక్కదు, వడి ఢిల్లి చేరగ దోలు
పారసీకాధిపుల పటాపంచలుగను
వైరి హరరంహ సింహాద్రి నారసింహ. (నెం. 8)

కవి తన వ్రతం చెడగొట్టుకొని దేవుణ్ణి తిడుతున్నాడు. అయితే తన స్వంతానికి కాదు ప్రజల క్షేమంకోసమే ఈ దూషణ. ఆ సంగతి ఇలా చెప్పాడు :

మా మొఖాసాకు గ్రామంబు లిమ్మనలేదు, కొంపలుగాల్పింప కూడదంటి
కరిహయాదుల మేము గాంక్షింపగాలేదు, గోవధమాన్పింప బ్రోవుమంటి
మాకు మిమ్ములను సామ్రాజ్యమిమ్మనలేదు, క్షితిలోనబ్రజల రక్షింపుమంటి
స్వామి మాకొరకేమి కామింపగాలేదు క్షితిలోన ప్రజల రక్షింపుమంటి
జెలగి నీపదసేవలు జేయుమాకు-వేరె కోరికలేటికి వెన్నగలుగ
నహహ నేటికి నేతికి నంగలార్ప-వైరిహరరంహ సింహాద్రి నారసింహ.
(నెం. 54)

అంగలార్పడం అంతా ప్రజలకోసమే. అందుకే దేవుణ్ణి బ్లాక్‌మెయిల్ చేశాడు. 'చాటకపో జూమీ చాలబ్రోవకయున్న నాటిబ్రేపల్లెలో రోటిమాట' అని బెదిరించాడు.

'పాలియవచ్చిన ఖామినిప్రాణంబు లపహరించి వెలంగినట్లు గాదు, పరబలంబిది నీ ప్రజ్ఞ పనికిరాదు' అని తూలనాడాడు.

ఔరనిజమాడవిమ్మరం బేనటంచ్రదు
కాకరోషంబు గలిగిన గరినయవన
సేన ́నిర్జించి యీయాంధ్ర సృష్టినిల్పు
వైరిహరరంహ సింహాద్రి నారసింహ. (నెం. 24)

ఆంధ్ర సృష్టిని నిలుపుకోవాలనే ఆశయం, అది నాశనమవుతుందేమో అనే ఆరాటం; అవకూడదనే సంకల్పం తొలిసారిగా తెలుగుకవితలో ఇక్కడ సాక్షాత్కరిస్తుంది. పాటిప్రజలు ప్రమాదంలో ఉన్నప్పుడు సంఘచైతన్యంకల ఏ కవికంఠం ఎలుగెత్తక మానదు? అన్యాయం జరుగుతూఉంటే ఆపడానికి దేవుణ్నయినా అది లక్ష్యపెట్టదు. కారుచిచ్చులా దహించేకన్నీళ్లతో గోగులపాటి కూర్మనాథం సింహాద్రినారసింహశతకం చెప్పాడు. ఒకపక్కనుంచి తురక సేనలు త్వరత్వరగా వస్తూంటే వడివడిగా పద్యాలు అతడు చెప్పాడు. 68 పద్యాలు చెప్పగానే ఆ పద్యాలవేడికో ప్రజల వుసురుకో సింహాచలం కొండ మీద ఉన్న తేనెపట్లు ఒక్కసారి అంటుకున్నాయి. వెల్లువలాగ తుమ్మెదలు చెలరేగి తురకసేనలను విశాఖపట్నంలోని శ్మశానం మెట్టదాకా తరిమాయి. నాటినుండి ఆ మెట్టకు తుమ్మెదల మెట్ట అని పేరు వచ్చింది.

గోగులపాటి కూర్మనాథానికి పేరుతెచ్చిన శతకం కూడా ఇదే. ఇటువంటి శతకాలు తెలుగుసాహిత్యంలో మరికొన్ని లేకపోలేదు. అయితే ఆంధ్రసృష్టిని నిలుపమని సందేశం ఇచ్చిన కవులలో ఇతడు ప్రముఖుడు. తెలుగు సాహిత్యంలో ఇతని ఈ సృష్టి నిలుస్తుంది.

16

ఇద్దరు ఆలంకారికులు

పూటకో ప్రబంధం, రోజుకో కావ్యం, గంటకో కావ్యం చెప్పగలమని మనకవులలో కొందరు చాటుకుంటారు. అభ్యాసమైతే ఇదే మంత కష్టమైన పనికాదు. దీని కాస్త ప్రతిభ అక్కరలేదు. రసవత్తరంగా కృతిచెప్పడంలోనే కవి ప్రతిభ కనబడుతుంది. రసమంటే ఏమిటి? దేనివల్ల కావ్యంలో రసం ఉద్భవిస్తుంది ? అనే ప్రశ్నలకు లాక్షణికులు జవాబు చెప్పారు. భరతముని 'రసం నాట్యస్వరూప' మన్నాడు. భామహుడు, దండి, ఉద్భటుడు 'అలంకారాలలో రసంఉం'దన్నారు. 'కావ్యానికి ఆత్మ'ధ్వనే అని ఆనందవర్ధనుడు అన్నాడు. ధ్వనిలోనే రసం ఉందన్నాడు. వక్రోక్తిలోనే రసం ఉందని కుంతలుడన్నాడు. 'ఔచిత్యం వల్లనే రసోత్పత్తి జరుగుతుం'దని క్షేమేంద్రు డన్నాడు. వీళ్ళందరూ సంస్కృత ఆలంకారికులు. వీళ్ల మతాలనే కలగావులగం చేసి మన తెలుగు లాక్షణికులు వ్రాశారు.

అలంకారశాస్త్రంపైన బహుళగ్రంథాలను పరిశోధన చేసిన బులుసు వెంకట రమణయ్యగారు తెలుగులోని అలంకారగ్రంథాలన్నిటిని పరిశీలించి ఆరుపాయింట్లు వ్రాశారు.[1]

1. తెలుగువాళ్లు సంస్కృతంలోని అలంకారగ్రంథాలను తర్జుమా చేసేటప్పుడు తెలుగుకు సంబంధించని కావ్యభేదాలు, దోషాలు మొదలైన వాటిని యథాతథంగా తెనిగించేవారు.

2. మూల గ్రంథాల పేర్లుగాని, వాటిని వ్రాసినవాళ్ళ పేర్లుగాని స్మరించడం లేనేలేదు

3. సంస్కృతంలోనుండి ఎరువుతెచ్చుకొని తెలుగులో లక్షణ గ్రంథాలు వ్రాస్తున్నప్పుడే ఒకే గ్రంథాన్ని గాని, దానితో విరోధించని గ్రంథాలలోనుంచిగాని విషయాలు తీసుకోవటం మనవాళ్ళకి అలవాటు లేదు. విభిన్న కారకాలూ, పరస్పరవిషయవిరోధాలూ ఉన్న

1. పరిశోధన-ఏప్రిల్, 1954.

గ్రంథాలలో నుంచి పొందిక లేని సంగతులు తీసుకొని వ్రాయడం సర్వసాధరణంగా కనబడుతోంది.

4. అక్కరలేని సంస్కృతలక్షణాలను తెలుగుగ్రంథాలలో వివరించే లాక్షణికులు తెలుగుభాషకుకావలసిన లక్షణాలను వివరించడం మానివేశారు

5. మూలంలోకఠినమైన విషయాలుంటే అనువదించక దాటేస్తారు.

6. వివరణలుకూడా మన ప్రాచీనులు పద్యాలలోనే వెలగబెట్టి వారు.

ఖులుసువారు చెప్పిన ఈ ఆరుపాయింట్లూ అక్షరాలా నిజం. తెలుగులో లక్షణ గ్రంథాలను వ్రాస్తున్నప్పుడు మన పూర్వులందరూ ఛందస్సు, వ్యాకరణం, అలంకారం అని విడివిడిగా కేటాయించి పుస్తకాలు వ్రాయలేదు. క్రీ.శ. 1407 నాటి ఎన్నకోట పెద్దన్న వ్రాసిన కావ్యాలంకారచూడమణి మన భాషలో ఇప్పటికి ప్రాచీనతరమైన అలంకార గ్రంథం. దీనిలో తొమ్మిది ఉల్లాసాలు ఉన్నాయి. 7,8 ఉల్లాసాలలో ఛందోవిషయాలు, కడపటి దాంట్లో వ్యాకరణం ఉన్నాయి. అయితే కొంతమంది ప్రత్యేకంగా నాయికా నాయకలక్షణాలు, స్థాయీభావాలు, విభావాలు మొదలైనవి చెప్తూ రసవివరణ చేసే 'ఫక్తు' అలంకారగ్రంథాలను వ్రాయకపోలేదు. వాళ్లలో అనంతుడు ప్రథముడు. ఈయన ఛందోగ్రంథాన్నీ ,అలంకారశాస్త్రాన్నీ సెపరేటుగా వ్రాశాడు.[2] ఛందోదర్పణం, రసాభరణం అని రెండు గ్రంథాలు విడివిడిగా ఉన్నాయి. ఇందులో రసాభరణం చాలామటుకు 'విశ్వనాథుని ప్రతాపరుద్రీయాన్ని అనుకరిస్తుంది'.

సంస్కృతంలోని ప్రతాపరుద్రీయం తెలుగులో చాలా గ్రంథాలకు భిక్ష పెట్టింది నాయికానాయక లక్షణాలను శృంగారరసవివరణకు కావలసిన ఇతర భోగట్టాలను చెప్పే ప్రత్యేకగ్రంథాలు సంస్కృతంలో లేకపోలేదు. క్రీ.శ. 1320 నాటికి భానుదత్తుడు రస మంజరి అనే గ్రంథం వ్రాశాడు. అందులో ఇవన్నీ ఉన్నాయి. ఈయన విదేహదేశంవాడు; మిథిలానగరనివాసి, భానుదత్తుడే కాక మన కృష్ణదేవరాయలవారు కూడా సంస్కృతంలో ఒక రసమంజరి వ్రాసినట్టు కనబడుతుంది ఆముక్తమాల్యదలో వారి పుస్తకాల లిస్టుని తెలుగువల్లభుడు బేరీజువేశాడు.'రసమంజరీముఖ్య మధురకావ్య రచన' మెప్పించికొంటి గీర్వాణభాష. (1-13) అని దేవుడే రాయలవారితో చెప్పాడు ఈ రసమంజరి అలంకార గ్రంథమో కాదో తెలియదు.[3]

---

2. సమగ్రఆంధ్ర సాహిత్యం - గణపతులతొలిరాజులయుగాలు 4వప్రకరణం

3. కృష్ణదేవరాయలవారు భానుదత్తుని సత్కరించినట్టు ఈయూట్రి వెంకటవీరరాఘవచార్యులవారు వ్రాశారు. (విక్రమసింహపురిమండల సర్వస్వం, తృతీయఖండం, పుట 12.) అయితే మల్లాది సూర్య నారాయణశాస్త్రి గారి లెక్క ప్రకారం చూస్తే భానుదత్తుడు రాయలవారికి రెండు వందల సంవత్సరాల ప్రాచీనుడు. (సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్ర, ద్వితీయ భాగం, పుట 256.)

ఖానుదత్తుని రసమంజరిని తెలుగులోకి చాలామంది అనువాదం చేశారు. వాళ్లలో మొదటివాడు గణపవరపు వెంకటకవి. ఈ తెనిగింపు ఇంపుగా ఉందో లేదో చెప్పడానికి ఆ పుస్తకం దక్కలేదు. అలాగే నెల్లూరి వీరరాఘవయ్య అనువాదంకూడా నష్టమైంది. ఇవాళ లభించే ఆంధ్రీకృతరసమంజరులలో ప్రాచీనమైనది కోదండపతి వ్రాసినదే. ఇది క్రీ.శ. 1875లోనే అచ్చుపడింది.

1. **గుడిపాటి కోదండపతి** : అచ్చుప్రతిలో ప్రకాశకులు ఇతణ్ణి సురతాణి కోదండపతి అని పేర్కొన్నారు. దానికి కారణం గద్యలో ఇతడు తన పేరుముందు ఆ మాట వాడుకొన్నాడు. శృంగారరసమంజరి చివర గద్య ఇలాఉంది :

"ఇది శ్రీమత్కోదండరామ వరప్రసాదలబ్ధ చతుర్విధ కవితాధురీణ భరద్వాజగోత్ర పవిత్ర వేంగళమంత్రిపౌత్ర రంగయామాత్యపుత్ర సత్కవి జనమిత్ర కుకవిలతాలవిత్ర గుడిపాటి పయః పారావార రాకాసుధాకర సురతాణి కోదండపతి ప్రణీతం"

ఈ గద్యలోని 'సురతాణి' అనే మాటకు అర్థం చెప్పుకోడానికి చివరనున్న సీసపద్యం తోడ్పడుతుంది. దానిలో 'గుడిపాటివంశ సంభవుడు బిరుదుగా నవఖండ సురాతాని పేరంది మహితుడౌ ... కోదండపతిఘనుడు' అని కనబడుతుంది. ఇతనికి నవఖండ సురతాణి అని బిరుదు ఎవరు ఇచ్చారో తెలియదు. ఇతని కిదొక్కటే కాదు; మరో బిరుదుకూడా ఉంది. ఎత్తుగీతి చూడండి.

సరసకవితాచమత్కార సార్వభౌము-డవని శ్రీరంగధాము దయాశ్రయుండు
నెలమి రసమంజరిని రచించెనందు-సరవిగాగ తృతీయ గుచ్ఛంబు తనరు.

ఈ పద్యంవల్ల నవఖండ సురతాణికి సరసకవితా చమత్కార సార్వభౌముడనే ప్రసిద్ధి ఉన్నట్టుంది. ఇది స్వాతిశయమే కావచ్చు. గుడిపాటి కోదండపతి గురించి ఇంత కంటే వేరే భోగట్టాలు తెలియవు. ఇతడు ఏవూరు వాడో, ఏనాటివాడో చెప్పలేం. కందుకూరి వీరేశలింగంగారు ఇతనిగురించి వ్రాస్తూ 'ఇన్నూరు సంవత్సరముల క్రిందట నుండి యుండునేమో' అని అనుమానించారు.[4] అంటే క్రీ.శ. 1700 ప్రాంతాలలో నన్నమాట. భావిపరిశోధనవల్ల తప్ప తెలుగులో దొరికే ఈ మొదటి రసమంజరి కర్త ఎప్పటివాడో నికరంగా చెప్పలేం

మంజరి అంటేపూచిన కొమ్మ. పూలగుత్తి అని అర్థాలు ఉన్నాయి. ఈ మాటను సార్థకం చేయడంకోసం కోదండపతి తన గ్రంధభాగాలను గుచ్ఛాల కింద పేర్కొన్నాడు.

---

4. ఆంధ్రకవులచరిత్ర, 3వభాగం, పుట 191

ఒక్కొక్క గుచ్ఛంలో ఎన్ని పువ్వులున్నాయో ఆ పువ్వులకు ఎన్ని దళాలున్నాయో, ఎన్ని కేసరాలున్నాయో చెప్పాడు.. లక్షణం వ్రాస్తున్నప్పుడు వచనాలు చెప్పినచోట వాటిని కేసరా లని పేర్కొన్నాడు. వాటి వివరాలు చూడండి.

ప్రథమగుచ్ఛం-3పువ్వులు	50 పద్యదళాలు,	23 వచనకేసరాలు
ద్వితీయగుచ్ఛం-11పువ్వులు	59 పద్యదళాలు,	14 వచనకేసరాలు
తృతీయగుచ్ఛం-5పువ్వులు	24 పద్యదళాలు,	14 వచనకేసరాలు

మొత్తంమీద ఈశృంగార రసమంజరిలో 133 పద్యాలు, 51 వచనాలు ఉన్నా యన్నమాట. రసాలలో కెల్లా శృంగారరసం గొప్పదైతే శృంగార విభేదా లలో సంభోగశృంగా రాన్ని వర్ణించడం కత్తిమీద సాములాంటిది. జుగుప్స కలిగించకుండా దీనిని చెప్ప గలగడంలో కవిప్రజ్ఞ వుంటుంది. గుడిపాటి కోదండపతి ఇచ్చిన ఉదాహరణ చూడండి :

గగనము సంచలించె ధర కంపము చెందెను జారె మేఘముల్
మిగుల కుల్యాద్రుం బొదలె మిరగనాడెను రావగోల్మికిన్
వెగడి కపోతముల్ వలికె వీటుగనల్లలనాడె జంద్రుడా
సొగసి వరుం బెనంగు నెడ జుక్కలురాలెను దిక్కు లెల్లెడన్. (రస.3-4-11)

ఆ సొగసులాడి ఎవరో గాని ఆమె వరునితో పెనగేటప్పుడు ఆకాశం కదిలి భూమి అదిరిందంటే అబ్బురంగా ధ్వనిస్తుంది. అయితే ఈ పద్యంలోని శ్లేషలో సొగసుంది ఆడదాన్ని నడుము ఆకాశమని, జఘనం భూమి అని, కురులు మేఘాలని చెప్పడం కవిసమయం. ఈ దృష్టితో సాంతం చూసినప్పుడు ఆ సొగసులాడి రూపం కనబడుతుంది. ఇలాగే మిగతా పద్యాలకు కూడా అరాధాలు చెప్పుకొంటే సరసంగా ఉంటుంది

కోదండపతి రచించిన ఈ రసమంజరిని మళ్లీ ఎవరైనా అచ్చువేయడం అవస రం.[5] ఇతని తరువాత చాలామంది దీనిని అనువదించారు. వాళ్లగురించి ముందు సంపు టాలలో చెప్పుకొందాం.

అలంకారశాస్త్రంలో ప్రత్యేకంగా అర్థాలంకారాలగురించి వివరించే గ్రంథాలు సంస్కృతంలో చాలా ఉన్నాయి. అసలు అర్థాలంకారాలే 124 ఉన్నాయి నిజానికి ఆదిలో మూడేమూడు అర్థాలంకారాలు ఉండేవి. భరతుడు నాట్యశాస్త్రంలో ఉపమ, దీపక, రూప కాలను మూడింటినే చెప్పాడు. కాలక్రమేణా ఇవి పెరుగుతూ వచ్చాయి. వెంకట

---

5. కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో గుటిపాటి కోదండపతి రసమంజరికి ఒక అముద్రిత ప్రతి ఉంది. గ్రంథసంఖ్య 105. పరిషత్పత్రిక భాండాగారం. 2వభాగం, పుట 73.

పతిరాయలకాలంలో నున్న అప్పయదీక్షితులవారు 'కువలయానందము' అనే గ్రంథంలో నూరు అర్థాలంకారాలను వివరించి చర్చించారు. ఈ గ్రంథాన్ని ఒక తెలుగుకవి అనువదించాడు. అతని గురించి చెప్పుకొందాం.

2. **కటికనేని రామయ్య** : వెంకటగిరి ప్రాంతాలలోని పద్మనాయకులలో కటికనేనివారొకరు. ఈ వంశంలో సూరయ్యగారి రామయ్య సాహితీపరుడు. 'అతివిచిత్ర గుణాలంకార బంధురాతి ప్రబంధనిర్మాణ చాతురీధురీణుడ'నని అతడు చెప్పుకొన్నాడు. ఈయన శ్రీ ప్రతివాది భయంకర వేదాంతాచార్యులవారి శిష్యుడు. పానుగంటి వెంకయ్య, కాశీ వెంకటనరసయ్య అనే వాళ్లు రామయ్యకు మిత్రులు. రంగాచార్యులవారనే సంస్కృత పండితుడు రామయ్యకు చేదోడువాదోడుగా ఉండేవాడు. వీళ్లంతా ఏప్రాంతాలవాళ్లో చెప్ప వచ్చునుగాని ఎప్పటివాళ్లో తెలియదు. కటికనేని రామయ్య 'నూరు నూట యేబదియేండ్ల క్రిందటినుండి యుండవచ్చును' అని కందకూరి వీరేశలింగంగారు క్రి.శ. 1890లో వ్రాశారు.[6] అంటే క్రి.శ. 1740 ప్రాంతాలని చెప్పుకోవాలి.

కటికనేని రామయ్యలీలావిలాసం అనే గ్రంథం వ్రాశాడు. ఇది నష్టమైంది. ఈ ప్రబంధాన్ని వ్రాశాక అప్పయ్యదీక్షితులవారి కువలయానందాన్ని రంగాచార్యులవారి సహాయంతో 'కువలయానందప్రకాశిక' అనే పేరిట మూడు ఘట్టాలుగా అనువదించాడు. ఈ పుస్తకాన్ని వెంకటగిరిరాజావారు క్రి.శ. 1893 లోనే ప్రకటించారు. ఇది యథామూలమైన తెలుగుసేత అనీ, కొన్ని చోట్లమాత్రమే మూలంలోలేని ఉదాహరణలిచ్చాడనీ పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[7] అమూలకమైన ఉదాహరణలలో కొన్ని రామయ్య తన కృష్ణ లీలావిలాసంలోనించి ఇచ్చాడు. ఉత్ప్రేక్షాలంకారం, రూపకాది అలంకారాలతో సంకీర్ణమైన కొన్ని చోట్ల కనబడుతుంది. రూపకసంకీర్ణానికి 'మత్ప్రణీతంబైన శ్రీకృష్ణవిలాసంబునందలి యుదాహరణంబు' అని ఇలా చెప్పాడు :

సమయవరుండు పశ్చిమదిశాసతి కంఠతలంబునందు గుం
కుమకలితాంశుసూత్రమున గూరిచి కట్టిన తాళి సంబయ్యఁ
బ్రమద మొనర్పబోవ గుచపాళిని దా నరమాటుజెందెనా
నమరగ గాననయ్యె నపరాద్రిమరుంగున భానుదర్ధమై (కువలయా.1-98)

ఈ సూర్యాస్తమయవర్ణన ఒకటేకాక మరో పద్యంకూడా తన శ్రీకృష్ణ విలాసంలోంచి కటికనేని రామయ్య ఉదాహరించాడు. రూపకసందేహాలంకార సంకీర్ణమైన అద్భుతోత్ప్రేక్షా లంకారానికి ఉదాహరణగా ఈ పద్యం చూపాడు.

6.ఆంధ్రకవుల చరిత్ర, 3 వభాగం పుట 238.

7. ఆంధ్రాలంకారచరిత్ర – బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు. పరిశోధన డిసెంబరు జనవరి, 1955 పుట 76.

ఆ రామామణివేణి రాహువు లలాటార్ధేందునిం బట్టు దీ
క్షారంభంబున రాదలంచి యసమర్థ్యాశంకచే బ్రుతులం
బ్రారూఢింబనుపం శ్రవఃకుహర నిర్యాతాత్ముడై దృఙ్మనో
భూరాజద్విశిఖార్తి నిల్చెనన నొప్పుం దీర్ఘసుభ్రూలతల్.(కువలయా: 1-99)

ఇలాంటి కొన్ని ఉదాహరణలు తప్పించి ఖగతాదంతా కువలయా నందానికి తు.చ.తప్పని అనువాదమే. ఈ పుస్తకంపై బులుసువారు సమగ్రమైన పరిశోధన చేసి విమర్శించారు. "మూలమందలి వాక్యముల కారీతిగానే తత్సమీకరించిన యనుకరణ మగుటచేతను నిందలి విషయము కొంత దుర్గ్రాహ్యముగనే యున్నది." అని బులుసువారి తీర్పు.[8]

ఈ పుస్తకానికేకాదు తెలుగులోని అలంకారగ్రంథాలకు మొత్తంమీద ఇది వర్తిస్తుంది.

8. పరిశోధన, డిసెంబరు-జనవరి. 1955 పుట 76.

17

ముగ్గురు శేష ధర్మ కవులు

మన ధర్మశాస్త్రాలన్నీ సంస్కృతంలోనే ఉన్నాయి. ఎవరెవరు ఏవిధర్మాలు పాటించాలో, వాటివల్ల పొందే ఫలితాలు ఏమిటో బోధించే గ్రంధాలు కూడా సంస్కృతంలోనే ఉన్నాయి. వివిధదానాలూ, అవిచేస్తే వచ్చే పుణ్యాలూ బేరీజువేసి కథల్లాగ మనపూర్వులు చెప్పారు. ఇవన్నీ ఇతిహాస పురాణాలలో ఉన్నాయి. భారతం కొన్ని ధర్మాలను ప్రబోధించింది. దాని శేషమైన హరివంశం ఇంకొన్ని చెప్పింది. హరివంశంలో ఆశ్చర్యపర్వం అని ఒకటి ఉంది. దానినిండా ధర్మకథలే ఉన్నాయి. వీటిని శేషధర్మాలని పిలుస్తారు. ఈ గ్రంధాన్ని ఇంతకుముందు తామరపల్లి తిమ్మయ్య తెనిగించాడు.[1] ఆతరువాత వెలుతురుపల్లి విశ్వనాధంకూడా రచించాడు.[2] కడపటిరాజులయుగంలో ఇంకోముగ్గురు ఈ గ్రంధాన్నే వ్రాశారు. వాళ్ళలో తురిమెళ్ళ రామన్నగుర్గించి ముందు తెలుసుకుందాం.

1. **తురిమళ్ల రామరన్న:—** కూనపులి చిన్నమనాయకుడనే ఒక మోతుబరి పూర్వం ఒక గ్రామం పాలించేవాడు. అయనదగ్గిర కార్యనిర్వాహక కర్తగా తురిమళ్ళ రామన్న అనే విద్వాంసుడు ఉండేవాడు. తెనాలితాలూకాలో ఉన్న తురిమళ్ల ఇతని స్వగ్రామం కావచ్చు. ఈయన తెలివితేటల్లో ఆదిశేషుని ఓడించినంత గొప్పవాడినని చెప్పుకొన్నాడు. శేషధర్మాలు తెనిగించడంలో మొదటివాడినని ఇలా చెప్పుకొన్నాడు.

భారతముఖ్యసంహితలు భాగవతాది పురాణముల్వచ
శ్రీరహిమీరగా తెనుగుజేసిన పూర్వకవీశ్వరుల్ దయో
దారకటాక్ష వీక్ష నను ధన్యుని గానొనరింపజూచియో
దారు రచింపరెరి వసుధాస్థలి తెన్గున శేషధర్మముల్.

---

1. సమగ్రఆంధసాహిత్యం, 6 వసంపుటం 37 వ ప్రకరణం
2. సమగ్రఆంధసాహిత్యం 7 వసంపుటం

ఈ పద్యంలోని ప్రకటన ప్రకారం శేషధర్మాలను తొలిసారిగా ఆంధ్రీకరించిన ధన్యత ఇతనికేచెందాలిగాని ఆకీర్తిలో కొంత అతనిస్నేహితుడుకూడా పంచుకోకతప్పదు. అతనిపేరు భద్రిరాజుతిమ్మన. ఈయన రామన్నకు రచనలో తోడ్పడ్డాడు. ఈసంగతి రామన్న ఇలా చెప్పాడు :

చిత్తమునన్ దలంచి నుతిచేసెద మత్కృతికిన్ సహాయ ము
ద్యత్తరమైత్రి జేసిన మహామహు సత్కవులెంచ విష్ణుధ
ర్మోత్తర ముఖ్యసత్కృతుల మూన చమత్కృతి మీరజేయన
త్యుత్తము భద్రరాజకులధుర్యుని దమ్మన సూరివర్యునిన్. R620)

ఈ పద్యంవల్ల భద్రిరాజు తిమ్మన ఇతని మిత్రుడే కాక విష్ణుధర్మోత్తరం మొదలైన కృతుల చమత్కృతికి కారణభూతుడని తెలుస్తోంది. ఈయన తనకు సహాయం చేసినట్లు రామన్న కృతజ్ఞతతో చెప్పుకోవడంవల్ల విష్ణుధర్మోత్తరం పేరుకూడా తెలియవచ్చింది. తురిమెళ్ళ రామన్న ఈ మిత్రుణ్ణే కాక ప్రాచీన కవులనే కూడా నుతించాడు. తిక్కనగారి దగ్గర నుంచి ప్రతి ఒక్కరూ పూర్వ కవులను స్మరిస్తున్నారు. కానితురిమెళ్లరామన్న విలక్షణంగా స్తుతించాడు. ఈయన లక్ష్యలక్షణ కవులను విడివిడిగా ప్రార్థించాడు. లాక్షణికులను ఇలా స్తుతించాడు.

శ్రీ వెలయంగ నేషునులు చేసిరి లక్షణకావ్యముల్ కవి
స్తోమములెంచనట్టి గుణరుజ్జ్వ లలక్షణ చక్రవర్తులన్
వేమరు నాత్మలో దలతు వెల్లకితాతమనీషి భైరవున్
భీము ననంతు జిత్రకవి పెద్దసుధీంద్రు జగత్ప్రసిద్ధులన్. [R620]

ఈ పద్యంలో పేర్కొన్న లాక్షణికులందరూ క్రి.శ. 1560 కి పూర్వులే. వాళ్లని నుతించిన తురిమెళ్ళ రామన్న కనీసం మరో వందసంవత్సరాల తరువాతి వాడనుకుంటే ఇతనికాలం 1660 అవుతుంది. బహుశ మరొకరకం అర్వాచీనుడు కావచ్చు. ఇతడు వ్రాసిన శేషధర్మాలు సమగ్రమే. ఇది ఎనిమిదాశ్వాసాల కావ్యం. దాన్ని అతడు మహాప్రబంధమన్నాడు. ఇది అముద్రితం దీనిప్రతి ఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది. (R620)

వనపర్తి సంస్థానంలో కూడా తురిమెళ్ళ రామన్న వ్రాసిన శేషధర్మాల ప్రతిఒకటే ఉండేది. దానిని హైదరాబాదు ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తు వారి కిచ్చారు. ఆప్రతినిబట్టి మిత్రులుడాక్టరు బిరుదురాజు రామరాజుగారుఒకవ్యాసం వ్రాశారు [3]

3. మరుగుపడిన మాణిక్యాలు, పుటలు 25-30

అందులో తురిమెళ్ళ రామన్న కడపజిల్లా పులివెందుల తాలూకాలోని వేముల గ్రామం వాడని అయన వ్రాశారు. కూనపులి వంశంలోని వ్యక్తులా గ్రామంలో ఉండేవారని, తురిమెళ్ళ రామన్న పేర్కొన్న కుమాళ్ళ కాల్వ, వేల్పుల, మామిడిపల్లె మొదలైనవన్నీ కడపజిల్లాలోనే ఉన్నాయి. కూనపులి వారిది కడపజిల్లా అయినా రామన్నగారి పూర్వీకులు తెనాలినుండి వెళ్లివుండవచ్చు.

2. **కొడిచెర్ల శ్రీనివాసుడు:–** తురిమెళ్ళ రామన్న తరువాత ఈ యుగంలో శేషధర్మాలను రచించిన వాడు కొడిచెర్ల శ్రీనివాసులు. తాను నవరసానుబంధంగా ప్రబంధాన్ని నిబంధించగల చాతుర్య ధురీక్షణుణ్ణని ఇతడు చెప్పుకొన్నాడు. మన కవులందరూ గద్యలో ఇలా ప్రకటించుకొంటారు. అయితే కొడిచెర్ల శ్రీనివాసులు తనకు కులక్రమానుగతంగా వచ్చే కొన్ని బిరుదులను కూడా చెప్పుకొన్నాడు. కొడిచెర్లవారు ఏ రాజులవద్ద ఉద్యోగులోగాని ఐవరగండ బిరుద ప్రచండ మంత్ర మార్తాండ అనే ప్రశస్తి పొందారు.

సమస్త సద్గుణ వాసుడైన కొడిచెర్ల శ్రీనివాసుడు ఎప్పటివాడో తెలియదు. ఇతడు ఆరాశ్వాసాల పద్యకావ్యంగా శేషధర్మాలు రచించాడు. ఇతని కవిత్వం ప్రాషంగా రసికజన హృదయంగమంగా ఉంటుందని వీరేశలింగంగారు అభిప్రాయ పడ్డారు.[4] మానవుడు కామక్రోధాలవల్ల అంచెలంచెలుగా ఎలా చెడిపోతాడో కొడిచెర్ల శ్రీనివాసుడు ఇలా చెప్పాడు :

నెలకొని సంగమంబున జనించును గామము కామవృద్ధి చే
దలకొను క్రోధ మట్టి బెడిదంబగు క్రోధమునం దనర్చు మో
హలతిక మోహవృత్తి నుదయంబగు విస్మృతి విస్మృతిన్ జనున్
దలపగ బుద్ధి బుద్ధి చనినా మరితాజెడు మానవుండిలన్.

ఇలాంటి సాఫీ కవిత్వమున్న కావ్యానికి కొడిచెర్ల శ్రీనివాసుడు 'శేషధర్మ రత్నాకరం' అని పేరు పెట్టాడు :

3. **కానాల నరసింహం:–** శ్రీనివాసుని తరువాత చెప్పుకోవలసిన వాడు కానాల నరసింహం. ఇతడు అవే శేషధర్మాలనుఎనిమిది అశ్వాసాల గ్రంథంగా రచించాడు. ఇతడుతరిగొండ గ్రామంలో ఉండేవాడు. అఊళ్లో ఎప్పటివాడో యిదమిద్దంగా తెలియదుగాని క్రీ. శ. 1750 ప్రాంతాలవాడనివీరేశలింగంగారు భావించారు.[5]

---

4. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర–మూడవభాగం. పుటలు 69-70.
5. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర – మూడవభాగం. పుట 284

శేషధర్మాలవంటి నీతి ప్రబోధక కావ్యాలు వ్రాస్తున్నా మనకవులు తమ కల్పనలు, అనుసరణలు మానరు. 'నానానూన వితాన వాసనల' అనే చక్కని పద్యం చాలా ప్రసిద్ధమైంది. (వసు 2-47) ఈ ముక్కుపద్యం, అనంతర కవులను ముక్కుపట్టుకొని అనుసరణారణ్యంలోనికి నడిపించింది. కానాల నరసింహం ఇలాగ ఇనుమడించి నాసికావర్ణనం చేశాడు.

పొలుపగుకాంచనంబు దిలపుష్పము నచ్చెలి నాసికోపమం
బలవరవచ్చి దానిసమమాటకు జాలకయూర్ధ్వదృష్టి గా
మ్మల దలక్రిందుగా దపముమానుగ జేసి ఫలించువేళ మే
నులు విడిచెన్ నలంగడె ఘనుండయినన్ బలవద్విరోధియై.

భట్టుమూర్తి పద్యంతో తులతూగే పద్యం వ్రాయడానికి ఎందరెందరో తలకిందులుగా తపస్సు ఇప్పటికీ చేస్తూనే ఉన్నారు. ఆ గుంపులో గోవిందా అనేవాళ్ళే ఈ ముగ్గురు శేషధర్మాల కవులు !

18

కొందరు మహాత్మ్యాలరచయితలు

మన దేశంలో పుణ్యక్షేత్రాలకు, పురాణపురుషులకూ కొదవలేదు. గురజాడ అప్పారావుగారు చెప్పినట్టు ఈదేశంలో పాండవులు ఉండని గుహలూ, సీతమ్మవారు స్నానమాడని గుంటలూ అంటూ లేవు. ప్రతి ఊళ్లోనూ ఒక దేవాలయం ఉంది. ప్రతి దేవుడూ సత్యమున్న దైవమే. అతని మహిమలు భక్తులకు చిరస్మరణీయాలు. స్థానిక గాథలకన్నా సుప్రసిద్ధ క్షేత్రమహిమలు దేశంమొత్తంమీద అందరూ చెప్పుకొంటారు. కొన్ని మహాత్మ్యాలు జనులు అనుశ్రుతంగా చెప్పుకొనేవి. కొన్ని గ్రంథస్థమై చాలామంది మరచిపోయినవి. కొన్ని కొత్తగా కల్పించి వీస్కాందపురాణానికో అంటగట్టినవి. ఈయుగంలో కవులు చాలామంది మాహాత్మ్యాలను వ్రాసి వాటిని ప్రబంధాలన్నారు. ఈ తరహాగ్రంథాలను ప్రసిద్ధ కవులు వ్రాసినా అవి మూలబడ్డాయి. ఇక మిగతావాళ్ళ రచనలసంగతి చెప్పనే అక్కరలేదు. దారిలో ఒయాసిస్సులలాగ ఈ గ్రంథాలలో అక్కడో చక్కని పద్యం. ఇక్కడో రసభరితమైన ఘట్టం ఉంటే కొండంత తృప్తి కల్గుతుంది.

ఈయుగంలోని కొందరుసుప్రసిద్ధులూ, తదితరులూ,రచించిన మహాత్మ్యాల అకారాదిక్రమం చూడండి.

1. కార్తీకమాహాత్మ్యం	కుందుర్తి వెంకటాచలం
2. కాశీమహిమార్థదర్పణం	కళులె నంజరాజు
3. గజారణ్యమాహాత్మ్యం (పద్యాలు)	కవిఘాటి బలభద్రయ్య
4. గజారణ్య " (వచనం)	కర్తపేరు తెలియదు
5. గౌతమీ "	-అల్లమరాజు బాపయ్య
6. జగన్నాధ " (ముక్తిచింతామణి)	యతిరాజ వెంకటాచార్యులు
7. జగన్నాధ "	రామయ్యగారి సూరయ్య
8. జాహ్నవి "	ఏనుగుచినలక్ష్మణకవి

9. నింబజా "	బడగలపాటి నరసయ్య
10. మాఘ "	విజయరంగ చొక్కనాథుడు
11. రామేశ్వర "	ఏనుగు చినలక్ష్మణకవి
12. వృద్ధాచల "	రేవూరి అనంతయ్య
13. శ్రీ ముష్ణ "	రేవూరి చినఅనంతయ్య
14. శ్రీరంగ "	చేకూరి సిద్ధయ్య
15. శ్రీరంగ "	విజయరంగచొక్కనాథుడు
16. సర్పపురీ "	కూచిమంచి తిమ్మకవి
17. సాగరసంగ"	కూచిమంచి తిమ్మకవి
18. సింహాచల"	కూచిమంచి తిమ్మకవి
19. సేతు "	భాస్కర వెంకటాచలం
20. హాలాస్య "	కళులె నంజరాజు
21. హాలాస్య "	శ్రీపతి రామభద్రయ్య

ఈ మహాత్మ్యాల రచయితలలో కొందరి గురించి ప్రతేక వ్యాసాలలో వివరించడం జరిగింది. కుందుర్తి, రేవూరి కవులగురించి విడిగా చెప్పుకొన్నాం. ఏనుగువారు, కూచిమంచివారు ప్రసిద్ధులు. విజయనగరం చొక్కనాథుడు వచనభోజుడు. మధురనాయకరాజు కళులె నంజరాజు తత్తుల్యుడే; మైసూరువాడుఈప్రముఖులను మినహాయిస్తే ఎనమండుగురు మాహాత్మ్య రచయితలు మిగులుతున్నారు. వాళ్ళగురించి తెలిసినన్ని విషయాలు చెప్పుకొందాం.

1. **కవిఘాటి బలభద్రయ్య:**— దక్షిణాదినవున్న పుణ్యక్షేత్రాలలో జంబుకేశ్వరం ఒకటి. దీనిని గజారణ్యం అంటారు. ఈక్షేత్రం గురించిన వివరాలన్నీ పద్మపురాణంలో ఉన్నాయి. వాటిని గజారణ్య సంహిత అనే పేరిట కవిఘాటి బలభద్రయ్య అనువదించాడు. ఇతని కాలంగాని ఇతర వివరాలుగాని తెలియవు. పోని ఇతని కృతి అయినా సమగ్రమా అంటే అంతా లభించలేదు: దాని అముద్రిత ప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది. (14-1-17) జంబుకేశ్వర మహిమను పద్యకావ్యంగా బలభద్రయ్య వ్రాస్తే ఎవరో పేరు తెలియని కర్త దానినే వచన రూపంగా అనువదించాడు. ఈ పుస్తకంకూడా అసమగ్రం. దాని ప్రతి కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు వారి కార్యాలయంలో ఉంది.(గ్రంథ సంఖ్య 167)

2. **అల్లమరాజు బాపయ్య:**—తంజావూరులో తెలుగు నాయక రాజులయుగం అంతరించాక పండిత కుటుంబాలు దక్షిణాదినుండి ఎగువకు వలస వచ్చాయి.

వాళ్లే ద్రావిళ్లుగా సర్కారు జిల్లాలలో ప్రసిద్ధులయ్యారు. అల్లమరాజువారు ఆరామ ద్రావిళ్లు. పిఠాపురం ప్రాంతాలలో క్రీ.శ. 1735 నాటికి స్థిరపడ్డారు. అల్లమరాజు బాపయ్య గౌతమీమాహాత్మ్యం అనే గ్రంథాన్ని వ్రాశాడు. ఇదేమంత మంచికవిత్వంకాదని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[1]

3. **యతిరాజ వెంకటాచార్యులు:–** ఆదినుంచి కులాలపట్టింపు లేని దేవాలయం పూరీ జగన్నాథమే. అందుకే 'సర్వం శ్రీ జగన్నాథం' అన్న సామెత పుట్టింది. జగన్నాథుని ప్రసాదాన్ని ఎంత హీనుడిచ్చినా పుచ్చుకోవాలి. పరిగ్రహించని బ్రాహ్మణునికిఏగతి పడుతుందో దేవుడిలా చెప్పాడట :

హీనుడు ముట్టినా దనుచు నెంచి మదీయ మహా ప్రసాదమున్
దానుపభుక్తియోగ్యమని తత్పరబుద్ధి పరిగ్రహింపకే
మానిన సద్విజుండు వ్రతమంగళుడై భవరోగబాధితుడై
న్యూనత చెంది పంచముని యోగమునందు వసించు నెప్పుడున్ (D347)

ఈ పద్యం జగన్నాథ మాహాత్మ్యాన్ని చెప్పే ముక్తిచింతామణి అనే ప్రబంధంలోని మూడో ఆశ్వాసంలోనిది. ఈ కావ్యాన్ని యతిరాజు వెంకటాచార్యుడనే కవి వ్రాశాడు. ఆయన రాజమహేంద్రవరం వాడు. హయగ్రీవ భక్తుడు. కందాడ వరదాచార్యులవారి శిష్యుడు. గాన తిమ్మరాజు అనే పద్మనాయకుడు ఒకప్పుడు రాజమండ్రికి అధికారిగా ఉండేవాడు. ఆయన ప్రేరేపిస్తే ఈ కావ్యాన్ని వ్రాసి జగన్నాథునికే వెంకటాచార్యులు అంకితం ఇచ్చాడు. ఇది నాలుగాశ్వాసాల కావ్యం, ఈ కవి క్రీ.శ. 1700 ప్రాంతాలలో ఉండి ఉంటాడని వీరేశలింగంగారి అంచనా.[2] ఇది అముద్రితం.

4. **రామయ్యగారి సూరన్న:–** యతిరాజ వెంకటాచార్యుల జగన్నాథ మాహాత్మ్యం అముద్రితం అయితే రామయ్యగారి సూరయ్య వ్రాసినది అసమగ్రం. ఇది ఎన్ని ఆశ్వాసాల గ్రంథమో తెలియదు. కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి కార్యాలయంలో రెండో ఆశ్వాసంలో కొంతదాకా ఉన్న గ్రంథం ఉంది. (950) ఈ కావ్యాన్ని సూరయ్య భద్రాచల రామునికి అంకితం ఇచ్చాడు. కవి గురించి మరే వివరాలు దొరకవు. కవిత్వం ధారాళంగా, చక్కగా వుందని పరిశోధకులు అభిప్రాయపడుతున్నారు.[3]

5. **బడగలనాటి నరసయ్య:–** ఏక్షేత్ర మాహాత్మ్యానికైనా, గోత్రచరిత్రకైనా మన పురాణాలే పరమ ప్రమాణాలు. బ్రహ్మాండ పురాణంలో మౌద్గలగోత్రం ఏర్పడిన

1. ఆంధ్రకవులచరిత్ర, వంగూరు సుబ్బారావుగారు: పుట 584
2. ఆంధ్రకవులచరిత్ర, 3 వభాగం, పుట 199
3. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక, సంపుటి 4. పుట 395

విధం ఉందట. అందులో దేవమల్లుని కథ, దేవీ మాహాత్మ్యం, మల్లుల శాఖ లేర్పడిన పద్ధతి మొదలైన వివరాలన్నీ ఉన్నాయి. వీటిని నింబజామహాత్మ్యం అనే పేరిట బడగలనాటి నరసయ్య అనే కవి వ్రాశాడు. ఇతడు చంద్రగిరి ప్రాంతాల వాడని అనుమానించవచ్చు. తనతండ్రి విధుశైల కన్నడ నరసమంత్రి అని చెప్పుకొన్నాడు. విధుశైలమంటే చంద్రగిరి కావచ్చును.

బడగలనాటి నరసయ్య ఈ నింబజామాహాత్మ్యాన్ని తొక్కదం మన్నరు జెట్టి ప్రేరణవల్ల వ్రాశాడు. 'జనుల తొక్కడములు సడలించు కతన,' ఘనులు వాళ్ళ నాన్నను తొక్కదం వెంకటజెట్టి అన్నరట. అది ఇంటిపేరైంది. కృతి ప్రేరేపకులు మల్లులు కనుక దేవమల్లుని కథను చెప్పే నింబజా మాహాత్మ్యం ద్విపదగా నరసయ్యచేత చెప్పించాడు. ఈ గ్రంథానికి ఏకవీరా మాహాత్మ్యం అనే నామాంతరం కూడా కవేపెట్టాడు. ఈ ద్విపద కావ్యం అముద్రితం. తంజావూరులో ఒక ప్రతి వుంది. (తం.డి.303) ఈ కవి ప్రేరేపకుడు క్రీ.శ. 1740 ప్రాంతాలవాడని దక్షిణాన మహారాష్ట్ర నాయకుల సీమలోని వాడని పరిశోధకుల భావన.[4]

6. **చేకూరు సిద్ధయ్య:–** ఎక్కడవాడో ఎప్పటివాడో చెప్పలేంగాని చేకూరు సిద్ధయ్య అనే కవి శ్రీరంగమాహాత్మ్యాన్ని అయిదాశ్వాసాల పద్యకావ్యంగా రచించాడు. నల్లగొండ లక్ష్మీనరసయ్య ఇతని గురువు. ఈయన వల్ల తనకు వినూతన సాహితీ లక్షణాదిక జ్ఞానం కలిగిందని కవి చెప్పుకొన్నాడు. శ్రీరంగమాహాత్మ్యం వ్రాయడానికి ముందు హరిభక్తామృతసార మనె ప్రబంధం నిర్మించాడట. ఆ సంగతి శ్రీరంగవమాహాత్మ్యం గద్యలో చెప్పుకొన్నాడు. అయితే అది అలభ్యం. దొరుకుతున్నది. మాత్రం సంస్కృత పద జటిలమైన రచన అని పరిశోధకుల అంచనా.[5] దాని ప్రతి కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి కార్యాలయంలో ఉంది. గ్రంధ సంఖ్య 672

7. **భాస్కర వెంకటాచలం:–** ఈ యుగంలోనే రామేశ్వర మాహాత్మ్యం వినుగుచినలక్ష్మణకవి రచించాడు. అతనిలాగే భాస్కర వెంకటాచలం కూడా దక్షిణాదిన సేతుమాహాత్మ్యం అనే నాలుగు ఆశ్వాసాల పద్యకావ్యాన్ని వ్రాశాడు. ఇతడు క్రీ.శ. 1731-1767 ప్రాంతాలలో ఉన్నవాడని పరిశోధకులు భావిస్తున్నారు.[6] భాస్కర వెంకటాచలమేకాక అతని సోదరుడు శేషాచలం కూడా రచయితే. ఆయన నాంచారు పరిణయం అనే యక్షగానం వ్రాశాడు. ఇది ఈమధ్యనే

---

4. దక్షిణ దేశీయాంధ్ర వాఙ్మయం -పుట 292.

5. పరిషత్పుస్తకభాండాగారం-ద్వితీయ భాగం, పుట 98

6. చోళపాండ్య దేశాంధ్ర ప్రాబల్యం-శ్రీహరి సేతురామయ్యగారు, ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు పత్రిక, సం 7. పుట 84-92.

వెలుగుచూసిందిరాజపాళయంలోని తెలుగు విద్యాలయంవారు 1987 లో ప్రచురించారు. వెంకటాచలం రచన దొరుకుతుంది. దీనిప్రతి ఒకటి కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారి గ్రంథాలయంలో ఉంది. ఈ కవిత్వం ప్రౌఢమూకాదు; నిర్దుష్టమూకాదని పరిశోధకుల తీర్పు [7]

8. శ్రీపతి రామభద్రయ్య:- క్షేత్రమహిమలను కొందరు పద్యకావ్యాలుగా వ్రాస్తే కొందరు వచనరూపంలో రచించారు. మధురానగర మాహాత్మ్యాన్ని పచ్చకర్పూరపు తిరువెంగళయ్య చొక్కనాథచరిత్ర అనే పేరిట ద్విపదలో వ్రాశాడు. అయితే కళులెనంజరాజు ఈయుగంలో హాలస్యమాహాత్మ్యం అనే పేరుతో వచనంలో మధుర మాహాత్మ్యం చెప్పాడు. ఈయనే కాక శ్రీపతిరాజు భద్రయ్యకూడా వచన కావ్యంగా హాలాస్య మాహాత్మ్యం రచించాడు. ఇతడు మధురనివాసి. అయితే ఎవరికాలంలో ఉన్నవాడో తెలియదు. ఈ గ్రంథప్రతి ఒకటి ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి కార్యాలయంలో ఉంది. (170) వ్రాసేది వచనమే. అయినా యమకమంటే రచయితకు ఇష్టం. సంస్కృత జటిలంగా రచన సాగిందని గ్రంధ పరిశీలకులు చెప్తున్నారు. [8]

ఈ యుగంనుంచీ కవి తనపాండిత్యగరిమ ప్రకటించుకోడానికి వచనంలో కూడా సాముగరడీలు చేయడం మొదలు పెట్టాడు. ఏ క్షేత్రమాహాత్మ్యం వ్రాసినా అందుకే. ప్రజోపయోగం కొంచెం తక్కువే. కాబట్టే ఇన్ని పుస్తకాలు వెలుగు చూడలేదు.

---

7. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక. సంపుటి 3. పుట 363.
8. పరిషత్పుస్తక భాండాగారం ద్వితీయభాగం. పుట 78.

19

పదిమంది శతకకవులు

మన కవులలో చాలామంది సంప్రదాయాలకు బంధితులు. లక్షణ గ్రంథాలకు బానిసలు. సనాతన సత్కథలనేగాని సమకాలిక ఇతివృత్తాలను స్వీకరించరు. భాషాడంబరాన్నేగాని భావ సౌకుమార్యాన్ని మెచ్చరు. స్వవిషయాలు చెప్పరు. సజీవ పాత్రలు సృష్టించరు. పెద్దలు పెట్టిన వరవళ్లే దిద్దుతారు. ప్రాచీనులు గీసిన గీటు దాటకుండా గానుగెద్దులలాగా తిరుగుతారు. అయితే మన ప్రాచీనులలో కొందరు ప్రతిభావంతులు ప్రబంధనిర్మాణంలో స్వతంత్రించారు. అలాచేయనివాళ్లు స్వవిషయాన్నీ, సమకాలిక జీవితాన్నీ జోడించి శతకాలు వ్రాశారు. అదే ఆనవాయితిని ఈ యుగంలో కొందరు కవులు పాటించారు.

మొగలాయిసేనలు ఈయుగంలో చేసిన దారుణాలకు లెక్కలేదు. ప్రజాజీవితం అల్లకల్లోలమైపోయింది. కవుల సాంఘిక చైతన్యం మేలుకొంది పరమతాలవాళ్లు చేసే బీభత్సాలు ఆపమంటూ దేవుణ్ణి ప్రార్థించారు. ఎత్తి పొడిచారు. నిందించారు. వివిధ ప్రాంతాలలో కవులు ఒకే మోస్తరు పద్యాలలో ఆవేదనా, ఆరాటం, వ్యక్తపరిచారు. ఈ కోవలోని శతకాల వివరాలు చూడండి.

1. సింహాద్రినారసింహాశతకం : గోగులపాటి కూర్మనాథం వ్రాశాడు. ఇతని గురించి చెప్పుకొన్నాం.

2. శత్రుసంహారశతకం : తిరుపతిలో ఎవరో వ్రాశారు. ఇతని గురించి చెప్పుకొందాం.

3. ఏకామ్రలింగశతకం : కంచిలోజరిగిన కల్లోలాన్ని చూసి నిమ్మల లక్ష్మన్న మొరపెట్టుకున్నాడు.

4. పశ్చిమరంగశతకం : మైసూరు ప్రజలను ఎవరో ఇక్కేరిరాజు బ్రాహ్మణ కటంకుడై బాధిస్తున్నప్పుడు ఒక కవి చెప్పాడు. దానిప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది (D 1611)

5. కస్తూరిరంగశతకం : 'రాత్రిచరవైరి కస్తూరి రంగశౌరి' అనే మకుటంతో ఎవరో చెప్పిన శతకం. వివరాలు తెలియవు.

6. రాక్షసవిరామశతకం : తురకసైన్యాలు కొల్లకొడుతూఉంటే ఆపమని ఎవరో వ్రాశారు. 'రాక్షసవిరామకస్తూరి రంగధామ' అనే మకుటం ఉంది. దాని ప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది. (14-17-12)[1]

ఈ అరడజను శతకాలేకాక ఇటువంటివి మరికొన్ని ఈ యుగంలో పుట్టి ఏ పుట్టలోనే మూలుగుతూ ఉండవచ్చు. ఈ కవులలో ప్రతిఒక్కరిలోనూ చిత్తశుద్ధి, దేశభక్తి ఎంత ఎక్కువో పరస్పరానుకరణకూడా అంత ఎక్కువే. ఒకరి ఆవేదన ఇంకొకరిలో ప్రతిధ్వనిస్తుంది. వీళ్ల గురించి కొంచెం చెప్పుకొందాం.

1. **తిరుపతి వెంకటాచలం** : ఔరంగజేబు సైన్యాలు దక్షిణాన పూనమల్లిదాకా వచ్చాయి. ఆ దండయాత్రలో, దిగువతిరుపతినికూడా కొల్లగొట్టారు. అప్పుడు ఎవరో కవి 'శత్రుసంహార వెంకటాచలవిహార' అనే మకుటంతో శతకం వ్రాశాడు. ఇతని పేరు తెలియదు. అయినా తిరుపతివాడు కనుకా, వెంకటాచల శతకం వ్రాశాడు. కాబట్టి తిరుపతి వెంకటాచలం అనే నామకరణం చేశాను. అసలు పేరు తెలిసేదాకా ఇదే వాడుకుందాం. గోగుల పాటి కూర్మనాధం వ్రాసిన సింహాద్రినరసింహశతకానికీ, దీనికీ చాలా పోలికలు ఉన్నాయి. ఈ ఇద్దరిలో ఎవరో ఒకరు గ్రంథచౌర్యం చేశారని వంగూరి సుబ్బారావుగారు ఆరోపిస్తున్నారు. 'సమాన పద్యములు భావములు వాక్యములుకూడా గనబడుచున్నవి'అని అభియోగం దాఖలు చేశారు.[2]

ఈ కవి పుదుక్కోటసంస్థానానికి చెందినవాడు కావచ్చు. ఆ సంస్థానాధిపతులకు 'తొండమాన్'అనే బిరుదు ఉంది. ఈ శతకంలో తొండమాను భూపాలుణ్ణి ఇలా పేర్కొన్నాడు:

మామిడచెట్టుక్రింది పోమరిపోతు శ్రీభాష్య-కారులకేల సంగరము గొదువ
అలిమేలుమంగ సొమ్ముల పెట్టియలు కాచు-కొనియుండుటేచాలు హనుమనికివి
రివిని బంకమంటి విరుల్ సమర్పించి-తెరు గాటుకరిగెను గురువనంబి
చెంచుమిఠారితో బంచబాణక్రీడ-లోలుడయ్యేను కప్పదాలన్నహరి
నీకుమదికోపమంతయు లేకపోయె-బోయెగాకేమి తొండమాన్భూమిపాలు
డున్నవింతకు దురకల మన్నిగొనడె-శత్రుసంహార వెంకటాచలవిహార.

(D.1710 పద్యసంఖ్య 49)

---

1. శతకవులచరిత్ర -వంగూరి సుబ్బారావుగారు, పుట 361.
2. శతకవుల చరిత్ర - పుట 360

తొండమానులు పాలించే పుదుక్కోట సంస్థానం ఈ యుగంలోనే పుట్టింది కాని కుంపిణీ యుగంలోనే విరివిగా సాహిత్యపోషణ జరిగింది. కడపటి రాజుల యుగంలో ఒక్క నుదురుపాటి సీతరామయ్య ఆ సంస్థానంలో కనబడుతున్నాడు. అయితే ఈయన కుంపిణీ యుగంలో కూడా ఉన్నాడు. పుదుక్కోట గురించి వచ్చే యుగంలో ముచ్చటించుకొందాం. ప్రస్తుతానికి వెంకటాచల శతకం వ్రాసిన కవి తొండమానులను పేర్కొన్నాడని గుర్తించడంతప్ప ఇంకేమి చేయలేం.

బహుశా ఈకవే 'గుండువారి వెంకటాచలశతకం' కూడా, చెప్పాడు కాబోలు. గుండు శోభనాద్రి అనే వైశ్యుని పోషణలో కవి ఉన్నాడు. 'గుండువారి గృహంబున నిండు వేడ్క వెలయుచుండెడు వెంకటాచల విహార' అనే మకుటంతో ఒక శతకం చెప్పాడు (D.1711) పోషకుని పేరు చెప్పినా తన పేరు చెప్పుకోలేదు ఇతని గురువుమాత్రం చంద్రాభట్ల వెంకటాచార్యుడని తెలుస్తోంది. భావిపరిశోధనవల్ల మిగతా వివరాలు దొరకవచ్చు.

2. విమ్మల లక్ష్మన్న : ఇతడు కూడా ఆర్కాటు సుబావాడే కంబంలో ఉండేవాడు. తురకసేనల దుర్మార్గాలు చూసి ఏకామ్ర లింగానికి మొర పెట్టుకొన్నాడు. ఎత్తుగీతిలోని మూడు పాదాలు మకుటమే. మామూలుగా ఇటువంటి పరివేదన శతకాలు వరాకుత్తో మొదట మొదలు అవుతాయి గాని ఇది అలాగ కాక సర్వసాధారణంగానే మొదలు అవుతుంది. పైగా ఇందులో మొదట అదిమ కవులస్తుతి కూడా ఉంది. ఇతర శతకాల పోలికలు ఉన్నాయి చూడండి.

మొగలాయి దెబ్బకే ముగిసె నీవను లెల్ల
దగ బార్థు దెబ్బకు తాళి తెట్లు
జడియక త్రిపురుల సంహరించిన నీవు
వగ్గి తురకల జూచి పారితెట్లు
నేడు విప్రుల బాధ నిర్దయించిన నీవు
గరిమితో భక్తుల గాచితెట్లు
భువనంబు నశియింప బ్రోవలె నైతివి
కొంచక జగము సృష్టించి తెట్లు

పుడమి నానాట నీసత్య ముడిగె నేమొ
విషమ శరభంగ శరభాంగ వృషతురంగ
యోగిహృత్సంగ బాలచంద్రోత్తమాంగ
మంచి కార్ధాంగ కంచి యేకామ్ర లింగ . (D.1431)

ఈ శతకం చెప్పాక కంచి ఏకామ్ర లింగడిపై లక్ష్మన్న మరో శతకం కూడా చెప్పాడు

కాబోలు. దాని ఎత్తుగీతి చివరి రెండుపాదాలు మాత్రమే మకుటం. 'మదన మదభంగ మహితక్షేమానతాంగ శరధృతకురంగ కంచి కంచి యేకామ్రలింగ' అని ప్రతిపద్యంలోనూ సంబోధించాడు.

3. **సోమేశ్వరాచార్యులు :** కంచిలోని ఏకామ్రలింగడి పేరు చాలామంది భక్తులు పెట్టుకొన్నారు. పాల్కురికి సోమనాధుని రచనలను చదువుకొన్న ఒక భక్తుడు 'ఏకామ్ర గురు చిత్తనలిన భృంగ సోమనాథ లింగ' అనే మకుటంతో ఒక శతకం వ్రాశాడు. దీనికేవి అన్యవాద కోలాహలం అనే పేరు ఉంది. అచ్చు పడింది. అయితే యేకామ్ర లింగనాధుడు దీని గ్రంథ కర్త అని వావిళ్ళవారు పొరపడ్డారు.[3] మరికొన్ని ప్రతులలో శివయోగీంద్రుడు రచించినట్టు కనబడుతున్నదట. వ్రాతప్రతులలో సోమేశ్వర విరచితమని ఉంది. 'శివ భక్తులకు శరణు శరణు' అనడంతోనే శతకం నిండిపోయిందని చరిత్రకారులు సైతం విసుక్కున్నారు.[4]

4. **చెన్నాప్రగడ నాగరాజు :** పద్యానికో శివభక్తుని చరిత్రను కీరిస్తూ నూరుపద్యాలు వ్రాసిన వాళ్లుకూడా ఈ యుగంలో ఉన్నారు. 'గణసౌజన్యాఖ్యాన శతకం' అనే పేరుతో చెన్నాప్రగడ నాగరాజు ఒక కృతి వ్రాశాడు. దీనికి గణస్తవం అనే పొట్టి పేరు కూడా ఉంది. శతకాలకు ఉండే మకుట నియమం ఇందులో కనబడదు. ఇది అచ్చుపడలేదు. ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంధాలయంలో మూడు ప్రతులు ఉన్నాయి. (D 1538-1540)

5. **తుమ్మలపల్లి శివరామయ్య :** వీరశైవ మతాన్ని ప్రబోధించే ఇంకొక శతకం కూడా ఈ యుగంలో ఉంది. దాని పేరు సోమేశ్వరశతకం. నారాయణ పట్టణంలో ఉండే తుమ్మలపల్లి శివరామయ్య దీనిని రచించాడు. ఇతడు క్రీ.శ. 1707లో దీనిని పూర్తి చేశాడు. బహు వేదాగమశాస్త్ర సారమైన వ్యాఖ్యానాన్ని శతక కర్తే ప్రతిపద్యానికి వ్రాశాడు. ఈ శతకం అముద్రితం దీని ప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంధాయలంలో ఉంది (R 794)

6. **బృహత్తటాకం నాగశాస్త్రి :** ఒక్కొక్కమతానికో దేవుడు ప్రముఖుడైనట్టే ఒక్కొక్క ప్రాంతంలో ఒక్కొక్క దేవతకు ఎక్కువగా ఆరాధనలు జరుగుతాయి. బెంగాలీవాళ్లు కాళిని, మహారాష్ట్రులు వినాయకుణ్ణి పూజించినట్టు తమిళులకు కుమారస్వామి జాతీయ దైవం. దక్షిణాదిన ఉన్న తెలుగువాళ్లు కూడా సుబ్రహ్మణ్య స్వామిని ఆరాధిస్తారు. తిరుచినాపల్లి దగ్గర పెరియకుళం అనే ఊరుంది. దానినే బృహత్తటాకం అని సంస్కృతీకరించారు. ఆ వూరికి యజమానులైన నాగశాస్త్రుర్లు బాల సుబ్రహ్మణ్యుని మీద ఒక శతకం చెప్పాడు. ఇతడు కూడా 'కొట్టి గోడించి మ్లేచ్ఛుల గుట్టు గూల్చి మట్టు చేయక యుండిన మహిమ

---

3. వావిళ్ళ ప్రచురణ. 1944 పుట 4
4. శతక కవుల చరిత్ర, పుట 425.

యేల' అని దేవుణ్ణి పురికొల్పాడు. అయితే శతకంలో కవి ఎక్కువగా తన వ్యక్తిగత దుర్దశనే చెప్పుకొన్నాడు. నిందిస్తూ పొగిడాడు. దేవుణ్ణి ఇలా హెచ్చరించాడు.

నీతల్లి చక్రాతికూతురై దయలేక, మగని దేహంబును సగము చేసె
నీతండ్రి ఏపాటి నీతిజ్ఞుడందును, పట్టణంబులు గాల్చి ప్రబలినాడు
నీయన్న యెంతటి నిర్మలుండందును , ఘన కాంక్ష దోవలు కాచినాడు
నీ మేనమామ యే నిజమువాడందును, కొంచెమై కవుల యాచించినాడు
వారివలెగాక నీవైన వసుధలోన-నాశ్రయించిన భక్తుల నాదరించి
మంచివాడని పేరు కల్పించుకొమ్ము-సుకవి జనగేయ శ్రీబాలసుబ్బరాయ

(సుబ్బరాయ 12)

7. **తిరుమలయ్యగారి సీనయ్య** : బృహత్తటాకం నాగశాస్త్రి ఒక్క నూరు పద్యాలు సుబ్బరాయని మీద చెప్తే. తిరుమలయ్యగారి సీనయ్య అనే కవి వెయ్యినూర్ల ఎనిమిది పద్యాలు వ్రాశాడు. దీనికి షణ్ముఖసహస్రం అని పేరు. ఈ కవి తిరునల్వేలిలోని తిరుచ్చెందూరు గ్రామవాసి. అవూరు సుప్రసిద్ధమైనసుబ్రహ్మణ్యక్షేత్రం. ఈ షణ్ముఖ సహస్రంలో పది శతకాలు ఉన్నాయి. లోక నీతులు, పురాణగాథలు, సంస్కృతశ్లోకానువాదాలు చాలా ఉన్నాయి. కవిత్వం అంత నిర్దుష్టం కాదని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[5] ఇది అముద్రితం. దీని ప్రతి కాకినాడ ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు కార్యాలయంలో ఉంది.[6]

8. **కర్ణాట తేరప్ప** : ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు చాలా అపురూపమైన గ్రంథాలు సేకరించారు. కొన్ని ప్రకటించారు. దిగితేగాని లోతు తెలియదని గ్రంథం అచ్చువడితే గాని పరిశీలించలేం. పరిషత్తువారు ముద్రించిన శతకాలలో తేరపావన శతకం ఒకటి. దీనిని కర్ణాటక తేరప్ప వ్రాశాడు. ఇందులో దశావతార వర్ణనం, రామాయణ కథనం, రామనామమహిమ మొదలైన విభాగాలుగా పద్యాలు ఉన్నాయి. తేరప్ప ఏ ప్రాంతంవాడో,ఏ కాలం వాడో కచ్చితంగా చెప్పలేం. దక్షిణాదివాడని నమ్మవచ్చు. క్రీ.శ. 1750 ప్రాంతాలవాడని నిడుదవోలు వారి నిర్ణయం[7] కవిత్వం ఏమంత ఓహో అన్నట్టు లేదని ఎవరైనా నిర్ణయించగలరు.

9. **తొక్కడం రామాశెట్టి** : ప్రథమ శ్రేణి రచయితలు స్వతంత్ర రచనలు చేశాక వాటికి కోకొల్లలుగా ఇమిటేషను కావ్యాలు పుడతాయి. వేమన పద్యాలు ప్రచారం పొందాక పుట్టిన శతకాలకు లెక్కలేదు. పరశురామ పంతులవారి ఇంట్లోనే ఆటవెలదులు ఆ

---

5. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక, సంపుటి 3, పుట 365.

6. " "

7. శతకవుల చరిత్ర అనుబంధం, పుట 768.

బాటిలో నడిచాయంటే ఇక ఇతరుల మాట ఏమిటి. విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ అనే మకుటంతోనే నేటికీ ప్రతిభావంతులు సహితం పద్యాలు వ్రాస్తున్నారు. (ఉదా : దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు) ఇక వేమనగారి కాలంలోను ఆయన గతించిన కొన్ని సంవత్సరాలలోనూ పుట్టిన శతకాల సంగతి చెప్పాలా. 'కాలచక్ర వేమ భవ్యనామ' అనే నకిలీ శతకం ఒకటి పుట్టింది. ఈ మకుటానికి అర్థంగాని, ఇది చెప్పిన వాడి పేరు గాని మనకు తెలియదు. తొక్కడం శెట్టి అనే పెద్దమనిషి ఈ పద్యాల విలేకరి కావచ్చును. ఈ శతకం ప్రతి ఒకటి అడయారు దివ్యజ్ఞానసమాజం వారి గ్రంథాలయంలో ఉంది. (37-e-5) కవి ఎప్పటివాడో ఏమిటో ఇంకా చరిత్రకారులు నిర్ణయించలేదు.[8] వడపోస్తే కొన్ని మంచి పద్యాలు దొరుకుతాయేమో.

10. **ధర్మపురి శేషయ్య** : ఈ యుగంలోని శతకాలలో పది పన్నెండు చక్కని పద్యాలు కనబడితే ప్రాణం లేచివస్తుంది. అంతకన్న ఎక్కువ పద్యాలే బాగున్న శతకం దొరికితే కడుపు నిండుతుంది. వరంగల్లు సుబాలోని ధర్మపురిలో శేషయ్య అనే కవి నరసింహ శతకం వ్రాశాడు. 'భూషణవికాస శ్రీధర్మపురనివాస, దుష్టసంహార నరసింహదురితదూర' అనే మకుటంలోలాగే ఈ శతకంలో కూడా వికాసముంది. భావాలూ వాటితోపాటు భాషా హాయిగా ఉంటాయి. పద్యం ఎక్కడా కుంటదు. కవికి దేవునిదగ్గిర ఉన్న చనువు ఇంతా అంతా కాదు. కంచర్ల గోపన్న తరువాత ఇతడే దేవుణ్ని నిలబెట్టి బాకీ వసూలు చేయగల మొనగాడు.

'కువలయశ్యామ నీ కొలువు చేసిన నాకు జీత మెందుకు ముట్టజెప్ప వైతి'అని ధైర్యంగా అడిగాడు. 'తెగబడితి జాడు నీతోడ జగడమునకు' అన్నాడు. డబ్బు లేకపోతే కుండలాలూ పసిడి గొలుసులూ అమ్మమన్నాడు. 'కొనకు నీ శంఖచక్రముల్ కుదువబెట్టి గ్రాసమిచ్చి పోషించు కపట ముడిగి, అని నిష్కర్షగా చెప్పాడు.

ఇంత చక్కని శతకం కనుకనే ఇది చాలా ప్రచారంలోనికి వచ్చింది. (గురజాడ అప్పారావుగారు తమ కన్యాశుల్కంలో ఒక పాత్రచేత 'నరసింహ నీదివ్యనామమంత్రముచేత' అనే పాదాన్ని పదేపదే అనిపించారు.) ఈ శతక కవి తాను పంచకావ్యాలూ, త్రికాండసహితంగా అమరం చదవలేదనీ శాస్త్రీయ గ్రంథాలు చూడలేదనీ చెప్పాడు. అయితే శతకం చివర 'శేషయ్య అను కవి చెప్పిన పద్యముల్ చెవుల కానందమై చెలగు చుండు' అని కవే చెప్పుచున్నాడు. నిజమే.

శ్రవణానందం కానిది కావ్యం కాదు.

8. శతకవుల చరిత్ర, పుట 715.

20

రామాయణ రచయితలు

ఆ కాలంలో చుక్కల్ని, ఆంధ్రసాహిత్యంలో రామాయణాలను వ్రాసినవాళ్లనీ లెక్కించడం కష్టం. పద్యకావ్యాలుగా రామకథను వ్రాసినవాళ్ళు పెద్ద తారలలాగ టక్కున కనబడతారుగాని వచనకావ్యాలుగా రచించినవాళ్ళు ఒకపట్టాన కళ్లకు ఆనరు. ఈయుగంలో మధుర,మైసూరు రాజ్యాలలో వచనరచన ఉధృతమైంది. భారత భాగవత రామయణాలను సులభశైలిలో యధామాతృకంగా వ్రాయాలనే సంకల్పం చాలా మందికి కలిగింది. అయితే వీళ్లలో ఎవరు మొట్టమొదట వచనరామాయణం రచించారో తెలిస్తే అతనికి మొదటి దండవేసి , మనం సత్కరించవచ్చు. ఇంకెవ్వరూ చేయనిపని తానే మొదట చేశానని అసహాయశ్యామా రాయుడు భావించాడు. ఇతడు మధురలో ఉండేవాడు,

విజయనగరం చొక్కనాథునికాలంలో క్రి.శ. 1706-32 మధ్య మధురా నగరంలో తుమ్మలపాటి సుబ్బరాయచెట్టి అనే గొప్పవర్తకుడు ఉండేవాడు. ఇతనికి ఓ వ్యాపారం కూడా వుండేది. విజయనగరం చొక్కనాథుణ్ణి ఈ సెట్టి గారు ఏవిధంగా సేవించుకున్నారోగాని రాజుగారి కరుణాకటాక్షవీక్షణాలకు పాత్రులయ్యారు. ఈయనకు శ్రీమద్రామయణాన్ని వచనకావ్యంగా వ్రాయించాలనే సంకల్పం కలిగింది. ఊళ్లో పేరున్న పండితుడని అసహాయశ్యామారాయుణ్ణి పిలిపించాడు.

శ్యామారాయుడు విద్వత్కవి. కృష్ణయ్యగారికుమారుడు లక్ష్మీపతిగారి తమ్ముడు. చతుశ్శాస్త్రపండితుడు. షడ్దర్శనీపారంగతుడు. సంస్కృతాంధ్ర భాషాకవితానిర్వాహకుడు. సుబ్బరాయసెట్టి తనకోరిక చెప్పగానే శ్యామారాయుడు పొంగిపోయాడు. సెట్టిగారేకాక శ్రీరామచంద్రుడుకూడా శ్యామారాయుల్ని కనికరించి 'నాదుచరిత్రమునీవును నాదరమున దెనుగుజేయు'మని కలలో చెప్పాడట. శ్యామారాయుడు సెట్టిగారితో ఇలా అన్నాడు.

'శ్రీమద్రామాయణంబు వచనకావ్యంబుగా జేయుమని పలికితివి. నీవు కృతార్థుండవైతివి. తొల్లి వాల్మీకియ రామాయణ మహాకావ్యంబు భాస్కరకవి

పద్యకావ్యంబుగా రచనచేయించె. రంగనాధకవి ద్విపద కావ్యంబు చేసె. నితరు లెవ్వరును వచన కావ్యంబుగా రచనచేయనిది నీవు నేను జేసిన పుణ్యంబుగా నీపేర నంకితంబుగా రచనచేసెద."

ఈ మాటలవల్ల శ్యామరాయనిదే తెలుగులోని మొట్టమొదటి వచన రామాయణమని తెలుస్తూంది. ఇతడు నవరసాలంకారంబుగా చాతుర్వర్ణాశ్రమజనసంఘాలు పఠించడానికి యోగ్యంగా వ్రాసిన రామాయణం ఇప్పుడు తొలిమూడు కాండలే లభిస్తున్నాయి. వీటి అముద్రిత ప్రతులు కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు కార్యాలయంలో ఉన్నాయి. (గ్రంథ సంఖ్య 168). ఇది వచన కావ్యమైనా ప్రతిసర్గ ప్రారంభంలోనూ శ్యామయ్య పద్యాలు వ్రాశాడు. రాముణ్ణి నుతించాడు. గద్యపద్యాలు రెండూ సాఫీగా వుంటాయి.

అసహాయశ్యామరాయులేకాక ఈ యుగంలో ఇతరులు చాలామంది రామాయణ వచనాలు వ్రాశారు. కుందుర్తి వెంకటాచలం వచనరామాయణం వ్రాసినట్టు అతని మిత్రవిందాపరిణయం వల్ల తెలుస్తోంది. ఆ కావ్యం వ్రాసే ముందు అతని బంధుమిత్రులు వెంకటాచలాన్ని చూసి 'వచన కావ్యములుగా రచించినారు భారతభాగవతములు, రామకథయు' అన్నారు (1-39). కుందుర్తి వెంకటాచలం వ్రాసిన వచనరామాయణం నష్టమైంది.

కుందుర్తి వెంకటాచలంలాగా భాగవతాన్ని కూడా వచనంగా వ్రాశాడో లేదోగాని, భారతరామాయణాలను తుపాకుల అనంతయ్య వచనరూపంలో వ్రాశాడు. అయితే ఇతని సుందరకాండ ఒక్కటే నేడు లభిస్తోంది. దీనినితడు మధురలో వ్రాశాడో, మైసూరులో వ్రాశాడో తెలియదు.

శ్యామరాయుడు, వెంకటాచలం, అనంతయ్యల్లాగే మధురతో సంబంధం వున్న దేవకి వెంకటసుబ్బయ్య అనే మరో రచయితకూడా వచన రామాయణాన్ని వ్రాశాడు. ఇతడు అళగరయ్యగారి కుమారుడన్న సంగతి తప్ప ఇతర వివరాలేం తెలియవు. ఇతని రామాయణంలో తొలిరెండు కాండలూ తప్ప మిగతా నాలుగూ దొరుకుతున్నాయి.[1] శ్యామరాయుడిలాగే వెంకటసుబ్బయ్య కూడా సర్గాదిని పద్యాలు వ్రాశాడు.

దక్షిణాదిని కొందరు రచయితలిలా వచనంలో రామాయణం రచించడం మొదలుపెడితే ఉత్తరాన జయపురంలో కూడా ఇటువంటి కృషే జరిగింది. ఓఢ్రభాషలో సిద్ధేంద్రయోగి ఒక రామాయణాన్ని వ్రాశాడు. దాన్ని అనుసరించి డొంకా గోపీనాథుడనే కవి తెలుగులో వచన విచిత్ర రామాయణం వ్రాశాడు. ఇతణ్ణి జయపురసంస్థానాధిపతి విశ్వంభరదేవుగారు సన్మానించారు. ఆయన క్రీ.శ. 1670 ప్రాంతాలవాడు. గోపీనాథం కూడా అప్పటివాడే. ఈ వచనవిచిత్రరామాయణం గురించి రచయితే ఇలా చెప్పాడు.

---

1. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక. సంపుటి 4. పుట 259.

"వాల్మీకి రామాయణానుమతంబైన ఓఢ్రరామాయణంబు జూచి తత్కథావిశేషంబుల సారంబంగకరంచి సంక్షిప్తంబుగా నెడనెడ సంస్కృతపదంబులు సంఘటించి తెనుంగున వచనప్రకారంబున... నీ మహాకావ్యంబు రచియించితి" (R. 218).

ఈ గద్యరచన కేవలం నిర్దుష్టంకాదని పరిశోధకుల అభిప్రాయం. అయితే ఈ సంగతిగోపీనాథానికి బాగా తెలును. అందుకే ఇలా ప్రార్థించాడు.

"ఇది చదివినవారు వినినవారును వ్రాసినవారును నెడనెడ (గుణదోషం)బులు గ్రహించి గేలిసేయక సుశబ్దంబులు రచియించినవారును జగత్పూజ్యులై యంతంబున వైకుంఠంబున జెందేరు. శృంగారాలంకార చమత్కారవచనపటుత్వంబు గల్గి."

ఈ వచనవిచిత్రరామాయణం అసమగ్రం. దీనిలో ప్రకరణ విభాగం లేదు. దీని ప్రతి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో ఉంది.[2] గోపీనాథుడు వచనంలో రాసిన ఈ ఉత్కళ రామాయణాన్ని అతని కూతురికొడుకు ఫక్కి లక్ష్మీనరసింహం చదివి ఆనందించాడు.

తుమురాడ పాపకవి అనే ఆయనను పిలిపించి ఈ వచనరామాయణాన్ని పద్యరూపంలో చెప్పించాడు. ఏడుతరంగాలుగా రామాయణాన్ని పాపయ్య రచించాడు. ఇది సమగ్రం. దీని ప్రతి ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాలయంలో వుంది. (R475)

తుమురాడపాపయ్య ఈఒక్క రామాయణాన్నేకాక వేరేరచనలు చేశాడు. ఇతడు ఉభయభాషాకవితావైచిత్రి కలవాడు. కాళిందీకల్యాణమనే మూడాశ్వాసాల శృంగారప్రబంధాన్ని రచించి ఎవరో సన్యాసిరాజుగారికి అంకితం ఇచ్చాడు. దీని అముద్రితప్రతి కూడా ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాలయంలో ఉంది. (R. 443)

తుమురాడ పాపయ్యలాగ రామాయణాన్నే పద్యకావ్యంగా రచించిన కవులుకూడా ఈ యుగంలో వున్నారు. హుళక్కి భాస్కరుడు, కోనబుద్ధరాజు మొదలైన ప్రాచీనులు వాల్మీకిని యధాతథంగా అనువాదంచేయలేదని ఆలోటు పూరించడానికి చాలామంది ప్రయత్నించారు. వాళ్లలో ఘనగిరి రామయ్య ఒకడు. ఈ యుగంలోని ఇతరకవులు రామాయణాన్ని వచనరూపంలో వ్రాస్తే ఇతడు నిర్వచనంగానే చెప్పినట్టుంది. గద్యలో తన ఇంటిపేరు 'ఘనగిరి' వారని వ్రాసినా అది పెనుగొండ అనే తెలుగుమాటకు సంస్కృతీకరణం. పెనుగొండ ఎల్లయ్య అనే గొప్ప పండితుని వంశంలో రామయ్య పుట్టాడు. ఆ ఎల్లయ్యగారు ఇతని తాతగారికి తాతగారు. ఆయనగుర్తించి ఇలా శ్లేషించాడు.

లసదజప్రఖ్యావాణీవిలాసియయ్యు–లసదజప్రఖ్యావాణీవిలాసియగుచు

2. ఆర్. కేటలాగు, రెండవ సంపుటి. మూడవభాగం పుట, 643. (R 218)

నెన్నికమునెక్కు పెద్దిందమెల్లయార్యు—దుర్వియందలిసత్కళాయుక్తిదనరి.
(R. 131).

అతిసత్కళాయుక్తిదనరిన ఈ ఎల్లయ్యగారు ఏమైనా కావ్యాలు వ్రాశాడో లేదో తెలియదు. మునిమనుమని కొడుకు రామయ్యే గ్రంథకర్తగా కనబడుతున్నాడు. రామయ్యకు ఎవరో లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రులవారు గురువు. ఆయన శిష్యరికం చేయడం వల్లనే తానింతవాడినయ్యానని రామయ్య చెప్పుకొన్నాడు.

ఈ యథావాల్మీకిరామాయణం కిష్కింధకాండదాకా దొరుకుతూంది. ఈ నాలుగుకాండల ప్రతులు కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు కార్యాలయంలో వున్నాయి.[3] ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో బాలకాండ కొంతవరకూ వుంది.

ఘనగిరి రామయ్య ఏకాలంవాడో తెలియదుగాని బహుశా కడపటిరాజుల యుగంవాడే అని భావించవచ్చు. ఇతడు నిర్వచనంగా రామాయణం వ్రాస్తే ఈ యుగంలోని మరికొందరు శుద్ధాంధ్రంలో రామకథను చెప్పారు. వారిలో మొదటివాడు అడిదం బాలభాస్కరుడు. రెండవవాడు కూచిమంచి తిమ్మయ్య.

దొరికితే అడిదం బాలభాస్కరునిదే మన భాషలోని మొదటి శుద్ధాంధ్ర రామాయణం అయ్యేది. కూచిమంచి తిమ్మకవి రామాయణం గురించి అతని జీవితచరిత్రలో చెప్పుకున్నాం. అడిదం బాలభాస్కరుడు అచ్చ తెనుగు రామాయణమే కాక లక్షణసారం అనే ఛందోగ్రంథం కూడా వ్రాశాడు.

బాలభాస్కరుడు తన లక్షణ గ్రంథంలో ఏ ప్రయోగపాఠాలు ఇచ్చాడో గాని ఒక రామాయణకర్త తన కావ్యంలో ప్రయోగ పాఠాలగురించి ఒక చక్కని పద్యం చెప్పాడు.

శ్రుతులకు భూషణంబులగుచున్ బరమానుభవంబు గల్గ నీ
శ్రుతులకు నెల్ల లోకముల జూపిన సామ్యములేదు మాధురీ
గతుల సుధారసంబు చిలుకన్ ఘనమోహన సుస్వరైక సం
గతుల మహాద్భుతంబు గులుకన్ విలసిల్లె బ్రయోగ పాఠముల్.

ఈ పద్యాన్ని అనంతరాజు జన్నయ్య అనే కవి రామకథాభిరామం అనే కావ్యం ప్రథమాశ్వాసంలో వ్రాశాడు. ఇతడేకాలంలోవాడో తెలియదు. ఇతని తండ్రిపేరు అమ్మయ్యగారు. తాత జన్నప్ప. ఈ కావ్యంలో పది ఆశ్వాసాలున్నాయి. ఇతని కవిత్వం నాతి కఠినమయి మృదుపద గుంభితమై కర్ణరసాయనముగా ఉందని చెప్పిన వీరేశలింగంగారు ఈ కవి క్రీ. శ. 1750 ప్రాంతాలవాడని ఊహించారు.[4] ఈ కావ్యం సవిస్తర రామాయణం

3. పరిషత్పత్రిక సంపుటి 4. పుట 262.
4. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర, మూడవభాగం, పుట 141.

కాదు. సంగ్రహమే అని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[5]

రామాయణాన్ని వచన రూపంలోనూ, పద్యరూపంలోనూ యీ యుగంలో ఇంతమంది కవులుచెప్తే ద్విపదగా రామాయణ సారాన్ని ఒక కవి రచించాడు. అతడు భోసల ఏకోజీ. క్రీ.శ. 1637లో తంజావూరు పాలించిన మహారాష్ట్ర నాయకరాజు. ఈ ద్విపద రామాయణం ప్రతిఒకటి తంజావూరు గ్రంథాలయంలో ఉంది. ఆరుకాండలూ సమగ్రంగా ఉన్నాయి. (తంజావూరు D 352).

పాడుకొనడానికి వీలుగా ఏకోజీ ద్విపదరూపంలో రామాయణాన్ని వ్రాస్తే హెూసూరి సాకమ్మ అనే మహిళ రామకథను యక్షగానంగా రచించింది. హెూసూరు గ్రామం సేలంజిల్లాలో ఒక తాలూకా ముఖ్యపట్టణం. సాకమ్మగారి స్వగ్రామం హెూసూరికి దగ్గరలో కావేరిఒడ్డున ఉన్న 'తోగిరి' అనే పల్లెటూరు. దీనికి వీరరాజాంబుధి అగ్రహారం అని నామాంతరం వుంది. క్రీ.శ. 1711 ప్రాంతాలలో కళులె వీరరాజు ఈ గ్రామాన్ని దానం చేయడంవల్ల ఆ పేరు వచ్చింది. వీరరాజు మైసూరు దళవాయి. భారతాన్ని వచనకావ్యంగా రచించిన ప్రసిద్ధుడు. వివిన్నక్షేత్రాలలో అగ్రహారాలూ, ఆరామాలూ దానం చేసి కవులను సంతోషపెట్టానని తన భారతగద్యలో వ్రాసుకొన్నాడు అతడిచ్చిన అనేకమైన అగ్రహారాలలో తోగిరి ఒకటి.

తోగిరిలో పూర్వం సర్వేపల్లివారు వుండేవారు. ఆ కుటుంబంలో వెంకట రామావధాని అనేశ్రోత్రియునికి సాకమ్మ జన్మించింది. ఈమెకు చిన్నప్పుడే పెళ్లి అయింది. పెళ్లయిన కొద్దికాలానికే పసుపు కుంకుమలు నిండుకున్నాయి[6] వైధవ్యం ప్రాప్తించాక సాకమ్మ తన జీవితాన్ని గ్రంథ పఠనంలోనూ, రచనలోనూ గడిపింది. రామాయణం, రంగవిలాసం అనే యక్షగానాలు వ్రాసింది. ముక్తికాంతా కళ్యాణం, గురుశిష్య సంవాదం అనే గ్రంథాలు రచించింది వీటిలో రామాయణమే ప్రసిద్ధమైంది.

యక్షగాన రూపంలో వ్రాసినా సాకమ్మగారి రామాయణం గేయంగా ప్రచారం పొందింది. బాలకాండ ముద్రితమైంది. అన్నదానం రామలక్ష్మమ్మగారు 1912లో ప్రచురించారు.[7] ఈ రామాయణంలో తెలుగుదనం వుట్టిపడుతూందని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[8] సంపూర్ణ రామాయణాన్ని అనంతర కవులు చాలా మంది యక్షగానాలుగా వ్రాశారు. హెూసూరి సాకమ్మ వారిలో ప్రథమురాలు

---

5. శిష్టావారి పత్రిక. భారతి. జనవరి 52.

6. ఈమె బహుశా అన్నదానం వారి కోడలు. సాకమ్మగారికే అన్నదానం వెంకటాంబ అనేమరో పేరుంది.

7. చంద్రమౌళీశ్వర ముద్రాక్షరశాల. కర్నూలు.

8. ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర పుట 320.

ఇంతవరకూ ఈ యుగంలో వాల్మీకి రామాయణాన్ని అనుసరించిన కవుల గురించే చెప్పుకొన్నాం. అయితే సంస్కృతంలో రామకథను వ్రాసిన కవులు అనేకులు వున్నారు. వాళ్లలో భోజుడు చాలా ముఖ్యుడు.[9] ఇతడు రామాయణ చంపువును వ్రాశాడు. దీనిని ఈ యుగంలో కడప సుబాలోని నడిమింటి వెంకటపతి, కార్వేటి నగరంలోని ఋగ్వేదకవి వెంకటాచలం అనువదించిన సంగతి గుర్తించాం.

మనదేశంలో మరికొన్ని విలక్షణ రామాయణగాథలు వున్నాయి. అవి రామునికికాక ఇతర పాత్రలకు ప్రాముఖ్యం ఇస్తాయి. వాటిలో శతకంఠ రామాయణం, సహస్రకంఠ రామాయణం వంటివి చాలా ప్రచారం పొందాయి. 'లింగకవి-గంగకవి' అనే జంటకవులు క్రి.శ. 1700 ప్రాంతాలలో శతముఖ రామాయణం రచించారు. దీనికి సీతావిజయం అనే నామాంతరం వుంది. ఈ కవులు వేదాద్రి పురవాసులు. తొలి మూడాశ్వాసాలు లింగన్న వ్రాశాడు. పేరుకు జంట కవులేగాని ఎవరు వ్రాసిన అశ్వాసాలను వాళ్లు తమ కిష్టమైన వాళ్లకు అంకితం ఇచ్చారు. (R551) ప్రాచీన కవులను బాగా అనుకరించారు. భాస్కర రామాయణంలో అయోధ్యకాండలో తమ కుమారుణ్ణి దశరథుడు పొట్టన పెట్టుకున్నప్పుడు అంధముని ఇలా విలపిస్తాడు.

హాయను నీకుమారయను నక్కట పల్కవదేమి పుత్ర పు
త్రాయను దల్లి జాడుమను దమ్ముడ దూరగ నాటెనే యమో
ఘాయత సాయకంబను నృపాధము డేటికినేసె బట్టి వ
ట్టీయను నీకు నీగతి ఘటించె గదేయను దైవమా యనున్. [భాస్కర. 2-346]

దానిని అయ్యలరాజు రామభద్రుడు తన రామాభ్యుదయంలో ఇంకో ఘట్టంలో ఇలా అనుకరించాడు

హా! యను గాధినందన మఖారి విశాట మదాపహారి బా
హా! యను గ్రావజీవన పదాంబురుహాయను రాజలోక సిం
హా! యను బోషితార్యనివహాయను గానలకేగి లేనిరీ
హా! యను నిర్వహింపగలవా వినుబాసి రఘూద్వహా యనున్.
[రామాభ్యుదయం. 5-10]

ఈ రెండు పద్యాలను ఈ జంటకవులు ఇలా అనుకరించారు.

రా! యను బోకు మంటి గదరాయను నిన్నిక బాసి యోర్వ లే
రా! యను హాశతద్వయకరాయను మమ్మిక బాధ పెట్ట వే
రా! యను సీతనూజా గనరా యను వెక్కడ గందురా కుమా

9. సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం - 4వ సంపుటం - 4వ ప్రకరణం.

రా! యను నల్ల వేల వినురాయను హా! శతకంధరాయనున్.

[సీతావిజయం 4-171]

ఈ విలాపానుకరణలు వీళ్ళేకాదు ఈ యుగంలో చాలామంది చేశారు. ఆదిలో ఇలాంటి వాటికి తిక్కనగారు చూచాయగా వరవడి పెట్టారు. అభిమన్యుడు పోయాక "హాయను ధర్మరాజ తన యాయను......" అంటూ కొద్దిగానే చెప్పాడు. (ద్రోణ 2-242) ఈ శబ్దాలంకారాన్ని తర్వాత వాళ్ళు సాగగొట్టారు.

కూచిమంచి తిమ్మయ్య తన రామాయణంలో కూడా ఇలాగే రెండు మూడు ఘట్టాలలో వ్రాశాడు. (2-89, 90; 3-97) ఇతర కవులు ప్రబంధాలలో ఇలాగే పాత్రలు విలపించారు. పదేపదే ఒకే సంవిధానం కనబడితే ఇలాంటి విలాపాలు 'ఏడిసినట్టే' ఉన్నాయి అనిపిస్తాయి.

ఒకే కథ, ఒకే రకం మూస పరిశోధకులకు పని కల్పిస్తూ పాఠకులకు విసుగెత్తిస్తాయి.

రామాయణ రచయితలు

స.	రచయిత	రామాయణం పేరు	వివరాలు	ఇతర రచనలు
1.	అసహాయళ్యామరాయుడు	వచన రామాయణం	తొలి రామాయణ వచనరచనలని రచయిత భావన	-
2.	కుందుర్తి వెంకటాచలం	-	వచన కావ్యం అలభ్యం	మిత్రవిందా పరిణయం, కార్తీక మహాత్మ్యం.
3.	తుపాకుల అనంతయ్య	వచన రామాయణం	సుందరకాండ మాత్రమే లభ్యం	విష్ణుపురాణం, వచన భారతం
4.	దేవకి వెంకటసుబ్బయ్య	"	తొలి రెండు కాండలూ అలభ్యం	-
5.	డొంకా గోపీనాథం	విచిత్ర రామాయణం	ఉత్కళరామాయణానికి వచనం	-
6.	తుమురాడ పాపయ్య	రామకథాసుధార్ణవం	ఉత్కళ రామాయణానికి పద్య రూపం	కాళిందీ కళ్యాణం
7.	ఘనగిరి రామయ్య	యథావాల్మీకం	నిర్వచం	
8.	అడిదం బాల భాస్కరుడు	శుద్ధాంధ్ర రామాయణం	మొదటిది అలభ్యం	లక్షణ సారం
9.	కూచిమంచి తిమ్మకవి	అచ్చతెనుగు రామాయణం	లభ్యమైనవాటిలో ప్రథమం	అనేకం
10	అనంతరాజు ఒక్కయ్య	రామకథాభిరామం	సంగ్రహం	
11	భోసల ఏకోజి	ద్విపద రామాయణం	సంగ్రహం	విఘ్నేశ్వర పరిణయం నీతిపదాలు
12	ఋగ్వేదకవి వెంకటాచలం	చంపూరామాయణం	భోజరాజకృతికి అనువాదం	కార్వేటి వెంకటేశ్వరాష్టకం
13	నడిమింటి వెంకటపతి	అభిషిక్తరాఘవం	"	కడపసుబాకవి
14	లింగకవి-గంగకవి	శతముఖరామాయణం	సీతావిజయం అని నామాంతరం	"
15	హానూరి సాకమ్మ	-	యక్షగాన రామాయనం బాల కాండ అచ్చు పడింది.	ముక్తికాంతాకళ్యాణం, రంగ విలాసం, గురుశిష్య సంవాదం.

21

అన్నట్టు వీళ్లూ ఉన్నారు

ఈ యుగంలోని చాలామంది రచయితల గురించి సుబాలవారీగా తెలుసుకున్నాం. ఒకే సాహిత్యశాఖకు చెందినవాళ్ల గురించి కేటాయించి తెలుసుకున్నాం. అయితే మరికొందరు మిగిలిపోయారు. వీళ్లలో అంతా ప్రతిభా వంతులు కారు. కొత్త ఇతివృత్తాలు తీసుకొని సరికొత్త భావకల్పనలు చేసినవాళ్ళు అరుదు. సాహిత్యచరిత్ర వ్రాస్తున్నప్పుడు 'అన్నట్టు వీళ్లూ ఉన్నా'రని లెక్కించ వలసినవాళ్లే ఎక్కువ. అసలీ యుగంలోని ప్రతిభావంతుల కావ్యాలు వరుసగా చదువుతూంటేనే ఒక సర్కసుకంపెనీ తరువాత ఇంకొకటివచ్చి ఆటకట్టిపోతున్నట్టు అనిపిస్తుంది. ఇక ప్రతిభ లేనివాళ్ల కృతులూ, వ్యుత్పత్తిచాలని వాళ్ల రచనలూ చదువుతూంటే ఇంక చెప్పాలా ! అందుకే కొందరిని కేవలం జమకట్టుకోవాలి.

ఏ సుబాకు చెందినవాళ్లో ఇదమిత్థంగా చెప్పలేని వాళ్లనుకూడా ఇందులో చేర్చాలి.

1. **సిరిప్రెగడ ధర్మన్న** : ఒకరు వ్రాసిన కావ్యాన్ని ఇంకొకరు వ్రాయడం మన సాహిత్యంలో కొత్త కాదు. శ్రీనాథుడు శృంగారనైషదాన్ని వ్రాశాక ఆంధ్ర సాహిత్యంలో నల చరిత్రను వ్రాసిన వారు చాలామంది ఉన్నారు. చక్రపురి రాఘవాచార్యులు ఐట్టేపాటి తిమ్మయ్య రఘునాథనాయకుడూ నలచరిత్రను ద్విపదగామాత్రమే వ్రాశారు. శ్రీనాథుని తరువాత మళ్లీ ఈ కథను పద్యకావ్యంగా వ్రాసినవాడు సిరిప్రెగడ ధర్మన్న.

ఇతడు ఇందుర్తిసీమవాడు. పేరూరిలో వుండే తుమురుగోటి ధర్మయ్య గారి మేనల్లుడు. కృష్ణా గోదావరి జిల్లాలో మూడు పేరూరు గ్రామాలు వున్నాయి. గోదావరిజిల్లా అమలాపురం తాలూకాలో ఒకటి, నూగూరు తాలూకాలో ఒక జమిందారీగ్రామం వున్నాయి. కృష్ణాజిల్లా గుడివాడతాలూకాలో కూడా ఒక పేరూరు వుంది. ఈ మూడింటిలో ఏది తుమురుగోటివారి పేరూరో తెలియదు. అయితే ఆగ్రామంలో ఒక కేశవస్వామి దేవాలయం

వుంది. 'సంతత పేరూరి కేశవస్వామి యధీనమానసస్థితిలో సిరిప్రెగడ ధర్మన్నగారి మేనమామ ధర్మన్న వుండేవాడు. ఆయన తన మేనల్లుణ్ని పిలిచి ఇలా అన్నాడు:

విను మనఘాత్మ ధర్మసుకవీ భవదీయ వచోవిలాసముల్
ఘనకవి హృద్విలాసములు గావె చమత్కృతి మీర నీవు నే
ర్పునగతి నిప్పుడానలచరిత్రము వేంకటశైలరాట్ఛివా
సునకు సమర్పణంబుగను శోభనలీల రచింపు పెంపునన్.

ఘనకవిహృద్విలాసముగా చమత్కృతితో వ్రాయదలచిన ఈ కావ్యాన్ని ధర్మన్న ఆరుఆశ్వాసాలలో ముగించాడు. ఇతని కవిత్వం నిర్దుష్టమని వీరేశలింగంగారు మెచ్చుకొన్నారు.[1] నిర్వచనంగా, నిరోష్ఠ్యంగా అచ్చ తెనుగులో నలచరిత్రను వీరేశలింగంగారుకూడా వ్రాశారు. ఆయన యింపుగా వుందని చెప్పడం ధర్మన్న కావ్యానికి పెద్ద యోగ్యతాపత్రం ఒకే కథా కావ్యాన్ని వ్రాసిన ఇద్దరు కవులు. రమారమి జ్ఞాతులు. వాళ్లలో విరోధమేగాని అప్యాయత వుండదు. ధర్మన్న తన నలచరిత్రలో జ్ఞాతులగురించి ప్రచారంలో వున్న లోకోక్తి ఇలా పద్యంలో చెప్పాడు.

నీతిన్‌జూడు నరేంద్ర మీనతతులన్ మీనంబులే మ్రింగుటల్
ఘాతక్రీడ గుఠారకాష్ఠముల వృక్షవ్రాతమున్ ద్రుంచుటల్
జ్ఞాతిత్వంబునగాదె జ్ఞాతు లెచటన్ సామాన్యులే చెల్లబో
జ్ఞాతిశ్ఛేద నలేన కిమ్మనెదు శాస్త్రంబుం బరీక్షింపవే ? (R. 336)

ఈ లోకోక్తిని ఇంతకుముందు బాగా వాడుకొన్నవాడు భట్టుమూర్తి. వసుచరిత్రలో గిరిక విరహాన్ని వర్ణిస్తూ చక్కగా చమత్కరించాడు. గిరిక శుక్తిమతి కూతురు. శుక్తిమతి నది. నీటపుట్టిన తామరలు మొదలైనవన్నీ గిరికాదేవి తమ్ములే. జ్ఞాతులే మన్మథబాణాలు ఓర్చుకోలేక గిరిక తమ్ములని పద్మాలను పట్టుకొంటే అవీ బాధించసాగాయి. ఈ సంగతి భట్టుమూర్తి బాగా చెప్పాడు (వసు 3-10). భట్టుమూర్తిలాగా శ్లేషించలేకపోయినా సిరి ప్రెగడ ధర్మన్న ఈ సామెతను వాడాడు వీలైన చోటెల్లా లోకోక్తులు వాడడం మన కవులకు అలవాటే. ధర్మన్న కూడా అదే చేశాడు.

2. అచ్చి రామానుజాచార్యులు : నలచరిత్రను పద్యకావ్యంగా వ్రాసిన ధర్మన్న గురువు పేరు అచ్చివరదాచార్యులుగారు. ఈ అచ్చివారికి ఎటువంటి బంధువులోగాని అచ్చిరామానుజార్యులనే ఒకాయన కొన్ని వేదాంత గ్రంథాలు వ్రాశాడు. ఇతడు తెలంగాణావాడు. వరంగల్లు ప్రాంతాలలోగల అచ్చివారికితను పూర్వుడు. వరదన్న పేట

1. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర మూడవభాగం పుట 205.

నివాసి. క్రీ.శ. 1700 ప్రాంతాలలో వుండేవాడు. తత్వార్థదర్పణం అనే ద్విపద కావ్యం వ్రాశాడు. దీని ప్రతి ఒకటి హనుమకొండ పరిశోధకమండలిలో వుందట. ఇదీ దీనితోపాటు మోక్షసారం అనే మరొకరచనా అచ్చుపడలేదుగాని అచ్చి రామానుజాచార్యవ్రాసిన ముముక్షుజనకల్పం మాత్రం ముద్రితం అయింది. వేదాంతగ్రంథాలు వ్రాసిన ఈయన ఏమైనా కావ్యాలు వ్రాశాడోలేదో తెలియదు. తెలంగాణాలో వెతికితే దొరకవచ్చు.

3. **అత్తాను రామానుజాచార్యులు :** తెలంగాణాలోని మహబూబ్ నగరు జిల్లాలోని మునిపల్లెగ్రామంలో అత్తాను రామానుజార్యులనే ఒక కవి ఉండేవాడు. అతడు పాంద్రాజువారి వంశంలోనివాడు మదనగోపాలభక్తుడు. ఈయన రుక్మిణీకళ్యాణాన్ని కురవంజి రూపంలో రచించాడు. ఇందులో చక్కగా ధవళాలు, సువ్వాలలు మంగళహారతులు మొదలైన దేశిరచనలు ఉన్నాయని పరిశోధకులు భావిస్తున్నారు.[2] కొట్నాలు దంచేటప్పుడు జిలుగువన్నె చంద్రకావి చీర లిచ్చారట. మునకపూవు చాయరంగు కుందనంపు పూత మెరయ వసుపుపట్టు రవికెలెల్ల పంచియిచ్చారట ఆ ముత్తయిదువులు.

వన్నెసన్నహూది పచ్చగన్నెరాలు కృష్ణభోగి
సన్నరాజనాలు జీలసర్లు దంపుచూ
ఉబ్బినిక్కి జంగజాలి ఉవిదలెల్ల చెమటజార
గబ్బి గుబ్బలదరగాను కలయదంచిరీ.

ఇలాంటి చక్కని దేశిరచన అముద్రితంగానే ఉండిపోయింది. ఈ రుక్మిణీ కురవంజి ప్రతి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారి కార్యాలయంలో ఉంది.

4. **ముడుంబి వెంకటాచార్యులు :** బహుశా తెలంగాణాలోనే ముడుంబి వెంకటాచార్యులనే వైద్యుడు గణబద్ధంగా వైద్యశాస్త్రాన్ని తెలుగులో వ్రాశాడు. దానిపేరు 'రసప్రదీపిక'. ఇతడు రాజమండ్రి సర్కారువాడని వీరేశలింగంగారి అభిప్రాయం.[3] మెదకు సుబావాడని శేషాద్రి కవుల నమ్మకం.[4] నిజానికి ఎక్కడివాడో చెప్పలేం.

రసప్రదీపకలో మూడాశ్వాసాలు వున్నాయి. దీని వ్రాతపతులుచాలా చాలా ప్రచారంలో వుండేవి. ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలోనే దీనికి నాలుగు ప్రతులు వున్నాయి (D.2453-55) ఈ వైద్యగ్రంథం అచ్చుపడింది. మన తెలుగు కవులలో కొందరు ప్రథమ

---

2. మరుగునపడిన మాణిక్యాలు - డాక్టరు బి. రామరాజు. పుట 65 నుండి 68.
3. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర, 3వభాగం. పుట 292.
4. గోలుకొండ కవుల సంచిక .

శ్రేణి రచయితలు పూర్వం వైద్యగ్రంథాలు అనువదించారు. ఎలకూచి బాలసరస్వతి 'బాహాటం' రచించాడు. ఈ ముడింబి వెంకటాచార్యులు సంస్కృత బాహటాన్ని చూశాడు. తెలుగు గ్రంథాన్ని చదివాడో లేదో తెలియదు. తాను చదివిన గ్రంథాలను గురించి ఇలా చెప్పాడు.

శారీరంబు నిఘంటు ద్రవ్యగుణముల్ సంఖ్యా విధానంబు నా
దారంబైన రసప్రదీపికయు సూత్రస్థానమున్ ధాత్రిలో
సారంబైన చికిత్స సంగ్రహము వైషజ్యంబు బాహాట మిం
పారంజూచితి వేదశైలపతి పాదాబ్జంబు నే ప్రాపుగన్. (D 2453)

ఈ పద్యంలో వేదశైలపతిని పేర్కొనడంవల్ల కవి గ్రామం వేదాద్రి ప్రాంతాలేమో అనే అనుమానం కలుగుతోంది. ఇతడు వైద్య గ్రంథాలేకాక ఇతరాలు కూడా వ్రాశాడు. 'దేవ హూతి విలాసం' అనే కావ్యం లభిస్తోంది గాని అది అముద్రితం. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో దీని ప్రతి ఒకటి వుంది. ఈ కవి గురించి ఇంకా పరిశోధన జరగాలి.

5. **పట్టమెట్ట సరస్వతీ సోమయాజి :** మొదట తెలంగాణాలో వుండి తరువాత రాజమండ్రి సర్కారుకు వలస వచ్చిన కవితా కుటుంబాలు లేకపోలేదు. పట్టమెట్టవారిలో కొందరు ఆదిలో మెదకు సీమలోని కామినేనివారి ఆశ్రితులు. ఆతరువాత గోదావరీ మండలానికి వచ్చారు. సరస్వతీ సోమయాజి తణుకులో చినవ్వుదున్నాడు. ఆ ఊళ్లోనే నన్నయ్యగారు ఆదిలో యజ్ఞం చేశారట. అక్కడొక పెద్ద జమ్మిచెట్టు వుండట. దాని నీడలో ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరుడు ఇతనికి ప్రత్యక్షమై కృతార్థుణ్ని చేశాడట. భీమేశ్వరునికి అంకితంగా ఈకవి 'పృథుచరిత్ర' అనే అయిదాశ్వాసాల ప్రౌఢ ప్రబంధాన్ని రచించాడు. దీనికి భాగవతం చతుర్థ స్కంధంలో కథ అధారం. ఈ కావ్యంలో శబ్దాలంకారాలు జాస్తి అయినా మృదుత్వం లేకపోలేదు. అంతా సలక్షణమే చెవికేకాక హృదయానికి కూడా ఇది రంజకంగా వుంటుందని పరిశోధకుల అభిప్రాయం.[5] ఈ కావ్యం అముద్రితం. దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో వుంది (D 569) ఈ కావ్యంలో పూర్వకవిస్తుతి విలక్షణంగా సాగింది. సాధారణంగా ఏదో ఒక పీఠపద్యంలోనే, వృత్తంలోనే పూర్వ కవులందరినీ మూక వుమ్మడిగా దండం పెట్టడం మన కవులకు రివాజు. అయితే సరస్వతి సోమయాజి 7 పద్యాలలో ప్రథమ శ్రేణి పేరుతో ఇతడిలా పేర్కొనడం గమనించ తగ్గది.

శృంగార రసాలింగ్రుథ రంగ -త్కవితావధీ తరంగము హృదయ
త్వంగద్భుజంగ హాంగద-లింగంబు తెనాలిరామలింగము దలతున్. (D 569)

---

5. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర, 3వభాగం. పుట 184.

నిజానికి మన సాహిత్యంలో తెనాలి రామలింగాలు ఇద్దరున్నారు.

6. తెనాలి రామలింగం : మొదటి నిజాము కాలంనుంచీ హైద్రాబాదే మన రాజధాని. అయితే ఈ కేంద్ర నగరంలో జీవించిన తెలుగు కవులు ఎందరో మనకి తెలియదు ఒక్క తెనాలి రామలింగం పేరే బయట పడింది గాని అతని కావ్యం వెలుగు చూడలేదు. ఈకవి అక్కన్న మాదన్నల కాలంలోవాడు. ఇతడు 'ధీరజన మనోవిరాజితం' అనే గ్రంథం వ్రాశాడు. ఇందులో విశ్వబ్రాహ్మణుల గొప్పతనాన్ని చాటుకొన్నాడు. ఆ కులాన్ని నిందిస్తే వచ్చే కష్టాల గురించి కూడా కథలు చెప్పాడు. ఇంతకన్న ఇతని గురించి గాని ఇతని కావ్యంగురించి గాని తెలియదు.[6]

విశ్వకర్మ ప్రశస్తిని కొనియాడే మరొక గ్రంథం ఈ యుగంలోనే బహుశా తెలంగాణాలోనే వెలువడింది. దీనిని ఒకరు కాదు ఇద్దరు కవులు కలిసి రచించారు. వారి పేర్లు తురగా రాజకవీ, అయ్యంకి బాలసరస్వతీ.

7. తురగా రాజకవీ, అయ్యంకి బాలసరస్వతి : ఈ జంట కవులు బంధుత్వమేమిటో తెలియదు. ఇంటి పేరులు వేరుగా ఉన్నాయి. అయినా వీరి గోత్రం మాత్రం ఒకటే (శౌనక గోత్రం). వీరిలో మొదటి కవి పేరు 'తుర్కారాజకవి' అని వీరి కావ్యం వ్రాతప్రతులలోనూ తొలి ముద్రిత ప్రతిలోనూ కనబడుతుంది. వీరేశలింగం గారు 'తుర్కా' ను 'తురగా' గా మార్చారు. 'రాజకవి' అన్న పేరును 'రామకవి' అన్న పేరుగా ఊహించు కొన్నారు.[7] అయితే అనంతరం పరిశోధకులు ఈ జంటకవుల పేర్లు తురగా రాజకవి, అయ్యంకి బాలసరస్వతి అని నిర్ణయించారు [8] ఈ కవులు తమ గురించి వివరాలేమీ గ్రంథంలో చెప్పుకోలేదు. కృతిపతి గురించి చాలా చెప్పారు.

ఈజంటలలో నాలుగో జంట వ్రాసిన నాగరఖండం అయిదాశ్వాసాల గ్రంథం. ఆ కవులు అభినవవిశ్రుత కవితా విభవులు అఖిలాగమాంతవిదులు. రాజకవి రసికుడు; బాల సరస్వతి అసమప్రతిభావిరాజి తమనుగురించి ఈ కవులు ఇంతకన్నా ఎక్కువగా చెప్పుకోలేదు. వీళ్ళను ధవళేశ్వరపురపు మార్కండేయ డనే శ్రీమంతుడు పిలిపించాడు. ఒక కావ్యం అంకిత మిమ్మని అడిగినట్లు కవులు ఇలా చెప్పారు.[9]

---

6. గోలకొండకవుల సంచిక పుట .407.
7. ఆంధ్ర కవుల చరిత్ర. ద్వితీయభాగం–పుట .204.
8. ఆంధ్రకవి తరంగిణి. 11 వ సంపుటం – పుట 58.
9. ఈ కవుల నాగరఖండం అచ్చుపడింది గాని నాకు దొరకలేదు. అందుచేత ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలోని ప్రతులూ ముఖ్యంగా డ్రై. క్యాటలాగు3-వ సంపుటి, 3 భాగాన్ని ఉపయోగించున్నాను.

మము బిలిపించి చాల బహుమాన మొనర్చి 'కవీంద్రులార ! స్కాం
దమున మహాప్రసిద్ధమగు నాగరఖండ మఖండవిశ్వక
ర్మమహితవైభవాకరము మాకు దెనుంగున నంకితంబుగా
రమణ ఘటింపగాదగు పురాణవిదుల్ మది రాణ మెచ్చగ౯ [R 294]

మార్కండేయుడు ఇలా అడగ్గానే 'కృతికంఠమాలకు గొబ్బున నాయకరత్నం' అబ్బిందని కవులు ఆ కథను చెప్పసాగారు. స్కాందపురాణంలోని సనత్కుమారసంహిత అనే నాగరఖండం ఉంది. ఇందులో విశ్వకర్మ గొప్పదనం విశదమవుతుంది.

ఒకనాడు పార్వతీదేవి 'జగత్కారణదేవుడు ఎవ్వ'డని శివుణ్ణి ప్రశ్నించింది. ఆయన విశ్వకర్మమహానుభావాన్ని చెప్పాడు. విశ్వకర్మ అనే వృక్షంలోనే సదాశివా పంచశక్తుల ఉత్పత్తి జరిగింది విశ్వకర్మ ముఖాది అవయావాలవల్ల అష్టాదశపురాణాలు ఏర్పడ్డాయి. ఈ నాగరఖండంలో శివుని పంచవింశతి లీలానామాలు, జంతునిర్మాణక్రియ అష్టాదశజాతి భేదాలు, అరవై నాలుగు కళల ఉత్పత్తి, ఆరు దర్శనాలు మొదలైనవాటి వివరాలున్నాయి. నాలుగో ఆశ్వాసంలో ఆంజనేయుని జన్మకథ ఉంది. మర్కటమిథున ప్రసంగాన్ని చూసి మానసవికారం పొందిన శివుని వీర్యమే అంజనాదేవిశరీరంలో ప్రవేశించింది. గర్భస్థ శిశువును ఆమె భరించలేకపోయింది. ఆ వేదన బాపమని వివిధ దేవతలకు మొక్కుకుంది వాళ్లు వచ్చారు. "నీ కేమిస్తే గర్భంబయటకు వస్తావు?" అని కడుపులో శిశువును అడిగారు. బంగారు కాపీన కుండలాలూ, యజ్ఞసూత్రం ఇస్తే బయటికి వస్తా" నన్నాడు బిడ్డ. దేవతలకు అది చేయడం సాధ్యపడలేదు. విశ్వకర్మను పిలిచారు. అయన వచ్చి, "సరే నువ్వు అడిగినవి చేసిఇస్తాను. కాని, నువ్వు నా కేమిస్తా"వని అడిగాడు. "నీ ధ్వజంపైన ఎప్పుడూ నిలబడి ఉంటాను." అని బిడ్డ బాస చేశాడు. అతడే హనుమంతుడు. నాటినుండి విశ్వకర్మ కపికేతనుడు.

విశ్వకర్మకులంలో పుట్టినందువల్లనే నాగరఖండాన్ని అభిమానించి, అనువాదం చేయించి, అంకితం పుచ్చుకొన్న మార్కండేయుని జండాపైన కూడా కపిరాజు ఉన్నాడు. ఇతనికి 'పేషణీహనుమంత' మొదలైన బిరుదులున్నాయి. ఈ మార్కండేయుని ఇంటిపేరు ధవళేశ్వరపురంవారైనా ఇతడు పెందేటపురానికి అధిపతి.

కృతిపతి "మహమ్మదు కుతుపశాహీ చంద్రునికి కుడిభుజ" మని కవులు పొగడారు (నాగర ఖండం 1-18). క్రి.శ. 1580 నుండి 1611 దాకా గోల్కొండను పాలించిన కుతుబ్‌షానే కవులు పేర్కొన్నారని చాగంటి శేషయ్యగారు భావించారు.[10] ఇతని ప్రాభవ వేళలో కావ్యం పుట్టినట్టుంది. 'ఈ కుతుబ్‌షా రాజ్యానికి వచ్చినప్పుడు 15

10. ఆంధ్రకవి తరంగిణి - 11వ సంపుటం పుట .60.

సంవత్సరాల ప్రాయం వాడు. 1617 నుండి 1626 దాకా సుల్తాన్ మహమ్మదు కుతుబ్ షా అనే ఇంకొక పాలకుడు కూడా ఉన్నాడు. ఇందులో ఎవరికి మార్కండేయుడు కుడి భుజం? ఎవరికి కాదేమో!"ఈ పద్యంవత్యుక్తి విశేషంగా సున్నట్లు తోచుచున్నది" అని చాగంటి శేషయ్యగారు రాశారు.[11] కుతుబ్‌షా కుడిభుజంగా ఉండేవాడు పెందేట పురానికి కరణంగా ఎందుకుంటాడన్న ప్రశ్న సహజంగానే వస్తుంది. సమాధానానికి చాలా పరిశోధన కావాలి. ఆకరాలు దొరకవు.

గ్రంథాంతాన గద్యతర్వాత ఒక పద్యంలో గ్రంథ రచనా కాలాన్ని చెప్పున్న పద్యం ఒకటి చాగంటి శేషయ్యగారు ఉదాహరించారు. దాని ప్రకారం గ్రంథ రచనా కాలం శాలివాహన శకం 1508 లో అంటే క్రీ.శ. 1586 లో అని తేలుతుంది. "ఈ పద్యము గ్రంథ కర్తృ నామాదికములు తెలుపు గద్యకు, బిమ్మట నుండుటచే కవులు రచించినది కాదేమో యని సంశయము తోచుచున్నది." అని చాగంటివారు అన్నారు. ఈ పద్యం నేను చూసిన ప్రతిలో లేదు.(R.312). ఈ పద్యంలో "కుతుబ్ షా కి నిజాంకుతల నాథు ప్రాభవ వేళ" అనే మాటలున్నాయి. ఇది కవులు రాసిన పద్యమే అయితే వాళ్ళు పదహారో శతాబ్దం వాళ్ళు కారు. 18 వశతాబ్దం వారు అని చెప్పాలి. కుతుబ్‌షాకు నిజాం అనే బిరుదు ఉన్నట్లు కనబడదు. అసఫ్ జా వంశంలోని వాళ్ళకే నిజాం అన్న బిరుదు నికరంగా ఉంది. ఈవంశం వాళ్ళు క్రీ.శ. 1713 తర్వాతనే రాజ్యానికి వచ్చారు. కవులు అందుచేత కడపటిరాజుల యుగంలోనే రచన చేశారు అనుకోవాలి.

కుతుబ్‌షా హి ప్రాభవ వేళలో కాకపోయినా వేమన గారి ప్రాభవ వేళలో ఈ గ్రంథ రచన పూర్తి కావచ్చినట్టు కనబడుతుంది. చతుర్థాశ్వాసంలోని ఒక ఆటవెలదిని చూడండి.

"దివిజ విశ్వకర్మ దేవుండు స్థావర
జంగములకు.......జనకు డయ్యే
తాతయయ్యె సకల దైవత కోటికి
వెలయ పది భుజముల విశ్వకర్మ (నాగరఖండం 312 పుట)"

ఈ గ్రంథంలోని ఇతర ఆట వెలదులు ఇలా వేమన గారి బాణీలో లేవు. వేమనగారిని నుతించారు.

ఈ జంటకవులు నాగరఖండంలో చేసిన పూర్వకవి స్తుతి మన సాహిత్యానికి ఎంతో ఉపకారం చేస్తున్నది. దీని సహాయంవల్ల కొంతమంది కవుల కాలాన్ని నిర్ణయించడానికి అస్కారం కలిగింది. ఈ కవులు నాగరఖండాన్ని క్రీ.శ. 1586లో వ్రాశారని గ్రంథాంతాన ఉన్న ఒక పద్యం వల్ల తెలుస్తున్నది. వీళ్లు స్తుతించిన కవులందరూ సహజంగాఈ సంవ

11. పై గ్రంథంలోనే – పుట 61.

త్సరానికి పూర్వులే అయివుంటారు. నాగరఖండంలోని పూర్వకవిస్తుతి చూడండి.

ప్రాచేతసు బరాశరకుమార గాళిదాసు మయూర భవభూతి జోరుదండి
బాబు ధనంజయు భారవి జయదేవు భాసుని శ్రీహర్ష ప్రవర సేను
మల్హణు బిల్హణు మాఘు మురారిని క్షేమేంద్రు వటమూల సోమనాథు
శివతత్త్వ శివదేవు జిన్మయు భవదూరు శరభాంకు రాజశేఖరుని వేము
నన్నపను దిక్క మఖి ప్రబంధ పరమేశు
సాధు నాథర్వణాచార్యు జంద్రమౌళి
బాస్కరు ననంతు శ్రీనాథభట్టు భీము
సోము నమరేంద్రు దలతు మత్పుకత వాత్మ.[294]

ఈపద్యంలో నలభైమంది సంస్కృతాంధ్రకవుల పేర్లున్నాయి. శివతత్త్వుడంటే శివతత్త్వసారం వ్రాసిన మల్లికార్జునపండితారాధ్యుడు కావచ్చు. చిన్మయుడు, సాధు కవి ఎవరో తెలియదు. నాగరఖండంవల్ల తెలియవచ్చే కవుల అకారాది పట్టిక ఇది.

1. అథర్వణాచార్యుడు	21. భాసుడు
2. అనంతుడు	22. భాస్కరుడు
3. అమరేంద్రుడు	23. భీమన
4. ఎఱ్ఱాప్రెగడ	24. మయూరుడు
5. కాళిదాసు	25. మల్హణుడు
6. క్షేమేంద్రుడు	26. మాఘుడు
7. చంద్రమౌళి	27. మురారి
8. చిన్మయుడు	28. రాజశేఖరుడు
9. చోరుడు	29. వటమూలుడు
10. జయదేవుడు	30. వాల్మీకి
11. తిక్కన	31. వేముడు
12. దండి	32. వ్యాసుడు
13. ధనంజయుడు	33. శరభాంకుడు
14. నన్నయ	34. శివతత్త్వుడు
15. ప్రవరసేనుడు	35. శివదేవుడు
16. బాణుడు	36. శ్రీనాథుడు
17. బిల్హణుడు	37. శ్రీహర్షుడు
18. భవదూరుడు	38. సాధుడు
19. భవభూతి	39. సోమన
20. భారవి	40. సోమనాథుడు

పటమూలుడు, వేమన మొదలైన కొంత మందిని ఈ జంటకవులు స్తుతించారు. సాహిత్య చరిత్ర రచనలో వీరి కాల నిర్ణయానికి చాలా తోడ్పడే ఈ స్తుతిని చేసిన జంటకవులు ఏ ప్రాంతాలవారో తెలియదు.

8. **పావులూరి మల్లన్న** : ప్రసిద్ధులైన ప్రాచీనకవుల ఇంటిపేర్లూ మనిషి పేర్లూ కలవారు కొందరు మన సాహిత్యంలో వున్నారు. వారిలో పావులూరి మల్లన్న ఒకడు. మొదటి మల్లన్న చాళుక్యయుగంనాటివాడు. రెండో వాడు అర్వాచీనుడు. భద్రాద్రి రామశతకం వ్రాశాడు. కొండవీటి సర్కారులో ఒక పావులూరు వుంది. కవి అక్కడివాడే. తండ్రి రామన్న పావులూరి కరణం. తనఊళ్లో వున్న రాముణ్నే భద్రాద్రిరామునిగా భావించి శతకాన్ని చెప్పాడు. ఇందులో నామస్మరణ తప్ప భావవైచిత్రి లేదు దీని ప్రతి ఒకటి ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయంలో వుంది (D1627). చివరి పద్యంలో మల్లన్న దేవుని కిలాగ రికమండు చేశాడు.

ఈ మహిలో నీశతకము-నేమనుజుడు వ్రాయు జదువ నీప్సితఫలమున్
ప్రేమనొసంగుమి దయచే - శ్రీమద్భద్రాద్రిరామా శ్రీరఘురామా.

ఈ శతకాన్ని కాపీ చేయడంకన్నా రామకోటి వ్రాసు కొంటే, నమ్మినవాళ్లకు పుణ్యం పదింతలు పెరగవచ్చు. ఇది ఈ యుగంలోని చాలా కావ్యాలకు వర్తిస్తుంది.

సంప్రదించిన గ్రంథాలు – వ్యాసాలు

అనంతకృష్ణశర్మ, రాళ్లపల్లి – "వేమన", ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం ప్రచురణ, వాల్తేరు, 1971

ఆరుద్ర – 'మనవేమన' శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం, తిరుపతి, 1985

ఆరుద్ర – 'వేమన వేదం', న్యూస్టూడెంట్స్ బుక్ సెంటర్, విజయవాడ, 1985

ఆరుద్ర – 'సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం' (పెంపు ముద్రణలు), ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్, విజయవాడ, 1989 నుండి.

ఈశ్వర దత్తు, కుందూరు – 'ప్రాచీనాంధ్ర భూగోళం', శివాజీప్రెస్, సికిందరాబాదు, 1963

కోదండరామరెడ్డి, మరుపూరు (అనువాదం) – 'వేమన,పాశ్చాత్యులు', వర్ధమాన సమాజము, నెల్లూరు, 1971

గోపి, ఎన్ – 'ప్రజాకవి వేమన', చైతన్య ప్రచురణలు, హైదరాబాదు, 1980

చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రి, వజ్ఝల – 'వసుచరిత్ర- విమర్శనము', వావిళ్ళ రామ స్వామి శాస్త్రులు, మద్రాసు, 1965

జగన్నాథశర్మ, దువ్వూరి – 'తెలుగు పారాశరీయహోర', పూసపాటి విజయ రామగజపతి విరచితము (1670-1756), నటశ్రీ ప్రచురణాలయం, రామచంద్రపురం, 1955

జానకి రామయ్య, చోడవరపు – 'మలహణచరిత్ర',(పెదపాటి ఎఱ్ఱనార్య విరచితము), శృంగార కావ్య గ్రంథమండలి, మచిలీపట్టణము, 1940

జోగారావు, యస్వీ – 'ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్ర', వాల్తేరు, 1961

దొణప్ప, తూమాటి – 'తెలుగులో బుడత కీచునుడులు' (వ్యాసము), భాషా చారిత్రకవ్యాసావళి, అభినందన సమితి, హైదరాబాదు, 1987

పిచ్చయ్యశాస్త్రి, దీపాల – 'చాటుపద్య రత్నాకరం', నెల్లూరు, 1961

ప్రభాకరశాస్త్రి, వేటూరి – 'చాటుపద్య మణిమంజరి', (Vol. 1&2). మణిమంజరి ప్రచురణలు, హైదరాబాదు, 1988

ప్రభాకరశాస్త్రి, వేటూరి – 'మీగడ తరగలు', మణిమంజరి. ముక్త్యాల, 1951

ప్రసాదభూపాలుడు – 'ఆంధ్ర విజ్ఞానం' (7సంపుటాలు–దేవిడి జమిందారులు) కాకినాడ, రాజమండ్రి, 1938-1941

రజనీకాంతరావు, బాలాంత్రపు – 'ఆంధ్ర వాగ్గేయ కారచరిత్ర', విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ, 1975

రామరాజు, బి. – 'చరిత్రకెక్కని చరితార్థులు', హైదరాబాదు

రామరాజు, బి – 'తెలుగు జానపదగేయసాహిత్యం', హైదరాబాదు, 1958

రామరాజు, బి – 'మరుగుపడిన మాణిక్యాలు', గోలకొండ పత్రిక ప్రచురణలు, 1961

రామరాజు, బి(పరిష్కర్త) – 'సంస్కృత వసుచరిత్ర'

రామలింగారెడ్డి, కట్టమంచి – 'కవిత్వతత్త్వ విచారము', వాల్తేరు, 1941

రామారావు, అడిదం – 'అడిదం సూరకవి జీవితం', వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రులు, మద్రాసు, 1955

రామరావు, అడిదం – 'విస్మృత కళింగాంధ్ర కవులు'

రామ్మూర్తి పంతులు, గిడుగు – 'నిజమైన సంప్రదాయం'

వీరేశలింగం, కందుకూరి – 'ఆంధ్రకవుల చరిత్ర', (3 భాగములు) హితకారిణి సమాజం, రాజమండ్రి

వెంకటరమణయ్య, నేలటూరి – 'దక్షిణాత్యాంధ్ర సాహిత్యం' (మధుర తంజావూరు నాయక రాజుల నాటి ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర), మద్రాసు గవర్నమెంటు ఆర్ట్సు కాలేజీలో ఇచ్చిన ఉపన్యాసాల విపులీకరణ, (1953)

వెంకటరమణయ్య, బులుసు – 'ఆంధ్రాలంకార చరిత్ర', పరిశోధన పత్రిక, డిసెంబరు, జనవరి, 1955

వెంకట రమణయ్య, బులుసు – 'గజపతిరాజుల తెలుగు సాహిత్య పోషణము', బాలసరస్వతీ బుక్ డిపో, మద్రాసు, 1964

వెంటకరావు, విడుదవేలు – "ఆంధ్ర వచన వాఙ్మయం", లక్ష్మీకాంత నిలయము, హైదరాబాదు, 1977

వెంకటరావు. నిడుదవోలు – "ఉదాహరణ వాఙ్మయ [illegible]" [illegible] పబ్లికేషన్స్. హైదరాబాదు. 1968

వెంకటరావు. నిడుదవోలు – "దక్షిణదేశీయాంధ్ర వాఙ్మయం" [illegible] విశ్వవిద్యాలయము. మద్రాసు. 1960

వెంకటరావు. నిడుదవోలు – "విజయనగర సంస్థానం ఆంధ్ర వాఙ్మయ పోషణ" హైదరాబాదు. 1965

వేంకటానందరాఘవరావు. గొబ్బూరి – 'ఆంధ్రవచన రచనా పరిణామం'. సరస్వతి గ్రంథ మండలి. రాజమండ్రి. 1961

శేషయ్య. చాగంటి – 'ఆంధ్ర కవి తరంగిణి (11వ సంపు.) [illegible] ధర్మ శాస్త్రి గ్రంథనిలయం', కపిలేశ్వర పురం. 1954

సత్యనారాయణమూర్తి.కవికొండల – 'విశాఖమండల చరిత్ర'. 1927

సత్యనారాయణ రావు. యండమూరి – 'శారదా ధ్వజం'

సుబ్బారావు. వంగూరు – 'ఆంధ్ర కవుల చరిత్ర'

సుబ్బారావు. వంగూరు – 'శతకకవుల చరిత్ర'. కమలకుటీర పబ్లికేషన్స్. అమలాపురం. 1957

సూరకవి. అడిదం – [illegible] శాస్త్రులు. మద్రాసు [illegible]

సూర్యనారాయణ శాస్త్రి. గంటి – 'రామతీర్థ చరిత్ర', [illegible]

సూర్యనారాయణ శాస్త్రి. మల్లాది – 'సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్ర' (ద్వి.సం పు.) ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తు. హైదరాబాదు. 1961

సూర్యనారాయణ శాస్త్రి వెంపరాల (పీఠిక) – 'కవిశిరోభూషణం అహోబల పండితీయం.

సేతురామయ్య. శ్రీహరి – 'చోళపాండ్య దేశాంధ్ర ప్రాబల్యం'. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు పత్రిక (7వ సంపుటి)

స్వామినాధ అయ్యర్. పి.వి – 'శ్రీమదప్పారామాన్వయ చరిత్రము'. 1911

ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికలు

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిష్పత్రిక సంచికలు

ఆనందరంగం పిళ్ళె డైరీలు

ఓరియంటల్ లైబ్రరి క్యాటలాగులు

గోల్కొండ కవుల సంచిక

తంజావూరు యక్షగానములు

తంజావూరు లైబ్రరీ క్యాటలాగులు

దక్షిణభారత శాసన సంపుటి (South Indian Inscriptions)

పరిశోధన సంచికలు

బ్రౌను లోకల్ రికార్డులు

భారతి సంచికలు

మెకంజీ సంపుటాలు

విజ్ఞాన సర్వస్వం, ఆంధ్రపత్రిక ప్రచురణ

విజ్ఞాన సర్వస్వం, తెలుగు భాషా సమితి

సంగ్రహాంధ్ర విజ్ఞానకోశం సంపుటాలు

ABBE J.A. DUBOIS	-	"HINDU MANNERS CUSTOMS AND CEREMOINES" III Ed. OXFORD, PRESS, 1959
CHARLES E.GOVER	-	"FOLK SONGS OF SOUTHERN INDIA" Higginbothams & co. 1871
GRIBBLE, J. D. R	-	'HISTORY OF THE DECCAN', Vol.II
KRISHNA SWAMI,MUDIRAJA,	-	"PICTORIAL HYDERABAD", Vol.II
MYSORE & COORG	-	'IMPERIAL GAZETTRR OF INDIA', Mysore.
RAGHAVAN,V. (E.D.)	-	"SAHENDRAVILASA OF SRIDHARA VENKATESA 'Tanjore Saraswati Mahal, Series No. 54, 1952
SATYANATHA IYER, R	-	'HISTORY OF THE NAIKS OF MADURA', MADRAS, 1924
SUBRAHMANYAM, K.R.	-	'MARATHA RAJAS OF TANJORE, MADRAS, 1928
THURSTON, EDGAR	-	'CASTES AND TRIBES OF SOUTH INDIA' VOL. III.

A TRIENNIAL CATALAGUE OF MANUSCRIPTS, Govt.ORIENTAL MANUSCRIPT LIBRARY, MADRAS,

JOURNAL OF BOMBAY - HISTORICAL SOCIETY, IV VOL. 1941.

THE FIFTH REPORT OF THE SELECT COMMITTEE OF THE HOUSE OF COMMONS ON THE AFFAIRS OF THE EAST INDIA COMPANY', 1812 (3 Volms. CULCUTTA 1917-18)

ఈ సంపుటంలోని కవుల అకరాది క్రమం

SAMAGRA ANDHRA SAHITYAM- Volume 8 - By ARUDRA

సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం

ఎనిమిదవ సంపుటం

కడపటిరాజుల యుగం

ఆరుద్ర